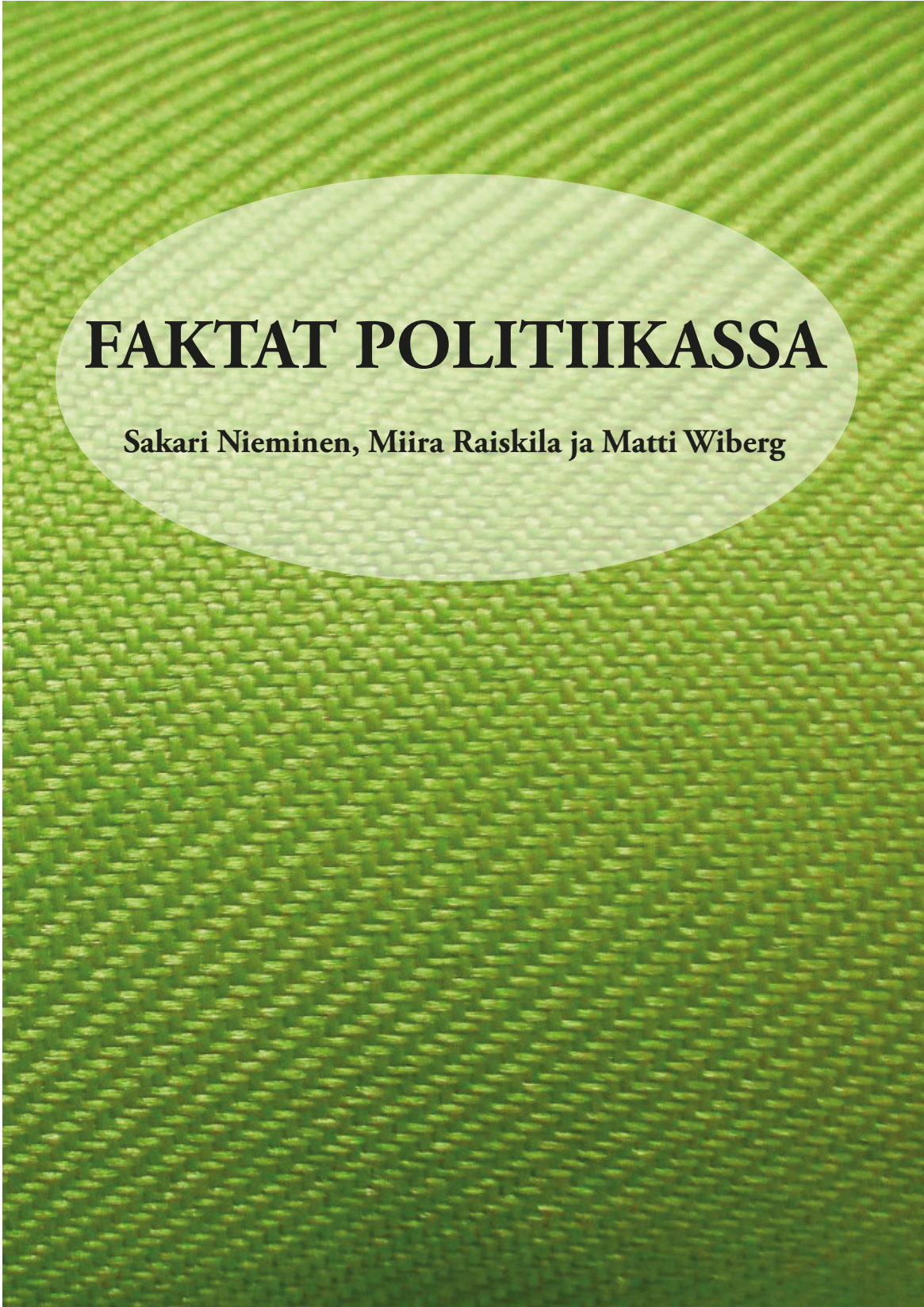

FAKTAT POLITIIKASSA

Sakari Nieminen, Miira Raiskila ja Matti Wiberg

Sakari Nieminen, Miira Raiskila ja Matti Wiberg

FAKTAT POLITIIKASSA

ISBN 978-952-7072-81-3
Kunnallisan kehittämissäätiö: Helsinki

Painopaikka: Juvenes Print Tampere 2017

Sakari Nieminen, Miira Raiskila ja Matti Wiberg
FAKTAT POLITIIKASSA

La verit  e' la miglior vendetta.
Totuus on paras kosto.
Gulio Andreotti

Half the lies our opponents tell about us are untrue.
Sir Boyle Roche

The great master fallacy of the human mind is believing too much.
Alexander Bain: *The Emotions and the Will* (1865)

Tarjoan vastustajilleni sopimuksen: jos he lopettavat minusta valehtelemisen,
lopetan totuuden kertomisen heist .
Demokraatti Adlai Stevenson kampanjapuheessaan Yhdysvaltain
presidentinvaaleissa 1952.

Poliittisen realismin taju ei ole Suomen kansan vahvimpia puolia. Uskotaan, kuten
asioiden toivotaan olevan, ja toimitaan, ik  n kuin se, mit  toivotaan, olisi totta.
Juho Kusti Paasikivi

Politiikassa hallituksen ja opposition v lill  ei ole mit   n sellaista, mit  voisi kutsua
herrasmiesm isyydeksi.
Matti Vanhanen

Sisältö

Esipuhe.....	7
Luku 1: Johdanto faktantarkistukseen	9
Luku 2: Kieli ja kommunikaatio	35
Luku 3: Peruskäsitteet: data, informaatio, fakta, tieto ja totuus.....	75
Luku 4: Valhe ja muut peruskäsitteidemme vastakohtat ja väärinkäytökset	99
Luku 5: Empiirinen tutkimus	173

Esipuhe

Missään tunnetussa kielessä ei tietävästi ole *verbiä* totuuden puhumiselle. Valehtelulle on: valehdella. Kielitieteilijät perustelevat totuuden puhumista tarkoittavan verbin puuttumista sillä, että totuuden puhumista pidetään kaikissa kieliyhteisöissä oletusarvona. Väite on kummallinen. Ensinnäkin on realistisia asiayhteyksiä, joissa odotusarvona on pikemminkin valehteleva kuin toden puhuminen. Ei verekseltään kiinni saatu rikollinen suinkaan pidä lähtökohtaisesti totuudenpuhumista ohjenuoranaan, vaan valehtelua itsensä pelastamiseksi. Samoin lukuisissa seurapeleissä pelaajat olettavat muidenkin valehtelevan. Vastaisiko aseasiantuntija totuudenmukaisesti tilanteessa, jossa toimintakykyisin asein varustautunut häirikkö tiedustelee, osaako kukaan läsnä olevista saattaa hänen pitämänsä aseensa laukaisuvalmiiksi? Sanooko aviomies mitä hän todella ajattelee vaimon tiedustellessa, onko vaimon illallispuku elegantti?

Totuudessa pysyminen on kuitenkin vahva inhimillisen kanssakäymisen normi, sillä ilman sitä inhimillinen kanssakäyminen ylipäänsä ja viestintä erityisesti eivät olisi mahdollisia.

Totta puhumista ei kuitenkaan aina voi olettaa oletusarvoksi. On järkevää, että julkisessa keskustelussa esitetyjä väitteitä arvioidaan ja puntaroidaan sekä harjoitetaan lähdekritiikkiä. Tämän teoksen tarkoituksena on hahmottaa, mitä tällöin vähintään on syytä ottaa huomioon.

Kiitämme Koneen säätiötä sekä Kunnallissalan kehittämissäätiötä niiden myöntämistä apurahoista, jotka mahdollistivat *Faktat politiikassa* -hankkeen toteutuksen. Käsillä olevan kirjan lisäksi hanke on tuottanut joukon muitakin julkaisuja. Työ jatkuu.

Turussa toukokuussa 2017

Sakari Nieminen
projektitutkija

Miira Raiskila
projektitutkija

Matti Wiberg
professori

Luku 1: Johdanto faktantarkistukseen

Tämän kirjan tavoitteena on:

- 1 Esitellä faktantarkistuksen perusteita.
- 2 Tarkastella kielen ja erityisesti poliittisen kommunikaation olennaisuuksia.
- 3 Eritellä faktantarkistuksen ja poliittisen viestinnän sellaisia peruskäsitteitä kuten data, informaatio, fakta, tieto ja totuus.
- 4 Analysoida valheen olennaisuuksia.
- 5 Tarjota empiirinen tutkimus faktantarkistuksesta kunnallisvaaleihin 2017 liittyen.

Mitä faktantarkistus on?

Miten faktantarkistus eroaa faktantarkistuksesta?

Tarkastamisella tarkoitetaan asianmukaisuuden selvittelyä, so. sen selvittämistä, onko jokin väite tosi vai ei, sisältääkö se virheitä vai ei. Tarkistaminen sen sijaan tarkoittaa paitsi puutteiden ja virheiden havaitsemista, niin myös niiden korjaamista eli totuuden kertomista. Kielitoimiston sanakirjan mukaan **tarkastaa** on *tutkia, käydä läpi, tutkia asianmukaisuuden, vikojen tms. toteamiseksi, kontrolloida*. Sen sijaan **tarkistaa** on *varmistautua jonkin asianmukaisuudesta tarkastamalla ja mahdolliset virheet tm. epätoivotut seikat korjaamalla; oikaista*. Eli tarkastamisessa virheet etsitään, tarkistamisessa virheet etsitään ja korjataan.

Без муки нет науки. Ei tiedettä ilman kidutusta.

Faktantarkistuksen perustavana ajatuksena on (poliittisten) väitteiden paikkansapitävyyden

arviointi. Ideana on tarkistaa ja tuoda julki, onko vaikkapa jonkin poliitikon puheessaan esittämä väite totuudenmukainen. Tämä tapahtuu vertaamalla väitettä eri lähteistä saatavilla olevaan tietoon. Tyypillisesti yksittäinen faktantarkistus pitää sisällään tutkinnan kohteena olevan väitteen, maininnan väitteen esittäjästä, selvityksen millaisessa asiayhteydessä väite on esitetty, arvion väitteen totuudenmukaisuudesta perusteluineen sekä lähteet joihin tarkastuksessa on nojattu. Lähteinä voidaan käyttää muun muassa tutkimusta, asiantuntijalausuntoja sekä tilastoja.

Faktantarkistus on kehittyvä tutkimusala. Alalta on julkaistu jo muutamia oppi- ja käsikirjoja (esim. Harrison Smith 2004, Borel 2016, Muraja 2017).

Esimerkkinä esittelemme seuraavassa faktantarkistusta käsittelevän Politifact-sivuston julkaiseman Louis Jacobsonin tekemän faktantarkistuksen, joka koski Hillary Clintonin esittämää väitettä: "Amerikassa kuolee joka vuosi aseisiin 33 000 ihmistä". Artikkelissa on suora lainaus tarkistuksen kohteena olevasta väitteestä, sekä ilmoitetaan että se on esitetty kolmannessa presidentinvaalidebatissa 19.10.2016. Lisäksi artikkelissa kerrotaan, että väite esitettiin tilanteessa, jossa ehdokkaat joutuivat väittelyyn aseista (väitteen konteksti). Tämän jälkeen ilmoitetaan, että

Centers For Disease Control and Prevention:ilta (tarkistuksessa käytetty lähde) saadun datan mukaan viimeisen parin vuoden aikana aseisiin on todella kuollut yli 33 000 ihmistä vuosittain. Samassa yhteydessä toimittaja kuitenkin ilmoittaa, että näihin lukuihin on laskettu murhien lisäksi mukaan itsemurhat, vahinkolaukaukset sekä lainvalvontatilanteet. Väitteen totuudenmukaisuutta pohtiessaan toimittaja toteaa Clintonin olevan siinä mielessä oikeassa, että käytetyn lähteen mukaan Yhdysvalloissa todella on kuollut yli 33 000 ihmistä aseisiin parin viime vuoden aikana. Toimittaja pitää kuitenkin huomauttamisen arvoisena seikkana, että melkein kaksi kolmasosaa näistä kuolemista on itsemurhia. Faktantarkistaja pitää Clintonin väitettä melkein totena (Mostly True). (Jacobson 2016.)

Jotkin faktantarkistajat ovat keskittyneet väitteiden todenperäisyyden sijasta (tai lisäksi) analysoimaan poliitikkojen tekemiä lupauksia (eng. promise tracking). Ideana on tällöin tarkastella missä määrin jotkin poliittiset tahot ovat saavuttaneet tavoitteita, joita ovat aikaisemmin asettaneet ja luvanneet täyttää.

Faktantarkistuksessa tarkastetaan jonkin väitteen paikkansapitävyyttä sen jälkeen kun väite on julkisuudessa esitetty. Se tulee erottaa perinteisemmästä, sisäisestä faktojen tarkistamisesta, jonka päämääränä on löytää ja korjata virheet jostakin tekstistä ennen kuin se julkaistaan. (Graves 2016b.) Faktantarkistajat ryhtyvät siis työhönsä vasta, kun jokin väittäjä on tuotu julki. Väitteet voidaan tuoda julkisuuteen monella tavalla, ja esimerkiksi Politifact ilmoittaa käyvänsä läpi puheita, lehdistötiedotteita, kampanjaesitteitä, TV- ja radiohaastatteluita, Facebook-julkaisuja sekä TV-mainoksia etsiessään tarkastettavia väitteitä (Adair & Drobnic Holan 2013).

**каждой шутке есть доля правды.
Moni totuus ilmaistaan elein.**

Määritelmiä faktantarkistukselle

Oxford English Dictionary

fact-checking

The action of verifying facts, esp. in the context of journalism or other writing; the work involved in checking or establishing the facts of a matter.

Merriam-Webster

fact-check

To verify the factual accuracy of <fact-check the article before publication>

Faktantarkistuksen historia ja kehitys

Sisäistä faktantarkistusta (tekstin informaation sisällön paikkansapitävyyden varmistamista ennen sen julkaisua) on tehty käytännöllisesti katsoen niin kauan kuin julkaisutoimintaa on harjoitettu. Viittauksia painovedosten oikolukijoihin (proofreader) ilmestyi Yhdysvaltalaisiin aikakauslehtiin jo 1800-luvun alussa ja tekstitoimittajiin (copy editor) noin sata vuotta myöhemmin. Ensimmäiset

varsinaiset faktantarkistusosastot puolestaan perustettiin Yhdysvaltalaisiin sanomalehtiin 1920- ja 30 luvuilla. (Graves 2016c, 7, ks. myös OED 2016a; OED 2016e). Oxford English Dictionaryn mukaan termiä *fact-checking* käytettiin ainakin jo vuonna 1936 (OED 2016d), termiä *fact-checker* vuonna 1938 (OED 2016c) ja termiä *fact check* ainakin jo vuonna 1965 (OED 2016b). Merriam-Webster taas määrittää termin *fact-check* ensimmäisen tunnetun käytön vuodelle 1973 (Merriam-Webster, ei päiväystä).

Nykyaikaisen (ulkoisen) faktantarkistusilmiön alkukotina on pidettävä Yhdysvaltoja. Ensimmäinen faktantarkistukselle omistautunut sivusto oli David Mikkelsonin vuonna 1995 perustama Snopes.com. Sivustolla tarkistetaan myyttejä ja huhuja, joista osa koskee politiikkaa. Se on toiminnassa edelleen, ja se rahoitetaan mainostuloin. (Graves 2016c, 28; Snopes.com 2016a; Snopes.com 2016b.) Ensimmäinen politiikkaan keskittynyt faktantarkistustoimija oli puolestaan vuonna 2001 perustettu Spinsanity. Sen perustajina toimivat Ben Fritz, Bryan Keefer ja Brendan Nyhan, ja se ilmoitti tavoitteekseen oikoa poliitikkojen, median sekä kommentaattorien (pundit) harhaanjohtavia väitteitä. Sivusto lopetti toimintansa vuonna 2005, ja se ehti julkaista yli 400 faktantarkistusta. Sitten sivustoa perustamassa

**По секрету всему свету. Sen tietää
jokainen parturi.**

olleesta Brendan Nyhanista on tullut misinformaatioon ja faktantarkistukseen keskittynyt politiikan tutkija. (Graves 2016c, 28-29; Spinsanity 2004; Spinsanity

2005, ks. esim. Nyhan 2012, 2013, 2015.)

Faktantarkistusilmiöstä on nykyisin ruvettu puhumaan omana liikkeenään (ks. Graves 2016c.) Faktantarkistus on levinnyt laajalle Yhdysvalloissa ja siitä on tullut vakiintunut osa maan poliittista diskurssia. Lisäksi ilmiö on levinnyt myös muualle. Tämän liikkeen syntyminen liitetään kolmeen yhdysvaltalaiseen toimijaan, FactCheck.org:iin, Politifactiin sekä Washington Postin Fact Checkeriin. Nämä toimijat julkaisevat verkkosivuillaan säännöllisesti uutisia koskien maansa poliittisten toimijoiden julkisuudessa esittämien väitteiden todenperäisyyttä. Näistä kolmesta organisaatiosta on julkaistu valtavasti journalistisia artikkeleita ja ne ovat olleet osaltaan vaikuttamassa siihen, että faktantarkistus on nykyisin levinnyt laajalle. (Graves 2016b sekä Graves ym. 2016). Monet faktantarkistajat mainitsevat nämä kolme virkaveljeään esikuvinaan. Esikuvana toimimisen lisäksi esimerkiksi FactCheck.Org:n ja Politifact:n perustajat ovat myös suoranaisesti neuvoneet muita vastaavia toimijoita Euroopassa, Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. (Graves 2016b.)

Vuonna 2003 perustettua FactCheck.org oli ensimmäinen ammattijournalistien ylläpitämä yhdysvaltalainen faktantarkistusorganisaatio. Brook Jacksonin ja Kathleen Hall Jamiesonin Pennsylvanian yliopiston yhteyteen perustama toimija ilmoitti ja ilmoittaa edelleen tavoitteekseen vähentää vilppiä sekä sekaannusta yhdysvaltalaisessa politiikassa ja toimivansa näin äänestäjien hyväksi. FactCheck.org perustettiin alun perin vuoden 2004 vaalien ajaksi, mutta suuren suosion myötä se ryhtyi jatkamaan työtään kokopäiväisesti. Status voittoa tavoittelemattomana

toimijana sekä siteet yliopistoon erottavat Factcheck.orgin suuresta osasta jälkeinpäin ilmestyneitä yhdysvaltalaisia faktantarkistusorganisaatioita. Se on myös tiukasti kieltäytynyt käyttämästä epätieteellisenä pitämiään väitteiden luokitteluun tarkoitettuja mittareita. Kaikesta huolimatta Factcheck.org voidaan pitää myös journalistisena hankkeena, sillä se työllistää ammattijournalisteja, se on voittanut journalismipalkintoja ja ollut muun muassa Pulitzer-ehdokkaana. (FactCheck.org 2016b; Graves 2016c, 29-32.)

Politifact aloitti toimintansa vuonna 2007 St. Petersburg Timesin (nyk. Tampa Bay Times) ja sen sisarjulkaisun Congressional Quarterlyn yhteisprojektina. Idean isänä toimi Bill Adair. Politifactin verkkosivut toimivat tietokantana, josta voi hakea faktantarkistuksia aiheen, luokituksen sekä väitteen esittäjän mukaan. Politifactin sivuilta onkin saatavilla esimerkiksi tiedot siitä, millaisia tuloksia määrätty henkilö on saanut Politifactin faktantarkistuksista sen koko toiminnan aikana. Vuonna 2015 Politifactin tietokannasta oli löydettävissä jo yli 5000 faktantarkistusta. Toimijan tavaramerkki on sen luokitussysteemi, Truth-O-Meter, ja eritoten sen viimeinen luokka "Pants on Fire" (joka on ilmeisesti saanut nimensä lasten hokemasta lorusta "Liar, Liar Pants On Fire!"). Vaikka Tampa Bay Timesin omistava The Poynter Institute on voittoa tavoittelematon, Politifact on kuitenkin kaupallinen, mainosrahoitteinen toimija. Kaupallisuudesta huolimatta se korostaa journalistista tehtäväänsä ja mieltää tekevänsä yleishyödyllistä julkista työtä. Politifact on saanut osakseen myös tunnustusta, ja sillekin myönnettiin esimerkiksi Pulitzer-palkinto vuonna 2009. Vuonna 2010 Politifact lisensoi brändinsä ja metodologiansa, ja siitä lähtien osavaltiotason mediatoimijoilla on ollut mahdollista työskennellä Politifact-nimen alla. (Adair & Drobnic Holan 2013; Graves 2016c, 8 & 32-34.) Joulukuussa 2016 Yhdysvalloissa oli 20 osavaltioilla Politifact-toimijaa, joista kaksi **Правда глаза колет. Totuus sattuu.** inaktiivisia (Duke Reporters' Lab 2016).

Washington Postin Fact Checker perustettiin niin ikään vuonna 2007, neljä kuukautta Politifactin perustamisen jälkeen. Idea Fact Checkerin perustamiseen tuli politiikantoimittaja Michael Dobbsilta, ja alun perin sen tarkoituksena oli keskittyä tarkastelemaan vuoden 2008 presidentinvaaleja. Fact Checker on tunnettu niin sanotusta pinokkiotestistään, jossa poliitikkojen väitteet arvostellaan yhdestä neljään pinokkiolla sen mukaan, kuinka totuudenmukaisia ne ovat. Täysin todet väitteet saavat puolestaan Gepetton hyväksyntämerkin. Vuonna 2011 Fact Checker aloitti kokopäiväisen toiminnan Glenn Kesslerin alaisuudessa. Poliitikkojen väitteiden totuudenmukaisuuden tarkastelun lisäksi Fact Checker ilmoittaa tavoitteekseen selittää vaikeita asioita, tarjota puuttuvaa kontekstia sekä analysoida ja selvittää poliittisia "koodisanoja", joiden avulla poliittiset toimijat pyrkivät hämärtämään ja peittämään totuutta. (Graves 2016c, 34 – 36; Kessler 2013.)

Lucas Gravesin mukaan faktantarkistus tulisi yhdysvaltalaisessa kontekstissa nähdä journalistisena reformiliikkeenä, joka kritisoi perinteisen poliittisen journalismin käytäntöjä. Kyseessä on osa puolivuosisataista muutosta, jossa poliittisten

toimittajien luottamus poliittikkoihin on hiljalleen vähentynyt, ja poliittisten toimijoiden väitteitä on oltu entistä valmiimpia asettamaan skeptisen analyysin kohteeksi. Vaikka poliittisten toimijoiden esittämien väitteiden haastaminen uutisreportoinnissa on ollut harvinaista suurimman osan 1900-luvusta, ainakin jo 1950-luvulla on journalistien parissa puhuttu tästä kyseenalaistamisen puutteesta journalismin yhtenä heikkoutena. 1980-luvulla amerikkalaisessa journalismissa alettiin liittää poliittisen uutisoinnin yhteyteen epäilyksiä poliitikkojen väitteiden paikkansapitävyydestä. (Graves 2016c 52 – 56.) Esimerkiksi Washington Post -lehden toimesta tarkastettiin tuolloin Ronald Reaganin lehdistötilaisuuksia (Dobbs 2012). Faktantarkistuksen edeltäjänä pidetään 1980-luvun puolenvälin jälkeen alkunsa saanutta "adwatch"-uutisoitintä (Graves 2016b, ajankohdasta ks. Frantzich 2002), jossa tarkasteltiin poliittisten kampanjoiden mainoksissa esiintyvien väitteiden paikkansapitävyyttä (Bennett 1997). Yhtenä faktantarkistuksen innoittajana pidetään myös edesmennytä toimittaja David Broderia, joka esitti, että journalistien tulisi asiakysymyksissä kyseenalaistaa poliitikkoja ahkerammin ja informoida yleisöä vaalikampanjoiden virheellisistä väitteistä (Adair & Drobnic Holan 2011).

**Правду говорить - друга не нажить.
Imartelu tuo ystäviä, totuus vihollisia.**

Faktantarkistajien toimesta on kritisoitu ennen kaikkea perinteisen poliittisen uutisoinnin tapaa olla

ottamatta kantaa asiakiistoihin, sellaisissakin tapauksissa, joissa todistusaineistoa toisen osapuolen väitteiden paikkansapitämättömyydestä olisi saatavilla. Kannanottojen sijaan keskitytään vain uutisoimaan sitä, mitä eri osapuolet ovat sanoneet. (Graves 2016c, ks. myös esim. Cunningham 2003.) Kritiikkiä on herättänyt myös ns. hevoskilpailu-uutisointi (horse-race coverage), jossa tarkastellaan sitä, kuka on vaalikamppailussa edellä, kuka jäljessä ja mitä viimeaikaisimmat mielipidemittaukset kertovat. Toisaalta koska faktantarkistuksessa otetaan kantaa väitteiden todenperäisyyteen ja tehdään väitteistä johtopäätöksiä, jotkin journalistit ovat sitä mieltä, ettei ole kyse varsinaisesta uutisoinnista, vaan faktantarkistukset kuuluvat pikemminkin mielipideosastolle (Graves 2012; Graves 2016c, 66).

Alun perin faktantarkistus keskittyi eritoten vaalien yhteyteen. Myös nykyisin faktantarkistusuutisoinnissa on piikkejä vaalivuosina. Jonkin verran kehitystä on tapahtunut vakiintumisen suuntaan, sillä osa faktantarkistajista toimii nykyään kokoaikaisesti. Esimerkiksi FactCheck.org ja Fact Checker perustettiin alkujaan kattamaan presidentinvaalikampanjoita, mutta myöhemmin niistä muodostui täyspäiväisiä faktantarkistajia. (Graves & Glaisyer 2012.) Vuonna 2015 toteutetussa kyselytutkimuksessa, jossa haastateltiin yhdysvaltalaisista journalismi- ja kommunikaatio-opinto-ohjelmista valmistuneita henkilöitä, havaittiin että journalismin parissa työskennelleistä ihmisistä 11% ilmoitti organisaationsa suorittavan jatkuvaa faktantarkistusta ja 6% vaalien yhteydessä tapahtuvaa faktantarkistusta. (Elizabeth ym. 2015.)

Ilmiönä faktantarkistus on kasvanut valtavasti viime vuosina. Tätä heijastelevat ainakin toimijoiden lukumäärän nousu, faktantarkistusuutisoinnin volyymin lisääntyminen sekä faktantarkistussivustojen vierailijamäärien kohoaminen.

Toimijoiden määrässä merkittävä nousu alkoi vuonna 2010, kun yhteensä 20 uutta sivustoa perustettiin seitsemään eri maahan (Graves 2016b). Määrä vaikuttaisi jatkavan kasvamistaan, sillä Duke Reporters' Lab havainnoi vuonna 2014 yhteensä 44 aktiivista faktantarkistussivustoa ja -organisaatiota ympäri maailmaa (Adair 2014), kun taas vuonna 2016 lukumäärä oli noussut 96:een (Stencel 2016). Vuonna 2016 aktiivisista toimijoista 47 oli Pohjois-Amerikasta, 27 Euroopasta, kahdeksan Etelä-Amerikasta, seitsemän Aasiasta, viisi Afrikasta ja kaksi Australiasta. Tarkasteluhetkellä toimijoita oli Reporters' Labin mukaan löydettävissä yhteensä 37 eri maasta. (Stencel 2016.)

Myös faktantarkistusuutisoinnin volyymissa on tapahtunut kehitystä. Yhden laskelman mukaan faktantarkistusta sivunneiden mediatuotosten määrä kasvoi yhdysvaltalaisissa sanomalehdissä 900 % ja televisiossa/radiossa 2000 % vuodesta 2001 vuoteen 2012 (Amazeen 2013). Myös muita vastaavanlaista kehitystä indikoivia laskelmia on tehty (Graves & Glaisyer 2012 sekä Graves ym. 2015). Myös merkittävimpien amerikkalaisten faktantarkistussivustojen kävijämäärissä on tapahtunut kasvua. Esimerkiksi Factcheck.Org:in vierailukerrat (page views) kohosivat 227 % vuodesta 2011 vuoteen 2015 ja Washington Postin Fact Checkerin vierailukerrat olivat seitsemän kertaa korkeammat vuonna 2015 kuin vuonna 2011 (Mantzaris 2016).

Faktantarkistuksen kansainvälistymiskehityksestä

**Раз солгъл - навек лгунѳм стал.
Kerran valehtelija, aina valehtelija.**

Sen lisäksi, että faktantarkistus on levinnyt ympäri maailmaa, on sen tiimoilta ruvettu tekemään myös globaalia yhteistyötä. Vuonna 2014 Poynter-instituutti järjesti ensimmäisen kansainvälisen faktantarkistuskonferenssin, jossa keskityttiin faktantarkistuksen haasteisiin sekä parhaisiin toimintatapoihin (Drobnic Holan 2014). Tämän jälkeen on järjestetty muitakin vastaavia kansainvälisiä kokoontumisia (ks. esim. Adair 2015, Graves 2016b sekä Tucker 2016). Kokoontumisten lisäksi faktantarkistuksen tiimoilta on tehty myös globaaleja yhteistyöprojekteja. Esimerkkinä tällaisista toimivat niin sanotut "Factcheckathonit", joissa eri maista kotoisin olevat faktantarkistajat ovat analysoineet G20-huippukokouksissa esitettyjä väitteitä. (Mantzaris 2014 & 2015a sekä Graves 2016b.)

Vuonna 2015 Poynter-instituuttiin perustettiin kansainvälinen faktantarkistusverkosto, International Fact-Checking Network (IFCN), jonka puitteissa on tarkoitus tarkastella ja keskustella faktantarkistuksesta journalistisena ilmiönä. Tämän vapaamuotoisen foorumin toimintaan kuuluu faktantarkistustrendien ja eri formaattien tutkiminen, koulutusmateriaalien tarjoaminen faktantarkistusta varten sekä kansainvälisten yhteistyöprojektien tukeminen. (Mantzaris 2015b)

Lisäksi IFCN:n toimesta julkaistiin syyskuussa 2016 faktantarkistusta koskeva periaatekokoelma. Siihen sitoutuneilta faktantarkistustoimijoilta edellytetään

puolueettomuutta ja reiluutta: kaikki yksittäiset faktantarkistukset tehdään samojen kriteerien mukaisesti, tarkistuksia ei kohdisteta vain johonkin tiettyyn osapuoleen, evidenssi määrittää tehtävät johtopäätökset eikä tarkistuksissa puolusteta mitään politiikkapositiona. Lisäksi toimijoilta edellytetään läpinäkyvyyttä niin käytettyjen lähteiden, organisaation avainhenkilöiden taustojen, rahoituksen kuin käytettävän tarkistusmetodologian suhteen. Myös sitoutumista mahdollisten virheiden avoimeen ja rehelliseen korjaamiseen vaaditaan. Kirjoitushetkellä allekirjoittaneiden toimijoiden listasta löytyy 39 toimijaa yli 20 eri maasta. (Poynter Institute 2016.)

Kansainvälisen yhteistyön lisäksi myös menetelmävalikoima on kehittynyt. Viime aikoina onkin pohdittu tietokoneavusteisen faktantarkistuksen mahdollisuuksia sekä sitä, miten automaation avulla

voitaisiin tehostaa faktantarkistusta. Ohjelmistojen avulla voisi olla mahdollista esimerkiksi laskea kuinka usein poliitikot esittävät jotakin väitettä määrättyllä aikavälillä, tai määrittää suuresta tekstimassasta automaattisesti faktuaalisia väitteitä. (Adair 2016, ks. myös esim. Mantzarlis 2015b.) Myös reaaliaikaisen faktantarkistuksen tiimoilta on esiintynyt kokeiluja. Vuonna 2013 julkistettiin Washington Postin kokeellinen Truth Teller -alusta, joka automaattisesti tunnistaa poliitikkojen puheista määrättyjä väitteitä ja ilmaisee tämän jälkeen onko kyseinen väite tosi vai epätosi. Betaversiossa valikoidut faktat on tosin jouduttu syöttämään ohjelmistoon käsin, jolloin sen hyödyntäminen on mahdollista ainoastaan sellaisten aiheiden tiimoilta, jotka ohjelmisto on erikseen suunniteltu tunnistamaan. (Ferenstein 2013; Graves 2016c, 35.)

Faktabaarin historia

Suomalainen faktantarkistustoimija Faktabaari (<http://faktabaari.fi/>) syntyi talvella 2014, ja osallistui saman vuoden keväänä Euroopan parlamenttivaaleista käytävään keskusteluun tarkistamalla EU:a koskevia väitteitä ja huhuja. Faktabaari oli aktiivinen myös vuoden 2015 eduskuntavaalien yhteydessä tarkistaen puolueiden, ehdokkaiden ja mediatoimijoiden esittämiä väitteitä. Eduskuntavaalihankeen Faktabaari toteutti yhteistyössä ammattikorkeakoulu Haaga-Helian toimittajaopiskelijoiden sekä Ilmastotieto-asiantuntijaverkoston kanssa. (Faktabaari 2016b.) Keväällä 2016 Faktabaari puolestaan tarkisti maahanmuuttoväitteitä – jälleen Haaga-Helian journalismiopiskelijoiden kanssa (Faktabaari 2016c).

Faktabaarin toteutuksen taustavoimana on Avoin yhteiskunta ry, jonka tarkoituksena on edistää avoimuutta, tuoda päätöksenteko lähemmäksi kansalaista ja antaa kansalaisille entistä parempia valmiuksia osallistua päätöksentekoon (Faktabaari 2016b).

Syksyllä 2014 Faktabaarin taustajoukot perustivat keskustelufoorumi

Debattibaarin (<http://debattibaari.fi/>). Hankkeen tavoitteena on kannustaa suomalaisia asiapohjaiseen ja tutkittua tietoa hyödyntävään julkiseen keskusteluun ajankohtaisten aiheiden tiimoilta. (Faktabaari 2014a.) Vuonna 2015 Faktabaari osallistui Lontoossa järjestettyyn kansainväliseen faktantarkistusseminaariin (Global Fact Checking Summit 2015) (Faktabaari 2015a). Syksyllä 2016 Faktabaari puolestaan sitoutui kansainvälisen faktantarkistusverkoston (International Fact-Checking Network, IFCN) toimesta julkaistuu faktantarkistuksen periaatekokoelmaan (Faktabaari 2016a).

Vuonna 2014 Faktabaari voitti European Public Communication -palkinnon (Faktabaari 2014b). Maaliskuussa 2015 Faktabaari puolestaan palkittiin Bonnierin Suuri Journalistipalkinto -kisassa Vuoden journalistisena tekona (Faktabaari 2015b).

Faktantarkistuksesta on Suomessa tehty vain vähän tieteellistä tutkimusta. Raiskila, Wirén ja Rapeli (Raiskila ym. 2014) tutkivat suomalaisten presidenttien pitämiä puheita sekä presidenttiehdokkaiden vaaliväittelyissä esittämiä puheenvuoroja. Havaintona oli, että niin virassa olevien presidenttien kuin ehdokkaidenkin tarkistettavissa olevat väitteet olivat lähes yksinomaan täysin totta tai enimmäkseen totta. Kaikki aineistosta havaitut tosiasioista poikkeavat väitteet esitettiin vaaliväittelyissä. Vaaliväittelyissä sanottiin määrällisesti enemmän kuin presidenttien varsinaisissa puheissa, mutta varsinaiset puheet pitivät tästä huolimatta sisällään enemmän faktaväitteitä. Vaikuttaakin siltä, että TV-väittelyissä ehdokkaat eivät ole erityisen halukkaita tekemään tosiasiaväitteitä. Aineistossa puhujat esittivät vain harvoin erityisen tarkkoja väitteitä, kuten lukuja, tai muita totuusarvoltaan yksiselitteisesti tarkistettavissa olevia väitteitä. Ongelmallisia olivat tilanteet, joissa samaa väitettä koskien saatiin useasta eri lähteestä toisistaan eriäviä tietoja.

Kenen väitteitä tarkastellaan?

Der Klügere gibt nach! Eine traurige Wahrheit, sie begründet die Weltherrschaft der Dummheit.

Marie von Ebner-Eschenbach

Se, keiden väitteitä faktantarkistajat ottavat analyysin kohteeksi, riippuu toimijasta. Kaikkein yleisimmin tarkastellaan poliittisten henkilöiden ja tahojen esittämiä väitteitä. Tarkistuksen alaisiksi päätyvät esimerkiksi vaaleilla

valitut poliitikot, ehdokkaat sekä puolueet ja näiden johtajat. Ei ole tavatonta tarkastella myöskään muita politiikkaan linkittyneitä tahoja, kuten ammattiliittoja. Tunnetuista faktantarkistajista esimerkiksi FactCheck.org (2016b) ilmoittaa valvovansa "USA:n tärkeimpiä poliittisia pelaajia" ja Politifact (Adair & Drobnic Holan 2013) puolestaan ilmoittaa tarkastelevansa "vaaleilla valittuja poliitikkoja, kandidaatteja, puolueiden johtajia, poliittisia aktivisteja" sekä " muita toimijoita, jotka ovat osana poliittista diskurssia". Tarkistuksen kohteeksi voi päätyä niin kansallisen kuin paikallisenkin tason poliitikkojen esittämiä väitteitä.

Jotkin toimijat tarkistavat myös median edustajien esittämiä väittämiä. Esimerkiksi Politifactin yhteydessä toimiva PunditFact on keskittynyt muun muassa journalistien, bloggaajien sekä kolumnistien tuotoksiin (Politifact 2016). TruthInAdvertising.org sivusto (2016) puolestaan tarkastelee kuluttajille esitettäviä virheellisiä mainoksia sekä harhaanjohtavaa markkinointia. Lisäksi monenlaiset myytit ja internet-huhut päätyvät joidenkin faktantarkistajien analysoitaviksi. FactCheck.orgilla (2016a) on oma sivunsa politiikkaa koskevia huhuja varten, kun taas Snopes.com (Snopes.com 2016b) on omistautunut pelkästään huhujen, myyttien ja urbaanien legendojen tarkistukselle.

Ketkä tekevät faktantarkistusta?

Yhdysvalloissa faktantarkistus on pääasiassa ammattijournalistien harjoittamaa ja kytkeytynyt voimakkaasti mediaorganisaatioihin (Graves 2016b). Erään arvion mukaan noin 90 % yhdysvaltalaisista faktantarkistustoimijoista kuuluu jonkin mediaorganisaation (esim. sanomalehden tai TV-kanavan) piiriin. Kansainvälisesti tämä ei kuitenkaan ole asian koko kuva, sillä samainen lähde ilmoittaa, että Yhdysvaltain ulkopuolella vastaava luku 44 %. Mediaorganisaatioiden piiriin kuulumattomat faktantarkistajat ovat yleensä osana voittoa tavoittelemattomia ei-hallinnollisia ryhmiä. (Stencel 2016.)

Faktantarkistajia voikin jaotella sen mukaan, millaiset siteet niillä on journalistiseen, akateemiseen sekä poliittis-kansalaisyhteiskunnalliseen toimintaan. Journalistisessa ytimessä ovat toimijat, jotka kuuluvat jokin mediaorganisaation, kuten lehden tai televisiokanavan alaisuuteen. Lisäksi on toimijoita, joilla ei ole suoraa yhteyttä mihinkään mediatiloon, mutta jotka ovat ammattijournalistien perustamia, ja joissa henkilökunta koostuu journalisteista. Toisaalta on myös toimijoita, joilla ei ole mitään yhteyksiä journalismiin, ja jotka tarkoituksella pitävät etäisyyttä mediatoimijoihin. (Graves 2016b.)

Osalla faktantarkistajista on myös siteitä akateemiseen maailmaan. Tämän suhteen voi erotella ainakin kahdenlaisia toimijoita. Yhtäältä on tilanteita, joissa faktantarkistusorganisaatiolla on suora institutionaalinen linkki johonkin yliopistoon, mutta toiminta tapahtuu pääasiassa journalismin periaatteiden mukaisesti. Esimerkkinä tästä on FactCheck.org, joka toimii Pennsylvanian yliopiston yhteydessä, mutta jossa tarkistuksesta vastaavat journalistit, ja joka toimii pitkälti journalismin standardien pohjalta. Toisaalta on myös toimijoita, jotka yhdistävät toiminnassaan sekä tieteellisiä että journalistisia menetelmiä. Esimerkiksi intialaisen FactChecker.in:n väitteiden tutkimusprosessista vastaavat politiikantutkijat, ja journalistit viimeistelevät analyysin tulokset julkaistavaan muotoon. (Graves 2016b.)

Jotkin faktantarkistajat ovat kytkeytyneitä politiikkaan ja kansalaisyhteiskuntaan, kuten poliittisiin näkemyksiin ja liikkeisiin, kansalaisaktivismiin sekä hyvä

Die Menschen glauben viel leichter eine Lüge, die sie schon hundertmal gehört haben, als eine Wahrheit, die ihnen völlig neu ist.

Alfred Polgar

hallinto –toimintaan. Esimerkkeinä tästä ovat vaikkapa yhdysvaltalaiset faktantarkistajat, joilla on suora yhteys tiettyyn puolueeseen (ja joita ei katsota osaksi faktantarkistuksen kansainvälistä liikettä) sekä FactChecker.in, joka

perustajansa mukaan sai alkunsa korruption vastaisesta liikkeestä. Poliittikkaan ja kansalaisyhteiskuntaan kytkeytyneitä faktantarkistajia on löydettävissä niin median kuin kansalaisjärjestöjenkin puolelta. (Graves 2016b.)

Die meisten Menschen haben vor einer Wahrheit mehr Angst als vor einer Lüge.

Ernst Ferstl

Joissakin tapauksissa voidaan puhua myös niin sanotusta yksipuolisesta faktantarkistuksesta (partisan fact-checking). Tällaisissa tapauksissa toimijat ovat keskittyneet tarkistamaan ainoastaan jonkin määrätyn osapuolen (kuten poliittisten kilpailijoidensa) väitteitä jättäen muut analysoinnin ulkopuolelle. (Ks. esim. Dobbs 2012.) Esimerkkinä yhdysvaltalainen Media Matters, joka ilmoittaa valvovansa, analysoivansa, ja korjaavansa konservatiivien maansa mediassa esittämää misinformaatiota (Media Matters for America 2016). Muut faktantarkistajat tekevät kuitenkin monesti selvän erottelun oman työnsä ja yksipuolisen faktantarkistuksen välille (Graves 2016b).

Faktantarkistuksen motiivit

Motiivit harjoittaa faktantarkistusta ovat moninaiset. Niitä ovat muun muassa information tarjoaminen sekä ihmisten aktivointi ja parempi hallinto. Erityisesti monilla yhdysvaltalaisen journalismin parissa toimivilla faktantarkistajilla tavoitteena on informoida kansalaisia ja lisätä ihmisten politiikkatietämystä (ks. esim. Amazeen 2013). Pyrkimyksenä ei ole muuttaa kandidaattien tai poliitikkojen käytöstä, vaan tarjota yleisölle informaatiota julkisuudessa esitettyjen väitteiden paikkansapitävyydestä. Ajatuksena ei myöskään ole aktiivisesti muuttaa ihmisten äänestyskäyttäytymistä, vaan pikemminkin tarjota heille tietoa, jota kukin voi halutessaan käyttää päätöksenteon pohjana.

Osa toimijoista näkee faktantarkistuksella kansalaisten informointia aktiivisemmän roolin. Esimerkiksi osa kansalaisjärjestöihin linkittyneistä faktantarkistajista katsoo, että heidän toimintansa avulla on mahdollista lisätä läpinäkyvyyttä, kansalaistoimintaa ja demokraattista dialogia, sekä tehostaa hallintoa (Graves 2016b). Motiivina voi siis tiedon tarjoamisen lisäksi olla myös ihmisten aktivointi ja parempi hallinto. Vastaavasti osa mediatoimijoiden väitteitä analysoivista faktantarkistajista pitää tavoitteenaan täsmällisemmän ja totuudenmukaisemman journalismikulttuurin edistämistä.

Miksi faktantarkistusta tulee tehdä?

Syyt faktantarkistuksen tärkeydelle kytkeytyvät mainittuihin motiiveihin. Faktantarkistusta tarvitaan, koska sen avulla on mahdollista välittää kansalaisille informaatiota poliitikkojen väitteiden todenperäisyydestä. Äänestäjien kannalta

on mielekästä saada tietää, ovatko esimerkiksi ehdokkaiden vaalikampanjoiden keskeiset väittämät ja puolueiden vaaliohjelmat totuudenmukaisia.

Faktantarkistuksen avulla on lisäksi mahdollista vaikuttaa ehdokkaiden käytökseen. Erään tutkimuksen mukaan lainsäätäjät tekivät vähemmän virheellisiä väitteitä, kun heille oli kerrottu negatiivisten faktantarkistustulosten kielteisestä vaikutuksesta poliitikon maineeseen (Nyhan ja Reifler 2015b). Mikäli poliittiset toimijat ovat tietoisia siitä, että heidän sanomistensa todenperäisyyttä tarkastellaan, tämä voi vaikuttaa myönteisesti heidän lausuntojensa paikkansapitävyyteen. Faktantarkistusta tulee siis tehdä, koska sillä on potentiaalia parantaa poliittisen viestinnän laatua. Tämä voi heijastella myös ehdokasrekrytointiin. Kun poliittinen keskustelu ja toiminta ovat faktapohjaisempaa, on mahdollista että sen seurauksena politiikkaan pyrkii yhä enemmän päteviä ehdokkaita (Amazeen 2015c).

Faktantarkistus on väline parempaan politiikkaan. Päätökset ovat laadukkaampia, mikäli pystytään varmistamaan että ne nojaavat paikkansapitävään tietoon. Myös faktantarkistuksen kohde saattaa hyötyä toiminnasta, sillä voihan olla että toimija nojaa virheelliseen informaation tietämättä sitä itse. Tämä on itse asiassa varsin todennäköinen skenaario.

Faktantarkistus ei ole tärkeää ainoastaan poliittisen dialogin näkökulmasta, vaan julkisen keskustelun kannalta ylipäänsä. Internet on pullollaan misinformaatiota sekä paikkaansa pitämättömiä huhuja ja myyttejä. Ihmiset myös levittävät näitä sosiaalisen median välityksellä, usein kritiikittä. Siksi onkin hyvä, että on toimijoita, jotka tarjoavat tätä misinformaatiota koskevia perusteltuja oikaisuja. Faktantarkistusprosessi on tosin vielä niin hidas, ettei se yleensä ehdi oikaisemaan virheellisiä väitteitä sosiaalisen median vauhtiin.

**Wer immer die Wahrheit sagt, kann
sich ein schlechtes Gedächtnis leisten.**

Theodor Heuss

Faktantarkistuksen mahdollisia vaikutuksia

Taulukossa 1 esitellään faktantarkistuksen mahdollisia vaikutuksia viestijälle itselleen, viestille sekä sen yleisölle.

Taulukko 1. Faktantarkistuksen mahdollisia vaikutuksia.

	Positiiviset	Negatiiviset
Viestijälle	Rehellisyyspyrkimys mainesyistä Harkitsevaisuus viestinnässä Ehdokkaiden laatu paranee Viestijöiden tietoisuus faktoista paranee, kun tahattomat virheensä korjataan	Mielipiteen ilmaisupelko
Viestille	Epätotuuksien väheneminen Tarkkaan harkitut viestit	Viestit epämääräistyvät Viestien luomiseen kuluvan ajan kasvaminen
Yleisölle	Poliittinen vastuunalaisuus paranee Tilannekuva paranee 17	Pikkuvirheet korostuvat Tarkastajien erimielisyys vieraannuttaa Kannat jyrkkenevät
		Lumetotuusvaikutus: Vaikka tarkistaja korjaa epätoden väitteen, hän myös samalla toistaa sen, lisäten näin mahdollisuutta että yleisö uskoo siihen

Kun referenssipisteeksi otetaan edustuksellisen järjestelmän toimivuus, faktantarkistuksella voidaan ajatella olevan useita

mahdollisia vaikutuksia – sekä positiivisia että negatiivisia. Faktantarkistus vaikuttaa niin viestijään, viestiin kuin yleisöönkin. Suhteessa viestijään positiivisia faktantarkistuksen vaikutuksia ovat *rehellisyyspyrkimys mainesyistä, harkitsevaisuus viestinnässä, parantunut ehdokkaiden laatu* sekä *viestijöiden lisääntynyt tietoisuus tosiasioista*. Negatiivisena seurauksena on *mielipiteen ilmaisupelko*. Suhteessa viestiin positiivisia vaikutuksia ovat *epätotuuksien väheneminen* sekä *tarkkaan harkitut viestit*, negatiivisia taas *viestien epämääräistyminen* sekä *viestien luomiseen kuluvan ajan kasvaminen*. Suhteessa yleisöön positiivisia vaikutuksia ovat *parantunut poliittinen vastuunalaisuus* sekä *parantunut tilannekuva*. Negatiivisia vaikutuksia taas ovat *pikkuvirheiden korostuminen, politiikasta vieraantuminen, kantojen jyrkkeneminen* sekä *lumetotuusvaikutus*.

Ihminen on aina totuuksiensa uhri.

Albert Camus

Vaikutukset viestijälle

Viestijälle faktantarkistustoimijoiden olemassaolo voi aiheuttaa *rehellisyyspyrkimyksen mainesystä*. Asian tueksi on löydettävissä myös tutkimusnäyttöä. Poliitikot, jotka ovat tietoisia mahdollisuudesta joutua faktantarkistuksen kohteiksi ja tiedostavat epätosien väitteiden kielteisestä vaikutuksen toimijan maineeseen, saavat vähemmän epätosia faktantarkistustuloksia. (Nyhan & Reifler 2015a.) Toisaalta lisääntyvä rehellisyys ei aivan kaikissa tilanteissa ole välttämättä hyvä asia, sillä on aihepiirejä (esim. kansallinen turvallisuus) joiden suhteen poliitikkojen on joskus suotavaa ja perusteltuakin valehdella yleisölleen.

Toimijat myös oletettavasti *harkitsevat viestejään* tarkemmin, kun on mahdollista että heidän välinpitämättömyydessään, huolimattomuudessaan tai virheellisessä uskomuksessaan lausumat epätotuudet nostetaan esille ja korjataan.

Lisäksi faktantarkistuksen myötä *ehdokkaiden laatu voi parantua*. Jos epärehellisyys merkitys politiikassa vähenee, on mahdollista että politiikkaan pyrkii ja uskaltautuu entistä pätevämpiä ehdokkaita (Amazeen 2015c).

Faktantarkistuksen johdosta myös *viestijöiden tietoisuus faktoista paranee*, kun heidän tahattomat virheensä korjataan. Kaikki toimijoiden lausumat epätodet väittämät eivät johdu epärehellisyydestä, vaan voivat olla seurausta tietämättömyydestä. Saatuaan tietää asian todellisen laidan, toimija ei ehkä enää toista epätotta väitettään. Täten faktantarkistuksesta on hyötyä myös kohteelle itselleen.

Faktantarkistus voi kuitenkin aiheuttaa myös negatiivisena pidettävää käytöstä viestijöiden keskuudessa. Kun toimijoiden sanomisia syynätään suurennuslasilla, voi tämä aiheuttaa heissä *mielipiteen ilmaisupelkoa*. Toimijat eivät enää uskalla sanoa mitä ajattelevat, koska pelkäävät joutuvansa korjausten kohteeksi.

Vaikutukset viestille

Myös viestien sisältö saattaa kokea muutoksia faktantarkistuksen seurauksena. Ensinnäkin, viestien sisältämien *epätotuuksien määrä vähentyy* tarkistusuhan myötä. Viesteistä tulee totuudenmukaisempia, kun niiden laatijat ovat tietoisia siitä, että jokin ulkopuolinen taho oikaisee niissä esiintyvät asiavirheet.

Viestien sisältö on myös *tarkkaan harkitumpaa*, kun toimijat eivät enää sisällytä niihin mitä tahansa mieleen juolahtaa, vaan korjausten pelossa harkitsevat tarkemmin ilmaisemiaan sisältöjä.

**Wahrheiten, die niemanden verärgern,
sind meist nur halbe.**

Jupp Müller

Toisaalta faktantarkistus voi vaikuttaa viestien sisältöön myös kielteisesti. Kun viestien laatijat ovat tietoisia mahdollisuudesta joutua tarkistuksen kohteeksi, saattaa tämä ilmetä *epämääräisempinä viestisisältöinä*. Jotta epätosilta faktantarkistustuloksilta

vältyttäisiin, voidaan viestinnässä tarkoituksella hyödyntää monitulkintaisia ja vaikeasti hahmotettavia ilmauksia, joita on mahdoton tarkistaa. Varsinaiset faktaväitteet voidaan myös tarkoituksella jättää pois tekstistä tarkistuksen vuoksi.

Tarkistusuhan myötä myös *viestien laadinta saattaa kestää pidempään*. Tämä on yhtäältä hyvä asia, sillä näin niiden sisältö on harkitumpaa. Toisaalta liiallinen harkinta vähentää poliittisen kommunikaation määrää, ja on myös tilanteita, joissa nopea viestintä yleisön suuntaan on toivottavaa. Sosiaalisen median nopean kehityksen vuoksi viestien laadinnan nopeus on toimijoille tärkeää.

Vaikutukset yleisöön

Faktantarkistus vaikuttaa myös yleisöön. Ensinnäkin *poliittinen vastuunalaisuus paranee*. Kun yleisöllä on tietoa siitä missä määrin poliitikot ovat pysyneet totuudessa, heidän on helpompi valvoa poliittisia toimijoita.

Einer neuen Wahrheit ist nichts schädlicher als ein alter Irrtum.

Johann Wolfgang von Goethe

Lisäksi *yleisön tilannekuva paranee*. Kun on olemassa tahoja, jotka korjaavat julkisuudessa esiintyviä epätosia viestejä, on mahdollista että yleisö pysyy paremmin perillä politiikan todellisuudesta.

Faktantarkistuksella on suhteessa yleisöön myös negatiivisia vaikutuksia. Faktantarkistus *korostaa liikaa poliitikkojen tekemiä pikkuvirheitä*. Koska jonkinlainen väitteiden valikointi on välttämätöntä, tarkistuksen tulokset eivät tyypillisesti tarjoa edustavaa otosta kohteen kielenkäytöstä (Uscinski & Butler 2013). Tällöin virheelliset väittämät (myös tahattomat pikkuvirheet) korostuvat ja voivat luoda vääränlaisen kuvan toimijan rehellisyydestä.

On myös mahdollista, että faktantarkistuksella on *politiikasta vieraannuttava vaikutus*. Poliitiikan asiat eivät ole aina yksinkertaisia ja on mahdollista että ihmiset vieraantuvat politiikasta, jos kaksi eri faktantarkistajaa ovat täysin erimielisiä väitteiden totuusarvoista.

Faktantarkistus voi myös *jyrkentää yleisön kantoja*. Kun ihminen on todella sitoutunut johonkin ideologiaan, hänen on vaikea hyväksyä tämän ideologian kannalta negatiivista informaatiota. Kaikkein sitoutuneimmat ihmiset saattavat jopa korjauksia kohdatessaan alkaa pitää entistä vahvemmin kiinni epätodesta uskomuksestaan (ns. backfire-efekti). (Nyhan ja Reifler 2010.) Eli sen sijaan että faktantarkistus oikoi ihmisten virheellisiä kantoja, se voikin jyrkentää niitä.

Faktantarkistuksesta saattaa seurata myös *lumetotuusvaikutus* (illusory truth-effect). Ihminen uskoo herkästi väitteisiin, joita hänelle toistetaan usein (Bacon 1979). Ja kun faktantarkistaja oikaisee epätoden väitteen, hän samalla tulee toistaneeksi sen, jolloin ihminen voi uskoa entistä kovemmin epätodeseen näkemykseensä. Kun epätosi väite *p* korjataan, ihmisten mieliin jää korjauksesta *p*, ei se että *p* on epätotta.

Yhteenveto

Vaikka faktantarkistukselle on määritettävissä useita mahdollisia positiivisia vaikutuksia, ei sitä voida itsestään selvästi pitää ainoastaan positiivisena asiana. Sille kun voidaan määrittää myös negatiivisia vaikutuksia, joista osa sotii faktantarkistuksen tavoitteita vastaan. Esimerkiksi monet faktantarkistajat esittävät tarkoitukseen yleisön informoinnin poliitikkojen väitteiden paikkansapitävyydestä (Amazeen 2015c),

A lie can travel half way around the world while the truth is putting on its shoes. Simple:

A lie spreads much faster than truth.

mutta kantojen jyrkkemisen ja lumetotuusvaikutuksen myötä vaikutus yleisöön voi olla aivan päinvastainen, jolloin tarkistajien viesti ei mene perille, vaan yleisö pitää entistä tiukemmin kiinni epätosista uskomuksistaan. Faktantarkistuksella on kuitenkin potentiaalia tarjota

vastaanottokykyiselle yleisönosalle mielekästä informaatiota poliittisten toimijoiden väitteiden totuudenmukaisuudesta ja sillä on osoitettu olevan poliitikkojen käytöksen kannalta toivottavia (rehellistäviä) vaikutuksia. Huolellisesti ja hyvin toteutettuna sen nettovaikutusten etumerkki on kuitenkin luultavimmin positiivinen.

Faktantarkistuksen tarve ilmenee erityisesti näyttöön perustuvan poliittisen päätöksenteon yhteydessä. Tarkastellaan tätä käsitettä hieman seuraavaksi.

Näyttöön perustuva päätöksenteko

Näyttöön perustuvalla päätöksenteolla (*evidence-based policy*) tarkoitetaan tutkimusevidenssin tuomista poliittisen päätöksentekoprosessin sekä poliittisten debattien tueksi. Tavoitteena on lisätä politiikanteon tehokkuutta, sekä parantaa tehtäviä päätöksiä. (Head 2010.) Pohjimmiltaan tarkoituksena on ymmärtää ja selittää mikä toimii, kenelle ja missäkin olosuhteissa. Mikäli meillä on tutkimustietoa esimerkiksi siitä, että määrätty taloudellisen ohjauksen keinot eivät ole aikaisemmin tuottaneet haluttuja lopputuloksia, antaa tämä meille perusteita olla käyttämättä näitä ohjauskeinoja uudelleen ja miettiä toisia vaihtoehtoja toivottujen lopputulosten saavuttamiseen.

Tutkimustietoa voidaan hyödyntää monissa päätöksentekoprosessin eri vaiheissa. Luonnollisesti tutkimuksen avulla on mahdollista määrittää toimintavaihtoehtoja ja arvioida niitä: mitä vaihtoehtoja on olemassa ja mitkä ovat niiden hyvät ja huonot puolet ja millaisia riskejä niihin sisältyy. Tämä ei kuitenkaan ole asian koko kuva, vaan tutkimusnäytöllä on annettavaa muissakin tilanteissa. Sen avulla voidaan esimerkiksi määritellä ongelmia. Tällaisissa tapauksissa tutkimuksen avulla saadaan evidenssiä pulmista ja tarpeista, joiden tiimoilta tarvitaan julkisen vallan väliintuloa. Tutkimusta voidaan hyödyntää myös tavoitteiden ja hankkeiden määrittelyssä ja rajaamisessa: mitä tehdään ja missä puitteissa? Sitä voidaan hyödyntää myös nykytilan määrittämisessä: millaisessa tilanteessa me olemme tällä hetkellä? Lisäksi tutkimustiedolla on paikkansa myös jo tehtyjen päätösten arvottamisessa: miten aikaisemmat päätökset ovat toimineet ja onko mahdollisesti tarvetta muutoksille? (Raivio 2014; Sanderson 2002.)

Näyttöön perustuva päätöksenteko ei ole käytännössä aivan mutkatonta, ja siihen sisältyykin niin tarjonta- kuin kysyntäpuolen ongelmia. Tutkimuksen tarjonnan suhteen potentiaalisia ongelmia ovat muun muassa luotettavan ja relevantin tiedon löytäminen sekä tiivistäminen ymmärrettävään muotoon; tiedemaailman verkkaus suhteessa hektiseen päätöksentekoon; tutkijoiden ylimielinen suhtautuminen politiikan kenttään sekä erimielisyydet tutkijoiden välillä. Kysyntäpuolella ongelmia ovat vastaavasti ylimielisyys, tutkimustiedon vähättely suhteessa arvoihin, kokemukseen ja poliittiseen tarkoituksenmukaisuuteen, avoimuuden puute sekä ainainen kiire. Ja vaikka relevanttia tutkimustietoa jonkin käsillä olevan ongelman ratkaisemiseksi olisikin saatavilla, saattaa se jäädä hyödyntämättä vaikkapa tehtyjen sopimusten (esim. hallitusohjelma), taloudellisten reunaehtojen, mielipidemittausten tai arvojen ja ideologioiden takia. (Raivio 2014.)

Tutkimustiedon hyödyntäminen päätöksenteon tukena ei ole mikään uusi asia, sillä jo vuonna 1664 Englannin tiedeakatemia antoi Kaarle II:lle hoitosuosituksia sisältäneen raportin maan metsien tilasta. Näyttöön perustuvasta toimintatavasta alettiin puhua kuitenkin vasta 1980-luvulla, aluksi lääketieteen piirissä. Myöhemmin toimintatapaa on alettu soveltaa yhteiskunnallisen päätöksenteon, kuten koulutuksen, ympäristönsuojelun, sosiaalityön sekä rikostorjunnan sektoreilla. (Raivio 2014.)

Näyttöön perustuva päätöksenteko (evidence-based policy) tulee erottaa päätöksenteosta, jossa ennalta määriteltyjen päätösten tueksi etsitään tai tuotetaan sopivaa tutkimustietoa (policy-based evidence). Esimerkiksi Suomessa hallituksen esitysten mahdolliset vaikutukset on oikeusministeriön ohjeiden mukaan kirjattava esityksiin. Huomattavan usein nämä kirjaukset joko puuttuvat kokonaan tai ovat vajavaisia, mikä antaa viitteitä policy-based evidencestä. (Raiskila ja Wiberg 2017).

What it means: People talk about lies more than the truth.

Mark Twain

Näyttöön perustuvan päätöksenteon vastakohta on faktaton päätöksenteko:
Fact-free politics: to decide policy

without looking at the facts, an opposite to the concept of *evidence-based policy*.

Kyseessä on siis sanaleikki (pun) fat-free –käsitteestä.

Missä päätöksenteon vaiheissa tutkimustiedolla on merkitystä?

Ainakin seuraavissa vaiheissa tiedolla on merkitystä:

1. Kun päätetään, mitä tehdään (hankkeen määrittely). Aloite jonkin määrätyn hankkeen tarpeellisuudesta voi tulla myös tiedeyhteisön puolelta.
2. Kun pitää määritellä asioiden nykytila (missä ollaan?).
3. Kun kartoitetaan ja arvioidaan erilaisia toimintavaihtoehtoja.
4. Kun määritetään eri vaihtoehtoihin liittyviä riskejä ja epävarmuustekijöitä.

5. Kun arvioidaan sitä, miten toteutetut päätökset ovat vaikuttaneet ja onko tarvetta muutoksille.

Miten näyttöön perustuvaa päätöksentekoa voi käyttää väärin?

Näyttöön perustuvan päätöksenteon ajatusta voidaan siis käyttää myös sen perimmäisen tarkoituksen vastaisesti. Esimerkkejä väärinkäyttötavoista ovat:

1. Etsitään näyttöä, joka tukee haluttua politiikkavaihtoehtoa, ja jätetään muu evidenssi huomiotta. Tällöin päätöksenteko vaikuttaa näyttöön perustuvalta, vaikka tosiasiaa kyse on päätökseen perustuvasta näytöstä (Raivio 2014, 16).
2. Tulkitaan olemassa olevaa evidenssiä tietoisesti väärällä tavalla (esim. halutun päätöksen varmistamiseksi tai **Wahrhaftigkeit und Politik wohnen selten unter einem Dach.**)
3. **I r r e l e v a n t t i a** tutkimusnäyttöä tuodaan *Stefan Zweig* päätöksentekoprosessiin järjestelmän ylikuormittamiseksi ja päätöksenteon viivyttämiseksi.
4. Tiukkojen aikataulujen vallitessa tutkimusnäyttöä käytetään päätöksenteon viivyttämiseen ("Emme voi tehdä päätöstä ennen kuin olemme perehtyneet asiaan liittyvään tutkimukseen").
5. Tutkimusnäytön puutetta käytetään tekosyynä olla tekemättä päätöksiä ("Emme voi tehdä päätöksiä ennen kuin asiasta on tehty tutkimusta").
6. Liian suuren painoarvon antaminen alustaville tutkimustuloksille (Nutley ym. 2007, 51-53).
7. Huonolaatuisen evidenssin tietoinen hyödyntäminen (Nutley ym. 2007, 51-53).
8. Tutkimusnäytön tarjoajalla/tuottajalla on jokin oma poliittinen agenda.

Faktantarkistuskäytäntöjä

Tarkastettavien väitteiden valinta

Julkisuudessa esiintyvien väitteiden suuren volyymin takia faktantarkistajat joutuvat valikoimaan tarkistettavat väitteet. Valikointikriteerejä voivat olla muun muassa väitteiden todennettavuus, kiinnostavuus sekä potentiaalinen harhaanjohtavuus. Valikointikäytännöt kuitenkin vaihtelevat monin tavoin. Esimerkiksi Politifact ilmoittaa, että sen tarkistelu kohteeksi tulevan väitteen täytyy ensinnäkin pitää sisällään jokin

verifioitava fakta (mielipiteitä kyseinen toimija ei omien sanojensa mukaan tarkista). Väitteen tulee lisäksi pitää sisällään ilmaus, joka on potentiaalisesti harhaanjohtava, ja väitteen tulee olla jollakin tavalla merkittävä. Väitteen pitää myös olla sellainen, jonka totuusarvoa tyypillinen lukija arvailee ja pohtii. (Adair & Drobnic Holan 2013.)

Kanadalainen FactsCan käyttää väitteitä valitessaan monia hyvin samankaltaisia kriteereitä kuin Politifactin edellä mainitut. Jotta eri tahojen tekemien väitteiden tarkastusmäärät olisivat jollakin tavalla balanssissa, FactsCan on lisäksi asettanut kullekin puolueelle faktantarkistuksia koskevat tavoiteosuudet, jotka kertovat kuinka paljon väitteitä kunkin puolueen edustajilta pyritään yhteensä tarkastelemaan. Nämä tavoiteosuudet pohjaavat karkeasti kunkin puolueen saamaan ääniosuuteen. Kyse on kuitenkin vain tavoitteista, ei kiintiöistä, joten FactsCan varaa itselleen mahdollisuuden joustaa niistä harkintansa mukaan. (FactsCan 2016.)

**Für einen Politiker ist es gefährlich,
die Wahrheit zu sagen. Die Leute
könnten sich daran gewöhnen, die
Wahrheit hören zu wollen.**

George Bernard Shaw

Yhdenlaista ääripäätä väitteiden valinnassa edustaa tšekkiläinen Demagog, joka poliittisia debatteja tarkastellessaan todentaa kaikki niissä esiintyneet faktuaaliset väitteet (Graves 2016b).

Tämän kirjan empiirisessä osuudessa tarkistettavien väitteiden valikointi on eräänlainen välimuoto näistä: Puolueohjelmien osalta olemme tarkistaneet kaikki kohtuullisin resurssein tarkistettavissa olevat väitteet ja Yleisradion vaalikonevastausten osalta kaikkien valittujen puolueiden Turun ehdokkaiden vastauksissaan esittämät väitteet kymmenessä kysymyksessä.

Väitteiden arvioinnin käytänteet

Faktantarkistajien kesken on eroja myös väitteiden arvioinnin käytänteissä. Eroja on niin luokitusmetodeissa, julkaistujen faktantarkistusten mitoissa kuin myös yhteydenpidossa tarkastettavien väitteiden esittäjiin. Monet tarkistajat sijoittavat tarkastamansa katkelmat joihinkin ennalta määriteltyihin totuusarvoluokkiin (kuten totta, melkein totta, enimmäkseen virheellinen, virheellinen). Luokituksia on useita ja ne vaihtelevat tarkistajan mukaan (tunnetuimpia lienevät Politifactin Truth-O-Meter ja Washinton Post Fact Checkerin Pinokkio-testi). Osa tarkastajista ei kuitenkaan käytä luokitusjärjestelmiä, vaan käy väitteiden totuudenmukaisuutta läpi ainoastaan tekstin tasolla. Luokitusjärjestelmien käyttö onkin herättänyt kriittistä keskustelua faktantarkistustoimijoiden keskuudessa. Niiden vastustajat ovat sitä mieltä, että nämä luokitukset ovat joustamattomia, epätieteellisiä ja liian pelkistäviä. Luokitusjärjestelmän puolustajat taas katsovat, että luokitukset tekevät faktantarkistuksesta yleisöystävällisempää sekä helposti lähestyttävämpää. (Graves 2016b.)

Väitteiden arvioinnissa käytännöt vaihtelevat myös sen suhteen, minkä mittaisia julkaistut faktantarkistukset ovat. Toiset toimijat suosivat niukkasanaisia ja lyhyitä tarkistuksia, toiset taas pitkiä ja selittäviä artikkeleita, joissa asiaa tarkastellaan useasta perspektiivistä.

Eroja on myös siinä, pyritäänkö väitteen analysointia tehtäessä olemaan yhteydessä kyseistä väitettä esittäneeseen tahoon. Jotkin toimijat ovat sitä mieltä, että perusteellisuuden ja reilun nimissä faktantarkistajan tulee tutkimusvaiheessa yrittää saada yhteys väitteen esittäjään. Toiset taas vastustavat tätä käytäntöä, muun muassa siksi että sen pelätään tuovan politiikka mukaan itse tarkastusprosessiin.

Tämän tutkimuksen faktantarkistusosuudessa tutkijoiden osittain tai kokonaan epätoivoksi koodaamien väitteiden osalta otettiin yhteys niiden esittäjiin, joille annettiin mahdollisuus kommentoida päätelmiä ja esimerkiksi esittää väitteelleen vaihtoehtoinen lähde ennen lopullisia totuusarvopäätelmiä.

Faktantarkistusmittareista

Millaisia erilaisia luokituksia eri faktantarkistajat käyttävät? Kaikki faktantarkistajat eivät sijoita tarkastamiaan väitteitä mihinkään ennalta määrättyihin totuusarvoluokkiin, vaan perustelevat ratkaisuitaan ainoastaan sanallisesti. Kaikki faktantarkistajat eivät myöskään avaa sitä, mitä he milläkin totuusarvoluokalla tarkoittavat. Faktantarkistuksessa on sovellettu erilaisia *asteikkoja* tarkistettujen väitteiden paikkansapitävyyden arvioinnissa. Jokaista tarkistettua väitettä saatetaan asteikon lisäksi perustella sanallisesti.

Politiikassa totuus saa odottaa, kunnes sille löytyy käyttöä.

Monet faktantarkistussivut tarjoavat asteikon lisäksi myös sanallisia perusteluja arvioilleen. Journalista faktantarkistusta tutkittaessa on havaittu, että totuudellisuusasteikon käyttö saa faktantarkistuksessa tehtävän oikaisun vakuuttavamaksi kuin pelkkä sanallinen analyysi väitteen todenmukaisuudesta (Amazeen ym. 2015).

Seuraavaksi tarkastellaan joitakin esimerkkejä totuusasteikoista:

FactsCan.ca:

Tosi: Todistettavasti paikkansapitävä ja vilpitön. Käytössä ei ole luokkaa ”enimmäkseen totta”; jos väite on tarkka ja kaipaa lisäksi selvennystä, mutta ei kuitenkaan merkittävässä määrin, se tulee luokitella luokkaan Tosi.

Harhaanjohtava: Jossain määrin valikoivaa totuuksien kerrontaa ja aukkokohtia, ja/tai jotakin ristiriitaista, mutta ei epätotuuksia. Jos on havaittavissa jotakin merkittävää vilppiä, tulee käyttää luokitusta harhaanjohtava.

Suurlähettiläs on rehellinen mies joka lähetetään ulkomaille valehtelemaan maansa puolesta.

Epätosi: Todistettavasti epätarkka. Jos on ainakin kaksi luotettavaa lähdettä, jotka osoittavat väittämän vääräksi; tai jos näyttöä ei ole saatavilla siellä, missä sitä on väitetty olevan.

Absurdi: Todistettavasti epätarkka ja sisältää räikeitä epäloogisuuksia, lähes täysin välinpitämätön todenmukaisuudesta.

Pidättäydytään arviosta: Kun näyttöä ei ole saatavilla. Tätä merkintää tulee käyttää vain harvoin.

5 Eyewitness News Truth Test – poliittisten mainosten todenmukaisuusarvio:

A: Edellyttää lähes täydellistä tarkkuutta, liioittelemattomuutta ja vähän tai ei lainkaan tarvetta enemmälle asiayhteyksien selvittämiseksi.

B: Edellyttää enimmäkseen paikkansapitävää informaatiota, mutta saa virhemerkinnän vähäisestä liioittelusta ja harhaanjohtavasta informaatiosta.

C: Voi olla tuloksena epätarkasta informaatiosta tai harhaanjohtavasta liioittelusta, josta vastaanottaja ei saa asiayhteyksiä selville.

D: Tuloksena, kun vähintään puolet informaatiosta on epätotta tai siinä määrin harhaanjohtavaa, että tuloksena on harhakäsitys asiasta.

F: Tuloksena, kun yli puolet informaatiosta on selvästi epätotta sekä harhaanjohtavaa ja irrallaan asiayhteydestä.

FactCheckEU:

Tosi

Melkein

50/50

Melko hölmö

Älytön emävalhe

Vaalien alla ilma on täynnä sanoja – ja sanat täynnä ilmaa.

Cleveland.com Truth in Numbers:

0-10 pistettä

Ovatko sanat kirjaimellisesti tulkittuina paikkansapitäviä? (0-3 pistettä)

Onko viesti paikkansapitävä? (0-3 pistettä)

Käsitteleekö viesti asiaa reilusti? (0-2 pistettä)

Onko viestillä sisältöä? (0-2 pistettä)

PolitiFact: Truth-O-Meter

Tosi: Väite on paikkansapitävä ja mitään merkittävää ei puutu siitä.

Enimmäkseen tosi: Väite on paikkansapitävä, mutta kaipaa selvennystä tai lisäinformaatiota.

Puolitosi: Väite on osin paikkansapitävä, mutta siitä puuttuu tärkeitä yksityiskohtia tai se on poistettu asiayhteydestään.

Enimmäkseen epätosi: Väite sisältää paikkansapitäviä aineksia, mutta sivuuttaa ratkaisevia faktoja, joiden perusteella saisi erilaisen vaikutelman.

Epätosi: Väite ei ole paikkansapitävä.

Valepukki (pants on fire): Väite ei ole paikkansapitävä, vaan se on erityisen järjetön.

PolitiFactin asteikkoa mukaillen on luotu ensimmäinen suomalaisessa politiikantutkimuksessa luotu faktantarkistusasteikko (Raiskila ym. 2014):

Totta: Väite on tarkka eikä mitään oleellista tietoa puutu.

Enimmäkseen totta: Väite on osittain paikkaansa pitävä. Väite vaatii selvennyksiä, tai siitä on jätetty pois tärkeitä yksityiskohtia.

Enimmäkseen valetta: Väite perustuu totuuteen. Väitteessä ei ole huomioitu kriittisiä seikkoja, jotka voisivat kuitenkin antaa täysin toisenlaisen kuvan asiasta.

Valetta: Väite ei pidä lainkaan paikkaansa.

PolitiFactin asteikosta Raiskilan ym. (2014) asteikko eroaa sikäli, että siinä käytetään epätoden (false) sijaan sanaa vale, vaikka tutkijat eivät analyysissaan tarkemmin selvitäkään, onko kyseessä tahallinen valehtelu, tahaton erehdys tms. totuudesta poikkeava väite. Myös tarkkuuden määrittely yleisenä periaatteena vaatisi yleisluontoisten päätössääntöjen muotoilua, jotta olisi mahdollista rajata, milloin väite on niin tarkka, että se luokitellaan todeksi (vrt. Demagog.org.pl 2016).

Seuraavaksi tarkastellaan niitä faktantarkistusmittareita (N=31)¹, jotka käyttävät joitakin ennalta määrättyjä luokituksia, ja jotka ilmoittavat verkkosivuillaan miten he määrittelevät kunkin totuusarvoluokan. Mittarit ja niiden sisältö on kerätty lokakuussa 2016.

Suurin osa mittareista ottaa kantaa kahteen asiaan: väitteen *totuudenmukaisuuteen* ja *kontekstiin*. Kaikki mittarit ottavat kantaa väitteiden paikkansapitävyyteen ja vain kolmessa mittarissa ei ole yhtään kontekstimuuttujaa tarkastelevaa vaihtoehtoa. Kontekstimuuttuja tuodaan esille ilmauksilla, kuten "väite tarvitsee selventämistä", "väite tarvitsee lisää informaatiota", "väite on irrotettu asiayhteydestä", "väite on harhaanjohtava", "väitteestä puuttuu tärkeitä yksityiskohtia" ja "väite on valikoiva".

Eri mittareista on erotettavissa yhteensä kahdeksan erilaista väitteiden sisältöön kantaaottavaa kategoriala (*tosi, melkein tosi, 50/50, melkein epätosi, epätosi, naurettava, harhaanjohtava ja liioittelu*). Näiden lisäksi on kolme kategoriala, jotka

¹ Analysoidut mittarit:

5 Eyewitness News Truth Test
Agência Lupa
Aos Fatos
Civil Beat Fact Check
Colombia Check
ConPruebas
Demagog (Puola)
Demagog (Tšekki)
Detector de Mentiras (Lie Detector)
El Polígrafo
El Polígrafo: El Polígrafo Meter
FactCheck-Ukraine: Факт-метр (Fakt-Metr)
FactsCan
Faktasjekk
GRASS FactCheck: Fact-Meter
iDemagog.hu
La Chistera (The Top Hat)
Les Pinocchio
Melu Detektors (Truth Teller)
Michigan Truth Squad
Poligraph
PolitiFact: Truth-O-Meter
Preto No Branco
The Canadian Press: The Baloney Meter
The Hound
The Washington Post Fact Checker: The Pinocchio Test
UYCheck.com
Vertetematies: Vértetmatës
Vistinomer
Voice of San Diego Fact Check
WRAL Fact Check

**Tietämättömyys on lähempänä
totuutta kuin ennakkoluulo.**

eivät suoranaisesti ota kantaa väitteen sisältöön (*väitteelle ei löydy evidenssiä, tarkistus kesken, takinkääntö*). Kuusitoista mittaria sisältää kategorian, johon sijoitetuille väitteille *ei ole löydettävissä evidenssiä* (puolesta tai vastaan), ja kolme mittaria sisältää kategorian, johon sijoitettujen väitteiden tarkistaminen on *kesken*. Tämän lisäksi neljästä mittarista löytyy luokka, joka ilmaisee, että puhujan kannanotto on vastakkainen hänen jonkin aikaisemman kannanottonsa kanssa (ns. *takinkääntöluokka*). **Totuus on sodan ensimmäinen uhri.**

Tässä tutkimuksessa käytetty totuusarvomittari on viisiluokkainen: Se sisältää neliportaaisen totuusarvoasteikon ja lisäksi viidennen luokan väitteille, joiden tarkistaminen ei kohtuullisin resurssein ole mahdollista. Asteikko esitellään tarkemmin jäljempänä kirjan empiirisessä luvussa.

Väitteen sisältöön kantaaottavien vaihtoehtojen määrä vaihtelee mittareissa kolmesta kuuteen. Näiden luokkien lukumäärät mittareita kohden on tiivistetty taulukkoon 2. Kahdeksan mittaria käyttää kolmea sisältöön kantaaottavaa luokkaa, seitsemän mittaria käyttää neljää sisältöön kantaaottavaa luokkaa, yhdeksän mittaria käyttää viittä sisältöön kantaaottavaa luokkaa ja seitsemän mittaria käyttää kuutta sisältöön kantaaottavaa luokkaa.

Taulukko 2. Väitteen sisältöön kantaa ottavien luokkien kokonaismäärät eri faktantarkistusmittareissa.

Väitteiden sisältöön kantaa ottavien luokkien lukumäärä	Mittareiden lukumäärä
3 luokkaa	8 mittaria
4 luokkaa	7 mittaria
5 luokkaa	9 mittaria
6 luokkaa	7 mittaria

Kategoriaan *tosi* sijoitetaan mittareista sellaiset luokat, joissa luokittaja katsoo tarkastetun väitteen olevan totuudenmukainen. Tämä totuudenmukaisuus ilmaistaan esimerkiksi termeillä *tosi*, *paikkansapitävä*, *vastaa faktoja* ja *vastaa luokittelijan keräämää dataa*. Vain yhdestä analysoidusta mittarista ei löytynyt omaa kategoriaa *tosille* väitteille. 15 mittarissa luokittaja antaa totuudenmukaiselle väitteelle lisäehtoja, kuten että siitä ei saa puuttua mitään olennaista, tai että väite on esitetty oikeassa kontekstissa. Viisi luokittajaa mainitsee erikseen, että totuudenmukaisina pidetyt väitteet saavat sisältää pieniä virheitä. Vain yksi mittari määrittää raja-arvon sille, kuinka paljon numeerinen arvo saa olla pielessä, jotta se vielä lasketaan todeksi (Puolan Demagog, 5%). Vastaavaa yleisen tilastollisen merkitsevyytason määrittävää viiden prosentin sallittua virhettä sovelletaan tämän kirjan faktantarkistusosuudessa. Kunkin kategorian esiintymismäärät faktantarkistusmittareissa löytyvät taulukosta 3.

Taulukko 3. Väitteen sisältöön kantaa ottavien luokkien määrät eri faktantarkistusmittareissa.

Kategoria	Niiden mittareiden lukumäärä, joista kategoria löytyy
Tosi	30
Melkein tosi	21
50/50	11
Melkein epätosi	8
Epätosi	31
Naurettava	9
Harhaanjohtava	13
Liioittelu	4

Kategoriaan *melkein tosi* koodattiin luokat, joissa luokittaja kuvailee väitteitä melkein tai suurelta osin tosiksi väitteiksi, todeten kuitenkin samalla niissä olevan pieniä virheitä. Lisäksi siihen koodattiin luokat, joissa luokittaja kuvailee väitettä todeksi tai melkein todeksi, mutta ilmaisee myös, että väite kaipaa selventämistä tai lisäinformaatiota, väitteestä puuttuu joitakin yksityiskohtia tai että väite on hieman harhaanjohtava. Tähän kategoriaan koodattiin luokkia 21

mittarista, ja vain kolmessa näissä **Ellei muu auta, kokeile totuutta.** luokista keskityttiin pelkästään

väitteen totuusarvoon. Kaikissa muissa väitteeltä edellytettiin totuuden tai melkein totuuden lisäksi sitä, että se tarvitsee selventämistä, lisää informaatiota, lisää yksityiskohtia tmv.

Kategoria *50/50* taas pitää sisällään sellaiset luokat, joissa luokittaja toteaa väitteen olevan osittain totta. Lisäksi siihen kuuluvat luokat, joissa todetaan väitteen sisältävän tosia elementtejä, mutta ilmoitetaan, etteivät kuitenkaan sen kaikki elementit ole tosia. Kategoriaan koodattiin luokkia 11 mittarista, ja neljässä näistä luokassa keskityttiin ainoastaan väitteen totuusarvoon. Muut seitsemän luokkaa edellyttivät väitteeltä lisäksi, että siinä jätetään joitakin tärkeitä yksityiskohtia mainitsematta tai että väite ei ole kontekstissa.

Melkein epätosiksi koodattiin luokat, joissa luokittaja pitää väitettä enimmäkseen epätotena, mutta joissa luokittaja katsoo väitteen sisältävän kuitenkin joitain totuuden elementtejä. Siihen kuuluvat myös luokat, joiden väitteet luokittajan mukaan sisältävät totuuden elementtejä, mutta jättävät

Totuus tulee lasten suusta. huomioimatta seikkoja, joiden sisällyttäminen väitteeseen muuttaisi väitteen luomaa vaikutelmaa (nämä tapaukset tulevat lähelle harhaanjohtavien väitteiden kategoriaa). Melkein epätosiksi sijoitettiin luokkia kahdeksasta mittarista.

Kaikilla mittareilla on kategoria *epätosille* väitteille. Näihin katsotaan tilanteet, joissa luokittaja toteaa, että väite on epätotta, väite ei vastaa faktoja, väite ei vastaa luokittajan keräämää dataa tai että väite ei pidä paikkaansa.

Yhdeksässä mittarissa on oma luokkansa väitteille, jotka eivät ole ainoastaan epätosia,

vaan luokittajan mielestä lisäksi aivan *naurettavia*. Näitä ovat sellaiset luokat, joissa luokittaja toteaa väitteen olevan epätosi, ja sen lisäksi naurettava, epäuskottava tai todella kaukana todellisuudesta.

Kategoria *harhaanjohtava* sisältää sellaiset mittareiden luokat, joihin luokittaja sijoittaa väitteet jotka ovat tai voivat olla täysin tosia, mutta joissa tosiasioita käytetään valikoiden, jotka esitetään väärässä kontekstissa tai jotka esitetään luokittelijan mielestä sellaisella tavalla, että ne luovat harhaanjohtavan vaikutelman todellisuudesta. 13 mittaria sisältää tällaisen luokan.

Neljässä mittarissa on lisäksi oma luokkansa *liioitelluille* väitteille. Osassa mittareita liioittelu on elementti, joka kytketään muihin totuusarvoluokkiin, mutta näissä neljässä mittarissa se on nostettu aivan omaksi luokakseen.

Mittareissa ei tehdä erityisen täsmällisiä määrityksiä sille, mitkä ovat raja-arvot eri luokkien välillä. Pääasiassa erot luokkien välille tehdään vaikeasti määritettävillä ilmauksilla, kuten mostly, significant, major, minor, little, partly, some elements jne. Eritoten muiden kuin luokkien kuin ”toden” ja ”epätoden” tapauksissa vaihtoehtojen soveltamiseen sisältyy runsaasti tulkinnanvaraa. Oletettavasti suurimmassa osassa tapauksia idea mittareiden takana on, että luokitukset ovat suuntaa-antavia, ja että faktantarkistuksen varsinaisessa tekstiosuudessa määritellään tarkemmin, miksi kulloiseenkin ratkaisuun on päädytty.

Faktantarkistuksen kritiikkiä

Faktantarkistusta on kritikoitu esimerkiksi tarkistettavien väitteiden valinnasta sekä tarkistajan mahdollisuudesta vaikuttaa omilla valinnoillaan väitteiden totuusarvoon. Lisäksi faktantarkistajia on arvosteltu sellaisten väitteiden tarkistamisesta, joille ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa.

Väitteiden valinnan kritiikki

Mikäli tarkistaja ei tarkasta kaikkia väitteitä, vaan *valitsee* tarkistettavat väitteet, on hyvinkin mahdollista että tarkistetut väitteet eivät ole edustava otos koko väiteuniversumista. Mikäli väitteitä esittäneiltä tahoilta huomioidaan vain osa väittämistä, tahot saattavat vaikuttaa rehellisemmiltä tai epärehellisemmiltä kuin mitä he kaikkien esittämiensä väitteitten kontekstissa tosiasiaa olisivat. (Kritiikkiä esittäneet esim. Uscinski & Butler 2013 sekä Uscinski 2015.) Väitteiden valikointiin on liitetty myös

Onk simmone valhe änä tosika?

Halikko

ajatus tarkistajan maailmankuvan vaikutuksista aineiston keräämiseen. Mikäli yksiselitteisiä valintakriteereitä ei ole, tarkistaja voi hyvinkin valita analysoitavat väitteet sen mukaan, mitä hän itse subjektiivisesti kokee kiinnostavaksi ja tärkeäksi. Eli tarkastettavien väitteiden kokoonpanoon saattaa vaikuttaa se, miten faktantarkistaja maailman näkee. (Uscinski & Butler 2013.)

Myös poliittiset toimijat ovat arvostelleet väitteiden valikointia. Osa näistä kokee faktantarkistajien mahdollisuuden korostaa kulloisestakin puheesta tai lausunnosta vain haluamiaan kohtia subjektiivisena, jättäen näin kenties isomman kuvan analysoimatta. On myös tilanteita, joissa poliitikko esittää väitteen olettaen, että yleisö ymmärtää sen olevan suurenneltu. Poliitikko saattaa käyttää puheessaan esimerkiksi selvästi liioiteltua kielikuvaa, jota ei ole tarkoitukseen ottaa kirjaimellisesti, mutta joka tästä huolimatta päättyy analysoitavaksi. (Spivak 2010.)

Esimerkiksi puhutun litteroidun tekstin analysointi on tässä mielessä haasteellista, sillä se ei kykene ottamaan huomioon esimerkiksi äänenpainoja tai eleitä väitteiden esittämisen yhteydessä.

Tarkistajan valintojen vaikutus väitteen totuusarvoon

Faktantarkistusta on arvosteltu myös siitä, että sen katsotaan jättävän tarkistajalle paljon valinnanvaraa väitteiden totuusarvon määrittämiseksi. Osasyynä tähän ovat väitteiden yhdistäminen ja jakaminen, joihin molempiin sisältyy potentiaalisia ongelmia. Väittämien yhdistämisessä useampia väitteitä liitetään yhdeksi kokonaisuudeksi (ja annetaan tälle kokonaisuudelle jokin yksittäinen totuusarvo), väittämien jakamisessa taas yksi julkilausuma erotellaan useammaksi väitteeksi, joiden totuudenmukaisuutta tarkastellaan erikseen. Yhdistelyn ongelmaksi nähdään se, että siinä on mahdollista liittää väitekokonaisuuden osaväitteisiin totuusarvoja, joita näillä ei todellisuudessa ole. On siis mahdollista, että kolme väitettä kattavan kokonaisuuden osaväitteistä kaksi on tarkistajan mukaan totta ja yksi epätotta, mutta kokonaisuus saa tarkistajalta totuusarvon ”melkein tosi”, siitäkään huolimatta että yksikään kokonaisuuden osa ei ole ”melkein totta”. Jakamisen ongelmana nähdään puolestaan se, että mikäli jostakin julkilausumasta irrotetaan osia ja tarkastellaan niitä erikseen, on mahdollista että ei tulla huomioineeksi sitä mitä julkilausumalla todella yritetään väittää (ts. menetetään väitteiden konteksti). Päätös siitä, milloin ja mitä väitteitä tulisi yhdistää tai jakaa on tarkistajan harteilla, jolloin väitteen saama totuusarvo voi kriitikoiden mukaan riippua siitä, millaisia ratkaisuja tarkistaja tekee. (Uscinski & Butler 2013, Uscinski 2015.)

**Em mnä tiär mut nii hän sanos, sano
äi kon koko aja valehttel.**

Kustavi

Tämän kirjan empiirisessä osuudessa väitteet on pyritty jakamaan yksittäisiin kvasilauseisiin, jotta väitekokonaisuuksien niputtamisen aiheuttamilta mahdollisilta totuusarvoristiriidoilta välttyttäisiin.

Kritiikkiä ovat herättäneet myös tilanteet, joissa tarkasteltavan väitteen totuusarvo riippuu jostakin monimerkityksisestä tai tulkinnanvaraisesta käsitteestä. Esimerkiksi lause ”Henkilö A on sosialisti” voi olla totta tai epätotta, riippuen siitä millaisen määritelmän ilmaus ”olla sosialisti” saa. Tällaisten toteamusten tarkistaminen on hankalaa. Joskus faktantarkistajat kuitenkin tarkistavat tällaisia väitteitä, jolloin heidän väitteelle esittämänsä totuusarvo on pohjimmiltaan seurausta siitä, mikä määritelmä päättyy tai valitaan arvion pohjaksi. Vastaavanlaista arvostelua on nostanut myös tarkistajan

mahdollisuus vaikuttaa väitteen totuusarvoon lähteiden valinnalla. Voi esimerkiksi olla tilanteita, joissa tilaston X mukaan jonkin väite on totta, mutta tilaston Y mukaan se ei ole. Tällöin väitteen totuusarvoon vaikuttaa se, minkä lähteen puoleen tarkistaja kääntyy. (Uscinski & Butler 2013.)

Myös rajanveto eri totuusarvojen välille on aiheuttanut kommentointia. Erityisesti lukuarvojen kohdalla on esitetty kysymyksiä, milloin jokin väitteessä esitetty luku on niin kaukana täsmällisen oikeasta luvusta, että sitä ei enää voida järkevästi ottaen pitää totuudenmukaisena. Eli toisin sanoen: kuinka paljon lukua saa pyöristää, ennen kuin se lakkaa olemasta tosi. (Uscinski & Butler 2013.)

Myös epämääraisten käsitteiden ja lukuarvoa lieventävien sanojen, kuten vaikkapa ”kolmannes”, ”noin puolet” tai ”lähes miljoona” käyttö voi vaikeuttaa tarkistuksessa totuusarvopäätelmää.

Väitteet joille ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa

Myös tarkistettavien väitteiden luonne on herättänyt kritiikkiä. Faktantarkistajat analysoivat joskus väittämiä, joille arvostelijoiden mukaan ei voida määrittää totuusarvoa, tai joiden totuusarvosta ei voida olla varmoja. Esimerkkejä tällaisista ovat ensinnäkin tulevaisuutta koskevat väitteet. Koska tulevaisuutta koskevan väittämän totuusarvo on luonnollisesti hämärän peitossa, sitä ei voida nykyhetkestä käsin julistaa todeksi tai epätodeksi. Kuitenkin osa faktantarkistajien huomiota saaneista väitteistä koskee nimenomaan tulevaa. Tällaisissa tapauksissa faktantarkistajat käyttävät monesti arvionsa perusteina asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, mikä on tulevaisuudessa todennäköistä tai mahdollista. Ongelmana kuitenkin on, että tästä huolimatta ei ole mahdollista määrittää ennakkoon onko jokin tulevaisuutta koskeva väittämä totta tai epätotta. (Uscinski & Butler 2013, Uscinski 2015.)

Poikkeuksia ovat sellaiset tulevaisuutta koskevat väitteet, jotka kohdistuvat nimenomaisesti johonkin jo tapahtuneeseen asiaan tai arvioon. Esimerkiksi vaikka väite ”Kuntien budjeteista noin puolet siirtyy maakunnille hallituksen päätösten myötä.” on mahdollista tarkistaa, vaikka se periaatteessa koskeekin kirjan kirjoittamishetkellä tulevaisuutta.

Totuusarvon todentaminen on hankalaa myös niiden toteamusten osalta, joissa esitetään jonkin kausaalisuhteen olemassaolo. Hallituksen edustajat saattavat esimerkiksi

**Eihän valehtejlII viärässä ouk, uskoja-
han vierässä on.**

Pätkjärvi

toimenpiteet olisivat näiden hyvien lopputulosten syy. Koska kausaalisuhteita voi olla vaikea osoittaa, ei syy-seuraus-suhdetta esittäville väitteille ole aina mahdollista määrittää totuusarvoa täydellä varmuudella, ellei väitteen nimenomaisesta sisällöstä ole tehty kausaalisuhteen osoittavaa tutkimusta. (Uscinski & Butler 2013 sekä Uscinski 2015.)

kehua joitakin toimenpiteitään sillä perusteella, että ne ovat johtaneet hyviin lopputuloksiin. Vaikka nämä ”hyvät lopputulokset” todella olisivat olemassa, tämä ei välttämättä tarkoita sitä, että juurikin hallituksen

Luku 2: Kieli ja kommunikaatio²

Tässä jaksossa täsmennetään tarkistettavien väitteiden määräytymisen perusteita. Aloitamme tarkastelun muutamalla poliittisen kommunikaation erityisluonnetta koskevalla huomiolla.

Tarkastellaan ensin eräitä kommunikoinnin, erityisesti poliittisen kommunikoinnin yleisiä ehtoja.

Gricen maksimit

Kielitieteilijä Paul Grice (1975) on esittänyt teorian keskustelumaksimeista, eli yleisistä periaatteista, joiden tulisi ohjata ihmisten keskinäistä keskustelua. Hänen yhteistyön periaatteensa on yksinkertainen: *Tee keskustelupanoksestasi kulloiseenkin tarkoitukseensa soveltuva*. Tämä on maksimien yhteinen lähtökohta. Periaate nojaa siihen perusolettamukseen, että ihmiset ovat rationaalisia toimijoita, joiden keskusteluteot on koordinoitu siten, että ne välittävät myös merkityksiä, mukaan lukien henkilöiden välisiä merkityksiä (esim. sitoutumista). Keskustelulla on aina jokin suunta, johon ollaan yhteistyön hengessä yhdessä etenemässä. Noudattamalla eräitä nyrkkisääntöjä tämä yhteinen tavoite voidaan tehokkaasti saavuttaa.

Vähä vale on puheen kaunistus.

Pirkkala

Yhteistyön maksimit ovat seuraavat:

Määrän maksimi: Anna oikea määrä informaatiota! Tee keskustelupuheenvuorostasi juuri niin informatiivinen kuin on tarpeen.

Laadun maksimi: Yritä puhua totta! Älä sano asioita, jotka tiedät epätosiksi tai joiden tueksi sinulla ei ole riittävästi pätevää näyttöä.

Suhteen maksimi: Ole relevantti! Pysy asiassa.

Tavan maksimi: Ole selkeä ja havainnollinen! Vältä epämääräisyyksiä ja monimielisyyksiä. Puhu lyhyesti ja jäsentyneesti.

Yhteistyön maksimeja ei kuitenkaan aina noudateta inhimillisessä kanssakäymisessä, eikä varsinkaan poliittisessa vuorovaikutuksessa. Poliittinen diskurssi ei nimittäin nojaa yhteistyön periaatteeseen. Tämä poikkeama on helposti selitettävissä strategisesta, peliteoreettisesta näkökulmasta: yhteistyön maksimit voivat olla ristiriidassa politiikassa oleellisesti paljon merkityksellisempien imperatiivien tai määräysten, kuten puolueen edun varjelu tai oman vallan maksimoinnin, kanssa. Gricen yhteistyön periaatteiden noudattaminen ei yksinkertaisesti palvele poliitikkojen tavoitteita. Poliitikon kannalta voi olla suorastaan epädullista olla relevantti ja täsmällinen. (Wiberg 2014.)

Poliitikoilla on joukko erilaisia tekniikoita, joilla he voivat peittää mahdollisimman paljon syylistymättä kuitenkin valheeseen. Yleisimmin käytetään esimerkiksi haastattelutilanteissa tai eduskunnan kyselytunnilla seuraavia keinoja:

² Turun yliopiston väitöskirjatutkija VTM Kimmo Makkonen on avustanut tämän luvun laadinnassa.

- 1 Kieltäydytään kokonaan vastaamasta
- 2 Vastataan vain osittain
- 3 Vastataan irrelevantilla tavalla
- 4 Vastataan harhaanjohtavalla tavalla
- 5 Vastataan tavalla, jota vastauksen saajat eivät käsitä
- 6 Toistetaan esitetty reaktio tavalla, jota ei alunperinkään hyväksytty
- 7 Vastataan monimielisellä tavalla.

Poliitikkoa motivoi yleensä enemmän mahdollisten syytösten välttely kuin potentiaalisten kiitosten kerääminen. Tämä seuraa äänestäjien arviointien vinoudesta: äänestäjiä, kuten ihmisiä yleensä, huolestuttavat enemmän mahdolliset tappiot kuin mahdolliset voitot (Kahneman ja Tversky 1979, Tversky ja Kahneman 1992). Poliitikassa on siksi paljon helpompi olla antamatta kansalaisille X:n suuruista lisätua kuin ottaa heiltä X:n suuruinen etu pois. Kun tämä otetaan huomioon, on helppo käsittää, miksi poliitikot niin usein turvautuvat epämääräisyyksiin. Asia on tullut esille erityisesti prospektiteorian kehittelyn myötä. Tarkastelemme sitä seuraavaksi.

Prospektiteoria

Prospektiteoria (prospect theory) on päätöksentekomalli, joka kuvaa sitä, miten ihmiset tekevät päätöksiä epävarmojen tai riskejä sisältävien vaihtoehtojen suhteen. Olennainen ajatus on, että ihmiset eivät päätöksiä tehdessään ajattele vaihtoehtojen vaikutuksia hyvinvointinsa tai varallisuutensa kokonaislopputulokseen, vaan he puntaroivat eri vaihtoehtoja voittojen ja tappioiden arvoina. Ihmisten valintoihin vaikuttaa muun muassa se, miten vaihtoehdot on ilmaistu, millaisia odotuksia toimijalla on ja pitääkö toimija joitain vaihtoehtoja liian riskialttiina hyväksyä. Toimijat eivät siis aina valitse vaihtoehtoa, joka olisi odotusarvoltaan heidän kannaltaan paras. Prospektiteorian mukaan ihmiset esimerkiksi suhtautuvat tappioihin voimakkaammin kuin voittoihin. Täten tilanteissa, joissa toimija menettää jotakin, hän pitää tätä menetystä negatiivisempaan asiana, kuin mitä hän pitäisi vastaavansuuruista saavutettua hyötyä. Malli on deskriptiivinen, ei normatiivinen, joten se pyrkii kuvaamaan sitä, miten ihmiset todellisuudessa tekevät päätöksiä, eikä ota kantaa siihen, miten heidän tulisi tai kannattaisi toimia. Teorian kehittivät psykologit Daniel Kahneman ja Amos Tversky. (Kahneman & Tversky 1979; Tversky & Kahneman 1992.)

Se valehtelluo kuolliet suvetkii seisl-lie.

Sakkola

Teorian taustalla on huomio siitä, että ihmisillä on taipumus antaa liian vähän painoarvoa vaihtoehdoille, jotka ovat pelkästään todennäköisiä suhteessa vaihtoehtoihin jotka ovat varmoja. Tämä tunnetaan nimellä varmuusefekti, ja sen seurauksena ihmiset välttelevät riskejä tilanteissa, joissa tarjolla on varmoja hyötyjä, ja toisaalta ottavat riskejä, jos toisena vaihtoehtona on varma tappio. Toisaalta ihmisillä on myös taipumus antaa pienille todennäköisyyksille liian paljon painoarvoa (suhteessa odotettuun hyötyyn). Täten tilanteissa, joissa on saatavilla varmasti pieni hyöty, tai pienellä todennäköisyydellä valtava hyöty, monet ihmiset päättävät tavoitella pienen todennäköisyyden suurta hyötyä. Jos vastaavasti valittavana on pieni tappio varmasti,

tai valtava tappio pienellä todennäköisyydellä, ihmisillä on tendenssinä valita varma, pieni tappio. Tämä ilmiö saattaa osaltaan selittää sitä, miksi ihmiset lottoavat tai ottavat vakuutuksia epätodennäköisten asioiden varalta. (Kahneman & Tversky 1979.)

Ihmiset myös monesti hylkäävät vaihtoehtojen tarkastelussaan sellaisia piirteitä, jotka ovat yhteisiä kaikille valintatilanteen vaihtoehdoille, keskittyen sen sijaan niihin seikkoihin, jotka vaihtoehtoja erottavat. Täten on mahdollista, että vaikka kahdessa eri valintatilanteessa vaihtoehtojen lopputulokset olisivat täysin identtisiä, ihmiselle voi näissä valintatilanteissa muodostua inkonsistentteja preferenssejä, koska eri valintatilanteiden vaihtoehdoissa samaan lopputulokseen päädytään eri tavalla, ja koska ihmisten tarkastellessa niitä he keskittyvät vain näitä tilanteita erottaviin piirteisiin, eivät niitä yhdistäviin. Tällöin puhutaan *isolaatiovaikutuksesta* (isolation effect). (Kahneman & Tversky 1979.)

Prospektiteoriaa on kritisoitu muun muassa siitä, että siinä päätöksentekijöitä pidetään historiattomina, eli päätöksentekotilanteet ovat staattisia. Kritiikin mukaan Kahnemanin ja Tverskyn testeissä ei oteta huomioon sitä, miten toimijoiden aikaisempi toiminta (aikaisemmat voitot tai tappiot) vaikuttavat heidän päätöksiinsä, miten voittojen tai tappioiden ajallinen realisointuminen (tapahtuvatko tappiot välittömästi vai vasta tulevaisuudessa) vaikuttavat heidän tekemiinsä ratkaisuihin eikä sitä, miten toimijoiden tavoitteiden asettelu vaikuttaa kokeiden tuloksiin. Onkin esitetty, että tilanteissa, joissa ihmisillä on tarkoin määritellyt, selkeät tavoitteet, heillä on suurempi taipumus vältellä riskejä, kuin tilanteissa, joissa nämä tavoitteet ovat yleisluontoisempia. Lisäksi on esitetty, että dynaamisen päätöksenteon tilanteissa (kun otetaan huomioon toimijoiden tavoitteet sekä heidän historiansa) ihmiset ovat taipuvaisempia ottamaan riskejä, jos heillä on mahdollisuus tienata rahaa, kuin jos heillä on riskinä menettää sitä. Tämä taas on nähty päinvastaisena, kuin mitä prospektiteorian perusteella on syytä olettaa. (Hollenbeck ym. 1994.) Voidaan kuitenkin kysyä, onko tämä kritiikki kaikilta osin aiheellista. Kahneman ja Tversky kun ottavat huomioon sen, kuinka voiton tai tappion todennäköisyydet vaikuttavat päätöksentekoon: kun voitot ovat varmoja tai todennäköisiä, ihmiset ovat riskien välttelijöitä, mutta kun todennäköisyydet voitoille ovat pieniä, ihmiset sen sijaan ovat valmiimpia ottamaan riskejä. Tappioiden suhteen tilanne on päinvastainen, varmojen tai todennäköisten tappioiden kohdalla ihmiset ovat valmiita ottamaan riskejä, kun taas pienten todennäköisyyksien kohdalla heillä on taipumus vältellä riskejä. (Kahneman & Tversky 1979; Tversky & Kahneman 1992.)

Kolm kertaa ko valehtelloo ni uskoo issekkii.

Kirvu

Voittojen ja tappioiden kehystäminen

Myös sillä, päädytäänkö samaan lopputulokseen yhden vai kahden päätöksen kautta, on vaikutusta ihmisten valintoihin (Tversky & Kahneman 1981). Ilmiötä kutsutaan *kehystämisaikutukseksi* (framing effect). Päätöksentekokehyksestä puhuessaan Tversky ja Kahneman tarkoittavat sekä sitä, miten vaihtoehdot on muotoiltu, sekä sitä, millaisia persoonallisia piirteitä, tapoja sekä normeja päätöksentekijällä on.

Kehystämisenäkökulman mukaan ihmisten päätökset eri valintavaihtoehtojen suhteen saattavat vaihtua sen mukaan, miten nämä valintavaihtoehdot esitetään heille. Tällaiset tilanteet herättävät kysymyksiä siitä, kuinka rationaalisia ja johdonmukaisia päätöksentekijöitä ihmiset oikeastaan ovat. Mikäli toimijat ajatellaan täysin rationaalisiksi, sillä miten asia heille esitetään, ei pitäisi olla vaikutusta heidän päätöksiinsä. Ihmisten epätäydellisten käsitysten ja päätöksenteon johdosta perspektiivien vaihtaminen voi kuitenkin vaikuttaa heidän vaihtoehtoihin suhtautumiseensa. (Tversky & Kahneman 1981.)

Suu valhettellee mut silmät puhuu totta.

Alastaro

Ihmisten valintoihin vaikuttaa muun muassa se, ovatko vaihtoehdot esitetty saavutuksina vai menetyksinä. Mikäli jokin vaihtoehto on ilmaistu määrätyn suuruusena saavutuksena, sillä on taipumus olla toimijoiden mielestä houkuttelevampi, kuin jos kyseinen vaihtoehto olisi ilmaistu määrätyn suuruusena menetyksenä. Tämä siitäkin huolimatta, että molempien vaihtoehtojen vaikutukset olisivat efektiivisesti samat.

Tversky ja Kahneman havainnollistivat tilannetta kokeella, jossa ihmisiä pyydettiin tekemään ratkaisuita vaarallisen taudin vahinkojen minimoimiseksi. Heille ilmoitettiin, että 600 ihmishenkeä on vaarassa, ja valittavanaan heillä oli kaksi vaihtoehtoa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa taudilta saadaan varmuudella pelastettua 200 ihmistä, mutta vastaavasti 400 ihmistä menehtyy varmasti. Toisessa vaihtoehdossa taas oli mahdollista, että kaikki 600 ihmistä pelastuvat noin 33 % todennäköisyydellä. Riskinä tässä vaihtoehdossa vastaavasti oli, että kaikki 600 ihmistä menehtyvät noin 66 % todennäköisyydellä. Kokeen tulokset riippuivat siitä, miten ensimmäinen vaihtoehto oli muotoiltu. Kun se muotoiltiin niin, että 200 ihmistä pelastuu, enemmistö ihmisistä valitsi sen. Mutta kun ensimmäinen vaihtoehto ilmaistiinkin niin, että 400 ihmistä menehtyy sen seurauksena, enemmistö vastaajista valitsi toisen vaihtoehdon. Vaikka molemmista tapauksissa ensimmäisen vaihtoehdon lopputulokset olivat samat, se, miten asia kokeeseen osallistuneille ihmisille ilmaistiin, näyttäisi vaikuttaneen heidän päätöksiinsä. (Tversky & Kahneman 1981.)

Yhtenä syynä tälle voidaan pitää prospektiteorian ajatusta, jonka mukaan ihmiset ovat varmojen ja todennäköisten hyötyjen tapauksissa riskien välttelijöitä, mutta varmojen ja todennäköisten menetysten suhteen riskien ottajia. (Kahneman & Tversky 1979; Tversky & Kahneman 1992.) Täten vaihtoehdon ilmaisutavan muutos vaikuttaisi siihen, näkeekö ihminen tilanteen hyödyn vai tappion kontekstissa (Tversky & Kahneman 1981).

Vaihtoehtojen esittämistavan seurauksena ihmisillä ei ole ainoastaan riskinä syyllistyä epäjohtonmukaiseen käytökseen, vaan he saattavat myös valita tarjolla olevista vaihtoehtoistaan itsensä kannalta huonomman vaihtoehdon. Vaikutus voi syntyä, kun heitä pyydetään tekemään kaksi päätöstä, joilla on määrätty yhteisvaikutus toimijan hyvinvointiin tai varallisuuteen. Mikäli ihmiset ajattelevat näitä päätöksiä erillisinä, he saattavat päätyä (ja Tverskyn & Kahnemanin kokeiden mukaan päätyvätkin) omalta kannaltaan huonompaan kokonaislopputulokseen, kuin mitä tilanne olisi, jos he ajattelisivat päätöstensä yhteisvaikutusta. Täten se, esitetäänkö eri valintojen vaikutukset erikseen vai yhdessä, saattaa vaikuttaa siihen millaisia ratkaisuita toimijat tekevät. (Tversky & Kahneman 1981.)

Kehystämisvaikutuksesta on sittemmin tehty runsaasti tutkimusta, ja tämän pohjalta on myös ollut pyrkimyksiä luoda kehystämisen taksonomioita. Yhden näkemyksen mukaan kehystäminen voidaan jakaa ainakin kolmeen luokkaan: 1 *kehystämiseen riskejä sisältävien vaihtoehtojen tilanteessa* (risky choice framing), jolloin muokataan vaihtoehtojen ilmaisutapaa riskien ja riskittömyyden suhteen; 2 *vaihtoehtojen ominaisuuksien perusteella tapahtuvaan kehystämiseen* (attribute framing), jolloin manipuloidaan jonkin vastausvaihtoehdon yksittäistä ominaisuutta positiiviseksi tai negatiiviseksi, sekä 3 *vaihtoehtojen lopputulosten pohjalta tapahtuvaan kehystämiseen* (goal framing), jolloin jonkin vaihtoehdon lopputulos ilmaistaan positiivisin tai negatiivisin termein. (Levin ym. 1998.)

Riskejä sisältäviä valintoja kehystettäessä manipuloidaan sitä, miten eri vaihtoehtojen riskit ja riskittömyys ilmaistaan. Tyypillisesti tällaiset tilanteet pitävät sisällään kaksi vaihtoehtoa: varman lopputuloksen vaihtoehdon sekä epävarman lopputuloksen (ts. riskejä sisältävän) vaihtoehdon. Mikäli tilanne kehystetään positiivisesti, varma vaihtoehto muotoillaan sen mukaan, mitkä ovat sen positiiviset vaikutukset.

Kaikki mitä lisää totuuteen, vähentää totuutta.

Aleksandr Solženitsyn

on tyyppiesimerkki riskejä sisältävien valintojen kehystämisestä. Manipulaatio voi varman vaihtoehdon lisäksi kohdistua myös epävarmaan vaihtoehtoon. Tällöin positiivisessa kehyksessä voidaan Tverskyn ja Kahnemanin esimerkin epävarma vaihtoehto ilmaista vaikkapa niin, että kaikki ihmiset pelastuvat 33 % todennäköisyydellä, ja kukaan ei pelastu 66 % todennäköisyydellä. Vastaavasti negatiivinen vaihtoehto voidaan muotoilla siten, että 33 % ketään ei menehdy, mutta 66 % todennäköisyydellä kaikki menehtyvät. Riskejä sisältävien vaihtoehtojen kehystämisestä tehty tutkimus viittaa siihen, että ihmiset ottavat todennäköisemmin riskejä tilanteissa, joissa vaihtoehtojen fokus on tappioiden välttämässä, kuin tapauksissa, joissa huomio on kiinnittynyt vaihtoehtojen tuottamiin hyötyihin. Kaikissa tutkimuksissa tällaista vaikutusta ei tosin ole havaittu (Levin ym. 1998.)

Kun kehystetään vaihtoehtoja

Negatiivisessa kehyksessä sen sijaan varma vaihtoehto puolestaan ilmaisee, mitkä ovat tämän valinnan negatiiviset vaikutukset. (Levin ym. 1998.) Tverskyn ja Kahnemanin (1981) esittämä vaarallisen taudin torjuminen

Kun joku muu keksii totuuden, se menettää jotakin viehätystään.

Aleksandr Solženitsyn

niiden *ominaisuuksien* perusteella, manipulaatio kohdistuu tällöin jonkin yksittäisen päätösvaihtoehdon yksittäiseen ominaisuuteen, joka esitetään valitsijalle joko positiivisesta tai negatiivisesta näkökulmasta (kuitenkin niin, että tämän vaihtoehdon sisältö pysyy samana). Toimijalla on tällöin valittavanaan se, hyväksyyköhän jonkun määrätyn vaihtoehdon tai pitääkö hän jotakin vaihtoehtoa hyvänä tai huonona. Kyse on siis pohjimmiltaan siitä, miten toimija suhtautuu johonkin määrättyyn vaihtoehtoon, kun se esitetään hänelle eri tavoilla muotoiltuna. Onko esimerkiksi ihmisten suhtautuminen hallituksen työllisyyspolitiikkaan samanlaista, jos hänelle ilmoitetaan kansalaisten työllisyysprosentti (positiivinen kehys) vaalikauden lopussa, verrattuna siihen, jos hänelle ilmoitettaisiin kansalaisten työttömyysprosentti (negatiivinen kehys) vastaavana ajanhetkenä. Tutkimukset osoittavat, että sillä, millaisessa valossa valintavaihtoehtojen ominaisuudet ilmoitetaan, on todella vaikutusta ihmisten päätöksiin. Ihmisten arvioivat vaihtoehtoja myönteisemmin tilanteissa, joissa nämä esitetään heille positiivisesti muotoiltuna. (Levin ym. 1998.)

Vaihtoehtoja voidaan kehystää myös niiden *lopputulosten* perusteella. Tällöin määrättyllä vaihtoehdolla on joitakin positiivisia (tai negatiivisia) vaikutuksia toimijan kannalta, ja kyse on siitä, saadaanko toimija hyväksymään (tai hylkäämään) tämä vaihtoehto (ja sen vaikutukset) paremmin positiivisella vai negatiivisella kehystämällä. Esimerkiksi työnteke voidaan kehystää myönteisestä näkökulmasta toteamalla, että työskentelemällä

Ihmiset paljastavat itsestään paljon enemmän valehdellessaan kuin totta puhuessaan.

Nassim Nicholas Taleb

vaihtoehtoon suhtaudutaan periaatteessa samalla tavalla (työntekeä pidetään hyvänä asiana), mutta ensimmäisessä tilanteessa asian muotoilussa keskitytään siihen, millaisia positiivisia vaikutuksia työnteolla voidaan saavuttaa, kun taas toisessa keskitytään siihen, millaisia negatiivisia vaikutuksia työnteosta kieltäytymisellä on. Tutkimuksissa on havaittu, että tällaisissa tilanteissa negatiivisella kehystämällä on yleensä voimakkaammat vaikutukset kuin positiivisella. Ihmiset ovat siis motivoituneempia välttämään jonkin asian kielteiset seuraukset, kuin saavuttamaan saman asian myönteiset seuraukset. (Levin ym. 1998.)

Valinta-arkkitehtuuri

Valinta-arkkitehtuurilla (choice architecture) viitataan niihin tapoihin, joilla jonkin päätöstilanteen valintavaihtoehdot on jäsennetty. Tämä jäsennely pitää sisällään esimerkiksi sen, miten eri vaihtoehdot on kehystetty, sen millaisissa ajallisissa puitteissa päätökset tehdään sekä sen, onko päätöksentekotilanteessa jokin määrätty vaihtoehto asetettu oletustoiminnoiksi. Valinta-arkkitehtuurilla voidaan vaikuttaa päätöksenteon lopputuloksiin ilman, että toimijoiden preferenssejä suoranaisesti muuteltaisiin.

Valinta-arkkitehtuurissa siis organisoidaan ihmisten päätöksenteon kontekstia. Cass Sunstein ja Richard Thaler kytkevät valinta-arkkitehtuurin osaksi libertaristista

paternalismia, jossa ihmisten vapautta valita ei rajoiteta, mutta jossa valinta-arkkitehtuurin avulla toimijoiden valintoja pyritään ohjaamaan heidän itsensä kannalta edulliseen suuntaan (esim. syömään terveellisesti tai valitsemaan itsensä kannalta parhaan terveydenhuoltovaihtoehdon). Niitä valinta-arkkitehtuurin piirteitä, joiden tavoitteena on saada ihmiset tekemään itsensä kannalta hyviä ratkaisuita, mutta jotka eivät suoranaisesti kiellä tai sulje pois mitään toimintavaihtoehtoa, kutsutaan *varovaiseksi suostutteluksi* (nudge). Täten esimerkiksi hedelmien asetteleminen kaupassa näkyvälle paikalle olisi varovaista suostuttelua, roskaruoan myyntikielto sen sijaan ei. Varovaista suostuttelua tarvitaan, koska ihmiset eivät aina ole itse kykeneviä valitsemaan heidän oman hyvinvointinsa kannalta parhaita ratkaisuita. Ongelma nousee esille eritoten tilanteissa, joissa ihmiset tekevät valintoja sellaisten vaihtoehtojen tiimoilta, joiden suhteen heillä ei ole kokemusta tai joista heillä on vajavaiset tiedot. (Thaler & Sunstein 2008, 1 – 14.)

Päätöksenteon lopputuloksiin voidaan valinta-arkkitehtuurin avulla vaikuttaa monella tavalla. Ihmisten valintoja voidaan ohjailla esimerkiksi ehdottamalla heidän päätöksentekoprosessilleen määrätynlaista aloituspistettä. Vaikka toimija saisi täysin vapaasti valita mieleisensä toimintavaihtoehdon, hänen valintaansa voi vaikuttaa se, millaisia ehdotuksia hänelle toiminnan suhteen tehdään. Täten esimerkiksi tilanteessa, jossa toimijalta pyydetään lahjoitusta vaikkapa jollekin puolueelle, hän todennäköisesti lahjoittaa isomman summan, jos hänelle tarjotaan vaihtoehtoja 200 €, 500 €, 1000 € ja ”muu summa”, kuin jos valintajoukko on 20 €, 50 €, 70 € ja ”muu summa”. Kummassakaan tilanteessa toimijalta ei kielletä mitään vaihtoehtoja, eikä hänen mieltymyksiään yritetä muuttaa, mutta aloituspisteen tarjoamisella hänen käyttökseen pyritään vaikuttamaan. (Thaler & Sunstein 2008, 23 – 24.)

Oppinut on henkilö, joka paljastaa vähemmän kuin tietää, journalisti ja konsultti paljastavat enemmän kuin tietävät.

Nassim Nicholas Taleb

Ihmisten valintoja voidaan ohjailla myös asettamalla valintatilanteessa jokin vaihtoehto *oletukseksi* (default), joka tulee valituksi tilanteissa, joissa toimija ei aktiivisesti valikoi jotakin toista vaihtoehtoa. Koska monilla ihmisillä on taipumus valita sellainen vaihtoehto, joka vaatii heiltä itseltään vähiten panostusta, asettamalla oletusvaihtoehto valintatilanteeseen suunnittelija voi vaikuttaa siihen millaisia päätöksiä toimijat tekevät. (Thaler & Sunstein 2008, 83 – 87.) Esimerkkinä elintenluovuttaminen. Esimerkiksi eräässä kokeessa havaittiin, että tilanteessa jossa elintenluovutuskielto oli oletuksena, ja jossa ihmisiltä edellytettiin aktiivisuutta ryhtyäkseen elintenluovuttajaksi, vain 42 % osallistujista valitsi tulla elintenluovuttajaksi. Sen sijaan tilanteessa, jossa elintenluovutuksen hyväksyminen oli oletuksena, ja sen kieltäminen edellytti aktiivisuutta, 82 % osallistujista oli valmiita ryhtymään elintenluovuttajaksi. (Johnson & Goldstein 2003.) Oletusvaihtoehtojen asettamisella on siis potentiaalia vaikuttaa siihen, millaisiin ratkaisuihin toimijat valintatilanteissa päätyvät. Oletusvalinnoista voi olla päätöksentekijälle runsaasti hyötyä, sillä niiden avulla on mahdollista säästää aikaa ja toisaalta saada hänet tekemään oman etunsa kannalta (tai yhteiskunnan, kuten elintenluovutusesimerkissä) järkeviä päätöksiä. Toisaalta oletusvaihtoehtojen avulla

meidät voidaan saada manipuloitua valitsemaan itsemme kannalta vähemmän edullisia vaihtoehtoja, sekä vaihtoehtoja, joihin emme päätyisi, jos joutuisimme itse aktiivisesti punnitsemaan valintatilanteessa eri vaihtoehtojen välillä.

Toimijoiden valintoja voidaan ohjata myös sillä, miten eri vaihtoehdot on kehystetty, eli millä tavoin ne muotoillaan päätöksentekijälle. Ihmisten päätöksiin onkin mahdollista vaikuttaa sillä, esitetäänkö jokin asia hänelle voittona vai tappiona, säästönä vai menetyksenä tai positiivisin vai negatiivisin termein ilmaistuna. Tämä siitäkkin huolimatta, että päätösvaihtoehdon sisältö pysyy eri muotoiluista riippumatta tismalleen samana. Täten vaikkapa tilanteessa, jossa lääkäri suosittelee potilaalle jotakin määrättyä hoitoa kertomalla tähän hoitoon liittyvän selviytymistodennäköisyyteen, voi potilaan valinta hoitoon suostumisen suhteen olla tyystin erilainen, kuin tilanteessa, jossa lääkäri suosittelee hoitoa hänelle kertomalla hoitoon menehtymisen todennäköisyyden. Ihmisillä on taipumus suhtautua määrättyyn vaihtoehtoon myönteisemmin, jos se on ilmaistu positiivisin termein, kuin jos samainen vaihtoehto olisi ilmaistu negatiivisin termein. (Levin ym. 1998; Thaler & Sunstein 2008, 36 – 37; Tversky & Kahneman 1981.)

Ihmisten päätöksiin voidaan vaikuttaa myös tekemällä vaihtoehtojen tiimoilta tarjolla olevasta informaatiosta helppo- tai vaikeaselkoista. Jos kaikkia valintavaihtoehtoja koskevat seikat tuotaisiin selkeästi ja helppotajuisesti esille, toimijat voisivat päätyä vallan toisenlaisiin ratkaisuihin, kuin jos vaihtoehdot on ilmaistu vaikeaselkoisesti. Vertailtaessa vaikkapa eri päätösvaihtoehtojen ominaisuuksia toimijan kannalta olisi

**Paras kosto valehtelijalle on vakuut-
taa hänet siitä, että uskoit häntä.**

Nassim Nicholas Taleb

suureksi hyödyksi tietää, mitä käytännön merkitystä kyseisellä ominaisuudella on hänelle. Vaikka jokin vaihtoehto olisi määrätyn ominaisuuden suhteen parempi kuin jokin toinen, ei tämä tarkoita sitä, että

tällä ominaisuuksien erotuksella olisi päätöstä tekevän toimijan kannalta merkitystä. Jos valittavana on kallis ja hyvä hyödyke tai halvempi mutta jonkin yksittäisen ominaisuuden kannalta heikompi hyödyke, olisi toimijan päätöksenteon kannalta mielekästä jos hänelle tarjottaisiin helppotajuisia informaatiota siitä, mitä käytännön merkitystä kalliimman hyödykkeen paremmilla ominaisuuksilla olisi hänelle. Tällöin valinta näiden välillä olisi helpompi, ja toimija oletettavasti päätyisi todennäköisemmin omalta kannaltaan mielekkäimpään vaihtoehtoon. (Thaler & Sunstein 2008, 91 - 93.)

Myös vaihtoehtojen määrän säätelemisellä voi olla vaikutuksia toimijoiden valintoihin päätöksentekotilanteessa. Niin sanotun *valintaylikuormitushypoteesin* (choice overload hypothesis) mukaan vaihtoehtojen määrän lisäämisellä voidaan aikaansaada toimijan kannalta epäsuotuisia lopputuloksia, kuten tyytymättömyyttä tehtyihin valintoihin tai päätösten tekemisen motivaation laskua. Tutkimuksissa vaikutukselle on esitetty syyksi muun muassa sitä, että mielekkäiden vaihtoehtojen määrän lisääntyessä toimijan voi olla vaikeaa tehdä erotusta omalta kannaltaan kiinnostavien vaihtoehtojen välille, jolloin valinta niiden välillä on vaikeampaa. Lisääntyneiden vaihtoehtojen myötä niiden kaikkien perinpohjainen vertailu puolestaan muuttuu vähemmän houkuttelevaksi prosessin pitkäkestoisuuden takia. Tämä taas saattaa lisätä toimijan pelkoa sen suhteen, että hän valitsee omalta kannaltaan epäoptimaalisen vaihtoehdon. Ylikuormitushypoteesia

vastaan on argumentoitu muun muassa sillä perusteella, että vaihtoehtojen määrän kasvattaminen lisää toimijan valinnanvapautta ja että tarjolla olevien vaihtoehtojen suuri määrä itsessään säästää toimijan aikaa, kun hänen ei tarvitse käyttää sitä vaihtoehtojen kartoittamiseen muualta. (Scheibehenne ym. 2010.)

Näyttövalintaylikuormitushypoteesintueksio on vaihtelevaa. Ontehty runsaasti tutkimuksia, joissa vaihtoehtomääriltään rikkaat tilanteet ovat aiheuttaneet enemmän tyytymättömyyttä lopullisiin valintoihin (verrattuna vaihtoehtomääriltään suppeisiin tilanteisiin) sekä laskeneet toimijan motivaatiota valita vaihtoehtoista mitään. Toisaalta on myös paljon tutkimuksia, joissa vastaavaa vaikutusta ei ole havaittu. Myöskään pyrkimykset toistaa aikaisempia ylikuormitushypoteesia tukevia tutkimuksia eivät ole aina onnistuneet. Jotkin tutkimuksia tehneet tahot ovatkin väittäneet, että ylikuormitusvaikutusta ei esiinny aina, vaan se on riippuvaista määrättyistä ennakkoehtoista. Jos toimijan preferenssit vaihtoehtojen suhteen eivät ole täysin selkeitä, tai jos vaihtoehdot ovat hänelle tuntemattomia, vaihtoehtojen suuri määrä voi aiheuttaa tyytymättömyyttä ja päätösmotivaation laskua. Sen sijaan tilanteissa, joissa toimijoilla on vaihtoehtojen suhteen selkeät preferenssit, tai joissa vaihtoehdot ovat heille entuudestaan tuttuja, vaihtoehtojen suuri määrä itse asiassa lisää tyytyväisyyttä tehtyihin valintoihin. Lisäksi on esitetty, että ylikuormitusta ei esiinny, jos valintajoukosta jokin vaihtoehto on toimijan kannalta ylivoimainen. (Scheibehenne ym. 2010.)

**Usko niitä, jotka etsivät totuutta,
kammoa niitä, jotka väittävät
löytäneensä sen.**

Myöskään ylikuormitushypoteesia koskeneiden tutkimusten perusteella tehty meta-analyysi ei ole kyennyt määrittämään riittäviä ehtoja sille, milloin ja miksi ylikuormitusvaikutusta esiintyy. Tämä antaisi aiheutta olettaa, että kyseessä ei ole erityisen robusti ilmiö. Toisaalta, koska aiheesta on tehty myös useita tutkimuksia, jossa kyseisenlaisia vaikutuksia on esiintynyt, ei voida sulkea pois ilmiön olemassaoloakaan. (Scheibehenne ym. 2010.) Valintavaihtoehtojen lukumäärällä voi siis joissain tilanteissa olla vaikutuksia toimijan valintoihin.

Signaali-kohinasuhde

Signaali-kohinasuhde (Signal to noise ratio, S/N) on mittayksikkö, joka kuvaa hyötysignaalin tasoa suhteessa taustakohinaan. Signaali-kohinasuhde määritellään signaalin tehon suhteena kohinan tehoon, ja yleensä se ilmaistaan desibeleinä. Mitä suurempi tämä suhde on, sitä selkeämmin signaali erottuu kohinasta. Ajatuksena on, että hyötysignaali tulisi saada vastaanotettua mahdollisimman selkeänä, ja mitä enemmän taustalla on häiritsevää kohinaa, sitä vaikeampaa hyötysignaalia on havaita. Käsite on tärkeä eritoten elektroniikassa, tietoliikenteessä ja radiotekniikassa, mutta myös politiikassa. Myös politiikassa pitäisi vaatia, että poliitikon puheen pitää sisältää enemmän signaalia kuin kohinaa, ts. $S/N > 1$. Mitään takeita tämän toteutumisesta ei ole³.

³ Suomalaisista politiikkaa koskeva journalismi sisältää monta anekdoottia tilanteista, joissa toimittaja ei ole kyennyt tiivistämään politiikon puhetta uutiseksi, koska puheessa ei ole mitään referoitavaksi, eli se on koostunut pelkästä

Signaalina voidaan pitää esimerkiksi selviä mielipiteitä ja faktaväitteitä, kohinana puolestaan epämääräistä tai asian vieressä liikkuvaa hölinää.

Poliitikko tuottaa paljon puhetta. Vallalla on lukuisia poliitikkoja ja heidän puhetapojaan koskevia ennakkoluuloja.

Nämä näkemykset näkyvät lukuisissa politiikkaa koskevissa vitseissä:

- Poliitikko on henkilö, joka lähestyy jokaista avointa kysymystä avoimin suin.
- Vaalien alla ilma on täynnä sanoja – ja sanat täynnä ilmaa.
- Mistä tietää poliitikon valehtelevan? Hänen suunsa liikkuu.
- Poliitikko kunnioittaa totuutta niin paljon, että ei ota sitä ollenkaan arkikäyttöön.

Näissä odotushorisontti ei ole poliitikoille myönteinen, vaan raskauttava.

Poliittiselle elämälle ominainen taktinen kyttäys, epäilyksenalaiseksi tekeminen ja lappalaiskäännökset eli paikallaan tehtävät täyskäännökset, jossa kuten hiihdossa ensin toinen, sitten toinen suksi käännetään kerralla uuteen hiihtosuuntaan, johtavat ajan oloon poliittisen luottamuksen rapautumiseen. Siitä kärsii koko poliittinen järjestelmä.

Tahallinen väärinymmärtäminen on poliittisen keskustelun oletusarvo, ei suinkaan ymmärtäminen ja yhteistyö. Poliittisessa keskustelussa on hyvin tavallista, että tahallisesti väärinymmärretään keskustelijoiden väitteitä poliittisin tarkoituksenmukaisuusperustein: mahdollisista tulkinnoista valitaan se, joka saattaa muut keskustelukumppanit mahdollisimman epäedulliseen valoon tai epäedulliseen asemaan. Ainakaan ei sovelleta *armeliaisuuden periaatetta* (principle of charity), jonka mukaan pitäisi vaihtoehtoisista tulkinnoista valita se, joka parhaiten vastaa tosiasioita (ks. esim. Feldman 1998).

Filosofiassa armeliaisuuden periaatteella viitataan tapaan tulkita ihmisten ilmauksia: toisten sanomisia tulee tulkita armeliaasti, eli tavalla joka maksimoi näiden sanomisten totuudenmukaisuuden tai rationaalisuuden. Täten esimerkiksi tilanteissa, joissa emme ole aivan varmoja mitä jokin toinen osapuoli tarkoittaa, meidän tulisi armeliaisuuden periaatteen nojalla ymmärtää hänen sanomisensa siten, että hän on sanonut jotakin totta ja järkevää.

Keinoälyn kehittämisellä voi jo lähitulevaisuudessa on merkittäviä vaikutuksia ihmisten välisen ymmärryksen ja toisten sanomisten tarkoituksenperien tulkinnan

**Jos käteni olisi täynnä totuuksia, olisin
hyvin varovainen avatessani sen.**

kehityksessä. Esimerkiksi kielellistä tai muista puhujien erilaisista taustoista johtuvat väärintulkinnat ja -ymmärrykset voidaan

teknologisten menetelmien avulla pystyä välttämään. Tästä olisi hyötyä paitsi kansainvälisessä, myös kansallisessa politiikassa, jos tavoitteena olisi pelaajien välinen mahdollisimman saumaton yhteistyö.

Erilaiset versiot periaatteesta painottavat erilaisia asioita. Joidenkin mukaan meidän tulisi lähtökohtaisesti tulkita toisten sanomiset niin että ne ovat tosia,

kohinasta. Kohteliaisuussyistä jätämme tässä erityisesti korostuneet poliitikot ja journalistit nimeämättä.

toisten näkemysten mukaan meidän tulisi lähtökohtaisesti ymmärtää toisten sanomiset niin että ne ovat rationaalisia. Löyhien versioiden mukaan armeliaisuus on yksi monista asioista, jotka tulisi ottaa huomioon toisten ilmauksia tulkittaessa. Tiiviimpien versioiden mukaan toisten sanomisten tulkitseminen on mahdotonta, ellemmme oleta totuudenmukaisuutta tai rationaalisuutta. (Feldman 1998.)

Periaatteen nimesi Neil Wilson (1959) keskittyen väitteiden totuudenmukaisuuteen. Quine (1960) lainasi periaatteen nimen Wilsonilta ja esitti että periaatetta tulisi soveltaa käännettäessä ilmauksia vieraista kielistä ja kulttuureista. Mikäli keskustelukumppanimme ilmaukset tuntuvat meistä omituisilta, kyse on Quinen mukaan todennäköisemmin huonosta käännöksestä, kuin siitä että tämä olisi sanonut jotain omituista. Davidsonin mukaan armeliaisuuden periaate on välttämätön osa kommunikaatiota. Jos haluamme ymmärtää toisia ihmisiä, meidän on oletettava että suurin osa heidän sanomisistaan on totta (Davidson 2001). Faktantarkistusmetodi testaa mielenkiintoisella tavalla armeliaisuuden periaatteen luotettavuutta.

Viestintä: peruselementit

Seuraavaksi keskustelemme poliittisen viestinnän olennaisuuksista ja rajaamme sitten varsinaisen tutkimuskohteemme.

Poliittinen kommunikaatio eli viestintä koostuu kaiken viestinnän siitä osajoukosta, joka on poliittista. Mikä on poliittista ja mikä epäpoliittista, on ollut valtio-opillisen tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä vuosikymmenien ajan. Tässä yhteydessä poliittinen kommunikaatio määritellään kaiken inhimillisen viestinnän osajoukoksi, joka on politisoitua.

Periaatteessa kaikenlaiset kysymykset ovat politisoitavissa. Esimerkiksi jos joku sanoo ”jääkaapissani on juustoa”, lauseen poliittisuus riippuu siitä, lausutaanko

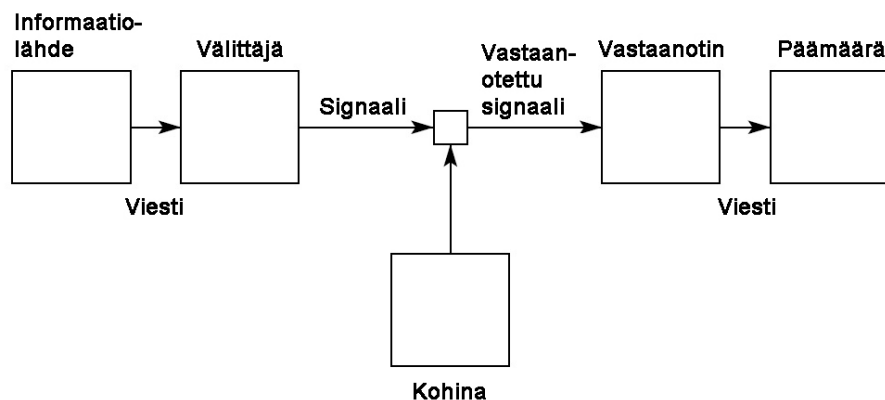
Jos kerrot ihmisille totuuden, ole hauska tai he tappavat sinut.

Billy Wilder

se vegaanijäsenyksessä, sekasyöjäperheen ostoslistaa laadittaessa tai kunnanvaltuuston keskustellessa koulujen kasvisruokapäivästä. ”Kaikki on poliittista” iskulauseen linjaus

hämärtäisi tutkimuskohteen, ja siksi tässä yhteydessä poliittisuuden käsite on paras rajata tiukemmin.

Viestinnällä tarkoitetaan tässä yhteydessä prosessia, jossa informaatiolähde lähettää viestin, jolla on päämääränä jokin vastaanottaja tai vastaanottajajoukko siinä mielessä, kuin Shannon (1948) kuvaa viestinnän yleiskaaviossa (Kuvio 1).

Kuvio 1. Viestinnän yleiskaavio (Shannon 1948).

Useimmat totuudet ovat niin alastomia, että ihmiset säälivät niitä ja peittelevät niitä.

Poliittisen viestinnän määritelmä tämän analyysin yhteydessä on se

Edward R. Murrow

viestinnän osajoukko, joka on *poliitikkojen lähettämiä viestejä*. Tässä yhteydessä ei ole tarkoitus kiistää, etteivätkö tavallisesti politiikan ulkopuolella elävät kansalaiset voisi olla hetkittäin poliittisia toimijoita esimerkiksi lausuessaan näkemyksiä Suomen tilanteesta, osallistuessaan poliittisten liikkeiden toimintaan tai äänestäessään vaaleissa, mutta tällainen hetkittäinen poliittisuus rajataan tämän määritelmän ulkopuolelle.

Kuka on poliitikko? Tässä yhteydessä määrittelemme poliitikoksi henkilön, joka on asettunut ehdolle kunnallisvaaleissa tai toimii tai on toiminut tarkasteluajanjaksolla ammattimaisesti jossakin puolueessa, parlamentaarikkona, ministerinä, poliittisena valtiosihteerinä tai tasavallan presidenttinä. Määrittelemme kaikki edellä mainittujen henkilöiden lähettämät viestit poliittiseksi viestinnäksi, ja kaikki muiden lähettäjien viestit epäpoliittisiksi.

Poliittinen osallistuminen on käytännössä paljon laajempi ilmiö, kuin mitä yllä esitetty määritelmä rajaa. Esimerkiksi sellaiset julkisuuden henkilöt, jotka eivät ole poliitikkoja, saattavat mielipiteillään vaikuttaa huomattavasti laajemmin politiikkaan kuin julkisuutta vaille jääneet ehdokkaat. Vastaavasti kulttuurivaikuttajilla, erittäin varakkailta henkilöillä ja näkyvillä tiedemaailman edustajilla voi olla politiikkaan vaikuttavaa valtaa, vaikka he eivät tässä käytettävän määritelmän mukaan ole poliitikkoja. Määritelmä onkin tehty käytännöllisestä näkökulmasta palvelemaan tämän tutkimuksen tarpeita. Sen oikeutus perustuu siihen, että asettumalla ehdolle vaaleissa henkilöt ovat tehneet valinnan astua poliittisuuden piiriin, ja toisaalta ammattimaisesti politiikassa toimivat henkilöt ovat joka tapauksessa mukana politiikassa, vaikka he eivät asettautuisikaan vaaleilla valittaviin tehtäviin.

Kaikkien tarkasteltavien poliitikkojen lähettämien viestien mukaan ottaminen on perusteltua siksi, että poliitikkojen rehellisyys on äänestäjille tärkeä tieto, ja vaikka jokin väite käsittelee tavallisesti politiikan ulkopuoliseksi miellettyä asiaa, on se kuitenkin osa politiikan lähettämää kokonaisuutta rehellisenä ja asiantuntevana ihmisenä.

Politiikka on kansainvälinen sana, joka on luontevasti kotiutunut suomen kieleen. Sen merkitystä on yritetty määritellä tyhjentävästi, mutta yhtä ainoaa määritelmää sanalle ei ole. Arkipuheessa politiikka-sana oletetaan usein jotenkin itsestäänselvyydeksi.

Valtio-opin oppikirjoissa politiikalle esitetään useita määritelmiä, jotka sopivat erilaisiin tilanteisiin. Kyseessä on pysyvästi kiistanalainen käsite. Sen lukitseminen kaikenkattavaan määritelmään olisi liian yksinkertaistavaa (Palonen 2003), ja jokaisen analyysin yhteydessä onkin tarpeen määrittää, kuinka politiikka kyseisessä yhteydessä ymmärretään.

Valtio-opin oppikirjoissa politiikalle esitetään määritelmiä monista näkökulmista. Heywood (2007) määrittelee politiikan neljällä tavalla:

- 1 Politiikka on hallitsemisen taitoa. [art of government]
- 2 Politiikka on julkisten asioiden hoitoa.
- 3 Politiikka muodostuu kompromissin ja konsensuksen hakemisesta.
- 4 Politiikka on vallankäyttöä.

Näissä määritelmissä julkisen ja poliittisen elämänpiirin rajat vaihtelevat: kun politiikka rajataan hallitsemiseen, tulee sen vastapuoleksi kansalaisyhteiskunta, johon voidaan

lukea liike-elämä, ammattiliitot, yhdistykset ja perheet. Toisaalta julkisen toiminnan piiri voidaan määritellä myös paljon laajemmin siten, että julkisen piiriin kuuluvat politiikka, yritystoiminta, työ, kulttuuri, taide yms., ja yksityiseksi rajautuu vain perhe-elämä.

Totuus ei vaihtelee sen mukaan, miten hyvin kestämmme sen.

Flannery O'Connor

Kun politiikka ymmärretään vallankäyttönä, politiikkaa on kaikkialla, missä on valtasuhteita. Valta puolestaan voidaan määritellä yksinkertaisimmillaan toimijan A vaikutuksena toimijaan B siten, että B toimii eri tavalla kuin olisi toiminut ilman A:n vaikutusta. Tällöin raja yksityisen ja julkisen välillä ei ole enää niin keskeinen politiikan määrittäjänä kuin muissa määritelmissä, vaan politiikkaa on siellä, missä käytetään valtaa.

Politiikan moni-ilmeisyyttä kuvaa Paloheimon ja Wibergin (2008, 15) luettelo erilaisista politiikan ilmenemismuodoista: ”politiikka on hallitsemista, vallankäyttöä, taistelua vallasta, ... ryhmäkohtaisten etujen ajamista ja erilaisten toimenpiteiden yhteensovittamista. Se on myös neuvotteluja, mielipidemuokkausta, lobbausta, päätösten valmistelua ja päätöksentekoa. Politiikka voi olla väkivaltaista hallintaa, jossa diktaattori tai pieni eliitti hallitsee armeijan ja poliisin väkivaltakoneiston avulla. Yhteiskuntaopin oppikirjoissa politiikka kuvataan usein yhteisten asioiden hoitamisena. ... Politiikka on kaikkea tätä.”

Mitä viestintä on?

Mitkä ovat viestinnän välttämättömät ja riittävät ehdot? Viestinnässä tarvitaan 1) viestin lähettäjä, 2) viesti, 3) viestintäkanava ja 4) (kuviteltu) vastaanottaja.

Viestin lähettäjä on jokin elävä olento, ja laitteiden lähettämät signaalit voidaan ajatella laitteen rakentajan tekemiksi viesteiksi. Viesti voi olla mikä tahansa signaali, sekä joissain tapauksissa myös signaloimattomuus, jos yleinen normi olisi viestin lähettäminen.

Jos olet oikeissa kertoa totuuden, jätä eleganssi räätäilille.

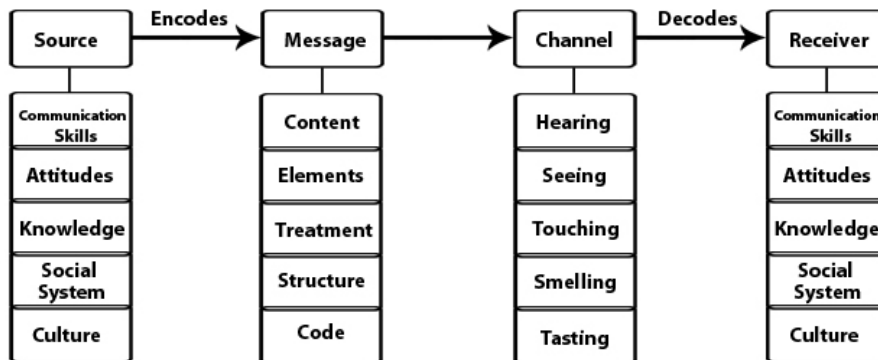
Albert Einstein

Esimerkiksi henkilö voidaan jättää kutsumatta diplomaattivastaanotolle, johon hänet normien mukaan olisi pitänyt kutsua. Viestintäkanava voi olla mikä tahansa ilmiö, jota pitkin viesti kulkee, esimerkiksi radioaaltoja, blogi tai puhuttua ääntä. Lähettäjän

ei tarvitse tietää, kuka viestin ottaa vastaan, mutta viestille on ominaista, että se laaditaan vastaanotettavaksi. Lähettäjä ja vastaanottaja voivat olla myös sama henkilö, esim. muistilappu itselle. Ellei vastaanottajaa ole, kyseessä ei ole viestintä, vaan jokin muu toiminta. Pelkkä informaatio ja vastaanottaja ei myöskään muodosta viestintää. Esimerkiksi arkeologi voi löytää paljon informaatiota aiemmin eläneistä ihmisistä heidän jättämiensä jälkien perusteella, mutta kyseessä ei ole tuleville sukupolville jätetty viesti, ellei sitä ole tarkoitettu sellaiseksi.

Edellä esitetyt viestinnän ehdot ovat yhteensopivat David Berlon viestintämallin kanssa:

Berlos's SMCR Model of communication

Kuvio 2. Berlon Sender-Message-Channel-Receiver –viestintämalli.

Kuvion lähde: <http://communicationtheory.org/berlos-smcr-model-of-communication/>

Aina viestintä tai ylipäänsä toiminta ei kuitenkaan onnistu toimijan aikomalla tai

toivotulla tavalla. Sotilasslangissa usean asian samanaikaista epäonnistumista kutsutaan nimityksellä *clusterfuck*. Sen lähikäsitteitä ovat akronyymit *SNAFU* (Situation Normal, All Fucked Up) ja *FUBAR* (Fucked Up Beyond All Repair). Kohteliaassa kanssakäymisessä termi *clusterfuck* korvataan NATO:n foneettisella akronyymilla *Charlie Foxtrot*. Toiminnan mentyä niin kolossaalisesti pieleen ja niin monilla tavoin sekä valtaisalla intensiteetillä, ettei enää muisteta mitä alunperin yritettiin, voidaan tilannetta kuvata akronyymilla CFC (cluster-fuck-chaos).

Kommunikaatio voidaan määritellä lukemattomin eri tavoin. Lyhyesti sanoen kommunikaatio voidaan määritellä mm. seuraavasti:

1 Kommunikaatio on informaation siirtämistä yhdeltä henkilöltä toiselle riippumatta siitä, herättääkö se luottamusta. Informaation täytyy kuitenkin olla vastaanottajan ymmärrettävissä.

2 Kommunikaatio on sanoin, kirjaimin tai viestein tapahtuvaa kanssakäymistä.

3 Kommunikaatio on jakamista ja osallistumista.

4 Kommunikaatio on informaation välittämistä puhuen tai kirjoittaen.

5 Kommunikaatio on informaation antamista tai informaationvaihtoa signaalein, viestein puheella, kirjoituksella tai eleillä.

6 Kommunikaatio on sosiaalista kanssakäymistä.

7 Kommunikaatio on ideoiden, informaation, signaalien ja viestien antamista, vastaanottamista tai vaihtoa soveltuvan median välityksellä, ja se tekee yksilöiden tai ryhmien suostuttelun, tiedonhaun, informaation antamisen ja tunteiden ilmaisun mahdolliseksi. (Communicationtheory.org 2016.)

**Tässä maailmassa totuus voi odottaa,
olemme jo tottuneet siihen.**

Douglas William Jerrold

8 Kommunikaatio on merkitystenvaihtoa yksilöiden välillä yhteisen symbolijärjestelmän välityksellä (Gordon 2016).

Viestintä voi olla kielellistä ja ei-kielellistä. Ei-kielellisellä viestintään sisältyvät (Kielijelppi 2016.):

1 *kinesiikka* eli eleet, ilmeet, liikkeet, kehonasennot ja katsekontaktit

2 *puheen paralingvistiset piirteet* eli miten jotakin sanotaan, mm. puhetempo, äänenkorkeus ja äänenvoimakkuus, äänen laadulliset piirteet, taukojen ja painotusten käyttäminen puhetta jaksottamassa sekä epäröinnin äänellinen ilmaiseminen

3 *proksemiikka* eli tilankäyttö

4 *haptiikka* eli koskettamalla viestiminen

5 *kronemiikka* eli ajankäyttö

6 *fyysinen olemus*

7 *artefaktit*, kuten vaatteet, korut, värit yms.

Saadaksemme tutkimus-tarpeisiimme riittävän täsmällisen käsityksen poliittisesta viestinnästä, joudumme ensin määrittelemään, mitä tarkoitetaan kielellä, jonka

jälkeen rajaamme kielestä sen osa-alueen, johon faktantarkistuksen mielenkiinto kohdistuu. Oleellista on huomata, että faktantarkistus ei kohdennu viestinnän kokonaisuuden totuusarvon määrittämiseen. Ei yksinkertaisesti ole mahdollista päätellä totuusarvoa koko sille viestintämäärälle, minkä toimija tuottaa. Tehtävä on mahdoton, sillä kaikkia viestejä ei ole mahdollista löytää ja eri foorumeilla esitetyt viestit eivät välttämättä ole suoraan vertailukelpoisia.

Mitkä ovat kielen elementit?

Luonnollisen kielen tutkimuksessa tavataan erotella omiksi elementeikseen 1) foneemit, 2) morfeemit, 3) sanat ja 4) lauseet. Näitä elementtejä tutkivat tieteenalat ovat vastaavasti fonetiikka/fonologia, morfologia, semantiikka ja syntaksi.

Foneemi on puhutun kielen pienin merkityksiä erottava yksikkö, esimerkiksi /korilla/ ja /gorilla/ tarkoittavat eri asioita, koska /k/ ja /g/ ovat suomen kielessä eri foneemeja.

Morfeemi puolestaan on kielen pienin merkitystä kantava yksikkö, jonka osilla ei enää ole omaa kielellistä merkitystä. Suomen morfeemityyppejä ovat 1) juurimorfeemit, jotka voivat sellaisenaan olla sanojen vartaloita tai joista voidaan muodostaa johdettuja vartaloita, 2) johtimet, joilla vartaloista voidaan johtaa toisia vartaloita, esim. *osoittaa* → *osoitella*, 3) päätteet, jotka osoittavat sijaa, lukua, aikamuotoa yms., sekä 4) etuliitteet, kuten epä- tai osa-.

Totuuden kertomiseen tarvitaan kaksi: yksi puhumaan ja toinen kuuntelemaan.

Henry David Thoreau

esim. *politiikka*, *politiikkaa*, *politiikalla* kuuluvat yhteen lekseemiin. 2) Sananmuoto on jonkin lekseemin perusmuoto tai yksittäinen taivutusmuoto. Suomen substantiiveilla on noin 2000 eri taivutusmuotoa, jos sijamuotoon lisätään omistusliite ja yksi tai useampi liitepartikkeli. 3) Sana on tekstin juokseva sana, tietyn sananmuodon esiintymä tekstissä.

Sanalla tarkoitetaan kielen puhuttua tai kirjoitettua yksikköä, joka sisältää merkityksen. Sanoja voidaan eritellä edelleen kolmella käsitteellä, joita arkikielessä kaikkia nimitetään sanoiksi: 1) lekseemi on käsite, joka sisältää yhteenkuuluvat sanamuodot,

Lause on sanoista muodostuva rakenne. Tämän kielen perusyksikön täsmällinen määritelmä on ollut kielitieteellisen tutkimuksen kohteena vuosisatojen ajan. Tässä tutkimuksessa käytämme suomessa yleisesti sovelletun Ison suomen kielioopin verkkoversion (VISK) määritelmiä lauseelle ja sen osille. (Vilkuna 2008.)

Lause on abstraktiotasoltaan laajin elementti yllä mainitussa luokituksessa. Lause on luontevin kiinnostuksen kohde faktantarkistukselle, koska siihen voi sisällyttää tosiasiaväitteitä eli propositioita. Tosin yksikin sana voi suomessa muodostaa lauseen, esim. ”Kirjoitan.” Tämän lisäksi polysynteettisissä kielissä sanan ja lauseen raja ei ole selkeä, mutta käsillä olevan tutkimuksen kannalta se ei ole olennaista, koska Suomessa poliittista viestintää ei liiemmin tapahdu ko. kielillä.

Edellisten neljän kielen elementin lisäksi voidaan esittää tulkinta, että viides ja laajin kielen elementti on teksti. Teksti voi tässä yhteydessä tarkoittaa myös puhuttua esitystä, joka olisi periaatteessa litteroitavissa. Tekstejä tutkitaan muun muassa diskurssianalyysillä, joissa itse teksti-informaation lisäksi huomioidaan konteksti, jossa teksti on esitetty. Yksi teksti saattaa sisältää useita tosiasiaväitteitä, ja siksi se on faktantarkistukselle liian suuri analyysiyksikkö.

Tekstissä esitetyt propositiot saattavat olla myös keskenään ristiriitaisia, jolloin proposition totuusarvon määrittelyn lisäksi jouduttaisiin tutkimaan tekstin esittämän argumentin validiutta.

Puheen yksikkönä suomen kieliopissa käytetään tavallisesti *lausetta*, *virnettä* ja *lausumaa*. Lause on sanoista ja lausekkeista muodostuva rakenteellinen kokonaisuus, jonka ytimenä on verbin persoonamuoto eli finiittiverbi ja jonka osien välillä valitsee erilaisia riippuvuus- ja määrittysuhteita. Verbi on keskeinen siinäkin mielessä, että lause voi muodostua pelkästään yhdestä verbistä, verbin liittomuodosta tai verbiketjusta. Verbin ohella lauseen ytimeen kuuluvat verbin argumentit: subjekti, objekti sekä adverbiaalitäydennys. (VISK § 864.)

Virke on tekstin ortografinen rakenneyksikkö: ison alkukirjaimen ja pisteen, kysymys- tai huutomerkkin välinen tekstin osa. Virkkeen voi muodostaa yksinkertainen lause tai yhdyslause, jonka jäsenten välillä voi vallita paitsi alistus- tai rinnastussuhde, myös hyvin löyhäkin, vain välimerkeillä osoitettu yhteys. Toisaalta virke voi käsittää esim. verbittömän ilmauksen tai yksittäisen sanankin, esim. ”mikä hätänä?” tai ”syy?”. (VISK § 864.)

Puhutussa kielessä lauseet ovat eri asemassa kuin kirjoitetussa tekstissä. Vain osa puheen sisältämistä kokonaisuuksista tai jaksoista on (finiittiverbillisiä) lauseita. Lisäksi on jaksoja, jotka käsittävät ehkä vain yhden sanan tai

Niin niukka hyödyke kuin totuus onkin, sen tarjonta ylittää aina kysynnän.

Josh Billings

lausekkeen tai yhden tai kaksi partikkelia. Puheen lausumia ei voikaan tarkastella pelkästään lauseen käsitteen valossa, vaan hyvin monentyyppiset ja -rakenteiset ilmaukset ovat esiintymisyhteydessään lausumina hyväksyttäviä ja toimivia. Tässä suhteessa lausuma on virkkeen kaltainen: tekstin osa, ei rakenteellinen yksikkö. Olennaista lausumassa kuitenkin on, että se edustaa kontekstissaan jotakin puhetoimintoa. Esimerkkejä tällaisesta ovat mm. käsky tai pyyntö, reaktio edeltävään vuoroon tai vastaus kysymykseen. (VISK § 864.)

Suomen lausetyyppejä

Suomen kieliopissa lauseet voidaan luokitella modaalisen lausetyyppijaon ja syntaktisen lausetyyppijaon mukaan.

Modaalisia lausetyyppejä erotellaan perinteisesti suomen kieliopissa neljä kappaletta

(VISK § 886):

1 Väitelauseet (deklaratiiviset lauseet)

2 Kysymyslauseet (interrogatiiviset lauseet)

3 Käsky lauseet (imperatiiviset lauseet)

4 Huudahduslauseet (ekslamatiiviset lauseet), jotka eivät kuitenkaan erotu selkeästi yhtenä rakennetyyppinä, vaan jolla on monia vakiintuneita morfosyntaktisia edustumia.

Syntaktisessa lausetyyppijaossa puolestaan erotellaan kielirakenteellisin perustein monikäyttöiset lausetyypit: intransitiivilause, transitiivilause ja kopulalause sekä erikoislausetyypit eksistentiaali-, omistus-, ilmiö-, tila-, kvanttori-, tulos- ja tunnekausatiivilause sekä eräitä genetiivialkuisia rakenteita.

Seuraavassa luettelossa esitetään ensin modaalinen lausetyyppijako ja sitten syntaktinen lausetyyppijako yksityiskohtaisemmin eritellen:

Väitelause on faktantarkistukselle ilmeisin kohde, koska semanttiselta kannalta väitelause ilmaisee proposition, joka voi olla tosi tai epätosi. Karkeistaen voidaan sanoa, että väitelauseen ensisijainen tehtävä on kuvata asiointiloja: tekoja, tapahtumia ja tiloja, vaikka väitelauseella ei olekaan mitään yhtä prototyyppistä tehtävää kuin muilla lausetyypeillä. Väitelauseen puhefunktio käy ilmi viime kädessä asiayhteydestä.

Minkä voin kertoa kolmesti, on totta. Kieliopilliselta kannalta väitelause on lausetyyppi, jolla on kaikki finiittiverbiin liittyvät persoona, tempus- ja modusvaihtoehdot. Edelleen väitelauseessa ovat

Lewis Carroll

mahdollisia kaikki erikoislausetyypit, ja se voi vapaasti mukautua kaikkiin kontekstinkin edellyttämiin sanajärjestysvaihtoehtoihin. Yhdyslauseessa väitelause voi olla yhtä hyvin hallitsevana kuin alisteisena. (VISK § 887.)

Kysymyslauseella puhuja osoittaa epätietoisuutta jostain asiointilasta ja esittää vastaanottajalle kehotuksen tarjota tuo puuttuva tieto. Kysymyslauseilla on samalla tavoin persoona, tempus- ja modusvaihtoehdot kuin väitelauseellakin, mutta sanajärjestyksessä on puhefunktioon perustuvia rajoituksia. Kysymyslauseita on kahta päätyyppiä: hakukysymyksiä, jotka alkavat kysymyssanalla, ja vaihtoehtokysymyksiä, joiden yhteisenä tuntomerkkinä on lauseenalkuiseen sanaan tai lausekkeeseen liitetty partikkeli -ko tai -kö. Tavallisin vaihtoehtokysymys, jota kutsutaan myös polaariseksi tai verbikysymykseksi, on verbialkuinen. Kysymyslauseiden sanajärjestykselle on siis ominaista, että kysyttävä asia sijoittuu lauseen alkuun. (VISK § 888.)

Kun kysymyslause on syntaktisesti alisteinen, hallitseva lause viime kädessä määrää, onko yhdyslause tulkittava funktioltaan kysyväksi: se voi toisaalta olla joko kysyvä tai sisältää kiellon tai epäilyksen, toisaalta myönteinen väitelause. Esimerkiksi ”Mistä tiedät, tuleeko hän jo tänään? | En muista, mitä tästä oli sovittu. | Kokouksen aika riippuu siitä, milloin kaikki pääsevät tulemaan.” (VISK § 888.)

Voiko kysymyslause sisältää proposition? Jos kyseessä on *retorinen kysymys*, esitetään tosiasiaa kysymyslauseen muodossa propositio, joka olisi tavallisesti muotoiltavissa

väitelauseeksi, mutta retorisisista syistä mielekkäämpää esittää kysyen. VISK (§ 1705) määrittelee: ”Retorinen kysymys on sellainen interrogatiivimuotoinen lausuma, johon ei odoteta niinkään vastausta kuin samanmielisyyden osoitusta. Sillä tuodaan esiin jokin keskustelijoiden oletettavasti jakama käsitys. Se toimii väitteenä, johon puhuja sitoutuu ja joka tavallaan sisältää sekä kysymyksen että siihen tarkoitetun vastauksen. Eräät retoriseksi tulkittaviin kysymyksiin liittyvät epävarmuutta ilmentävät elementit tekevät niistä pohdiskelevia. ... Periaatteessa mitä tahansa interrogatiivimuotoista kysymystä voi käyttää retorisesti, mutta on myös joukko interrogatiiveihin liittyviä morfosyntaktisia tai leksikaalisia keinoja, jotka merkitsevät ne yksiselitteisemmin retoriseksi.”

”Kysymyksen retoriseksi merkitseviä keinoja ovat arvelun ilmaukset kuten konditionaali ja kieltohakuiset modaaliverbit (kehdata, viitsiä jne.), kieltoa vahvistavat sanat kuten kukaan, missään, enää sekä sävyartikkelit hAn, pA, sitä, nyt, sit(ten), usein myös lauseen verbioppisuus (b). Retorisen kysymyksen voi myös alkaa partitiivimuotoinen voimasana, johon liittyy kysymysliite kO tai interrogatiivipronomini (c). Vaihtoehtokysymys, jossa kysymysartikkeli -kO liittyy että-konjunktion ja kieltoverbin sulaumaan (d), vastaa myönteistä väitettä. Retoriseksi tulkittavia ovat yhdyslauseet, joiden alkuosana on hakukysymys ja jälkiosana sanalla ellei ~ jollei alkava ehtolause (e). Konstruktion merkitys on fokusoidun väitelauseen veroinen: kyse on jonkin asteikon ääripäästä.” (VISK § 1705.)

Totuus on tarua ihmeellisempää.

Lord Byron

Milloin kysymyslauseella on tarkoitus esittää kysymys? Muussa kuin kysyvässä mielessä esitetyistä kysymyslauseista voidaan edelleen erottaa tyypillisiä tuntomerkkejä:

”Kaikki kysymyssanalla miten tai kuinka alkavat lauseet eivät ole ainakaan yksiselitteisesti tulkittavissa kysymyksiksi; niillä osoitetaan samalla tai jopa pelkästään puhujan asennetta. Huudahduslauseena käytetyissä miten- tai mikä-lauseissa on ensinnäkin usein jokin modaaliverbi tai verbin modus, johon voi liittyä partikkeli -kin/-kAAAn (a). Toinen tyyppi on sellainen, jossa kysymyssana on lausekkeessa yksin tai määritteenä; tällöinkin verbiin liittyy partikkeli -kAAAn (b). Ryhmän (a) tapausten mahdollisuutta ilmaisevan modaaliverbin ansiosta ikään kuin kyseenalaistetaan puheena olevan asiointilan tai ominaisuuden mahdollisuus. Ryhmässä (b) on arvioivia tai päivitteleviä ilmauksia; kysymyssana esiintyy asenneadjektiivin kuten helppo (» § 605) tai sellaisesta johdetun adverbien (auvoisesti) yhteydessä.

(a) Miten ihmisillä on *voinut* olla niin kamala maku. (k) | Miten niin iloisesta illasta *saattoi* tulla niin painajaismainen. (k) | Miten jotkut *osaavatkaan* elää onnellisina, hän ajatteli. (k) | Mikä *olisikaan* rankan koulupäivän jälkeen mukavampaa kuin heittäytyä sohvalle ja avata tuo olohuoneen nurkassa jököttävä... (E)

(b) *Miten riipaisevasti* korostuivatkaan e-molli-sonaatin K 304 avausosan ristikkäiset tunnemyrskyt, *miten auvoisesti* menuetin trion E-duuri hymysikään – –! (L) | *Miten helppo* hänen olikaan hengittää tässä matalassa maisemassa, jossa kaikki näkyi kauas. (k)

Vaihtoehtokysymys on harvinaisempi affektisessä käytössä kuin hakukysymys; niistäkin lausekekysymys on verbikysymystä tavallisempi, vrt. tuoko, piruako (c).

(c) Vittu *onks* tajutont meininkii. (P) | *Pitikö* sitä taas nukkua viimeiseen asti! (E) | Voi kauhistuksen kauhistus. *Tuoko* minulle piti sattua vierustoveriksi. (L) | *Piruako* se kansalle kuuluu mitä herrat päättää. (k)

Kun hakukysymyksissä esiintyy voimasana, kysymys on retorinen tai ilmaisee paitsi tiedonhalua myös tai pikemmin hämmästelyä, ihastelua tai syytöstä.” (VISK § 1713.)

Kirjoitetussa tekstissä kysymyslauseiden tunnistamisessa huomionarvoista on lisäksi se, että epäsuorat kysymykset päättyvät pisteeseen tai pilkkuun virkkeen jatkuessa. Kysymysmerkkiin päättyvä lause puolestaan saattaa olla retorinen

Illuusion menettäminen tekee sinut viisaammaksi kuin totuuden.

Ludwig Borne

kysymys. Retorinen kysymys voi päättyä myös pisteeseen. Kysymyslause korrektissa kirjoitetussa tekstissä erottuukin joko kysymyssanan tai kysymyspartikkelin perusteella. Kysymyslause saattaa erottua myös itsenäisen partikkelin *vai* tai *entä* perusteella.

Käskylause eli imperatiivimuodon sisältävä lause edustaa omaa lausetyyppiään. Kun verbin modus on imperatiivi, lause poikkeaa syntaktisilta ominaisuuksiltaan väitelauseesta, toisin kuin konditionaalin tai potentiaalin sisältävä lause. Imperatiivi- eli käskylause on subjektiton ja yleensä myös verbialkuinen. Imperatiivilauseen keskeisenä puhefunktiona on kehotuksen tai pyynnön esittäminen vastaanottajalle. (VISK § 889.)

Käskylauseet voimme ohittaa faktantarkistuksessa, sillä niihin ei sisälly propositiota samalla tapaa kuin väitelauseisiin. Tietysti jonkinlaisia oletuksia niihinkin sisältyy, esimerkiksi käskylauseeseen ”antakaa asiasta asetus” voidaan ajatella sisältäväksi propositio ”viestin vastaanottajalla on lain suoma valta antaa asetuksia”. Analyysiä tehtäessä jää empiriseksi kysymykseksi käytetäänkö käskylauseita siten, että niihin saadaan sisällytettyä tosiasiaväitteitä. Esimerkiksi voitaisiin tarkistaa pitääkö lausujan käsitys lapsilisän nykytasosta paikkansa, jos joku käskisi ”kaksinkertaistakaa lapsilisä 191,50 euroon!”

Huudahduslauseella on perinteisesti tarkoitettu lausetta, jolla puhuja ilmaisee (usein affektista) suhtautumistaan puhuteltavaan tai puheenalaiseen. Huudahduslause ei ole yhtä vakiomuotoinen kuin muut modaaliset lausetyypit. Huudahduslauseena esiintyy useita kiteytyneitä lausekonstruktioita, jotka ovat muodoltaan interrogatiivisia tai deklarativisia; yleisiä huudahdusilmauksia ovat myös lausekemuotoiset kiteytyneet konstruktiot.

Interrogatiivimuotoisia: Miten hirveä poliitikko! | Mitä ihmettä tämä tarkoittaa!

Deklaratiiveja: Kunpa ministeri tulisi oopperaan! | Onpa hieno lakiesitys!

Lausekkeita: Mennä nyt puhumaan muunneltua totuutta! | Mikä älynläys! | Tosi makeeta! (VISK § 890.)

Faktantarkistuksessa huudahduslauseet muodostavat lausetyypin, joka saattaa sisältää tarkistettavissa olevan proposition, vaikka usein kyseessä onkin enemmän sellainen henkilökohtaisen asenteen tai arvokäsityksen ilmaus, jonka totuudellisuutta ei ole faktantarkistuksen keinoin arvioitavissa. Huudahduslauseiden sisältämät propositiot on toisinaan mahdollista arvioida vain, kun konteksti tunnetaan, esimerkin ”mennä nyt puhumaan muunneltua totuutta” totuusarvon määrittely on mahdollista vain, jos tunnetaan totuusarvo sille lausumalle, johon esimerkkilauseke viittaa.

Tuttuus luo halveksuntaa. Syy siihen, miksi pidämme totuutta niin suuressa arvossa on, että meillä on niin vähän mahdollisuuksia tutustua siihen.

Mark Twain

Syntaktisista lausetyypeistä

Lausetyypit voidaan yllä mainittujen modaalisten lausetyyppien sijaan jakaa myös syntaktisesti. Kyseessä on rinnakkainen jaottelu, ja lauseille voidaan määrittää sekä syntaktinen että modaalinen lausetyyppi.

Syntaktisessa lausetyypijaossa lauseet jaetaan monikäyttöisiin lausetyyppeihin ja erikoislausetyyppeihin (taulukko 4).

Taulukko 4. Syntaktisia lausetyyppejä. Nimikkeet VISK § 891, omin esimerkein.

Teema		
Monikäyttöiset lausetyypit		
Transitiivilause	Te Minä	leikkasitte eläkkeitä. korjaan politiikan.
Intransitiivilause	Tutkijat Tilastot	tutkivat tai hutkivat. valehtelevat.
Kopulalause	Sinä Esitys	olet pätevä. on hanurista.
Erikoislausetyypit		
Eksistentiaalilause	Laissa	on porsaanreikiä.
Omistuslause	Ministerillä	on vastuu.
Ilmiölause		Alkoi nousukausi.
Tilalause	Torilla	sataa ja on tuulista.
Kvanttorilause	Sytä	on monenlaisia.
Tuloslause	Meistä	tulee ehdokkaita.
Tunnekausatiivilause	Häntä	jännittää.
Genetiivialkuinen	Minun	on vaikea uskoa ministeriä.

Onko syntaktiselle lausetyypijaottelulle käyttöä faktantarkistuksessa? Tulevaisuudessa,

kun automatisoitu faktantarkistus yleistyy, syntaktisesta lauseenjäsenyyksestä voi olla apua. Esimerkiksi Ciampaglia ym. (2015a) kehittivät robotin, joka tarkistaa subjekti-predikaatti-objekti -rakenteisia lauseita Wikipediasta kootun tietokannan avulla, ja Dong ym. (2015) kehittivät todennäköisyys-laskennallisen mallin, joka tuottaa mitta-asteikon internetsivujen sisällön luotettavuudelle.

**Todellinen herrasmies ei kerro
alastonta totuutta leidiä läsnä ollessa.**

Mark Twain

Ihmislukijat tuskin tarvitsevat tällaista jäykkää säännöstöä pystyäkseen erottamaan, milloin tekstissä on esitetty väite, joka sisältää tarkistettavissa olevan proposition. Esimerkiksi tunnekausatiivilauseet voitaisiin toki rajata tarkastelun ulkopuolelle, koska henkilön todellisen tunnetilan määrittely faktantarkistuksen keinoin on vaikeaa.

Lisäksi eräs faktantarkistusnäkökulmasta huomionarvoinen väitelauseiden erikoistapaus on performatiivit eli itsensä toteuttajalauseet (Wiberg 1982). Tällä tarkoitetaan lausetta, joka tekee itsestään toden, esimerkiksi ”olen käytettävissä valittaessa tulevaa puoluesihteerää”. Tällaisten aina tosi lauseiden tarkastaminen ei ole mielekästä, koska totuusarvo ei voi olla muu kuin tosi.

Totuusarvo

Totuusarvo tarkoittaa väitelauseen totuutta koskevaa arvoa. Totuusarvo on kaksiarvoisessa logiikassa formaalikielen lauseen ominaisuus, joko ”tosi” tai ”epätosi”; totuusarvoja merkitään usein myös ”t” ja ”e” tai ”1” ja ”0”. Moniarvologiikoissa totuusarvoja voi olla kolme tai useampia.

Tieteen termipankki määrittelee totuusarvon suhteellisen laveasti: ”Kapeimmillaan käsite totuusarvo voidaan ymmärtää joko todeksi tai vääräksi, mutta laajemmin ymmärrettynä se voi olla mikä vain niiden välillä (esimerkiksi jos 0 edustaa väärää ja 1 totuutta, väitelauseen totuusarvo voi olla 0.57, jolloin se edustaa enemmän totuutta kuin väärää).” (Tieteen termipankki 2016b.) Termin ”väärä” käyttäminen tällaisessa yhteydessä voi olla harhaanjohtavaa, koska tosi ja epätosi ovat selkeämpi vastakohtapari. Puhe oikeasta ja väärästä sopii paremmin moraalikysymysten analysointiin.

Totuusarvoja on filosofisessa kirjallisuudessa ja toisaalta logiikassa ja tietojenkäsittelytieteissä käytetty lukuisissa erilaisissa merkityksissä. Shramko ja Wansing (2016) esittelevät esimerkinomaisesti seitsemän erilaista määritelmää totuusarvolle:

- 1 Primitive abstract objects denoted by sentences in natural and formal languages,
- 2 Abstract entities hypostatized as the equivalence classes of sentences,
- 3 What is aimed at in judgements,
- 4 Values indicating the degree of truth of sentences,
- 5 Entities that can be used to explain the vagueness of concepts,
- 6 Values that are preserved in valid inferences,
- 7 Values that convey information concerning a given proposition.

Totuutta voidaan pitää jonkin proposition, lauseen tai uskomuksen ominaisuutena. Perinteisesti totuus on ollut näihin liitettävä väittämä. Esimerkiksi voidaan sanoa, että ”7 on alkuluku”, ja liittää tähän väite ”lause on tosi”. Totuusarvon näppäryys on siinä, että se toimii samaan tapaan erilaisille perinteisille tietoteorioille, kuten totuuden korrespondenssiteorialle tai totuuden koherenssiteorialle.

Jos totuusarvo ymmärretään logiikan asiasisällöksi, sen voidaan ajatella toimivan samoin kuin sana *kaunis* estetiikassa tai *hyvä* etiikassa. Tämä käsitys tulee hyvin esille Jan Łukasiewiczin kuvauksessa:

”All true propositions denote one and the same object, namely truth, and all false propositions denote one and the same object, namely falsehood. I consider truth and falsehood to be *singular* objects in the same sense as the number 2 or 4 is. ... Ontologically, truth has its analogue in being, and falsehood, in non-being. The objects denoted by propositions are called *logical values*. Truth is the positive, and falsehood is the negative logical value. ... Logic is the science of objects of a special kind, namely a science of *logical values*. (Łukasiewicz 1970: 90)” (Lainaus: Shramko ja Wansing 2016.)

Tässä yhteydessä määrittelemme, että totuusarvolla tarkoitetaan proposition ominaisuutta, jolla voi olla kaksi arvoa, joko tosi tai epätosi.

Käytännössä esiintyy paljon tilanteita, joissa tutkijan tiedot eivät riitä totuusarvon määrittämiseen. Tällaisia faktantarkistuksessa sivuutettavia väitteitä käsittelemme jäljempänä.

Miten suhtautua tulevaisuutta koskeviin väitelauseisiin?

Suuri osa poliittisesta puheesta suuntautuu tulevaisuuteen: asetetaan tavoitteita ja punnitaan päämääriä. Onko tulevaisuutta koskevilla väitelauseilla totuusarvo? Aristoteles pohtii Tulkinnasta-kirjoituksessaan (19a30; 19b) lauseiden ”Huomenna on meritaistelu” ja ”Huomenna ei ole meritaistelua”

totuusarvoja. Hän esittää, että toinen näistä väitteistä tapahtuu välttämättä, eli jompikumpi näistä lauseista on tosi. Emme kuitenkaan voi ennalta sanoa varmaksi, kumpi näistä asioista tulee tapahtumaan, joten asia tulee jättää avoimeksi. Aristoteleen mukaan emme siis voi ennakkoon tietää, ovatko vastaavanlaiset tulevaisuutta koskevat väitelauseet totta jo tänään vai eivät.

Parempi pieni totuus kuin suuri valhe.

Yhden ajattelutavan mukaan tulevaisuutta koskevilla väitteillä ei ole totuusarvoa. On monia mahdollisia tulevaisuuden tilanteita, joissa osassa väite on totta ja osassa väite on epätotta, joten lausumishetkellä näillä väitteillä ei ole totuusarvoa. Ja koska väitteellä ei ole totuusarvoa lausumishetkellä, sille ei voida määrittää sellaista myöhemminkään, joten tulevaisuutta koskevilla väitteillä ei ole totuusarvoa. (MacFarlane 2003.)

Toisen ajattelutavan mukaan tulevaisuutta koskevilla väitteillä on totuusarvo, mutta emme voi tietää niitä ennen kuin tulevaisuus on paljastunut. (MacFarlane 2003.)

Kolmannen näkemyksen mukaan tulevaisuutta koskevat väitelauseet ovat totta sen jälkeen kun niiden totuusarvo on päästy varmistamaan. Eilen lausuttu väite ”huomenna on meritaistelu” on siis totta, jos tänään todella on meritaistelu. Mutta ilmaisuhetkellään se ei ollut totta, sillä silloin sen paikkansapitävyyttä ei ollut vielä varmistettu. Väitteen totuusarvo siis vaihtelee kontekstin mukaan. (MacFarlane 2003.)

Neljännän näkemyksen mukaan tulevaisuutta koskevat väitteet ovat tosia, jos ne ovat tosia kaikissa mahdollisissa tulevaisuuksissa, ja ne ovat vastaavasti epätosia, jos ne ovat epätosia kaikissa mahdollisissa tulevaisuuksissa. Jos taas tulevaisuutta koskevat väitteet ovat kontingentteja (ts. tosia joissakin tulevaisuuksissa ja epätosia toisissa), ne eivät ole tosia tai epätosia. (Ks. Thomason 1970.)

Omanlaisensa ratkaisuehdotuksen tarjoaa kolmiarvologiikka. Tämän näkemyksen mukaan logiikkaan tulisi ottaa totuusarvojen ”tosi” ja ”epätosi” rinnalle myös kolmas totuusarvo, ”määrittelemätön”. Kyseistä totuusarvoa soveltavan logiikan loi puolalainen Jan Łukasiewicz 1920-luvulla. (Benedikt 2008.) Tässä katsannossa tulevaisuutta koskevat väitteet eivät olisi tosia tai epätosia, vaan ne olisivat määrittelemättömiä.

Yhden näkemyksen mukaan kaikki tulevaisuutta koskevat väitteet ovat epätosia. Tämä sen vuoksi, että ihmisillä on vapaa tahto eikä kukaan voi tietää mitä ratkaisuja he tekevät tulevaisuudessa, ennen kuin nämä valinnat on lopulta tehty. Täten ei ole mitään, mikä voisi tehdä vapaiden toimijoiden tulevaisuutta koskevat valinnat tosiksi nyt. Siten näiden väitteiden täytyy olla epätotta. Jos jokin asia on vapaan toimijan työtä, kyseinen asia ei ollut määrättyllä tavalla ennen kuin toimija päätti asian olevan niin (Prior 1996).

Totuusarvolinkki (truth-value link) on yhteys joka vallitsee kahta eri aikamuotoa olevan väitteen välillä. Tämän yhteyden kautta kykenemme ymmärtämään menneisyyttä tai tulevaisuutta koskevien väitteiden totuusarvoja. Jos lause ”X on pääministeri” oli totta eilen, silloin lause ”X oli eilen pääministeri” on totta tänään. Ja vastaavasti, jos lause ”X on pääministeri” on totta tänään, silloin huomenna on totta lause ”X oli eilen pääministeri”. Tämä on seurausta totuusarvolinkistä, jonka avulla voimme johtaa menneiden väitteiden totuusarvosta nykyhetken väittämien totuusarvoja, tai nykyhetken väittämien totuusarvosta tulevaisuuden väittämien totuusarvoja. (Dummett 1969.)

**Kun haluat huiputtaa maailmaa,
kerro totuus.**

Otto von Bismarck

Totuusarvolinkin käsite liittyy filosofisten realistien ja antirealistien välisiin näkemyseroihin totuuden luonteesta. Realistien mukaan tiedämme, mitä kunkin väitelauseen totuudelta edellytetään, vaikka emme tietäisi onko kyseinen lause totta vai ei, ja vaikka meillä ei olisi keinoja selvittää tämän kyseisen lauseen totuutta. Antirealistien mukaan taas väitteen totuus riippuu kyvystämme tunnistaa näiden väitteiden totuus, silloin kun tämä totuus vallitsee. Täten jokin väite olisi totta vain jos meillä on sille evidenssiä tai jos tunnistamme tämän väitteen olevan totta. Emme siis voisi johtaa menneisyyden väitteiden totuutta koskevista oikeutuksista nykyisyyden väitteitä koskevia totuuksia,

ellei meillä ole joitakin todisteita myös nykyisyyden väitteille. (Dummett 1969.)

Antirealistien kannalta totuusarvolinkin käsite on ongelmallinen, sillä sen mukaan eri aikamuotoja koskevat väitteet voivat olla totta, vaikka meillä ei olisikaan enää evidenssiä niille. Jos lause ”X on tänään pääministeri” oli totta eilen, lause ”X oli eilen pääministeri” on totta tänään, riippumatta siitä onko meillä tänään enää olemassa evidenssiä kyseisen väitteen totuudelle. (Dummett, 1969, ks. myös Weiss 1996.)

Propositio

Faktantarkastuksen mielenkiinnon kohteina ovat siis propositiot eli lauseet, joka sisältävät väitteen tai merkityksen. Filosofisissa yhteyksissä propositiota ja väitelausetta käytetään synonyymeina, kun puolestaan kielitieteessä määritelmä on edellä kuvattuun tapaan kapeampi. Väitelauseen tuntomerkki on, että se sisältää proposition tai useita propositioita. Kielentutkimuksellisessa mielessä propositio saattaa sisältyä muuhunkin kuin kielellisesti väitelauseen muotoiseen lauseeseen, kuten retoriseen kysymykseen. (Vrt. Tieteen termipankki 2016a, 2016d.)

Missään ei valehdella niin paljon kuin ennen vaaleja, sodan aikana ja jahdin jälkeen.

Otto von Bismarck

Faktantarkistuksessa havaintoyksikkönä ovat siis propositiot eli todellisuutta koskevat väitteet, erityisesti niiden totuusarvo. Yksi kieliopillinen lause saattaa sisältää useita propositioita, ja siksi faktantarkistuksessa onkin luontevampaa käyttää analyysiyksikkönä yhtä propositiota. Esimerkiksi lauseessa ”iäkäs äkäinen mielenosoittaja heitti ministeriä mädillä munilla” voidaan tarkistaa erikseen propositiota 1) mielenosoittaja on iäkäs, 2) mielenosoittaja oli äkäinen, 3) mielenosoittaja heitti munan kohti ministeriä, ja 4) heitetty muna oli mädäntynyt. Tarkistuskohteiden listaa voi jatkaa pieniin osiin: järjestettiinkö mielenosoitusta, oliko mainittu henkilö osoittamassa mieltään tai muuten paikalla, oliko henkilö paikalla ollenkaan, oliko ministeri paikalla jne.

Faktantarkistuksen kohteet

Mitä kommunikaatiostarajautuu faktantarkistuksen ulkopuolelle? Kommunikaation kokonaismäärä on valtava, ja vain pieni osa siitä voi periaatteessakaan saati käytännössä tulla tarkistettavaksi. Ei-kielellisen kommunikaation lisäksi faktantarkistaja joutuu tekemään valintoja siitä, mitä ottaa tarkastelukohteekseen. Pois jätettäviä ovat aakkosjärjestyksessä ainakin:

1) *Epämääräiset lauseet*: Ei ole täysin yksiselitteistä mitä väitteellä tarkoitetaan tai väite pitää sisällään jonkin epämääräisen ilmauksen.

Esimerkkejä: ”Kuntapolitiikkaan on keskustajohtoisen hallituksen myötä tehty selkeä suunnanmuutos edellisiin sinipunahallituksiin verrattuna.” (Keskustan kuntavaaliohjelma)

Ei ole täysin selvää mitä väitteessä käytetty ilmaus ”selkeä suunnanmuutos” tarkoittaa. Lisäksi kuntapolitiikka on laaja osa-alue, joten väitteestä ei selviä,

tarkoitetaanko ilmauksella kaikkea kuntapolitiikkaa vai vain jotakin sen osa-aluetta. ”Du ska få service på ditt modersmål, svenska eller finska.” (RKP:n kuntavaaliohjelma 2017)

Väitteestä ei ilmene, esitetäänkö siinä tavoite, vai viitataan sillä esimerkiksi lainsäädännölliseen tosiasiaan.

Älä valehtele, kun totuuden kertominen on voitokkaampaa.

Stanislaw Jerzy Lec

2) *Esteettisiä, moraalisia tai eettisiä arvoja sisältävät väitteet:* Väitteissä on kyse arvovalinnoista, joihin faktantarkistaja ei voi liittää totuusarvoa tosi tai epätosi. (Dowden & Swartz, ei päiväystä). Esimerkkejä: ”kansallisromanttinen taide on kauniimpaa kuin postmoderni nykytaide”, ”tasa-arvon tavoittelu on politiikan hyve” ja ”lasten aterioista säästäminen on väärin”.

3) *Henkilökohtaiseen kokemukseen viittaavat lauseet:* Lauseiden totuusarvojen edellyttää sitä, että tarkistaja pystyisi todentamaan jonkin toisen henkilökohtaisesti kokeman asian, joten ne eivät ole tarkistettavissa. Esimerkki: ”vaalin tulos jännittää minua valtavasti”.

4) *Huudahduslauseet, jotka eivät ole deklaratiivisia:* Kaikista huudahduslauseista ei ole johdettavissa väitettä, joten niitä ei voida tarkistaa. Kuitenkin esimerkiksi huudahduksen ”hallituksen pitikin leikata kansaneläkkeitä!” voidaan katsoa sisältävän proposition, jonka mukaan hallitus on leikannut kansaneläkkeitä, ja se voidaan tarkistaa, kun tutkitaan, mitä hallitus on tehnyt kansaneläkkeille.

5) *Kielikuvat:* Väite on kielikuva, eikä sitä näin ollen voida tarkistaa.

Esimerkki: ”Turku on Suomen portti maailmalle.” (Turun Vihreiden kuntavaaliohjelma)

Ilmaus ”Turku on portti” on kielikuva, joten sen totuudenmukaisuutta ei voida tarkistaa.

6) *Kysymyslauseet:* Vaikka retoriset kysymykset voivat periaatteessa olla tarkistettavissa, näiden erottaminen tietoa pyytävistä kysymyksistä on vaikeaa. Onko kysymys tietoa pyytävä vai retorinen, on ongelma, joka on ohitettavissa siten, ettei yhtään kysymyslauseen tuntomerkit täyttävää lausetta tarkisteta.

7) *Käskylauseet:* Tarkistettavissa eivät ole myöskään sellaiset käskylauseet, joista ei voida johtaa mitään propositionia. Kuitenkin esimerkiksi käskystä ”Korjatkaa rikkinäinen Aurasilta!” voidaan johtaa väite, että Aurasilta on rikki.

8) *Mielipide:* Lauseessa esitetään jokin mielipide, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: ”Koulutukseen on tehty viime aikoina niin valtion taholta kuin kuntatasolla rajuja leikkauksia.” (Kristillisdemokraattien kuntavaaliohjelma 2017)
On subjektiivinen asia, milloin joitakin leikkauksia pidetään rajuina. Täten väite ei ole tarkistettavissa.

9) *Olemassa olemattomiin asioihin viittaavat lauseet:* Väite ei viittaa mihinkään

olemassa olevaan asiaan. Esimerkki: ”Ranskan nykyinen kuningas on kalju.”

10) *Tavoite*: Lauseessa esitetään jokin toimijan tavoite tai päämäärä, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: ”Parannamme työssäjaksamista lisäämällä mahdollisuuksia työikäisten hyvinvointiliikuntaan.” (Kristillisdemokraattien kuntavaaliohjelma 2017)

Lauseessa esitetään Kristillisdemokraattien tavoite työssäjaksamisen lisäämiseksi sekä keino jolla tavoitteeseen pyritään. Kyseessä on aikomus tai lupaus toiminnasta, ei mikään väite jonka paikkansapitävyyden voisi tarkistaa.

11) *Triviaali*: Väitteet ovat yleistietoa, väitteet ovat aina tai lähes aina tosia, väitteet ovat itsestäänselviä tai väitteet jättävät totuusarvon suhteen liikaa avoimeksi.

Sepite tarvitsee vaatteita, mutta totuus rakastaa alastomuutta.

Thomas Fuller

Esimerkkejä: ”Hallitus valmistelee sote-uudistusta, joka muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa ja rahoitusta, tuottajaorganisaatioita sekä asukkaiden oikeuksia palveluihin.” (Vasemmistoliiton kuntavaalikärjet)

Väite on tarkistettavissa, mutta se on triviaali, koska asia on ollut pitkään esillä ja saanut runsaasti julkisuutta. Täten se voidaan katsoa yleistiedoksi.

”Mutta kun kotouttamiseen on panostettu, tulokset ovat selkeitä.” (Kristillisdemokraattien kuntavaaliohjelma 2017)

Väite on tarkistettavissa, mutta se on totuusarvon suhteen liian avoin. Väitteessä ei nimittäin implikoida, ovatko saavutetut selkeät tulokset positiivisia vai negatiivisia. Täten väite olisi totta silloin kun tulokset ovat selkeästi hyviä sekä silloin kun tulokset ovat selkeästi huonoja.

”Mitä paremmin hoidamme terveyttä, sitä vähemmän tarvitsemme raskaita ja kalliita hoitoja.” (Keskustan kuntavaaliohjelma 2017)

Väite on tarkistettavissa, mutta on itsestään selvää, että mitä paremmin terveyttä hoidetaan, sitä vähemmän on tarvetta hoitotoimenpiteille.

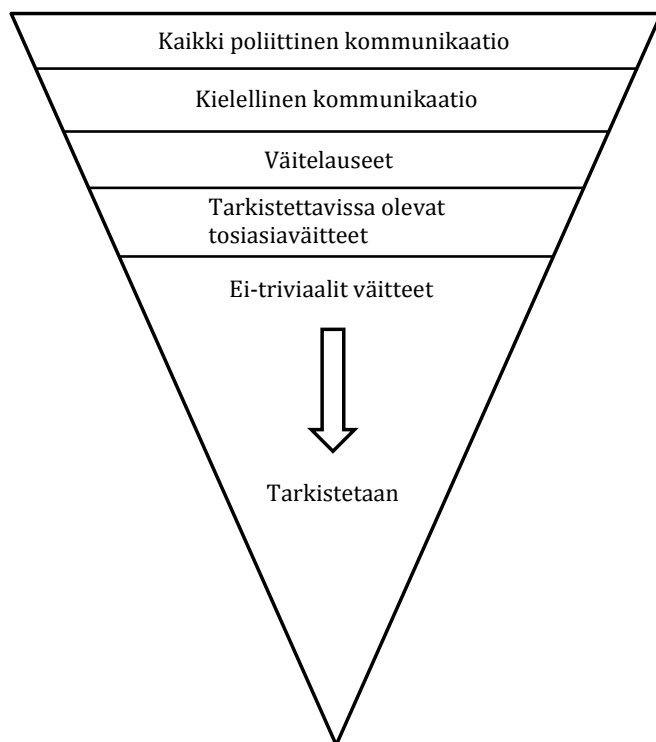
12) *Tulevaisuus*: Lause sisältää tulevaisuutta koskevan väitteen, eikä näin ollen ole tarkistettavissa.

Esimerkki: ”Verotusoikeus ja suorat vaalit pysyvät kunnilla myös tulevaisuudessa.” (Keskustan kuntavaaliohjelma 2017)

Väitteen totuusarvon määrittäminen edellyttäisi että tietäisimme tulevaisuuden, joten se ei ole tarkistettavissa.

13) *Uskonasioita tai yliluonnollista koskevat väitteet*: Väitteiden totuudenmukaisuus riippuu uskonasioiden tai yliluonnollisten asioiden paikkansa pitävyydestä, joten niihin ei faktantarkistuksen keinoilla pystytäkään ottamaan kantaa. Esimerkki: ”Suomi menettää siunauksen, jos avioliittolakia muutetaan esitetyllä tavalla.”

14) *Valehtelijalauseet*: Kielen erikoistapaus, joiden totuusarvo on paradoksaalinen. Esimerkki: "Minä valehtelen."

Kuvio 3. Tarkistettavaksi valikoituva kommunikaatio.

Kuviossa 3 "Tarkistettavaksi valikoituva kommunikaatio" esitellään tarkistettavien väitteiden valikoitumisprosessi, kun keskitytään kielelliseen kommunikaatioon. Tämä tarkastelutapa on yksi monista mahdollisista. Faktantarkistuksessa voisi esimerkiksi olla jossain tilanteissa tärkeää tutkia, onko esimerkiksi kuvia manipuloitu eli käsitelty siten, etteivät ne ole todenmukaisia.

Näin saadaan koottua väitejoukko, joka tulee tarkistuskohteeksi. Koska tarkistustyö on suhteellisen hidasta verrattuna väitteiden esittämiseen vaadittavaan aikaan, voi olla usein tarpeellista karsia tarkistettavien väitteiden joukkoa ottamalla tarkistettavaksi vain edustava otos väitteistä. Edellä esitetty on kuvaus ideaalitalanteesta, jossa tarkistustyön tekijöitä on niin paljon, että kommunikaatio voidaan tutkia kokonaisuudessaan.

**En ole tarpeeksi nuori tietääkseni
kaiken.**

Oscar Wilde

Mikä on mielekkäin analyysiyksikkö faktantarkistuksessa?

Ihmislukijan suorittamassa tutkimuksessa Comparative Manifesto Projectissa (CMP) määritelty *kvasivirke* on faktantarkistukseen toimiva, koska siinä tarkistettavaksi yksiköksi tulee täsmälleen yksi väite.

CMP-hankkeen tavoitteena on luokitella kaikki länsimaiset puolueohjelmat sisältönsä perusteella 56 eri luokkaan, joiden avulla voi tarkastella esimerkiksi muutoksia vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Faktantarkistusnäkökulmasta CMP-luokitus on hyödyllinen sikäli, että aineisto on valmiiksi luokiteltu sopiviin analysoitaviin yksiköihin, ja CMP tarjoaa yleisesti sovelletun tavan aineistojen ositteluun.

CMP:n koodausohjekirja määrittelee kvasivirkkeen seuraavasti (Werner ym. 2011):

"Luku 3.2 yksiköinti – tekstin leikkaaminen kvasivirkeiksi"

Koodausyksikkö on kvasivirke. Yksi kvasivirke sisältää täsmälleen yhden väitteen tai viestin. Useissa tapauksissa puolueet esittävät yhden väitteen virkettä kohden, jolloin kvasivirke vastaa yhtä virkettä. Siksi osittelun perussääntö on, että jokainen virke muodostaa vähintään yhden kvasivirkkeen. On kuitenkin mahdollista, että yksi luonnollisen kielen virke sisältää useampia kvasivirkeitä, kuten alla esitetään.

Ihmiset toisinaan kompastuvat totuuteen, mutta useimmat heistä nousevat ja kiirehtivät tiehensä ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut.

Winston Churchill

3.2.1 Milloin ositella virkeitä?

Vain jos luonnollisen kielen virke sisältää enemmän kuin yhden uniikin argumentin, virke tulee ositella. Mahdollisia uniikkeja argumentteja on kahdenlaisia: 1) virke voi sisältää kaksi väitettä, jotka ovat täysin erillisiä, tai 2) virke sisältää kaksi väitettä, jotka liittyvät toisiinsa (esim. liittyvät samaan politiikan osa-alueeseen), mutta muodostavat erilaiset näkökulmat suurempaan politiikkakokonaisuuteen.

Uniikkeihin väitteisiin saattavat viitata 1) puolipisteet, 2) mahdollisuus esittää virke mielekkäästi ranskalaisin viivoin, ja 3) yleiset vihjeet koodausmääritelmistä.

3.2.2 Milloin jättää virke osittelematta?

Useissa tilanteissa virkettä ei tule ositella kvasivirkeiksi. Hyvä peukalosääntö on, että yksi sana todennäköisesti ei muodosta kvasivirkettä. On olennaista tietää, että esimerkit, päättelyt, selitykset yms. eivät ole uniikkeja argumentteja eivätkä siksi erillisiä kvasivirkeitä. Koodaajien tulee noudattaa varovaisuutta ositellessaan virkeitä välimerkkien, kuten pilkkujen, kaksoispisteiden, väliviivojen ym. avulla. Tällaiset merkit saattavat osoittaa, mutta eivät aina osoita, missä kahden uniikin väitteen raja sijaitsee. ..."

Toinen tapa ositella aineistoa on jakaa se yksittäisiin *ajatelmiin*, *käsityksiin*, *mietelmiin*, *mielipiteisiin* [thought]. Deliberaation sisällön koodausohjeissa Stromer-Galley (2007, 9

– 10) määrittelee, että mielelmä on lausuma (yksi tai useampia virkkeitä), joka ilmaisee yksittäisen idean keskustelun aiheeseen liittyen. Aiheen vaihtuminen on signaali mielelmän vaihtumisesta. Toinen merkki mielelmän vaihtumisesta on puhetyypin muuttuminen, joita olivat puhe julkisten koulujen ongelmista (kyseisen keskustelun aihepiiri), puhe puheprosessista, puhe deliberaatiosta ja sosiaalinen puhe.

Analyysiyksikkö aiemmassa faktantarkistustutkimuksessa

Raiskila ym. (2014) käyttivät analyysiyksikkönä *faktaväitettä*, jonka he määrittivät seuraavasti: ”faktaväitteellä tarkoitamme sellaista väitettä, joka koskee jotain tosiasiallista asiaintilaa, joka on myös puhujan toimesta esitetty tosiasiana, ei mielipiteenä tai uskomuksena.”

Tämän määritelmän avulla Raiskila ym. (2014) erottelivat presidentti Halosen neljästä puheesta 28 faktaväitettä, presidentti Niinistön neljästä puheesta 22 faktaväitettä ja presidenttiehdokkaiden Niinistö ja Haavisto toisen kierroksen kahdesta tv-väittelystä yhteensä 38 faktaväitettä.

If you ever injected truth into politics you would have no politics. <i>Will Rogers</i>	Analysoiduissa presidentti Halosen puheissa oli yhteensä lähes 2 966 sanaa ja Niinistön puheissa noin 3 334, joten keskimäärin faktaväitteitä esiintyi yksi 126 sanaa kohden. Kvasivirkkeisiin verrattuna faktaväitteitä tuli analysoitavaksi tekstimassaan nähden huomattavasti pienempi määrä.

Asteikkojen kriittiset kohdat

Sovelletuilla faktantarkistusasteikoilla on useita kriittisiä kohtia.

Nykyiset asteikot toimivat harvoin selkeästi tosi–epätosi-ulottuvuudella, vaan niihin liittyy lukuisia muitakin ominaisuuksia. Niistä keskeisin on kontekstin huomioiminen: myös tosi väite voi olla harhaanjohtava, jos se esittää kokonaisuuden kannalta vähämerkityksisen asian tai jättää mainitsematta joitain olennaisia faktoja. Tilastotietojen yhteydessä saatetaan myös tehdä epäasiallisia vertailuja, kuten jos ilmaston lämpenemistä tällä vuosituhanella verrattaisiin vain 1990-luvun kuumimpaan vuoteen eikä edustavamman ajanjakson tietoihin.

Kontekstisidonnaisuuden lisäksi faktantarkistusasteikoilla huomioidaan myös seuraavia asioita: naurettavuus tai typeruus, reiluus, sisältöpitoisuus, mahdollinen takinkääntö, loogisuus, paisuttelu, lakitekninen kapulakielisyys, valehtelun tahallisuus, sekä onko periaatteessakaan mahdollista saada aineistoa, jolla väitteen voisi osoittaa todeksi tai epätodeksi.

Tarvitaan indeksi, joka mahdollistaa eri toimijoiden totuudessa pysymisen asteen keskinäisen vertailun tietyllä ajanjaksolla tai saman toimijan totuudessa pysymisen asteen vertailun eri aikoina eli eri tarkastelujaksoilla.

Mitä tällaiselta indeksiltä vähintään pitää edellyttää? Toisin sanoen: mitkä ovat tällaisen indeksin kelpoisuusehdot?

DeVellis (2012, 12) käyttää käsitettä indeksi kuvaamaan sellaisten asioiden joukkoa, jotka osoittavat syitä indeksillä kuvattaville ilmiöille; toisin sanoen jotka määrittävät, millä tasolla ilmiö ilmenee.

Vielä indeksiäkin yleisempänä käsitteenä voidaan puhua emergenteistä muuttujista, jotka kokoavat yhteen eri muuttujia. Emergenteillä muuttujilla ei välttämättä tarvitse olla keskinäisiä syy-seuraus-suhteita. (DeVellis 2012, 11–12.)

Indeksi-sanalla on lukuisia muitakin merkityksiä niin tieteellisessä tekstissä kuin arkikielessäkin. Semiotiikassa indeksillä viitataan usein Peircen kolmijakoon, jossa signaalit luokitellaan ikoneihin, symboleihin ja indekseihin. Ikonit esittävät jollain tapaa kuvaamaansa kohdetta, symbolien merkitys rakentuu kulttuurisidonnaisesti oppimisen kautta, ja itse symboli voi olla täysin abstrakti. Indeksillä puolestaan tarkoitetaan kolmijaossa jostakin asiasta syy-seuraussuhteisesti ilmenevää asiaa, esimerkiksi savu on tulen indeksi. Taloustieteessä puolestaan indekseillä viitataan mittalukuihin, joilla eri ajanjaksojen arvot saatetaan vertailukelpoisiksi.

**The truth told with bad intent beats
all the lies you can invent.**

William Blake

Yhteiskunnallisessa tutkimuksessa on kehitelty paljon erilaisia indeksejä. Esimerkiksi valtio-opillisessa deliberaation tutkimuksessa kehitetty keskustelunlaatuindeksi (Discourse Quality Index, DQI) (Steenbergen ym. 2003) mittaa useita keskustelun ominaisuuksia, kuten tasa-arvoista osallistumismahdollisuutta, rationaalisen perustelun esittämistä, suuntautumista yhteisesti hyvänä pidettävään ratkaisuun, kunnioitusta vasta-argumentteja ja vaatimuksia kohtaan, interaktiivisuutta sekä pyrkimystä konsensuksen saavuttamiseen. Keskustelunlaatuindeksi ei kuitenkaan ota kantaa siihen, ovatko esitetyt väitteet totia, vaan päinvastoin oletuksena on, ettei havainnoimalla voi selvittää totuutta: ”*Truthfulness*: There is no way to measure it by direct observations.” (Bachtiger 2009.)

Freedom House -järjestön vapausindeksi luokittelee edustuksellista demokratiaa ja yksilönvapautta arvottaen valtiot 1) vapaiksi, 2) osittain vapaiksi tai 3) vailla vapautta oleviksi. Luokitus perustuu summamuuttujiin, joissa arvioidaan kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Vaikka raportissa valtiot sijoitetaan kolmeen luokkaan, on taustalla jakauma nollasta sataan pisteeseen. (Freedom House 2016.) Kyseessä on indeksi, joka tekee mahdolliseksi sekä valtioiden demokratiakehityksen vertailun eri vuosina että valtioiden keskinäisen vertailun.

Toimittajat ilman rajoja -järjestö julkaisee vuosittain Lehdistönvapaus-indeksin (Press Freedom Index), jossa arvioidaan lehdistönvapauden tilaa ympäri maailmaa 180:ssä eri maassa. (Reporters without borders 2017.)

Kehittäessään keskustelunlaatuindeksiä (Discourse Quality Index, DQI) Steenbergen ym. (2003, 23) määrittivät, että hyvän mittarin tulee olla:

- 1 Teoreettisesti perusteltu,
- 2 Hyödyntää havainnoitavissa olevia ilmiöitä, ja
- 3 Olla yleisluontoinen sekä
- 4 Luotettava.

There are two rules to success:

1. Never reveal everything you know.

Steenbergen ym. (2003) katsovat, että ensimmäinen ominaisuus on tarpeen indeksin validiudelle, koska muuten mittausta ei vakuuttaisi teoreetikkoja eikä sille olisi käyttöä käytännössä. Toinen ja neljäs ominaisuus antavat mittaukselle empiirisen tehokkuuden.

Kolmas ominaisuus – yleisluontoisuus liittyy enemmänkin ideaalisen mittarin kehittämiseen niin, että samaa menettelyä voidaan käyttää erilaisten aineistojen analyysissä.

Lisäksi toimivalle indeksille voidaan johtaa vaadittavia ominaisuuksia samaan tapaan kuin esimerkiksi äänestysjärjestelmien analyysissä tehdään:

- 1 *Monotonisuus*: jos tosien väittämien osuus kasvaa, indeksin arvon tulee kasvaa (tai pysyä ennallaan), ja päinvastoin tosien väittämien osuuden vähetessä.
- 2 *Neutraalius*: väitteen totuusarvon tulee olla sama riippumatta siitä, kuka väitteen on esittänyt. (Toki esimerkiksi jos puhuja käyttää pronominia minä, täytyisi pronomini korvata henkilön nimellä, että väite olisi jonkun muun esittämänä samalla tavoin tosi.)
- 3 *Käännettävyys*: Kun indeksin avulla verrataan eri ajanjaksoja, on toivottavaa, että vertailun voi tehdä kumpaankin suuntaan: esimerkiksi hintaindeksissä hintatason voi esittää nykytasossa tai vertailuvuoden tasolla (Allen 1975).

Allen (1975, 40) esittää seuraavat periaatteet indeksinumeron kehittämiseksi:

”Mitattava **käsite** on ensin määriteltävä riittävällä tarkkuudella tarkoitukseen nähden. Sen jälkeen on valittava **mitta/estimaattori**, joka on mahdollisimman sopiva määritellyn käsitteen mittaamiseen. Kolmanneksi on huomioitava **otantanäkökulma** ja mikäli mahdollista laskettava estimaatti keskivirheelle. Lopuksi lasketaan yksi tai useampia **estimaatteja** mittauksen/estimaattorin arvoille huomioiden käytetyt **liikiarvot**, aineistonkeruun **vaillinaisuudet** ja **korvaamiset** [substitution], joita on tehty estimoinnin aikana.”

Vaikka Allen kirjoitti lähinnä taloudellisia aikasarjoja koskevista indekseistä, samat asiat tulevat huomioitavaksi muunlaisten indeksien, kuten totuudellisuusindeksin kehittämisessä.

Fisher (1922, 10) pitää indeksinumeron kaikkein tärkeimpänä ominaisuutena *reiluutta* (fairness): ”indeksinumeron perimmäinen tarkoitus on edustaa reilulla tavalla, siinä määrin kuin yksittäinen numero pystyy, yleistä trendiä monista eri suhdeluvuista, joiden perusteella indeksi lasketaan.”

Useimmat toteutuneet faktantarkistukset ovat perustuneet tarkasteltujen toimijoiden valikoitujen väitteiden tarkasteluun. Kyseessä ei sikäli ole *otanta* siinä mielessä, että jokaisella tarkastelukohteen väitteellä olisi nollaa suurempi todennäköisyys päätyä tarkistettavaksi. Kyseessä on tavallisesti faktantarkistajan tekemä valinta eli *näyte* tarkastelukohteen viesteistä.

Otantamenetelmiä on useita. Niillä havaintoyksiköt poimitaan perusjoukosta. Kun otanta on *edustava*, voidaan tehdä tilastollisia koko perusjoukkoa koskevia tilastollisia yleistyksiä, vaikka perusjoukosta tutkittaisiin vain valittu otos. Näyte puolestaan on perusjoukosta jollakin perusteella valikoitu osajoukko, josta ei voi tehdä tilastollisia yleistyksiä koko perusjoukkoa koskien, vaikka näytettä tutkimalla voisikin muilla tavoin tuottaa kiintoisaa tietoa.

Usein tällainen näyte valitaan journalistisin kriteerein, esimerkiksi erityisen ajankohtaisia tai herkkiä asioita koskien. Tavoitteena voi olla uutiskynnyksen ylittyminen, ei niinkään kattavan totuudellisuusarvion tekeminen tarkastelukohteen viestinnästä. Yksittäisistä, huolellisesti ja perustellusti tarkastelluista väitteistä ei voikaan tehdä yleistyksiä koskemaan viestintäkokonaisuutta, ellei kyseessä ole edustava otanta.

Esimerkiksi USA:n presidentinvaalien 2016 yhteydessä muiden tahojen lisäksi jopa tutkijat lausuivat, että ”presidentiksi valittiin henkilö, jonka faktoja koskevista väitteistä arviolta 70 prosenttia oli valheellisia.” (Hyvönen 2016), vaikka kyseessä oli ainoastaan 70 prosenttia PoliticFact.

com-faktantarkistusmedian tarkistamista väitteistä. Ne valitaan journalistisessa

Menestykseen on kaksi sääntöä.

1) Älä koskaan paljasta kaikkea tietämääsi.

prosessissa journalistisin perustein, eikä PolitiFact.com väitäkään, että kyseessä olisi tilastollisesti edustava otos tarkistuskohteen viestinnästä (Adair ja Drobnic Holan 2013).

Clintonin ja Trumpin tarkistetuista väitteistä saatiin seuraavat tulokset:
Hillary Clinton’s The PolitiFact scorecard

True 72 (25%)
Mostly True 76 (26%)
Half True 69 (24%)
Mostly False 40 (14%)
False 29 (10%)
Pants on Fire 7 (2%)
Väitteitä yhteensä 293

Clintonin todet väitteet (true + mostly true + half true) = 217 (74%)
Clintonin epätodet väitteet (mostly false + false + pants on fire) = 76 (26%)

Politifact (2017b): Hillary Clinton’s file. Online. Viitattu 23.1.2017. <http://www.politifact.com/personalities/hillary-clinton/>

Donald Trump’s The PolitiFact scorecard

True 15 (4%)
Mostly True 41 (12%)
Half True 51 (15%)
Mostly False 66 (19%)
False 116 (33%)
Pants on Fire 62 (18%)
Väitteitä yhteensä 351

Trumpin todet väitteet (true + mostly true + half true) = 107 (30%)
Trumpin epätodet väitteet (mostly false + false + pants on fire) = 244 (70%)

Vain 16 % tarkistetuista 351 väitteestä olivat parempia kuin puoliksi totta.

Politifact (2017a): Donald Trump's file. Online. Viitattu 23.1.2017. <http://www.politifact.com/personalities/donald-trump/>

Kenenkään toimijan viestinnän perusjoukkoa, siis kokonaisviestintää ei ole totuusarvonäkökulmasta kartoitettu, mikä olisikin valtaisa urakka, kun huomioidaan **Totuudenpuhuja ei saa yösijaa.** kuinka nopeasti väitteitä voi esittää, kuinka monella julkaisualustalla ja kuinka kauan yksittäisen väitteen tarkistaminen vie aikaa.

Vaikka faktantarkistuksen kohteen viestinnästä tehtäisiin otos, jossa jokaisella esitetyllä väitteellä olisi mahdollisuus päätyä tarkasteltavien väitteiden joukkoon, se ei kuitenkaan välttämättä kuvastaisi edustavasti koko perusjoukkoa.

Tilastollinen suure voi olla monella tavalla vääristynyt. Yhtäläistä vääristymille on se, että tulosten odotusarvo poikkeaa estimoitavasta todellisesta arvosta. Vinoutuneella otoksella tarkoitetaan tilastovirhettä, jossa otos on riittävän suuri, mutta jossa se ei edusta riittävän tasapuolisesti testattavaa joukkoa. Joillain yksittäisillä tutkimuskohteilla on ollut pienempi todennäköisyys päätyä otokseen kuin toisilla. Vinoutuneen otoksen ongelmaa voi korjata suorittamalla otannan uudelleen tai laskennallisin keinoin tulosten analyysissä. Ellei vinoutunutta otantaa huomioida asianmukaisesti, saatetaan tehdä harhapäätelmiä, joissa otannasta aiheutuvia ominaisuuksia pidetään tutkimuskohteen ominaisuuksina.

Otosharha

Otanta voi olla monella tavalla vino tai virheellinen:

- 1 *Rajoittunut otanta-alue*, esimerkiksi jos tutkitaan nuorten politiikkakäsityksiä kyselyillä ainoastaan lukioissa ja ammattikouluissa, koulutuksen ulkopuolella olevat eivät voi tulla valituksi otokseen.
- 2 *Itsevalintaharha* muodostuu tilanteissa, joissa yksilöt valikoituvat ryhmiin omien tekojensa mukaisesti. Se hankaloittaa erityisesti syy-seuraus-suhteiden määrittelyä.
- 3 *Esitarkistus- tai mainostusharha* muodostuu, kun kohderyhmiä valitaan toivoen tiettyä tulosta.

4 *Poissulkemisharha* muodostuu, jos joltakin ryhmältä evätään pääsy otokseen. Esimerkiksi puolueen jäsenille saatettaisiin lähettää kysely edellisenä vuonna suoritettujen jäsenmaksujen perusteella vahvistetun jäsenluettelon pohjalta, mikä jättäisi kuluvana vuonna liittyneet otoksen ulkopuolelle.

5 *Terveiden henkilöiden harha* on lääketieteelliseen tutkimukseen liittyvä harha, jossa koehenkilöiksi valitaan vain terveitä yksilöitä, ja vaikutukset sairaille eivät tule asianmukaisesti ilmi. Poliitiikan tutkimuksessa vastaavasti voidaan päätyä vinoutuneisiin otoksiin, jos esimerkiksi tutkitaan poliittisia keskustelufoorumeita kansalaisten näkemysten kartoittamiseksi. Siellä toimivat henkilöt ovat todennäköisesti keskimääräistä kiinnostuneempia politiikasta.

6 *Berksonin paradoksi* on todennäköisyyslaskennallinen tilanne, jossa kaksi toisistaan riippumatonta tapahtumaa A ja B tulevat toisistaan ehdollisesti riippuvaisiksi, ja B:n tapahtuessa todennäköisyys A:n tapahtumiselle on suurempi kuin pelkkä todennäköisyys A:lle, koska tapahtumat, joissa ei tapahdu A:ta eikä B:tä jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

7 *Selviytyjäharha* tarkoittaa tilannetta, jossa huomio kohdistetaan vain niihin kohteisiin, jotka ovat selvinneet tai saavutettavissa tietyn tapahtuman tai kokeen jälkeen. Esimerkiksi jos eduskuntavaalikeskusteluista tutkittaisiin eduskuntaan valittujen puolueiden ehdokkaiden viestejä, jäisivät valitsematta jääneiden puolueiden ehdokkaat otoksen ulkopuolelle.

Olisi väärin sanoa, että nykyaikainen faktantarkistus perustuisi vinoihin otoksiin, koska tavallisesti niissä ei harjoiteta otantaa lainkaan siinä mielessä, kuin otannasta voidaan puhua tilastollisessa tutkimuksessa, jossa havaintoyksiköt poimitaan perusjoukosta siten, että tulokset ovat yleistettävissä koko perusjoukkoa koskeviksi. Faktantarkistajat saattavat kylläkin sitoutua toisella tapaa miellettyyn tasapuolisuuteen esimerkiksi siten, että sekä republikaanien että demokraattien esittämiä väitteitä tarkistetaan likimain yhtä paljon (ks. esim. Klessner 2013).

Journalistisessa faktantarkistuksessa on kaksi toimintatapaa: 1) Perinteisissä lehtitalojen toimituksissa tapahtuvissa faktantarkistuksissa journalistin juttu tarkistetaan kokonaisuudessaan ennen kuin se julkaistaan. Tällöin otantaa ei tarvita, vaan kaikki jutun väitteet tarkistetaan. 2) Poliitikassa esiintyneitä väitteitä tarkistavat faktantarkistusorganisaatiot valikoivat tarkistuskohteensa journalistisin kriteerein. Tarkistettavaksi saatetaan valita väitteitä esimerkiksi kiinnostavuuden, räväkkyuden tai tarkistamisen helppouden mukaan.

Esimerkiksi The Washington Post -lehden Fact Checker -faktantarkistusblogissa toimintaperiaate kuvataan seuraavasti:

”Keskitämme huomiomme ja voimavaramme asioihin, jotka

ovat tärkeimpiä äänestäjille. Emme voi saivarrella kaikkien puheen yksityiskohtien parissa. Yritämme tutkia erityisesti väitteitä, joilla on uutisarvoa ja jotka käsittelevät tärkeitä asioita. Ymmärrämme, että jokainen tekee virheitä, erityisesti puhuessaan valmistautumatta, joten emme pelaa ’jäitpäs kiinni’ -peliä.” (Kessler 2013.)

Politifact-faktantarkistusmedia puolestaan esittää seuraavat kysymykset valitessaan, mitkä väitteet tarkastetaan (Adair ja Drobnic Holan 2013.):

- 1 Perustuuko väite faktaan, joka on tarkistettavissa oleva? Emme tarkista mielipiteitä, ja tunnustamme, että puhumisessa ja poliittisessa retoriikassa on lupa liioitteluun.
- 2 Antaako väite erityisen vaikutelman, joka voi olla harhaanjohtava?
- 3 Onko väite merkittävä? Vältämme vähämerkityksisiä ”saimme kiinni” -tilanteita väitteille, jotka ovat ilmeisiä lipsahduksia.
- 4 Onko todennäköistä, että väitettä kerrottaisiin eteenpäin ja muut toistaisivat sitä?
- 5 Ihmettelisikö tyypillinen kuulija tai lukija ’onko tämä totta?’

Tarkistamisella voi olla myös poliittinen motiivi, jos vastustajia halutaan saada kiinni poliittisesti merkittävistä valheista tai epätarkkuuksista ja kannatettavia esittää pääsääntöisesti rehellisinä asiansa osaavina poliitikkoina.

Totuusarvo on vain yksi tapa hahmottaa faktantarkistusta. Poliittinen relevanssi ja painokerroin ovat liitettävissä siihen. Monimutkaisempi haaste kumpuaa kontekstisidonnaisuudesta: arvioidako vain esitettyä väitettä vai väitteen mielekkyyttä laajemmassa mittakaavassa? Esimerkiksi jos ministeri väittää, että ”hallitus parantaa yliopistojen asemaa 15 miljoonan euron erityismäärärahalla”, ja kyseinen raha tosiaan budjetoidaan, mutta samanaikaisesti leikkaa 100 miljoonaa euroa **Valheella on lyhyet jäljet.** yliopistojen perusrahoituksesta, tulisiko huomioida kokonaisuus, jossa puhe aseman parantamisesta on epätotta, vai ainoastaan erityismääräraha, jonka myöntäminen on totta, vai jokin näistä yhdistetty indikaattori?

Joissain asteikoissa huomioidaan myös erikseen tahallisuusulottuvuus (ks. esim. Les Pinocchios). Tahallisuuden arviointi on vaikeaa, koska se edellyttäisi tietoa siitä, mitä poliitikko tietää. Valheesta voi jäädä kiinni, mutta valheen ja erehdyksen raja paljastuu usein vasta perusteellisen historiantutkimuksen, tutkivan journalismin, paljastusten tai valehtelijoiden tekemien kömmähdysten kautta, ja siksi se on faktoihin keskittyttäessä aihe, joka ei ole tutkimuskohteena.

Faktantarkistajat huomioivat toisinaan muitakin asioita kuin tosi/epätosi ja kontekstissa/ ei kontekstissa -ulottuvuudet, kuten ”naurettava väite” tai ”rajuja epäloogisuuksia” (Taulukko 5). Esimerkkejä:

- 1) La Chistera (The Top Hat): *Invención* eli kekseliäisyys, ei oikeastaan väite, vaan ”magiaa”, joka perustuu riittämättömään metodologiaan tai on vailla koeteltavissa olevia lähteitä.
- 2) GRASS FactCheck Fact-Meter: *Lie* eli vale, väite ei ole paikkansapitävä ja se on naurettava.
- 3) Les Pinocchios: *Trois Pinocchios* eli kolme Pinokkiota, tahallinen vahingoittamistarkoituksessa esitetty valhe.
- 4) Preto No Branco: *Contraditório* eli epäjohdonmukainen, väite on ristiriidassa saman lähteen aiemmin esittämän kanssa.

Taulukko 5. Faktantarkistajien käyttämät keskeiset ulottuvuudet.

	Tosi	Epätosi
Kontekstissa	(A) Asianmukainen poliittinen teksti	(B) Valhe, erhe
Ei kontekstissa	(C) Harhautus, lillukanvarsi	(D) Sekoilu, höpölopö

Lisäksi voidaan erottaa luokat:

(E) keskeisten ulottuvuuksien ulkopuoliset luokitukset

(F) tarkistus kesken tai ei tarkistettavissa.

Lisäksi kontekstioletus: mikäli luokituksessa ei mainita kontekstissaoloa lainkaan, käytetään luokkia A, B, E tai F.

Toinen tapa hahmottaa kontekstia ja totuusarvoa on seuraava:

Taulukko 6. Konteksti ja totuusarvo.

	Tosi	Enimmäkseen tosi	50/50, epäselvä	Enimmäkseen epätosi	Epätosi
Kontekstissa/ ei mainintaa kontekstista	Asian- mukainen poliittinen teksti	Melko asian- mukainen poliittinen teksti		Valhe, erhe	Valhe, erhe
Ei kontekstissa	Harhaan- johtaminen	Harhaan- johtaminen			

Mehevä valhe peittää kymmenen totuutta.

Varo puoliotuuksia, olet ehkä saanut väärän puolikkaan.

Triviaaliuden huomiointi

Kaikki väitteet eivät ole faktantarkastuksen kannalta yhtä mielenkiintoisia. Tarkastelkaamme seuraavaa kuvitteellista esimerkkiä:

”Valtiovierailullaan Tukholmaan 17.4.2012 tasavallan presidentti Sauli Niinistö heitti Ruotsin kuningas Kaarle XVI Kustaata täytekakulla Arlandan lentokentällä järjestetyssä vastaanottoseremoniassa.”

- 1) Tosi: Sauli Niinistö oli Suomen tasavallan presidentti 17.4.2012.
- 2) Tosi: Kaarle XVI Kustaa oli Ruotsin kuningas 17.4.2012.
- 3) Tosi: Sauli Niinistö teki valtiovierailun Ruotsiin 17.4.2012.
- 4) Tosi: Kaarle XVI Kustaa vastaanotti Niinistön Arlandan lentokentällä.
- 5) Epätosi: Niinistö ei heittänyt kuningasta täytekakulla vastaanottoseremoniassa.

Yllä tarkastelluista väitteistä 80 prosenttia on tosia. Silti olisi mieletöntä väittää, että alkuperäinen väite on 80-prosenttisesti totta. Väitettä voisi ositella edelleen, esimerkiksi Arlandassa on lentokenttä, on olemassa valtio nimeltä Ruotsi jne.

Jonkinlainen triviaaliuden raja on välttämätöntä järjestelmälliselle totuudellisuuden analyysille. Tämä raja ei kuitenkaan ole symmetrinen: kaikkien poliitikkojen voidaan olettaa tietävän, kuka Suomessa on nykyinen presidentti, mutta asiassa erehtymistä ei pidä sivuuttaa.

Vaihtoehtoja: 1) painokerroinratkaisu lähellä nollaa, 2) asian ohittaminen *triviaali*-perusteella. Ei kuitenkaan ole itsestään selvää, missä triviaalin ja epätriviaalin raja on.

Triviaalius on eri asia kuin tärkeys. Triviaaliudessa kyseessä on tieto, joka on niin yleisesti tunnettua, ettei sen lausumista edes mielletä tosiasiaväitteen esittämiseksi, vaan ohitetaan itsestäänselvytenä. Väitteen tärkeys puolestaan vaihtelee sen mukaan, mitä on ajankohtaisessa keskustelussa esillä ja mitä kukin yksilö pitää tärkeänä. Esimerkiksi eläinten suojelussa joku voi pitää tärkeänä biodiversiteetin suojelua ja eläinlajien säilymistä yksittäisistä eläimistä välittämättä, ja joku toinen tärkeänä delfiniyksilöiden elämää, kun puolestaan triviaalia olisi pitää tarkistettavana väitteenä, että Tampere on Suomessa sijaitseva kaupunki ja Tampereella on toiminut delfinaario tai että Suomessa on monenlaisia suo- ja metsätyyppejä.

Kaikki valheet ruostuvat.

Väitteen tärkeys on keskeinen valintaperuste journalistisen faktantarkistuksen kohteita valittaessa,

kun taas järjestelmällisessä faktantarkistuksessa riittää, että väitettä ei ohiteta triviaalina. Triviaalius on myös ajassa muuttuvaa: esimerkiksi tieto Tampereesta kaupunkina Pirkanmaalla säilyy triviaalina, kun taas tieto Tampereella toimineesta delfinaariosta häviää vuosikymmenien kuluessa, kun asia ei enää ole julkisuudessa ajankohtainen.

Triviaaliusindeksi

Mielekäs faktantarkistus edellyttää, että väitteitä painotetaan niin, ettei itsestäänselvyksien luettelulla tulla asiansa osaaviksi ja rehellisiksi poliitikoiksi.

Esimerkiksi väitteet siitä, kuka on nykyinen pääministeri tai mikä vuosi on meneillään, eivät ole faktantarkistusmielessä kiintoisia, vaikka tällaisissa yleisesti tunnetuissa asioissa erehtyminen olisikin kiinnostavaa.

Eräs ideaalinen tapa luoda painokerroin väitteen triviaaliudelle saavutettaisiin, jos käytettävissä olisi tieto siitä, kuinka suurelle osalle kansalaisista asia on tunnettu. Vain hyvin harvoista väitteistä on käytettävissä tällaista tietoa.

Käytännössä ihmislukijoiden tekemässä luokituksessa yksinkertaisinta on kaksiluokkainen jaottelu: triviaalit ja ei-triviaalit väitteet, joissa tarvittaessa vertaillaan useamman luokittelijan tekemiä johtopäätöksiä toisiinsa.

Jaettu sisältö

Miten tulee suhtautua poliitikkojen linkityksille ja jaetuille sisällöille?

Menettelysääntö poliitikkojen tekstissä tekemille linkityksille ja sosiaalisessa mediassa edelleenjaetulle sisällölle: faktantarkistus kohdistetaan vain poliitikon omaan tuotokseen. Tämä päätössääntö voi vaikuttaa jossain olosuhteissa hankalalta poliitikon käytöksen arvioinnissa, jos esimerkiksi poliitikko jakaa runsaasti valeutisia tai muiden epätosia väitteitä niitä kommentoimatta, mutta itse kirjoittaa lähinnä tosia lausumia. Kysymys omien väitteiden totuudenmukaisuuden ja epätosien linkkien jakamisen välisestä korrelaatiosta jää empiiriseksi kuriositeetiksi, koska myös analyysiyksikkö on eri, sillä uutinen saattaa sisältää valtavan määrän väitteitä. Selvyden vuoksi on siis keskityttävä ainoastaan itse tuotettuun tekstiin tai ainakin tarkasteltava jaettua sisältöä siitä erillisenä aineistona.

Ajallisuus

Indeksin tavanomainen käyttötapana on joidenkin suureiden painotetun keskiarvon vertaileminen eri ajanjaksoina, kuten hintaindekseissä. Jos **Totuuden takana voi hyvin seistä, mutta valheen taakse voi piiloutua.** totuudellisuusindeksi saadaan tyydyttävällä tavalla määriteltä, mikä olisi mielekäs tarkasteluajanjakso, jota verrata muihin vastaaviin ajanjaksoihin?

Vertailukohtaa voi hakea säännöllisesti julkaistavista talousindekseistä. Esimerkiksi kuluttajahintaindeksi julkaistaan Suomessa kuukausittain, vaikka periaatteessa nykyaikaisen tietotekniikan avulla sen voisi julkaista paljon useamminkin. Poliitiikan aikasyklissä vaalit ovat tärkein jaksottaja, mutta niitä on vain useiden vuosien välein, mikä olisi pitkä aika vertailulle. Jos halutaan tietää, vaihtelee kommunikaation totuudellisuus vaalien lähestyessä verrattuna kausiin, jolloin vaaleja ei ole odotettavissa, tarvitaan faktantarkistusta kumpinakin kausina.

Päätössääntö monitulkintaisiin tilanteisiin

Joissain tilanteissa voi olla mielekästä pitää samasta asiasta esitettyjä erilaisia arvioita yhtä mielekkäinä. Esimerkiksi työttömien määrästä käytetään eri viranomaistahoilla

erilaisia määritelmiä, ja aina poliittisessa keskustelussa ei erotella, mistä määritelmästä on kyse.

Esimerkiksi Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen mukaan vuoden 2016 marraskuussa Suomessa oli työttömiä 213 000, ja Työ- ja elinkeinoministeriön tilastokatsauksen mukaan Työ- ja elinkeinotoimistoissa

**Useimmat totuudet maistuvat
syankaliumilta.**

oli marraskuun lopussa yhteensä 328 500 työtöntä työnhakijaa. Jos poliitikot puhuvat työttömistä,

mikä luku silloin on tosi? Tilastoviranomaisten kielessä ”työttömän” ja ”työttömän työnhakijan” ero on selkeä, mutta arkisemmassa kielenkäytössä viitataan usein vain työttömiin tai työttömyyteen.

Yksinkertainen päätössääntö olisi hyväksyä tosiksi kaikki luvut eri luotettavien lähteiden välillä, ellei asiayhteydestä selviä, minkä laskentatavan luvuista on kyse.

Tarkistamisen ulkopuolelle jääviä luokkia: allekirjoitukset, linkitykset

Poliitikon tuottamassa tekstissä saattaa esiintyä linkityksiä muihin teksteihin, esimerkiksi some-päivitys ”kirjoitin kolumnin Maakuntalehteen” ja mahdollisesti internetlinkki kolumniin. Tällainen väitelause on tarkistettavissa, mutta faktantarkistusmielessä harvoin kiinnostava. Olisiko väite epätosi, jos teksti on kirjoitettu, mutta internetlinkki ei toimisi? Samaan tapaan kuin triviaalit väitteet, linkityksetkin on syytä ohittaa faktantarkistuksessa. Tästä säännöstä on syytä poiketa vain, jos asiassa esitetään kiistanalaisia väitteitä, esimerkiksi väitteitä jo poistetun linkin sisällöstä.

Milloin allekirjoituksia tulisi tarkistaa? Esimerkiksi jos poliitikko N.N. allekirjoittaa tekstin ja käyttää titteliä Puolueen Varsinais-Suomen piirijärjestön puheenjohtaja, pitäisikö tarkistaa, mikä N.N:n asema järjestössä on? Entä tulisiko tarkistaa, onko N.N. todella allekirjoittanut tekstin? Yksinkertaisinta on ohittaa poliitikkojen allekirjoitukset faktantarkistuksessa. Mikäli jonkin tekstin allekirjoittajuudesta herää epäilyksiä, voi tällaiset erikoistapaukset käsitellä erikseen.

Pyöristäminen

Numerot ilmaistaan tavallisesti kymmenjärjestelmässä, ellei toisin mainita. Tästä seuraa puhekielessä luvuille tarkkuusluokkia, joissa luvun viimeinen nolla ilmaisee epämääräisyyttä alle kymmenen yksikön kohdalla, luvun toinen nolla epämääräisyyttä kymmenien kohdalla jne.

Esimerkiksi voidaan sanoa, että vaalitulaisuudessa oli 70 henkilöä, vaikka paikalla olisi oikeasti ollut 67 henkilöä, ja väitettä pidetään edelleen totena. Vastaavasti esimerkiksi voidaan sanoa, että Oripäässä asuu 1 400 ihmistä, vaikka tarkka väkiluku olisi 1 362, kun puhutaan satojen tarkkuudella. Suomen kieli suo myös mahdollisuuden sanoa, että asukkaita on tasan 1 400, jos halutaan korostaa, ettei kyseessä ole likiarvo.

Faktantarkistuksessa tämä on mielekkäintä huomioda siten, että tehdään *likiarvoisuusoletus*: mikäli mainitut luvut päättyvät nolliin, luku oletetaan pyöristetyksi sillä tarkkuudella, jossa mainitaan ensimmäinen numero, joka ei ole nolla, ellei väitteessä toisin mainita.

Päätössääntö epätarkkuudelle

Milloin likimain tosi väite on luokiteltavissa todeksi? Esimerkiksi olisiko totta, jos jonkin suureen oikea arvo on a , ja poliitikko sanoisi sen olevan $0,9 \cdot a$? Journalistisista faktantarkistajista vain Demagog.org.

pl (2016) on tehnyt rajauksen, että 5 prosentin numeerisessa väitteessä on sallittu todeksi luokiteltavalle väitteelle.

Totuudet, joita emme halua kuulla, ovat meille usein hyödyllisimpiä.

Päätössääntö: kun pyöristämisen likiarvoisuusoletus on huomioitu, tosiksi katsottaville väitteille voidaan hyväksyä viiden prosentin epätarkkuus.

Keskustelunlaatuindeksin (DQI) käytännön sovelluksessa sanalla *truthfulness* viitataan keskustelijoiden rehellisyyteen – siinä mielessä, lausuvatko he keskustelussa, mitä todella ajattelevat. Silloin ei ole väliä, mikä on totta tai epätotta, vaan mitä keskustelijat uskovat.

Etenemistapa

Tutkimuksen toteuttamistapoja on monia, kun kommunikaatiota on saatu kerättyä halutun laatuinen edustava otos. Noudatamme seuraavaa menettelyä:

1 Aineisto erotellaan analyysiyksiköihin.

2 Analyysiyksiköt erotellaan tarkistettavissa oleviin ja tarkistamattomissa oleviin. Tarkistamattomissa oleville merkitään syy, miksi ei ole tarkistettavissa tarvittavalla tarkkuudella (esim. moraalinen tai esteettinen lausuma, tulevaisuutta koskeva, linkitys, allekirjoitus, muut ei-tarkistettavat).

3 Analyysiyksiköt käydään läpi, ja niihin etsitään saatavilla olevista lähteistä perusteita, joilla väite luokitellaan ensin johonkin seuraavista luokista {tosi, osittain tosi, osittain epätosi, epätosi, tarkistaminen mahdotonta}.

Tarkistaminen mahdotonta tarkoittaa tässä yhteydessä luokkaa, jossa luokittaja ei pysty käytettävissä olevan informaation perusteella päättämään, mihin luokkaan väite sijoitetaan. Luokkaan sijoitetaan myös ne väitteet, joiden tueksi tai niitä vastaan ei kohtuullisessa ajassa löydetä sopivaa luotettavaa lähdettä.

4 Aineisto raportoidaan taulukoituina prosenttiosuuksina.

Totta puhuvan ei tarvitse tapailla sanojaan.

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan peruskäsitteitämme.

Luku 3: Peruskäsitteet: data, informaatio, fakta, tieto, totuus

Tarkastelemme seuraavassa peruskäsitteitämme riittävän täsmällisyyden saavuttamiseksi. Peruskäsitteitämme ovat data, informaatio, fakta, tieto, ja totuus. Hyvin tavallista on, että nämä käsitteet sotketaan keskenään monin tavoin.

Ei ole vaikea löytää tekstejä, joissa peruskäsitteet sotketaan ja väitetään esimerkiksi:

Sinulla on väärät faktat

Faktasi eivät ole totta

Tietosi on epätosi

Datasi on väärää

Faktasi eivät perustu tietoon

Tietosi ei perustu dataan

Tietosi on väärää

Informaatiosi ei vastaa faktoja

Pyrimme seuraavassa selkeyttämään peruskäsitteiden keskinäisiä suhteita.

Data

Kielitoimiston sanakirjan mukaan data on

asian säännönmukainen esitys viestitettävässä t. käsittelykelpoisessa muodossa; tieto, tiedot.

TSK:n termipankin mukaan

data on

tieto koneellisesti luettavassa, viestittävässä tai käsiteltävässä muodossa

Yleiskielessä sanojen data, informaatio (engl. information) ja tieto (engl. knowledge) käytössä ei ole useinkaan selvää eroa.

Tieto-sanalla voidaan viitata myös dataan ja informaatioon.

Huonomuistisen ei pidä turvautua valehteluun.

Dataa ovat ne merkit, jotka kantavat informaatiota (Pihlajamäki 2004, 40).

Informaatio

Kielitoimiston sanakirja sanoo informaatiosta vain:

tieto, tiedotus.

TSK:n termipankin mukaan informaatio on

rakenne, jonka ymmärtäminen antaa tietoa jostakin asiasta

Informaatio voi olla jokin järjestelmä, kuten teksti tai bittijono, joka on laadittu kuvaamaan jotakin asiantilaa. Termiä voidaan käyttää myös asiantilan virheellisestä kuvauksesta. Tekstin tai bittijonon informaatio-sisältöä sanotaan sitä suuremmaksi, mitä tarkemman kuvauksen se antaa asiasta. Usein tämä tapahtuu totuuden kustannuksella, jolloin informaatio ei anna varsinaisesti uutta tietoa.

Informaatiota lähellä olevia sanoja ovat: (tiedonanto) sanoma, viesti, ilmoitus, tiedonanto, tiedotus, tieto, tiedote, uutinen, raportti, asia, sana, info.

Informaation yleinen määritelmä

Informaation yleinen määritelmä on informaation standardimääritelmä, jossa informaatio määritellään *datan* ja *merkityksen* avulla. Se määritellään kolmiosaisesti.

Informaation yleinen määritelmä

1 σ on informaatiota, jolla on semanttista sisältöä, jos ja vain jos:

2 σ muodostuu n datasta, ja $n \geq 1$

3 data on *järjestäytynyttä*

4 järjestäytynyt data on *merkityksellistä*

(Floridi 2010, 21.)

Informaatio koostuu datasta. Tämän datan pitää olla järjestäytynyt sellaisen sääntökokoelman (*syntaksin*) mukaan, joka on voimassa käsillä olevassa järjestelmässä, koodistossa tai kielessä. Tämän datan tulee myös olla merkityksellistä eli sen on sisällöltään sovittava kulloisenkin järjestelmän sisällään pitämiin merkityksiin. (Floridi 2010, 20 – 21.)

Informaatioasymmetria

Termillä *informaatioasymmetria* (information asymmetry) viitataan tilanteeseen, jossa yhdellä toimijalla on hallussaan enemmän tai tarkempaa informaatiota kuin jollakin toisella toimijalla, yleensä jonkin transaktion suorittamisen kontekstissa (James 2008, Kte'pi 2013). Vaikka tilanne on arkipäiväinen, monien interaktioiden viitekehityksessä sen voidaan katsoa olevan ongelmallinen. Toimija, joka omaa enemmän informaatiota, voi yrittää hyötyä asiasta vähemmän informaatiota omaavien kustannuksella. Mikäli vähemmän informaatiota omaava toimija tiedostaa tilanteen, hän voi pyrkiä estämään tämän kaltaisen toiminnan muuttamalla käytöstään. Seurauksena saattaa olla tehottomuutta sekä lopputuloksia, jotka ovat kaikille osapuolille huonompia kuin tilanteessa, kuin mikä olisi asianlaita täydellisen informaation vallitessa. Asymmetristä informaatiota koskee ainakin kaksi taloustieteen piirissä analysoitua ongelmaa: *haitallinen valikoituminen* (adverse selection), jossa epätasaisesti jakautunut informaatio vaikuttaa siihen, millaisiin transaktioihin toimijat ovat valmiita osallistumaan, sekä *moraalrikato* (moral hazard), jossa ihmisten käyttäytyminen muuttuu, kun jokin toinen osapuoli kantaa vastuun toiminnan seurauksista.

Informaatiokaskaadit

Termillä *informaatiokaskaadi* (information cascade) viitataan tilanteisiin, joissa toisten tahojen ratkaisuja tarkkaillut toimija alkaa imitoida muiden käytöstä, sen sijaan että hän toimisi henkilökohtaisesti omaamansa informaation pohjalta. Imitointipäätös voi olla yksittäisen toimijan näkökulmasta rationaalinen ja looginen, mutta se ei välttämättä takaa parasta mahdollista lopputulosta heidän itsensä (tai kokonaisuuden) kannalta. On mahdollista, että seuraamalla muiden tekemiä ratkaisuita yksilöt ajautuvat tilanteeseen, joka on suuren joukon kannalta epäoptimaalinen, ja joka olisi ollut vältettävissä jos kukin olisi noudattanut omaa informaatiotaan. (Bikhchandani ym. 1992.) On siis tilanteita, joissa kukin toimija tekee omalta kannaltaan rationaalisia päätöksiä, mutta tästä huolimatta asiat menevät pahasti pieleen, koska toimijat eivät hyödynnä omaa informaatiotaan, vaan seuraavat muita.

Informaatiokaskaadien teoriassa yhtenä oletuksena on, että päätökset tehdään yksi kerrallaan, niin että päätösvuorossa oleva toimija tietää häntä ennen vaikuttaneiden toimijoiden päätökset. Hänellä on siis informaatiota siitä, miten muut ovat valinneet. Päätösvuorossa oleva toimija ei kuitenkaan tiedä sitä, minkälaista informaatiota muut ovat päätöksensä pohjana käyttäneet. Hän siis tietää vain sen, mitä muut ovat valinneet, ei sitä, ovatko he tehneet päätöksensä johonkin henkilökohtaisesti omaamaansa evidenssiin nojaten, aikaisempien toimijoiden päätösten perusteella vai kenties arponeet valitsemansa vaihtoehdon. Päätöstä tekevä henkilö **Joka puhuu hyvin, valehtelee hyvin.** voi siis ainoastaan yrittää päätellä toisten omaamaa informaatiota näiden tekemistä valinnoista. Informaatiokaskaadin käsitteeseen on joskus myös viitattu termillä *laumakäyttäytyminen* (herd behavior, ks. Banerjee 1992). (On lisäksi huomautettava, että Bikhchandani ym. 1992 eivät käyttäneet termiä information cascade vaan informational cascade.)

Yksinkertainen esimerkki informaatiokaskaadista on tilanne, jossa toimijoilla on

valittavanaan kaksi vaihtoehtoa: 1 ja 2. Toisesta vaihtoehdosta he hyötyvät, toisesta taas eivät. Toimijat eivät kuitenkaan tiedä, kumpi näistä on heitä hyödyttävä vaihtoehto. Yhden toimijan hyöty ei ole toiselta toimijalta pois: kaikki toimijat, jotka ovat valinneet oikean vaihtoehdon, hyötyvät, ja vastaavasti kukaan joka on valinnut väärän vaihtoehdon, ei hyödy. Vaihtoehtojen hyödyllisyys ja hyödyttömyys ovat universaaleja, eli yhden vaihtoehdon hyödyllisyys

tai hyödyttömyys pätevät kaikille toimijoille. He saavat kukin ennen päätöksentekoa signaalin (vihjeen)

**Karmeampaa valetta ei ole kuin
väärinymmärretty totuus.**

siitä, kumpi vaihtoehdoista voisi olla oikea. Signaaleita on kaksi, joista toinen vihjaa oikeaan vaihtoehtoon ja toinen väärään. Todennäköisyys p oikean vihjeen saamiselle on isompi kuin 0,5 ja väärän vihjeen saamisen todennäköisyys on vastaavasti 1-p. Toimijan saama vihje siis todennäköisemmin viittaa oikeaan kuin väärään vaihtoehtoon. Toiset toimijat eivät tiedä, millaisia signaaleja aikaisemmat pelaajat ovat saaneet, ainoastaan sen, minkä vaihtoehdon nämä ovat valinneet.

Koska ensimmäisellä päätöksentekijällä ei ole informaatiota muiden tekemistä valinnoista, hän valitsee saamansa signaalin mukaisen vaihtoehdon (esim. 1) Toisella pelaajalla on sen sijaan tieto ensimmäisen pelaajan päätöksestä, sekä hänen itse saamansa signaali. Jos hänen signaalinsa vihjaa samaan vaihtoehtoon kuin ensimmäisen pelaajan, hän valitsee tämän vaihtoehdon. Jos taas hänen signaalinsa on eri kuin ensimmäisen toimijan, hänen valintansa mutkistuu. Tällöin nimittäin oikeassa olemisen todennäköisyys on molempien vaihtoehtojen osalta hänen kannaltaan yhtä suuri. (Voidaan kuitenkin esittää, että tällaisessa tilanteessa on rationaalista valita oman signaalin esittämä vaihtoehto, sillä onhan mahdollista, että ensimmäinen pelaaja tekee virheen, ts. hän saa signaalin

joka vihjaa 2:hen, mutta valitsee silti vahingossa 1, (ks. Anderson & Holt 1997). Yksinkertaisuuden vuoksi oletetaan, että mikäli toisen pelaajan signaali on eri kuin ensimmäisen, hän noudattaa omaa signaaliaan. Tällöin

**Niitäkin on, jotka uskovat, että
valehdella voi vain puhumalla, ei
vaikenemalla.**

kolmas pelaaja on samanlaisessa tilanteessa, kuin mitä ensimmäinen pelaaja oli pelin alussa. Jos taas toisen pelaajan signaali on sama kuin ensimmäisen pelaajan, ja hän myös ilmoittaa valinneensa tämän vaihtoehdon, kolmannen pelaajan kannalta järkevintä on valita sama vaihtoehto kuin kahden ensimmäisen pelaajan, riippumatta siitä minkä signaalin hän on itse saanut. Tämä sen vuoksi, että oikean vihjeen todennäköisyys on suurempi kuin väärän vihjeen. Sama ratkaisu pätee kaikkiin pelaajiin kolmannen pelaajan jälkeen. Näin on syntynyt informaatiokaskaadi. (Tässä esitetty esimerkki on hivenen yksinkertaistettu versio Bikhchandani ym. 1992 erittelemästä tilanteesta.) Informaatiokaskaadi siis käynnistyy, kun jonkin toimijan päätös ei seuraa hänen itsensä saamista informaatiosignaaleista (Bikhchandani ym. 1992).

Jos kaksi ensimmäistä toimijaa siis valitsee saman vaihtoehdon, on myös näitä seuraavien pelaajien kannalta rationaalista päätyä tähän vaihtoehtoon. On kuitenkin huomautettava, että vaikka päätös on yksittäisen toimijan kannalta rationaalinen, se ei välttämättä takaa parasta mahdollista lopputulosta heidän (tai kokonaisuuden kannalta). Mikäli kahden ensimmäisen toimijan saamat signaalit ovat samoja mutta väärä, ja kaikki muut toimijat

seuraavat näiden kahden pelaajan ratkaisuita, lopputuloksena on, että kukaan ei hyödy. Täten on mahdollista, että kukin toimija tekee päätösvuorollaan omalta kannaltaan järkevän vaihtoehdon, mutta kokonaisuuden näkökulmasta lopputulos on huonompi kuin tilanteissa, joissa jokainen pelaaja toimisi vain oman informaationsa pohjalta. Joissain päätöksentekotilanteissa olisikin kokonaisuuden kannalta eduksi, jos ensimmäisten päätöksentekijöiden valintoja ei tuotaisikaan julki heti, vaan n määrä toimijoita toimisi kukin oman signaalinsa mukaisesti, ja vasta näiden jälkeen heidän valintansa tuotaisiin muiden tietoon. (Banerjee 1992.)

Yhtenä informaatiokaskaadin ongelmana onkin, että sen käynnistyttyä se estää informaatiomäärän kasvamisen. Jos kaikki toimijat toimisivat signaalinsa mukaisesti, heidän valintansa välittäisivät informaatiota heidän saamastaan signaalista. Mutta kun toimijat hylkäävät oman informaationsa ja rupeavat seuraamaan aikaisempien toimijoiden ratkaisuita, heidän päätöksensä eivät enää kerro siitä, minkälaista informaatiota heillä itsellään on. Täten heidän päätöksensä eivät enää suoranaisesti paranna muiden pelaajien mahdollisuuksia päätöksentekoon (Bikhchandani ym. 1992.)

Ainoat, jotka eivät koskaan valehtele, ovat kuolleet.

Kaikkien tahojen henkilökohtaisen informaation oikeassa olemisen todennäköisyys ei kuitenkaan välttämättä ole sama. Tällöin toimijoiden päätöksiin voi vaikuttaa myös se, ketkä ovat tehneet aikaisempia valintoja. Jos siis ensimmäisenä valintansa tekee luotettavana/kokeneena/osaavana pidetty taho, on todennäköisempää että muut lähtevät seuraamaan tätä erilaisesta informaatiostaan huolimatta, verrattuna tilanteeseen jossa ensimmäisen valinnan tekee tavallinen toimija. Vastaavasti jokin kokeneena ja osaavana pidetty toimija voi lopettaa alkaneen informaatiokaskaadin (ja aloittaa uuden), jos hänen valintansa eroaa siitä mitä toiset toimijat ovat aikaisemmin valinneet. (Bikhchandani ym. 1992.)

Informaatiokaskaadeista on teoreettisten mallien lisäksi olemassa myös kokeisiin perustuvaa tutkimusta. Vuonna 1997 tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että informaatiokaskaadeja ilmenee myös laboratorio-olosuhteissa. Tutkimuksessa koehenkilöille muodostui yhteensä 56 tilannetta, joissa edellä valinneiden toimijoiden päätökset olivat ristiriitaisia koehenkilön itsensä omaaman informaation kanssa (ja joissa hänen kannaltaan rationaalista olisi hylätä tämä oma informaatio), ja näistä tilanteista yhteensä 41 johti informaatiokaskaadin muodostumiseen. (Anderson & Holt 1997.)

Faktantarkistuksessa informaatiokaskaadeja saattaa paljastua, jos esimerkiksi samat epätodet väitteet toistuvat useiden eri tahojen teksteissä. Ensimmäisen kirjoittajan lähteenä on voinut olla epäluotettava taho, mutta seuraavat kirjoittajat eivät ole tarkistaneet ensimmäisen lähdettä esimerkiksi auktoriteettiaseman takia. Myös media voi toimia kaskaadin alullepanijana, jolloin seuraavat kirjoittajat luottavat mediaan ja kopioivat ja monistavat sen aloittaman epätoden sisällön.

Fakta

Kielitoimiston sanakirjan mukaan fakta on *tosiasia, seikka, tosio*.

TSK:n termipankin mukaan fakta on *todellinen asianlaita; tosiseikasto*.

Synonyymeja faktalle ovat (tosiasia): totuus, tosiasia, tosiseikka, tosio, realiteetti

Faktoidi

Faktoidilla tarkoitetaan informaatiota, joka otetaan faktana, mutta joka tosiasiasa ei ole totuudenmukaista. Kyseessä voi olla myös oletus tai spekulatio, jota raportoidaan ja toistetaan niin paljon, että sitä ruvetaan yleisesti pitämään totena. Faktoidilla voidaan viitata myös keksittyihin tai kuviteltuihin faktoihin. (OED 2016e.) Lisäksi faktoidina voidaan pitää keksittyä faktaa, joka uskotaan todeksi koska se esiintyy joissakin tiedotusvälineissä (ks. Merriam-Webster, ei päivystä).

Toisaalta faktoidilla voidaan tarkoittaa jotakin pientä, triviaalia ja merkityksetöntä informaatiota, joka ei ole yleisesti tunnettu.

Faktoidi-termin kehitti Norman Mailer, joka vuonna 1973 Marilyn Monroeta käsittelevässä kirjassaan kuvasi faktoideja faktoiksi, jotka eivät ole olemassa ennen kuin ne ilmestyvät jossakin sanoma- tai aikakauslehdessä. Hänen mukaansa kyse ei niinkään ollut valheista vaan tuotoksista, joilla manipuloidaan hiljaisen enemmistön tunteita. (Merriam-Webster, ei päivystä.) Vasta myöhemmin faktoidilla on ruvettu viittaamaan pieneen ja triviaaliin informaatioon. Oxford English Dictionary antaa esimerkin faktoidin käytöstä tässä mielessä vuodelta 1982. (OED 2016.)

**Vaikea uskoa ihmistä, josta tietää, että
valehtelisi, jos olisi hänen vaatteissaan.**

Factiness

Ohjelmaisäntä Stephen Colbert (The Colbert Report, episode 194, production code 3001, originally aired 8.1.2007) introdusoi termin *factiness* seuraavalla tavalla:

“Until now, folks, my job has been to protect you from the facts. Now my job is to bring you the *selected* facts that will protect you. These will be real facts that I can prove and you can’t disprove. To give you the real sense, the “factiness”, if you will, of what’s going on in Washington”.

Termillä factiness viitataan siihen, kun valikoituja faktoja käytetään luomaan halutunlainen mielikuva. Luotu mielikuva voi olla totuudenvastainen tai harhaanjohtava, mutta sen luomisessa käytettävät ilmaukset ovat faktoja.

Tieto

Kielitoimiston sanakirjassa tieto luonnehditaan seuraavasti:

tietäminen, jstak selvillä oleminen, tosiasioiden tunteminen, tietoisuus.

todellisuuteen, tosiasioihin perustuva käsitys jstak.

asia, seikka, joka jstak tiedetään t. annetaan, saadaan tietää; informaatio; data.

ilmoitus, tiedotus, sanoma, viesti, uutinen.

opintojen tms. avulla hankittu tietämys, tietous, oppi; viisaus.

Platonin klassisen määritelmän mukaan *tieto on tosi oikeutettu uskomus*

(Theaitetos 151d –186e, 187a – 201c ja 201c – 210d)

Mehevä vale ehtii kävellä Bagdadista Konstantinopoliin totuuden vielä etsiessä sandaalejaan.

Tietoa on kolmenlaista. Propositionaalinen tieto kohdistuu nimensä mukaisesti propositioon

ja tämä tieto on tieto-opin keskeinen tutkimuskohde. Propositio on jokin sellainen, joka voidaan uskoa ja väittää ja joka voi olla tosi tai epätosi. Propositionaalinen tieto ilmaistaan tyypillisesti muotoa ”S tietää, että p” olevalla lauseella, jossa S edustaa tiedon subjektia ja p propositiota, johon tieto kohdistuu.

Toinen tiedon laji koskee tuntemista. Se voi kohdistua johonkin objektiin, kuten henkilöön tai paikkaan. Tosin suomen kielessä puhutaan tällöin yleensä tiedon sijasta tuntemisesta. Esimerkiksi: tunnen Helsingin.

Kolmas tiedon laji ilmaistaan englannin kielessä sanoilla ”know how”. Suomen kielessä puhutaan tyypillisesti taidosta, kyvystä tai osaamisesta. Osaan esimerkiksi ajaa pyörällä. Taitoa voidaan kuitenkin pitää yhtenä tiedon lajina, toimintaa koskevana tietona. Joskus siitä kuulee käytettävän harhaanjohtavia ilmauksia kuin ”taitotieto” ja ”tietotaito”. (TSK:n termipankki 2017).

Totuus

Kielitoimiston sanakirjassa totuus määritellään seuraavasti:

se mikä on totta, vastaa todellisuutta, tosiasia.

opeista, ajatuksista, katsomuksista yms., joita pidetään tosina, tosiasioina, selviöinä.

todenperäisyys, paikkansapitävyys.

Tieteen termipankki (2017) puolestaan luonnehtii totuuden seuraavasti:

niiden väitelauseiden ominaisuus, jotka ovat yhtäpitäviä todellisuuden kanssa.

Synonyymeja totuudelle ovat (tosiasia) tosiasia, tosiseikka, tosio, fakta, realiteetti.

Toden puhumisen määritelmiä

Tarkastellaan seuraavaksi, mitä täsmällisesti ottaen tarkoitetaan sillä, että joku puhuu totuudenmukaisesti ja totta. Mitkä ovat toden puhumisen riittävät ja välttämättömät ehdot?

Toden puhumisen määritelmä 1

Pohtikaamme seuraavaa luonnehdintaa:

A puhuu totta B:lle jos ja vain jos; (lyhennetään tästä eteenpäin muotoon joss):

1. Se mitä A ilmaisee B:lle vastaa tosiasioita

Tämä määritelmä ei edellytä puhujalta intentiota ilmaista tosiasiaa, tai uskomusta ilmaisunsa totuusarvosta. Riittää, että se mitä hän sanoo, on totta.

**Vale on kuin lumipallo:
mitä enemmän sitä pyörittää, sitä
suuremmaksi se kasvaa.**

Toden puhumisen määritelmä 2

A puhuu totta B:lle joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että propositio p on totta
2. A ilmaisee B:lle, että p
3. p vastaa tosiasioita (totuuden korrespondenssiteoria)

Tässä määritelmässä puhujan täytyy ilmaista tosiasia, mutta lisäksi hänellä tulee olla uskomus siitä mikä on totta.

Toden puhumisen määritelmä 3

A puhuu totta B:lle joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että propositio p on totta
2. A ilmaisee B:lle tietoisesti, että p
3. p vastaa tosiasioita (totuuden korrespondenssiteoria).

Tässäkin määritelmässä puhujan täytyy ilmaista tosiasia, minkä lisäksi häneltä edellytetään uskomusta siitä mikä on totta, sekä intentiota ilmaista tämä tosi uskomus.

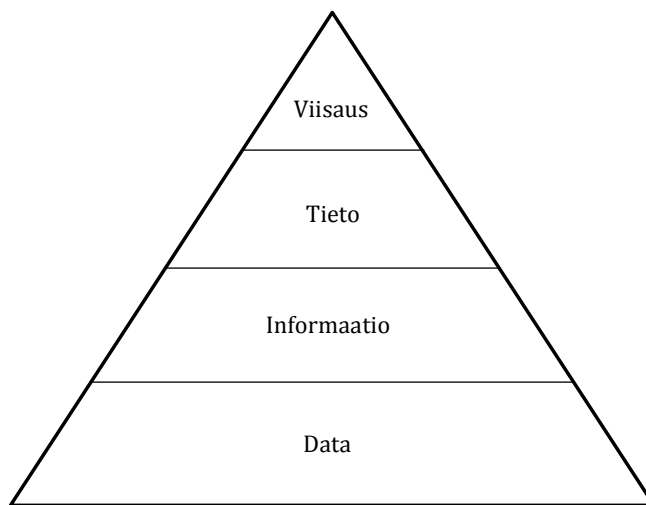
Data-informaatio-tieto-viisaus-hierarkia

Data-informaatio-tieto-viisaus -hierarkia (DITV) on ajatusmalli, joka kuvaa datan, informaation, tiedon ja viisauden suhdetta toisiinsa. Lisäksi sen avulla voidaan määrittää niitä prosesseja, joiden avulla hierarkian alemmalta tasolle siirrytään ylemmälle. DITV-hierarkian lisäksi kyseinen ajatusmalli tunnetaan myös tietohierarkian, informaatiohierarkian tai tietopyramidin nimellä. Hierarkia on visualisoitu kuviossa 4. (Rowley 2007.)

Esittelemme seuraavassa hierarkian Rowleyn (2007) esityksen pohjalta. Hierarkian pohjalla on data, jonka yläpuolella on informaatio, tieto ja korkeimmalla viisaus.

Hierarkian oletuksena on, että datan avulla voidaan muodostaa informaatiota, informaation avulla tietoa ja tiedon avulla viisautta. Hierarkian tiimoilta oletetaan myös, että hierarkiassa korkeammalla olevat luokat voidaan selittää alempana olevien luokkien avulla.

Datan, informaation, tiedon ja viisauden määritelmistä on useita näkemyksiä. Tietojärjestelmäkirjallisuuden (information systems) ja tietämyksenhallintakirjallisuuden (knowledge management) piirissä dataan liitetään seuraavanlaisia ominaisuuksia:

Kuvio 4. DITV-hierarkia (Rowley 2007).

Datalla itsessään ei ole merkitystä tai arvoa, sillä siltä puuttuu konteksti ja tulkinta. Data on irrallisia, objektiivisia havaintoja tai faktoja, joita ei ole organisoitu tai prosessoitu, ja joilla ei täten ole mitään erityistä merkitystä.

Data on asioiden, tapahtumien ja toimintojen tallennettuja peruskuvauksia ("elementary and recorded description of things, events, activities and transactions").

Informaatio puolestaan
määritellään
tietojärjestelmä- ja

**Jokainen typeryskin osaa kertoa totuuden,
mutta hyvään valehtelemiseen tarvitaan
järkeä.**

tietämyksenhallintakirjallisuudessa yleensä datan kautta tai suhteessa dataan. Informaatio on dataa, jota on jollakin tavalla prosessoitu tai organisoitu. Informaatiossa dataa järjestellään kokonaisuudeksi, jolla on erityinen merkitys, ja jolla voi olla relevanssia jonkin päämäärän kannalta. Data on siis informaatiota, joka on prosessoitu hyödylliseksi, merkitykselliseksi ja mielekkääksi. Prosesseja, joiden avulla datasta saadaan informaatiota, ovat ainakin luokittelu, järjestely, yhteen kokoaminen, laskelmien tekeminen sekä valikointi.

On kuitenkin huomautettava, että informaation ja datan välinen erottelu ei ole aivan näin yksioikoinen. Nimittäin kaikki data, minkä varastoimme tietojärjestelmiin (tai mieliimme), tulee jollakin tavalla järjestellyksi, kun se kerätään. Dataa kokoavien ihmisten täytyy aina jollakin tavalla strukturoida sitä suhteessa jo olemassa olevaan informaation. Täten, mikäli järjestäytyminen erottaa informaation datasta, me varastoimme mieliimme ja tietojärjestelmiimme informaatiota, emme dataa. Toisaalta, mikäli mielekkyyys ja merkitys tekevät datasta informaatiota, datasta tulee informaatiota vasta kun on olemassa joku taho, joka tämän datan merkityksellistää. Täten dataa olisi kaikki, mitä voisimme tietojärjestelmissämme säilyttää.

Tiedon määritelmästä ja luonteesta ei vallitse siinä määrin yksimielisyyttä kuin mitä datan ja informaation kohdalla. Tietoa on lähestytty tietojärjestelmä- ja tietämyksenhallintakirjallisuudessa kahdesta näkökulmasta. Ensimmäisen näkökulman mukaan tieto muokkautuu informaatiosta jonkin prosessin seurauksena. Näitä prosesseja ovat esimerkiksi tutkimus ja kokemus, jonkin kognitiivisen viitekehyyksen puitteissa tapahtuva sisäistäminen sekä ajan mittaan tapahtuva useiden informaatiolähteiden yhdistyminen. Tässä katsannossa tieto siis muodostuu pohjimmiltaan informaatiosta. Toisen näkökulman mukaan tieto on informaatiota, johon yhdistyy joitakin muita asioita. Ainakin seuraavanlaisia yhdistelmiä on pidetty tietona:

1 *Kontekstuaalinen informaatio, arvot, kokemus ja säännöt.*

2 *Informaatio, asiantuntijuus, kyvyt*

ja kokemus.

Valehtelija tarvitsee hyvän muistin.

3 *Informaatio, ymmärrys ja pystyvyys.*

4 *Havainnointi, kyvyt, koulutus, maalaisjärki ja kokemus.*

Jotkin tahot tekevät erottelun hiljaisen tai piilevän tiedon (tacit knowledge) sekä lausutun tiedon (explicit knowledge) välille. Hiljainen tieto on ihmisen kokemuksen kautta omaksumaa tietoa, kuin taas lausuttu tieto on jollakin tavalla dokumentoitua tietoa.

Tiedon ja informaation erottaminen toisistaan ei kuitenkaan ole aivan ongelmatonta. Jos informaatio on prosessoitua dataa, jolla on jokin merkitys tai tarkoitus, ja tieto taas on informaatiota, ymmärrystä ja pystyvyyttä, miten informaatio eroaa tiedosta? Jotta datalle voitaisiin antaa jokin merkitys, tarvitaan tähän jonkinlaista ymmärrystä ja pystyvyyttä. Mutta jos nämä ovat juuri ne asiat, jotka kuuluvat tietoon, miten tieto ja informaatio voidaan erottaa toisistaan?

Viisautta puolestaan voidaan pitää kertyneenä tietona, joka tarjoaa ymmärrystä siitä, miten käsitteitä on mahdollista hyödyntää niiden alkuperäisen kontekstin ulkopuolella. Viisaudeksi voidaan katsoa myös kykyä toimia kriittisesti tai käytännöllisesti missä tahansa tilanteessa. On kuitenkin huomautettava, että viisauden määritelmästä ja roolista DITV-hierarkiassa on tietojärjestelmä- ja tietämyksenhallintakirjallisuudessa ollut vähemmän keskustelua kuin mitä datasta, informaatiosta tai tiedosta.

Totuusteoriat

Totuusteoriat ovat keskittyneet pohtimaan totuuden olemusta ja luonnetta. Totuusteorioita ovat ainakin totuuden *korrespondenssiteoria*, jonka mukaan jokin totuudenkantaja on tosi, jos se vastaa tosiasioita; totuuden *semanttinen teoria*, jonka mukaan totuus on lauseiden ominaisuus; totuuden *koherenssiteoria*, jonka mukaan proposition totuus riippuu sen yhteensopivuudesta toisten propositionien kanssa; pragmaattiset *totuusteoriat*, joiden mukaan jonkin proposition totuus riippuu sen hyödyllisyydestä, sekä *deflatoriset totuusteoriat*, joiden mukaan totuuspuhe ei ole deskriptiivistä vaan ilmaisevaa. (Totuusteorioista kootusti, ks. esim. Schmitt 2004.) Tarkastellaan seuraavaksi näitä yksityiskohtaisemmin.

Totuuden *korrespondenssiteoriassa* (totuus vastaavuutena) jokin totuudenkantaja (esim. väitelause) on tosi, jos se vastaa sitä, miten asiat ovat, eli jos on olemassa jokin sitä vastaava tosiasia. Totuus on siis totuudenkantajan ja maailman välinen suhde. Korrespondenssiteoriassa totuus ei ole riippuvaista totuudenkantajan mieltäjästä tai kuvailijasta, eikä totuudenkantajilla tarvitse olla näihin mitään erityistä relaatiota. Täten esimerkiksi väitelauseen ”A on pääministeri” totuus ei ole riippuvainen tahosta joka kyseisen väitteen esittää, vaan siitä, onko olemassa jokin toimija A ja hän todella on pääministeri.

Die Menschen glauben viel leichter eine Lüge, die sie schon hundertmal gehört haben, als eine Wahrheit, die ihnen völlig neu ist.

Totuudenkantajina on *Alfred Polgar*
korrespondenssiteorian eri versioissa
pidetty propositionia, lauseita sekä uskomuksia. Vastaavuussuhteen viittauskohdetta taas on kutsuttu tosiasiaksi tai faktaksi. Korrespondenssiteorian perusajatus on seuraava:

Propositio p on totta jos ja vain jos p vastaa tosiasioita.

Totuuden korrespondenssiteorian elementtejä on löydettävissä esimerkiksi Aristoteleen totuuskäsityksestä. Hänen mukaansa sen sanominen, mitä ei ole, tai sen kieltäminen, mitä on, on epätotta. Vastaavasti sen sanominen, mikä on, tai sen kieltäminen, mitä ei ole, on totta (Metafysiikka 1011b26).

Totuuden *semanttisessa teoriassa* totuus on lauseiden ominaisuus. Teorian kehittäjänä pidetään Alfred Tarskia (1944), ja se voidaan nähdä totuuden korrespondenssiteorian seuraajana. Semanttisen teorian pohjana on jaottelu objektikieleen ja metakieleen. Objektikieli on kieli, jota puhumme, ja jonka lauseille yritämme määrittää totuusarvoja. Metakieli taas on kieli, jonka avulla puhumme objektikielestä, ja jolla pyrimme määrittämään totuusarvot objektikielen lauseille. Ilmaisussa ”*p on totta jos ja vain jos s*” *p* on objektikielen propositio ilmaistuna kielellä *K* ja *s* on metakielen lause, joka ilmaisee sen, mitä *p:n* totuudelta edellytetään. Mikäli ilmaisuun sijoittaa luonnollisen kielen lauseet, se näyttää tältä:

Propositio, joka on ilmaistavissa englanniksi lauseella ”A is prime minister” on totta

jos ja vain jos A on pääministeri.

Tarskin teorian mukaan ilmaisussa käytetään kahta kieltä: lause "A is prime minister" on englanniksi ilmaistu objektikielenlause, ja lause "on totta jos ja vain jos A on pääministeri" on puolestaan metakieltä, ja se kertoo milloin objektikielen lause on tosi. Objektikielen lause voi toki olla myös suomenkielinen:

Propositio, joka on ilmaistavissa suomeksi lauseella "A on pääministeri" on totta jos ja vain jos A on pääministeri.

Vaikka ilmaisu näyttää siltä, että siinä käytettäisiin vain yhtä kieltä, Tarskin näkemyksen mukaan se koostuu kahdesta eri kielestä: suomenkielisestä objektilauseesta, sekä metakielen lauseesta, jolla määritetään objektilauseen totuusehdot. Huomioitavaa on, että vain metakielessä esiintyy predikaatti *olla tosi*. Semanttinen totuusteoria tulee perusajatukseltaan hyvin lähelle totuuden korrespondenssiteoriaa, mutta siinä ei käytetä korrespondenssin (vastaavuuden) eikä tosiasioden tai faktojen käsitteitä.

Totuuden *koherenssiteoriassa* jonkin proposition totuusarvon määrittää sen suhde joihinkin toisiin propositioihin. **Valhe on totuus valepuvussa.**

Koherenssiteorioiden mukaan propositio on totta jos se on yhteensovitettavissa jonkin määrätyn propositiojoukon kanssa (ts. se on koherentti joidenkin toisten propositioiden kanssa.) Vertailukohtana oleva propositiojoukko voi olla vaikkapa yhteisön enemmistön näkemykset, valtavirtaisen tieteen tutkimustulokset tai henkilön omat uskomukset. Koherenssilla voidaan teoriasta riippuen edellyttää esimerkiksi johdonmukaisuutta eri propositioiden kesken, tai sitä, että todesta propositiosta on pystyttävä (loogisesti) johtamaan kaikki muut todet propositiot.

Pragmaattisten totuusteorioiden mukaan totuuden pohjana on puolestaan hyödyllisyys. Tosia ovat propositiot, joiden uskomisesta olisi meille hyötyä. Esimerkiksi James (1909) on sitä mieltä, että ne asiat ovat tosia, joilla on meille käytännöllistä merkitystä. Toded ideat ovat sellaisia, jotka voimme omaksua, vahvistaa ja todentaa. Totuus siis ei ole minkään asian luontainen ominaisuus. Jos asiat ovat meille hyödyllisiä, niistä tulee tosia: totuus siis tapahtuu. Olennaisena kysymyksenä on, mitä konkreettista merkitystä meidän kannalta olisi, jos uskoisimme jonkin määrätyn asian olevan tosi? Entä miten erilainen maailmamme olisi, jos uskoisimme tämän asian olevan epätosi?

Joidenkin pragmaattisten näkemysten mukaan tosia ovat uskomukset, joihin jokin rationaalisesti asioita tarkasteleva toimija (rational inquirer) päätyisi pitkässä juoksussa uskomaan. Esimerkiksi Peircen on tulkittu olleen sitä mieltä, että tosia ovat uskomukset, jotka selviävät yhtämittaisesta asianmukaisesta tutkimuksesta (Schmitt 2004, 5).

Deflatoristen totuusteorioiden mukaan totuudessa ei ole kyse mistään totuudenkantajan ominaisuudesta (kuten korrespondenssi tosiasioden kanssa tai koherenssi). Näiden näkemysten mukaan totuuspuhe ei ole deskriptiivistä vaan ilmaisevaa. Deflatorisia totuusteorioita ovat muun muassa *redundanssiteoria* sekä *performatiivinen teoria*. Redundanssiteorian mukaan ilmaus "olla totta" ei tuo mitään oleellista esitetyn väitteen sisältöön. Täten esimerkiksi lause, "on totta että A on pääministeri", tarkoittaa samaa asiaa kuin lause "A on pääministeri". Näin ollen ilmaisu "olla totta" olisi redundantti.

Performatiivisen teorian mukaan taas totuus ei kuvaile esitettävän proposition ominaisuuksia, vaan puhujan intentioita. Ilmaisulla ”olla totta” puhuja tuo julki sen, että hän itse uskoo esittämänsä väitteen. Täten lause ”on totta että A on pääministeri” tarkoittaisi ”minä uskon, että A on pääministeri.”

Tässäomaksumme, vakiintuneentieteellisen käytännön mukaisesti, totuuden korrespondenssiteorian näkemyksen totuudesta.

Parempi karvas totuus.

Vuonna 2014 julkaistiin tutkimus (Bourget ja Chalmers 2014), jossa ammattifilosofeilta kysyttiin sähköpostitse heidän kantojaan filosofisiin kysymyksiin, mm. totuusteorioihin. Kyselyn organisoivat tutkijat David Bourget ja David J. Chalmers, ja se toteutettiin PhilPapersin kautta marras-joulukuussa 2009. Kyselyn kohteena olivat vakituiset opetushenkilökunnat 99 filosofian laitoksesta. Näistä 89 oli tohtoritutkintoja myöntäviä laitoksia englanninkielisistä maista, ja nämä laitokset olivat saaneet Philosophical Gourmet Reportissa vähintään arvosanan 1.9. Seitsemän laitosta tuli muista kuin englanninkielisistä maista, ja näiden lisäksi mukana oli kolme laitosta, jotka eivät myönnä tohtoritutkintoja. Nämä kymmenen laitosta valittiin yhteistyössä Gourmet Reportin toimittajan sekä muiden filosofien kanssa. Laitoksista 62 oli Yhdysvalloista, 18 Yhdistyneestä kuningaskunnasta, seitsemän muulta Euroopasta, seitsemän Kanadasta ja viisi Australaasiasta. Kohdejoukko on vahvasti keskittynyt analyyttiseen ja anglosentriseen filosofiaan, joten kyselyn tulokset eivät kerro sitä, miten muista toisista traditioista peräisin olevat filosofit ajattelevat.

Kohdejoukkoon kuului 1972 henkeä, joista 931 vastasi sähköpostikyselyyn, eli kyselyn vastausprosentti oli 47,2. Noin 51 % vastaajista joko hyväksyi tai kallistui (lean toward) totuuden korrespondenssiteorian suuntaan.

Deflationaristen kohdalla vastaava luku oli 25 %, episteemisten totuusteorioiden (kuten pragmatismi ja koherentismi) kohdalla 7 %.

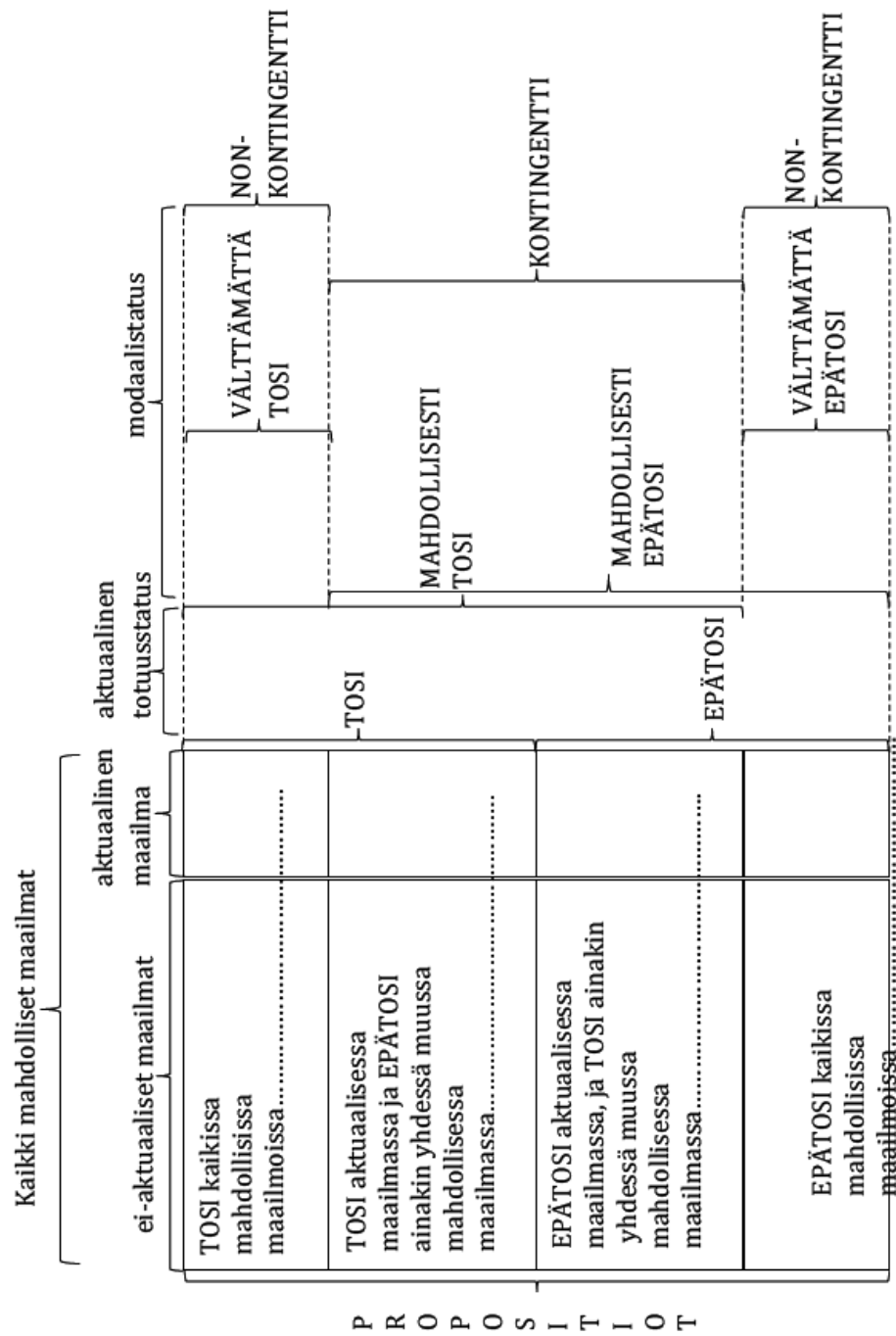
Sen sijaan 17 % ei osannut päättää, kannatti jotakin muuta totuusteoriaa, ei ollut riittävän perehtynyt asiaan tai vastusti kaikkia mainittuja vaihtoehtoja.

Puhu joskus totta, jotta sinua uskotaan kun valehtelet.

Deflationariset totuusteoriat kiistävät sen, että totuus olisi joidenkin totuudenkantajien ominaisuus. Näiden teorioiden mukaan totuuspuhe on ilmaisevaa, ei deskriptiivistä. Koherenssiteorioiden mukaan totta ovat sellaiset propositiot, jotka ovat yhteensovitettavissa (koherentteja) joidenkin toisten propositioiden kanssa. Pragmaattisissa totuusteorioissa jokin asia on totta, jos sen uskomisesta tai totuudesta on jotain hyötyä.

Gettierin ongelma

Klassisen tiedon määritelmän mukaan tieto on perusteltu tosi uskomus. Jotta meidän voitaisiin katsoa tietävän jokin propositio p , meillä täytyy olla p :lle joitakin perusteita (kuten rationaalinen päättely tai konkreettinen evidenssi). Mikäli p on totta, mutta meillä ei ole sille perusteita, emme voi puhua tiedosta, vaan kyseessä on pikemminkin onnekas arvaus. Jotta tietäisimme p :n, sen on oltava myös totta. Mikäli p on epätotta, kyse ei ole tiedosta. Jotta tietäisimme p :n, meidän on myös itse uskottava siihen. Vaikka p olisi totta ja meillä olisi sille hyvät perusteet, kyse ei ole tiedosta elleimme usko p :hen. Kuvatulla

Kuvio 5. Propositioiden luokittelu totuusarvon ja modaliteetin mukaan.

tavalla tietoa lähestyi aikoinaan Platon, joka Theaitetos-dialogissaan kirjoitti, että tieto on 1.

havaintoa (151d – 186e) 2. oikea käsitys (187a – 201c) ja 3. oikea käsitys yhdessä selityksen kanssa (201c – 210d). Klassisen tiedon määritelmän vaatimuksia on pidetty tiedon välttämättöminä ja riittävinä ehtoina. Jotta jokin asia olisi tietoa, sen on täytettävä nämä kolme vaatimusta, ja mikäli jokin asia täyttää nämä kolme vaatimusta, se on tietoa. Muodollisesti asia voidaan ilmaista seuraavasti:

A tietää että p , jos ja vain jos

p on totta,

A uskoo että p , ja

A:n on perusteltua uskoa että p .

Vaikeaa valehdella, kun ei tunne totuutta.

Klassiseen tiedon määritelmään liittyy kuitenkin Gettierin ongelmana tunnettu ilmiö. Ongelmaan kiinnitti huomiota amerikkalaisfilosofi Edmund Gettier (1963). Hänen mukaansa on tilanteita, joissa meillä on perusteltu tosi uskomus jonkin asian suhteen, mutta tästä huolimatta olisi väärin väittää meillä olevan tietoa tästä asiasta. Täten klassisen tiedon määritelmän vaatimukset eivät olisikaan riittävä ehto tiedolle.

Ongelman voi kiteyttää seuraavan esimerkin valossa, joka on muokattu Gettierin (1963) itsensä käyttämästä esimerkistä: Kaksi poliitikkoa, A ja B tavoittelevat puolueensa ministerinpaikkaa. Ratkaisu on puolueen puheenjohtajan käsissä. A on aikaisemmin kuullut puheenjohtajalta, että B saa ministerinpaikan. Lisäksi A on havainnut, että B:llä on mukanaan puolueensa jäsenkirja. Tämän perusteella hän muotoilee proposition, jonka mukaan B saa ministerinpaikan, ja B:llä on puolueen jäsenkirja mukanaan. Tästä propositiosta hän johtaa seuraavan uskomuksen:

Ministerin paikan saa henkilö, jolla on puolueen jäsenkirja mukanaan.

Koska A on kuullut puolueen puheenjohtajalta B:n saavan ministerinpaikan, ja koska hän on havainnut tällä olevan puolueen jäsenkirja mukanaan, voidaan A:lla katsoa olevan perustelut uskomukselleen. Mutta ministerinpaikan saakin A. Myös A:lla oli puolueen jäsenkirja mukanaan. Täten A:n perusteltu uskomus osoittautuu todeksi. Mutta voidaanko sanoa että A tiesi kuka saa ministeriyyden? Gettierin näkemyksen mukaan A:n ei voida väittää tietäneen kyseistä uskomusta, sillä se on totta vain siksi, että A itsellään oli puolueen jäsenkirja mukanaan. Olisi siis mahdollista, että meillä on klassisen tiedon määritelmän mukainen perusteltu tosi uskomus, joka ei kuitenkaan ole tietoa.

Gettierin ongelman haaste klassiselle tiedonmääritelmälle noudattelee seuraavaa kaavaa:

A uskoo perustellusti, että U1.

U1 on epätosi.

A päättelee (oikein), että mikäli U1 on totta, myös U2 on totta.

Ei se paljon valehtelee, joka puolet valehtelee.

Täten A uskoo perustellusti että U2.
U2 on totta, mutta syynä tähän ei ole U1.
Täten A:lla on perusteltu tosi uskomus U2.

Gettierin jälkeen myös monet muut ovat tuoneet esille vastaavanlaisia esimerkkejä klassisen tiedon määritelmän ongelmista (ks. esim. Chisholmin 1966, Goldman 1976, Lehrer 1965, Skyrmsin 1967). Gettierin itsensä sekä muitten toimijoiden esittämässä tapauksissa esimerkeissä on kaksi yhteistä piirrettä: epätäydelliset perusteet (fallible justification) sekä onni. Kussakin tapauksessa henkilöllä on perusteita uskomukselleen, mutta nämä perusteet eivät ole täydellisiä, mikä jättää mahdollisuuden sille, että uskomus on epätotta. Lisäksi esimerkeissä onni on suuressa roolissa. Siitäkin huolimatta, että uskomuksen perusteet ovat epätäydellisiä, uskomus on silti totta jonkin onnekkaan sattuman johdosta.

Gettierin ongelmaan on esitetty ainakin kuusi ratkaisua:

- 1 Tiedon pohjana ei saa olla epätosia perusteita
- 2 Tiedon perusteena ei saa olla piileviä vääriä oletuksia
- 3 Tiedon perusteiden on oltava sitovia
- 4 Tieto ei saa olla totta onnekkaan sattuman johdosta
- 5 Onnekas tietäminen
- 6 Perusteluiden poisjättäminen

Yhden ratkaisuehdotuksen mukaan (1) tiedon pohjana olevat perustelut eivät saa olla epätosia (Clarke 1963). Täten perusteltu tosi uskomus olisi tietoa vain, jos uskomuksen perusteluketju ei sisällä epätosia propositioita. Tämä näkemys on kuitenkin ongelmallinen, sillä on Gettierin ongelman johdannaisia, joissa uskomus ei pohjaa epätoteen evidenssiin (Feldman 1974).

On myös ehdotettu, että tiedon perusteena ei saa olla piileviä vääriä oletuksia (2). Näkemyksen mukaan monissa Gettierin ongelman esimerkeissä ei tehdä suoranaisesti epätosia johtopäätöksiä, mutta niissä on kuitenkin piilevänä jokin epätosi oletus. (Lycan 2006.) Tässä katsannossa emme voi katsoa A:n uskomuksen olevan perusteltu, sillä se perustuu epätoteen oletukseen, jonka mukaan B saa ministerinpaikan.

Joka kerran keksitään, sitä aina epäillään. Täten tilanne ei myöskään aiheuttaisi ongelmaa

klassiselle tiedonmääritelmälle.

Gettierin ongelmaa on myös yritetty ratkaista esittämällä, että tiedon perusteiden tulisi olla täysin sitovia (conclusive) (3). Tämä tarkoittaa, että perusteltu tosi uskomus on tietoa vain tapauksissa, joissa uskomuksen perusteet eivät jätä mahdollisuutta sille, että uskomus olisi epätosi. (Dretske 1971.) Tässä katsannossa klassiseen tiedon määritelmään siis lisätään ehto. Tätä voidaan pitää kuitenkin liian kovana vaatimuksena tiedon suhteen, sillä se oletettavasti täyttyy vain harvoissa tilanteissa. Tästä huolimatta ihmiset toimivat monenlaisissa tilanteissa uskoen omaavansa tietoa. Mutta mikäli perusteiden tulisi olla aina täysin sitovia, ihmiset eivät tietäisi juuri mitään.

Yksi yritys ratkaista Gettierin ongelma on tapauksiin kuuluvan onnen eliminointi (4). On esitetty, että emme voi puhua tiedosta jonkin uskomuksen suhteen, jos se on totta vain sattuman johdosta (Unger 1968). Tiedon pohjana oleva uskomus ei siis saa olla totta sattumanvaraisten seikkojen takia. Täten Gettierin esimerkit eivät olisi ongelmallisia klassisen tiedonmääritelmän kannalta, sillä näissä tapauksissa uskomus on tosi vain onnekkaan yhteensattuman seurauksena. Onnen eliminointi täysin kaikesta tiedosta on kuitenkin ongelmallista. Mikäli tiedossa ei saa olla ollenkaan onnea mukana, täytyisi tiedon pohjana olevan uskomuksen olla aina välttämättä totta kaikissa tilanteissa. Tämä taas tarkoittaa, että ihmisillä olisi hyvin harvoin tietoa mistään.

Kolme kertaa kun valehtelee, niin uskoo itsekkin.

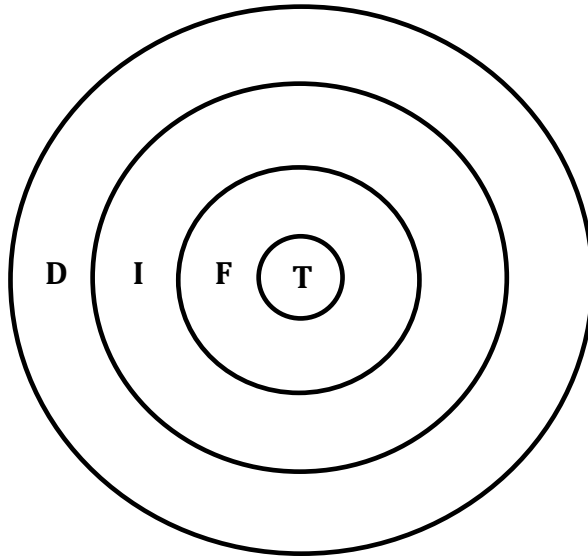
Gettierin ongelmaa voidaan lähestyä myös onnekkaan tietämisen teoriasta käsin (5). Näkökulman mukaan Gettierin esimerkeissä tullaan lähelle tilannetta, jossa toimijalla ei olisi ollut tietoa. Tilanne, jossa tullaan lähelle tiedon puutetta, on kaikesta huolimatta tilanne jossa meillä on tietoa. Emme siis saa sekoittaa keskenään tilanteita, joissa melkein emme tiedä että p, ja joissa emme tiedä että p. Tässä katsannossa voimme sanoa toimijalla olevan tietoa, vaikka ollaan lähellä tilannetta jossa hänellä ei ole sitä. Toimija siis tietää onnekaasti. Näkemys tekee erottelun onnekkaan tietämisen ja tavallisen tietämisen välille. Onnekaassa tietämisessä on suuri riski sen suhteen, että emme tiedä asiaa p. Onnekasta tietämistä tulisi pitää tiedon erikoistapauksena, sillä suurin osa tiedostamme on tämän näkemyksen mukaan tavallisen tietämisen tulosta. (Hetherington 1998.)

Yhdenlainen ratkaisu Gettierin ongelmaan (6) on Sartwellin (1991) näkemys, jonka mukaan tieto on tosi uskomus. Täten Gettierin esimerkit eivät olisi ongelma klassisen tiedon määritelmän kannalta, koska klassinen tiedon määritelmä ei pitäisi alun perinkään paikkaansa. Sartwellin näkemys on radikaali, eikä se ole juuri tekemistä perinteisen epistemologian kanssa.

Gettierin ongelman tiimoilta on myös pohdittu, onko se ylipäänsä ratkaistavissa. Mikäli klassiseen tiedonmääritelmään lisätään jokin neljäs ehto, sille lienee aina keksittävisiä vastaesimerkkejä. (Zagzebski 1994.) Tai sitten tämä ehto on niin tiukka, että se sulkee pois paljon tilanteita, jotka tavallisesti mielletäisiin tietämiseksi.

Käsitteiden keskinäiset suhteet

Todetkaamme vihdoin peruskäsitteemme keskinäissuhteet. Ne on havainnollistettu kuvioon 6.

Data: Merkit ja merkkijonot, symbolit ja signaalit (Liew 2007; Niiniluoto 1989, 27).

Informaatio: Dataa jolla on merkitys; prosessoitua tai järjesteltyä dataa (Floridi 2010; Liew 2007 ks. myös Rowley 2007).

Fakta: Totuudenmukaista informaatiota; informaatiota joka vastaa tosiasioita.

Tieto: Ihmisen sisäistämät faktat. (vrt. Liew 2007 ja Rowley 2007). Tieto edellyttää myös oikeutettuja perusteluja ja uskomusta.

Kuvio 6. Datat, informaation, faktojen ja tiedon suhde.

Seuraavaksi tarkastelemme hieman informaation käsitettä saadaksemme käsityksen siitä, mikä informaation arvo on. Lähestymme asiaa informaation taloustieteen näkökulmasta.

Informaation taloustiede

Taloustieteellisessä kontekstissa informaatiota on mahdollista pitää resurssina, jonka avulla voidaan saavuttaa taloudellista hyötyä, tai hyödykkeenä, jonka avulla tavoitellaan toisia hyödykkeitä (Allen 1990; Stigler 1961). Informaatiota keräämällä ja hyödyntämällä toimijat voivat esimerkiksi kartoittaa sitä, mistä ostaa jokin määrätty tuote

mahdollisimman halvalla, **Suu valehtelee, mutta silmät puhuvat totta.**

mihin kannattaa sijoittaa

rahansa tai millaisiin töihin kannattaisi kouluttautua. Kokemattomat toimijat (ts. toimijat joilla ei ole relevanttia informaatiota) joutuvat yleensä maksamaan vaihdoistaan enemmän. Mutta informaation hankkimisesta koituu myös kustannuksia: toimija voi menettää aikaa kerätessään informaatiota, tai rahaa ostaessaan sitä joltakin toiselta taholta. Informaation hankkimisen kustannusten

eivät kuitenkaan ole tarvitse olla kaikille toimijoille samat. Esimerkiksi pienituloisen ihmisen voi olla järkevämpää uhrata suurituloista enemmän aikaa etsiessään jonkin tuotteen halvinta mahdollista myyntipaikkaa. Sama pätee informaation arvoon ylipäänsä: kaikki informaatio ei ole yhtä arvokasta kaikille toimijoille.

Mikäli informaation ainoa funktio on vaihtoehtojen optimointi, niin saman informaation identtiset kopiot ovat toimijalle arvottomia, ellei hän pysty myymään niitä. Jos siis tiedän jo jonkin asian, ei minun kannata maksaa siitä että saan sen tietooni uudestaan. Informaation arvo on jossain määrin riippuvaista myös toimijan mahdollisuuksista käyttää sitä. Mikäli toimija ei kykene toimimaan mitenkään omaamansa informaation pohjalta, on tämä informaatio hänen kannaltaan hyödytöntä. Lisäksi päätös informaation hankinnasta on tehtävä ennen kuin tätä informaatiota on mahdollista hyödyntää ja ennen kuin tiedetään millaisiin lopputuloksiin tätä informaatiota hyödyntämällä voidaan päästä. Esimerkkinä sanomalehden ostaminen: jos haluan päästä käyttämään jonkin sanomalehden sisällään pitämää informaatiota, minun on ennen tätä ostettava lehti. (Allen 1990.)

Informaatiota on yleensä mahdollista välittää toisille ilman, että tämä informaatio kuluu tai välittäjän oma informaatio vähenee. Informaation käyttö ei yleensä edellytäkään poissulkevuutta. Oppositiopoliitikko voi esimerkiksi kertoa eteenpäin haltuunsa saamaa arkaluontoista informaatiota hallituksen edustajista ilman, että hänen itsensä omaama informaatio suoranaisesti vähenisi. Lisäksi toimija voi saada toisten omaamaa informaatiota tarkkailemalla näiden käytöstä. Jos joku olettaa minun omaavan määrätynlaista informaatiota, voi hän pyrkiä päättelemään tämän information sisällön tekemistäni ratkaisuksista. Nämä seikat vaikuttavat ihmisten halukkuuteen ostaa informaatiota: mikäli informaatiota on saatavilla toisilta osapuolilta ilmaiseksi, tai mikäli sitä pystyy hankkimaan tarkkailemalla toisten toimijoiden ratkaisuja, ei siihen ole kaikissa tapauksissa mielekästä investoida rahaa tai aikaa. Toisaalta

Tosi kuin vesi ja pitää kuin seula.

informaatio voi olla erityisen arvokasta, jos henkilö itse on ainoa osapuoli kenellä sitä on. Ihmisillä on täten kannustimia hankkia informaatiota, joihin muilla ei ole pääsyä. Lisäksi informaation kerääminen tarkkailemalla muiden toimia on aikaavievää puuhaa, jolloin niiden joiden ei ole mahdollista tai mielekästä toimia näin, voi olla järkevää ostaa informaatiota. (Allen 1990.)

Yksittäisillä informaatiohyödykkeillä on taipumus vanhentua. Esimerkiksi markkinoilla tuotteiden kysyntä ja tarjonta vaihtelevat, samaten kuin markkinoilla olevat toimijat. Täten tämän hetken informaatio siitä, mistä tuotteet ovat saatavissa halvimmalla, tai ketkä tuotetta ylipäänsä myyvät, ei välttämättä pidä paikkaansa enää tulevaisuudessa. (Stigler 1961.) Jos siis informaatiosta haluaa hyötyä, sitä olisi hankittava ja päivitettävä säännöllisesti. Faktantarkistuksessa onkin oleellista huomioida informaation ajankohtaisuus/ikä: tarkistajan tulee aina hakeutua tuoreimman mahdollisen lähdetiedon äärelle, mutta myös arvioitava väitteen esittäjän hallussa olevan informaation ikä: jos väitteen sisältö on vaikkapa vuosi sitten ollut totta, mutta tänään se on tuoreen informaation valossa epätotta, voi olla mielekästä luokitella väite vain osittain epätodeksi. Tarkistuksessa on myös

huomioitava väitteen esittämisen ajankohta: tarkistukseen ei voi käyttää tätä tuoreempaa lähdetietoa, sillä se ei ollut väitteen esittäjän saavutettavissa vielä esitysajankohtana.

Arrown informaatioparadoksi (Arrow information paradox) viittaa informaation myymistä ja ostamista koskevaan ongelmaan. Sen mukaan informaatiota ostamassa olevan tahon pitäisi tietää ostopäätöksen kohteena olevan informaation sisältö, jotta hän voisi varmistua sen arvosta. Mutta jos myyjä paljastaa informaation ostajalle, ostajalla ei ole enää intressiä maksaa informaatiosta, koska hän jo tietää sen. (Arrow 1962.) Tilanne on ongelmallinen, koska ostaja ei halua lunastaa informaatiota varmistumatta sen hyödyllisyydestä, ja koska myyjän intresseissä on paljastaa informaatio vasta maksun saatuaan. Myyjän kannalta informaation myymisessä on ongelmana lisäksi informaation monistettavuus. Samaa informaationsisältöä voidaan kopioida ja jakaa ilman oleellisia lisäkustannuksia. Informaation myynnissä riskinä on, että myyjä saa myytyä informaationsa vain yhdelle toimijalle, minkä jälkeen tämä toimija alkaa monistamaan ja välittämään sitä eteenpäin. Asia voidaan yrittää ratkaista esimerkiksi lainsäädännöllisillä toimilla. Ostaja taas voi yrittää varmistaa informaation hyödyllisyyttä konsulttoimalla toisia ostajia. Jos määrättyä informaatiota on myyty aikaisemmin, voi ostaja pohjata päätöksensä toisten ostajien näkemyksiin informaation arvosta. Mikäli toimijat eivät kuitenkaan arvota informaatiota samalla tavalla, tämä ei ratkaise ongelmaa ostajan kannalta. (Arrow 1962.)

Nollatieto

Toisinaan ollaan tilanteissa, joissa on tarve saada joku osapuoli vakuuttuneeksi siitä, että joku toinen henkilö tietää jonkin asian. Tiedon sisällön paljastaminen ei kuitenkaan voi jostakin syystä tulla kyseeseen. Tällöin voidaan turvautua ns. **Valehtelee niin, että korvat heiluu.** nollatietoprosessiin (zero knowledge).

Esimerkkinä tällaisesta ajatellaan seuraavaa tilannetta. Meillä on kaksi toimijaa A ja B, joista B on värisokea. A:lla on kaksi biljardipalloa, joista toinen on vihreä ja toinen on punainen, mutta ne ovat muuten identtisiä. B ei värisokeuttaan pysty erottamaan palloja toisistaan ja hän on epäileväinen sen suhteen, pystyykö A erottamaan pallot toisistaan. Miten A voi osoittaa B:lle osaavansa erottaa pallot toisistaan ja tietävänsä, kumpi palloista on kumpi paljastamatta pallojen värejä B:lle?

A voi vakuuttaa B:n siitä, että A tietää, kumpi palloista on kumpi seuraavalla tavalla. A antaa yhden pallon B:n kumpaankin käteen. A näkee pallojen värin, mutta B ei tietenkään voi värisokeuttaan nähdä tätä. B laittaa pallot selkäänsä taakse. Sitten samalla todennäköisyydellä (0,5) B joko a) vaihtaa pallot kädestä toiseen tai b) ei vaihda. Seuraavaksi B siirtää pallot selän takaa A:n nähtäväksi ja vastattavaksi, ovatko pallot samoissa vai eri käsissä kuin ennen B:n selän taakse siirtoa. A voi nyt varmuudella kertoa, siirsikö B palloja vai ei. (Jos pallot olisivat toisistaan erottamattomat eli samanvärisiä A ei pystyisi puolta suuremmalla todennäköisyydellä kertomaan, ovatko pallot siirtyneet vai eivät.) Kun A ja B

toistavat tämän riittävän useasti eli t kertaa (kun t on suuri luku) B vakuuttuu siitä, että A osaa erottaa pallot toisistaan, vaikka ei tiedä, millä perusteilla A tämän tekee. Todennäköisyys, että A arvaamalla osaisi kertoa, onko vaihdoksia tapahtunut vai ei on parhaimmillaan 2 potenssiin t , mikä on käytännöllisiä tarpeita silmälläpitäen niin suuri luku, ettei kukaan pelkästään arvaamalla yllä sellaiseen asiantuntemukseen. Jos t on esimerkiksi 20 , niin A :n pitäisi osata arvata oikein peräkkäin $1\,048\,576$ kertaa eli

$$2^{20} = 1\,048\,576$$

Kukaan ei ole niin onnekas.

Tapaus on esimerkki nollatieto-prosessista, sillä B ei prosessissa tule tietämään, kumpi palloista on punainen ja kumpi vihreä, vaan vain sen, että A tietää tämän. B ei siten saa mitään tietoa siitä, miten pallot voidaan erottaa toisistaan. Prosessissa ei siten ole kertynyt B :lle mitään tietoa pallojen väreistä, ei edes sitä, että niillä on eri väri. Ainoa uusi tieto B :lle alkutilanteeseen verrattuna on se, että A osaa erottaa pallot toisistaan.

Valhe juoksee, kunnen totuus saavuttaa sen.

Ilmauksella *ilman tietoa todistaminen* (zero-knowledge proof) viitataan metodiin, jonka avulla toimijan A on mahdollista vakuuttaa toimija B jonkin väitteen totuudenmukaisuudesta, ilman että B :lle paljastuu mitään muuta informaatiota. Toimija B ei siis saa tietää sitä, mitä todistusaineistoa A :lla on **Joka ei valehtele, ei kasva aikuiseksi.** esittämänsä asian tueksi, ainoastaan sen, että se on totta. Ainoa informaatio, joka toiselle osapuolelle välittyi, on se että esitetty väite on totuudenmukainen. Ilman tietoa todistaminen on rinnastettavissa tilanteeseen, jossa jokin luotettava kolmas osapuoli vakuuttaa B :lle A :n puhuvan totta. (Goldreich 2001, 7-8; 184.)

Tiedetyt tiedetyt

”On olemassa asioita jotka tiedämme tietävämme” (”there are known knowns”) on Yhdysvaltain entisen puolustusministeri Donald Rumsfeldin kuuluisa toteamus. Hän esitti 12.2.2002 pidetyssä lehdistötilaisuudessa, että on asioita, jotka tiedämme tietävämme (known knows), ja asioita, joista tiedämme ettemme tiedä niitä (known unknowns). Mutta tämän lisäksi meille on myös täysin tuntemattomia asioita, joista emme tiedä ettemme tiedä niitä (unknown unknowns). Juuri viimeinen luokka on Rumsfeldin mukaan ongelmallinen. Mikäli Rumsfeldin ajatusta vie hivenen eteenpäin, on mahdollista hahmottaa seuraavien taulukkojen nelikentät.

Jokainen on viisas kunnes avaa suunsa.

Nelikentässä (Taulukko 7) on kaksi ulottuvuutta, tietoisuus ja tieto. Me joko olemme tietoisia asiasta tai me emme ole ja me joko omaamme tietoa asiasta tai me emme omaa sitä. Asiat, joista olemme tietoisia ja joista omaamme tietoa, ovat niitä jotka tiedämme tietävämme. Asiat, joista olemme tietoisia mutta joista emme omaa tietoa, ovat puolestaan sellaisia, joista tiedämme ettemme tiedä niitä. Lisäksi meillä on asioita, joista emme ole tietoisia, mutta joista kaikesta huolimatta omaamme tietoa. Nämä ovat asioita, joita emme tiedä tietävämme. On myös mahdollista, että on asioita joista emme ole tietoisia emmekä omaa niistä tietoa. Nämä ovat seikkoja, joista emme tiedä ettemme tiedä niitä.

Taulukko 7. Tiedetyt tiedetyt.

		Tietoisuus	
		Olemme tietoisia	Emme ole tietoisia
Tieto	Omaamme tietoa	Asiat, jotka tiedämme tietävämme	Asiat, joita emme tiedä tietävämme
	Emme omaa tietoa	Asiat, joista tiedämme ettemme tiedä	Asiat, joista emme tiedä ettemme tiedä.

Taulukko 8. Known knowns.

		Awareness	
		We are aware	We are not aware
Knowledge	We have knowledge	Known knowns	Unknown knowns
	We do not have knowledge	Known unknowns	Unknown unknowns

Johari-ikkuna

Poliitikkojen ja heidän äänestäjiensä suhteiden välistä informaatioasymmetriaa voi kuvata *Johari-ikkunan* (Johari window) avulla. Se on tapa kuvata ihmisten käytöstä suhteessa toisiin ihmisiin ja itseensä. Siinä on kyse siitä, mitä ihmiset tietävät ja eivät tiedä itsestään, sekä siitä mitä toiset tietävät ja eivät tiedä heistä. Johari-ikkuna on neljäosainen, ja se voidaan esittää Taulukon 9 mukaisena nelikenttänä. Kuvion ensimmäinen osa on avoimen toimimisen areena, ja siihen kuuluvat seikat ja käyttäytymismallit, jotka itse tiedostamme, ja jotka myös muut havaitsevat. Kuvion toinen osa on puolestaan sokea pisteemme: siihen kuuluvat asiat, jotka muut näkevät meissä, mutta joista emme itse ole tietoisia. Kolmas osa on alue, joka on piilossa muilta. Se edustaa asioita, jotka itse tiedämme itsestämme, mutta joita muut eivät tiedä. Tällaisia ovat esimerkiksi salatut tavoitteemme sekä asiat joiden suhteen olemme herkkiä tai arkoja. Ikkunan viimeinen osa on tuntemattoman toiminnan alue, ja se kattaa toimintamallit ja motiivit, joista me itse tai muut ihmiset eivät ole tietoisia. Voimme kuitenkin olettaa näiden olemassaolon, sillä aika ajoin meistä paljastuu seikkoja, joista kukaan ei aluksi ollut perillä. (Luft 1982.)

**Voi sanoa sen, mistä on vaiennut,
mutta ei vaieta siitä, mitä on sanonut.**

Taulukko 9. Johari-ikkuna.

	Asiat jotka tiedostan	Asiat joita en tiedosta
Asiat jotka muut tietävät	Avoimen toimimisen areena	Sokeat pisteet
Asiat joita muut eivät tiedä	Salatut asiat	Tuntemattomat asiat

(Luft 1982.)

**Totuuden kertominen on vaarallista,
senkuunteleminen kiusallista.**

Valehtelijalla pitää olla hyvä muisti.

**Valehtelijaa ei uskota, edes silloin, kun
hän puhuu totta.**

Luku 4: Valhe sekä muut peruskäsitteidemme vastakohdat ja väärinkäytökset⁴

Tässä luvussa paneudumme valheen käsitteeseen siinä tarkoituksessa, että saisimme selville, mitä valehtelulla politiikassa tarkoitetaan.

Valheella ja valehtelulla on arkikielessä lukuisia synonyymeja, aakkosjärjestyksessä, ainakin:

disinformaatio
epärehellinen puhe
harhatiedotus
himphamppu
humpuuki
huuhaa
hybriditotuus
hölynpöly
höpsiä
höpöttää
kalavale
katin kontit
kissan viikset
kukku
lasketella luikuria
loru
luikuri
lööperi
palturi
paskan marjat
perätön
potaska
puppu
puutaheinää
pöty
pötypuhe
roska
roskapuhe
salavale
satu
sepitellä
siansaksa
silmlume
sokkapuhe
soopa
stiiknafulia

Pahassa tarkoituksessa lausuttu totuus on pahempi kuin kaikki kuviteltavissa olevat valheet.

Totuus joka vahingoittaa ei ole parempi kuin valhe joka vahingoittaa.

⁴ Tämän luvun asioita on käsitellyt prof. Wibergin johtamassa Faktat politiikassa –opetusseminaarissa, mistä kiitämme Turun yliopiston valtio-opin opiskelijoita Usva Aarnivalkea, Mira Keränen, Petriina Lemettinen ja Antti Salminen.

tarina
taru
tekaistu totuus
toinen totuus
tuuba
vilppi

Sanoja totuudesta ja valheesta

Toden ja valheen käsitteitä käytetään mitä moninaisimmilla tavoilla.

alaston totuus (mitään peittelemätön tai salaamaton totuus)
he elävät aivan omassa todellisuudessaan
hiottu totuus
ilmava totuus
jalo valhe
jokaisella on omat totuutensa

joustava totuus

julma totuus

juridinen totuus

jälkikäteen valkeneva totuus

karsittu totuus

kaunis valhe

kaunisteltu totuus

kauppiaan totuus

kierretty totuus

kiveen hakattu totuus

kutsua asioita väärillä nimillä

käänteinen totuus

lopullinen totuus

luvata mahdotonta

manipuloitu totuus

muunneltu totuus

muuttuva totuus

neuvostovalhe

niin monta totuutta kuin ihmistä

niin on jos siltä näyttää

objektiivinen totuus

oikea totuus

olla säästeliäs totuuden suhteen

olla taloudellinen totuuden suhteen

osatotuus

poiketa totuudesta

poliitikon totuus

Potemkinin kulissi

puhua kaksihaarisella kielellä

puolitotuus

Ystävällinen valhe on lähempänä totuutta kuin brutaali totuus.

Puolityhjä lasi on tietysti myös puolitäysi, mutta puolitotuus ei ole puoliksi totta.

ruma totuus/kaunis valhe
rumenneltu totuus
satuja kansalle
siitä on monta totuutta
siloteltu totuus
sumutus
suurin totuus
syöttää pajunköyttä
tahallinen harhaanjohtaminen
taivutettu totuus
tinkiä totuudesta
toinen totuus
totuudentorvi
valikoitu totuus
venytetty totuus
vihreä sumutus
vihreä valhe
virallinen totuus
väljä totuus
vääristynyt todellisuus
ylisuuret, täysin epärealistiset, propagandistiset vaalilupaukset

**Jotta totuudesta tulisi toden-
näköisempää, pitää ehdottomasti
pistää vähän valetta joukkoon.**

**Vanhemmat opettavat lapsiaan
puhumaan totta, elämä opettaa lapset
valehtelemaan.**

Eduskunnan täysistunnoissa ei tunnetusti saa syyttää ketään valehtelijaksi. Kieltoa kuitenkin toisinaan rikotaan tai sen rajoja koetellaan.

Tässä joitakin realistisia esimerkkejä:

Sari Sarkomaa / kok:

Mielestäni on poliittisesti epärehellistä käydä koko ajan keskustelua sillä tavalla, että väitetään jotain asiaa, joka tiedetään epätodeksi. (PTK 24/2008 vp)

Tuulikki Ukkola / kok:

(vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En tiedä, onko epätosia vai tosia, (Ed. Gustafsson: No, minä tiedän!) mutta tämä kiersi koko valtakunnan lehdistöä puolisen vuotta, vuoden päivät. (PTK 55/2008 vp)

Ben Zyskowicz / kok:

... keskustan vaalilupaukset olivat tyhjää sanahelinää, joka oli tarkoitettu äänestäjien harhaanjohtamiseksi ... (PTK 108/2003 vp)

Pauliina Viitamies / sd:

... kun puheissa kansalaisille ensi vuonna luvataan viisi hyvää ja kuusi kaunista ja sitten jääkin luu kouraan, kyse on enemmän kansalaisten harhaanjohtamisesta, poliittisesta propagandasta. (PTK 76/2008 vp)

Seppo Kanerva / kok:

Arvoisa puhemies! Tässä talossa ei saa sanoa sanaa "valehdella". Hallitus, saanko

sanoa, huijasi kansalaisia ... (PTK 12/2001 vp)

Pertti Virtanen / ps:

Sade ei valehtelee, ministeri Pekkarinen. Te vuosi sitten valehtelite kaikille, että kun sataa, niin sitten kaikki on hyvin, eikä yhtään hinta ole pudonnut.

...

Puhemies:

Ed. Pertti Virtanen, joudun huomauttamaan teille kielenkäytöstänne. Täällä ei ole tapana puhua valehtelemisesta. (PTK 54/2007 vp)

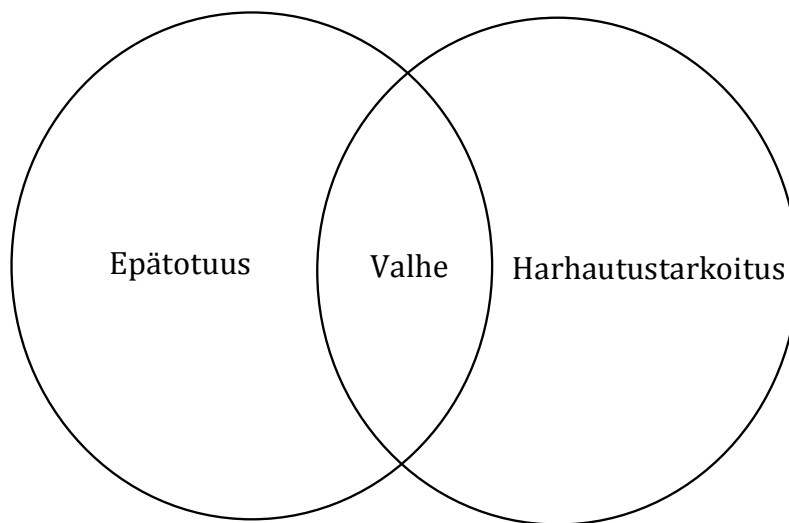
Jukka Gustafsson / sd:

Koska täällä ei saa sanoa, että te valehtelite, niin en sano enkä sano, että juksaattekaan, mutta tämä oli vakava poliittinen moka. (PTK 58/2007 vp)

Määritelmä valheelle

Kielitoimiston sanakirjan mukaan valhe on
vilpillisesti esitettävä totuudenvastainen, perätön väittämä t. tieto.

Olennaista valheessa on, että siinä valehtelija esittää epätoden väitteen harhautustarkoituksessa (Kuvio 7).

Kuvio 7: Valheen välttämättömät ominaisuudet: epätotuus ja harhautustarkoitus.

Valhe ja kommunikaatio

Poliittisen kommunikaation ideaalitalanteena voitaneen pitää tilanteita, joissa valheita esiintyy mahdollisimman vähän (Taulukko 10, luokat 3 ja 4). Kommunikaation määrä puolestaan ei välttämättä vaikuta ideaaliseen poliittisen kommunikaatioon. Vaikka voisi ajatella, että parasta poliittinen kommunikaatio olisi luokassa 3 (paljon kommunikaatiota ja vähän valheita), on myös tilanteita, joissa ei ole tarkoituksenmukaista kommunikoida runsaasti, jolloin ideaali olisi

Taulukko 10. Kommunikaatio ja valheet.

		Kommunikaatiota	
		Paljon	Vähän
Valheita	Paljon	1	2
	Vähän	3	4

luokan neljä mukainen tilanne.

Mikäli ihanteellisena pidetään kommunikaation suurta määrää, herää kysymys: onko parempi, että kommunikaatiota on vähän ja valheita ei ollenkaan, vai se, että kommunikaatiota on paljon, mutta se sisältää valheita? Kuvitellaan esimerkiksi seuraava tilanne:

Henkilö A esittää, 10 väitettä, joista 0 on valheellisia.

Henkilö B esittää 100 väitettä, joista 2 on valheellisia.

Voidaanko sanoa, että jompikumpi henkilöistä olisi rehellisempi? Tai että jommankumman kommunikaatio olisi parempaa? Vastaus ei ole helppo, sillä A:n esittämien väitteiden määrä on niin vähäinen. Mutta milloin kommunikaatiota voidaan sanoa olevan riittävästi?

Sadan prosentin vale on suositeltavampaa kuin 90 prosentin totuus.

Onko yllä oleva tilanne rinnastettavissa seuraavaan esimerkkiin:

Henkilö A esittää 100 väitettä, joista 0 on valheellisia.

Henkilö B esittää 1000 väitettä, joista 2 on valheellisia.

Voidaanko nyt sanoa, että jompikumpi olisi rehellisempi? Kysymykseen ei liene yksiselitteistä vastausta. Paljon riippuu siitä, kuinka korkealle kommunikaation määrää arvotetaan, ja toisaalta siitä, kuinka suuri painoarvo annetaan puhujan kommunikaation valheellisuudelle. Kommunikaation valhepitoisuudelle ei ole vakiintunutta mittaa.

Entä onko valheen ja kommunikaation suhdetta pohdittaessa merkitystä todenmukaisten väitteiden relevanttiudella aihepiirin kannalta?

Henkilö A esittää 50 väitettä, joista 0 on valheellisia. Väitteet ovat merkittävyysluokaltaan irrelevantteja (maapallo ei ole litteä, tusina = 12).

Henkilö B esittää 50 väitettä, joista 5 on valheellisia. Kaikki väitteet ovat mielekkäitä ja olennaisia käsillä olevan keskustelun kannalta.

Vaikka B esittää viisi valheellista väitettä, voidaananko silti sanoa että hänen poliittinen kommunikaationsa olisi huonompaa kuin A:n? Eli pitäisikö poliittisen

Jokaisessa sukupolvessa pitää olla joku hullu, joka sanoo totuuden sellaisena kuin hän sen näkee.

kommunikaation hyvyttä tai huonoutta pohdittaessa ottaa huomioon kommunikaation ja valheiden määrän lisäksi myös se, kuinka olennaista kommunikaatio on sisällöltään? Vastaus riippune osaltaan siitä, painotetaanko

toimijan rehellisyyttä, vai hänen kontribuutiotaan poliittiseen keskusteluun. Mikäli olennaiseksi katsotaan, että poliittisessa keskustelussa puhutaan olennaisuuksia, voitaisiin tällöin kenties suvaita pieni määrä valheita sen kustannuksella, että esitettävät totuudenmukaiset väitteet ovat relevantteja aihepiirin kannalta. Mikäli taas valehtelun suhteen otetaan nollatoleranssi, olisi parempana tällöin pidettävä tilanteita, joissa toimijat puhuvat itsestäänselviä asioita, kunhan kaikki vain on totta.

Valheiden määrän lisäksi voidaan kuitenkin ottaa huomioon myös se, millaisista valheista on kyse. Valheet voivat olla suuria tai pieniä. Poliittisen kommunikaation ideaalina voitaisiin tällöin pitää tilannetta, joissa sekä pieniä että suuria valheita on mahdollisimman vähän (Taulukko 11, kohdat 3, 4, 7 ja 8).

Taulukko 11. Kommunikaatio ja valheet: laajennus.

			Kommunikaatiota	
			Paljon	Vähän
Valheita	Isoja	Paljon	1	2
		Vähän	3	4
	Pieniä	Paljon	5	6
		Vähän	7	8

Kysymyksiä kuitenkin herättää, miten tulisi verrata keskenään tilanteita, joissa esitetään vähän suuria valheita (kohdat 3 ja 4) ja paljon pieniä valheita (kohdat 5 ja 6). Paljon riippuu siitä, miten valehtelun suuruus ja pienuus määritellään. Mikäli pohjana on valheen etäisyys totuudesta, asiaa on hankala määrittää. Milloin jokin valhe on kauempana totuudesta kuin toinen? Kuinka monta kertaa poliitikko

saa valheellisesti pyöristää lukuja mielensä mukaan ennen kuin tämä on yhtä paha kuin jonkin toisen täysin hatusta heitetty luku?

En välitä, mitä minusta sanotaan, kunhan se ei ole totta.

Emme pysty yleisessä tapauksessa sanomaan, voiko joukko pieniä valheita olla merkitykseltään suurempi kuin yksi iso valhe.

Valheen suuruutta voi luokitella monin eri tavoin.

Valheen metriikkaa

Valheita voidaan luokitella usealla eri tavalla. Yhden typologian mukaan valheet voidaan jakaa *suoriin valheisiin* (outright lie), *liioitteluun* (exaggerations) sekä *hienovaraisiin valheisiin* (subtle lie). Suorat valheet ovat täysin epätosia, niissä ilmaistulla informaatiolla ei ole mitään tekemistä totuuden kanssa. Liioittelussa puhuja suurentelee tosiasioita tai luo vaikutelman, joka ylittää faktat. Hienovaraisissa valheissa puhuja puolestaan pysyy kyllä totuudessa, mutta pyrkii harhaanjohtamaan toisia salaamalla joitakin asian kannalta tärkeitä yksityiskohtia. (DePaulo ym. 1996.)

Suuri valhe

Suuri valhe (*große Lüge*) on propagandatekniikka, jonka loi Adolf Hitler vuonna 1925 kirjassaan *Mein Kampf* (vol. I, luku X, Hitler 1941, 267), valheesta, joka on niin suunnaton, ettei kukaan tavallinen ihminen voisi uskoa kenelläkään olevan niin paljon häpeämättömyyttä vääristellä totuutta niin kunniattomasti:

”Tällöin lähdettiin siitä erittäin paikkansa pitävästä periaatteesta, että valheen suuruus merkitsee aina tiettyä uskottavuuden tekijää, koska kansan suuret joukot sydämensä syvimmissä voivat pikemminkin olla turmeltuneita

En valehtele, teen vain totuudesta käyttökelpoisen.

kuin tietoisesti ja tarkoituksellisesti huonoja ja pahoja; niin ollen he alkukantaisessa mielensä yksinkertaisuudessa helpommin joutuvat suuren valheen kuin pienen valheen uhreiksi, koska he itsekin usein tulevat lasketelleiksi pikkuvalheita, mutta liian suuret valheet sentään heitä hävettäisivät liiaksi. Niin suuri valheellisuus ei voisi ollenkaan pälkähtää heidän päähänsäkään, eivätkä he liioin voi hevin uskoa toisistakaan, että nämä pystyisivät niin suunnattomaan julkeuteen, vääristelemään niin inhottavalla ja häpeämättömällä tavalla; vaikkapa se heille selvitettäisiinkin, he sentään vielä kauan aikaa epäilevät ja horjuvat puoleen ja toiseen ja otaksuvat sittenkin edes jonkin syyn olevan totta; sen vuoksi tarttuu kaikkein julkeimmistakin valheista heidän mieleensä aina jotakin – tosiasia, jonka kaikki tämän maailman suuret valehtelijatiturit ja valehteluyhdistykset tietävät liiankin hyvin ja jota he sen vuoksi halpamaisesti käyttävät.”

„[...] daß in der Größe der Lüge immer ein gewisser Faktor des Geglaubtwerdens liegt,

da die breite Masse eines Volkes im tiefsten Grunde ihres Herzens leichter verdorben als bewußt und absichtlich schlecht sein wird, mithin bei der primitiven Einfalt ihres Gemütes einer großen Lüge leichter zum Opfer fällt als einer kleinen, da sie selber ja wohl manchmal im kleinen lügt, jedoch vor zu großen Lügen sich doch zu sehr schämen würde. Eine solche Unwahrheit wird ihr gar nicht in den Kopf kommen, und sie wird an die Möglichkeit einer so ungeheuren Frechheit der infamsten Verdrehung auch bei anderen nicht glauben können, ja selbst bei Aufklärung darüber noch lange zweifeln und schwanken und wenigstens irgendeine Ursache doch noch als wahr annehmen; daher denn auch von der frechtesten Lüge immer noch etwas übrig und hängen bleiben wird – eine Tatsache, die alle großen Lügenkünstler und Lügenvereine dieser Welt nur zu genau kennen und deshalb auch niederträchtig zur Anwendung bringen.“

Jalo valhe

Klassinen esimerkki jalosta valheesta on yhteiskuntaluokkien olemassaolon uskonnollinen oikeutus. Platonin määritelmä uskonnosta antiikin kaupunkivaltiossa oli *jalo valhe, tarpeellinen valhe* tai *kaunis valhe*. Platon kirjoittaa *Valtio*-teoksessaan (3. kirja, 414e–15d), että valtion kansalaiset on saatava uskomaan, että jumala on jakanut ihmiset eri luokkiin. Koska ihminen ei ole täydellinen kuten jumalat, hänen on turvauduttava valheeseen lääkkeenä, kuten Sokrates Platonin mukaan sanoi. On paljon teoreetikoita, joiden mielestä yleisen yhteiskuntavakauden puolustamiseksi on täysin oikeutettua lasketella luikuria. Kenties nimekkäin tämän ajatuksen kannattaja on filosofi Leo Strauss (1899–1973), joka katsoi Platonin tavoin, että kaikissa yhteiskunnissa toiset on luotu johtamaan ja toiset johdettaviksi. Hän korosti uskonnon merkitystä yhteiskuntaa koossapitävänä voimana. Jalo valhe oli hänelle kulloistenkin vallanpitäjien oikeutettu tapa ylläpitää yhteiskunnallista vakautta. Liberalismi johtaa hänen mielestään kaikenkattavaan relativismiin ja äärimmillään mitään kunnioittamattomaan nihilismiin eli vallitsevat arvot ja käsitykset kieltävään ajatteluun. (Strauss 1989.)

Valhe ei maksa sinulle yhtä totuutta, vaan totuuden.

Yhtenä luokitteluvaihtoehtona on käyttää nominaaliasteikkoa, jolloin valheet sijoitetaan niille ominaisten piirteiden perusteilla ennalta määrättyihin luokkiin. Esimerkkinä nominaaliasteikollisesta luokituksesta on valheen värit, jolloin valheet luokitellaan sen mukaan, onko niistä haittaa vai hyötyä valehtelijalle ja onko niistä haittaa vai hyötyä valheen kohteelle.

Valheiden värejä

Valheille on määritetty viisi väriin perustuvaa luokkaa: *mustat valheet*, jotka hyödyttävät valehtelijaa mutta ovat vahingoksi muille; *harmaat valheet*, hyödyttävät sekä valehtelijaa että jotakin toista osapuolta; *punaiset valheet*, jotka ovat vahingollisia sekä valehtelijalle itselleen että muille, ja *valkoiset valheet*, jotka hyödyttävät muita, mutta ovat haitaksi valehtelijalle. Lisäksi on *sinisiä valheita*, joita ihmiset kertovat hyödyttäväkseen jotakin ryhmää tai kollektiivia. Tällaiset valheet

voivat materiaalistien hyötyjen lisäksi lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmän sisällä, mutta ne voivat myös vahingoittaa tämän ryhmän ulkopuolisia yksilöitä tai toisia ryhmiä. (Fu ym. 2008, Smith 2017.) Neljä ensimmäistä luokkaa voidaan sijoittaa kaksiulotteiseen luokitteluun (Taulukko 11), joissa molemmissa ulottuvuuksissa on kaksi kategoriala. Ensimmäinen ulottuvuus on se, miten valhe vaikuttaa valehtelijaan. Hän joko hyötyy valheesta tai kärsii tappioita sen takia. Toinen ulottuvuus on se, miten valhe vaikuttaa muihin. Valheen seurauksena muut joko jäävät häviölle tai hyötyvät jotenkin. (Straker 2012a.)

Pitää sanoa totuus, mutta kaikkia totuuksia ei pidä sanoa.

Luokittelussa on kuitenkin joitakin ongelmia. Siinä ei ensinnäkään oteta huomioon sitä, että joskus valheella on neutraaleja seurauksia jonkin toimijan kannalta. Valhe voi esimerkiksi hyödyttää tai vahingoittaa muita ilman että sillä on valehtelijan itsensä kannalta vaikutusta. Toisaalta valheiden sijoittaminen luokitukseen ei aina ole mutkatonta. Miten tulisi suhtautua vaikkapa valheisiin, jotka hyödyttävät valehtelijaa itseään, ja jotakin toista osapuolta, mutta jotka samalla ovat haitallisia jonkin kolmannen toimijan kannalta? Onko kyseessä tällöin harmaa vai musta valhe? Myös luokituksen mukaiset täysin puhtaat valkoiset valheet ovat harvinaisia, sillä vaikka itse kokisimme valheen takia tappioita, voidaan usein katsoa meidän saavan valehtelusta myös jonkinlaista hyötyä, kuten mielihyvää toisten auttamisesta. Vastaavanlaiset tapaukset tulisi pikemminkin sijoittaa jonnekin valkoisen ja harmaan valheen välimaastoon.

Taulukko 12. Valheen värit.

		Kuinka valhe vaikuttaa muihin	
		Toiset jäävät häviölle	Toiset hyötyvät
Kuinka valhe vaikuttaa minuun	Minä hyödyn	Musta valhe	Harmaa valhe
	Minä jään häviölle	Punainen valhe	Valkoinen valhe

(Straker 2012a.)

Todenpuhuja voidaan vangita, mutta ei totuutta.

Valkoinen valhe

Yksi yleisimmistä värivalheista on valkoinen valhe. Sellaisina voidaan pitää pieniä ja mitättömiä valheita, joita ei ole tarkoitettu vahingoittamaan ketään, ja joilla ei ole moraaliselta kannalta juurikaan merkitystä. Valkoisilla valheilla voidaan esimerkiksi välttää saamasta vihamielistä suhtautumista osakseen (esim. vastata juhlakutsuun "en pysty osallistumaan" vastauksen "en halua osallistua" sijaan) tai välttää loukkaamasta toisten tunteita (osoittaa kiitollisuutta ei niin mieluisista lahjoista). Valkoisten valheiden määrittäminen ei kuitenkaan ole aina ongelmaton tehtävä.

Totuudella pääsee pitkälle, jopa vankilaan.

Vaikka valehtelija ei aikoi aiheuttaa suoranaista harmia kenellekään, on valheilla joskus haitallisia ja tuntemattomia kumulatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi suosittelijan harrastamaa liioittelua suosituskirjeessä voidaan pitää valkoisena valheena. Mikäli kaikki suosittelijat eivät kuitenkaan liioittele, on mahdollista että jokin liioiteltuja suosituksia saamaton, mutta huomattavan pätevä ihminen kärsii tästä vahinkoa. Täten ei ole aina yksiselitteistä määrittää kunkin valheen valkoisuutta. (Bok 1978, 58 – 70.)

Valkoisina valheina voidaan pitää myös epätosia asioita, joita kertomalla pyritään vähentämään haittaa, ahdistusta tai nöyryytystä. Niitä voidaan kertoa niin toisten kuin myös omaksi hyödyksi. Usein niistä hyötyvät sekä valehtelun kohde että valehtelija, esimerkiksi silloin kun niiden avulla pyritään pitämään yllä hyviä keskinäisiä suhteita. Valkoisina valheina voidaan pitää joko tilanteita, joissa valehtelu vähentää kokonaishaittaa (tämä määritelmä on kuitenkin ongelmallinen, sillä on tilanteita joissa valehtelu on jollekin osapuolelle todella haitallista ja silti kokonaislopputulos on positiivinen), tilanteita joissa valehtelu vähentää muihin kohdistuvaa haittaa (altruistiset valkoiset valheet) tai tilanteita joissa valheet eivät aiheuta kenellekään haittaa. (Straker 2012b.)

Syyt kertoa valkoisia valheita ovat moninaiset: niitä voidaan käyttää esimerkiksi siksi, että halutaan ehkäistä ahdistusta, ehkäistä suoranaista haittaa, auttaa toisia tai koska sosiaaliset normit edellyttävät sitä. Jos poliitikolla on negatiivinen mielipide jostakin henkilöstä, mutta hän tietää että tämän kertominen toiselle aiheuttaisi mielipahaa, poliitikko voi valkoisilla valheilla ehkäistä tälle henkilölle syntyvää *ahdistusta*. Jos taas poliitikko lausuu pienen valheen puoluetoverinsa puolesta, jotta tämä välttäisi jonkin rangaistuksen, valhetta käytetään haitan *ehkäisemiseen*. Jos taas poliitikko kehuu toista poliitikkoa valheellisesti, jotta tämä saisi jonkun palkkion, valheella pyritään *auttamaan* toista. Toista osapuolta voidaan myös valheellisesti ylistää, jos *sosiaaliset normit* kieltävät toisten ihmisten ääneen kritisoimisen. (Straker 2012b., kappaleen esimerkit ovat tekijän)

Totuudella pääsee pitkälle, jopa vankilaan.

Yhden jaottelun mukaan valkoisia valheita on ainakin kolmea tyyppiä: suoranaisia valheita, pehmennettyjä totuuksia sekä vastaamatta jättämistä. *Suoranaisissa valheissa* ilmaisemme jonkin asian, jota emme todellisuudessa tarkoita. Poliitikko

voi esimerkiksi kehua puolueensa vaalitapahtumaa hilpeäksi, vaikka tosiasiaassa se oli hänen mielestään lähinnä puuduttava. *Pehmennetty totuus* on tilanne, joissa pyritään olemaan rehellisiä, mutta ei kuitenkaan kerrota koko totuutta. Poliitikko voi esimerkiksi todeta, että vaalitapahtumasta olisi pienillä muutoksilla saatu vielä hilpeämpi. *Vastaamatta jättämisessä* meillä olisi tilaisuus sanoa jotakin, mutta vältämme kommentointia. Mikäli politiikon tulisi ottaa kantaa puolueen vaalitapahtumaan, hän voi pahoitella ja poistua paikalta, tai vaihtaa puheenaihetta. (Straker 2012b., kappaleen esimerkit ovat tekijän) On kuitenkin huomautettava, että voidaan tehdä erottelu myös valkoisen valheen ja harmaan valheen välille. Tällöin harmaat valheet ovat sellaisia, jotka hyödyttävät sekä valehtelijaa että jotakin toista osapuolta, ja valkoisia valheita ne, jotka hyödyttävät muita mutta ovat haitaksi valehtelijalle. Tässä katsannossa vain altruistiset valkoiset valheet olisivat todellisia valkoisia valheita, muiden ollessa enemmän tai vähemmän harmaita. (ks. Straker 2012a.)

Myös järjestysasteikollinen luokitus on mahdollinen. Erään tutkimuksen pohjalta valheet jaettiin *todellisiin* valheisiin, *harmaisiin* valheisiin sekä *valkoisiin* valheisiin. Todelliset valheet ovat tarkkaan harkittuja, pahanillisiä sekä harhaanjohtavia. Niiden lähtökohdat ovat itsekäät ja niillä on vakavia ja haitallisia seurauksia toisille. Lisäksi ne ovat täysin epätosia. Valkoisilla valheilla sen sijaan on hyväntahtoiset tarkoitukset. Ne ovat vaikutuksiltaan harmittomia ja vähäisiä, ja niiden tarkoituksena on auttaa, hyödyttää tai tuottaa hyvää mieltä toisille. Harmaat valheet puolestaan sijoittuvat todellisten valheiden ja harmaiden valheiden väliin, ja ovat vaikeammin määritettävissä. Niihin katsotaankin kuuluvaksi sellaiset valheet, jotka eivät täysin istu todellisten tai valkoisten valheiden kategoriaan. Harmaisiin valheisiin voidaan esimerkiksi katsoa tilanteet, joissa valehdellaan omaa hyötyä tavoitellen, mutta tästä ei ole suoranaista haittaa muille. (Bryant 2008.) Tämä luokitus voidaan nähdä järjestysasteikollisena, jossa valkoiset ja mustat valheet ovat kaksi ääriluokkaa, harmaiden valheiden sijoituessa näiden väliin. Luokitteluperusteina ovat valheen motiivit sekä seuraukset toisille.

Ei pidä valehdella, jos totuus satuttaa yhtä paljon.

Valheille voidaan pyrkiä myös määrittämään laskennallisia suuruuksia. Tällöin voidaan selvittää esimerkiksi, milloin joukko pieniä valheita on suurempi kuin yksi suuri valhe. Huomioon on tällöin otettava ainakin se, kuinka suurta vahinkoa valhe aiheuttaa ja kuinka monelle ihmiselle. Valheen suuruus voidaan tällöin esimerkiksi määrittää vahingon suuruutena kerrottuna sillä, kuinka moneen ihmiseen se vaikuttaa kyseisellä volyymilla.

Valhe, joka vaikuttaa kolmeen ihmiseen, ja aiheuttaa kullekin kolme yksikköä vahinkoa, on suurempi ($3 \times 3 = 9$) kuin valhe, joka aiheuttaa yhdelle ihmiselle kuusi yksikköä vahinkoa ($1 \times 6 = 6$).

Mikäli valhe aiheuttaa eri ihmisille eri määrän vahinkoa, nämä luvut (vahinko x ihmisten lukumäärä) summataan lopuksi yhteen.

Valhe joka aiheuttaa kolmelle ihmiselle kaksi yksikköä vahinkoa ($3 \times 2 = 6$) ja kahdelle ihmiselle kolme yksikköä vahinkoa ($2 \times 3 = 6$) on suurempi ($6 + 6 = 12$) kuin valhe joka aiheuttaa yhdelle ihmiselle kymmenen yksikköä vahinkoa ($1 \times 10 = 10$).

Mikäli valhejoukon suuruutta halutaan verrata jonkin toisen valhejoukon suuruuteen, joukon suuruus määritetään sen kaikkien valheiden suuruuden summana.

Valhe, joka aiheuttaa viidelle ihmiselle kymmenen yksikköä vahinkoa ($5 \times 10 = 50$) on pienempi kuin valhejoukko, joka koostuu neljästä valheesta, joista kukin aiheuttaa neljälle ihmiselle neljä yksikköä vahinkoa ($4 \times 4 = 16$; $16 + 16 + 16 + 16 = 64$).

Vahingon suuruuteen valheen suuruuden perustana liittyy kuitenkin joitakin ongelmia. Ensinnäkin, vaikka valheen, joka aiheuttaa pienen määrän vahinkoa suurelle joukolle ihmisistä, yhteisvahingot olisivat suuremmat kuin valheen, joka aiheuttaa yhdelle ihmiselle suuren määrän vahinkoa, nämä pienemmät vahingot voivat olla suuren ihmisjoukon jäsenten kannalta kestettävissä, siinä missä yhdelle ihmiselle aiheutuva suuri vahinko voi olla hänelle kestämätön.

Toiseksikin vahingon suuruuden määrittäminen ei aina ole helppoa. Numeeristen vaikutusten (esim. rahalliset tappiot, ihmishenkien menetykset) kohdalla tämä vielä

Kun valehtelet, valehtelet niin, että ihmiset ymmärtävät.

onnistuu, mutta valheet aiheuttavat myös paljon muunlaista inhimillistä kärsimystä, kuten mielipahaa ja luottamuksen menetyksiä.

Tämänkaltaisten vaikutusten muuttaminen numeerisiksi arvoiksi ei välttämättä onnistu.

Vahingon suuruuden tilalla voidaan käyttää valheesta seuraavaa riskiä, riskin ollessa vahingon todennäköisyys kerrottuna vahingon suuruudella.

Valhe, joka aiheuttaa kahdelle ihmiselle viiden yksikön suuruisen riskin, on suurempi ($2 \times 5 = 10$) kuin valhe, joka aiheuttaa yhdelle ihmiselle kahdeksan yksikön suuruisen riskin ($1 \times 8 = 8$).

Myös riskin käyttämiseen valheen suuruuden määrittelyssä sisältyy ongelmia, sillä siinäkin hyödynnetään vahingon suuruutta. On lisäksi mahdollista, että kaksi yhtä suurta riskiä eivät ole yhtä hyväksyttäviä. Riski, jossa vahingon todennäköisyys on 0,2 ja suuruus 6 ei välttämättä ole hyväksyttävä, mutta samanaikaisesti riski jonka todennäköisyys on 0,4 ja suuruus 3 voi olla hyväksyttävissä.

Riskin/vahingon suuruus sekä vaikutusten kohteiden lukumäärä eivät ole ainoita seikkoja, jotka voidaan huomioida valheen suuruutta määritettäessä. Lisäksi huomioon voidaan ottaa ainakin se, kuinka paljon valheesta koituu hyötyä, kenelle valheesta koituu haittaa tai hyötyä sekä se, milloin valheen seuraukset realisoituvat.

Vaikka valheesta koituisi suurta vahinkoa määrätylle ihmisjoukolle, siitä voi seurata

myös hyötyä. Valheen metriikassa valheen aiheuttamat hyödyt voidaan huomioida esimerkiksi siten, että valheen aiheuttamista vahingoista vähennetään valheesta seuraavat hyödyt. Tällöin valhe olisi sitä suurempi, mitä enemmän vahinkoa se aiheuttaa sen jälkeen kun tästä vahinkojen määrästä on vähennetty valheen aiheuttamien hyötyjen määrä. Valheet voisivat täten osoittautua myös hyödyllisiksi, jos niistä seuraa enemmän hyötyä kuin vahinkoa. Tällaisissa tapauksissa valheiden suuruuden tai pienuuden ratkaisee se, kuinka paljon hyötyä kustakin valheesta lopulta seuraa. Valheen hyötyjen punnitsemiseen liittyvät samat vaikeudet kuin vahinkojen suuruuteenkin: numeerisesti ilmaistavien hyötyjen puitteissa se voi onnistua helposti, muiden hyötyjen kontekstissa ei välttämättä ollenkaan. Lisäksi valheesta aiheutuvat vahingot ja hyödyt eivät aina ole yhteismitallisia. Valheesta voi seurata rahallista hyötyä määrätyille tahoille, mutta se voi samalla aiheuttaa myös ihmishenkien menetyksiä. Miten tällaisissa tapauksissa olisi mahdollista verrata keskenään valheen vahinkoja ja hyötyjä?

Valheiden suuruutta punnitessa voidaan huomioida myös se, keihin valhe vaikuttaa. Ilmeinen kohde on valehtelija itse. Jos valhe aiheuttaa suurta hyötyä valehtelijalle, ja pieniä vahinkoja muille, voitaneen tämä valhe katsoa vahingolliseksi, siitähän huolimatta että sen kokonaishyöty on valehtelijan itsensä saaman suuren hyödyn johdosta positiivinen. Samanlaista ajatuskulkua voidaan soveltaa valheen vaikutusten osalta myös esimerkiksi valehtelijan mahdolliseen lähipiiriin ja sidosryhmiin. Vastaavasti valhetta, joka aiheuttaa suurta vahinkoa, mutta vain valehtelijalle itselleen, ja joka samalla hyödyttää muita, ei voitane pitää suurena valheena, koska vain valehtelija itse kärsii valheensa seurauksista (ns. altruistinen valhe). Valehtelijan itsensä lisäksi valheen metriikassa on mahdollista erikseen huomioida myös muita tahoja, joihin valhe vaikuttaa. Tällöin valheiden suuruutta määriteltäessä eri toimijoille voitaisiin asettaa erilaisia kertomia, jotka vaikuttavat siihen, kuinka paljon suurempina tai pienempinä valheen vaikutuksia pidetään suhteessa kyseiseen tahoon. Jos taho on esimerkiksi yhteiskunnalle vaarallinen, tähän tahoon kohdistuvia valheita voitaisiin pitää pienempinä, kuin muihin toimijoihin kohdistuvia.

Jos totuus on valkoinen ja valhe musta, harmaa tulee aina olemaan muotiväri.

Valheen suuruutta määriteltäessä voidaan huomioida myös huomioon se, milloin valheen mahdollisesti aiheutuvat vahingot realisoituvat. Yhtenä vaihtoehtona on katsoa valheen olevan sitä pienempi, mitä kauemmin valheiden realisoitumishetkeen on aikaa. Tämä sen vuoksi, että mitä kauemmin valheiden vaikutusten laukeamiseen kuluu aikaa, sitä enemmän aikaa toimijoilla on varautua näihin vaikutuksiin, ja toisaalta sitä suurempi todennäköisyys, että valheen haitat pystytään kokonaan estämään.

Relevanssi

Relevanssi on suhde kahden asian välillä. Relevanssista voidaan puhua, kun jollakin asialla on merkitystä jonkin toisen asian kannalta. Jos kaksi asiaa on yhteydessä

toisiinsa siten, että yhteen asiaan keskittyessä on mielekästä (olennaista, hyödyllistä) keskittyä myös toiseen, näiden kahden asian välistä suhdetta kutsutaan relevanssiksi.

Relevanssista voidaan myös puhua ominaisuutena, joka jollakin asialla on suhteessa toiseen asiaan. Tällöin asialla on sitä enemmän relevanssia jonkin toisen asian kannalta, mitä olennaisempi ensimmäinen asia on toisen asian kannalta, tai mitä kytkeytyneempi ensimmäinen asia on toiseen.

Relevanssiin vaikuttavia asioita

Relevanssiin vaikuttavat ainakin aihepiiri, vaikuttavuus, päämäärä, ajallisuus, olosuhteet, sovellettavuus ja ymmärrettävyys, formaatti sekä ainutlaatuisuus (Mizzaro 1997).

Aihepiiri: asia on relevantti tai irrelevantti jonkin aihepiirin näkökulmasta. Tiedolla eri äänestysmenetelmien ominaisuuksista on relevanssia vaalijärjestelmistä kiinnostuneiden toimijoiden kannalta, mutta ei tomaattien istuttamisesta kiinnostuneiden.

Vaikuttavuus: asia on relevantti, jos se koskee monia eli vaikuttaa monien elämään, ja ei ole, jos se koskee harvoja. Samoin voidaan ajatella, että asia on relevantti, jos siihen liittyy paljon rahaa, ja epärelevantti, jos näin ei ole.

Jos totuus halutaan esiin, on käytännöllistä puhkoa reikä valheeseen.

Päämäärä: asia on relevantti tai irrelevantti joidenkin päämäärien kannalta. Lista kuntavaaliehdokkaista on relevantti kun toimija haluaa selvittää, ketkä ovat hänen kotikuntansa kuntavaaliehdokkaat, mutta eduskuntavaaliehdokkaiden kartoittamisen suhteen sillä ei ole relevanssia.

Ajallisuus: asia voi olla relevantti jonkin toisen asian kannalta yhtenä ajanhetkenä, ja irrelevantti toisena. Tiedolla äänioikeudesta on relevanssia toimijan kannalta ennen vaaleja, mutta ei enää vaalien jälkeen.

Olosuhteet: asia on relevantti tai irrelevantti suhteessa johonkin toiseen asiaan määrättyjen olosuhteiden vallitessa. Sähköposti on relevantti väline toimijoiden kommunikaatiossa, mutta vain jos sähköpostipalvelin on toiminnassa.

Henkilöt, jotka valehtelevat ovat valehtelijoita ja henkilöt, jotka puhuvat totuuksia ovat epämiellyttäviä.

implementoimaan. Esimerkiksi toimijan kannalta vähentää se, ettei hän kykene ymmärtämään sitä.

Sovellettavuus/ymmärrettävyys: Jotta asialla olisi relevanssia toisen asian kannalta, sen on oltava sovellettavissa/ymmärrettävissä tämän toisen asian kontekstissa. Päätös jonkin ongelman ratkaisemiseksi ei ole relevantti tämän ongelman kannalta, ellei sitä pystytä vieraskielisen informaation relevanssia

Formaatti: Joskus se, missä muodossa asiat ovat, vaikuttaa niiden relevanssiin. Kahden toimijan välinen suullinen sopimus ei välttämättä ole relevantti (koska toinen osapuoli ei kykene todistamaan sitä), mutta saman sisällön omaava kirjallinen sopimus taas on.

Ainutlaatuisuus: Joskus jonkin asian relevanttiuteen vaikuttaa se, kuinka ainutlaatuinen tämä asia on. Jos toimija tietää jo jonkin asian X, ei tiedon X kuuleminen uudestaan ole enää relevanttia hänen kannaltaan.

**Totuus on hienointa mitä meillä on,
sitä ei pidä käyttää turhaan.**

Totuus on varmin vale.

**Totuus on julma aurinko, se valaisee
mutta myös häikäisee.**

**Totuus on kömpelö keittiöpiika, joka
rikkoo posliinin tiskatessaan.**

**Totuus on kultaa painavampaa, mutta
se kelluu.**

Miksi ihmiset valehtelevat?

Perusteita esitettyyn kysymykseen on luonnollisesti lukuisia. Tässä joitakin.

Hyöty: Valehtelija uskoo hyötyvänsä valehtelustaan. Tarkoitus pyhittää keinot.

Merkityksellisyys: Vaikka jokin asia tuntuisi muista vähäpätöiseltä, se voi olla valehtelijalle itselleen merkityksellinen.

Tunne kontrollin menettämisestä: Ihmiset valehtelevat koska yrittävät pitää asiat kontrollissaan. Totuus voi tuntua epämiellyttävältä, valehtelemalla sen sijaan pystytään luomaan omia näkemyksiä tukeva kuva.

Pelko pettymyksen aiheuttamisesta: Valehtelija pelkää että totuuden kertominen tuottaisi toisille pettymyksen. Hän valehtelee saadakseen muut pitämään hänestä tai arvostamaan häntä.

Lumipalloefekti: Aikaisempia valheita pyritään peittelemään eikä niistä haluta jäädä kiinni: Valehtelija on valehdellut aikaisemmin, ja jotta hän ei jäisi aikaisemmasta valheestaan kiinni, hän joutuu kertomaan lisää valheita. Polkuriippuvuus (path dependence) kiteyttää sen, että aiemmin tapahtuneet asiat ja tehdyt valinnat vaikuttavat nykyhetkessä mahdollisiin valintoihin. Vastaavasti nyt tehdyt valinnat vaikuttavat tulevaisuudessa mahdolliseen vaihtoehtojen joukkoon. Tietty lopputulos on seurausta menneistä tapahtumista, joka samalla rajoittaa tulevaisuuden mahdollisuuksia. (Peacock 2013, Sarigil 2011.)

Totuuden hautajaisiin tarvitaan monta lapiota.

Halu uskoa valheeseen: Valehtelija toivoo ja haluaa että hänen esittämänsä valhe olisi totta.

Valehteleva pitää sisällään epätotuuden ilmaisemisen. Siten ei voi valehdella tosiasioita. Sen sijaan tosiasioilla voi kyllä johtaa harhaan. Tarkastelkaamme seuraavaksi hieman tarkemmin harhauttamista.

Harhautus

Kielitoimiston sanakirjan mukaan harhauttaa (rinn. harhaannuttaa) viedä t. johdattaa harhaan, eksyttää, erehdyttää, hämätä.

Harhautuksen ja harhauttamisen synonyymeja ovat aakkosjärjestyksessä ainakin:

eksytys
filunki
fusku
huijaus
hämäys

jallitus
johtaa harhaan
juilaus
juju
juksaus
kupru
kusetus
mutkittelu
narraus
narutus
ohari
petkutus
petos
puijaus
sumutus
taru
tekaistus
vedätys
vilppi

Älä usko kaikkea, mikä on totta.

Tarkastelemme seuraavaksi harhautusta kahdessa eri asiayhteydessä: asevoimien kontekstissa ja filosofien kontekstissa.

Asevoimien konteksti

Harhauttamisessa (deception) tähdätään tietoisesti jonkin väärinkäsityksen aiheuttamiseen toiselle toimijalle. Onnistuneiden päätösten tekemisen kannalta on tärkeää, että toimijoilla on paikkansapitävät käsitykset ympäristöstään sekä toisten osapuolten uskomuksista, tavoitteista ja mahdollisuuksista. Harhauttamisella voidaan vaikuttaa näiden käsitysten muodostukseen. Salaamalla sen mikä on totta, tai esittämällä jotakin mikä on epätotta, harhauttaja pyrkii luomaan toiselle väärinkäsityksen, jota hän voi hyödyntää omiin tarkoituksiinsa. Harhauttaminen voidaan suunnata suoraan kohteelle, jolle väärinkäsitys halutaan aiheuttaa, tai jollekin muulla taholle, jonka voidaan olettaa välittävän harhaanjohtava informaatio todelliselle kohteelle. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Harhauttaminen ei tapahdu tyhjiössä, vaan se edellyttää vähintään kahta toimijaa, joilla on jonkinlaista keskinäistä kilpailua tai yhteensovittamattomia intressejä. Näiden toimijoiden on myös pystyttävä tuottamaan, vastaanottamaan ja hyödyntämään informaatiota. Toimija joka ei ajattele ja joka ei ole ympäristöstään tietoinen, ei ole harhautettavissa. Lisäksi informaation välittämisen toimijoiden kesken tulee olla mahdollista. Toimijoilla ei saa myöskään olla täydellistä informaatiota ympäristöstään ja muista toimijoista. Harhauttaminen on siis mahdollista vain epätäydellisen informaation oloissa. Lisäksi harhauttaminen edellyttää, että toimijoilla on mahdollisuus toimia useammalla kuin yhdellä tavalla. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Harhauttamisessa tehdään joskus erottelu *epäämisen* ja *harhauttamisen* (denial and deception) välille (Gerwehr & Glenn 2000). Epäämisellä tarkoitetaan toimia, joilla yritetään estää toista osapuolta saamasta käsiinsä jotakin informaatiota, jota tälle ei haluta luovuttaa. Harhauttamisella taas tarkoitetaan niitä toimia,

Mikä valhe oikeastaan on, kenties vain totuus naamiaisissa.

joilla toinen osapuoli pyritään saamaan uskomaan jotakin, joka ei ole totta. Vaikka epääminen ja harhauttaminen ovat periaatteessa

erillisiä toimia, yhden onnistumisen voidaan ajatella edellyttävän toisen onnistumista. Kun vastapuolelle halutaan luoda tietynlainen epätosi vaikutelma, on tärkeää estää vastustajaa saamasta käsiinsä paikkansapitävää informaatiota. (Godson & Wirtz 2000.)

Harhauttamisella voidaan pyrkiä ohjaamaan vastapuolen huomio johonkin määrättyyn kohteeseen, ohjaamaan vastapuolen huomio pois määrättyistä asioista, piilottamaan jokin toiminta tai toiminnan puutos vastapuolelta, esittää omat vahvuudet heikkouksina tai heikkoudet vahvuuksina, saada vastapuoli tarkoituksellisesti tietoiseksi jostakin omasta käyttäytymismallista, sekoittamaan tai ylikuormittamaan vastapuolen tiedustelutoimintaa sekä esittämään omat joukot neutraaleina tai vastapuolen omina joukkoina. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Harhautuskeinot voidaan jaotella usealla eri tavalla. Yhden jaottelun mukaan harhauttaa voidaan *fyysisillä, teknisillä ja hallinnollisilla* keinoilla. *Fyysisissä* keinoissa kohteelle pyritään välittämään tai häneltä pyritään epäämään jokin informaatio esimerkiksi sotilasoperaatioiden (kuten harjoitukset tai joukkojen siirtely) tai varusteäljittelmien avulla. *Teknisissä* keinoissa kohteelle pyritään välittämään tai häneltä pyritään epäämään jokin informaatio esimerkiksi tarkoituksellisella säteilyllä, energiaheijastuksilla sekä kemiallisilla ja biologisilla keinoilla.

Hallinnollisiin keinoihin kuuluvat puolestaan tekniikat ja metodit,

Miksi valehdella, kun on niin monta erilaista tapaa kertoa totuus?

joiden avulla vastapuolelta pyritään epäämään, tai hänet yritetään saada tietoiseksi jostakin suullisesta, kuvallisesta, tai muusta fyysisestä evidenssistä. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Toisen jaottelun mukaan harhauttaminen voi tapahtua *naamioitumalla, kätkeytymällä, demonstraatiolla* tai *valehyökkäyksellä, houkutuslinnalla/jäljennöksellä, jäljittelyllä, häikäisemisellä* sekä *disinformaatiota levittämällä*. *Naamioitumisessa* käytetään luonnollisia tai keinotekoisia materiaaleja, jotta

Tietyt ihmiset arvostavat totuuden niin korkealle, että turvautuvat siihen vain hätätapauksissa.

vältytään havaitsemiselta, *kätkeytymisessä* puolestaan hyödynnetään maastoa ja sen tarjoamaa suojaa. *Demonstraatiossa* ja *valehyökkäyksessä* pyritään

saamaan kohteen huomio pois harhauttajan haluamasta alueesta tai toiminnasta. *Demonstraatiossa* kohteen kanssa ei oteta kontaktia, *valehyökkäyksessä* näin tapahtuu. Harhauttaja voi myös asettaa kauas itsestään *houkutuslinnun* tai

jäljennöksen, joka esittää jotakin kohteen kannalta merkittävää asiaa. Harhauttaja voi myös käyttää luonnollisia tai keinotekoisia rakennelmia *jäljitelläkseen* jotakin kohteen kannalta merkittävää asiaa. *Häikäisemällä* kohdettaan harhauttaja puolestaan pyrkii ylikuormittamaan kohteen havainnointiprosesseja. *Disinformaatiota levitettäessä* harhauttaja puolestaan välittää tohtoroituja informaatiomateriaaleja (kuten valokuvat ja tekstit) kohteelleen. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Parempi karvas totuus kuin makea valhe.

Harhauttaminen ei yleensä ole päämäärä itsessään, vaan ainoastaan väline todellisten päämäärien saavuttamiseen. Harhauttamista mietittäessä päätetään tyypillisesti ensin jokin tavoite, joka halutaan saavuttaa. Sitten määritetään kohde, johon harhauttaminen suunnataan. Vasta tämän jälkeen valitaan ne keinot, joilla harhauttaminen tapahtuu. (Gerwehr & Glenn 2000.)

Filosofian konteksti

Filosofian piirissä käsitettä harhauttaa (deceive) on määritelty monin eri tavoin (Mahon 2007.) Jonkinasteinen yhteisymmärrys vallitsee siitä, että harhauttamisessa on kyse epätoden uskomuksen luomisesta: harhauttaja luo epätoden uskomuksen toiselle

On olemassa valhe, emävalhe ja tilasto.

henkilölle, tai se on ainakin hänen tarkoituksensa. Harhauttaminen ei

edellytä väitelauseen esittämistä: toista voi harhauttaa pukeutumisella, eleillä tai jopa hiljaisuudella. Määritelmästä riippuen kuitenkin vaihtelee se, edellytetäänkö harhauttajalta intentiota harhauttaa kohdettaan, tarvitseeko kohteelle syntyä epätosi uskomus, jotta voidaan puhua harhauttamisesta, tarvitseeko harhautettavan olla tiedostavassa tilassa ja voiko harhauttaminen olla muutakin kuin epätoden uskomuksen luomista. (Mahon 2007, harhauttamisen intentionaalisuuden puuttumista on esittänyt esim. Adler 1997.)

Yhden määritelmän mukaan harhauttamisesta on kyse tapauksissa, joissa toimijan intentiona on käytöksellään luoda epätosi uskomus jollekin toiselle organismille (Russow 1986). Tämä määritelmä edellyttää, että harhauttamisen kohteella on kyky muodostaa uskomuksia ja että harhauttaja toimii tietoisesti. Määritelmä jättää mahdollisuuden sille, että harhauttaminen ei onnistu.

Tilasto voi olla pahempi kuin valhe.

Harhauttamisesta olisi kyse siis myös tapauksissa, joissa kohde ei omaksu epätotta uskomusta, kunhan tämän uskomuksen luominen on vain harhauttajan tarkoituksena.

Toisen määritelmän mukaan harhauttamisesta on kyse silloin, kun kommunikoimme viestejä, joiden tarkoituksena on harhaanjohtaa ja saada joku toinen henkilö uskomaan jotakin, mitä emme itse usko. Tämä harhaanjohtaminen voi tapahtua eleillä, naamioitumisella, toiminnan tai toimimattomuuden seurauksena ja hiljaisuuden avulla. (Bok 1978, 13.) Tämäkin määritelmä jättää mahdollisuuden

sille, että harhauttamisessa ei ole välttämätöntä saada aikaiseksi määrättyä uskomusta harhauttamisen kohteelle, kunhan vain tämä on harhauttajan tarkoituksena (toisenlaisen tulkinnan tästä määritelmästä esittänyt Mahon 2007). Lisäksi määritelmä mahdollistaa sen, että harhautuksen kohteelle muodostuvan uskomuksen ei tarvitse olla epätosi. Voisimme siis harhauttaa toisia uskomaan tosia asioita, kunhan vain itse uskomme päinvastaista.

Kolmannessa määritelmässä harhauttamiseksi katsotaan tilanteet, joissa harhauttaja kausaalisesti myötävaikuttaa siihen, että harhautuksen kohteelle muodostuu jokin epätosi uskomus. Harhauttamiseen kuuluvat kuitenkin myös tilanteet, joissa harhauttaja myötävaikuttaa siihen että kohde säilyttää jo jonkin aikaisemmin hankitun epätoden uskomuksen, luopuu jostakin totena pitämästään uskomuksesta tai estää kohdettaan muodostamasta todenmukaista uskomusta. Lisäksi harhauttamista ovat tämän näkemyksen mukaan tilanteet, joissa henkilö sallii jonkin toisen henkilön omaksua epätoden uskomuksen, säilyttää jonkin epätoden uskomuksen, luopuu jostakin todesta uskomuksesta tai jatkaa elämäänsä ilman jotakin todenmukaista uskomusta tapauksissa, joissa ensimmäisellä henkilöllä olisi mahdollisuus toimia toisin. (Chisholm & Feehan 1977.) Tässä katsannossa siis harhauttaminen ei rajoitu pelkästään epätoden uskomuksen luomiseen, vaan esimerkiksi tilanteet, joissa estetään toista luopumasta epätodesta uskomuksesta, ovat harhauttamista.

On kuitenkin kyseenalaistettu, onko mielekästä pitää harhauttamisena tilanteita, joissa emme puutu toisten epätosiin uskomuksiin (tai tosien uskomusten puutteeseen), vaikka meillä olisi siihen mahdollisuus. (Mahon 2007.) Vaikka poliitikko A tietäisi, että hänen kanssapoliitikollaan B on jokin epätosi uskomus (jota A ei ole aiheuttanut), mutta **Totuus on myytävänä.** hän ei tee mitään tämän uskomuksen oikaisemiseksi, voidaanko silloin sanoa A:n harhauttavan B:tä? Vai onko A esimerkiksi vain välinpitämätön tai liian kiireinen oikaisemaan?

Tämä määritelmä ei myöskään ole yhteensopiva asevoimia ja turvallisuutta koskevan denial and deception –termin kanssa. Määritelmässä harhauttamisena pidetään myös tilanteita joissa kohdetta estetään saamasta totuudenmukaista informaatiota, mutta denial and deceptionissa tätä ei katsota kuuluvaksi harhauttamisen (deception), vaan epäämisen (denial) piiriin.

Neljännän määritelmän mukaan harhauttamalla pyritään tietoisesti saamaan jollekin toiselle henkilölle epätosi uskomus, tai ylläpitämään epätotta uskomusta tuomalla esiin jotakin evidenssiä, jonka pohjalta tämä uskomus syntyy. Lisäksi edellytetään, että harhauttaja itse uskoo kohteelleen muodostuvan uskomuksen olevan epätotta.

Harhauttamisen tiimoilta on pohdittu, täytyykö kohteen olla tiedostavassa tilassa, jotta kyse olisi harhauttamisesta. Eli mikäli vastaanottaja on vaikka huumattuna kun hänelle aiheutetaan epätosi uskomus, voidaanko tällöin puhua harhauttamisesta?

Toinen kiistelty seikka on se, edellyttääkö harhauttaminen sen harjoittajalta tietoa aikaansaamansa uskomuksen totuusarvosta. (Mahon 2007.) Jos poliitikko A ei tiedä, onko jokin toimintavaihtoehto hyödyllinen B:n kannalta, mutta A:n itsensä kannalta olisi hyödyllistä jos B ajattelisi niin, voiko A harhauttaa B:n uskomaan toimintavaihtoehdon hyödyllisyyteen, vaikka A:llä itsellään ei olisi tietoa, onko tämä uskomus totta vai epätotta?

Entä miten harhauttaminen eroaa valehtelusta? Tämä riippuu paljolti harhauttamisen määritelmästä. Mikäli harhauttamiselta edellytetään onnistumista

(ts. epätoden uskomuksen muodostumista kohteelle), se eroasi valehtelusta sikäli, että jälkimmäisessä ei

edellytetä onnistumista. Valehteluun riittäisi täten se, että valehtelija ilmaisee uskomuksen jota pitää epätotena, tarkoituksenaan harhaanjohtaa toista, kun taas harhauttamisessa edellytettäisiin sitä että kohde myös omaksuu tämän epätoden uskomuksen. (Mahon 2007.) Onnistuessaan valheet kuitenkin kuuluisivat tässä katsannossa harhauttamisen piiriin.

Valhe eroaa harhauttamisesta myös sikäli, että valheelta edellytetään jonkin väitteen esittämistä, kun taas harhaanjohtaminen voi tapahtua ilmeillä, eleillä, pukeutumisella ja naamioitumisella tai vaikkapa pelkästään hiljaisuudella. (Mahon 2007.) Tosin tässäkin katsannossa valhetta voitaisiin pitää eräänlaisena harhauttamisen alalajina.

Maskirovka

Maskirovka (маскировка) on venäläinen sotilasdoktriini, ja sillä tarkoitetaan prosesseja, joiden tarkoituksena on harhaanjohtaa, hämmentää ja häiritä yrityksiä kerätä paikkansapitävää informaatiota Venäjän sotilaallisista suunnitelmista, tavoitteista, vahvuuksista ja heikkouksista. Käsite on laaja-alainen ja maskirovkaa tapahtuu ainakin viidessä eri muodossa: salaamisella, imitaatiolla, jäljittelemisellä, demonstratiivisilla toimilla sekä disinformaation avulla. (Smith 1988, Ulfving 2006, Hansen 2013, Dick 2013.)

Hölynpölystä

Tunnetun sanonnan mukaan poliitikko on henkilö, joka lähestyy jokaista avointa kysymystä avoimin suin. Tällaisissa oloissa ei ole sattuma, että puheesta voi tulla hölynpölyä. Mitä on *hölynpöly* (bullshit)? Harry Frankfurt (1986) on pohtinut hölynpölyn olemusta ja luonnetta.

Esitämme seuraavaksi Frankfurtin hölynpölyajattelun olennaiset ydinkohdat.

Sokea uskominen yhden totuuden politiikkaan.

Frankfurt määrittää hölynpölyn puheeksi, jonka esittäjä on välinpitämätön sanomistensa totuusarvon suhteen. Hölynpölyllä on joitain yhteisiä piirteitä

humpuukin kanssa. Max Black (1983) määrittelee humpuukin kirjoituksessaan *The Prevalence of Humbug* seuraavasti: *humpuuki on harhaanjohtavaa vääristelyä, tavallaan kuin valehtelua, eritoten teennäisillä sanoilla tai teoilla, koskien jonkin henkilön ajatuksia, tunteita tai asenteita*. Hölynpöly ja humpuuki ovat eri käsitteitä, mutta molempia yhdistää harhaanjohtavuus, sekä se että ne ovat tavallaan kuin valehtelua.

Vaikka hölynpölyäkin voidaan kuvata ilmauksella *tavallaan kuin valehtelua*, hölynpöly ja valhe eivät ole sama asia. Hölynpölyyn kuuluu piittaamattomuus totuuden suhteen. Toisin kuin valehtelussa, jossa tavoitteena on nimenomaisesti ilmaista epätotuus, hölynpöly on totuusarvojen suhteen välinpitämätöntä. Hölynpölyä puhuvan ei siis tarvitse olla kiinnostunut siitä, onko se mitä hän sanoo totta vai ei. Valehtelijan ja hölynpölyttäjän ero on siinä, että valehtelija yrittää johdattaa meidät pois totuudesta ja hän myös piilottaa tämän seikan. Hölynpölyttäjä puolestaan kätkee sen, että hän ei suoranaisesti yritä kuvata totuutta tai epätotuutta.

Totuus syntyy käytännöistä.

Hölynpölyttäjä pyrkii peittämään sen, mitä hän puheillaan tavoittelee

ja näin harhaanjohtamaan meitä aikomustensa suhteen. Hölynpölyttäjän ei tarvitse välittää siitä, kuvaavatko hänen sanansa todellisuutta totuudenmukaisesti vai eivät. Hän vain valitsee käyttämänsä ilmaukset ja sovittaa ne käyttötarkoituksiinsa. Hölynpölyttäjä siis käyttää hölynpölyä oman henkilökohtaisen etunsa tai agendansa ajamiseen. Ja koska hölynpölyn ei tarvitse olla totta tai epätotta, hölynpölyttäjällä on paljon enemmän vapauksia kuin valehtelijalla. Valehtelijan täytyy tietää tai ainakin luulla tietävänsä mikä on totta. Hölynpölyttäjä taas ei ole riippuvainen sanomistensa totuusarvosta.

Hölynpölyn käsite tulee lähelle ilmaisua *bull session*. Nämä ovat tilanteita, joissa ihmiset keskustelevat ilman että heidän sanomistensa ja uskomustensa välille oletetaan yhteyttä. Näissä keskusteluissa ihmiset saavat sanoa mitä tahansa, ilman että muut ajattelevat heidän olevan tosissaan. Yhtymäkohta hölynpölyyn on välinpitämättömyys totuuden suhteen: molemmissa tapauksissa voidaan sanoa mitä vain, ilman että on pakko vaivata päätään totuudenmukaisuudella. Erona hölynpölyn ja bull sessionin välillä on se, että bull sessionissa kuulijat eivät ajattele puhujan sanomisten ja uskomusten välillä olevan yhteyttä.

Hölynpölyn käsitteellä on yhtymäkohtia myös *kuuman ilman* (hot air) käsitteeseen. Ilmaisulla kuumaa ilmaa viitataan siihen, että ihmisen puhuessa suusta voi tulla ulos juurikin vain kuumaa ilmaa. Se on puhetta ilman substanssia ja sisältöä. Sen informaatioarvo on samaa luokkaa uloshengittämisen kanssa. Tässä mielessä kuuman ilman käsite kuvaa hyvin sitä mistä hölynpölyssä on kyse.

Hölynpöly on lähempänä bluffaamista kuin suoranaista valehtelua. Bluffaaminen eroaa valheesta siten, että siinä missä valheessa on kyse epätotuudesta, bluffaamisessa on kyse toisten huijaamisesta. Bluffaamisen ei kuitenkaan tarvitse olla epätotta, sillä toisia voi huijata myös ilman epätotuuksien käyttöä.

Jokaiselle totuudelle löytyy selviä todisteita.

Tämä yhdistää hölynpölyä ja bluffaamista: molemmissa on tarkoitus vaikuttaa toisiin ilman, että ollaan riippuvaisia totuusarvoista.

Miksi hölynpölyä on niin paljon? Hölynpölyn tuotanto kasvaa, kun ihmiset joutuvat puhumaan asioista, joista he eivät tiedä mitään. Tämä on yleistä eritoten julkiseen elämään kuuluvissa tilanteissa, joissa ihmiset vapaaehtoisesti tai pakotettuina

Käytetään totuutta säästellen.

kommentoivat asioita, joista he ovat tietämättömiä. Hölynpölyn suuri

määrä liittyy läheisesti ajatukseen, jonka mukaan demokraattisissa järjestelmissä kansalaisten velvollisuus on omata mielipide kaikkiin asioihin.

Hölynpölyn ja valheen ero on seuraava: Valheeseen sisältyy valehtelijan uskomus siitä, että se mitä sanotaan, on epätotta. Hölynpöly taas ei ole riippuvaista puhujansa uskomuksista sanomistensa totuusarvojen suhteen. Hölynpölyttäjän ei tarvitse olla kiinnostunut siitä onko

hänen sanomansa totta vai epätotta, vaan hän voi sanoa mitä tahansa, joka sopii hänen tarkoituksiperiinsä.

**Mikä valheella perustetaan ja
kylvetään, siitä ei tule mitään.**

Lisäksi valehtelija pyrkii saamaan meidät uskomaan jonkin tietyn epätotena pitämänsä asian, hölynpölyttäjä taas haluaa saada meidät uskomaan mitä tahansa, mikä palvelee hänen tarkoituksiperiään (Kotzee 2007).

Eron tekeminen humpuukin ja valheen välille on sen sijaan vaikeampaa. Valheeseen kuuluu se, että puhuja ei usko itse siihen mitä hän sanoo. Valehtelija uskoo tietävänsä totuuden, mutta ilmaisee tarkoituksenmukaisesti toisin. Blackin humpuukinäkemys on kuitenkin tulkinnanvaraisempi. Yhtäältä Black toteaa

**Eino Leino (1909) otsikolla Suomen
siveys: Valhetta sietäen / totuuden ti-
etäen / parhaansa peittäen / haaveensa
heittäen / itsensä uhraten/ tunteensa
tuhraten / tinkien.**

kirjoituksessaan, että humpuuki ei edellytä valehtelua. Viitatessaan tyyppiesimerkkeihin humpuukista hän toteaa, että humpuukin puhuja voi todella mielessään ajatella ilmaisemallaan tavalla. Tällöin humpuuki ei edellyttäisi

intentionaalisuutta, vaan olisi pikemminkin kytkeytynyt välitetyn viestin sisältöön. Varsinaisessa humpuukin määritelmässään Black kuitenkin liittää humpuukin ilmaisijan ajatusten tai tunteiden harhaanjohtavaan vääristämiseen, mikä viittaa intentionaalisuuteen (samanlaisen tulkinnan on esittänyt myös Frankfurt 1986).

Määritelmän ilmaus ”tavallaan kuin valehtelua” viittaisi siihen, että humpuuki ja valhe eivät olisi täysin sama asia. Yhtenä erona valheen ja humpuukin välillä voidaan pitää sitä, että Blackin määritelmässä humpuukia voidaan harjoittaa teennäisillä sanoilla tai teoilla, siinä missä valehtelu edellyttää kielenkäyttöä. Lisäksi Blackin humpuukin määritelmää on tulkittu niin, että siinä yleisöä ei ole tarkoitus saada

Ei totuus äänekkydessä majaile.

uskomaan viestin sisältöä, vaan saada yleisölle muodostettua tietynlainen kuva siitä mitä puhuja ajattelee (Frankfurt

1986). Siinä missä valehtelijan tavoitteena on saada kuulijansa hyväksymään sanomansa asia, humpuukin tuottaja haluaa yleisön hyväksyvän tietynlaisen kuvan omasta ajatusmaailmastaan. Humpuukin tuottajan tavoitteena ei siis välttämättä ole, että yleisö hyväksyisi hänen viestinsä sisällön, vaan se että hänen viestinsä loisi yleisölle määrätynlaisen kuvan hänestä.

Blackin määritelmän mukaisen humpuukin ja Frankfurtin määritelmän mukaisen hölynpyölyn erottaminen toisistaan on vaikeaa. Frankfurt toteaa, että hölynpyöly on humpuukin tavoin tavallaan kuin valehtelua ja että molemmissa puhuja esittää itsensä jotenkin väärässä valossa.

Vaikka Frankfurt kirjoittaa, että humpuuki ja hölynpyöly ovat eri asioita, ja että humpuukin

The truthful man is usually a liar.

Rehellinen mies on yleensä valehtelija.

määritelmä ei sovi hölynpyölyn määrittämiseen (Frankfurt 1986), hän ei erottele, miten hölynpyöly ja humpuuki eroavat toisistaan. On jopa esitetty tulkintoja, että molemmissa tapauksissa olisi kyse samasta käsitteestä. (Kotzee 2007.) Yhtenä erona käsitteiden välillä on se, että Frankfurt korostaa hölynpyölyä määritellessään hölynpyölyttäjän välinpitämättömyyttä totuusarvojen suhteen, kun taas Blackilla tällaista korostusta ei ole.

Frankfurtin näkemys hölynpyölystä keskittyy puhujan aktiivisuuteen, ei niinkään hänen sanomistensa sisältöön. Olennaista hölynpyölyssä on tästä näkökulmasta sen esittäjän

The most dangerous untruths are truths slightly distorted. Kaikkein vaarallisimpia valheita ovat totuudet, joita on hieman vääristelty.

mentaalin tila, se, että hän on välinpitämätön sanomistensa totuusarvon suhteen. (Frankfurt 2002.) Tämä ei kuitenkaan ole ainoa näkemys hölynpyölystä. Frankfurtin ajatusta onkin kritisoitu siitä, että se on liian suppea, sillä se ei ota kantaa hölynpyölyn varsinaiseen sisältöön. Frankfurtin näkemyksen on tulkittu mahdollistavan esimerkiksi sen, että henkilö puhuu täysin totta, mutta että hän on silti hölynpyölyttäjä, jos hänen suhtautumisensa sanomistensa totuusarvoon on piittaamaton. (Cohen 2002.) Lisäksi meillä on tilanteita, joissa henkilön tavoitteena (ja tarpeena) on puhua nimenomaan totta, joissa hän pyrkii tällä totuudenpuhumisella luomaan yleisölle määrätynlaisen kuvan itsestään, ja joissa hän valikoi lauseensa ilmaukset niin, että ne ovat kyllä sinänsä totia, mutta samalla luovat yleisölle halutunlaista mielikuvaa, joka ei välttämättä ole totuudenmukainen. Frankfurtin määritelmän mukaan tällaiset tilanteet eivät olisi hölynpyölyä, koska puhujalla on tarve puhua totta, ja hän näin ollen on kiinnostunut sanomistensa totuusarvosta. (Carson 2016; Kotzee 2007.)

Hölynpölyä onkin ehdotettu määriteltäväksi sen sisällön, eikä sen esittäjän intentioiden perusteella. Yhden näkemyksen mukaan hölynpölynä pidetään ilmauksia, jotka ovat riittämättömiä suhteessa logiikkaan tai empiiriseen evidenssiin, väitteitä jotka ovat täysin spekulatiivisia, sekä epämääräisiä ilmauksia, joita ei ole mahdollista selkeyttää. Nämä epämääräiset ilmaukset ovat sellaisia, että mikäli niitä yritetään selventää, ja siinä näennäisesti onnistutaan, kyseinen selvennys ei ole enää tulkittavissa alkuperäisen ilmauksen mukaiseksi. Tämä epäselvyys johtuu siitä mitä on sanottu (ilmaus on sisällöltään epäselvä) tai siitä että ei ole selvää, miksi kyseistä ilmausta käytetään käsillä olevassa kontekstissa. Tämä katsantokanta hölynpölyn mahdollistaa sen, että ihminen, jonka aikomuksena on tuottaa hölynpölyä, ei välttämättä onnistu siinä, ja vastaavasti ihminen, joka pyrkii olemaan täysin rehellinen, voi vahingossa tuottaa hölynpölyä. (Cohen 2002.) Tätä hölynpölynäkemyistä on kuitenkin kritisoitu muun muassa siitä, että se ei tarjoa aukottomia perusteita sille, milloin jokin ilmaus on epämääräinen. Ongelmana on se, että hyvin monet ilmaukset ovat tulkittavissa jostakin näkökulmasta epämääräisiksi, jolloin olennainen osa ilmauksista olisi vaarassa tulla julistetuksi hölynpölyksi. (Frankfurt 2002.)

Convictions are more dangerous foes of truth than lies. Vakaumukset ovat vaarallisempia vihollisia totuudelle kuin valheet.

Frankfurtin hölynpölyn määritelmää on myös ehdotettu muokattavaksi siten, ettei hölynpölyttäjällä tarvitse olla intentiota harhaanjohtaa kuulijaansa. Pelkkä välinpitämättömyys totuusarvojen suhteen riittäisi. (Maes & Schaubroeck 2011.) Täten tilanteet, joissa sanomme mitä sylki suuhun tuo, ilman että pyrimme

It is always the best policy to speak the truth, unless of course you are an exceptionally good liar.

Paras toimintatapa on aina kertoa totuus, paitsi jos olet poikkeuksellisen hyvä valehtelija.

peittämään aikomuksiamme, tai luomaan niistä vääristynyttä kuvaa kuulijalle, olisivat hölynpölyä. Täten hölynpöly ei myöskään olisi aina huono asia, sillä voimme tällöin kertoa hölynpölyä toisille esimerkiksi lohduttaaksemme heitä (Maes & Schaubroeck 2011). Vastaavasti jotkut katsovat hölynpölyksi myös tilanteet, joissa

emme hölynpölyllämme yritä suoranaisesti luoda kenellekään harhaanjohtavaa kuvaa itsestämme, vaan pyrimme ainoastaan välttelemään vastaamista kannaltamme kiusallisiin kysymyksiin (Carson 2016).

Hölynpöly epämääräisinä ilmauksina tulee lähelle *pseudosyvällisen hölynpölyn* käsitettä. Pseudosyvällisellä hölynpölyllä viitataan lauseisiin, jotka ovat kieliopillisesti oikein rakennettuja, mutta joilla ei ole selvää merkitystä. Esimerkiksi lause "Piilotettu merkitys muuttuu ennennäkemättömäksi poliittiseksi kauneudeksi." on kieliopillisesti oikein, mutta sen merkityssisältö (tai tämän merkityssisällön olemassaolo ylipäänsä) on kyseenalainen. Se eroaa sattumanvaraisesti sijoitelluista sanoista siinä mielessä, että tämä lause luo

vaikutelman siitä kuin se olisi luotu kommunikoimaan jotakin. Täten, vaikka sen merkityssisällöllä ei pystytä informoimaan kuulijaa, sillä voidaan kuitenkin tehdä tähän vaikutus. (Pennycook ym. 2015.) Pseudosyvällisen hölynpölyn käsitettä on kritisoitu siitä, että vaikka ihmiset eivät välittömästi käsittäisi tällaisten lauseiden merkitystä, ajan kuluessa osalle heistä voi muodostua ymmärrys niiden sisällöstä (Dalton 2016).

Keskustelua on herättänyt ajatus siitä, voiko ihminen uskoa omaan hölynpölyynsä. Tällä tarkoitetaan tilanteita, joissa henkilö on niin tottunut levittämiinsä tyhjiin mutta omalta kannaltaan tärkeisiin asioihin, ettei hän ainoastaan jaa niitä tarpeen tullen, vaan myös toimii sen mukaan kuin hän todella uskoisi niihin. Tämä näkemys ei kuitenkaan vaikuttaisi olevan yhteensopiva hölynpölyn epämääräisyysmääritelmän kannalta, sillä jos jokin asia on epämääräinen, se ei oikeastaan sano meille mitään. Täten tuntuisi perin omituiselta omata uskomus asiasta, jota emme voi ymmärtää käsitteellisellä tasolla. (Kotzee 2007.)

Hölynpölyn asymmetriaperiaate

Italialainen Alberto Brandolini esitti 10.1.2013 Twitter-tilillään nykyisin *hölynpölyn asymmetriaperiaatteena* (bullshit asymmetry principle; myös *Brandolinin laki*) tunnetun näkemyksen, jonka mukaan

hölynpölyn kumoamiseen menee kertaluokkaa enemmän energiaa kuin sen tuottamiseen. Hivenen samankaltaisia väitteitä on esitetty aikaisemminkin, kuten esimerkiksi Jonathan Swiftin toteamus *"Falsehood flies, and truth comes*

All truths are easy to understand once they are discovered; the point is to discover them. Kaikki totuudet on helppo ymmärtää sen jälkeen kun ne on saatu selville; olennaista onkin selvittää ne.

Hölynpölyn aikaansaamiseen tarvitsee käyttää huomattavasti vähemmän aikaa, kuin sen väääräksi osoittamiseen. Tämä puolestaan vaikeuttaa hölynpölystä eroon pääsemistä. Faktantarkistustyö on myöskin siis hitaampaa kuin tarkistettavien väitteiden esittäminen.

Taskuopas hölynpölyn ehkäisemiseen

Hölynpölyn julkaisemisesta ja levittämisestä on syytä pidättäytyä. Hölynpölyn julkaisemisen seurauksena muiden ihmisten on vaikeampi hahmottaa sitä, mikä

The pure and simple truth is rarely pure and never simple. Puhdas ja yksinkertainen totuus on harvoin puhdas eikä koskaan yksinkertainen.

All truth passes through three stages. First, it is ridiculed. Second, it is violently opposed. Third, it is accepted as being self-evident.

limping after it". Kyseisessä sekä muissa vastaavissa lainauksissa keskitytään kuitenkin siihen, millä nopeudella valheet, hölynpöly tms. leviävät. Brandolinin laissa kyse on puolestaan siitä, kuinka haastavaa hölynpöly on kumota.

on totta ja mikä tekaistua. Vastaamalla alla olevan ohjeistuksen kysymyksiin ja noudattamalla sen neuvoja on mahdollista välttyä julkaisemasta ja levittämästä hölynpölyä (Nijhuis 2014):

1. Kuka kertoo jonkin asian minulle?
2. Kuinka hän tietää kyseisen asian?
3. Ottaen huomioon kohdat 1 ja 2, onko mahdollista että kyseinen henkilö on väärässä?
4. Jos vastaus kysymykseen 3 on kyllä, etsi toinen, ensimmäisestä riippumaton lähde.
5. Tätä toistetaan, kunnes vastaus kysymykseen 3 on "todella epätodennäköistä".

Niin kauan kuin tämä prosessi on kesken, on syytä epäillä asian olevan hölynpölyä.

Ensimmäiseksi tulee siis vastata kysymykseen, kuka kertoo jonkin asian minulle. Tarkemmin sanottuna, kuka asiasta kirjoittaa ja minkälaisen julkaisun yhteydessä? Olennaista on selvittää, onko lähde uskottava, tai onko se mahdollisesti puolueellinen (biased)? Tämän selvittämisen voi aloittaa esimerkiksi tarkastelemalla sitä, minkälaisia ovat muut kyseisessä julkaisussa ilmestyvät tekstit. (Nijhuis 2014.)

If you tell the truth, you don't have to remember anything. Jos kerrot totuuden, sinun ei tarvitse muistaa mitään.

Toiseksi pitää vastata kysymykseen, kuinka henkilö voi tietää kyseisen asian. Onko mahdollista että hänellä on ensikäden tietoa asiasta? Tähän vastaamiseksi kannattaa etsiä tietoa henkilön taustasta, sekä muiden toimijoiden kommentteja kyseisestä henkilöstä. (Nijhuis 2014.)

Competence, like truth, beauty, and contact lenses, is in the eye of the beholder. Pätevyys, kuten myös totuus, kauneus ja piilolinssit, ovat katsojan silmässä.

Mikäli kahden ensimmäisen kohdan vastaukset antavat syyn epäillä, että asiasta kertonut henkilö on väärässä, tai suoranaisesti valehdellut, tulee asian selventämiseksi etsiä toinen lähde. Tämän lähteen tulee myös olla riippumaton ensimmäisestä. Uskottavatkään lähteet eivät voi kumota hölynpölyä, mikäli nämä itse nojaavat kulloisenkin väitteen liikkeellelittäjään. Uusien lähteiden etsintää jatketaan niin kauan, että suurella todennäköisyydellä voidaan olla varmoja asian paikkansapitävyydestä. (Nijhuis 2014.)

Klassisia näkemyksiä valehtelusta

Tarkastelemme seuraavassa muutaman poliittisen filosofian klassikon näkemyksiä valheesta. Perehdymme kirkkoisä Augustinuksen (354 – 430), filosofi Tuomas Akvinolaisen (1225 – 1274), filosofi-historioitsija Niccolò Machiavellin (1469 – 1527), oikeusfilosofi Hugo Grotiuksen (1583 – 1645) sekä oikeusfilosofi Immanuel Kantin (1724 – 1804) käsityksiin, koska he ovat järjestelmällisesti eritelleet valheen välttämättömiä ja riittäviä ehtoja.

Augustinus

Valhe: Valhe on ilmaus, joka eroaa siitä mitä sen esittäjällä on todella mielessään. (*De Mendacio*, 3)

Augustinuksen (*De Mendacio*, 3) mukaan valehtelua ovat tilanteet, joissa ihmisellä on mielessään jokin asiointi, mutta hän siitä huolimatta ilmaisee toiselle erilaisen asiointilan. Valehteleva ihminen mieltää jonkin asian olevan tosi, mutta ei kerro tätä, vaan sanoo jotakin, minkä tietää tai luulee olevan epätotta. Valehtelu riippuu ihmisen tavoitteesta. Mikäli ihminen sanoo epätoden asian, häntä ei Augustinuksen mukaan voida syyttää valehtelusta, mikäli hän itse uskoo tämän asian olevan tosi. Vastaavasti Augustinus on sitä mieltä, että ihminen joka sanoo toden asian, mutta kuvittelee sen olevan epätosi, syyllistyy valheeseen.

The truth will set you free, but first it will make you miserable. Totuus vapauttaa sinut, mutta ensin se tekee sinut onnettomaksi.

Augustinuksen valehtelunäkemys jättää tulkinnanvaraa sen suhteen, pitääkö hän harhauttamistarkoitusta valheen välttämättömänä ehtona. Augustinus toteaa, että esimerkiksi vitsit eivät ole valheita, koska niiden tavoitteena ei ole luoda toimijalle epätotta uskomusta (*De Mendacio*, 2). Lisäksi hän esittää, että jos epätotena pidetty asia sanotaan harhauttamistarkoituksessa, kyse on valheesta (*De Mendacio*, 5). Augustinuksen teksteistä on kuitenkin olemassa tulkintoja, joiden mukaan hänen valhenäkemyksensä voi kattaa muutakin kuin vain harhauttamistarkoituksessa lausutut intentionaaliset epätotuudet (ks. esim. Conte 2014).

Augustinus (*De Mendacio*, 25) jakaa valheet kahdeksaan eri luokkaan, joista ensimmäinen on rangaistavin ja viimeinen vähiten rangaistavin:

- 1 Valheet jotka kerrotaan uskonnon opetuksessa.
- 2 Valheet jotka eivät hyödytä ketään mutta jotka vahingoittavat joitakin.
- 3 Valheet jotka hyödyttävät joitakin mutta vahingoittavat toisia.
- 4 Valheet jotka kerrotaan valehtelemisen ja huijaamisen ilosta (ns. puhtaat valheet).
- 5 Valheet jotka kerrotaan toisen miellyttämiseksi (esim. puheessa)
- 6 Valheet jotka eivät vahingoita ketään ja hyödyttävät toisia aineellisesti (esim. rahallisesti)
- 7 Valheet jotka eivät vahingoita ketään ja jotka antavat toisille tilaisuuden syntien katumukseen.

8 Valheet, jotka eivät vahingoita ketään, ja jotka suojelevat toisia ruumiilliselta kärsimykseltä (corporal defilement).

Hän toteaa (*De Mendacio*, 42), että valehtelu taksonomian kahdeksannen luokan mukaisesti on pienempi synty kuin valehtelu ensimmäisen luokan mukaisesti. Tästä huolimatta myös vähäisemmät valheet ovat syntiä yhtäkaikki. Ja koska synnin tekemisestä tulee pidättäytyä (*Contra Mendacium*, 19), on Augustinuksen tulkittu olevan kaikissa tapauksissa valehtelua vastaan (ks. esim. Tollefsen 2012). Vaikka on tapauksia, joissa totuuden salaaminen joltakin henkilöltä on perusteltua, tämä ei Augustinuksen mukaan kuitenkaan oikeuta meitä valehtelemaan (*Contra Mendacium* 15).

Tuomas Akvinolainen

Tuomas Akvinolaisen (*Summa Theologiae* II – II, q:110, a:1) mukaan valheeseen (falsehood) liittyy kolme asiaa: esitetyn väitteen epätotuus, halu kertoa valhe sekä halu pettää toista osapuolta. Näistä ensimmäinen on valheen materiaallinen

Kaikki suuret totuudet ovat alkaneeet kerettiläisyytenä.

ulottuvuus, toinen on valheen muodollinen ulottuvuus ja kolmas väitteen vaikuttava ulottuvuus. Valheessa olennaista on toinen

ulottuvuus, eli se että esittäjällä on halu ilmaista epätotuus. Täten tilanteet, joissa ihmisen tavoitteena on puhua totta, mutta joissa hän vahingossa tulee sanoneeksi epätoden asian, eivät ole täydellisiä valheita. Vastaavasti tilanteet, joissa henkilön intentiona on tuoda julki epätosi asia, mutta joka osoittautuukin sattumalta todeksi, saavuttavat valheen ominaisen luonteen.

Valheet eivät voi olla oikeudenmukaisia tai hyviä, sillä ihmiselle on luonnotonta ilmaista sanoilla jotakin, mikä ei ole hänen mielessään. Täten jokainen valhe on syntiä. (*Summa Theologiae* II – II, q:110, a:3.) Kaikki valheet eivät kuitenkaan ole yhtä vakavia syntejä. Valheet voidaankin jakaa sen mukaan, kuinka syntisiä ne ovat luonteeltaan. Suurinta syntiä ovat *pahantahtoiset* valheet, joiden avulla pyritään vahingoittamaan toisia. Synti on vähäisempää, jos valheella tavoitellaan jotain hyvää. Tällaiset valheet ovat joko *leikkisiä*, joilla tavoitellaan iloa ja hauskuutta, tai *hyväntahtoisia*, jolloin niillä pyritään auttamaan toisia ihmisiä. (*Summa Theologiae* II – II, q:110, a:2.)

Niccolò Machiavelli

Omanlaisensa näkemyksen poliitikkojen valehteluun antaa Niccolò Machiavelli. Hänen mukaansa menestyvät valtiomiehet kykenevät tarvittaessa syömään sanansa ja tarpeen vaatiessa olemaan välittämättä uskonnon ja ihmisyyden normistoista. Hallitsijat tuomitaan tulosten, ei tekojen mukaan. (II Principe XVIII.) Täten valehtelukin olisi hallitsijoille sallittua, jos tilanne sitä edellyttää ja niin saavutetaan hyvä lopputulos. Machiavellilla ei kuitenkaan ole systemaattista

Helpompi uskoa yksinkertaiseen valheeseen kuin monitahoiseen totuuteen.

Kannattaa tutkia etupäässä valheita. Ne ovat lähempänä totuutta.

teoriaa valehtelusta, joten hänen näkemykseensä ei tässä syvennyttä tarkemmin.

Hugo Grotius

Valhe: toiselle ihmiselle ilmaistu asia, joka eroaa siitä mitä puhuja todellisuudessa ajattelee (ilmeisesti kuitenkin vain jos toisella ihmisellä on oikeus harkintaan ja arvosteluun) (*De jure belli ac pacis*, kirja 3, luku 1, kappale XI.)

Hugo Grotiuksen mukaan valehtelussa ihminen ilmaisee toiselle ihmiselle jonkin asian tavalla, joka eroaa siitä miten hän todellisuudessa ajattelee. **Lapsilta ja hulluilta totuuden kuulee.** Valheet ovat oikeudenvastaisia, sillä niillä riistetään toisilta ihmisiltä heidän oikeutensa sekä vapautensa harkintaan ja arvosteluun. Kaikissa tapauksissa toisella ihmisellä ei kuitenkaan ole tätä oikeutta, ja näissä tapauksissa ei ole väärin puhua epätotta. (*De jure belli ac pacis*, kirja 3, luku 1, kappale XI.)

Epätotuuksien puhuminen ensinnäkin lapsille tai mielipuolille ei ole suoranaisesti väärin, sillä heillä ei ole vapautta harkintaan, eikä ketään voida riistää oikeuden suhteen jota hänellä ei ole. Valehtelusta ei myöskään ole kyse silloin, jos väitteen kuulee ja uskoo jokin sellainen ihminen, kenelle sitä ei ole tarkoitettu. (*De jure belli ac pacis* kirja 3, luku 1, kappale XIII.) Mikäli siis keskustelussa käytän totuudenvastaista

Totuus on tuolla ulkona. Valheet ovat pääsi sisällä.

ilmaisua ja keskustelukumppanini ymmärtää mitä tällä ilmaisulla haen takaa, minua ei voida syyttää valehtelusta vaikka

jokin keskustelun ulkopuolinen taho tulisi harhautetuksi sanojeni seurauksena. Oikeudesta totuuteen voidaan luopua myös suoralla tai epäsuoralla myöntymyksellä. Jos siis kerron epätoden asian jollekin ihmiselle, joka on suostunut tähän, minua ei voida syyttää valehtelusta. Varsinaisesta valehtelusta ei ole myöskään kyse silloin, kun toiselle kerrotaan jokin sellainen asia, josta toinen on kiitollinen, tai jonka kuulemisesta voidaan katsoa olevan hänelle hyötyä. Täten ei esimerkiksi ole väärin lohduttaa sairasta ystävää epätosilla sanoilla. Grotius hyväksyy valehtelun myös tapauksissa, joissa viattoman ihmisen henki tai jotakin yhtä arvokasta, on riippuvaista valehtelusta. (*De jure belli ac pacis* kirja 3, luku 1, kappaleet XI – XVI.)

Immanuel Kant

Modernin filosofian kantaisän, preussilaisen filosofi Immanuel Kantin on puolestaan katsottu pitävän valheina tapauksia, joissa puhuja esittää epätotena pitämänsä väitteen siinä tarkoituksessa, että se uskottaisiin totena (Mahon 2009). Kirjoituksessaan *Über das Mißlingen aller*

philosophischen Versuche in der Theodicee (8:267 – 268) Kant toteaa, että kaikki sanomisemme eivät aina välttämättä ole totta, sillä voimme erehtyä. Meidän tulisi kuitenkin aina pyrkiä olemaan totuudenmukaisia, eli emme saa tietoisesti julistaa sellaista, mitä emme pidä totena. Mikäli emme ole totuudenmukaisia, syyllistymme valheeseen. Täten emme valehtele, jos lausumme

Uutiset ovat totuuksia joiden paikkansapitämättömyys annetaan anteeksi niiden ajankohtaisuuden takia.

epätoden väitteen, jota itse pidämme totena. Vastaavasti syyllistymme valheeseen, jos sanomme toden väitteen, jota pidämme epätotena. Valheeseen siis kuuluu se, että esitämme tietoisesti epätotena pitämämme väitteen.

Kantin on myös tulkittu olevan sitä mieltä, että valheeseen kuuluu intentio saada yleisö uskomaan kuulemansa (Mahon 2009). Kant on todennut, että käyttämme välillä tietoisesti epätosia ilmauksia, joilla ei voida katsoa olevan harhauttamistarkoitusta.

Tämä siksi, että yleisöme tietää miten niihin tulee suhtautua (*Anthropologie in pragmatischer Hinsicht* 7:152). Tällaisia ovat esimerkiksi monet kohteliaisuudet, kuten ”nöyrin palvelijanne”. Kant kysyykin, voidaanko tällaisia tilanteita pitää valehteluna, koska ketään ei harhaan johdeta niissä, ja kutsuu tällaista pohdintaa viisasteluksi (*Die Metaphysik der Sitten* 6:431). Tämä voidaan tulkita ilmaukseksi siitä, että Kant edellyttää valehtelijalta aikomusta saada kuulijansa uskomaan ilmaisehansa asia.

Immanuel Kantin suhtautuminen valehtelun hyväksyttävyyteen on tulkinnanvarainen. Kirjoituksessaan *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen* Kant esittää, että esitettyjen väittämien totuudenmukaisuus on ihmisen velvollisuus toisia kohtaan, riippumatta siitä kuinka suurta haittaa tästä on itselle tai muille. Tämä sen vuoksi, että mikäli väitteitä ei yleisesti uskota, kaikki sopimuksiin perustuvat oikeudet ovat hyödyttömiä, mikä puolestaan on väärin ihmiskuntaa kohtaan. Vaikka valehtelu ei siis vahingoittaisi ketään yksilöä, ja vaikka sen tekemättä jättämisestä olisi haittaa joillekin yksilöille, valehtelu vahingoittaa ihmiskuntaa kokonaisuutena.

Yksi hätkähdyttävimmistä eroista kissan ja valheen välillä on, että kissalla on vain yhdeksän elämää.

Lisäksi Kant kirjoittaa teoksessaan *Die Metaphysik der Sitten* (6:429) että valehtelu on suurin velvollisuusrikkomus, jonka ihminen voi (moraalisena olentona) tehdä itseään kohtaan. Oikeuden doktriinissa tietoisesti esitetty epätotuus on valhe vain, jos sillä vahingoitetaan toisten oikeuksia, mutta etiikan kontekstissa kaikki tietoiset epätotuuudet ovat valheita. Valehtelu on rikos ihmistä itseään kohtaan ja niin toimimalla hän vähentää omaa ihmisyyttään.

Toisaalta Kant toteaa, että mikäli olisimme aina täysin uskollisia totuudelle, olisimme helposti toisten pahantahoisuuden armoilla. Hän näyttäisikin joissain tilanteissa olevan vähemmän kriittinen valehtelun suhteen. Tilanteissa, joissa meidät pakotetaan tunnustamaan jotakin (esim. voimankäytön avulla), ja joissa tiedämme että sanomaamme käytetään väärin, valhe on puolustuskeino. Mikäli jokin lausunto kiristetään meistä väärinkäyttöä varten, meillä on oikeus puolustaa itseämme. Tällaisissa tapauksissa Kant puhuu *välttämättömästä valheesta*. (ks. Kantin oppilaitten luentomuistiinpanojen pohjalta toimitettu teos *Lectures on*

Mies kuulee ennemmin sata valhetta, kuin yhden totuuden jota hän ei halua kuulla.

meidät pakotetaan tunnustamaan jotakin (esim. voimankäytön avulla), ja joissa tiedämme että sanomaamme käytetään väärin, valhe on puolustuskeino. Mikäli jokin lausunto kiristetään meistä väärinkäyttöä varten, meillä on oikeus puolustaa itseämme. Tällaisissa tapauksissa Kant puhuu *välttämättömästä valheesta*. (ks. Kantin oppilaitten luentomuistiinpanojen pohjalta toimitettu teos *Lectures on*

lausunto kiristetään meistä väärinkäyttöä varten, meillä on oikeus puolustaa itseämme. Tällaisissa tapauksissa Kant puhuu *välttämättömästä valheesta*. (ks. Kantin oppilaitten luentomuistiinpanojen pohjalta toimitettu teos *Lectures on*

Ethics, 27:448. Heath & Schneewind 1997.) Kantin on kuitenkin tulkittu olevan tyytymätön välttämättömän valheen käsitteeseen: hänen on katsottu joko suhtautuvan kyseenalaisesti sen olemassaoloon, tai hyväksyvän sen vain vastahakoisesti (Wood 2011).

Aluksi valehtelija saa valheen näyttämään totuudelta. Lopulta hän saa totuuden näyttämään valheelta.

Valehtelu- ja harhautusmääritelmiä

Seuraavaksi pyrimme määrittelemään riittävän täsmällisesti, mitä valheella ja harhautuksella tarkoitetaan. Vertaamme erilaisia valheluonnehdintoja.

Aloittakaamme seuraavalla luonnehdinnalla:

Valehtelumääritelmä 1

A valehtelee B:lle joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta
2. A ilmaisee B:lle että $\neg p$ (ei- p)

Määritelmässä A:n täytyy tietää tai luulla tietävänsä mikä on epätotta, mutta häneltä ei edellytetä intentiota harhauttaa. Tämä ei kelpaa valheen määritelmäksi, koska kaikki epätotuuksien ilmaisut eivät ole valehtelua.

Älä kiistele ihmisen kanssa, joka uskoo omia valheitaan.

Valehtelumääritelmä 2

A valehtelee B:lle joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta
2. A ilmaisee B:lle että $\neg p$ (ei- p)
3. A:n tavoitteena on saada B uskomaan, että $\neg p$

Määritelmässä A:n täytyy tietää tai luulla tietävänsä mikä on epätotta. Lisäksi häneltä edellytetään intentiota saada B uskomaan $\neg p$.

Valehtelumääritelmä 3

A valehtelee B:lle joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta
2. A ilmaisee B:lle että $\neg p$
3. A:n tavoitteena on saada B uskomaan, että $\neg p$
4. $\neg p$ ei vastaa tosiasioita

Määritelmässä A:n täytyy tietää tai luulla tietävänsä mikä on epätotta. Häneltä edellytetään myös intentiota saada B uskomaan $\neg p$. Tämän lisäksi $\neg p$:n täytyy myös olla epätotta (=se ei vastaa tosiasioita).

Kokoamme nyt tässä työssä noudatettavan valhemääritelmän.

Valhe on vilpillisesti esitettävä totuudenvastainen, perätön väittämä. (Seuraa

suoraan valheen määritelmästä:

Älä esitä kysymyksiä niin et kuule valheita.

vrt Oxford English Dictionary,

Merriam-Webster, American

Heritage Dictionary, Kielitoimiston

sanakirja) Valheessa on siten välttämättä kaksi komponenttia: perättömän väitteen esittäminen totena⁵ ja harhaanjohtamisen tarkoitus (mala fides eli vilpillinen mieli). Harhaanjohtamisen tarkoitusta on vaikea todentaa. Faktaväitteitä tarkistaessa emme siis todenna valehtelua, ainoastaan epätotuuksia.

Siten kaikki epätosien väitteiden esittämiset eivät vielä ole valehtelua, jos puhuja itse uskoo väitteeseensä (bona fides eli hyvä usko ja vilpitön mieli). Epätotuuden lisäksi valheelta edellytetään, että se esitetään nimenomaisesti harhauttamisen tarkoituksessa. Valheella on siis tarkoitus luoda toiselle jokin epätosi uskomus. Kaikki harhauttaminen ei kuitenkaan ole valehtelua, sillä ihminen voi pyrkiä luomaan toiselle epätoden uskomuksen myös totuudenmukaisilla väitteillä tai esittämättä väitettä ensinkään.

Valehtelu edellyttää harhauttamistarkoituksessa esitetyn totuudenvastaisen väittämän lisäksi vähintään kahta toimijaa: valehtelijaa ja hänen aiottua yleisöään. Jotta toimija voisi valehdella, hänellä täytyy olla jokin yleisö jolle hän valheensa esittää.

Yleisön ei tarvitse olla yksilöity, vaan toimija voi esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta valehdella laajalle joukolle ihmisiä.

A good liar knows that the most efficient lie is always a truth that has had a key piece removed from it. Hyvä valehtelija tietää, että tehokkaimpia valheita ovat totuudet, joista on poistettu avainpalanen.

Täytyykö valehtelijan tietää totuus voidakseen valehdella? Ei välttämättä, mutta hänen on tiedettävä sanomansa epätodeksi. Entä täytyykö valehtelijan tavoitella yleisölleen juuri sitä epätotta uskomusta, jonka hän ilmaisee. Ei, sillä valehteluna voidaan pitää myös tapauksia, joissa valehtelija pyrkii valheellaan luomaan yleisölleen jonkin muun epätoden uskomuksen.

⁵ Toisenlaisiakin valhenäkemyksiä on. Näiden mukaan myös todet ilmaukset voivat olla valheita, jos valehtelija itse uskoo niiden olevan epätotta. Esimerkiksi kirkkoisä Augustinus esitti aikoinaan tällaisen kannan (De mendacio, 3).

Valehtelu edellyttää siten seuraavat elementit:

- 1 Valehtelija
- 2 Valehtelijan yleisö
- 3 Valehtelija tietää että väite p on epätosi.
- 4 Valehtelija ilmaisee yleisölleen p .
- 5 Valehtelija yrittää luoda yleisölleen epätoden uskomuksen.

Harhauttamismääritelmä 1

A harhauttaa B:tä joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta.
2. A yrittää toimillaan luoda B:lle $\neg p$:n mukaisen uskomuksen.

Määritelmä mahdollistaa sen, että A harhauttaa B:n uskomaan jonkin asian joka on totta, kunhan vain A:lla itsellään on päinvastainen uskomus.

Harhauttamismääritelmä 2

A harhauttaa B:tä joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta.
2. A yrittää toimillaan luoda B:lle $\neg p$:n mukaisen uskomuksen.
3. $\neg p$ ei vastaa tosiasioita.

Tässä määritelmässä A harhauttaa B:tä vain jos harhautuksella luotu uskomus on epätosi.

Harhauttamismääritelmä 3

A harhauttaa B:tä joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta.
2. A yrittää toimillaan luoda B:lle $\neg p$:n mukaisen uskomuksen tai estää B:tä muodostamasta p :n mukaista uskomusta.

Valheemme paljastavat meistä yhtä paljon kuin totuutemme.

Tässä määritelmässä A harhauttaa B:tä jos hän pyrkii luomaan B:lle mielestään epätoden uskomuksen, tai yrittää estää B:tä muodostamasta totena pitämäänsä uskomusta.

Harhauttamismääritelmä 4

A harhauttaa B:tä joss:

1. A tietää tai luulee tietävänsä, että jokin propositio p on totta.
2. A yrittää toimillaan luoda B:lle $\neg p$:n mukaisen uskomuksen tai estää B:tä

muodostamasta p :n mukaista uskomusta.

3. $\neg p$ ei vastaa tosiasioita.

4. p vastaa tosiasioita.

Tässä määritelmässä A harhauttaa B:tä jos hän pyrkii luomaan B:lle mielestään epätoden uskomuksen, tai yrittää estää B:tä muodostamasta totena pitämäänsä uskomusta. A:n totena pitämän proposition on lisäksi todella oltava totta, ja epätotena pitämänsä proposition vastaavasti epätotta.

Miksi totuutta vastaamaton vaikutelma ei ole aina valhe?

Toimija voi valehtelun ohella monilla muillakin tavoin antaa harhaisen, epätoden tai vääran vaikutelman. Epätosi väite ei aina ole valhe.

Vaikka poliitikko sanoisi epätoden väittämän, hänen ei välttämättä tarvitse valehdella. Suurin osa poliitikkojen tekemistä epätosista väittämistä on muita kuin valheita. Totuutta vastaamattoman vaikutelman taustana voi mm. olla:

Valehtelu kasvattaa luovia kykyjä, laajentaa egoa ja vähentää kitkaa sosiaalisissa suhteissa.

Virhe: asiavirhe, ajatusvirhe, kirjoitusvirhe, lukuvirhe, muistivirhe, virhe laskutoimituksessa, väärinymmärrys, väärä asiayhteys, virheellinen data, vanhentuneet tiedot, lapsus, erehdys, hairahdus, kummellus, kömmähdys, lipsahdus, erhe, fiba, huomaamattomuus, kämmi, moka, munaus, möhläys, tapaturma, tarkoittamaton tunarointi, töppi, töppäys, vahinko.

Laiminlyönti: olennaisuuksien kertomatta jättäminen, omissio.

Väärinkäsitys: puhuja on ymmärtänyt asian väärin, puhuja itse uskoo että se mitä hän sanoo on totta, harhainen kuva todellisuudesta, virhearvio.

Uudelleenjärjestely: asiayhteyden vääristely, esimerkiksi sarkasmin viljely tai kontekstin muuttaminen.

Kieltäminen: totuuden tunnustamisesta kieltäytyminen.

Vähättely: virheen vaikutusten väheksyminen.

Sepittäminen: epätoden tarinan tarkoituksellinen luominen.

Kielitaidottomuus: puhuja ei osaa kunnolla kieltä, ja tulee siksi sanoneeksi jotakin epätotta.

Kyvyttömyys: puhuja ei hallitse käsillä olevaa asiaa, ja tulee tämän vuoksi sanoneeksi jotakin epätotta.

Välinpitämättömyys: puhuja ei ole kiinnostunut tai ei vaivaa päätään sanomistensa totuudenmukaisuudella.

Lähdekritiikkittömyys: toimija käytti ala-arvoista lähdettä tai lähdettä, jossa oli asiavirhe.

Toistaminen: toimija monisti kuulemansa.

Alentunut toimintakyky: humalatila, väsymys, uupumus, mielialojen vaihtelut, läheisen poismeno, masennus, dementia, jokin muu sairaus.

Keskeneräisyys: toimija ehti sanoa vain osan suurempaa väitettä, joka olisi ollut totta.

Väistäminen: toimija väisti itsensä kannalta epämieluisan aiheen

Tunteisiin vetoaminen: toimija käytti liikaa tunteisiin vetoavia retorisia keinoja muuten toden väitteen seassa.

Valheelliset premissit: toimija jatkoi jo premisseiltään valheellista väittelyä, vaikka argumentit itsessään olivat tosia ja rationaalisia.

Huumori: toimija kertoi vitsin tai sanoi asian huumorimielellä, ei tarkoittanut, mitä sanoi.

Tulkinnanvaraisuus: toimija oli tulkinnanvarainen tai tuli väärin ymmärretyksi.

Manipulointi: toimija oli harhaanjohdettu.

Kielikuvat

Tahallinen liioittelu

Tarkastelemme seuraavaksi, mitä ovat valheen mahdolliset seuraukset.

Mitkä ovat valehtelun seuraukset?

Valehtelulla on politiikassa monenlaisia seurauksia. Valhe voi vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti ja sillä voi olla vaikutuksia niin poliitikolle itselleen kuin myös jollekin yleisön segmentille.

Valheiden *paljastamisen* keinoja on **Tosi kuin vesi ja pitää kuin seula.** lukuisia. Tämä aihepiiri on aivan oma tutkimusalueensa on (ks. esim. Meyer 2010; Van Edwards 2013; Houston, Floyd, Carnicero ja Tennant 2013 sekä Houston, Floyd ja Carnicero 2015).

On syytä erottaa *valehtelun* ja *valehtelun paljastumisen* seuraukset.

Valehtelun hyödyt ja haitat poliitikolle

Poliitikko voi saavuttaa valehtelullaan *aineellista hyötyä* (kuten rahaa tai muuta varallisuutta), jota hän ei totta puhumalla saisi. Poliitikko voi valehdella myös saadakseen *lisää vaikutusvaltaa, kohotakseen korkeampaan asemaan* (esimerkiksi puolueen sisäisessä hierarkiassa)

Niin kuin on olemassa hätävalheita, on myös hätätotuuksia. tai *vauhdittaakseen urakehitystään.* Valheella voidaan tavoitella myös vähemmän konkreettisia hyötyjä,

kuten *arvostusta* (esimerkiksi kollegoiden silmissä) tai *suosiota* (esim. äänestäjien keskuudessa) tai *julkisuutta*. Valheiden avulla on mahdollista myös *korostaa omaa auktoriteettiasemaa* ja osoittaa näin olevansa vallankahvassa kiinni.

Valheiden avulla poliitikot voivat myös pyrkiä *pelastamaan kasvonsa*. Poliitikot joutuvat välillä (varsinkin julkisuudessa toimiessaan) kiusallisiin tilanteisiin, joissa totuuden puhuminen tai valehtelematta jättäminen saattaisi heidät noloon asemaan. Tällöin valheiden avulla on mahdollista estää kasvojen menetys. Valheella voidaan myös *välttää häpeää, välttää jokin rangaistus sekä peittää jokin tehty virhe*. Tällaisissa tapauksissa valheella pyritään estämään totuuden julkituleminen, jotta poliitikko välttäisi jonkin omalta kannaltaan negatiivisen seurauksen.

Valehtelulla myös *luodaan tulevaisuuden valintajoukkoja*. Kertomalla nyt jonkin

valheen poliitikko mahdollistaa sen, että hän voi myöhemmin toimia tavalla, joka ei olisi mahdollista jos hän olisi puhunut ainoastaan totta.

Valehtelulla poliitikot voivat myös pyrkiä *välttämään suurempia vahinkoja*. Tällöin valhe voidaan nähdä vahinkona, joka on hyväksyttävä, jotta poliitikko välttyisi joltakin vielä suuremmalta vahingolta. Tai vaihtoehtoisesti jokin vahinko on jo tapahtunut, ja valheella estetään se, ettei poliitikon kannalta vielä suurempi vahinko aktualisoidu.

Tottakai se on totta, kun on viimeinen puhuja elossa. Totuus on sodan ensimmäinen uhri. Ennen tarvittiin aseet ja sotaväki pitämään kansaa kurissa; nyt riittävät pelkät valheet.

Joskus valheen kertomisesta voi seurata myös *mielihyvää*. Esimerkiksi kirkkoisä Augustinus mainitsee valheet, jotka kerrotaan puhtaasti valehtelemisen ilosta (*De Mendacio* 42). Valehtelusta voi seurata myös *ylemmyyden*

tuntoa, kun toimija huomaa pystyvänsä jallittamaan yleisöään. Toisille voidaan valehdella myös *itsensä viihdyttämiseksi*, josta esimerkkeinä huvituksen hakeminen valehtelemalla sekä ajan tappaminen.

Itse valehtelulla voi olla myös negatiivisia seurauksia poliitikon kannalta. Valehtelemalla poliitikko *supistaa omaa valintajoukkoaan*. Kun poliitikko valehtelee, hän vähentää itseltään asioita joita hän voi tulevaisuudessa sanoa jäämättä valheesta kiinni.

Valehtelemisen myötä poliitikolle voi aiheutua myös *huono omatunto* ja *syyllisyyden tuntemuksia*, jos hän mieltää toimineensa väärin valehdellessaan. Lisäksi valehtelu *lisää stressiä*, kun toimija tietää toimineensa arveluttavalla tavalla ja että hänen on elettävä kiinnijäämisen riskin kanssa sekä mahdollisesti jatkettava valehtelua samasta aiheesta edelleen.

Valehtelun paljastumisen seuraukset poliitikolle

Poliitikon valheen paljastumisesta seuraa yleensä *julkisuutta*. Joissakin tapauksissa tämä on poliitikon kannalta hyvä asia, kun hän saa näin lisää näkyvyyttä.

Valheen paljastumisella on kuitenkin useita negatiivisia seurauksia poliitikolle. Yksi merkittävimmistä on *mainehaitta*. Valehtelusta kiinnijäämisen seurauksena toimijan maine kärsii. Maineella taas on politiikassa tärkeä merkitys, sillä toimijoiden kannalta on hyödyksi, jos heillä on luotettavan pelaajan maine. (Salonen ja Wiberg 1987.) Ja kun on kerran valehdellut, pidetään toimijaa tämän jälkeen usein valehtelijana myös sellaisissa tapauksissa, joissa hän puhuu totta.

Valehtelun paljastumista voi myös seurata *köyhtyminen*, kun toimija menettää tai häneltä jää saamatta jokin hyöty, joka hänelle olisi onnistuneen valehtelun seurauksena siunaantunut. Valehtelusta voi koitua toimijalle myös sanktioita, joko lainsäädännön määräämiä (esimerkiksi sanktiot väärästä valasta) tai epävirallisia.

Valehtelun paljastuminen voi johtaa myös toimijan *aseman menetykseen* kuten erottamiseen luottamustehtävästä tai aseman heikkenemiseen puolueen sisällä (puolueen sisäinen rankaisu).

Valheen paljastumisesta seuraa mahdollisesti myös toimijan *epäonnistuminen tavoitteissaan*. Kun toimija valehtelulla pyrkii saavuttamaan jonkin asian, on luonnollista että totuuden tullessa julki tavoiteltu asia voi jäädä saavuttamatta.

Totuus ja öljy nousevat aina pintaan. Valehtelusta kiinnijäämisestä voi seurata myös toimijan *leimaaminen valehtelijaksi* tai valehtelijan *stigma*. Onkin mahdollista, että toimijaa aletaan valehtelun myötä pitää epäkelpona yhteisön jäsenenä. Valehtelulla on myös vaikutusta toimijan suosioon, sillä paljastuneiden valheiden seurauksena hän saattaa joutua *epäsuosioon*.

Valehtelun seuraukset yleisölle

Valheella voi olla jonkin yleisön segmentin kannalta positiivisia vaikutuksia. Valheella voidaan ensinnäkin *suojella* yleisöä. On tilanteita joissa totuuden kertominen aiheuttaisi yleisölle vahinkoa (esimerkiksi valtiota tai kansakuntaa koskevan turvallisuusuhan alla) ja valheella yleisö suojataan näiltä vahingoilta. Valheen avulla on myös mahdollista ylläpitää *yhteiskuntarauhaa*, kun yhteisön vakauden kannalta kielteisiä totuuksia ei kerrota.

Valehtelulla voidaan myös *välttää järkytys* sekä *mielipaha* yleisön keskuudessa. Joskus totuus on sellainen, että se järkyttäisi tai pahoittaisi ihmisten mieliä, jolloin valehtelun avulla nämä negatiiviset tuntemukset on mahdollista estää. Valehtelemalla yleisön kannalta mieluisalla tavalla seuraa yleisön keskuudessa puolestaan *mielihyvää*. Lisäksi valheilla voi olla yleisön kannalta *voimaannuttava* vaikutus, kun niiden seurauksena esimerkiksi yleisön itsetunto ja rohkeus kasvavat.

Valehtelun myötä myös erilaiset *voimasuhteet* yleisön keskuudessa voivat muuttua, jolloin enemmän vaikutusvaltaa saaneet hyötyvät. Lisäksi valheilla voidaan *ajaa jonkin määrätyn ryhmän etua*, jonka seurauksena tämän ryhmän jäsenet jäävät voitolle. Tällaisissa tilanteissa valheen positiiviset vaikutukset koskettavat kuitenkin vain jotakin tiettyä yleisön segmenttiä, eivät koko yleisöä. Näin ollen valheet voivat hyödyttää yhtä yleisön osajoukkoa, mutta vahingoittaa toista.

Valehtelusta on yleisölle myös haittaa, sillä tämän seurauksena he voivat tehdä *huonoja päätöksiä* pohjatessaan ratkaisunsa epätoteen informaatioon. Lisäksi valehtelun myötä yleisölle muodostuu *väärä tilannekuva* valheen kohteena olevasta asiasta. Valheet myös *hämärtävät totuutta*, kun yleisö ei tiedä mikä on totta ja mikä epätotta. Lisäksi valheen avulla voidaan yleisöltä *salata olennaisuuksia*, jotka heidän olisi hyvä tai välttämätöntä tietää.

Valheen paljastumisen seuraukset yleisölle

Valheen paljastumisella on yleisölle positiivisia vaikutuksia. Ensinnäkin yleisön *lähdekriittisyys kasvaa*, kun sen jäsenet oppivat ettei kannata luottaa sinisilmäisesti toisiin ihmisiin tai että määrättyt tahot eivät ole luotettavia lähteitä. Lisäksi valehtelun julkitulemisella on *sivistävä* vaikutus, kun yleisö oppii tuntemaan totuuden valhetta koskevan asian tiimoilta.

Yleisössä voi esiintyä myös *ylemmyyden tunnetta* sen johdosta, että he ovat saaneet valehtelijan kiinni teostaan. Lisäksi erityisen nolon valheen paljastumisella on yleisön kannalta *huumoriarvoa*.

Valheen paljastumisella voi olla yleisön kannalta myös negatiivisia vaikutuksia. Valehtelu voi *heikentää ihmisten välistä sosiaalista koheesiota*, kun ihmiset huomaavat että yhteiskunnan jäsenet valehtelevat toisilleen. Tietoisuus toisten valehtelusta voi myös *lisätä epäluottamusta* toisia **Totuus on orpo.** ihmisiä kohtaan, sekä *lisätä yleistä epävarmuutta*, kun ihmiset eivät enää ole varmoja mikä on totta ja mikä valettä. Seurauksena voi myös olla ihmisten välinen *luottamuspula*, joka vaikeuttaa yhteisten asioiden hoitamista.

Tietoisuus siitä että heille on valehdeltu, voi aiheuttaa yleisössä myös mielipahaa ja pettymyksen tunteita.

Valehtelun paljastumisesta voi seurata myös *lumetotuusvaikutus*. Ihmiset uskovat herkästi väitteisiin jotka ovat heille tuttuja ja joita he kuulevat usein, riippumatta näiden väitteiden totuusarvosta (Bacon 1979). Täten, jos valhetta aletaan sen paljastumisen myötä oikaista ja sitä kautta toistaa ihmisille useasti, on vallan mahdollista että ihmiset alkavat toiston myötä uskoa itse valheeseen, eivät sen oikaisuun.

Totuus kestää tavallisesti korkeintaan kaksikymmentä vuotta.

Totuus löytyy vanhoista vitseistä.

Totuus on aina tunnettava, joskus myös ilmaistava.

Taulukko 13. Valehtelun hyödyt ja haitat poliitikolle ja jollekin yleisön segmentille.

	Hyöty	Haitta
Poliitikko	Aineelliset hyödyt Vaikutusvallan kasvu Aseman kohoaminen Urakehitys Arvostus Suosio Kasvojen pelastus Häpeän tai rangaistuksen välttäminen Auktoriteettiaseman korostuminen Virheen peitto Valintajoukon luominen Suurempien vahinkojen välttäminen Mielihyvä Ylemmyyden tunto Itsensä viihdyttäminen	Valintajoukon supistuminen Huono omatunto Syyllisyys Stressin lisääntyminen
Yleisö	Suojelu Yhteiskuntarauha Järkytyksen välttäminen Mielipahan välttäminen Mielihyvä Voimaantuminen Voimasuhteiden ¹⁵³ muutos	Huonot päätökset Väärä tilannekuva Totuuden hämärtyminen Olennessuhteiden salaus
	Eturyhmien etujen ajaminen	

Taulukko 14. Valehtelun paljastumisen hyödyt ja haitat poliitikolle ja jollekin yleisön segmentille

	Hyöty	Haitta
Poliitikko	Julkisuus	Mainehaitta Köyhtyminen Sanktiot Aseman menetys (puolueen sisäinen rankaisu tai erottaminen luottamustehtävästä) Omien tavoitteiden epäonnistuminen Leimaaminen Stigma Epäsuosio
Yleisö	Lähdekriittisyys kasvaa Sivistyminen Ylemmyyden tunne paljastumisesta Huumoriarvo	Sosiaalinen koheesio heikkenee Epäluottamuksen lisääntyminen Epävarmuuden lisääntyminen Luottamuspulla Mielipaha Pettymys Lumetotuusvaikutus

**Totuus on arvokkain asiamme:
Säästäkäämme sitä.**

**Jokaisella lahkolla on totuutensa ja
jokaisella totuudella lahkonsa.**

Hätävalhe on totuuden veroinen.

Kerro valhe, niin saat kuulla totuuden.

Looginen näkemys valehteluun

Valheet voidaan jakaa *offensiivisiin* ja *defensiivisiin* valheisiin. *Offensiivisissa* valheissa puhuja pyrkii valheella saamaan itsensä kannalta jonkin positiivisen lopputuloksen, joka ei olisi mahdollista puhumalla totta. Esimerkiksi toimija, joka valehtelee saadakseen ihmiset äänestämään itseään, syyllistyy offensiiviseen valheeseen. *Defensiivisissä* valheissa puhuja puolestaan pyrkii välttämään itsensä kannalta negatiivisen lopputuloksen, joka ei olisi vältettävissä totta puhumalla. Toimija, joka valehtelee säilyttääkseen kasvonsa, esittää defensiivisen valheen. (Sakama ym. 2010.)

Valehtelun onnistuminen riippuu kuulijan uskomuksista ja tiedoista. Mitä parempi tietopohja kuulijalla on, sitä suurempi valheen täytyy olla, jotta valehtelija saa haluamansa lopputuloksen.

(Sakama ym. 2010.) Valehtelijan **Totuudella on monet kasvot.**

kannalta järkevää on kuitenkin pitää valheensa mahdollisimman pienenä. Tämä siksi että valhe rajoittaa puhujan vapautta sen suhteen, mitä hän voi tulevaisuudessa sanoa. Hänen täytyy ylläpitää petkutustaan, ja se kahlitsee häntä. (Kupfer 1982.) Ja mitä suurempi valhe on, sitä enemmän se rajoittaa esittäjänsä vapautta. (Sakama ym. 2010.)

Valehtelun logiikka

Logic of lying -kirjallisuudessa tarkastellaan valehtelun loogisia malleja. Malleissa ei oteta kantaa normatiivisiin seikkoihin, vaan keskitytään siihen, miten erilaiset valehtelemisen tilanteet ovat muutettavissa logiikan kielelle. Valehtelu voidaan mallintaa kommunikatiiviseksi teoksi, jonka tarkoituksena on vaikuttaa jossakin systeemissä sijaitsevien toimijoiden uskomuksiin. (van Ditmarsch ym. 2012.)

Valehtelua voidaan kuvata useilla malleilla. Valehtelun voi mallissa suorittaa jokin **Valheet ovat totuuden suola.** systeemin ulkopuolinen taho, jota kaikki systeemin sisällä olevat toimijat uskovat (*julkisen ilmoittamisen malli*). Omanlaisensa malli on *valehtelijan noppapeli*, jossa yksi toimija saa halutessaan valehdella toiselle toimijalle, mutta toinen toimija osaa odottaa valhetta. Malli voi myös olla sellainen, jossa toimijat valehtelevat toisilleen jonkin systeemin sisällä (*toimija-toimija-malli*). Lisäksi toimija-toimija mallista on olemassa erilaisia variaatioita, kuten malli jossa toimijat suhtautuvat toisiinsa skeptisesti, sekä malli jossa heillä on heikompia ja vahvempia uskomuksia.

Julkisen ilmoittamisen mallissa on yksi systeemin ulkopuolinen tarkkailija, joka vaikuttaa systeemin sisällä olevien toimijoiden uskomuksiin. Tämä ulkopuolinen tarkkailija joko puhuu totta tai valehtelee, mutta systeemin sisällä olevat toimijat pitävät kaikkea tarkkailijan sanomaa totena. Niinpä tässä mallissa toimijat uskovat kaiken mitä heille sanotaan, siitäkin huolimatta että se aiheuttaisi ristiriitoja heidän eri uskomustensa kesken. Ja koska toimijat uskovat kaiken mitä tarkkailija heille sanoo, heillä ei ole todellista varmuutta siitä, mitä tarkkailija todella tietää

ja millaisia uskomuksia tällä on. (van Ditmarsch 2014, van Ditmarsch ym. 2012.) Mikäli tämä malli toteutuisi käytännössä, se tarkoittaisi sitä, että ihmiset eivät enää pystyisi erottamaan totuutta ja valhetta toisistaan (van Ditmarsch ym. 2012.)

Tilanne on varsin erilainen, jos mallissa toimijoilla on tiedossa se mitä muut toimijat tietävät, ja jos he olettavat toisten valehtelevan. Esimerkkinä *valehtelijan noppapeli*, jossa toinen pelaaja tietää nopanheiton silmäluvun, ja omaa hyötyään silmällä pitäen joko ilmoittaa sen rehellisesti toiselle pelaajalle, tai valehtelee sen. Silmälukua näkemätön pelaaja tietää että toinen on nähnyt tämän luvun ja on samalla tietoinen mahdollisuudesta, että tämä valehtelee. Täten epäilevä pelaaja ei voi suoranaisesti langeta valheen ansaan, koska hän on tietoinen siitä, että hänelle voidaan valehdella, ja että hänen on pyrittävä arvaamaan tai pääättelemään onko toinen ollut rehellinen vai valehdellut

(valehtelijan noppapeliin on olemassa peliteoreettinen ratkaisu, joka kertoo kuinka usein pelissä kannattaa keskimäärin valehdella). Valehtelun mallintaminen siis vaihtelee sen mukaan, millaisiksi valehtelija ja valehtelun kohteet halutaan määrittää. (van Ditmarsch ym. 2012.)

Ketun nahka pöydän päässä, vaan totuus pahassa säässä.

Julkisen ilmoittamisen mallia on varioitu eri tavoilla. *Toimija-toimija* variaatiossa puhuja ei ole enää ulkoinen tarkkailija, vaan hän on itsekin yksi systeemin toimijoista. Näin ollen malli muuttuu siten, että systeemissä olevat toimijat eivät enää usko todeksi kaikkea mitä systeemissä sanotaan, sillä tässä tapauksessa

puhujan valehdellessa hän myös itse uskoisi omat valheensa. Nyt puhujan sanomiset vaikuttavat ainoastaan kuulijoiden uskomuksiin, ei

Vihje osuu kovemmin kuin totuus.

kaikkien systeemin toimijoiden. Tässä mallissa myös on myös mahdollista, että puhuja on epävarma hänen sanomistensa totuusarvosta. Tätä kutsutaan mallissa bluffaamiseksi. Alkuperäisessä julkisen ilmoittamisen mallissa bluffaaminen ei ollut mahdollista, sillä siinä tarkkailijan ei ole koskaan epävarma omien uskomustensa suhteesta siihen mitä hän sanoo. (van Ditmarsch 2014.)

Toimija-toimija-mallista voidaan tehdä myös sellainen, jossa kuulijoina olevat toimijat ovat skeptisiä. Nämä kuulijat hyväksyvät puhujan tarjoaman informaation ainoastaan, jos se on yhteensovitettavissa heidän aikaisempien uskomustensa kanssa. Tämä siitä riippumatta, onko heille esitetty viesti totta vai ei. Mikäli systeemissä

Totuus on lyhytsanaista.

on useampia kuulijoita, informaatio voi olla uskottava yhdelle ja epäuskottava toiselle. Mallissa voidaan ottaa huomioon myös se, mitä kuulija ajattelee puhujan uskomuksista. Tällaisissa tapauksissa skeptinen kuulija on valmis omaksumaan puhujan tarjoaman informaation vain, jos hän ajattelee että puhuja itse pitää sanomaansa totena tai ainakin mahdollisena. (van Ditmarsch 2014.)

Toimija-toimija-mallia voi muokata myös niin, että kuulijalla on heikompia ja

vahvempia uskomuksia, ja että saadessaan informaatiota puhujalta, hän on valmis päivittämään uskomustensa keskinäisiä vahvuussuhteita tai hylkäämään joitain uskomuksia kokonaan. Tässä mallissa puhujan uskomusten välille ei siis voi syntyä suoranaista ristiriitaa, toisin kuin julkisen ilmoittamisen mallissa. (van Ditmarsch 2014.)

Valehtelun loogisessa mallintamisessa voidaan mukaan sisällyttää myös puhujan intentiot. Puhuja voi valehtelun avulla tavoitella jotakin hyötyä, tai välttää jotakin negatiivista lopputulosta. Tällaisissa tapauksissa valheen määritelmät ovat vahvempia kuin yleensä, sillä nyt toisten uskomuksiin vaikuttamisen lisäksi on otettava huomioon myös se, että valheella on myös spesifimpi päämäärä (hyöty tai haitan välttäminen). (Sakama ym. 2010.)

Sakaman ym. (2010) esittämässä mallissa tavoitteellisen valheen onnistuminen riippuu kuulijan uskomuksista ja tiedoista. Täten puhujan uskomukset kuulijan tiedoista ja uskomuksista vaikuttavat siihen millaisia ja minkä vahvuisia valheita puhuja käyttää. Sama valhe ei välttämättä

Totuus ei kaipaa värittämistä. tehoa kaikkiin kuulijoihin, ja jos valhe p toimii kuulijan A suhteen, mutta ei kuulijan

B suhteen, B:lle suunnattava mahdollinen toinen valhe ei saa olla heikompi kuin A:lle suunnattu valhe. Jos tässä mallissa kuulijalle A osoitetulla valheella puhuja haluaa saada osakseen jotakin positiivista hyötyä, tämän valheen täytyy olla vahvempi, kuin jos hän haluaisi ainoastaan välttää jonkin negatiivisen tuloksen. Valehtelijan kannalta järkevää on kuitenkin pitää valhe aina mahdollisimman heikkona, sillä mitä vahvempi valhe, sitä enemmän hän sillä rajoittaa vapauttaan toimia tulevaisuudessa. (Sakama ym. 2010.)

Vastaavanlaisia loogisia malleja on pyritty esittämään myös hölynpölylle sekä harhauttamiselle (*deception*). Valehdellessaan puhujan tarvitsee tietää tai luulla tietävänsä se mikä on totta, ja ilmaista päinvastainen. Hölynpölyssä puhujan sitä vastoin ei tarvitse tietää onko hänen sanomansa totta vai epätotta, vaan hän voi sanoa sen, minkä katsoo omalta kannaltaan parhaaksi, ilman että hänen täytyy olla tietoinen sen totuusarvosta

(Frankfurt 1986). Hölynpölyn **Pidä aina totuus totena ja valhe valheena.**

malli on siis puhujan suhteen

vähemmän vaativa kuin valehtelun malli, koska sen, mitä puhuja sanoo, ei tarvitse olla välttämättä totta tai epätotta. Valheella puhuja haluaa saada kuulijan uskomaan jonkin määrätyn yksittäisen asian, sillä tällä on puhujan kannalta joitakin haluttuja seurauksia. Hölynpölyn suhteen asia ei välttämättä ole näin, sillä puhujan ei tarvitse saada kuulijaa uskomaan mitään yksittäistä asiaa x. Puhujalle riittää, että kuulija luulee puhujan tietävän mistä puhuu. (Sakama ym. 2010.)

Harhauttamisen mallissa puhuja ei sen sijaan sano mitään minkä tietää tai uskoo olevan epätotta, vaan jättää sanomatta kuulijan kannalta jotakin oleellista. Koska harhauttaminen ei tässä ole mitään mikä on epätotta, ja koska puhuja itse välttämättä uskoo sen mitä hän sanoo, puhuja ei voi harhauttaa sekä valehdella tai hölynpölyttää samalla ilmauksella. (Sakama ym. 2010.)

Tuplahuijaus ja triplahuijaus

Tuplahuijaus/tuplaukotus (double bluff) on yritys harhauttaa jotakuta kertomalla tälle totuus tilanteesta, jossa hän ajattelee kertojan valehtelevan. Kuvitellaan esimerkiksi tilanne, jossa kaksi poliitikkoa A ja B keskustelevat keskenään. A olettaa että B ei luota häneen. Lisäksi A haluaa luoda B:lle uskomuksen, että hän aikoo äänestää hallituksen esityksen puolesta, vaikka tosiasiasa A:n aikomuksena on äänestää hallituksen esitystä vastaan. A voi tällöin yrittää

Yksi valhe tarvelee tuhat totuutta.

tuplahuijata B:tä, kertomalla

totuudenmukaisesti että hän aikoo äänestää hallituksen esitystä vastaan. Mikäli A:n tuplahuijaus onnistuu, B ajattelee A:n valehtelevan hänelle, ja muodostaa tällä perusteella uskomuksen, että A aikoo äänestää hallituksen esityksen puolesta. Tilanteesta A on siis totuudenmukaisella ilmauksella (aion äänestää hallituksen esitystä vastaan) luonut B:lle vääränlaisen kuvan aikeistaan (A aikoo äänestää hallituksen esityksen puolesta), koska B olettaa A:n valehtelevan. Huomionarvoista on, että tuplahuijaus suoritetaan puhumalla totta, eikä sen tekijä syyllisty näin ollen valehteluun.

Triplahuijauksesta (triple bluff) on kyse puolestaan silloin, kun puhuja yrittää luoda vaikutelman tuplahuijauksesta, vaikka kyseessä onkin itse asiassa vain tavallinen huijaus. Jos poliitikoesimerkissä A olettaa B:n ajattelevan tuplahuijauksen mahdollisuutta, A voi kertoa B:lle valheellisesti, että hän aikoo äänestää hallituksen esityksen puolesta. Tällöin A:n toiveena on, että B olettaa hänen väitteensä olevan tuplahuijaus ja tämän perusteella päättävän (virheellisesti), että A todella aikoo äänestää hallituksen esityksen puolesta.

Huijauksella on omia erityisiä lainalaisuuksia. (ks. esim. Lauerma 2006 ja 2008 sekä Konnikova 2016.)

Lumetotuusvaikutus

Ihmisillä on tapana uskoa asioita, joita he kuulevat tai näkevät toistuvasti. Toistuvuus ei kuitenkaan ole tae totuudesta. Kyseessä on oleva ilmiö tunnetaan nimellä *lumetotuusvaikutus* (illusory truth effect). Asiaa on tutkittu kokeilla, joissa koehenkilöille esitetään määrätty joukko väittämiä, ja pyydetään arvioimaan niiden totuusarvoa. Osa näistä väittämistä on totta, osa taas epätotta (ks. ainakin Hasher ym. 1977 sekä Bacon 1979). Myöhemmin samoille henkilöille esitetään

Kun valhe valtaa kadun, totuus kätkeytyy. toinen väittäjäjoukko, joka koostuu sekä ensimmäisellä kerralla esitetyistä että

uusista väitteistä, ja jälleen heitä pyydettiin arvioimaan näitten väitteiden totuusarvoa (Hasher ym. 1977 kokeessa oli myös kolmas samanlainen vaihe). Kokeiden olennaisena havaintona oli, että ihmisillä oli taipumus pitää herkemmin totena väitteitä, joita heille oli aikaisemmin esitetty, riippumatta siitä pitikö tämä väite paikkaansa vai ei. Eli väittämiä, joita ihmisille on toistuvasti esitetty, pidetään

todennäköisemmin totena kuin sellaisia, jotka ovat täysin uusia. Baconin (1979) tutkimuksessa korostettiin sitä, että olennaista on ihmisen oma uskomus toistoon: mikäli koehenkilölle esitetty väite oli uusi, mutta tämä itse uskoi kuulleensa sen aikaisemmin, pidettiin myös tätä uutta väitettä herkemmin totena.

Yhdeksi syyksi ilmiölle on esitetty päätöksenteon sujuvuuden varmistamista. Koska meillä ei ole mahdollisuutta perusteellisesti pohtia jokaisen vastaantulevan väitteen totuudenmukaisuutta, joudumme käyttämään totuusarvojen päättelyssämme oikoteitä. Se, kuinka usein olemme kuulleet jonkin määrätyn väitteen, on yksi mahdollinen heuristiikka kyseisen väittämän totuusarvoa määrittäessä. (Stafford 2016.)

Ihminen saattaa altistua toiston vaikutukselle, vaikka hänellä itsellään olisi jo ennestään oikeaa tietoa asian tiimoilta. Eräässä tutkimuksessa havaittiin, että

Kerro valhe löytääksesi totuuden.

osa koehenkilöistä piti toistettuja väitteitä herkemmin totena myös tapauksissa, joissa väite oli epätotta

ja heillä oli ennakkoon olemassa tieto siitä, että tämä väite on epätotta. (Fazio ym. 2015.) Joissain tapauksissa on siis mahdollista, että ihminen jättää oman (oikean) tietonsa hyödyntämättä, ja pitää totena hänelle toistettua epätotta väitettä.

Kiistettävyyys

Termillä *kiistettävyyys* (deniability) viitataan toimijan mahdollisuuteen kiistää jokin omalta kannaltaan kiusallinen toiminta tai toimijan mahdollisuutta olla virallisesti tietämätön jostakin asiasta. Jälkimmäisellä vaihtoehdolla tarkoitetaan tilanteita, joissa toimijalla on jonkin kielteisiä tunteuksia herättävän toiminnan noustua julkisuuteen mahdollisuus

pestä kätensä asian suhteen. Jos **Puolitotuus on koko valhe.**

esimerkiksi ylin poliittinen johto

ohjeistaa virkamiehiä tekemään määrätyn ratkaisun, mutta ei ole olemassa mitään asiakirjoja jotka todistaisivat tämän ohjeistuksen olemassaolon, voi poliittinen johto ratkaisun tultua julki ilmoittaa, ettei ollut tietoinen asiasta, ja näin mahdollisesti välttää tämän julkitulon kielteisiltä seurauksilta. (Patterson 2014.)

Kiistettävyydellä voidaan myös viitata toimijan kapasiteettiin kieltää toimineensa jollakin arveluttavalla tavalla. Puheen kontekstissa kyse on tällöin epäsuorasta puheesta. Toimija pyrkii tällaisissa tapauksissa välittämään yleisölleen jonkin määrätyn viestin, mutta hän ilmaisee tämän viestin sellaisella tavalla, että hänen ei suoranaisesti voida katsoa ilmaisseen kyseistä viestiä. Ilmaisun kiistettävyyys voidaan saavuttaa esimerkiksi vihjailuilla, eufemismeilla, monitulkintaisilla ja

Parantava valhe on parempi kuin haavoittava totuus.

harhaanjohtavilla ilmauksilla sekä esittämällä oma viesti jonkun toisen sanomana. Olennaista on se, että toimija ei tekstissään suoraan

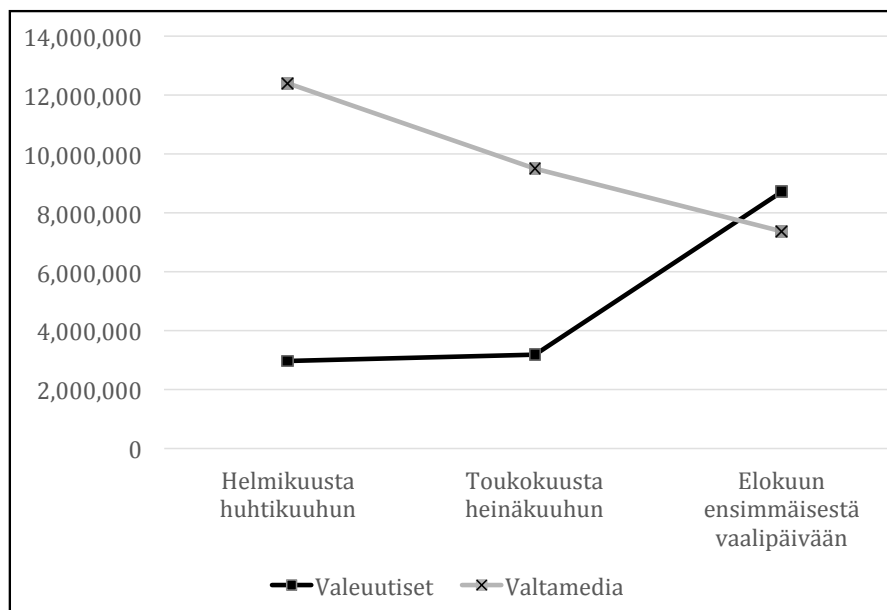
väitä sitä mitä hän hakee viestillään takaa. Esimerkiksi toteamus ”toivottavasti sinulla on palovakuutus kunnossa, opposition kannattajien taloja on viime aikoina

palanut runsaasti” voidaan ilmiselvästi tulkita uhkailuksi. Mutta mikäli puhujaa syytettäisiin uhkauksesta, hän voi todeta ainoastaan ilmaisseensa huolensa keskustelukumppaninsa kiinteistön suhteen ja neuvoneensa tätä hankkimaan palovakuutuksen. Epäsuora puhe mahdollistaa kiistettävyyden, sillä puhuja voi aina sanoa, että hänen monimerkitykselliset väitteensä on tulkittu väärin, vaikka ne olisi tosiasiallisesti tulkittu täysin oikein. (ks. Lee & Pinker 2010; Pinker ym. 2008; Walton 1996.)

Totuus hallitsee.

Perinteinen media ja valeuutiset

Valeuutisia koskeva aktiviteetti kasvoi Yhdysvaltain presidentinvaalien loppuhuipennuksen lähestyessä 2016. Vaalien viimeisen kolmen kuukauden aikana 20 eniten huomiota saanutta valeuutista sai Facebookissa osakseen yli 8,7 miljoonaa jakoa, reaktiota ja kommenttia. Sen sijaan suurimpien valtavirtaisten uutissivustojen 20 suosituimman uutisen kohdalle vastaava lukema oli noin 7,3 miljoonaa. Täten siis valeuutiset aiheuttivat Facebookissa enemmän aktiivisuutta kuin valtamedian tuotokset. (Silverman 2016.)

Kuvio 8. Perinteinen media ja valeuutiset. Silverman (2016)

Mitkä seikat motivoivat asenteiden muokkaamista tai säilyttämistä?

Saadaksemme käsityksen siitä, mitkä tekijät vaikuttavat valeuutisten uskomisen taustalla, on syytä paneutua siihen, mitä tekijät vaikuttavat asenteiden syntymiseen ja säilymiseen.

Periaatteessa voidaan havaita kolme motivaatiotekijää, jotka selittävät sen, miksi asenteiden muokkaamisen rajat ovat niin vahvat: itsekunnioitus, hyvät suhteet muihin ihmisiin ja paikkansapitävä kuva todellisuudesta. (Wood 2000.)

Itsekunnioitus: Ihmiset haluavat säilyttää itsekunnioituksensa ja että heillä on johdonmukainen ja myönteinen kuva omasta itsestään.

Totuus tulee esille vaikka kylkiluiden raosta.

Hyvät suhteet muihin: Ihmiset haluavat varmistaa, että heillä on hyvät suhteet toisiin ihmisiin. Hyvien suhteiden säilymiseen liittyvät myös palkkiot ja rangaistukset joita toiset voivat tarjota.

Paikkansapitävä kuva todellisuudesta: Ihmiset haluavat, että heillä on totuudenmukainen kuva maailmasta. (Wood 2000.)

Jokainen näistä kolmesta motivaatiotekijästä voi johtaa järjestelmälliseen relevantin informaation prosessointiin ja vakaisiin arvostelmiin. Vaikka ihmisen motivaationa omaa näkemystä muodostettaessa olisikin esimerkiksi halu säilyttää hyvät suhteet muihin, tämä ei tarkoita sitä etteikö hänen muodostamansa kanta voisi olla perusteellisen järkeilyn ja heijastelun tulos. (Wood 2000.)

Mitkä tekijät vaikuttavat asenteiden säilymiseen tai muuttumiseen?

Julkisen toiminnan vaikutus: Ihmisten julkisessa tilassa tekemät ratkaisut voivat vaikuttaa heidän asenteisiinsa ja näkemyksiinsä myös yksityisessä tilassa. Täten jos ihminen toimii julkisella näyttömällä altruistisesti, on mahdollista että tämä käytösmalli seuraa häntä myös yksityisen elämän puolelle. Tämä käytös voi seurata heitä yksityiselämään tiedostamatta, tai he voivat tietoisesti pyrkiä toimimaan yksityiselämässään tavalla, joka on yhteensopiva heidän julkisen toimintansa kanssa. (Wood 2000.)

Totuus voittaa ajan mukana.

Toisten odotukset meitä kohtaan: Se, mitä oletamme toisten odottavan meiltä, vaikuttaa asenteisiimme ja toimintaamme. Tämä vaikutus voi seurata siitäkin huolimatta, että ihmiset joiden odotusten mukaan olemme toimimassa, eivät olisi kosketuksissa tilanteeseen millään tavalla. (Wood 2000.)

Julkisen toiminnan konteksti: Jos julkisuuden konteksti on sellainen, että se luo odotuksia vastuullisille arvostelmille, ihmiset myös todennäköisemmin tekevät julkisesti tällöin erityisen perusteltuja ja harkittuja päätöksiä. (Wood 2000.)

Suostuttelu: Erityisen vahvattaihoukuttelevat argumentit saavat ihmisiä muuttamaan asenteitaan. Suostutteluyritykset voivat kuitenkin vaikuttaa kohteeseen monella tavalla. Jos suostuttelun perusteet ovat yhteensopivia kohteen asenteiden kanssa, suostuttelu voi olla tällöin tehokasta. Toisaalta samankaltaisuudet suostuttelun perusteissa ja kohteen asenteissa eivät välttämättä kasvata suostuttelun tehoa

vaan sen sijaan saavat kohteen harkitsemaan ja miettimään suostuttelun kohteena olevaa asiaa tarkemmin. Tällöin suostuttelu on tehokasta vain, jos sen argumentit ovat painavia. On myös mahdollista, että suostuttelevat viestit, jotka on kehystetty vastaamaan kohteiden näkemyksiä ja kokemuksia, saattavat suostutteluvaikutuksen sijaan aiheuttaa kohteessa vastustusta. (Wood 2000.)

Kognitiivinen dissonanssi: Epämiellyttäväksi koettu olotila, joka syntyy kun ihmisillä on keskenään ristiriitaisia uskomuksia tai asenteita, tai kun ihminen joutuu toimimaan tavalla joka on hänen omaa minäkuvaansa vastaan.

Ei totuutta voi piilottaa.

Yksi tapa korjata tämä dissonanssi on muokata omia asenteita, uskomuksia ja käytöstä niin, etteivät nämä ole enää ristiriidassa toistensa tai oman minäkuvan kanssa. (Wood 2000.) (Ks. myös White 2006.) Termin loi Leon Festinger (1957).

Asioiden käsitteleminen kokonaisuutena: Ihmisten omaamat asenteet eivät välttämättä ole yhdenmukaisia keskenään. Ihminen voi omata samaan asiaan kaksi erilaista näkemystä. Tämä on mahdollista tilanteissa, joissa **Totuus valkenee kuin päivä.** ihminen ei joudu ajattelemaan asiaa kokonaisuutena, vaan saa tarkastella sitä esimerkiksi jostakin yksittäisestä näkökulmasta käsin. Jos taas ihmiset joutuvat pohtimaan saman asian eri puolia kokonaisuutena, heidän asenteensa todennäköisesti yhdenmukaistuvat. (Wood 2000.)

Merkityksen muuttaminen: Jos kohteen asenteita jotakin asiaa kohtaan halutaan muuttaa, suostuttelun ei aina tarvitse kohdistua suoraan asenteisiin. Yksi mahdollisuus on pyrkiä määrittelemään tämä asenteiden kohde uudestaan ja antamaan sille erilaisia merkityksiä. Kun jonkin asian merkitys ihmisen silmissä muuttuu, on mahdollista että myös asenteet muuttuvat. (Wood 2000.)

Kehystäminen: toimijan näkemykseen jostakin asiasta voidaan vaikuttaa korostamalla että määrätyt seikat tähän asiaan liittyen ovat yhteensovitettavissa tai sovittamattomissa hänen asenteidensa, tavoitteidensa tai arvojensa suhteen. (Wood 2000.)

Motivaatio ja osaaminen: Asenteiden muutos riippuu ihmisten motivaatiosta ja kyvyistä käsitellä kulloisenkin asian kannalta relevanttia tietoa. Mikäli ihmiset eivät ole motivoituneita (esim. asia ei ole heille tärkeä) tai heillä ei ole kykyä prosessoida

Totuus on katkera ruoka. heille tarjottua informaatiota, heidän asenteensa perustuvat informaatiolähteen, viestin tai

tilanteen helposti ymmärrettävissä oleviin seikkoihin, jotka arvioidaan nopeilla ja tehokkailla informaation sisäistämisstrategioilla. Tällöin ihmiset esimerkiksi omaksuvat helpommin enemmistön kannan. Sen sijaan motivoituneiden ja tarjotun informaation analysoinnissa kyvykkäiden ihmisten asenteet perustuvat syvälliseen ja systemaattiseen informaation analysointiin. (Wood 2000.)

Mieliala: Mieliala voi vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja tapaan suhtautua asioihin. Yhden näkemyksen mukaan yksinkertaisissa ajatteluprosesseissa mieliala vaikuttaa siihen miten ihmiset suhtautuvat erilaisiin seikkoihin. Jos ihmiset esimerkiksi ovat pahalla tuulella, on mahdollista että he tästä johtuen pitävät

Totuus ja ruusut ovat piikikkaita.

kohtaamaansa asiaa ikävänä. Jos taas ihmisten ajatusprosessit ovat monimutkaisempia, se millaisia tuntemuksia jokin asia heissä herättää, vaikuttaa siihen miten he tähän asiaan suhtautuvat. Mieliala voi myös vääristää ihmisten informaation hakemista: iloiset ihmiset etsivät positiivista informaatiota pysyäkseen iloisina, surulliset ihmiset ovat vähemmän valikoivia. (Wood 2000.)

Toisen näkemyksen mukaan positiiviset mielialat kannustavat ihmisiä erilaisten päätöksiä nopeuttavien heuristiikkojen käyttöön, kun taas negatiiviset mielialat indikoivat mahdollisia ongelmia, jotka vaativat syvällisempää pohdiskelua (poislukien suuttumus, joka vähentää systemaattista ajattelua). (Wood 2000.)

Pelko: Pelolla voi olla monenlaisia vaikutuksia ihmisten asenteisiin ja käytökseen. *Suojautumismotivaatioteorian* (protection motivation theory) mukaan viestit, jotka sisältävät jonkin uhan ja jotka tarjoavat tehokkaan keinon tämän uhan torjumiseksi, käynnistävät ihmisten

vaaran kontrolloimisprosessit, **Tosiasiat puhuvat puolestaan.**

saaden aikaan suositusten mukaista toimintaa sekä parannuksia toimintatavoissa. Toisen teorian mukaan viestin sisältämän uhan ollessa suurempi kuin sen tarjoamien uhantorjuntakeinojen, pelkoreaktiot aiheuttavat viestin torjumisen. Torjuminen johtuu defenssimekanismien aktivoitumisesta (ihmiset eivät esimerkiksi usko että he voisivat torjua uhkan tehokkaasti, joten he kieltävät viestin sisällön). (Wood 2000.)

Sosiaalinen identiteetti -teoria ja itsensä kategorisointi -teoria: Kun ihmiset kategorisoivat itsensä joihinkin ihmisryhmiin, he omaksuvat näiden ryhmien uskomukset ja asenteet. Ihmisten asenteet voivat siis vaihdella sen mukaan, mihin ihmisryhmään he katsovat kuuluvansa. Tilanne ei kuitenkaan ole deterministinen, sillä ryhmäidentiteetti voi myös kannustaa ihmisiä systemaattiseen ajatteluun ja omien asenteiden muokkaukseen. (Wood 2000.)

Miksi pelkät faktat eivät vakuuta ihmisiä?

Johtaako pelkkä faktoihin keskittyminen tiedostavampaan äänestäjäkuntaan, parempaan päätöksentekoon ja totuuden kunnioittamiseen? Todennäköisesti ei. Vaikka on houkuttelevaa ajatella että valheita voisi kumota pelkillä faktoilla, liittyy tähän strategiaan ainakin kolme ongelmaa: *epätotuuksien helpompi muistettavuus, faktojen tylsyys ja totuuden uhkaavuus.* (Harford 2017.)

Yksinkertaiset epätotuudet on helpompi *sisäistää* ja *muistaa* kuin monimutkaiset

faktat. Ja jos jostakin asiasta vallitsee epäily, ihmiset yleensä uskovat siihen mitä he muistavat. Ja kun ihmiset ovat kerran kuulleet jonkin asian, asiaa ei enää voida ottaa takaisin. (Harford 2017.) Vuonna 1994 julkaistussa tutkimuksessa koehenkilöt pistettiin lukemaan varastopaloa koskevia selontekoja. Osalle henkilöistä annetuissa selonteoissa mainittiin ensin varastossa olleen öljymaalitynnyreitä ja kaasupulloja. Myöhemmin he saivat luettavakseen selontekoja joissa näiden tynnyrien kerrottiin olleen tyhjiä palohetkellä. Tästä huolimatta nämä henkilöt yhdistivät kaasun ja maalin tulipaloon, kun heille esitettiin kysymyksiä liittyen palon yksityiskohtiin (esimerkiksi sen voimakkuuteen). Vaikka ihmiset siis olivat tietoisia faktoista, he tekivät tästä huolimatta näiden vastaisia päätelmiä. Tutkijat tulivat siihen tulokseen, että tilanteissa joissa misinformaatio tarjoaa kausaalisen selityksen johonkin asiaan, se vaikuttaa herkästi ihmisten tekemiin päätelmiin, vaikka heillä olisi tietoa siitä että tämä kyseinen informaatio ei pidä paikkaansa. (Johnson & Seifert 1994.)

Tosiasiat puhuvat sanoja painokkaammin.

Epätotuuksien kumoamista vaikeuttaa se, että kun väitettä pyritään kumoamaan, samalla tullaan toistaneeksi tämä epätosi väite. Ja kun väitettä toistetaan, se painuu samalla entistä paremmin ihmisten mieliin, eli epätotuuksien kumoamisyritykset voivat näin vahvistaa ihmisten uskoa niihin. (Harford 2017.)

Epätotuuksien kumoamista faktoilla vaikeuttaa se, että faktat voidaan kokea *tylsiksi*, eikä niihin tästä johtuen perehdytä. Kun elämässä on lukuisia muita asioita joihin uhrata aikaa, miksi kiinnittää huomiota niin ikävystyttäviin seikkoihin kuin faktat? (Harford 2017.) Vuonna 2016 julkaistiin Flaxmanin, Goelin ja Raon tutkimus, jonka pohjadata olivat tiedot 1,2 miljoonan ihmisen internetin selaustavoista kolmen kuukauden ajalta. Tutkimuksessa keskityttiin lopulta kuitenkin vain 50 000 ihmiseen, sillä ainoastaan tämän verran pohjajoukon ihmisistä luki tutkijoiden mukaan säännöllisesti uutisia verkossa (jotta ihmisen katsottiin säännöllisesti lukevan uutisia, hänen täytyi kolmen viime kuukauden aikana lukea vähintään kymmenen uutisartikkelia ja kaksi mielipidekirjoitusta). Tutkimuksen pohjadatasta siis vain 4 % päätyi lopullisen tutkimuksen kohteeksi. (Flaxman ym. 2016.) Monet kommentaattorit ovat esittäneet huolensa siitä, että ihmiset elävät ideologisessa kuplassa, mutta mikäli vain 4 % seuraa uutisia säännöllisesti, tämä nostaa esille aivan uuden huolenaiheen: ihmiset eivät välitä uutisista. (Harford 2017.)

Riippumatta siitä kuinka tärkeitä asioita kulloisetkin faktat ovat, ne voivat silti joutua *trivialismin* uhreiksi. Tällöin on kyse siitä, että vaikka asia olisi merkityksellinen ja koskettaisi suurta ihmisjoukkoa (esimerkiksi tupakoinnista johtuvat kuolemat), se voi tästä huolimatta olla liian tylsä raportoitavaksi. Vastaavasti asiat joiden merkitys yhteiskunnallisessa kokonaiskuvassa on pienempi (esimerkiksi terrorismin aiheuttamat kuolemat), voivat hyvinkin mediaseksikkyydellään kaapata otsikot itselleen.

Loukkaavinta on totuus.

Epätosista mielikuvista eroon pääsemistä faktojen avulla vaikeuttaa myös se, että faktat voivat tuntua *uhkaavilta* ja kääntyä itseään vastaan (backfire effect), eli

saada ihmiset pitämään entistä kovemmin kiinni aikaisemmista uskomuksistaan, asenteistaan jne. Vuonna 2014 Pediatrics-julkaisussa ilmestyneessä tutkimuksessa osaa koehenkilöistä informoitiin siitä, että väitteet autismista ja rokotteiden välisestä yhteydestä eivät pidä paikkaansa. Informaatio vähensi koehenkilöiden väärinkäsityksiä rokotteista, mutta samalla se vähensi myös rokotusaikomuksia sellaisten koehenkilöiden keskuudessa, joilla oli ennestään rokotusvastaisia asenteita. Eli vaikka koehenkilöille tarjottiin ja vaikka he omaksuivat paikkansa pitävää informaatiota, tämä vain vahvisti heidän ennakkoasenteitaan. Syyksi tälle on ehdotettu muun muassa sitä, että kun koehenkilöt omaksuivat tietoa siitä, ettei autismin ja rokotusten välillä ole yhteyttä, he samalla palauttavat mieliinsä muita mahdollisia kielteisiä näkemyksiään rokotteista puolustaakseen omaa rokotusvastaista asennettaan. (Nyhan ym. 2014.)

Ongelmallista faktojen omaksumisen kannalta on myös se, että ihmiset voivat tulkita samaa informaatiota aivan päinvastaisilla tavoilla. Ihmiset päätyvät siihen johtopäätökseen, johon he haluavat päätyä. Tällöin on kyse *motivoituneesta järkeilystä* (motivated reasoning). Dartmouthin ja Princetonin yliopistoissa toteutetussa tutkimuksessa kummankin yliopiston opiskelijoille näytettiin videomateriaalia oppilaitosten jalkapallojoukkueitten (amerikkalainen jalkapallo) välisestä ottelusta. Kun Princetonin opiskelijat katsoivat videomateriaalia, heidän mielestään Dartmouth teki kaksi kertaa enemmän virheitä kuin mitä heidän oma joukkueensa. Heidän Dartmouthin joukkueelle laskemien virheidensä määrä oli yli kaksinkertainen verrattuna siihen mitä Dartmouthin opiskelijat itse laskivat. Vastaavasti Dartmouthin opiskelijoiden mielestä molemmat joukkueet tekivät suurin piirtein yhtä paljon virheitä, ja he määrittivät omalle joukkueelleen vain puolet niistä virheistä, jotka Princetonin opiskelijat määrittivät. (Hastorf & Cantril 1954.) Eli vaikka opiskelijat katsoivat samaa kuvanauhaa, he tuntuivat seuranneen täysin eri peliä.

Toinen vastaava esimerkki motivoituneesta järkeilystä on vuonna 2012 julkaistu tutkimus, jossa kaikille tutkimukseen osallistuneille opiskelijoille näytettiin sama kuvamateriaali eräästä mielenosoituksesta. Heille kuitenkin kerrottiin erilaisia versioita liittyen siihen mitä mielenosoittajat vastustavat. Osalle koehenkilöistä ilmoitettiin, että protestoiijat vastustivat aborttia, osalle taas että he vastustivat armeijan seksuaalivähemmistöjä koskevaa ”älä kysy, älä puhu”-politiikkaa. Koehenkilöiden tulkinnot tapahtuneesta riippuivat siitä, millaisen maailmankatsomuksen he omasivat. Ihmiset joiden arvomaailmat oli tutkimuksen alkuvaiheessa määritelty hierarkisiksi tai kommunitaristisiksi (konservatiivit), suhtautuivat muita myönteisemmin abortin vastustajien mielenosoitukseen ja muodostivat siihen liittyen mielenosoittajien kannalta positiivisia käsityksiä. Vastaavasti egalitaarisen ja individualistisen arvomaailman omaavat henkilöt (liberaalit) suhtautuivat aborttia vastustaneiden ihmisten mielenosoitukseen kielteisesti. Armeijan seksuaalivähemmistöjä koskevaa politiikkaa vastustavan mielenosoituksen tapauksessa tilanne oli päinvastainen:

individualistisen maailmankatsomuksen omaavat henkilöt suhtautuivat siihen myönteisesti ja kommunitaristisen kielteisestä. (Kahan ym. 2012.) Vaikka ihmisille siis esitettäisiin täysin samaa informaatiota, he voivat tulkita tätä täysin eri tavalla riippuen siitä, millaisia asenteita ja näkemyksiä heillä on. Ihmiset näkevät mitä haluavat nähdä.

Erityisesti poliittisesti latautuneissa asioissa (kuten ilmastonmuutos) paikkansapitävän informaation tarjoaminen ei välttämättä saa ihmisiä samalle kannalle, vaan se voi myös ajaa heitä täysin päinvastaisiin suuntiin. Kun eri arvomaailmat omaaville ihmisille tarjoaa tieteellisesti pätevää informaatiota, on mahdollista että heidän näkemyksensä polarisoituvat entisestään. (Kahan 2010.) Kun ihmiset etsivät totuutta, faktoista voi olla apua. Mutta kun ihmiset haluavat löytää omaan poliittiseen identiteettiinsä sopivaa informaatiota, faktat voivat kääntyä itseään vastaan. Täten onkin mahdollista, että asiantuntevat liberaalit ja asiantuntevat konservatiivit ovat näkemystensä osalta kauempana toisistaan kuin tietämättömät liberaalit ja konservatiivit. (Harford 2017.)

Pelkät faktat eivät siis aina riitä epätotuuksien korjaamiseen, ja voivat pahimmassa tapauksessa jopa vahvistaa ihmisten uskoa kyseisiin epätotuuksiin, joko toiston seurauksena tai siksi että ihmiset kokevat faktat uhkaaviksi. Ihmisten pelkkä kyky ymmärtää ja sisäistää tieteellistä tietoa ei yksin riitä faktojen perille saamiseen. (Harford 2017.)

Tieteelliseen tietoon kohdistuva tiedonhalu pystyy kuitenkin kumoamaan motivoituneen järkeilyn. Alkuvuodesta 2017 julkaistiin tutkimus, jonka yhtenä havaintona oli, että ihmisten tiedonhalu vaikuttaa oman maailmankatsomuksen kannalta vastakkaisen informaation omaksumiseen. Kun ihmisten tiedonhalu kasvaa, he ovat valmiimpia tarkastelemaan ja omaksumaan **Totuus on matkasauva johon voi tarttua.** omien ennakoasenteidensa kannalta kielteistä informaatiota. Tiedonhaluiset ihmiset eivät siis pidä entistä tiukemmin kiinni asenteistaan kohdatessaan niiden kannalta vastakkaista tietoa, vaan ovat valmiita sopeuttamaan asenteitaan uutta tietoa mukaillen. Yhdeksi syyksi ilmiölle tutkijat esittivät tiedonhalun mukanaan tuoman nautinnon: tiedonhaluiset ihmiset saavat tyydytystä tutkiessaan ja tarkastellessaan sitä, miten maailma pyörii. Tieteellinen tiedonhalu korreloi jossain määrin tieteellisen ymmärryskyvyn kanssa, mutta kyseessä on kuitenkin kaksi eri asiaa. (Kahan ym. 2017.)

Onkin löydettävä keinoja joilla ihmisten tiedonhalua saadaan lisättyä. Ketään ihmistä ei voida pakottaa huomioimaan faktoja, mutta tiedonhaluiset ihmiset kaivavat ne itse esiin. Tiedonhalun avulla voidaan päästä eroon motivoituneesta järkeilystä, sekä yhteiskunnasta, jossa ihmiset eivät kiinnitä huomiota uutisiin, koska pitävät niitä tylsinä tai sekavina. (Harford 2017.)

Faktat eivät aina muuta ihmisten mieltä

Vaikka ihmisten asenteisiin vaikuttavat monet tekijät, pelkät faktat eivät aina riitä muuttamaan ihmisten mieltä (Kolbert 2017). Kun ihminen on kerran muodostanut jonkin mielikuvan tai uskomuksen, tämä mielikuva on erittäin kestävä. Vaikka ihmiselle osoitettaisiin, että hänen mielikuvansa pohjaa paikkansapitämättömyyteen informaatioon, hän ei välttämättä luovu tästä. (Ross ym. 1975.)

Vaikka ihmisen uskomuksen pohjana oleva informaatio kumottaisiin täydellisesti, voi hän silti pitää kiinni uskomuksestaan. Tämä sellaisissakin tilanteissa, joissa uskomuksen syntymiseen vaikuttanut informaatio on itsessään heikkoa. (Anderson ym. 1980.)

Ilmiö, jossa ihmiset vastustavat jo muodostettujen uskomustensa muuttamista, on tunnettu ja asia on havaittu myös useissa tutkimuksissa. Erityisesti uskomusten muuttamisesta kieltäytytään silloin, kun nämä uskomukset ovat keskeinen osa ihmisen identiteettiä. (Ahluwalia 2000; Kaplan ym. 2016; Kunda 1990; Lord ym. 1979; Munro ym. 2002; Pomerantz ym. 1995 ja Zuwerink Jacks & Devine 2000.)

Totuus on ystävyyttä parempi.

Vuonna 1975 julkaistiin Stanfordin yliopistossa tehty tutkimus, johon osallistuneita ihmisiä pyydettiin

arvioimaan itsemurhaviestien aitoutta. Heille esitettiin pareittain viestejä, joista toinen oli aito ja toinen tekaistu ja heidän tehtävänä oli tunnistaa, kumpi viesteistä oli todella itsemurhan tehneen henkilön kirjoittama. Tämän jälkeen heille kullekin kerrottiin keksityt tulokset siitä, olivatko he suoriutuneet tehtävästä hyvin (24 oikein 25:stä) vai huonosti (vain kymmenen oikein). (Ross ym. 1975.)

Myöhemmin kokeeseen osallistujille kerrottiin näiden tulosten olevan paikkansapitämättömiä. Tämä ei kuitenkaan muuttanut ihmisten käsitystä omasta osaamisestaan. Enemmistö niistä ihmisistä, joille oli alun perin kerrottu, että he olivat suoriutuneet tehtävästä hyvin, olivat myös informaation oikaisun jälkeen sitä mieltä että he olivat suoriutuneet tehtävästä keskivertoa osallistujaa paremmin. Vastaavasti enemmistö niistä ihmisistä, joille oli alun perin kerrottu heidän suoriutuneen tehtävästä huonosti, katsoivat korjauksen jälkeenkin suoriutuneensa tehtävästä keskivertoa osallistujaa huonommin. Vaikka ihmisille siis kerrottiin, että heille aikaisemmin kerrotut testitulokset eivät pidä paikkaansa, ihmiset arvioivat omaa osaamistaan niin kuin nämä tulokset olisivat valideja. (Ross ym. 1975.)

Vuonna 1980 julkaistiin Stanfordin yliopistossa tehty tutkimus, jossa osallistujille esitettiin palomiehiä koskevaa (tekaistua) informaatiota. Osa sai luettavakseen tekstin palomiehestä, joka on todella menestyvä työssään, ja joka kaihtaa riskejä. Osa ihmisistä taas sai lukea riskejä kaihtavasta palomiehestä, joka on surkea työssään. Myöhemmin heitä informoitiin siitä, että heille esitetty informaatio oli fiktiivistä. Tämän jälkeen heitä pyydettiin kuvailemaan omia uskomuksiaan ja heiltä kysyttiin, millainen asenne riskeihin hyvällä palomiehellä on. Ne ihmiset, jotka olivat lukeneet menestyvästä riskejä kaihtavasta palomiehestä, katsoivat että

hyvän palomiehen tulisi välttää riskejä. Ihmiset jotka saivat luettavakseen tekstin surkeasta ja riskejä kaihtavasta palomiehestä, olivat sitä mieltä että menestyvän palomiehen tulisi ottaa riskejä. Vaikka osallistujat olivat nyt tietoisia siitä, että heidän aikaisemmin saamansa informaatio

oli paikkansapitämätöntä, osa heistä muodosti kaikesta huolimatta tämän

Todenpuhuja menettää ystävänsä.

tekaistun informaation mukaisen uskomuksen. Täten tilanteissa, joissa ihmisen jonkin uskomuksen pohjana oleva informaatio kumotaan täydellisesti, hän voi silti pitää kiinni uskomuksestaan. Tämä siitäkin huolimatta, että uskomuksen pohjana oleva informaatio olisi alun perinkin ollut heikkoa. (Anderson ym. 1980.)

Yhdeksi syyksi ilmiölle on esitetty sitä, että ihmisten vaikutelmat ja käsitykset ovat suhteellisen autonomisia niiden pohjana olevasta evidenssistä. Eli kun ihminen on omaksunut jonkun informaation mukaisen käsityksen, tämä käsitys lakkaa olemasta riippuvainen sen luoneesta informaatiosta, jolloin tämän informaation kumoaminen ei enää vaikuta ihmisen omaamaan käsitykseen. (Ross ym. 1975.)

Ilmiölle on esitetty syyksi myös sitä, että kun ihminen on alun perin omaksunut jonkin käsityksen tai vaikutelman, tämä käsitys ohjaa sitä miten hän suhtautuu myöhempään informaatioon. Tällöin hän tulkitsee uutta informaatiota sen mukaan, miten yhdenmukainen se on hänen aikaisemman käsityksensä kanssa. Toimija ei siis ole tietoinen siitä vaihtoehdosta, että informaatio joka on hänen nykyisen ajattelunsa taustalla, voisi olla epätotta. (Ross ym. 1975.)

Epätoden uskomuksen säilyminen on erityisen voimakasta tilanteissa, joissa ihmistä pyydetään muodostamaan suhde hänen uskomuksensa sekä tämän uskomuksen pohjana olevan informaation välille. Syyksi on esitetty sitä, että tällöin ihminen luo uskomukselleen kausaalisen selityksen tai skenaarion, joka voi vahvistaa uskomusta vielä senkin jälkeen kun sille ei ole enää mitään suoraa relevanttia evidenssiä. (Anderson ym. 1980.)

Ongelma on vähäisempi tilanteissa, joissa ihmisille tuodaan julki mahdollisuus, että heidän käsityksensä saattavat säilyä muuttumattomina siitä huolimatta että näiden käsitysten vastainen informaatio osoitetaan epätodeksi. Jos ihmisten vääriin käsityksiin siis halutaan vaikuttaa, pelkkä heidän informoimisensa siitä, että nämä käsitykset pohjaavat paikkansapitämättömään informaatioon ei välttämättä riitä. Heille täytyy erikseen tehdä selväksi, että epätotuuksiin pohjaavat käsitykset voivat selvitä oikaisusta. (Ross ym. 1975.)

Miksi ihmiset uskovat valeuutisiin?

Vastauksena kysymykseen ”Miksi valeuutisia uskotaan?” voidaan ehdottaa mm. seuraavia selitysperspektiivejä:

vahvistusvinouma
halu uskoa valeuutiseen
varovaisuus

ulkopuolisuuden tunne halu kontrolloida tunne kontrollin puuttumisesta lähdekritiikkittömyys puutteelliset medianlukutaidot ystävä lähteenä uutinen tulee vastaan ihmisen omaksi kokemassaan tilassa muutos lähteen luotettavuudessa jäljittely faktoja fiktion seassa tiede- ja faktavastaisuus kansantajuisuus tietämättömyys epäluottamus virhe uutisessa keskittymättömyys väärässä olemisen pieni todennäköisyys uskottavuus lumetotuusvaikutus erehtyminen lähdekerroksisuus informaation prosessointitapa ajanpuute kielitaidottomuus uutisten tavallisesta poikkeava rooli hyötynäkökulma tietämättömyys valeuutisoiden strategioista haluttomuus olla erimieltä oikeiden uutislähteiden puute todenvieronta typeryyys	Totuus erottaa toisinaan parhaat ystävät.

Vahvistusvinouma (confirmation bias): Ihmiset uskovat, mitä haluavat uskoa. Etsitään informaatiota, joka vahvistaa jo omaksuttua tai tulkitaan löydettyä informaatiota omien uskomusten kannalta myönteisesti. Valeuutisiin uskotaan herkemmin tapauksissa, joissa ne tukevat tai vahvistavat jotakin sellaista asiaa, jonka ihminen uskoo tai haluaa olevan tosi tai jonka suhteen hänellä on ennakkoluuloja tai vahva etukäteisasenne. (Nickerson 1998.)

Selityksiä vahvistusvinoumalle:

1 Motivaatioteoria (motivational theory): Ihmiset tulkitsevat informaatiota omalta kannaltaan mielekkäällä tavalla, koska he haluavat ja ovat motivoituneita pitämään kiinni jostakin omasta uskomuksestaan. Ihmisillä on jokin näkemys josta he eivät halua luopua, ja tämä vaikuttaa heidän suhtautumiseensa oman position kannalta vastakkaiseen informaatioon. (Stafford 2017.)

Kun ihmisille, joilla on vahva kanta johonkin asiaan, tarjotaan tämän kannan kannalta vastakkaista informaatiota, he todennäköisesti pitävät tästä kannasta entistä tiukemmin kiinni. Jos kuolemantuomiota vastustavalle ihmiselle näytetään kuolemantuomiota tukevaa evidenssiä, on vakan mahdollista että hän alkaa vastustamaan kuolemantuomiota entistä enemmän. Ilmiötä kutsutaan *asenteiden polarisoitumiseksi* (attitude polarization) ja sen on seurausta *vinoutuneesta omaksumisesta* (biased assimilation), jossa ihmiset tulkitsevat evidenssiä tavalla joka sallii heidän säilyttää aikaisemmat uskomuksensa. (Lord ym. 1979.)

Vinoutunut omaksuminen voi pitää sisällään sen, että ihmiset muistavat paremmin omaa näkemystään vahvistavan evidenssin, ja omaa näkemystään heikentävän evidenssin vastaavasti huonommin. Ihmiset voivat myös pitää omaa näkemystään vahvistavaa evidenssiä luotettavana ja relevanttina, ja heikentävää **Toden puhe vainon antaa.** vastaavasti irrelevanttina ja epäluotettavana. Lisäksi ihmisillä on taipumus hyväksyä omaa näkemystä tukeva informaatio kritiikittä, kun taas sen kannalta vastakkainen informaatio joutuu ylikriittisen tarkastelun kohteeksi. (Lord ym. 1979.)

Mikäli ihmisten vahvistusvinouma johtuu siitä että ihmiset ovat motivoituneita uskomaan johonkin, asian korjaamiseksi ihmisten motivaatioita on kyettävä muuttamaan. (Stafford 2017.)

2 Kognitioteoria (cognition theory): Vahvistusvinouma johtuu siitä että ihmiset eivät osaa kysyä oikeita kysymyksiä liittyen omiin uskomuksiinsa ja tarjolla olevaan informaatioon. Ihmiset eivät siis välttämättä halua kiihkeästi uskoa asioiden olevan jollakin määrättyllä tavalla, mutta he eivät vain kykene kuvittelemaan sitä, että asiat voisivat olla eri tavalla kuin mitä he ajattelevat. Kyse on siis siitä, että ihmiset eivät jostain syystä osaa tai ymmärrä katsoa asioita oman näkemyksensä kanssa vastakkaiselta kantilta. (Stafford 2017.)

3 Motivointi-strategia (motivational strategy): Pelkkä kehotus puolueettomuuteen ei riitä vahvistusvinouman poistamiseen. Jos kuolemantuomiota vastustavalle ihmiselle esitetään kehotus tarkastella kuolemantuomiota puolustavaa evidenssiä puolueettomasti, hän todennäköisesti vastustaa sitä tästä huolimatta entistä vahvemmin. (Lord ym. 1984.) Täten ihmisten motivointi riippumattomaan tarkasteluun ei ole toimiva tapa kumota vahvistusvinouma.

4 Mieti päinvastaista -strategia (consider the opposite): Ihmisten kehottaminen tarkastelemaan asioita usealta kantilta saa heidät arvioimaan evidenssiä kriittisemmin ja puolueettomammin. Kun ihmisiä kannustetaan miettimään itselleen tärkeää asiaa vastakkaiselta kannalta, he hyväksyvät omien uskomustensa kanssa vastakkaisen tiedon helpommin. Tällöin heidän näkemystensä vastainen informaatio ei myöskään aiheuta näiden näkemysten äärimmäistymistä. (Lord ym. 1984.)

Ihmisten puolueellisten näkemysten säilymisen takana ei siis välttämättä ole se,

että ihmiset eivät halua tietää totuutta, vaan että heillä ei ole tarvittavia välineitä oman lyhytnäköisyytensä kumoamiseen. (Stafford 2017.)

Vastakkaisten näkemysten huomioimiseen ihmisiä voidaan johtaa suoraan tai epäsuorasti. Suoraa johtamista ovat tilanteet, joissa ihmisiä kehoitetaan miettimään jotakin asiaa eri näkökulmista. Epäsuorassa johtamisessa ihmisiä ei suoranaisesti kehoiteta ajattelemaan asiaa useammalta kantilta, mutta heille tarjotaan informaatiota, jossa korostetaan toimijan näkemyksen kannalta vastakkaisia vaihtoehtoja. (Lord ym. 1984.)

Onko vahvistusvinouma aina huono asia?

Vahvistusvinouma ei välttämättä ole aina huono asia. Ihmiset voivat joskus olla oikeassa sen takia. Vahvistusvinouman takia monet ihmiset suhtautuvat skeptisesti esimerkiksi uutisiin ihmeaparantumisista ja muista **Kerro totuus ja koeta päästä karkuun.** selittämättömistä ilmiöistä, jotka ovat pääasiassa epätotta. Ja vaikka jostain syystä jokin tällainen raportti joskus pitäisi paikkansa, voidaan vinouman katsoa palvelle ihmisiä hyvin. (Lord ym. 1979.) Ongelmana kuitenkin on, että isossa osassa asioita meillä on suuri mahdollisuus olla vahvistusvinouman johdosta väärässä.

Halu uskoa valeutiseen: Ihminen uskoo valeutiseen, koska hän haluaisi tai toivoisi sen olevan totta.

Varovaisuus: Biologinen tarve uskoa informaatiota. Ihmisen kannalta on parempi, jos uskoo ja varautuu vaaraan, jota ei todellisuudessa ole olemassa, kuin jos hän ei usko vaaraan joka on olemassa ("parempi katsoa kuin katua") (Shermer 2010).

Ulkopuolisuuden tunne: Ihmiset ketkä tuntevat itsensä ulkopuolisiksi uskovat herkemmin esimerkiksi salaliittoihin (Graeupner & Coman, 2017).

Halu kontrolloida: Jonkin uskominen todeksi on ensiaskel tilannetta koskevan kontrollin saavuttamiseksi, joka puolestaan on syvälinen inhimillinen psykologinen tarve.

Tunne kontrollin puuttumisesta: Kun ihmiset kokevat, etteivät he voi kontrolloida asioita ympärillään, he näkevät herkemmin säännönmukaisuuksia sellaisissa tilanteissa, joissa niitä ei tosiasiallisesti ole (Whitson & Galinski 2008). Tämä selittää osaltaan, miksi ihmiset ovat valmiita uskomaan esimerkiksi salaliittoteorioihin.

Lähdekritiikkittömyys: Ihmiset uskovat valeutisiin, koska heidän lähdekritiikkinsä on puutteellista tai he jättävät lähteen kokonaan huomioimatta. Ihmiset eivät kyseenalaista uutislähteen uskottavuutta ja osoittavat suhteellisen pientä

**Kerro totuus mutta pidä toinen jalka
jalustimella.** huomiota lähteen uskottavuuden pohtimiselle. Sähköisten julkaisualustojen lukijat eivät

juuri välitä journalistisesta lähteistyksestä. Ammatillinen portinvartijuus ei juuri kiinnosta näitä lukijoita ja he syyllistyvät uutislähteiden arvioinnissa Antaa mennä –mentaliteettiin ja arvostelukyvttömyyteen.

Lähdekritiikillä tarkoitetaan informaatiota tarjoavien lähteiden arviointia niiden luotettavuuden tai hyödyllisyyden näkökulmasta. Informaatiolähteitä ovat esimerkiksi toiset henkilöt, tekstit ja dokumentit, valokuvat, videot sekä havainnot. Lähdekritiikkiä tulee suorittaa ensinnäkin siksi, että kaikki informaatiolähteet eivät ole yhtä luotettavia. Niistä saatu informaatio ei välttämättä ole totuudenmukaista tai se voidaan esittää harhaanjohtavalla tavalla. Informaation tuottajilla voi olla informoinnin sijaan omia tarkoituksperiään, joita he eivät tuo julki. Toisaalta informaatio voi olla paikkansapitämätöntä, vaikka sen levittäjällä ei olisikaan aikomusta manipuloida muita. Ihmiset jakavat eteenpäin paljon tuotoksia, jotka eivät ole totuudenmukaisia, mutta joita he itse pitävät tosina, tai joiden totuusstatusta he eivät vaivaudu tarkistamaan. Lähdekritiikki on olennainen osa tutkimustoimintaa, mutta nykyisessä informaatiotulvassa sen noudattaminen olisi suotavaa ja hyödyllistä tieteen ulkopuolellakin.

Lähdekritiikki jaetaan ulkoiseen **Liika väittäely kadottaa totuuden.** ja sisäiseen lähdekritiikkiin.

Ulkoisessa lähdekritiikissä keskitytään lähteen aitouden varmistamiseen. Sen tavoitteena on selvittää, onko lähde todella sitä mitä sen väitetään olevan, vai onko kyseessä väärennös (väärennetty dokumentti, väärä henkilöllisyys jne.).

Sisäisessä lähdekritiikissä puolestaan arvioidaan lähteen todistusvoimaa (lähteen puolueettomuus, totuudenmukaisuus). Tällöin pohditaan ensinnäkin informaation luomisen motivaatioita. Kuka on luonut lähteen ja mihin tarkoitukseen? Onko se puolueeton? Lähde on sitä luotettavampi, mitä vähemmän sen luojalla on intressejä suosia ketään tai mitään. Toisaalta on hyvä selvittää informaation tuottajan taustaa. Onko hänellä edellytyksiä saada aikaan kyseinen tuotos? Esimerkiksi kasvihuonetyöntekijän kirjoittamaan taloustieteelliseen blogi-kirjoitukseen kannattaa suhtautua varauksella. Entä nauttiiko informaation tuottaja kollegoidensa arvostusta? Vaikka informaation tuottaja olisikin tutkija, hän voi silti olla täysin sivuraiteilla tieteelliseen yhteisöön nähden. Informaation paikkansapitävyyden arviointi on myös olennainen osa lähdekritiikkiä. Mitä useammasta toisistaan riippumattomasta lähteestä informaatio kyetään varmistamaan, sitä luotettavampaa se lähtökohtaisesti on. Lähdekritiikissä on myös olennaista varmistaa, onko kyseessä ensimmäisen vai toisen käden lähde. Mitä useamman välikäden kautta informaatio on kulkenut, sitä todennäköisemmin se on muuttunut matkalla ja sitä epäluotettavampaa se on. Rikkinäinen puhelin –vaikutus on ilmeinen, jos lähteet ovat ketjuuntuneet.

Lähdekritiikkiä voi lisäksi harrastaa myös informaation hyödyllisyyden näkökulmasta. Tällöin lähteen luotettavuuden lisäksi tarkastellaan sitä, kuinka relevanttia kulloinenkin informaatio on tietyn tarkoituksperän kannalta.

Sosiaalisessa mediassa olevan informaation luotettavuutta arvioitaessa

tulee kiinnittää huomiota lähteen sekä sisällön aitouteen. Lähteen aitouden varmistaminen on olennaista, sillä sosiaalinen media on pullollaan valeprofiileja, joista osa on suunniteltu huolellisesti. Autenttisuutta varmistettaessa tarkastellaan millaisia jälkiä kyseinen toimija on jättänyt itsestään sosiaaliseen mediaan. Lähteen aikaisemmin tuottama sisältö sekä kontaktit (kaverit) auttavat vastaamaan kysymykseen, voiko henkilö olla se kuka väittää olevansa. Mahdollisten silminnäkijälähteiden kohdalla kannattaa lisäksi miettiä sitä, voiko henkilö todella olla siellä missä väittää olevansa. Esimerkiksi Twitterissä on koordinaattihaku, jolla voit tarkistaa onko lähde lähettänyt viestinsä tapahtumapaikan läheltä. Lähteen aitoutta voi myös pyrkiä varmistamaan ottamalla yhteyttä lähteeseen ja esittämällä lisäkysymyksiä. (Lappalainen, 2016.)

Sisällön aitouden varmistamisessa tulee tarkastaa, löytyykö sama tuotos muualta – esim. jostakin toisesta sosiaalisen median palvelusta tai joltakin verkkosivulta, ja linkitysketjua seuraamalla etsiä sisällön alkuperäinen esittäjä. Tämän jälkeen tulee löytää alkuperäislähteestä riippumaton toinen lähde, joka voi vahvistaa sisällön aitouden. On huomioitava, että sosiaalisessa mediassa liikkuu paljon yksipuolista tai vääristeltyä tietoa, jossa faktat ovat periaatteessa oikein, mutta joka on irrotettu asiayhteydestä. Jotta tällaiselta propagandasisällöltä välttyttäisiin, on syytä tarkastaa myös väitteen konteksti. (Lappalainen, 2016.)

Puutteelliset medianlukutaidot: Ihmisten medianlukutaidot ovat puutteellisia, eivätkä he aina osaa erottaa valeuutisia oikeista uutisista, tai hyviä uutislähteitä huonoista uutislähteistä. Ihmisillä ei ole selkeää kuvaa median eri tekstityypeistä (blogit, kolumnit jne.) tai heidän käsityksensä uutisista on hämärtynyt esimerkiksi sponsoroitujen sisältöjen (uutismaiset mainokset) seurauksena. (Lear 2017.) (Valeuutistyypeistä ks. esim. Willingham 2016). Ihmiset voivat myös omata asenteen, jonka mukaan kaikki mitä mediassa sanotaan, on totta.

Ystävä lähteenä: Uutinen tulee ystävältä tai muulta läheiseltä. Meillä on tapana luottaa ystäviimme ja kognitiiviset suodattimet heikkenevät ystäviemme kohdalla helpottaen valeuutisten tunkeutumista tietoisuuteemme. Mikäli ihmiset saavat uutisen luottamaltaan taholta, he ovat taipuvaisia olemaan lyhyempiä lähdekritiikissään. (Sundar 2016.)

Oma tila: Ihmiset suhtautuvat vähemmän kriittisesti uutisiin, jos he törmäävät niihin yhteyksissä joissa he kokevat olevansa omassa henkilökohtaisessa tilassaan (esim. uutiset jotka ilmestyvät ihmisten kustomoiduille sosiaalisten medioiden profiilisivuille). Internetin käyttäjät ovat vähemmän skeptisiä informaation tullessa tutusta ympäristöstä. Tämä luo väärää turvallisuudentunnetta ja lähdekritiikkiä ei sovelleta. (Kang & Sundar 2016, Sundar 2016.)

Muutos lähteen luotettavuudessa: Uutinen tulee lähteestä, joka on aikaisemmin ollut luotettava, mutta ei ole sitä enää.

Jäljittely: Valeuutiset jäljittelevät oikeita uutisia niin rakenteensa, sisältönsä kuin ulkoasunakin suhteen, mikä tuo niille uskottavuutta (York 2017).

Faktoja fiktion seassa: Valeuutiset sekoittavat juttuunsa perättömien väitteiden sekaan myös faktoja, mikä tekee uutisesta vakuuttavamman. On myös mahdollista, että valeuutiset ovat monelta osin tosia, mutta niissä vain vedetään ronskisti mutkia suoriksi.

Tiede- ja faktavastaisuus: Ihmiset uskovat valeuutisiin, koska heillä on tiede- ja faktavastaisia asenteita (Almendra 2017).

Kansantajuisuus: Valeuutisissa asiat ilmaistaan usein kansantajuisesti ja ne tarjoavat yksinkertaiselta tuntuvia selityksiä monimutkaisista tilanteista.

Totuus voi tulla esiin leikin varjolla.

Tietämättömyys: Ihminen uskoo valeuutisiin, koska on tietämätön asian todellisesta laidasta, tai koska hänellä ei ole mahdollisuutta selvittää asian todellista laitaa.

Epäluottamus: Ihmiset uskovat valeuutisiin, koska eivät luota hallintoon tai koska he uskovat valtavirtaisen median olevan puolueellinen tai sensuroivan asioita.

Virhe uutisessa: Uutinen on kunnollisen mediatoimijan tuottama, mutta se sisältää jonkin virheen, johtuen esimerkiksi inhimillisestä erehdyksestä tai puutteellisesta taustatyöstä.

Keskittymättömyys: Ihmiset uskovat valeuutisiin, koska eivät keskity asiaan tai uhraa aikaa uutisten miettimiselle. Syynä tälle voi olla esimerkiksi uutisten kokeminen itselle kaukaisiksi.

Väärässä olemisen pieni todennäköisyys: Ihminen laskee valeuutiseen uskoessaan sen varaan, että riski väärässä olemisesta on niin pieni, ettei sillä ole merkitystä.

Uskottavuus: Valeuutinen on niin vakuuttava, ettei siihen voi olla uskomatta.

Lumetotuusvaikutus: Ihminen uskoo herkästi väitteisiin, joita hänelle toistetaan usein (Bacon 1979). Toistotavalla ei välttämättä ole merkitystä. Vaikka epätosi väite oikaistaisiin samassa yhteydessä kun sitä toistetaan, on tämä toistoa yhtäkaikki, ja voi näin edistää väitteen uskomista (oikaisusta huolimatta) (Konnikova 2017, Seifert 2002.)

Erehtyminen: Ihminen erehtyy lähdekriittisestä toiminnasta huolimatta pitämään uutista totena.

Lähdekerroksisuus: Joku vastaanottaa Facebook-virrassaan jotakin ystävänsä jakamaa viestiä, esimerkiksi poliitikon twiitin sanomalehtijutusta. Tässä on viiden

jutun ketju: sanomalehti, poliitikko, twiitti, ystävä ja Facebook. Kaikilla näillä on rooli viestin välityksessä. Vaiheistus hämärää alkuperäisen lähteen, sillä lähteitä on monessa kerroksessa (source layering). Mikä näistä lähteistä on lukijan mielestä pääläähde? (Sundar 2016.)

Informaation prosessointitapa: Ihmiset prosessoivat ja vaihtavat informaatiota juurujen ja tarinankerronnan keinoin. Lukeminen on sen sijaan ihmiskunnan historiassa verrattain uusi asia. Tämä taas vaikuttaa siihen, että huhujen muodossa leviävät valeutiset on helpompi sisäistää kuin perustellut faktat. (Shermer 2017.)

Ajanpuute: Ihmiset uskovat valeutisiin, koska heillä ei ole aikaa tarkistaa asioiden todellista laitaa. **Kun pystyttää valtaistuimen valheille, joutuu pystyttämään hirsipuun totuudelle.**

Kielitaidottomuus: Lukiessaan vieraskielisiä uutisia ihmiset eivät välttämättä ole tarpeeksi kielitaitoisia erottaakseen täysin uutisten nyansseja.

Uutisten tavallisesta poikkeava rooli: Ihmiset suhtautuvat uutisiin informaatiolähteiden sijaan ajanvietteenä, keskusteluaiheiden herättäjänä sekä omaa mielipidettä tukevana välineinä, eivätkä niinkään objektiivisina maailman kuvauksina.

Hyötynäkökulma: Valeutisesta on ihmiselle välineellistä hyötyä, ja hän voi valehtelusyytöksiä kohdatessaan vierittää syyn lähteelle.

Tietämättömyys valeutisoiden strategioista: Ihmiset eivät ole tietoisia niistä strategioista, joita valeutisten levittäjät hyödyntävät. (Ks. Van der Linden ym. 2017.)

Kun raha puhuu, totuus vaikenee.

Haluttomuus olla eri mieltä: Ihminen uskoo mieluummin lukemaansa valeutiseen kuin ryhtyy olemaan eri mieltä uutisen kanssa.

Oikeiden uutislähteiden puute: Ihminen uskoo valeutisiin, koska hän seuraa ainoastaan valeutissivustoja.

Todenvieronta: Faktaresistens oli yksi vuoden 2015 uudissanoista Ruotsissa. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa joku kieltäytyy uskomasta tosiasioita esimerkiksi poliittisten ennakkoluulojensa tähden. Mikään määrä tosiasioita ei vakuuta todenvieroksua luopumaan virheellisiksi osoitetuista ennakkoluuloistaan. Tosiasiat kieltävää asennetta ei kannata väheksyä.

Todenvieroksunta raaistaa ja näivettää yhteiskunnallista keskustelua. Se tuottaa enemmän lämpöä kuin valoa. Faktojen halveksinta ja todentorjunta on lisääntyvä megatrendi. Seuraukset ovat karmeita. Yhteiskuntakeskustelu brutalisoituu ja heikkenee laadultaan. Kaikki puhuvat, mutta kukaan ei kuuntele eikä edes yritä

ymmärtää muita. Oletukset korotetaan päätelmiksi. Lopputuloksesta kärsivät kaikki.

Poliittinen keskustelu **Yksi kourallinen rahaa on vahvempi**
muistuttaa usein enemmän **kuin kaksi kourallista totuutta.**
rinnakkaismonologeja kuin
vuoropuhelua. Poliittinen keskustelu ei koskaan ole mitään samanmielisten
harmonisen idyllistä sunnuntairetkeä kukkakedolle, vaan aatteiden ja ideoiden
kampppailua. Poliitikassa ei koskaan ole kyse herruudettomasta diskurssista.

Politiikka on toimijoiden tavoitteiden toteuttamiseen tähtäävää yhteisten asioiden
hoitamista, siis omaksi eduksi. Poliittiset toimijat tavoittelevat aina strategisia ja
taktisia etujaan.

Jokaisella on oikeus mielipiteisiinsä, pöljiinkin. Kenelläkään ei kuitenkaan ole
oikeutta omiin faktoihin. Tosiasiat kuuluvat kaikille. Ne ovat yhteistä jakamatonta
omaisuutta.

Typeryys: Ihminen uskoo valeutisiin, koska on hölmö. Tuomioistuimet on
järkevään päätöksentekoon kykenemättömien ihmisten monumentti. Jos ihmiset
olisivat fiksumpia kuin ovat, lukuisat työpaikat menetettäisiin: oikeusviranomaiset
ja journalismi, myös esimerkiksi kuluttajansuojelu pärjäisi nykyistä oleellisesti
vähemmällä voimavaroilla, jos ihmiset käyttäytyisivät järkevämmiin kuin
käyttäytyvät.

Tieteenfilosofiassa viitataan usein ns. *Occamin partaveitseen* (Occam's razor),
jonka mukaan selityspäätteitä ei pidä olettaa tarpeellista enempää. Ajatuksen
kiteytti Wilhelm Occamilainen (n. 1287 – 1347), joka ehdotti, että kilpailevista
hypoteeseista pitäisi valita se, joka olettaa vähiten. Kyse on tehokkuusperiaatteesta.
Sen vakiintunut muoto on fransiskaani filosofi John Punchin vuonna 1639 Duns
Scotus -kommentaarissaan muotoilema periaate: entiteettejä ei pidä olettaa
tarpeellista enempää: *Non sunt multiplicanda entia sine necessitate*. Tavallisimmin
periaate ilmaistaan seuraavasti: vaihtoehtoisista selityksistä, valitse yksinkertaisin.
Jos sovellamme Occamin partaveistä valeutisten uskomiseen, voidaan väittää
ihmisten uskovien valeutisia tyhmyyttään, siis koska ovat tyhmiä.

Millainen ihminen uskoo valeutisiin?

Tyhmillä on arkikielessä monta synonyymia, tässä joitakin aakkosjärjestyksessä:

aasi
aivokuollut
aivoton
ajattelematon
alkeellinen
arkinen
auktoriteettia sokeasti kunnioittava
epäintellektuelli

epäviisas
harkitsematon
hassahtanut
hassu
helppo uhri
henkisesti jälkeenjäänyt
hidas
hidasjärkinen
hidasälyinen
houkka
hourupäinen
hullu
hullunkurinen
hupsu
höhlä
hölmö
hömelö
höntti
höperö
höpsähtänyt
höpsö
idiootti
ignorantti
imbesilli
junttimainen
jurpo
jälkeenjäänyt
järjetön
kaheli
kahjo
kaistapäinen
kevytmielinen
kokematon
kouluttamaton
kovakalloinen
kovapäinen
kretiini
kummallinen
kömpelys
köntys
lahjaton
lapsellinen
luupää
mieletön
mäntti
narrattava
narri

Parempi viisas valhe kuin tyhmä totuus.

Epäily on tiedon alku.

Ei niin pikkuista pilaa, ettei totta toinen puoli.

Valheen köysi on lyhyt.

nenästä vedettävä henkilö
nuija
omituinen
oppimaton
outo
pahvi
pahvipää
pelle
poissa tolaltaan oleva
puolihullu
puupää
pöhkö
pöljä
pölkkipää
pöllö
pölvästi
pönttö
rajoittunut
sekaisin oleva
sekopäinen
sekopää
sivistymätön
takapajuinen
taulapää
tietämätön
tohelo
tollo
tolvana
tomppeli
torvi
tyhmyri
typerys
typerä
tärähtänyt
uhri
urvelo
valistumaton
vähä-älyinen
yksinkertainen
älykääpiö
älytön
ääliö
ääliömäinen

Valheen kontissa on perä auki.

Valheen koko täytyy helposti.

Valheen koko ei ole syvä.

Valhe on monisanaista.

Miksi valeutiset leviävät?

Valeutisiin uskomiselle on siis löydettävissä useita erilaisia syitä. Mutta ne eivät kerro koko kuvaa siitä, miksi valeutiset leviävät niin laajalle ja niin nopeasti. Valeutisten leviämisen on löydettävissä ainakin seitsemän syytä: välinpitämätön jakaminen, niiden levittämisen helppous, tieteellisen epävarmuuden hyväksikäyttäminen, samanmielisten kerääntyminen yhteen, suodatinkupla, perinteisen median suorittama valeutisten monistaminen sekä informaatiotulva.

Välinpitämätön jakaminen: Ihmiset jakavat valeutisia kiinnittämättä huomiota niiden alkuperäiseen lähteeseen. Tämän välinpitämättömän jakamisen myötä yhä useampi ihminen törmää valeutisiin. (Sundar 2016.)

Valhe vaihtaa väriä.
Valhe synnyttää valheen.

Levittämisen helppous: Valeutisten julkaiseminen ja levittäminen sosiaalisessa mediassa on helppoa kunnollisten portinvartijoiden puuttuessa.

Tieteellisen epävarmuuden hyväksikäyttäminen: Valeutisten levittäjät tuovat esille etteivät tiedemiehet ole jostakin asiasta yksimielisiä ja kyseenalaistavat tieteen luotettavuutta. Koska tutkimus ei tarjoa täyttä varmuutta, voidaan omaa näkemystä alkaa syöttää yleisölle totuutena. (The Economist 2016.)

Samanmielisten kerääntyminen yhteen: Erityisesti sosiaalinen media mahdollistaa samanhenkisten ihmisten ryhmytymisen. Näissä ryhmissä ihmiset vahvistavat toistensa uskomuksia, levittävät näiden uskomusten mukaista informaatiota ja sulkevat helposti eriyvän tiedon ulos. (The Economist 2016.)

Suodatinkupla: Internetin hakukoneiden algoritmit tarjoavat ihmisille enemmän heidän aikaisempia hakujaan vastaavia tuloksia. Täten on mahdollista, että ihmiset kohtaavat vain oman näkemyksensä kannalta mieluista sisältöä, eivätkä törmää omalta kannaltaan epämiellyttäviin, mutta totta oleviin uutisiin. (Pariser 2011.)

Yksi valhe vetää kymmenen perässään.

Perinteisen median monistaminen: Myös perinteinen media syyllystyy välillä valeutisten levittämiseen ja eteenpäin monistamiseen

(Silverman 2015). Jos varsinaiset mediatoimijat eivät harrasta lähdekritiikkiä, ei kannata odottaa liikoja lukijoiltaan.

Informaatiotulva: Kun informaatiota on tarjolla tähtitieteellisen paljon, ihmiset eivät välttämättä aina löydä sen seasta paikkansapitävää uutisointia. Toisaalta koska informaatiota on paljon, ihmiset voivat valita siitä mieleisensä ja keskittyä siihen, jättäen vähemmän mieluisan osan kokonaan huomiotta. (Zeynep Tufekci, julkaisussa The Economist 2016.)

Miksi valeutisten korjaaminen on vaikeaa?

Kuten asenteiden säilymiseen, myös valeutisiin uskomiseen vaikuttavat monet tekijät. Onkin hahmotettavissa useita syitä, miksi valeutisten korjaaminen on vaikeaa.

Yksi kertoo valheen, sata toistaa sen totena.

Hyväksyminen on helpompaa kuin hylkääminen: Jotta ihmiset voivat ymmärtää jonkin asian, heidän täytyy ensin alitajuisesti

hyväksyä se (Gilbert 1991). Vasta sen jälkeen he voivat sen tietoisesti kumota (tai jatkaa hyväksymistä). Koska alitajuinen hyväksyminen on automaattista, mutta kumoaminen vaatii tietoista toimintaa, ihmiset voivat ajan, energian tai evidenssin puutteen vuoksi jättää kumoamatta asioita, jotka he ovat vasten tahtoaan alitajuisesti hyväksyneet. Sama vaikutus voi olla myös ulkoisilla häiriötekijöillä.

Kognitiivinen dissonanssi: Kuten asenteiden säilymiseen, kognitiivinen dissonanssi voi vaikuttaa myös valeutisiin uskomiseen. Koska ihminen haluaa säilyttää uskomusjärjestelmänsä yhdenmukaisena, on mahdollista että omaksuttuaan jonkin valeutisen osaksi tätä järjestelmää hän kieltäytyy vastaanottamasta korjaavaa informaatiota, joka aiheuttaisi kognitiivisen dissonanssin.

Kognitiivinen ylikuormitus: Jos ihmiset kohtaavat liikaa epätosia tai potentiaalisesti epätosia väitteitä, aivot ylikuormittuvat helposti, eivätkä enää **Ei kuokka kerro valheita.** yritä käsitellä kaiken informaation totuudenmukaisuutta. Täten tarpeeksi suuressa epätosien väitteiden tulvassa ihmiset todennäköisesti hyväksyvät joitakin niistä. (Konnikova 2017.)

Lumetotuusvaikutus: Lumetotuusvaikutus voi valeutisten sisäistämisen lisäksi vaikuttaa niiden korjaamiseen. Kun valeutista korjataan, tullaan samalla toistaneeksi alkuperäinen epätosi väite, mikä puolestaan vahvistaa uskoa valeutiseen.

Ideologia ja uhatuksi tulemisen tunne: Jos ihminen on todella sitoutunut johonkin ideologiaan, hänen on vaikea hyväksyä tämän ideologian kannalta negatiivisia korjauksia. Kaikkein sitoutuneimmat ihmiset saattavat jopa korjauksia kohdatessaan uskoa entistä vahvemmin epätoteen informaatioonsa (ns. backfire-efekti). (Nyhan & Reifler 2010.) Kun ihmisten poliittisia uskomuksia haastetaan, se aktivoi heidän aivoissaan samoja alueita, jotka liittyvät myös henkilökohtaiseen identiteettiin ja tunneperäiseen uhkiin reagoimiseen (Kaplan ym. 2016).

Volyymi: Sosiaalisen median myötä valeutisia on mahdollista tuottaa ja levittää sellaisella volyymilla, ettei kaikkien korjaaminen yksinkertaisesti ole mahdollista. (The Economist 2016.)

Vahvistusvinouma (confirmation bias): Vahvistusvinouma vaikuttaa valeutisten

sisäistämisen lisäksi myös niiden korjaamiseen. Jos ihminen etsii vain omaa näkemystään tukevaa informaatiota, hän ei todennäköisesti törmää tätä informaatiota koskeviin korjauksiin. Toisaalta jos ihminen on omaksunut jonkin uskomuksen, hän tulkitsee herkästi saamaansa informaatiota tämän uskomuksen kannalta myönteisesti, jolloin tämä informaatio ei luonnollisesti kykene muuttamaan ihmisen suhtautumista valeutiseen.

Väärä korjausajankohta: Jos epätosi informaatio tukee ja vahvistaa ihmisen asenteita, välittömästi epätoden informaation yhteydessä tehty korjaus on tehottomampi, kuin myöhemmin esitetty (Garrett & Weeks 2013). Täten korjauksen ajankohta voi vaikuttaa siihen, kuinka onnistunut se on.

Informaation arviointi: perusmuistilista

Auktoriteetti

Onko informaation tuottaja identifioitavissa?
Kuka informaation tuottaja on?
Millainen on tuottajan tausta (esim. koulutus, työkokemus)?
Onko tuottajalla suosituksia?
Millaisia kytköksiä tuottajalla on muihin tahoihin?
Onko tuottajalla kytköksiä hyvämaineisiin tahoihin?
Onko tuottaja luotettavan toimijan maineessa?
Onko tuottajalla edellytyksiä kirjoittaa asiasta?
Onko tuottajalla asiantuntemusta informaation tiimoilta? Mihin se perustuu?
Onko informaation tuottaja kirjoittanut aikaisemmin vastaavanlaisia tekstejä?
Ovatko tuottajan yhteystiedot saatavilla?
Kuka on informaation julkaisija / mikä on julkaisualusta?
Onko informaation julkaisija aikaisemmin julkaissut vastaavia tekstejä?
Millaisia ovat informaation tuottajan biografiset tiedot sekä urahistoria?
Onko saatavilla evidenssiä tuottajan nauttimasta arvostuksesta kollegoidensa keskuudessa?

Virheettömyys

Mistä informaatio on saatu?
Onko informaation tueksi evidenssiä? **Ei valheessa ole juovia.**
Onko kukaan tarkastanut informaatiota?
Onko informaatio vertaisarvioitu?
Onko informaatio verifioitavissa jostakin toisesta lähteestä?
Onko informaation kielellinen ilmaisu neutraalia ja asiallista?
Onko informaation kielellisessä ilmaisussa virheitä?
Onko informaatio yksityiskohtaista?
Onko informaatio kattavaa?

Tarkoitus

Mikä on informaation tarkoitus (informointi, opetus, viihdyttäminen, suostuttelu, kaupallisuus)? Vaikuttaako se esitystapaan?
Tekevätkö informaation tuottaja/julkaisija/sponsorit aikeensa ja tarkoituksensa

selviksi?

Onko informaatio fakta, mielipide tai propagandaa?

Onko näkökulma puolueeton ja objektiivinen?

Onko informaatiota koskeva argumentaatio puolueetonta?

Otetaanko informaatiossa huomioon muita näkökulmia?

Onko informaatio esitetty objektiivisesti?

Jos informaatio on puolueellista, onko informaation tuottaja huomionnut tämän?

Onko informaatio tuotettu toimeksiantona jonkin organisaation nimissä? Miten objektiivisuus on tällöin varmistettu?

Näkyvätkö tuottajan omat oletukset informaatiossa? Horjuttaako tämä argumenttia?

Jos informaatio on julkaistu verkossa, mainostetaanko sen yhteydessä jotakin?

Millainen informaation esitystapa on tyyliään?

Kuinka objektiivinen informaation tuottaja on?

Onko informaatio johdonmukaista?

Onko informaation tiimoilta joitain eturistiriitoja?

Onko informaatiossa poliittisia, uskonnollisia, ideologisia, kulttuurisia, institutionaalisia tai henkilökohtaisia painotuksia?

Pyritäänkö informaatiossa argumentoimaan jonkin näkökulman tai mielipiteen puolesta?

Onko informaatio suunnattu suurelle yleisölle, vai jollekin tietylle segmentille?

Kuinka tämä näkyy informaatiossa?

Evidenssi

Mistä informaatio on peräisin?

Onko informaatiolle esitetty lähteitä? Ovatko lähdeviitteet täsmällisiä ja toimivia?

Ovatko käytetyt lähteet uskottavia?

Onko informaation tuottajalla evidenssiä informaationsa tueksi? Minkälaista evidenssiä käytetään?

Ovatko tuottajan yhteystiedot saatavilla?

Joka paljon kuulee, kuulee monta valhetta.

Ajallisuus

Milloin informaatio on julkaistu?

Onko informaatiota päivitetty? Milloin?

Ovatko informaation yhteydessä olevat linkit toiminnassa (verkkolähteissä)?

Onko informaation ajankohtaisuus olennaista aihepiirin kannalta?

Jos informaatio on julkaistu verkossa, ylläpidetäänkö kyseistä sivustoa enää?

Relevanssi

Onko informaatio sinua kiinnostavasta aihepiiristä?

Vastaako informaatio kysymyksiisi?

Onko informaatio tasoltaan sopivaa (ei liian monimutkaista tai yksinkertaista)?

Oletko etsinyt muita informaatiolähteitä nykyisen lisäksi?

Olisitko valmis hyödyntämään lähdettä tieteellisessä työssä/julkaisussa?

Politiikka ja tietämättömyys

Uskomusjärjestelmät ovat ajatusten ja asenteiden muodostamia rakennelmia, joiden elementit ovat sidoksissa toisiinsa erilaisten rajoitteiden tai funktionaalisten keskinäisriippuvuuksien kautta. Rajoitteilla ja keskinäisriippuvuudella viitataan siihen, miten järjestelmän sisältämät ajatukset ja asenteet vaikuttavat ja ovat kytköksissä toisiinsa.

Rajoitteista puhutaan staattisina tai dynaamisina. Staattisia rajoitteet ovat silloin, kun yhdestä uskomusjärjestelmän elementistä voidaan todennäköisesti päätellä jokin toinen tähän uskomusjärjestelmään kuuluva elementti (jos henkilö vastustaa eutanasiaa, voidaan tämän perusteella ennustaa että hän myös vastustaa kuolemantuomiota). Dynaamisilla rajoitteilla taas viitataan todennäköisyyteen, jolla muutos jossakin uskomusjärjestelmän elementissä (sen totuusarvon vaihtuu, siihen suhtautuminen muuttuu) edellyttää (psykologisessa mielessä) vastaavia muutoksia muissakin totuusjärjestelmän elementeissä. Jos toimija A suhtautuu kuolemantuomioon kielteisesti ja kannattaa jotakin puoluetta **Kaukaisen vieraan on hyvä valehdella.** siksi, että tämäkin suhtautuu kuolemantuomioon kielteisesti, puolueen vaihtaessa kantaansa kuolemantuomion suhteen voidaan A:n uskomusjärjestelmässä odottaa tapahtuvan jonkinlaisia muutoksia (hänen kantansa kuolemantuomioon vaihtuu, hänen suhtautumisensa puolueeseen vaihtuu). Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä.

Vain hyvin pieni osa kansalaisista, ehkä vain noin kymmenesosa (Converse 1964) suhtautuu politiikkaan johdonmukaisesti ideologisesti ja tavalla, jota edellytetään perusteltuun poliittiseen käyttäytymiseen.

Pelkän julkisuudessa olevan informaatiomäärän kasvattaminen ei ole riittävä keino lisätä ihmisten yleistä tietoisuutta asioista. Vaikka vapaan tiedonvälityksen esteet poistettaisiin, ihmisten informaation saamiseen ja sisäistämiseen vaikuttavat monet psykologiset tekijät. 1947 julkaistussa tutkimuksessa tarkasteltiin yhdysvaltalaisen tietoisuutta viidestä eri ulkopoliittikan asiakysymyksestä vuonna 1946. Havaintona oli, että 32 % yhdysvaltalaisista oli tietämättömiä, eli tietoisia korkeintaan yhdestä asiakysymyksestä. **Pitkiltä matkoilta pitkät valeet.** Yhtenä selittävänä tekijänä pidettiin ihmisen asuinpaikkaa.

Mitä pienemmässä yhteisössä ihminen elää, sitä vähemmän hänellä oli tietoa ulkopoliittisista asiakysymyksistä. Täten informaation saantimahdollisuuksien katsottiin osaltaan vaikuttavan ihmisten tietämykseen. (Hyman & Sheatsley 1947.)

Olenneisemmaksi syyksi tietämättömyydelle esitettiin kuitenkin ihmisten motivaatiota: mitä kiinnostuneempia ihmiset ilmoittivat olevansa ulkopoliittisista asioista, sitä enemmän he niistä myös tiesivät. Ja päinvastoin: mikäli ihminen ei ollut motivoitunut ulkopoliittikan suhteen, oli hänen sitä koskeva tietämättömyytensä suurempi. Ihmisten kiinnostus ulkopoliittikkaan vaikuttaisi olevan yleisluontoista: jotkin ihmiset ovat kiinnostuneita kaikista tai suurimmasta osasta asioista, mutta

vastaavasti on suuri joukko ihmisiä, jotka ovat välinpitämättömiä suurimman osan tai kaikkien ulkopoliittisten asioiden suhteen. (Hyman & Sheatsley 1947.)

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös muita ihmisten informaation omaksumiseen vaikuttavia syitä. Ihmiset ensinnäkin altistuvat helpommin informaatiolle, joka noudattelee heidän omia ennakkokäsityksiään. Henkilöt, **Valheilla pääset kauas, mutta et takaisin.** jotka suhtautuivat johonkin ulkopoliittiseen asiaan myönteisesti, olivat keskimäärin tietoisempia tämän asian suhteen kuin henkilöt, joilla ei ollut myönteistä suhtautumista. Ihmiset siis vaikuttaisivat etsivän informaatiota, joka on yhteensopivaa heidän omien asenteidensa kanssa. Asenteet eivät kuitenkaan vaikuta ainoastaan informaation etsimiseen vaan myös sen tulkintaan. Eri ihmiset tulkitsevat samaa informaatiota eri tavalla, kukin omien ennakkokäsitystensä mukaisesti. (Hyman & Sheatsley 1947.)

Ei pidä myöskään yliarvioida informaation vaikutusta ihmisten asenteisiin. Tutkimuksessa havaittiin, että myönteisen asenteen jonkin asian suhteen omaavista ihmisistä ne, jotka saivat tämän asenteen kannalta positiivista informaatiota, suhtautuivat tähän asiaan keskimääräistä myönteisemmin kuin ne, joille tätä informaatiota ei tarjottu. Sen sijaan kaikki kielteisen asenteen määrätyn asian suhteen omaavat ihmiset suhtautuivat tähän asiaan lähestulkoon yhtä kielteisesti, vaikka osalle heistä oli tarjottu tätä asennetta oikaisevaa informaatiota. Täten ei voidakaan olettaa, että informaatiolla voitaisiin aina vaikuttaa asenteisiin, tai että se vaikuttaisi kaikkiin asenteisiin samalla tavalla. (Hyman & Sheatsley 1947.)

Asiantuntijan kuullen ei valhetta sanota.

Vuonna 1996 ilmestyi tutkimus jossa tarkasteltiin ulkopoliitiikan suhteen tietämättömien

yhdysvaltalaisen osuutta vuonna 1994 sekä tähän tietämättömyyteen vaikuttavia tekijöitä. Tuloksena oli, että tietämättömien osuus amerikkalaisväestöstä oli 32,9 %. Tietämättömyyteen vaikuttavat suurimmat selittävät tekijät olivat poliittinen kiinnostus, koulutus, sukupuoli, etninen tausta ja sosioekonominen status. Kiinnostus politiikasta oli tärkein yksittäinen poliittista tietämystä ennustava muuttuja. Mitä motivoituneempia ihmiset olivat politiikan suhteen, sitä enemmän he politiikasta tiesivät. Toinen tärkeä tekijä on koulutus: korkeasti koulutetut olivat matalasti koulutettuja tietoisempia ulkopoliittisista asioista. Myös etninen tausta ja sukupuoli ja sosioekonominen status vaikuttivat poliittiseen tietämykseen: valkoisilla, miehillä ja yhteiskunnallis-taloudellisesti hyvässä asemassa olevilla oli taipumus omata paremmat tiedot politiikasta kuin mustilla, naisilla ja alhaisessa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Ihmisten tietämykseen vaikuttavat siis suuresti kognitiiviset kyvyt, mahdollisuudet informaation hankkimiselle sekä erityisesti motivaatio. (Bennett 1996.)

Sekä empiiriset tutkijat että demokratiateoreetikot ovat valtaosin yhtä mieltä siitä, että äänestäjäkunnan tulisi olla perillä politiikasta voidakseen tehdä onnistuneita äänestyspäätöksiä. Tämä perustuu edustuksellisen demokratian perusajatukseen,

jonka mukaan vaaleilla valittavien edustajien ja heidän tekemiensä päätösten tulee edustaa äänestäjien preferenssejä. Jos äänestäjillä ei ole tietoa siitä, mitkä äänestäjän omat preferenssit ovat ja kuka vaaleissa ehdolla olevista vaihtoehdoista niitä parhaiten edustaa, voi edustuksellinen demokratia toimia näin oletetulla tavalla vain sattuman tuloksena. Jos sen sijaan äänestäjät ovat hyvin perillä asioista, toteutuu edustuksellisen demokratian ihanne sattumaa varmemmin, koska äänestäjät kykenevät tunnistamaan omia intressejään parhaimmin edustavat ehdokkaat.

Empiirisessä tutkimuksessa äänestäjien tiedollisia valmiuksia on mitattu useilla eri tavoin, mutta tavanomaisin tapa on pyrkiä kysymään politiikkaan liittyviä tietokysymyksiä. Siten on haettu empiiristä tukea normatiiviselle **Pieni valhe on puheen kaunistus.** oletukselle siitä, että äänestäjäkunnan

tiedot ja ymmärrys politiikasta ovat demokratian kannalta tärkeitä asioita. Tämän tutkimusagendan keskeisin kysymys on *onko äänestäjien poliittisella tietotasolla merkitystä vaalituloksen kannalta?* Mikäli äänestäjien tietotaso ei vaikuta äänestysvalinnan laatuun, eikä näin ollen myös vaalitulokseen, ei äänestäjäkunnan politiikkatietämyksellä ole merkitystä edustuksellisen demokratian toimintaan ainakaan vaalien kautta.

Kysymystä on tutkimuskirjallisuudessa käsitelty kahdella toisiaan täydentävällä tavalla. Yhtäältä tutkijat ovat survey-aineistojen avulla selvittäneet äänestäjien puoluevalintaa siinä hypoteettisessa tilanteessa, että heidän poliittinen tietotasonsa olisi

Huonolla jousiampujalla on valhe valmiina. täydellinen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että

heidän puoluevalintaansa on analysoitu antamalla heille täydet pisteet kyselyssä esitettyihin tietokysymyksiin. Näissä tutkimuksissa on havaittu, että poliittisen tietotason noustessa myös puoluevalinta muuttuu (esim. Oscarsson 2007, Rapeli 2016). Hieman useammissa tapauksissa, kuten esimerkiksi Suomen kohdalla, vaikuttaa siltä, että paremmin tietävät äänestäjäkunnat hyödyttäisivät poliittista vasemmistoa (Arnold 2012). Toisinaan, joskaan ei aina, olisivat äänisiirtymät riittävän suuria muuttamaan myös vaalitulosta siten, että hallituskokoonpanot näyttäisivät toisenlaisilta. Nämä tulokset perustuvat menetelmälle, jossa survey-aineistojen käsittely tilastollisin menetelmin antaa mahdollisuuden arvioida tiedon lisäämisen vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen. Menetelmää on kritisoitu esimerkiksi sillä perusteella, että ne käyttävät survey-aineistoja kokeellisessa asetelmassa, johon tarkoitukseen surveyä ei kuitenkaan ole tarkoitettu.

Toisaalta on myös havaittu, että politiikkatietämys nostaa selkeästi todennäköisyyttä äänestää sellaista ehdokasta, joka parhaiten vastaa äänestäjän omia preferenssejä (esim. Lau ym. 2014). Poliitiikan ymmärtäminen toisin sanoen auttaa äänestämään 'oikein'. Jos edustuksellisen demokratian kannalta pidetään tärkeänä sitä, että äänestäjät kykenevät tekemään sellaisia valintoja, jotka edustavat heidän omia arvojaan ja tavoitteitaan, on tämä havainto merkityksellinen. Se osoittaa, että kansalaisten politiikkatietämyksellä on suora yhteys edustuksellisen demokratian

toimivuuteen. Samalla se myös alleviivaa toisaalla tehtyjä havaintoja, jotka ovat paljastaneet kansalaisten politiikkatietämyksen puutteet ja sen epätasaisen jakautumisen populaatioissa (Rapeli 2013). Suuri joukko äänestäjiä on vaarassa äänestää jotain muuta kuin itselleen sopivinta ehdokasta, koska heidän tietonsa politiikasta ovat heikot.

Poliittisen järjestelmän responsiivisuus on keskeistä modernin demokratian legitimitetille (Dahl, 1971). Demokraattisessa järjestelmässä tehtyjen päätösten on ainakin jossain määrin vastattava kansalaisten poliittisia asenteita ja arvoja, jotta järjestelmä voi säilyttää oikeutuksensa kansalaisten silmissä. Kansalaisten osalta tämä tarkoittaa, että heidän on kyettävä ymmärtämään, **Ei ole valhetta, mitä kaikki puhuvat.** ainakin perustavalla tasolla, mitä eri poliittiset vaihtoehdot edustavat ja miten heidän omat tavoitteensa tulevat edustetuiksi politiikan tuotoksissa. Muutoin yhteyttä kansalaisten preferenssien ja edustuksellisen demokratian välillä ei synny muutoin kuin sattuman tuloksena.

Täten yksi modernin demokratian toimivuuteen vaikuttavista asioista on kansalaisten poliittinen pätevyys, joka usein käsitteellistetään ja mitataan politiikkaan liittyvänä tietämyksenä. Yksilö tarvitsee sitä voidakseen ymmärtää ja seurata politiikkaa, sekä voidakseen tehdä omien tavoitteidensa mukaisia valintoja. Demokraattisen järjestelmän kannalta kyse on sen toimivuuden laadusta.

Tyypillinen päätelmä noin 70 vuoden aikana monissa eri demokratioissa toteutetuissa surveytutkimuksissa on ollut, että kansalaisten politiikkatietämys on keskimäärin heikkoa. Myöhemmät tutkimukset ovat oleellisesti vahvistaneet saman suuntaisen havainnon. (ks. esim. Rapeli 2010, Oscarsson ja Rapeli 2017.)

Toisaalta on kiistetty, että kansalaiset tarvitsisivat enemmän ymmärrystä kuin heillä jo on (ks. esim. Popkin 1991). Tämän väitteen mukaan he kykenevät rajatuillakin tiedoilla tekemään onnistuneita poliittisia valintoja, esim. äänestäessään. Osassa tutkimuksia on myös osoitettu, että metodologia, jolla kansalaisten tietämystä mitataan, on puutteellinen. (ks. esim. Prior ja Lupia 2008.)

Politiikkatietämyksen merkitystä demokratialle ei kuitenkaan ole kiistetty. Erot tiedoissa näkyvät myös eroina osallistumisaktiivisuudessa, joka puolestaan

johtaa eroihin yhteiskunnallisessa vaikutusvallassa. Järjestelmätason erot tosin vaikuttavat kansalaisten politiikkatietämykseen. Tietämyksellä

Härän loppu on pihvi, valheen loppu on ilmitulo.

on suurempi merkitys kansalaisille monimutkaisissa monipuoluejärjestelmissä, joissa poliittisen vastuun jakaantuminen on epäselvempää kuin kaksipuoluejärjestelmissä (Gordon & Segura, 1997). Maiden välisten kontekstierojen merkitys on kuitenkin vielä suurelta osin tuntematon asia. Vertailevan tutkimuksen puute, joka johtuu vertailukelpoisten indikaattorien puutteesta, on tutkimuskentän suurin ongelma.

Ihmislajina kärsimme kollektiivisesti *tietoilluusiosta* (Sloman ja Fernbach 2017).

Yksi merkittävä tekijä, joka vaikeuttaa realistisen maailmankuvan muodostamista ja ylläpitämistä on ylivertaisuusvinouma.

Ylivertaisuusvinouma

Ylivertaisuusvinouma on kognitiivinen vääristymä, jossa ihmiset, joilla ei ole osaamista jonkin määrätyn asian suhteen, yliarvioivat omat kykynsä sen tiimoilta. Mitä huonompi ihminen on jossakin asiassa, sitä enemmän hän todennäköisesti yliarvioi omaa osaamistaan. Ilmiö tunnetaan myös nimellä Dunning-Kruger – vaikutus, asiaa tutkineiden David Dunningin ja Justin Krugerin mukaisesti.

Hyvin sorvattu valhe kannattaa paremmin kuin totuus.

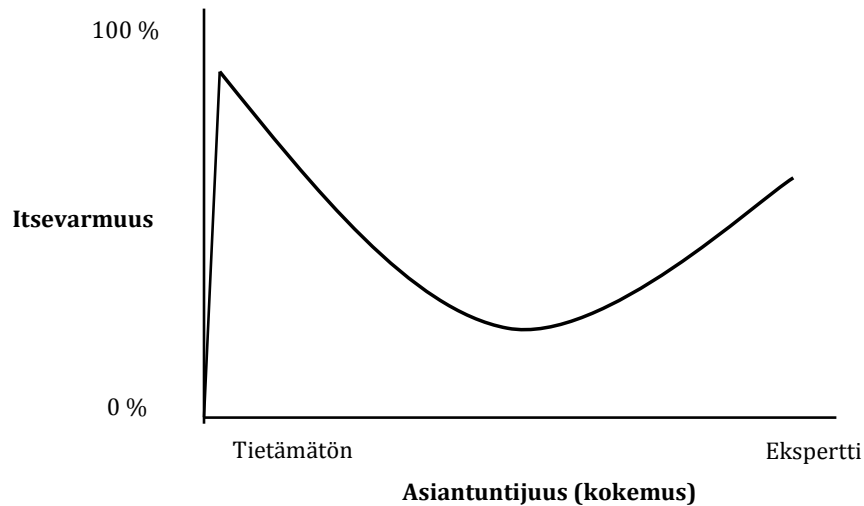
Vuonna 1999 julkaistussa tutkimuksessa Dunning ja Kruger tarkastelivat ihmisten osaamista ja oman osaamisensa arviointia

koskien loogista päättelyä, englannin kielioppia sekä huumoria. Havaintona oli, että mitä huonommin koehenkilö menestyi osaamista mittaavissa testeissä, sitä enemmän hän yliarvioi omia kykyjään suhteessa todelliseen tasoonsa. Vähiten osaavat yliarvioivat eniten kykynsä. Eli ihmiset, joilta puuttuu määrättyä osaamista, eivät ainoastaan suoriudu tätä osaamista edellyttävistä tehtävistä huonosti, vaan eivät aina edes itse tiedosta omaa osaamisen puutostaan. Yliarvioimisen syyksi on ehdotettu juurikin kykyjen puutetta: jos ihmisellä ei ole osaamista jonkin asian suhteen, hänellä ei myöskään ole valmiuksia arvioida omaa osaamistaan tässä asiassa. Dunning ja Kruger havaitsivat, että kun määrätyn kyvyn osalta inkompetentit ihmiset saivat tähän kykyyn liittyvää koulutusta, he myös yliarvioivat omaa osaamistaan vähemmän. (Kruger & Dunning 1999.)

Vastaavasti niillä ihmisillä, joiden kyvyt olivat testien perusteella kaikkein korkeimmat, oli

Juoru ja valhe ovat sisaruksia.

taipumus aliarvioida omaa osaamistaan suhteessa muihin. Syyksi tälle on ehdotettu, että koska kyvykkäimmät suoriutuvat vaativista tehtävistä niin helposti, he ajattelevat näiden tehtävien olevan yhtä helppoja myös toisille. (Kruger & Dunning 1999.) Vaikutusta voi havainnollistaa myös kuvallisesti (Kuvio 9).

Kuvio 9. Ylivertaisuusvinouma (Dunning-Kruger-vaikutus)
Kruger & Dunning (1999) tutkimustuloksia mukaillen.

Yksistään tämä ilmiö selittää suurelta osin esimerkiksi sen, miksi mediassa jatkuvasti esiintyy muka asiantuntijoina henkilöitä, jotka eivät sitä oikeasti ole. Asiallisesti ottaen pätevät nimittäin tietävät tietämisensä rajat eivätkä suostu median edellyttämiin löysiin spekulointeihin. Asiantuntijoina esiintyvillä amatööreillä tällaisia estoja ei ole, koska he eivät tunne tosiasiallista kyvykkyyttään, vaan liioittelevat sitä.

Luku 5: Empiirinen tutkimus

Tässä luvussa raportoimme empiiristen tutkimustemme tärkeimmät tutkimustulokset. Etenemme seuraavasti:

Ensin luettelemme vaaliehdokkaiden nyt käytössä olevat informaationjakelualustat, sitten tarkastelemme hieman faktantarkistukseen kuluvaa aikaa. Sitten analysoimme valtakunnallisten eduskuntapuolueiden ja Turussa ehdokkaita valtuustoon saaneiden puolueiden kuntavaaliohjelmat vuoden 2017 kunnallisvaaleissa. Tämän jälkeen erittelemme Yleisradion vaalikoneeseen vastanneiden turkulaisehdokkaiden vaalikonevastauksia.

Potentiaalisia aineistolähteitä

Poliittista kommunikaatiota voidaan nykyään jakaa entistä useammilla jakelualustoilla sosiaalisen median uusien kanavien käyttöönoton ja kehittymisen myötä. Vaaliehdokas saattaa pyrkiä viestimään kannattajilleen lukuisilla eri tavoilla. Tässä luettelo jo nyt kaikkien ehdokkaiden käytettävissä olevista viestintäkanavista, aakkosjärjestyksessä:

aliot sanomalehdissä
blogit
Facebook

Instagram
kolumnit
kunnallisjärjestöt
lehtiset
mielipideosastot sanomalehdissä
nettisivut
puolueosastot
radion vaalitentit
Snapchat
sähköpostilistat
TV:n vaalitentit
Twitter
vaalikoneet
vaalilehdet
vaaliohjelmat
vaalitulaisuudet
Youtube
vaalipaneelit

Kuulopuhe on puoli valhetta.

Tarkoituksenamme oli alun perin koota edustava otos Suomen kunnista ja kartoittaa niissä vaalikampanjan yhteydessä tuotettu poliittinen kommunikaatio. Kuntavaalit 2017 käytiin 295 kunnassa, valtuutettuja valittiin yhteensä 89 99 ja ehdokkaita oli yhteensä 33 616. Olisi käytettävissä olevat voimavarat huomioiden mahdotonta kartoittaa poliittisen viestinnän kokonaisuus, edes edustavassa otoksessa kuntia.

Päädyimme tutkimusekonomisista syistä rajaamaan tarkastelun eduskuntapuolueiden valtakunnallisiin kunnallisvaaliohjelmiin sekä Turussa puolueiden tuottamiin kunnallisvaaliohjelmiin ja toisaalta näiden puolueiden ehdokkaiden Yleisradion vaalikoneeseen antamiin vastauksiin.

Laskelmia faktantarkistukseen kuluva ajasta

Ehdokkaat, puolueet ja puolueiden paikallisjärjestöt voivat siis tuottaa poliittista tekstiä esimerkiksi seuraavilla jakelualustoilla: Aliot, blogit, Facebook, Instagram, kolumnit, kunnallisjärjestöt, lehtiset, mielipideosasto, nettisivut, puolueosastot, Snapchat, sähköpostilistat, TV- ja radiouutiset, Twitter, vaalikoneet, vaalilehdet, vaaliohjelmat, vaalipaneelit, vaalitentit, radiossa, vaalitentit televisiossa, vaalitulaisuudet ja Youtube.

**Rikkaan valhettakin uskotaan,
ei köyhän tottakaan.**

Jos yhden ehdokkaan tuottaman tekstimassan läpikäymiseen varaisi aikaa 10 minuuttia, menisi koko ehdokasjoukon tuottaman tekstin läpikäymiseen n. 5 500 tuntia. Tavanomaisella viikkotuntimäärällä (37,5 h) työviikkoja tähän menisi noin 146, eli ilman lomaa liki kolme vuotta. Totuus on varmasti vielä paljon suurempi, sillä kymmenen minuuttia tuskin riittää edes yhden ehdokkaan yhden vaalikoneen vastausten läpikäymiseen.

Kaikkien edellä mainittujen korpusten ottaminen mukaan tarkasteluun tekisi pelkästään tekstimassan lukemisesta yhden henkilön koko työuran mittaisen. Jos varattaisiin vaikkapa tunti yhden ehdokkaan tuottaman kaiken poliittisen sisällön läpikäymiseen kaikilla julkaisualustoilla yhteensä, menisi lukemiseen yhteensä

noin 20 vuotta. Yksi tuntikaan tuskin riittäisi esimerkiksi pirstaleisten sosiaalisen median kanavien sisällön löytämiseen, kopiointiin ja lukemiseen.

Osa ehdokkaista on myös esimerkiksi omilla internetsivuillaan ja blogialustoillaan varsin aktiivisia kirjoittamaan, joten tekstimäärä on joidenkin ehdokkaiden osalta valtava. Kaiken tekstin mukaan ottaminen tekisi työstä täysin mahdollottoman mittaisen. Lukeminen on faktantarkistusprosessissa nopein vaihe: kun mukaan tulee aikaa vievä lähdetiedon etsintä ja sen vertaaminen esitettyyn väitteeseen, yhteen ehdokkaaseen kuluva aika moninkertaistuu. Tämä riippuu tietysti ehdokkaiden esittämien väitteiden määrästä ja laadusta, mutta urakka olisi joka tapauksessa täysin mahdoton toteuttaa **Suu valehtelee, mutta silmät puhuu totta.** olemassa olevilla resursseilla.

Paikallistasolla ehdokkaiden kattava tarkastelu puolestaan on realistisempaa, etenkin kun valitaan vain osa julkaisualustoista mukaan tarkasteluun. Vuoden 2017 kuntavaaleissa Turussa oli 694 ehdokasta, joista 654 oli valtuustossa edellisellä kaudella edustettuna olleiden puolueiden ja ryhmien ehdokkaita. Loput 40 edustavat pieniä puolueita ja ryhmittymiä, joilla ei ole aiempaa edustusta kaupunginvaltuustossa, joten ne jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

Jos kuvitteellisesti varataan taas aikaa 10 minuuttia jokaisen ehdokkaan tuottaman tekstin lukemiseen, menee siihen edustettuna olevien puolueiden ehdokkaiden osalta noin 110 tuntia, eli noin kolmisen viikkoa. Todellisuudessa kymmenen minuuttia kuitenkin tuskin riittää yhden ehdokkaan tekstimassan, esimerkiksi vaalikonevastausten läpikäymiseen – mittakaava kuvaa kuitenkin urakan realistisuutta suhteessa koko maan kuntavaaliehdokkaiden tarkasteluun.

Jos aikaa varattaisiin puoli tuntia Turun jokaista ehdokasta kohden, olisi urakka noin kahden kuukauden mittainen. Tämä edellyttää kuitenkin aineistolähteiden tarkkaa valikointia: puoli tuntia voi riittää yhden vaalikoneen läpikäymiseen, mutta ei esimerkiksi myös blogi- ja lehtikirjoitusten tai sosiaalisen median tuotosten tarkasteluun. Aikaa vievä faktantarkistusprosessi, dokumentointi, ehdokkaiden tekstidokumenttien avaaminen, sulkeminen ja datamatriisin välillä liikkuminen sekä välttämätön osittain päällekkäinen tekevät työstä Turun ehdokkaiden yhden vaalikoneen vastausten tarkastelun osalta muutamien kuukausien mittaisen urakan.

Kuntavaaliohjelmat

Seuraavaksi tarkastelemme vuoden 2017 kuntavaaleja varten laadittuja puolueiden valtakunnallisia vaaliohjelmia sekä puolueiden Turun kunnallisjärjestöjen tai vastaavien vaaliohjelmia.

Aloitamme esittelemällä ohjelmien eräitä määrällisiä ominaisuuksia. Ohjelmat poikkeavat toisistaan monin tavoin. Tarkastelkaamme ensin valtakunnallisia ohjelmia. Lyhin niistä on 920 sanaa ja 77 lausetta (RKP), pisin 3960 sanaa ja 390 lausetta (KD). Valtakunnallisten ohjelmien sanojen keskiarvo on 2603 ja lauseiden 260. Tarkistettavia lauseita ohjelmissa on keskimäärin 12. Eniten eli 31 kappaletta niitä on Kristillisdemokraattien ohjelmassa, vähiten RKP:n ohjelmassa, jossa ei

ole yhtään tarkistukseen kelpavaa lausetta.

Vieraille voi kerskua, omalle väelle on kerrottava totta.

Huomionarvoista on, että vain viisi prosenttia valtakunnallisten ohjelmien lauseista on sellaisia, että ne ovat faktantarkistuksen keinoin tarkistettavissa. Määrää voi pitää pienenä.

Taulukko 15. Valtakunnallisten puolueiden kunnallisvaaliohjelmien ominaisuuksia.

Ohjelma	Sanoja	Lauseita	Tarkistettavia	%
Vas	3184	384	10	3
SDP	800	76	3	4
Vihr	3394	337	12	4
PS	3141	288	27	9
KD	3960	390	31	8
Kesk	3503	345	6	2
RKP	920	77	0	0
Kok	1922	183	7	4
Yhteensä	20824	2080	96	5*
Keskiarvo	2603	260	12	

* %-sarakkeen Yhteensä-rivi kertoo, kuinka monta prosenttia kaikkien valtakunnallisten ohjelmien yhteenlaskettujen lauseiden määrästä on tarkistettavia.

Taulukko 16. Turkulaisten puolueiden kunnallisjärjestöjen ohjelmien ominaisuuksia.

Ohjelma	Sanoja	Lauseita	Tarkistettavia	%
Vas	1939	179	2	1
SDP	4250	350	15	4
Vihr	2082	217	0	0
PS	1692	168	23	14
KD	931	83	2	2
Kesk	837	83	1	1
RKP	1329	115	2	2
Kok	2095	175	6	3
Yhteensä	15155	1370	51	4*
Keskiarvo	1894	171	6	

* %-sarakkeen Yhteensä-rivi kertoo, kuinka monta prosenttia kaikkien Turun ohjelmien yhteenlaskettujen lauseiden määrästä on tarkistettavia.

Puolueet on sijoitettu taulukoihin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Jaottelun perusteena on Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): *Eduskuntavaalitutkimus 2015*. FSD 3067.

Perussuomalaisten valtakunnallisen ohjelman sanamäärä on laskettu puolueen verkkosivuilla olevasta tekstiversiosta.

Vasemmistoliiton valtakunnallisen ohjelman sanamäärään on saatu laskemalla yhteen Vasemmistoliiton kuntavaalikärkien sekä 100 ideaa parempaan kuntaan-ohjelman sanamäärät.

SDP:n ohjelmanä on tarkasteltu puolueen dokumenttia ”Pidetään kaikki mukana – SDP:n teemat kuntavaaleissa 2017”.

Turun Vasemmistoliiton ohjelmana toimivat sekä ”Turun Vasemmiston kaupunkiohjelma 2017 – 2021” sekä ”Turun Vasemmistoliiton kuntavaalikärjet 2017”. Ohjelmat ovat kuitenkin päällekkäisiä, ja **Kaikki totta mitä teeri laulaa.** kuntavaalikärjet ovat poimintoja kaupunkiohjelmasta. Tästä syystä tarkastelussa on vain laajempi kaupunkiohjelma.

Lauseiden määrä on saatu laskemalla yhteen dokumentissa esiintyvien pisteiden (.), huutomerkkien (!) sekä kysymysmerkkien (?) lukumäärät. Kukin lukema on määritetty käyttämällä Microsoft Wordin Find-toimintoa.

Ei kaikki totta mikä häissä lauletaan.

Turun RKP:n ohjelmassa ei pisteitä ”Vi jobbar för”-osuuksien lauseiden perässä. Siksi näiden lauseiden lukumäärä on laskettu erikseen, ja lisätty ohjelmassa esiintyvien pisteiden, huutomerkkien ja kysymysmerkkien määrään.

Lyhenteet:

Kesk = Keskusta, Kok = Kokoomus, KD = Kristillisdemokraatit, PS = Perussuomalaiset, RKP = Ruotsalainen kansanpuolue, SDP = Sosiaalidemokraattinen puolue, Vas = Vasemmistoliitto, Vihr = Vihreät.

Syö kypsää, puhu totta.

Valtakunnalliset ohjelmat

Keskustan kuntavaaliohjelma:

www.keskusta.fi/loader.aspx?id=66097b3d-90c3-488f-b1ad-c791bda88134

Ohjelma haettu 6.2.2017.

Kokoomuksen kuntavaaliohjelma

<https://www.kokoomus.fi/uutiset/kokoomuksen-kuntavaaliohjelma-julkistettu/>

Ohjelma haettu 3.3.2017.

Kristillisdemokraattien kuntavaaliohjelma:

www.kd.fi/files/2016/11/Kuntavaalit2017_Kuntavaaliohjelma_hyvaksytty_lopullinen.pdf

Ohjelma haettu 13.2.2017.

Perussuomalaisten vaaliohjelma:

<https://www.perussuomalaiset.fi/kuntavaalit-2017/kuntavaaliohjelma-2017-arjesta-alkaa/>

Ohjelma haettu 1.2.2017.

Ei totta kieltää saa.

RKP:n kuntavaaliohjelma:

www.sfp.fi/sites/default/files/Kommunalval2017/Valprogram_sv_webb.pdf

Ohjelma haettu 13.2.2017.

SDP:n kuntavaalitavoitteet:

<http://sdp.fi/fi/blog/sdpn-kuntavaalikarjissa-kaikki-pidetaan-mukana/>

Tavoitteet haettu 9.3.2017.

Vasemmistoliiton kuntavaalikärjet:

<http://www.vasemmisto.fi/kuntavaalit-2017/kuntavaaleissa-julkisesti-tuotetut-palvelut-edella/>

Kärjet haettu 11.1.2017.

Kaikki totta mitä päällikkö sanoo.

Vasemmistoliiton 100 ideaa parempaan kuntaan:

<http://100ideaa.fi/vasemmiston-100-ideaa/>

Ohjelma haettu 13.2.2017.

Vihreiden kuntavaaliohjelma:

https://www.vihreat.fi/sites/default/files/kuntavaaliohjelma_taitettu_valmis_0.pdf

Ohjelma haettu 13.2.2017.

Ei ole tyhjästä tytyä eikä valehesta vatsan täyttä.

Turun ohjelmat

Turun keskustan kuntavaaliohjelma:

<https://www.keskusta.fi/Suomeksi/Piirit/Varsinais-Suomi/Suomeksi/Kunnat/Turku/Turun-Keskustan-kuntavaaliohjelma>

Ohjelma haettu 1.3.2017.

Turun kokoomuksen kuntavaaliohjelma:
www.turunkokoomus.fi/wp-content/uploads/sites/1/2017/02/Turun_Kokoomus_kuntavaaliohjelma_digi_v2.pdf
Ohjelma haettu 27.2.2017.

**Yksi valehtelija saa
sata valehtelijaa
matkaan.**

Turun kristillisdemokraattien kuntavaaliohjelma:
<http://kdturku.fi/kuntavaalit-2017/>
Ohjelma haettu 6.3.2017.

Turun perussuomalaisten kuntavaaliohjelma: <https://turku.perussuomalaiset.fi/uutinen/turun-psn-kuntavaaliohjelma-2017/>
Ohjelma haettu 11.1.2017.

Turun RKP:n kuntavaaliohjelma:
<https://drive.google.com/file/d/0B3GuKM4Hw3xsSGp0YjZuaXhINVVWMHRyX2RQNlFvR3AyVmZv/view>
Ohjelma haettu 8.3.2017.

Turun SDP:n kuntavaaliohjelma:
<http://sdpturku.net/tutustu-toimintaamme/vaaliohjelma2017/>
Ohjelma haettu 1.3.2017.

Turun vasemmistoliiton kuntavaaliohjelma:
https://issuu.com/turunvasemmistoliitto/docs/turun_vasemmiston_kaupunkiohjelma_2
Ohjelma haettu 6.3.2017.

Turun vihreiden kuntavaaliohjelma: <http://www.turunvihreat.fi/index.php/kuntavaalit/vaaliohjelma>
Ohjelma haettu 25.1.2017.

Joka valehtelee, se myös varastaa.

Miten kauan äänestäjillä oli aikaa tutustua puolueiden kunnallisvaaliohjelmiin ennen vaaleja? Mikä on hyvä ajankohta julkaista kuntavaaliohjelma? Koska puolueen kannalta olisi parasta julkaista vaaliohjelma? Spekuloida voidaan ainakin *aikaisen, myöhäisen ja keskivaiheen* julkaisuajankohdan mahdollisilla hyödyillä ja haitoilla.

Aikainen julkaisuajankohta voi luoda kuvan uskottavasta ja itsevarmasta toimijasta, joka tietää mitä haluaa. Lisäksi aikainen toimija voi ohjelmallaan pyrkiä rajoittamaan myöhemmin julkaistaviin ohjelmiin liittyvää valintajoukkoa, esimerkiksi aihepiirien suhteen. Toisaalta mitä aikaisemmin ohjelma tulee julki, sitä kauemmin se on myös alttiina kritiikille. On myös riskialtista julkaista ohjelma aikaisessa vaiheessa, sillä vaikkapa neljä kuukautta ennen vaaleja on vaikea ennakoida sitä mitä tapahtuu ja mikä on ajankohtaista kuukausi tai viikko ennen vaaleja.

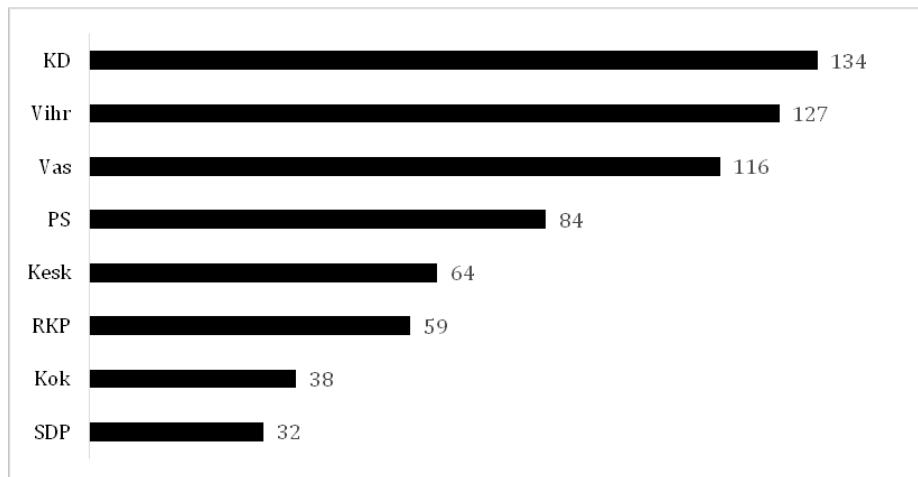
Myöhäinen julkaisuajankohta mahdollistaa julkaisijalle toisten tarkkailemisen ja siitä oppimisen. Toimijat voivat tällöin esimerkiksi matkia sitä mitä aikaisemmin liikkeellä olleet ovat tehneet, ja toisaalta välttää sellaisia virheitä, joihin ensimmäisinä julkaisevat ovat syyllystyneet. Myöhäisessä vaiheessa ohjelmansa

julkaisevat tahot pystyvät myös pitämään korttinsa piilossa toisilta osapuolilta. Toisaalta myöhään liikkeellä olevat toimijat saattavat luoda itsestään laiskan tai välinpitämättömän kuvan. Kun ohjelman julkitulo venyy lähelle vaalipäivää, voi tästä välittyä vaikutelma että ohjelma julkaistaan vain, koska toimijoiden odotetaan julkaisevan sellaisia.

Valehtelija on varkaan veli.

Myös *keskivaiheen* julkaisuajankohdalle on löytyä perusteluja. Tällöin toimija voi tarkkailla aivan ensimmäisten toimijoiden tekemiä ratkaisuja, mutta välttää samalla mielikuvat välinpitämättömyydestä tai laiskasta suhtautumisesta asiaan.

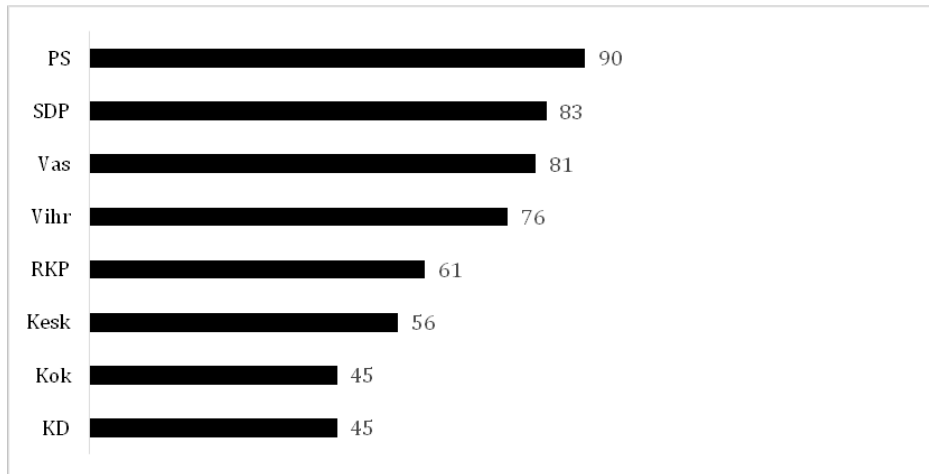
Vaaliohjelmien julkaisupäivämäärät voivat heijastella myös ohjelman funktiota puolueen kannalta. Mikäli ohjelmaa tarvitaan rekrytointiin ja ehdokashankintaan, on se julkaistava aikaisemmin, kuin jos se on suunnattu pelkästään äänestäjille. Seuraavien kuvioiden luvuissa on laskettu mukaan julkaisupäivämäärä sekä vaalipäivämäärä.

Kuvio 10. Puolueiden valtakunnallisten kuntavaaliohjelmien julkistus: Kuinka monta päivää ennen vaaleja (9. huhtikuuta 2017) ohjelmat julkistettiin.

Puolueiden välillä on suuria eroja ohjelmajulkistuksessa. Kristillisdemokraattien ohjelmiin äänestäjät ovat voineet tutustua yli kolme kuukautta enemmän kuin sosialidemokraattien ohjelmaan.

Ei valehteleminen pystyssä pidä.

Kuvio 11. Turkulaisten puolueiden kuntavaaliohjelmien julkistus: Kuinka monta päivää ennen vaaleja (9. huhtikuuta 2017) ohjelmat julkistettiin.

Paikallisesti ohjelmajulkistusten välillä on pienemmät erot kuin valtakunnallisesti, mutta erot ovat kuitenkin suuret. Äänestäjillä on ennen vaaleja kaksinkertaisesti aikaa perehtyä perussuomalaisten ohjelmaan verrattuna kokoomuksen ja kristillisdemokraattien ohjelmiin.

Vaaliohjelmien kannanotot kuntien tehtäviin

Toisinaan puolueiden kuntavaaliohjelmiä syytetään ympäröivyydestä ja siitä, ettei niissä ole selkeitä kannanottoja kuntien tehtävistä. Tätä selvittääksemme analysoimme puolueiden valtakunnalliset ja turkulaiset kuntavaaliohjelmat ja vastaamme seuraavaan kysymykseen: Onko puolueilla kantoja kuntien lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin tehtäviin?

Kerskailija ja valehtelija ovat samaa sukua.

Tarkastelemme seuraavaksi ensin puolueiden valtakunnallisissa kuntavaaliohjelmissa esitettyjä kannanottoja kuntien lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin tehtäviin. Sitten erittelemme vastaavasti Turun puolueiden kunnallisvaaliohjelmiä. Rajasimme tarkastelun niihin puolueisiin, jotka saivat valtuutettuja vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Taulukko 17. Puolueiden kunnallisvaaliohjelmien kannanotot kuntien lakisääteisiin ja vapaaehtoiisiin tehtäviin.

Puolueiden valtakunnallisten kuntavaaliohjelmien sisältämät maininnat kuntien lakisääteisistä ja vapaaehtoisista tehtävistä.

Valtakunnallinen

	Vas	SDP	Vihr	PS	KD	Kesk	RKP	Kok	Yht.
Lakisääteiset tehtävät									
Kuntouttava työtoiminta	+	-	-	-	-	-	-	-	1
Vammaispalvelut	+	-	+	+	+	-	-	-	4
Lastensuojelu	+	-	-	-	+	+	-	-	3
Vanhustenhuolto	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Erikoissairaanhoido	-	-	+	+	+	+	-	-	4
Perusterveydenhuolto	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Suun terveydenhuolto	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Ympäristöterveydenhuolto	+	+	+	+	+	+	-	+	7
Varhaiskasvatus	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Perusopetus	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Lukiokoulutus	+	-	+	-	+	+	-	+	5
Ammatillinen peruskoulutus	+	-	+	-	+	+	-	+	5
Kirjasto- ja tietopalvelut	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Nuorisotyö	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Liikuntapalvelut	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Oppilas- ja opiskelijahuolto	+	-	-	-	+	-	+	-	3
Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu	+	-	-	-	-	-	-	-	1
Ikääntyvien pitkäaikais-työttömien työllistämisvelvoite	+	+	-	-	-	-	-	-	2
Kaavoitus	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Katujen yleisten alueiden ylläpito	+	-	+	+	-	+	+	+	6
Rakennusten ja infran rakennuttaminen	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Liikenne ja vesihuolto	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Rakennusvalvonta	+	-	+	+	+	-	+	+	6
Ympäristönsuojelu	+	-	+	+	+	+	+	+	7
Pelastustoimi	-	-	-	-	-	+	-	-	1
Jätehuolto	-	-	+	-	+	+	+	-	4
Sosiaalipalvelut	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Kunnallisvero	-	-	-	-	+	+	-	-	2
Kiinteistövero	-	-	-	-	+	+	-	-	2
Kotouttaminen	-	-	+	+	+	+	+	+	6
Yhteensä	23	13	21	18	24	23	17	18	
Vapaaehtoiset tehtävät									
Elinkeinoelämän edistäminen	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Yhdistysten ja vapaan kansalaistoiminnan tukeminen	-	+	+	+	+	+	-	-	5
Työllisyyttä edistävien palveluiden järjestäminen	+	+	+	+	+	-	-	-	5
Ystävyyuskuntatoiminta	+	-	-	-	-	-	-	-	1
Puoluetuki	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Energiahuolto	+	-	+	+	+	+	+	+	7
Satamat	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Tietoverkkojen rakentaminen ja ylläpito	-	-	-	-	+	-	-	-	1
Kulttuuri: teatteri, orkesterit ja museot	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Palveluseteli	-	-	-	+	+	-	-	+	3
Vastaanottokeskukset	-	-	-	+	-	-	-	-	1
Yhteensä	5	4	5	7	7	4	3	4	

Merkinnät:

+ = Ohjelmassa on maininta asiasta

- = Ohjelmassa ei ole mainintaa asiasta

Kaikilla puolueilla on kannanottoja perusterveydenhuollosta, varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta, kirjasto- ja tietopalveluista, nuorisotyöstä, liikuntapalveluista, kaavoituksesta, rakennusten ja infran rakennuttamisesta, liikenteestä ja vesihuollosta, sosiaalipalveluista sekä elinkeinoelämän edistämisestä,

energiahuollosta ja kulttuurista.

Suun terveydenhuollosta tai puoluetuesta yhdelläkään puolueella ei ole mitään sanottavaa.

Taulukko 18.

Turkulaisten puolueiden kunnallisvaaliohjelmien kannanotot kuntien lakisääteisiin ja vapaaehtoihin tehtäviin.

Turku

	Vas	SDP	Vihr	PS	KD	Kesk	RKP	Kok	Yht.
Lakisääteiset tehtävät									
Kuntouttava työtoiminta	-	-	+	-	-	-	-	-	1
Vammaispalvelut	+	-	+	+	-	-	-	-	3
Lastensuojelu	+	+	-	+	-	+	-	-	4
Vanhustenhuolto	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Erikoissairaanhoito	+	-	-	+	-	-	-	-	2
Perusterveydenhuolto	+	+	-	+	+	+	+	+	7
Suun terveydenhuolto	+	-	-	+	+	-	-	-	3
Ympäristöterveydenhuolto	+	+	+	-	+	-	-	-	4
Varhaiskasvatus	+	+	+	-	+	+	+	+	7
Perusopetus	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Lukiokoulutus	+	+	+	-	-	-	+	+	5
Ammatillinen peruskoulutus	+	+	+	+	+	-	+	+	7
Kirjasto- ja tietopalvelut	+	+	+	+	-	-	-	+	5
Nuorisotyö	+	+	+	-	-	+	+	+	6
Liikuntapalvelut	+	+	+	+	+	-	+	+	7
Oppilas- ja opiskelijahuolto	+	+	+	-	-	-	-	+	4
Työllistymistä edistävä monialainen yhteis- palvelu	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Ikääntyvien pitkäaikais-työttömien työ- listämisvelvoite	-	+	-	-	-	-	-	-	1
Kaavoitus	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Katujen yleisten alueiden ylläpito	-	+	+	-	-	-	+	+	4
Rakennusten ja infran rakennuttaminen	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Liikenne ja vesihuolto	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Rakennusvalvonta	-	-	+	-	+	-	-	+	3
Ympäristönsuojelu	+	+	+	-	+	-	+	+	6
Pelastustoimi	-	-	-	+	-	-	-	-	1
Jätehuolto	+	-	+	-	+	-	-	-	3
Sosiaalipalvelut	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Kunnallisvero	-	-	-	-	-	-	-	+	1
Kiinteistövero	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Kotouttaminen	+	+	+	-	+	+	+	-	6
Yhteensä	22	20	21	15	16	11	15	18	
Vapaaehtoiset tehtävät									
Elinkeinoelämän edistäminen	+	+	+	+	+	+	+	+	8
Yhdistysten ja vapaan kansalaistoiminnan tukeminen	-	+	+	-	-	+	+	+	5
Työllisyyttä edistävien palveluiden järjestäminen	+	+	+	+	-	-	-	-	4
Ystävyysskuntatoiminta	-	-	-	-	-	-	+	-	1
Puoluetuki	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Energiahuolto	+	+	+	+	+	+	-	+	7
Satamat	-	+	+	+	-	-	+	+	5
Tietoverkkojen rakentaminen ja ylläpito	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Kulttuuri: teatteri, orkesterit ja museot	+	+	+	+	-	+	+	+	7
Palveluseteli	-	+	-	+	-	+	-	+	4
Vastaanottokeskukset	-	-	+	+	-	-	-	-	2
Yhteensä	4	7	7	7	2	5	5	6	

Merkinnot:

+ = Ohjelmassa on maininta asiasta

- = Ohjelmassa ei ole mainintaa asiasta

Kaikilla puolueilla on kannanottoja vanhustenhuollosta, perusopetuksesta, kaavoituksesta, rakennusten ja infran rakennuttamisesta, liikenne ja vesihuollosta, sosiaalipalveluista sekä elinkeinoelämän edistämisestä. Silmiinpistävää on verotusta koskevien kannanottojen vähäisyys: useimmat puolueet vaikenevat siitä kokonaan.

Huomioita

Viittausten määrissä on jonkin verran ohjelmakohtaisia eroja. Valtakunnallisten ohjelmien tapauksessa erotus eniten (kristillisdemokraatit, 31 eri mainintaa) ja vähiten (SDP, 17 mainintaa) mainintoja sisältäneiden ohjelmien välillä on 14, Turun ohjelmissa puolestaan 12 (vihreät 28 – keskusta 16). Ohjelman koko näyttäisi vaikuttavan jossain määrin mainintojen lukumäärään, sillä sanamääriltään kaikkein pienimmissä ohjelmissa (RKP, SDP, Turun keskusta, Turun kristillisdemokraatit) on myös vähiten mainintoja kuntien eri tehtävistä.

Valehtelija uskoo toistenkin valehtelevan.

Toisaalta pienissä ohjelmissa on kokoon suhteutettuna eniten mainintoja kuntien tehtävistä. Esimerkiksi SDP:n valtakunnallisessa ohjelmassa mainintojen ja sanamäärän suhdeluku on 0,021 (17 mainintaa, 800 sanaa), kun taas kristillisdemokraattien valtakunnallisessa ohjelmassa vastaava luku on 0,008 (31 mainintaa, 3960 sanaa). Pienessäkin sanamäärässä siis pystytään ottamaan kantaa useisiin asioihin.

Matriisi kertoo lisäksi, että yleisellä tasolla puolueiden vaaliohjelmissa ainakin mainitaan paljon kuntien eri tehtäviä. Kun kaikissa ohjelmissa valtakunnallisissa ohjelmissa esiintyvien mainintojen yhteismäärät (196 kpl) suhteutetaan kaikkien mahdollisten mainintojen määrään (328) havaitaan että 60 % kaikista mahdollisista maininnoista aktualisoituu. Turun ohjelmien osalta vastaava luku on 55 % (181/328).

Terveystenhuolto- ja sosiaalipalvelut

Vaikka kuntien tärkeisiin peruspalveluihin lukeutuvat terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut ovat kirjan kirjoittamisen hetkellä voimassa olevien suunnitelmien mukaan siirtymässä maakunnille, saavat ne tästä huolimatta (tai tästä johtuen) osakseen kattavasti mainintoja puolueiden ohjelmissa, niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla. Sosiaalipalveluista löytyy maininta jokaisesta ohjelmasta ja sen eri alaluokista vanhuspalvelut mainitaan niin ikään joka ohjelmassa. Myös perusterveydenhuolto on kattavasti esillä: Turun vihreiden ohjelma on ainoa, jossa ei esiinny merkintää perusterveydenhuollosta. Toisaalta suun terveydenhuollosta ei löydy mainintaa yhdestäkään valtakunnallisesta ohjelmasta ja Turun ohjelmissakin se nostetaan esille vain kolmessa.

Koulutus ja varhaiskasvatus

Koulutus ja sen rahoitus ovat puhuttaneet paljon viime vuosina. Koulutukseen otetaankin ohjelmissa runsaasti kantaa. Sekä valtakunnallisissa että Turun ohjelmissa kaikissa on kirjaus perusopetuksesta. Lisäksi yli puolessa ohjelmista on merkintä joko ammatillisesta peruskoulutuksesta tai lukiokoulutuksesta. Myös varhaiskasvatus on usein esillä: vain Turun perussuomalaisten ohjelmassa ei ole mainintaa varhaiskasvatuksesta.

Kaavoitus, liikenne ja rakentaminen

Kaavoitus, liikenne sekä infran rakentaminen ovat keskeisiä kuntapäätäjien vallassa olevia toimia. Näistä onkin kattavasti merkintöjä niin paikallisissa kuin valtakunnallisissakin ohjelmissa. Kaavoituksesta ja liikenteestä on kirjaus kaikissa ohjelmassa. Myös rakennusten tai infran rakennuttaminen nostetaan esille jokaisessa ohjelmassa, niin valtakunnallisissa kuin paikallisissakin.

Sananlasku ei valehtelee.

Tietoverkot

Tietoverkkojen rakennuttamisesta ja ylläpidosta oli maininta vain yhdessä paperissa, kun huomioidaan sekä paikalliset että valtakunnalliset ohjelmat. Tietoverkot ovat kuitenkin yhä tärkeämpi osa ihmisten elämää ja niiden voisi ajatella olevan myös omanlaisensa vetovoimatekijä kunnan kannalta. Miksi niihin ei siis oteta kantaa?

Verotus

Kunnan taloudenhoito on keskeinen osa kuntapäätäjien toimintakenttää: kunnan tuloista ja menoista päättäminen on hyvin pitkälle kunnan poliitikkojen vallassa. Kuntaliiton tilastojen mukaan kuntien menoista keskimäärin noin puolet katetaan verotuloilla (Kuntaliitto 2017). Verotus koskettaa kunnan kaikkia asukkaita varsin oleellisesti, joten puolueiden kantojen sitä koskien voisi kuvitella olevan äänestäjien kannalta mielenkiintoisia.

Puolueiden näkemykset verotuksesta vaihtelevat yleensä melkoisesti, joten onkin yllättävää, ettei puolueiden vaaliohjelmista juuri löydy mainintoja tai kannanottoja kunnallis- tai kiinteistöverotukseen. Puolueiden valtakunnallisissa ohjelmissa kirjaukset kunnallis- ja kiinteistöverosta löytyvät ainoastaan keskustalta ja kristillisdemokraateilta. Turun puolueiden vaaliohjelmissa maininta kunnallisverosta on vain kokoomuksen ohjelmassa. Yksikään puolue ei ilmoita kantaansa kunnallis- tai kiinteistöveroon numeerisesti.

Vastaanottokeskukset ja maahanmuutto

Maaileman pakolaiskriisin seurauksena turvapaikanhakijoiden määrä on lähivuosina ollut Suomessa ennätyksellisellä tasolla. Vuonna 2015 Suomeen tuli turvapaikanhakijoina yhteensä 32 476 henkilöä, kun määrä on tavallisesti 2000-luvulla vaihdellut 1500 ja 6000 välillä (Sisäministeriö 2017). Uusia vastaanottokeskuksia on perustettu useisiin kuntiin ympäri Suomen, ja aihe on ollut mediassa runsaasti esillä.

Puolueiden ohjelmissa mainintoja vastaanottokeskuksista löytyy kuitenkin valtakunnallisesti ainoastaan perussuomalaisten ohjelmasta ja Turussa vain vihreiden ja perussuomalaisten ohjelmista. Muiden puolueiden ohjelmissa ei ole kirjauksia vastaanottokeskuksista. Kotouttamistoimintaa käsittelee ohjelmissaan kuitenkin melkein jokainen puolue: valtakunnallisissa ohjelmissa vain vasemmistoliiton ja SDP:n ohjelmissa ja Turun puolueiden ohjelmissa vain perussuomalaisilla ja kokoomuksella ei ole mainintoja siitä.

Työllistymisen tukitoimet ja työllistämisvelvoite

Työllisyysasteen nosto ja elinkeinoelämän edistäminen ovat aihepiireinä kaikkien puolueiden ohjelmissa niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Kuntien tehtäväkenttään kuuluva kuntouttava työtoiminta, työllistämistä edistävä monialainen yhteispalvelu sekä pitkäaikaistyöttömien työllistämisvelvoite sen sijaan mainitaan hyvin harvoin puolueiden ohjelmissa. Kuhunkin tehtäväkenttään

liittyvä kirjaus löytyy vain joko 1–2 tai ei yhdenkään puolueen valtakunnallisista tai Turun paikallisista ohjelmista. Nämä erilaiset työllistymisen tukitoimenpiteet ja työllistämismuodot olivat kirjauksina esillä joko valtakunnallisessa tai paikallisessa ohjelmassa vain Vasemmistoliitolla, Vihreillä ja SDP:llä, eli kolmella selkeimmin vasemmistoon sijoittuvalla puolueella.

Palveluseteli

Kunnan tehtäviin kuuluu esimerkiksi asukkaidensa sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen. Kunnan ei ole välttämättä tuotettava kyseisiä palveluja itse, vaan se voi ostaa ne myös yksityiseltä toimijalta. Monissa kunnissa on käytössä erilaisia joko kaikille käyttäjille samansuuruisia tai tulosisäonnaisia palveluseteleitä, jotka toimivat kunnan maksusitoumuksina yksityisiltä tuottajilta ostettaviin palveluihin esimerkiksi vaikkapa terveys- tai varhaiskasvatustalouksissa. Talouksien järjestäminen ja niiden tuottaminen on siis kunnan päättäjien käsissä ja poliitikkojen päätettävissä. Palveluseteleistä on maininta vain kolmessa valtakunnallisessa ohjelmassa: perussuomalaisilla, kristillisdemokraateilla ja kokoomuksella sekä Turun paikallisohtelmissa neljällä: SDP:llä, perussuomalaisilla, keskustalla ja kokoomuksella. Talouksien järjestäminen on yleisesti poliitikkoja ja puolueita erotteleva ja jakava asia – voidaanko palvelusetelin käytön kirjausten puuttumisesta päätellä, etteivät muut puolueet halua edistää sen käyttöä?

Kuntien lakisäätelien tehtävien pohjana on käytetty Kuntaliiton (2015b) verkkosivuilla mainittuja tehtäviä. Sitä on täydennetty ja siitä on poistettu kohtia käyttäen apuna valtiovarainministeriöstä saatua epävirallista kuntien tehtävälistaa, joka on päivätty 21.2.2017. Täysin ajantasaista listaa kuntien lakisäätelien tehtävistä ei ollut kirjoitushetkellä saatavissa, sillä kuntien tehtäviä koskeva lainsäädäntö elää jatkuvasti. Täten virheet ovat mahdollisia. Tehtävät on lueteltu pääasiassa hyvin yleisellä tasolla, sillä kaikkien yksittäisten lakisäätelien tehtävien yksityiskohtainen luettelointi ei ole tarkoituksenmukaista.

Kuntien vapaaehtoiset tehtävät on poimittu Kuntaliiton (2015a) verkkosivuilta. Lista on tehty kolme lisäystä valtiovarainministeriöstä saadun tehtävälistan pohjalta. Lista ei kuitenkaan ole kattava, sillä vapaaehtoisten tehtävien suuresta määrästä johtuen niiden tyhjentävä käsittely ei ole mielekasta.

Ennen kuin raportoimme siitä, miten hyvin puolueet pysyvät tosiasioissa, tarkastelemme hieman sitä, millaisia lauseita ohjelmista karsittiin sillä perusteella, että ne eivät ole faktantarkistuksen keinoin tarkistettavissa. Taulukossa on esitetty väite ja perustelu, miksi se on karsittu. Aivan kaikkia karsittuja lauseita taulukkoon ei ole otettu, vaan lähinnä rajatapaukset.

Perusteluiden selitteet:

Epämääräinen: Ei ole täysin yksiselitteistä mitä väitteellä tarkoitetaan tai väite pitää sisällään jonkin epämääräisen ilmauksen.

Esimerkkejä: ”Kuntapolitiikkaan on keskustajohtaisen hallituksen myötä tehty selkeä suunnanmuutos edellisiin sinipunahallituksiin verrattuna.” (Keskusta)

Ei ole täysin selvää mitä väitteessä käytetty ilmaus ”selkeä suunnanmuutos” tarkoittaa. Lisäksi kuntapolitiikka on laaja osa-alue, joten väitteestä ei selviä, tarkoitetaanko ilmauksella kaikkea kuntapolitiikkaa vai vain jotakin sen osa-aluetta.

”Du ska få service på ditt modersmål, svenska eller finska.” (RKP)

Väitteestä ei ilmene, esitetäänkö siinä tavoite, vai viitataan sillä esimerkiksi lainsäädännölliseen tosiasiaan.

Taulukko 19. Puolueiden valtakunnallista vaaliohjelmista karsitut lauseet.

Puolue	Lause	Perustelu
Vas	Engelmana ovat peruspalveluiden riittämätön rahoitus, liian pitkät jonot sekä eri organisaatioiden väliset byrokraattiset raja-aidat, jotka estävät asiakkaiden ja potilaiden joustavan ja tarkoituksenmukaisen palveluiden käytön.	Triviaali
Vas	Kun ennaltaehkäisevät palvelut toimivat ja jokainen saa hyvän ja oikea-aikaisen hoidon ja hoivan, niin ihmisten terveydentila paranee ja terveyserot pienenevät.	Triviaali
Vas	Hyvä oikea-aikainen ja riittävä tuki johtaa myös taloudellisiin säästöihin, kun ihmiset ovat paremmassa kunnossa ja sairastavat vähemmän.	Triviaali
Vas	Hallitus valmistelee sote-uudistusta, joka muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa ja rahoitusta, tuottajaorganisaatioita sekä asukkaiden oikeuksia palveluihin.	Triviaali
Vas	Valitettavasti sinänsä tarpeellinen sote-uudistus on oikeistohallituksen käsissä lähtenyt sivuraiteille, kun palveluiden turvaamiseen tähtäävästä hankkeesta on tullut yksityistämis- ja yhtiöittämisprojekti.	Mielipide
Vas	Hallituksen linjausta hoitajien määrän vähentämisestä ei tule panna toteen.	Mielipide
Vas	Ongelmien ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen tulee halvemmaksi, niin inhimillisesti kuin taloudellisestikin.	Mielipide
Vas	Päiväkodissa lapset oppivat sosiaalisia taitoja, itsellensä ja muiden kanssa yhdessä toimimista. Nämä taidot mahdollistavat myöhemmän oppimisen ja kehittymisen aktiiviseksi kansalaiseksi.	Triviaali
Vas	Päivähoito-oikeuden rajaaminen eriarvoistaa lapsia, vaikeuttaa perheiden arjen pyörittämistä ja keikkatöiden tekemistä vanhemmille.	Mielipide
Vas	Suomalaisessa peruskoulussa on maailman parhaat opettajat ja kehittyneet opetusmenetelmät.	Mielipide
Vas	Ruotsin mallin mukainen järjestelmä, jossa kaikille 3–5-vuotiaille taataan maksutonta varhaiskasvatusta.	Triviaali
Vas	Kuntien vastuulla on alueensa asuntopolitiikka, liikennejärjestelyt, puistot, vesi- ja	Triviaali

	viemäriverkot ja rakentamisen ohjaus.	
Vas	Kunnat luovat elinvoiman ja työllisyyden edellytyksiä esimerkiksi kaavoituksen ja liikennepolitiikan kautta, julkisilla hankinnoilla, koulutuksella sekä järjestämällä yrityspalveluita.	Triviaali
Vas	Kunnilla on vastuu pitkäaikaistyöttömien ja vaikeasti työllistyvien työllistämisestä.	Triviaali
Vas	Imatran malli, eli hyvinvointineuvola, jossa on sosiaalialan ja psykiatrisen hoitotyön ammattilaisia.	Triviaali
Vas	Keroputaan sairaalassa Torniossa psykiatrisen hoidon malli perustuu mm. hoidon saamiseen nopeasti, tasa-arvoiseen dialogiin ammattilaisten kanssa ja läheisten ottamiseen tiiviisti mukaan hoitoon. Malli on tuottanut hyviä tuloksia ja herättänyt kiinnostusta kansainvälisestikin.	Triviaali
Vas	Käytäntö säästää kokemusten perusteella rahaa ja parantaa nuorten terveyttä.	Triviaali
Vas	varhaiskasvatuksen mitoitukset palautetaan kaikissa kunnissa vähintään Sipilän hallitusta edeltävälle tasolle niin, että varhaiskasvatuksen ammattilaisella voi olla vastuullaan korkeintaan seitsemän kolme vuotta täyttäneitä lasta tai neljä alle 3-vuotiaista lasta.	Tavoite
SDP	Peruskoulu antaa tasavertaiset lähtökohdat kaikille ja koko maassa.	Triviaali
SDP	Maksuton koulutuksemme esiopetuksesta aina tutkijakoulutukseen saakka herättää ihailua kaikkialla maailmassa.	Triviaali
SDP	Satsaukset kotihoitoon, kuntoutukseen ja ateriapalveluihin parantavat vanhustemme elämänlaatua.	Triviaali
SDP	Etsivä nuorisotyö on väline, jolla tavoitamme syrjäytymisuhan vaarassa olevat nuoret.	Triviaali
SDP	Isot, tietotaitoon keskittyneet kaupunkialueet ovat olleet globalisaation voittajia niin Suomessa kuin muuallakin. Kaupunkien työpalkat ja sosiaaliset verkostot vetävät puoleensa uusia osajia ja yrityksiä. Samalla asumiskustannukset nousevat usein esimerkiksi lapsiperheiden tai opiskelijoiden kannalta kestäättömiksi.	Triviaali
SDP	Maailman muutos on kohdellut maamme alueita eri tavoin.	Triviaali
Vihr	Maan hallitus leikkaa ihmisten hyvinvoinnista ja lastemme koulutuksesta	Triviaali

Vihr	He ratkaisevat, millä kunnan sähkö ja lämpö tuotetaan, miten liikenne järjestetään ja rakennetaanko taloista energiaa tuhlavia vai energiaa säästäviä.	Triviaali
Vihr	Tehdään helpoksi ihmisille ryhtyä itse uusiutuvan energian pientuottajaksi vaikkapa asentamalla katolleen aurinkopaneelit tai kotiinsa maalämpö. Se pienentää kuntalaisen energialaskua	Tavoite
Vihr	Leipäjonojen Suomi ja menestyjien Suomi erkaantuvat toisistaan.	Triviaali
Vihr	Jatkossa maakunnille siirtyy päätösvalta siitä, mitä sosiaali- ja terveystalouksia ihmisiä on käytössään, mistä niitä saa ja mihin hintaan.	Tulevaisuus
Vihr	Kuntien läpi kulkee joka vuosi miljardien rahavirta, jolla kunnat hankkivat tavaroita ja palveluja.	Triviaali
Vihr	Hallitus on tehnyt perheenjäsenien vaatimukset käytännössä mahdolliseksi saavuttaa.	Mielipide
PS	Vaikka kuntien toiminta on suuressa muutoksessa erilaisten uudistus- ja kehityshankkeiden vuoksi, toimivat ne jatkossakin ihmisten arkielämän edellytysten järjestäjinä.	Triviaali
PS	Etenkin pääkaupunkiseudulla on huutava pula kohtuuhintaisista asunnoista, ja tällä on vaikutusta myös työmarkkinoiden toimintaan.	Triviaali
PS	Useiden kuntien rakennuskantaa vaivaa vakava homeongelma, jolla on kansanterveydellisiä vaikutuksia.	Triviaali
PS	Luonnonvaraiset viheralueet ovat tärkeitä niin ihmisen fyysisen kuin psyykkisen terveyden kannalta. Tutkimusten mukaan niillä on stressiä poistava vaikutus.	Triviaali
PS	Myös omaishoitajien asemaa on edelleen syytä parantaa, kuten olemme hallituksessa tehneetkin.	Tavoite
PS	Syyt syrjäytymisen taustalla ovat moninaiset, esimerkiksi koulutuksen puute, työttömyys, sairastuminen, toimeentulo-ongelmat, asunnottomuus, mielenterveyden ongelmat ja päihteiden käyttö.	Triviaali
PS	Jos turvapaikanhakijoille onnistuttiin järjestämään vastaanotto ja palvelut käytännössä yhdessä yössä	Epämääräinen
PS	Sijoittamispäätöksistä voi myös saada kuntalaisäänestyksen.	Triviaali

PS	väestö vanhennee ja maksajia on suhteessa yhä vähemmän.	Triviaali
PS	Onnistuimme hallituksessa lieventämään jätevesiasetusta, joka alkuperäisessä muodossaan olisi asettanut huomattavia vaatimuksia monille maaseudun pientaloasujille.	Epämääräinen
KD	Kunnan yhtenä keskeisenä tehtävänä on tehdä luontaisten lähiyhteisöjen toiminta mahdolliseksi ja tukea niitä.	Mielipide
KD	Kunnan rooli tulee muuttumaan merkittävästi maan hallituksen ajaman maakuntapohjaisen aluehallintouudistuksen myötä.	Triviaali
KD	Kuntavaalit ohjaavat myös aluehallintouudistuksen suuntaa.	Triviaali
KD	Kuntalous velkaantuu.	Triviaali
KD	Uudistuksia tarvitaan, jotta velkaantumista voidaan vähentää ja verojen nousukiito katkaista	Tavoite
KD	Esimerkkinä mainittakoon perheiden hyvinvoinnin lisääminen kotipalvelua tarjoamalla, jolloin saadaan aikaan sekä tyytyväisiä ihmisiä myös säästöjä lastensuojelun kuluista.	Triviaali
KD	Hyvä kunnallishallinto perustuu avoimeen vuorovaikutukseen kuntalaisten, päättäjien ja viranhaltijoiden kesken.	Mielipide
KD	Hyvä hallinto edellyttää laajaa, avointa, läpinäkyvää ja helppokäyttöistä tapaa, jolla kuntalaiset voivat seurata kunnassa tapahtuvaa toimintaa ja päätöksentekoa.	Triviaali
KD	yhteiskuntaamme pesiytynyttä rakenteellista, vaikeasti todennettavaa korruptiota, jossa esimerkiksi työpaikat, julkiset hankinnat tai julkisia varoja suunnataan tuttaville.	Epämääräinen
KD	Perinteiset vireät asukasyhdistykset, kyläyhteisöt, kansalaisjärjestöt ja seurakunnat ovat ihmisille tärkeä voimavara.	Mielipide
KD	Ajassamme korostuva yksilöllisyys tarkoittaa usein myös yksinäisyyttä ja välinpitämättömyyttä.	Epämääräinen
KD	rakennemuutoksen, jossa palveluiden painopistettä siirretään perusterveydenhuoltoon ja sekä ennalta ehkäiseviin, hyvinvointia lisääviin peruspalveluihin. Näin voidaan hillitä kalliiden erityispalvelujen kulojen kasvua.	Triviaali
KD	vanhustenhuollossa sekä lastensuojelussa voidaan samanaikaisesti lisätä hyvinvointia ja saavuttaa merkittäviä säästöjä, kun tuki annetaan oikea-aikaisesti ja riittävän suuruisena.	Triviaali

KD	Nuorten matalan kynnyksen mielenterveyspalveluille sekä perheiden tukipalvelulle ja perheneuvonnalle sekä lähisuhdeväkivaltaa kohdanneiden tukipalveluille on erityistä tarvetta.	Triviaali
KD	Lasten ja nuorten terveyden edistäminen tukee syrjäytymisen vastaista työtä.	Triviaali
KD	Olemme perhepuolue.	Triviaali
KD	Lapsiperheissä kasvaa maamme tulevaisuus, ja siksi nykyinen alhainen syntyvyys on erittäin hälyttävää.	Mielipide
KD	Monet perheitä koskevat päätökset tehdään kunnissa.	Triviaali
KD	Päiväkotihoidon laadun heikkeneminen kaventaa vanhempien mahdollisuuksia työssäkäyntiin.	Triviaali
KD	Perheiden tukeminen on parasta hyvinvointipolitiikkaa.	Mielipide
KD	Neuvolat ja kouluterveydenhuolto ovat avainasemassa matalan kynnyksen palvelujen tarjoamisessa, jotta mahdollisiin ongelmiin voidaan antaa apua varhaisessa vaiheessa.	Mielipide
KD	Tarjoamalla kotipalvelua sitä tarvitseville perheille voidaan ehkäistä ongelmien kasaantumisen ja vanhempien voimavarojen loppuminen.	Triviaali
KD	Kuntien panostukset lasten ja nuorten harrastustoimintaan ja liikuntapaikoihin maksavat itsensä takaisin paremman kansanterveyden ja syrjäytymistä estävän vaikutuksen kautta.	Triviaali
KD	Suurin vastuu suomalaisten sivistyksestä on kunnilla, joissa tehdään varhaiskasvatusta, peruskoulua, lukioita ja ammatillista koulutusta koskevat päätökset.	Mielipide
KD	Koulutukseen on tehty viime aikoina niin valtiorahojen kuin kuntatasolla rajat leikkauksia.	Mielipide
KD	Laadukas ja monipuolinen koulutus on kunnan kilpailuvaltti.	Mielipide
KD	Perusopetuslain mukaista aamu- ja iltapäivätoimintaa	Triviaali
KD	Suomi voi kilpailla globaalissa maailmassa vain korkealla osaamisella, johon laadukas lukiokoulutus antaa hyvän lähtökohdan.	Mielipide
KD	Koulutuksen taso on kuitenkin vaarassa heikentyä ja osin on jo heikentynyt.	Epämääräinen
KD	Ammatillisiin oppilaitoksiin voi olla vaikea löytää päteviä opettajia.	Triviaali

KD	Tällä hetkellä jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle löytyy opiskelupaikka nuorisotakuun mukaisesti. Valitettavasti kehitys kulkee toiseen suuntaan, kun aloituspaikkoja vähennetään.	Epämääräinen
KD	Digitalisoituvassa maailmassa ammattikoulutetut tarvitsevat yhä monipuolisempia taitoja pysyäkseen työmarkkinoilla.	Triviaali
KD	Oppisopimuskoulutus on säilytettävä omana itsenäisenä koulutusmuotona, jossa opiskelijan työstä maksettava palkka kasvaa kertyvän osaamisen mukana.	Mielipide
KD	Esitämme lisäpanostuksia oppisopimuskoulutukseen, joka on toimiva koulutusmuoto myös erityisryhmille.	Mielipide
KD	Nuoriin kohdistuvat leikkaukset vaarantavat sen hyvän työn mitä nuorisotakuun ja etsivän nuorisotyön eteen on vuosia tehty.	Mielipide
KD	Nuorten hyvinvointiin panostaminen maksaa itsensä takaisin.	Mielipide
KD	Vapaa sivistystyö on osa kunnan hyvinvointipalveluiden kokonaisuutta.	Triviaali
KD	Vapaa sivistystyön oppilaitokset edistävät aktiivista ja demokraattista kansalaisuutta sekä tekevät monipuolista työtä erityisryhmien kuten maahanmuuttajien parissa. Näille opinnoille on lisääntyvästi kysyntää tulevina vuosina.	Tulevaisuus
KD	Omaehtoinen opiskelu lisää ihmisten tietotaitoa, terveyttä, kokonaisvaltaista hyvinvointia ja viihtymistä omassa kotikunnassaan.	Triviaali
KD	Hyvinvointia luovat ihmiset itse lähiyhteisöissään ja elämänvalinnoillaan.	Triviaali
KD	Kunta voi joko tukea asukkaidensa aktiivisuutta tai hankaloittaa sitä liiallisella byrokratialla.	Triviaali
KD	Monilla paikkakunnilla on kehitetty asukkaiden omaehtoista toimintaa, kuten ravintolapäiviä, siivouspäiviä, tempauksia, erilaisia korttelijuhlia, teemapäiviä ja kevyitä yhteisöllisiä tapahtumia, joihin osallistuminen on kertaluonteista, hyödyllistä ja hauskaa.	Triviaali
KD	Kevytyhteisöllisyys on kasvava myönteinen trendi	Mielipide
KD	Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on jatkossakin kuntien lakisääteinen tehtävä.	Tulevaisuus
KD	Liikuntapalvelut ovat tärkeä peruspalvelu.	Triviaali

KD	Liikuntamahdollisuuksiin panostaminen on kunnalle kannattavaa, sillä se vahvistaa kuntalaisten terveyttä, parantaa elämänlaatua ja sen myötä tuo säästöä sairaskuluissa	Triviaali
KD	Jokaisella vauvasta vaariin ja kuntoutujasta kilpaurheilijaan on oikeus liikkuu.	Triviaali
KD	Parannamme työssäjaksamista lisäämällä mahdollisuuksia työikäisten hyvinvointiliikuntaan.	Tavoite
KD	Kulttuuri tuo kuntiin ja kaupunkieihin elämää, hyvinvointia ja houkuttelevuutta.	Triviaali
KD	Kulttuuripalvelut ovat toimivien peruspalveluiden ohella keskeinen osa paikkakunnan vetovoimaa.	Triviaali
KD	Suomeen on saapunut viime vuosina ennennäkemätön määrä maahanmuuttajia, joiden kotouttamisessa kunnilla on tärkeä rooli.	Triviaali
KD	On tärkeää, että maahanmuuttajat pääsevät nopeasti koulutukseen tai kiinni työelämään.	Mielipide
KD	Täysimääräinen osallisuus kantasuomalaisien yhteisöissä on kotoutumisen päämäärä.	Mielipide
KD	Hyvät etniset suhteet edistävät molemminpuolista turvallisuutta, samoin yhdenvertaisuus kantaväestön kanssa niin oikeuksien kuin velvollisuuksien suhteen.	Epämääräinen
KD	Myös äitien kielitaidon ja koulutustason nostaminen on tärkeää, jotta he voivat tukea lastensa koulunkäyntiä.	Mielipide
KD	Riittävä kotimaisten kielten taito on tärkeimpiä edellytyksiä koulumenestykseen, jatko-opintomahdollisuuksien avautumiseen ja työllistymiseen ja ehkäisee tehokkaasti syrjäytymistä.	Triviaali
KD	Erityisesti yläluokille Suomeen saapuvat maahanmuuttajanuoret tarvitsevat lisätukea.	Triviaali
KD	Tutkimustiedon valossa on selvää, ettei kotouttamisessa ole täysin onnistuttu.	Epämääräinen
KD	Mutta kun kotouttamiseen on panostettu, tulokset ovat selkeitä.	Triviaali
KD	Kaikein kalleinta on jättää kotouttamatta ja sallia etnisten ryhmien eriytyminen.	Triviaali
KD	Kotouttaminen maksaa itsensä takaisin	Triviaali
KD	Oppisopimuskoulutus on monelle maahanmuuttajalle sopiva tapa päästä kiinni työelämään.	Mielipide
KD	Tulevaisuuden kunta kantaa yhä enemmän vastuuta oman kotiseudun elinvoimasta ja kehityksestä.	Tavoite

KD	Painotamme pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksien lisäämistä kaikessa päätöksenteossa, sillä juuri näissä on suurin kasvupotentiaali ja suurimmat mahdollisuudet työllistää.	Mielipide
KD	Elinvoimapaalveluissa yhteistyö kuntien ja maakunnan välillä on avain koko alueen menestykseen.	Mielipide
KD	Hyvinvoivassa kunnassa työikäiset käyvät töissä, ellei elämäntilanne sitä estä.	Mielipide
KD	Kuntien mahdollisuuksia tukea työllisyyttä pitää vahvistaa, koska he kantavat taloudellisen päävastuun sen kuluista.	Tavoite
KD	Hankinnoilla on iso merkitys alueen talouteen, työllisyyteen ja yritysten elinvoimaan.	Triviaali
KD	Osallistuminen jo valmiiksi jaettuihin urakoihin on pienille yrityksille yksinkertaisempaa kuin osatarjousten tekeminen.	Triviaali
KD	Kunta, joka tahtoo edistää alueen elinvoimaa, kilpailuttaa viisaasti.	Mielipide
KD	Kunta voi lisätä paikallisten palveluiden tarjontaa ottamalla käyttöön uusia palveluseleitä	Mielipide
KD	Palvelusetelit sopivat myös terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen, vapaan sivistystyön tukemiseen ja yritysten tukipalveluihin.	Mielipide
KD	Viihtyisä ja puhdas elinympäristö luo jo itsessään hyvinvointia.	Triviaali
KD	Yhdyskuntarakenne, jossa on tilaa asua, liikua ja hengittää sekä yrittää ja tehdä työtä, syntyy osavalla kaavoituksella.	Triviaali
KD	Elinvoimainen kaupunkikeskusta lisää kaupungin vetovoimaa.	Triviaali
KD	Kaavojen ja kaavamuutosten esittäminen visuaalisen selkeästi kunnan verkkosivuilla auttaa kuntalaisia osallistumaan valmisteluun.	Epämääräinen
KD	Kasvukeskuksissa voidaan hillitä asumisen kustannuksia kaavoittamalla riittävästi tontteja asuinrakentamiseen.	Triviaali
KD	Kuntapäätäjillä on mahdollisuus vaikuttaa asumisen hintaan myös esimerkiksi kiinteistöveron sekä kunnan omistamien yhtiöiden kautta.	Triviaali
KD	Esineiden internet voi auttaa palautteen antamisessa kunnan hallitsemista kohteista, kuten	Triviaali

	tiestön kunnosta, tai valaistuksen ja muun infrastruktuurin korjaustarpeista.	
KD	Lähiluonto on tärkeä osa asumisviihtyvyyttä.	Triviaali
KD	Kunta on keskeinen toimija kiertotalouden, energiatehokkuuden ja kestäväen kehityksen edistämisessä.	Triviaali
KD	Toimiva joukkoliikenne tukee arjen sujuvuutta.	Triviaali
KD	Rakennusten kosteutta voidaan mitata sijoittamalla rakennuksiin antureita.	Triviaali
KD	Laadukkaalla rakennusvalvonnalla estetään vanhojen virheiden toistaminen korjaus ja uudisrakentamisessa.	Triviaali
Kesk	Olemme kuitenkin pitäneet huolen siitä, että kunnilta ei leikata.	Epämääräinen
Kesk	Laadukkaat palvelut vaativat leveämmät hartiat. Siksi maakunnat järjestävät jatkossa sosiaali- ja terveyspalvelut.	Mielipide
Kesk	Tulevaisuudessa kotikunnan tärkein tehtävä on huolehtia arjen palveluista.	Mielipide
Kesk	Suomalaisen peruskoulun on oltava yhä maailman paras.	Tavoite
Kesk	Me puolustamme kotikuntien oikeutta itse päättää tulevaisuudestaan.	Tavoite
Kesk	Tulevaisuudessa kotikunnat huolehtivat suomalaisten arjen lähipalveluista lasten ja nuorten koulutuksesta alkaen, rakentavat elinvoimaa ja vastaavat kunnan kehittämisestä, maankäytöstä ja kunnallistekniikasta sekä edistävät terveyttä ja hyvinvointia.	Tulevaisuus
Kesk	Verotusoikeus ja suorat vaalit pysyvät kunnilla myös tulevaisuudessa.	Tulevaisuus
Kesk	Kotikunta voi tuottaa palvelut itse tai yhteistyössä yritysten, järjestöjen, yhdistysten ja naapurikuntien kanssa	Triviaali
Kesk	Keskusta sitoutuu myös tulevaisuudessa turvaamaan sosiaali- ja terveyspalvelut tasa-arvoisesti koko Suomessa kaikille suomalaisille.	Tavoite
Kesk	Uudistuksella parannetaan sosiaali- ja terveyspalveluja ja vahvistetaan koko Suomessa perusterveydenhuoltoa sekä integraatiota perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon välillä.	Tulevaisuus
Kesk	Julkisen toimijan tulee jatkossakin kantaa päävastuu sote-palvelujen tasa-arvoisesta	Tavoite

	saatavuudesta koko maassa. Uudistukseen liittyvää hoidon ja hoivan valinnanvapautta on lisättävä maltillisesti ja vaihteittain.	
Kesk	Valinnanvapauden lisääminen on toteutettava niin, että ennen kaikkea pienet ja keski-suuret hoito- ja hoiva-alan yritykset ja järjestöt voivat tarjota palveluja tasaveroisesti julkisen sektorin ja suurempien yksityisten toimijoiden rinnalla.	Tavoite
Kesk	Keskustan mielestä valinnanvapauden piirissä toimivien yritysten on maksettava veronsa Suomeen.	Tavoite
Kesk	Eriasteinen koulutus on turvattava tasa-arvoisesti koko maassa.	Tavoite
Kesk	Laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä.	Triviaali
Kesk	Kaikilla on oikeus varhaiskasvatukseen.	Tavoite
Kesk	Perhepäivähoidon tulee jatkossakin olla yksi varhaiskasvatusta tarjoava hoitomuoto.	Tavoite
Kesk	Toisen asteen koulutus on voitava käydä ensisijaisesti kotona asuen.	Tavoite
Kesk	Toisen asteen opetusjärjestelyillä tulee turvata opiskelijoiden mahdollisuus kaksioistutuksen suorittamiseen.	Tavoite
Kesk	Ennaltaehkäisevää perhetyötä tulee vahvistaa.	Tavoite
Kesk	Äänestysikäraja kuntavaaleissa pitää laskea 16 vuoteen.	Tavoite
Kesk	Mitä paremmin hoidamme terveyttä, sitä vähemmän tarvitsemme raskaita ja kalliita hoitoja.	Triviaali
Kesk	Päävastuu omasta terveydestä ja hyvinvoinnista on meillä jokaisella.	Mielipide
Kesk	Keskustan mielestä yhteisötakuun tueksi kaikille lapsille ja nuorille on taattava mahdollisuus ainakin yhteen harrastukseen perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta.	Tavoite
Kesk	Jatkossa on myös mahdollista valtuuttaa joku muu asioimaan sähköisesti toisen henkilön puolesta.	Tulevaisuus
Kesk	Keskusta sitoutuu siihen, että perinteiset tavat, kuten kirjeposti tai käyntiasiointi lähellä turvataan niille suomalaisille, jotka eivät syystä tai toisesta voi käyttää digitaalisia palveluita.	Tavoite
Kesk	Hinnan lisäksi kokonaisarviointiin tulee ottaa aluetalous-, ympäristö- ja työllisyysvaikutukset sekä laatu.	Mielipide

Kesk	Jokaissa kunnassa on mahdollisuus hankkia kotimaisia ja lähellä tuotettuja elintarvikkeita.	Triviaali
Kesk	Luonnon ja erityisesti metsien terveysvaikutukset ovat tunnettuja.	Triviaali
Kesk	Nuorten ja ikäihmisten rinnakkain asumisesta on saatu hyviä kokemuksia.	Mielipide
Kesk	Koulujen, päiväkotien, vanhustentalojen ja asuntojen rakentamista koskevat ratkaisut ovat kuntien omissa käsissä.	Triviaali
Kesk	Julkiselle puurakentamiselle on asetettava kunnianhimoiset määrälliset ja laadulliset tavoitteet.	Tavoite
Kesk	Lisäämällä puurakentamista ja parantamalla rakentamisen laatua torjutaan kosteus- ja homeongelmia, edistetään kotimaista työllisyyttä ja torjutaan ilmastomuutosta.	Triviaali
Kesk	Kunnissa on hyväksyttävä oma päästövähennystavoite ja tehtävä toimenpideohjelma sen toteuttamiseksi.	Tavoite
Kesk	Kotimaisen uusiutuvan energian käyttö sekä panostukset energian säästön edistämiseen ovat keskustalaista kestävän kehityksen mukaista politiikkaa ja parantavat koko energiaketjun työllisyyttä hakkuista ja kuljetuksista aina lämpökattiloiden ja tuulivoimaloiden rakentamiseen.	Mielipide
Kesk	Energian säästö ja energiatehokkuuden parantaminen on kannattavaa sekä ympäristön että kuntatalouden kannalta.	Mielipide
Kesk	Maankäyttö ja kaavoitus ovat avainasemassa kuntien ilmastomuutoksen hillinnässä.	Triviaali
Kesk	Energiatuotannon ja -kulutuksen lisäksi hiilijalanjälkeen vaikuttavat merkittävästi liikenne- ja kunnallistekniset ratkaisut.	Mielipide
Kesk	Hyvät kevyen liikenteen väylät ja julkisen liikenteen palvelut ovat myönteisiä sekä ympäristön että ihmisten terveyden ja viihtyvyyden kannalta.	Mielipide
Kesk	Paikallistasolla voidaan lisätä materiaalien uusiokäyttöä, kierrätystä, korjausta ja kunnostusta.	Triviaali
Kesk	Sosiaali- ja terveyspalvelu-uudistus ja maakuntauudistus vahvistavat maakunnissa ja kotikunnissa asuvien ihmisten päätösvaltaa. Jatkossa päättäjät valitaan suorilla vaaleilla.	Tulevaisuus
Kesk	Aito kunnallinen itsehallinto merkitsee avointa valmistelukulutturia ja uudenlaisia	Mielipide

	vaikutusmahdollisuuksia kaikille kuntalaisille.	
Kesk	Kunnantoimiston tai kaupungin virastotalon tulee olla vain yksi palvelu- ja työpiste kunnan alueella.	Tavoite
Kesk	Suuri joukko suomalaisia kantaa vastuuta lähimmäistään toimimalla järjestöissä ja muussa vapaaehtoistyössä.	Triviaali
Kesk	Kuntien tulee tukea kansalaisyhteiskunnan toiminnan edellytyksiä antamalla tiloja niiden käyttöön	Tavoite
Kesk	Järjestöjä ja vapaaehtoistyössä mukana olevia tulee kuulla entistä vahvemmin jo asioiden valmistelussa.	Tavoite
Kesk	Keskusta kannattaa osittaiskuntalaisuutta	Tavoite
Kesk	Kotouttamisen onnistumisessa tärkeintä ovat työ, koulutus ja kielen oppiminen.	Triviaali
Kesk	Kuntapolitiikkaan on keskustajohtoisen hallituksen myötä tehty selkeä suunnanmuutos edellisiin sinipunahallituksiin verrattuna.	Epämääräinen
Kesk	Budjetin menosäästöjä ja talouden elpymisen edistämiseksi tehtyjä veronalennuksia ei ole maksatettu kunnilla.	Epämääräinen
Kesk	Annettu lupaus täydestä valtion rahoituksesta uusiin tehtäviin on pitänyt.	Epämääräinen
Kesk	Hallituksen toimet vahvistavat kuntataloutta.	Epämääräinen
Kesk	Palvelujen turvaamiseen tasa-arvoisesti kaikille suomalaisille koko maassa tarvitaan myös valtion rahoitusta.	Mielipide
Kesk	Keskusta ei leikkaa kunnilta.	Tavoite
Kesk	Uudistus on merkittävä liikkeenluovutus, jossa kahdensadan tuhannen kuntatyöntekijän työnantaja muuttuu.	Mielipide
Kesk	Maakuntauudistus tuo asiat ja päätösvallan lähemmäs ihmisiä ja yrityksiä ja mahdollistaa osaltaan suomalaisen yhteiskunnan rakentamisen ja rakentumisen alhaalta ylöspäin Keskustan pitkäaikaisen tavoitteen mukaisesti.	Mielipide
Kesk	Maakunnan asukkaat valitsevat jatkossa suorilla vaaleilla oman alueensa päättäjät.	Tulevaisuus

Kesk	Tulevaisuudessa sekä maakunnalla että kotikunnilla ja -kaupungeilla on omat selkeät tehtävänsä.	Tulevaisuus
Kesk	Keskusta kannattaa vapaaehtoisia kuntaliitoksia	Tavoite
RKP	Du ska få service på ditt modersmål, svenska eller finska.	Epämääräinen
RKP	Vi anser att socialservicen, äldreomsorgen inräknad, hör hemma i kommunen.	Tavoite
RKP	Regionalt ska service på samiska erbjudas.	Epämääräinen
Kok	Kuntien tehtäväkenttä muuttuu alkavalla kaudella	Tulevaisuus
Kok	Kunnat hoitavat jatkossakin varhaiskasvatusta, perusopetusta, toisen asteen koulutusta, kulttuuria, liikuntapalveluita, ympäristöpalveluita sekä paikallista infraa kuten katuja ja kevyen liikenteen väyliä.	Tulevaisuus
Kok	Kunnat vastaavat kaavoituksesta, paikallisen osallistumisen ja demokratian toteuttamisesta ja vapaa-ajan palveluista sekä terveyden edistämisestä.	Triviaali
Kok	Se on päinvastoin maaseudun vahvuuksien esille pääsyn välttämätön edellytys.	Epämääräinen
Kok	Koko maan tasapainoinen kehitys on riippuvainen kaupunkiseutujen menestyksestä.	Epämääräinen
Kok	Lähikouluperiaatetta ja koulutuksen tasa-arvoa voidaan vahvistaa tukemalla haastavimmilla alueilla toimivia kouluja.	Triviaali
Kok	Ensimmäisen vieraan kielen opetus voidaan aloittaa jo ensimmäisellä luokalla tai varhaiskasvatuksessa kielikylpyopetuksena.	Triviaali
Kok	Kokoomus haluaa, että kouluympäristö on terveellinen myös sisäilman osalta. Se vaatii esimerkiksi toimivaa rakentamisen ja remontoinnin valvontaa, ilmanvaihdon oikeanlaista käyttöä ja riittävää siivousta.	Triviaali
Kok	Lisätään käytännönläheisiä opiskelutapoja ammatilliseen koulutukseen uuden koulutusoppimuksen avulla, jotta yhä useampi nuori suorittaa aloittamansa koulutuksen loppuun.	Tavoite
Kok	Sivistys- ja kulttuuriperintö kuuluu kaikille.	Mielipide
Kok	Tavoitteena on, että jokainen koululainen liikkuisi vähintään tunnin päivässä ja saisi näin	Tavoite

	vahvat lähtökohdat liikunnalliselle elämäntavalle.	
Kok	Kunnilla on merkittävä vastuu yritystoiminnan suotuisista oloista niin kaupungeissa kuin maaseudulla.	Triviaali
Kok	Asumisen kustannukset pidetään kurissa riittävällä tonttitarjonnalla	Tavoite
Kok	Kunnan toimintojen yhtiöittäminen vaatii tulevaisuudessa nykyistä vahvempaa omistajaohjauksen osaamista.	Tulevaisuus
Kok	Monipuolinen kaupunkirakenne pitää sisällään viihtyisiä pientaloalueita ja urbaaneja kaupunkialueita palveluineen.	Triviaali
Kok	Kuntien tekemillä ratkaisuilla on merkittävä osuutensa ilmastonmuutoksen hillitsemisessä.	Triviaali
Kok	Raideliikenteen ratkaisuja edistetään pääkaupunkiseudun lisäksi myös muilla suurilla kaupunkiseuduilla.	Tavoite
Kok	Se on inhimillisempää ja edullisempaa kuin jälkikäteen tapahtuva korjaaminen.	Mielipide
Kok	Tällä hetkellä valinnanvapaus toteutuu vain työterveyshuollon piirissä olevilla ja heillä, joilla on varaa maksaa.	Epämääräinen
Kok	Kokoomuksen tavoitteena on, että kaikki kuntalaiset saavat maakunnassaan laadukasta hoitoa varallisuudesta riippumatta.	Tavoite
Kok	Hyvin hoidettu ja turvallinen ympäristö on erityisen tärkeä senioreille.	Mielipide
Kok	Toimintakyvyn ylläpidossa ja syrjäytymisen torjunnassa keskeistä on yksinäisyyden vähentäminen.	Epämääräinen
Kok	Terveyttä edistetään huolehtimalla ruoan laadusta, terveellisyydestä ja monipuolisuudesta.	Triviaali
Kok	hyvinvointi voi ajan mittaan perustua vain kestävällä pohjalla olevaan talouteen.	Triviaali
Kok	Veronmaksajien varoja on käytettävä vastuullisesti siihen, mihin ne on tarkoitettu.	Tavoite

Puolueet on sijoitettu taulukoihin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Jaottelun perusteena on Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Eduskuntavaalitutkimus 2015. FSD 3067.

Osasta matriisin lauseista puuttuu lopusta piste. Tämä johtuu siitä, että kyseinen virke on ohjelmassa jatkunut, mutta loppuosa ei ole enää sisältänyt huomioitavaa väitettä.

Kielikuva: Väite on kielikuva, eikä sitä näin ollen voida tarkistaa.

Mielipide: Lauseessa esitetään jokin mielipide, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: "Koulutukseen on tehty viime aikoina niin valtion taholta kuin kuntatasolla rajuja leikkauksia." (Kristillisdemokraatit)

On subjektiivinen asia, milloin joitakin leikkauksia pidetään rajaina. Täten väite ei ole tarkistettavissa.

Tavoite: Lauseessa esitetään jokin toimijan tavoite tai päämäärä, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: "Parannamme työssäjaksamista lisäämällä mahdollisuuksia työikäisten hyvinvointiliikuntaan." (Kristillisdemokraatit)

Lauseessa esitetään Kristillisdemokraattien tavoite työssäjaksamisen lisäämiseksi sekä keino jolla tavoitteeseen pyritään. Kyseessä on aikomus tai lupaus toiminnasta, ei mikään väite jonka paikkansapitävyyden voisi tarkistaa.

Triviaali: Väitteet ovat yleistietoa, väitteet ovat aina tai lähes aina tosia, väitteet ovat itsestään selviä tai väitteet jättävät totuusarvon suhteen liikaa avoimeksi.

Esimerkkejä: "Hallitus valmistelee sote-uudistusta, joka muuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon hallintoa ja rahoitusta, tuottajaorganisaatioita sekä asukkaiden oikeuksia palveluihin." (Vasemmistoliitto)

Väite on tarkistettavissa, mutta se on triviaali, koska asia on ollut pitkään esillä ja saanut runsaasti julkisuutta. Täten se voidaan katsoa yleistiedoksi.

"Mutta kun kotouttamiseen on panostettu, tulokset ovat selkeitä." (Kristillisdemokraatit)

Väite on tarkistettavissa, mutta se on totuusarvon suhteen liian avoin. Väitteessä ei nimittäin implikoida, ovatko saavutetut selkeät tulokset positiivisia vai negatiivisia. Täten väite olisi totta silloin kun tulokset ovat selkeästi hyviä sekä silloin kun tulokset ovat selkeästi huonoja.

"Mitä paremmin hoidamme terveyttä, sitä vähemmän tarvitsemme raskaita ja kalliita hoitoja." (Keskusta)

Väite on tarkistettavissa, mutta on itsestään selvää, että mitä paremmin terveyttä hoidetaan, sitä vähemmän on tarvetta hoitotoimenpiteille.

Tulevaisuus: Lause sisältää tulevaisuutta koskevan väitteen, eikä näin ollen ole tarkistettavissa.

Esimerkki: "Verotusoikeus ja suorat vaalit pysyvät kunnilla myös tulevaisuudessa." (Keskusta)

Väitteen totuusarvon määrittäminen edellyttäisi että tietäisimme tulevaisuuden, joten se ei ole tarkistettavissa.

Puolueet on sijoitettu taulukoihin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. Jaottelun perusteena on Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Eduskuntavaalitutkimus 2015. FSD 3067.

Osasta matriisin lauseista puuttuu lopusta piste. Tämä johtuu siitä, että kyseinen virke on ohjelmassa jatkunut, mutta loppuosa ei ole enää sisältänyt huomioitavaa väitettä.

Perusteluiden selitteet:

Epämääräinen: Ei ole täysin yksiselitteistä mitä väitteellä tarkoitetaan tai väite pitää sisällään jonkin epämääräisen ilmauksen.

Esimerkki: "Taloudellista hyvinvointia lisätään kehittämällä ympäristöystävällisiä ratkaisuja" (Turun vihreät)

Taulukko 20. Puolueiden Turun vaaliohjelmista karsitut lauseet.

Puolue	Lause	Perustelu
Vas	Turussa on myös vahva ja monipuolinen elinkeinoelämä sekä sitoutuneet ja ammattitaitoiset kaupungin työntekijät.	Mielipide
Vas	Käynnissä oleva sote-uudistus on itsenäisyytemme ajan suurin palvelujärjestelmän uudistus	Triviaali
Vas	Turussa otetaan muiden isojen kaupunkien tavoin käyttöön sosiaalinen luototus.	Tavoite
Vas	Turku on yhdenvertainen ja turvallinen	Tavoite
Vas	Pitkäaikaistyöttömyys ja nuorten työttömyys ovat vakavia ongelmia, joihin pitää puuttua.	Mielipide
Vas	Pikaista korjausta kaipaavia päiväkoteja on Turussa useita	Mielipide
Vas	Lähikirjastoverkon alasajo lopetetaan välittömästi niin toimipisteiden määrän kuin henkilöstöressurssien osalta.	Tavoite
Vas	Kaupunkilaisten mahdollisuuksia vaikuttaa asioihinsa on vähennetty.	Epämääräinen
Vas	Kaupungin toimintoja on yhtiöitetty ja virkamiesten valtaa kasvatettu.	Triviaali
SDP	Kansainvälisen talouden romahdus on aiheuttanut jo vuosikymmenen kestäneen taloustaanuman.	Triviaali
SDP	Sadattuhannet suomalaiset ovat menettäneet työpaikkansa	Epämääräinen
SDP	Tulevaisuutta uhkaa myös kiihtyvä ilmastonmuutos seurauksineen.	Triviaali
SDP	Turun telakan ja Uudenkaupungin autotehtaan merkittävät rekrytointitarpeet aiheuttavat hieman yllättävänkin haasteen	Tulevaisuus
SDP	Digitalisaatio mullistaa ihmisten elämää vähintään yhtä voimakkaasti kuin globalisaatio.	Epämääräinen
SDP	Merkittävä osa yrityksiin kohdistuvasta sääntelystä muodostuu paikallisella tasolla: joko kunnan tai kaupungin omista säännöistä ja määräyksistä tai kunnan vastuulla olevien normien soveltamisesta.	Epämääräinen
SDP	Kun lapsi aloittaa koulunkäynnin, voi toisella lapsella olla käytössään satoja sanoja, toisella tuhansia.	Triviaali

SDP	Korkeat päivähoitomaksut aiheuttavat väärän kannustimen vähentämään varhaiskasvatustalveluiden käyttöä.	Mielipide
SDP	Kaupungin elinkeinopolitiikkaan kuuluu myös työllisyyden edistäminen.	Triviaali
SDP	Vaalikauden 2017 – 2021 aikana päivähoidon kysyntä kasvaa edelleen.	Tulevaisuus
SDP	Koulutuksen voimakas periytyvyys sosiaalisen aseman perusteella yhteiskunnallisten erojen kasvaessa on merkki edelleen olemassa olevasta koulutuksellisesta epätasa-arvosta.	Epämääräinen
SDP	Skanssin alueen päiväkotit ja koulu on syytä rakentaa nopeutetussa aikataulussa asuinalueen vetovoimaisuuden turvaamiseksi. Näin toimittin aikanaan Hirsensalon Haarlassa ja asuinalueen tonttien kysyntä oli erittäin vilkasta. Nykyisellään koulu – joka oli vajaakäyttöllä ensimmäisinä toimintavuosinaan – on täynnä ja alueen vetovoimaisuus pysynyt hyvällä tasolla.	Triviaali
SDP	Toisaalta taas Yli-Maariassa rakentaminen on ollut hidasta, sillä koulun ja päiväkodin valmistumista alueelle on annettu odottaa aivan liian kauan.	Mielipide
SDP	Kuitenkin keskeytykset toisen asteen opinnoissa ovat verrattain yleisiä.	Epämääräinen
SDP	Turussa on myös pyrittävä mahdollisimman nopealla aikataululla siihen, että kaupungilla on vain yksi toisen asteen ammatillista koulutusta järjestävä organisaatio nykyisen kolmen sijaan.	Tavoite
SDP	Ammatillisen koulutuksen nykyiset tilat ovat tulossa peruskorjaustarpeeseen 2020-luvulla.	Tulevaisuus
SDP	Viime hallituskaudella alkanut määräaikainen nuorten aikuisten osaamisohjelma on ollut Turussa erittäin tuloksellinen	Mielipide
SDP	Kun Lyseon lukio ja Luostarivuoren lukio yhdistyivät syksyllä 2018, sijaitsevat kaikki Turun lukiot Turun yliopiston ylläpitämää Turun Normaalkoulua lukuun ottamatta kävelyetäisyydellä toisistaan.	Tulevaisuus
SDP	Vaikka Turussa pääpaino on kotona asumisen tukemisessa, se johtuu turhan useissa tapauksissa siitä, että kaupunki ei ole pystynyt osoittamaan ympärivuorokautista hoitopaikkaa.	Mielipide
SDP	Pääministeri Juha Sipilän hallitus on tekemässä Suomen historian suurinta hallinnollista	Triviaali

	uudistusta, jossa sosiaali- ja terveyspalvelut siirretään pois kuntien ja kuntademokratian hallinnasta. Samalla maahan luodaan uusi hallinnollinen taso.	
SDP	Maksettoman ehkäisyn tarjoamisen vaikutukset alle 25-vuotiaalle nuorille tulee selvittää. Vertailukohtia löytyy sekä kotimaasta että ulkomailta.	Triviaali
SDP	Makseton ehkäisy on konkreettinen toimi nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Kunnissa, joissa tämä on otettu käyttöön, on saavutettu merkittäviä tuloksia.	Triviaali
SDP	Mahdollisuudet uuden museon perustamiseen on selvitettävä tulevan valtuustokauden aikana. Perustamisen edellytyksenä on kansallinen päätös sen rahoituksesta.	Mielipide
SDP	Lähi-idästä ja Afrikasta Eurooppaan suuntautuneet pakolaisvirrat näkyvät myös Turussa, joidenkin vuosien päästä vielä vahvemmin kuin nyt.	Tulevaisuus
SDP	Turku on vahva ympäristökaupunki, joka johtaa ilmastonmuutoksen hillintää Suomessa.	Mielipide
SDP	Turku on myös onnistunut hyvin toimenpiteissään Saaristomeren suojelemiseksi	Mielipide
SDP	Itämeren tila antaa edelleen myös aiheutta huoleen.	Mielipide
SDP	Turun tavoite olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2040 mennessä on kunnianhimoinen ja hyvä.	Mielipide
SDP	Kasvu tulee edelleen jatkumaan	Tulevaisuus
Vihr	Maan hallitus on leikannut ihmisten hyvinvoinnista, lastemme koulutuksesta ja ympäristönsuojelusta.	Epämääräinen
Vihr	Tavoitteenamme on, että yhtään nuorta ei päästetä putoamaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle.	Tavoite
Vihr	Turussa voi opiskella monipuolisissa ammattikouluissa, laadukkaissa lukioissa ja kuudessa maan johtavassa korkeakoulussa.	Tavoite
Vihr	Kaikessa politiikassa huomioidaan kasvihuonekaasujen vähentäminen.	Tavoite
Vihr	Vähennetään ääni- ja valosaastetta esimerkiksi laskemalla nopeusrajoituksia ja käyttämällä automaattivalaistusta.	Tavoite
Vihr	Irtaudutaan Fennovoimasta.	Tavoite

Vihr	Turun tehtävä on edistää kaupunkilaisten hyvinvointia.	Tavoite
Vihr	Riittävä toimeentulo on tärkeä edellytys hyvälle elämälle ja arjelle.	Triviaali
Vihr	Mahdollistetaan seisomapisteiden avulla aktiivisempi arki ja istumisen vähentäminen julkisissa tiloissa.	Tavoite
Vihr	Kulttuuri lisää kaupunkilaisten hyvinvointia, synnyttää luovaa taloutta ja elävöittää kaupunkia.	Triviaali
Vihr	Parannetaan sivukirjastojen aukioloaikoja laajentamalla itsepalvelua.	Tavoite
Vihr	Liikuntaan laitettu euro maksaa itsensä takaisin asukkaiden hyvinvointina.	Epämääräinen
Vihr	Taloudellista hyvinvointia lisätään kehittämällä ympäristöystävällisiä ratkaisuja	Epämääräinen
Vihr	Turku on Suomen portti maailmalle.	Kielikuva
Vihr	päätöksenteon on oltava niin avointa, että asukkaat voivat osallistua siihen kaikissa vaiheissa.	Tavoite
Vihr	Ennaltaehkäisy tulee aina halvemmaksi kuin korjaavat toimenpiteet.	Epämääräinen
Vihr	Hoidetaan pääosa palvelutuotannosta kustannustehokkaasti ja järkevästi, kaupungin omana toimintana.	Tavoite
Vihr	Valta on asukkailla, eikä päätöksiä voi ostaa.	Mielipide
Vihr	Otetaan suunnitteluun mukaan kaiken ikäisiä turkulaisia heitä koskevista asioista.	Tavoite
Vihr	valitaan pormestari vuonna 2021, jotta kaupungin ylin johto nimitetään jatkossa kuntavaalien tuloksen mukaisesti.	Tavoite
PS	Sosiaaliturvaperusteinen maahanmuutto tuo Turkuun vakavia ongelmia: katurikollisuutta, ulkomaalaislähiöitä, taloudellista rasitusta, työttömien määrän kasvua ja ääri-islamilaisuutta.	Epämääräinen
PS	Turvapaikanhakijoina tulleiden keskittyminen omiin asuinalueisiinsa eli ghettoutuminen johtuu siitä, että tämä vieraskielinen väestö pyrkii mieluummin eriytymään suomalaisesta kulttuurista kuin sulautumaan siihen.	Mielipide
PS	Paperittomien eli toisin sanoen maassa laittomasti olevien terveydenhuoltoa ei Turussa tule jatkaa.	Tavoite
PS	Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu tulee uuden valtuustokauden aikana	Triviaali

	siirtymään kunnilta maakunnille tämänhetkisen suunnitelman mukaan 1.1.2019.	
PS	Hyvä hampaiden kunto mahdollistaa myös ikäihmisille monipuolisen ruoan syömisen erilaisten soseitten ja mössöjen sijaan.	Triviaali
PS	Kuntalain perusteella kunnan on edistettävä asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia. Tämä ei muutu sote-uudistuksen toteutumisenkaan jälkeen.	Triviaali
PS	Työn ostaminen turkulaisilta suomalaista työvoimaa käyttäviltä yrityksiltä kiertää rahaa verojen muodossa takaisin kaupungintalouteen ja alentaa merkittävästi työn hintaa kaupungille.	Triviaali
PS	Työttömyys on yksi Turun suurimmista haasteista.	Mielipide
PS	Erilaisilla neuvontapalveluilla ja tukitoimilla on positiivisia vaikutuksia pienyritysten kasvuun.	Triviaali
KD	Valtion tasoa mitataan usein sen kyvyllä pitää huolta heikompi osaistaan.	Mielipide
KD	Yhteiskuntamme eriarvoistuu kovaa vauhtia.	Epämääräinen
KD	Kuntalaki mahdollistaa huomattavan laajoja kansalaisuuden ja suoran demokratian osallisuuden muotoja.	Triviaali
KD	Olemme tunnettuja kyvyistämme laadukkaaseen yhteistyöhön.	Triviaali
KD	Ehdotetussa SOTE-ohjelmassakin esitettyä omahoitaja- ja lääkärjärjestelmän kehittämistä	Triviaali
KD	On ihmisoikeusrikkomus jättää ihmiset vaille suojaa ja ruokaa.	Triviaali
KD	Tehdään Turusta kaupunkistrategia 2029 tavoitteiden mukaisesti kiinnostava ja rohkeasti uudistuva eurooppalainen yliopistokaupunki	Tavoite
KD	Perheiden tukeminen on parasta hyvinvointipolitiikkaa.	Mielipide
KD	perhepäivähoitajuus, joka tarjoaa mahdollisuuden yrittäjyyteen jo olemassa olevassa infrassa eli kodeissa,	Triviaali
KD	Sekä hoito- että sosiaalialalla ennaltaehkäisevä hoito on avainasemassa. Silhen panostaminen on kaikkein viisain ja kustannustehokkain hoitomuoto.	Triviaali
KD	Esimerkiksi erinomaisesti toimineen ehkäisevän hammaskasvatustyön sisältöjä tulee palauttaa käyttöön.	Mielipide

KD	Säästöjä voidaan tehdä olemassa olevia rakenteita tehostamalla	Triviaali
KD	Turku on panostanut liikuntapalveluihinsa.	Epämääräinen
KD	Ruoka-avusta on tullut yleinen ilmiö Suomessa.	Epämääräinen
KD	Jos kansalaisuutemme ei pian kehity aktiivisempaan suuntaan, emme voi rehellisesti enää väittää elävämme demokratiassa.	Mielipide
KD	Näiden asioiden edistämisen yleisenä tahtotilana yli puoluerajojen tulisi olla kirjattuna jokaisen puolueen ohjelmaan.	Mielipide
KD	Ammattikorkeakoulujen resurssipula johtaa liiallisiin etäopintoihin ja se taas oppilaan tasolla, kyllä muodolliseen pätevyYTEEN, mutta käytännön tasolla taidottomuuteen.	Mielipide
Kesk	Turun päätöksenteon läpinäkyvyyttä tulee lisätä. Nyt kehitys on ollut käytännössä päinvastaista.	Epämääräinen
Kesk	Suurten rakennushankkeiden kustannuslivitykset	Epämääräinen
Kesk	Kaavoitus, elinkeinopolitiikka, nuorisotoimi, vapaa-aikapalvelut sekä kulttuuri - koulutuksesta puhumatta ovat päätöksiä, jossa hyvinvoinnin edistämisen lakisääteinen tehtävä	Triviaali
Kesk	Turulla on tähän parhaat resurssit	Mielipide
Kesk	Monikulttuurisuus on Turussa tosiasia	Triviaali
Kesk	kehitettävä ennakoluulottomia ja omaleimaisia kotouttamismalleja. Näistä on jo hyviä esimerkkejä.	Tavoite
Kesk	Tunnin juna on koko maakuntamme tärkein kehityshanke.	Mielipide
Kesk	Mainettamme hyvän ruuan kaupunkina vahvistavat julkisiin ruokahankintoihin liittyvät päätökset, joissa lähiruokaa tulee suosia kaikin lain mahdollistamin keinoin.	Triviaali
RKP	Åbo har en avgörande roll för hela regionens utveckling.	Triviaali
RKP	En av grundpelarna i den nordiska välfärdsmodellen är rätten till jämlik vård oberoende av modersmål, hemort, ålder, funktionshinder, inkomst, religion eller kön.	Triviaali
RKP	att vi får busshållplatser vid viktiga servicepunkter i Åbo som t.ex. vid Åbolands sjukhus	Tavoite
RKP	Forskning och innovation skapar arbetsplatser och för hela regionen framåt.	Triviaali

RKP	Kommunerna är stora arbetsgivare	Triviaali
RKP	Åbo är Finlands äldsta stad	Triviaali
Kok	Hyvä arki ja elämänlaatu syntyvät monista tekijöistä, niin peruspalveluista, kaupungin kehittämisestä kuin terveestä kaupungin taloudestakin.	Triviaali
Kok	Turku on kansainvälinen ja monikielinen kaupunki	Triviaali
Kok	Turussa kohtaavat telakka- ja lääketieteellisyys, uudenlaiset innovaatioyhteykset sekä laadukkaat korkeakoulut.	Triviaali
Kok	Kaikilla kaupungin toimilla voidaan edistää yritysten toimintamahdollisuuksia.	Triviaali
Kok	Tulevan maakuntauudistuksen seurauksena noin puolet käyttömenoista siirtyy sote-palveluiden myötä maakuntiin, mutta samalla sinne siirtyy vastaava osuus kuntien tuloistakin.	Tulevaisuus
Kok	Suurinta nostopainetta verotukselle ovat aiheuttaneet sote-palveluiden menot	Epämääräinen
Kok	Esimerkiksi palvelualoite olisi hyvä työkalu, joka voitaisiin ottaa käyttöön mahdollisimman laajasti. Se on toimintamalli, jossa yrittäjä voi esittää paremman ja edullisemman palvelun, ja kaupunki on velvollinen vertaamaan sitä itse tuottamaansa.	Mielipide
Kok	Toimet nuorison syrjäytymisen estämiseksi ovat hyvinvoinnin perusta ja myös taloudellisesti ajateltuna pitkän aikavälin investointeja.	Triviaali
Kok	Turku on vanha sivistyskaupunki, jonne perustettiin katedraalikoulu jo 1280-luvulla.	Triviaali
Kok	Laadukkaan opetuksen ydin ovat osaavat opettajat.	Triviaali
Kok	Jokainen Turun koulu on Liikkuva koulu.	Tavoite
Kok	Kaupunkisuunnittelun tehtävä on parantaa kaupunkilaisten arkea ja viihtyvyyttä sekä elinkeinoelämän edellytyksiä.	Triviaali
Kok	Turku on aktiivinen kasvukeskus, joka tunnetaan koko Itämeren alueella.	Triviaali
Kok	Hyvällä kaupunkisuunnittelulla työpaikat lisääntyvät ja kaupunki houkuttelee uusia asukkaita.	Triviaali
Kok	Kaavoitusprosessien nopeus on yksi kaupungin elinvoimaisuuden ja dynaamisuuden mittari.	Mielipide
Kok	Kaupungin kasvu edellyttää monipuolisia liikkumisvaihtoehtoja.	Triviaali
Kok	Terveys on tärkein koko elämään vaikuttava tekijä.	Triviaali

Kok	Parasta hyvinvoinnin edistämistä ovat kaikenikäisille järjestettävät monipuoliset kulttuurin, liikunnan ja vapaa-ajan palvelut, jotka samalla myös tekevät kaupungin houkuttelevaksi paikaksi työskennellä ja asua.	Mielipide
Kok	Kaupungin palvelut parantavat asukkaiden hyvinvointia.	Triviaali
Kok	Mielenterveyden ongelmien tunnistamisessa perus- terveydenhuolto sekä koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto ovat oleellisen tärkeitä.	Mielipide
Kok	Kotona on mahdollista asua pidempään, kun hoito ja apu ovat varmasti saatavilla.	Triviaali
Kok	Avoin data tarjoaa myös kaupungin ulkopuolisille toimijoille mahdollisuuden luoda uusia palvelusovelluksia.	Triviaali
Kok	Digitalisoituminen edellyttää riittävää määrää neuvonta-ja tukipalveluja,	Tavoite
Kok	Kaikenikäisille järjestettävät monipuoliset kulttuurin, liikunnan ja vapaa-ajan palvelut ovat parasta hyvinvoinnin edistämistä, jotka samalla tekevät kaupungin houkuttelevaksi paikaksi työskennellä ja asua.	Mielipide

Väite pitää sisällään sanan 'kehittää', joka ei ole selkeästi määriteltävissä.

Kielikuva: Väite on kielikuva, eikä sitä näin ollen voida tarkistaa.

Esimerkki: "Turku on Suomen portti maailmalle." (Turun vihreät)

Ilmaus "Turku on portti" on kielikuva, joten sen totuudenmukaisuutta ei voida tarkistaa.

Mielipide: Lauseessa esitetään jokin mielipide, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: "Työttömyys on yksi Turun suurimmista haasteista." (Turun perussuomalaiset)

Se, milloin jokin asia on yksi "Turun suurimmista haasteista" on subjektiivinen asia, eikä sitä täten voida tarkistaa.

Tavoite: Lauseessa esitetään toimijan tavoite tai päämäärä, joten sitä ei voida tarkistaa.

Esimerkki: "Irtaudutaan Fennovoimasta." (Turun vihreät)

Lauseessa ilmaistaan tavoite eikä tehdä mitään tosiasia väittämää. Täten se ei ole tarkistettavissa.

Triviaali: Väitteet ovat yleistietoa, väitteet ovat aina tai lähes aina tosia, väitteet ovat itsestään selviä tai väitteet jättävät totuusarvon suhteen liikaa avoimeksi.

Esimerkki: "Riittävä toimeentulo on tärkeä edellytys hyvälle elämälle ja arjelle." (Turun vihreät)

Väite on itsestään selvä, sillä hyvä elämä ja arki edellyttävät aivan varmasti riittävää toimeentuloa.

Tulevaisuus: Väite sisältää tulevaisuutta koskevan väitteen, eikä näin ollen ole tarkistettavissa.

Totuusarvopäätelmän vaiheet

Totuusarvot kullekin väitteelle on annettu monivaiheisen faktantarkistusprosessin kautta. Tarkastellaan seuraavaksi tässä tutkimuksessa noudatetun totuusarvopäätelmän seitsemää vaihetta.

1. Valittu tekstikorpus käytiin ensin kahteen otteeseen läpi: valtio-opin opiskelija (yhteensä neljä) ja projektitutkijana työskentelevä valtiotieteiden maisteri (yhteensä kaksi) lukivat kumpikin koko tekstimassan tahoillaan läpi ja suorittivat lukiessa faktaväitteiden poiminnan.

2. Tämän jälkeen kaikki lukuvaiheessa poimitut väitteet koottiin yhteen matriisiin, ja kunkin väitteen yksitellen käsittävän keskustelun jälkeen matriisista valittiin maistereiden ja hanketta johtavan valtio-opin professorin toimesta lopulliset tarkistettavat väitteet. Karsitut väitteet koottiin omiin matriiseihinsa, ja kunkin väitteen kohdalle kirjattiin samalla karsimisperuste.

3. Tarkistettavien väitteiden matriisi täytettiin ensin luku- ja poimintavaiheen tavoin kahteen otteeseen: opiskelijat tekivät itsenäisesti oman ehdotuksensa totuusarvoista perusteluineen ja lähteineen, ja maisterit oman vastaavan ehdotuksensa. Vaalikoneiden osalta tarkistamisessa oli mukana myös korkeakouluharjoittelija Eero Tuorila, jonka työpanos rinnastettiin maistereiden vastaavaan työpanokseen, mistä kiitämme. Väitteiden tarkistus jaettiin siten, että kukin väite oli tarkistettavana vähintään yhdellä maisterilla ja yhdellä opiskelijalla.

4. Väitteiden tarkistamisprosessi on nelivaiheinen. Ensin identifioidaan väitelauseesta tarkistettava informaatio. Tämän jälkeen etsitään väitteen tarkistamiseksi sopiva

luotettava lähde. Lähdetiedon selvittämisen jälkeen sitä verrataan esitettyyn väitelauseeseen. Viimeisenä annetaan vertailun perusteella väitteelle totuusarvo aiemmin esitettyjen kriteereiden perusteella.

Aiheesta riippuen lähdetietoa on etsitty esimerkiksi viranomaisten raporteista, selvityksistä ja tutkimuksista. Lisäksi julkisuusperiaatteen mukaan viranomaisille esitettiin useiden väitteiden kohdalla erilaisia tieto- ja tilastopyyntöjä, joihin pääsääntöisesti saatiin vastaukset nopeasti, kattavasti ja tyhjentävästi.

Viranomaislähteiden lisäksi tietoa etsittiin ja poimittiin oikeuslähteistä: säädöksistä ja niiden valmisteluaineistosta sekä erilaisista oikeustapauksista. Tutkimuslähteitä hyödynnettiin myös monipuolisesti: lähdetietoa saatiin väitteeseen liittyvän alan tutkimusjulkaisuista, tutkimuslaitoksista ja tutkijoilta. Joissain tapauksissa neuvoa ja tietoa kysyttiin myös muilta asiantuntijoilta, kuten virkamiehiltä tai yleensä ihmisiltä, jotka tuntevat oman alansa perin pohjin.

Etenkin paikallistasoa koskevissa väitteissä lähdetieto poimittiin useissa tapauksissa erilaisista kunnan päätöksenteon pöytäkirjoista (valtuusto, kaupunginhallitus, lautakunnat).

5. Molempien taulukoiden valmistuttua maisterit vertasivat ja keskustelivat taulukoiden sisällöstä ja päättivät matriisiin jätettävät totuusarvot ja perustelut.

6. Osittain ja kokonaan epätosista väitteistä lähetettiin tämän jälkeen kysymykset niiden esittäjille, eli puolueille ja ehdokkaille. Väitteen esittäjiltä kysyttiin sähköpostitse, mihin he perustavat esittämänsä informaation. Lisäksi heille esitettiin viranomais-, tutkimus- tai tilastotiedosta peräisin oleva lähdetietomme, joka on kokonaan tai osittain ristiriidassa väitteen kanssa.

7. Ehdokkaiden ja puolueiden vastaukset ja heidän antamansa lähteet tutkittiin tarkasti hankkeessa työskentelevien maistereiden toimesta, minkä jälkeen väitteille annettiin lopulliset totuusarvot. Osa vastauksista vaikutti lopulliseen totuusarvoon, osa ei: joidenkin väitteiden kohdalla ehdokas tai puolue oli esimerkiksi perustanut väitteensä tutkimustietoon, jonka jäljille tutkijat faktantarkistusprosessissa eivät olleet löytäneet. Joissain tapauksissa väitteen esittäjä myönsi esimerkiksi "hutiloineensa" tai olleensa asiassa virheellisessä käsityksessä. Kaikki ehdokkaat ja puolueet eivät kyselyistä huolimatta kommentoineet epätosia tai osittain epätosia väitteitä, jolloin totuusarvot jätettiin muuttumattomiksi.

Monivaiheisen faktantarkistusprosessin jälkeen annettu kunkin väitteen lopullinen totuusarvo perustuu siis todennettuun ja mahdollisimman tuoreeseen näyttöön. Jokaista väitettä lähestyttiin objektiivisesti, ja asiaa puntaroitiin lähdetiedon valossa huolellisesti. Tarkastellaan seuraavaksi tässä tutkimuksessa käytettyä neliportaista totuusarvomittaria.

Neliportainen totuusarvomittari

Faktantarkistusprosessi on toteutettu neljässä vaiheessa. Ensin on erotettu ja poimittu matriisiin puolueiden vaaliohjelmissaan esittämät faktaväitteet. Tarkistettavan väitteen identifioimisen jälkeen on etsitty sen sisältämän informaatiiväitteen tarkistamisen mahdollistava lähde, joita ovat esimerkiksi 1. eri viranomaisten tutkimukset, selvitykset ja raportit, 2. Turun kaupungin lautakuntien, valtuuston ja hallituksen pöytäkirjat, 3. erilaiset oikeuslähteet: säädökset valmisteluaineistoinen sekä oikeustapaukset, 4. tilastot: esimerkiksi Tilastokeskus, Kuntaliitto ja ELY-keskus sekä 5. erilaiset asiantuntijat: virkamiehet, tutkijat ja esimerkiksi lautakuntien puheenjohtajat. 6.

Tutkimusjulkaisut voivat myös olla tarkistettavan informaation tarkistuslähteenä, jolloin on pyritty kartoittamaan tutkimuskentän erilaisten merkittävien koulukuntien näkemys kyseiseen asiaan.

Tarkistukseen sopivan lähdetiedon löydyttyä sitä verrataan esitettyyn alkuperäiseen väitteeseen. Vertailun perusteella kullekin väitteelle annetaan totuusarvo. Eri faktantarkistajatoimijat käyttävät erilaisia totuusarvomittareita, joissa luokkien määrä vaihtelee kahdesta kuuteen. Tässä tutkimuksessa kuntavaaliehdokkaiden ja poliittisten puolueiden ja ryhmien esittämiä väitteitä analysoidaan neliportaisella totuusarvomittarilla:

1. Tosi
2. Osittain tosi
3. Osittain epätosi
4. Epätosi

Kategoriaan tosi sijoitetaan sellaiset väitteet, joiden kohdalla lähdetieto antaa saman informaation kuin esitetty väite, eli jotka ovat siis olemassa olevan tiedon perusteella totta. Numeerisissa väitteissä yleinen tilastollinen merkitsevyystaso, eli viiden prosentin virhe sallitaan. Väite ei saa antaa todellisuudesta virheellistä käsitystä, eli sen täytyy sopia esitettyyn yhteyteen.

Osittain tosi -luokkaan sijoitetaan sellaiset väitteet, joiden sisältö on osittain samansisältöinen kuin lähdetieto. Väite ei anna täysin samansisältöistä kuvaa esitetystä asiasta kuin lähdetieto, mutta oleellisilta osin väite kuvaa asiaa kohtuullisen hyvin. Väite on siis melkein tai suurilta osin samansisältöinen kuin lähdetiedon informaatio. Numeerisissa väitteissä informaatio on lähellä totuutta, mutta virhe on kuitenkin viittä prosenttia suurempi. Virhe ei saa antaa ilmiön tai asian laajuudesta epätodennukaista kuvaa ja väitteen tulee sopia esitettyyn yhteyteen.

Kategoriaan osittain epätosi sijoitetaan väitteet, joiden sisältö ei pääasiassa vastaa lähdetietoa, mutta joissa on jotain totuuden elementtejä mukana. Väite ei siis ole täysin virheellinen, mutta antaa asiasta väärän kuvan. Väitteen luoma vaikutelma asiasta on mahdollisesti ristiriidassa lähdetiedon antaman vaikutelman kanssa. Numeerisissa väitteissä virhe tai epätarkkuus on niin suuri, että se voi muuttaa asian tai ilmiön luonnetta.

Epätositseksi luokiteltavissa väitteissä niiden sisältö ei vastaa lähdetietoa. Väite ei ole totta, tai se välittää esitetystä asiasta täysin vääränlaisen kuvan. Numeerisissa väitteissä esitetty luvut eivät kuvaa asian todellista suuruusluokkaa.

Neliportaisen totuusarvomittarin valinta kumpuaa aineistosta. Kaikkia väitteitä ei voida yksiselitteisesti luokitella kaksiportaisen luokittelun mukaisesti vain toiseksi tai epätositseksi, vaan useat faktaväitteet kuvaavat esitettyä asiaa kohtuullisen hyvin, mutta ovat kuitenkin epätarkkoja tai toisaalta välittävät esitetystä asiasta virheellisen kuvan, vaikka sisältävät joitain totuuden elementtejä. Kolmiportaisessa luokittelussa puolestaan keskimmäisen luokan sisäinen hajonta olisi suurta, kun lähestulkoon todet ja melkein epätodet väitteet sijaitsisivat samassa luokassa.

Neliportainen luokittelu kuvaa siis kolmeportaista paremmin ja tarkemmin väitteiden totuudenmukaisuutta. Tätä useammat totuusarvoluokat puolestaan lisääisivät luokkien rajanvedon ongelmaa: ainoastaan numeerisissa väitteissä tarkkojen raja-arvojen määrittäminen olisi mahdollista, kun taas muunlaisissa

Taulukko 21. Puolueiden valtakunnallisten ja Turun vaaliohjelmien tarkistettut lauseet.

ID	Puolue	Väite	Järjestö	Totuusarvo
1	Vas	Vasemmistoliitto on irtisanoutunut sopimuspolitiikasta	Turku	Tosi
2	Vas	Kulttuurin kuluttaminen tuo mielihyvää ja on tutkitusti terveellistä.	Turku	Tosi
3	SDP	Tähän asti työllisyyden hoito on ollut valtioron ja sen TE-toimistojen vastuulla, kunnes työttömyys on pitkittynyt pitkäaikaistyöttömyydeksi ja henkilön työllistyminen on siirretty kunnan vastuulle.	Turku	Tosi
4	SDP	Laadukkaan varhaiskasvatuksen avulla voidaan kaventaa lasten taustoista johtuvia eroja	Turku	Tosi
5	SDP	Lisäksi päivähoitomaksut aiheuttavat merkittävän kannustinloukun työllistymiselle	Turku	Tosi
6	SDP	...ja heikentävät siten erityisesti naisten osallistumista työelämään.	Turku	Tosi
7	SDP	Kokonaan maksutonta varhaiskasvatusta ei ole mahdollista toteuttaa pelkästään kaupungeissa ja kunnissa tehtävillä päätöksillä, vaan tavoitteen toteutuminen edellyttää kansallista päätöstä eduskunnassa.	Turku	Epätosi
8	SDP	Turku on pärjännyt valtakunnallisesti hyvin ja viime vuosina käytännössä kaikille peruskoulunsa päättävälle on löytynyt paikka jatko-opinnoissa.	Turku	Tosi
9	SDP	Ammatillisen koulutuksen ja Turun ammattikorkeakoulun välinen yhteistyö on lisääntynyt viime vuosina.	Turku	Tosi
10	SDP	Yhä useampi ammatillisen perustutkinnon suorittaja työllistyy yrittäjänä.	Turku	Tosi
11	SDP	Turussa on jatkossakin huolehdittava siitä, että lukiomme ovat valtakunnan parhaita.	Turku	Osittain tosi
12	SDP	Ikäihmisten palveluissa otettiin päättyvällä kaudella askel hyvään suuntaan, kun SDP:n esityksestä päätettiin toteuttaa kaksi tehostetun palveluasumisen yksikköä lisää.	Turku	Osittain tosi

13	SDP	Lisäksi tulee huomioida, että nykyisen lainsäädännön mukaan palvelusetelistä on aina mahdollisuus kieltäytyä.	Turku	Tosi
14	SDP	Sosiaalisen luotuksen käyttöönotto kokeiluna on kirjattu Turun kaupunginvaltuuston hyväksymään strategiseen Hyvinvointi ja aktiivisuus -ohjelmaan.	Turku	Tosi
15	SDP	Turku on jo vähentänyt päästöjään vuodelle 2020 asettamansa tavoitteen mukaisesti.	Turku	Tosi
16	SDP	Kasvihuonepäästöjen vähennys on saavutettu pääosin lisäämällä uusiutuvaa energiaa.	Turku	Tosi
17	SDP	Turun kaupungin väkiluvun kasvu on ylittänyt ennusteet jo pitkään.	Turku	Tosi
18	PS	Jo joka kymmenes turkulainen puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia.	Turku	Tosi
19	PS	Turun asema yhtenä Suomen suhteellisesti suurimmista ulkomaalaiskittymistä	Turku	Osittain tosi
20	PS	...vahvistuu edelleen pikavauhtia	Turku	Tosi
21	PS	ja työtön ulkomaalaisväestö kasvaa.	Turku	Osittain tosi
22	PS	Turvapaikan myöntämisen tarkoitus on tarjota tilapäinen suoja turvapaikanhakijalle	Turku	Epätosi
23		...ja lähtökohtana on ajatus paluusta takaisin lähtömaahan.	Turku	Epätosi
24	PS	Turvapaikanhakijoina saapuneet eivät nykyjärjestelmässä palaa takaisin, vaikka eivät saisi Suomesta töitä ja vaikka heidän lähtömaassaan ei olisi enää hengenvaaraa.	Turku	Osittain tosi
25	PS	Perussuomalaiset ovat kuluneella valtuustokaudella tehneet lukuisia esityksiä ja muutosehdotuksia Turun nykyiseen ulkomaalaispolitiikkaan.	Turku	Tosi
26	PS	Vain Perussuomalaiset vastustivat Turun kaupunginhallituksessa uusien vastaanottokeskusten perustamista.	Turku	Tosi

27	PS	Siirtolaisten asumisen keskittyminen esimerkiksi Varissuolle ja Halisiin on ilmiö,	Turku	Tosi
28	PS	...joka kasvaa näiden alueiden turvallisuusongelmana.	Turku	Tarkistaminen mahdotonta
29	PS	Vain Perussuomalaiset vastustivat kaupunginvaltuustossa paperittomien siirtolaisten terveydenhuollon laajentamista.	Turku	Osittain epätosi
30	PS	Perussuomalaiset yksin vastustivat kaupunginhallituksessa kirjaston rakentamista Somalimaahan.	Turku	Tosi
31	PS	Perussuomalaiset ovat olleet vaikeina aikoina pelastamassa Turun telakateollisuutta. Kansanedustajamme tekivät aiheesta jopa välikysymyksen eduskunnassa.	Turku	Tosi
32	PS	Erityisesti valtion tukitoimilla on merkittävä vaikutus pienyritysten kasvun lisäämisessä. Kelpo esimerkkejä ovat starttiraha, kehittämistuki/avustus, investointituki ja Finnveran lainat.	Turku	Tosi
33	PS	Turku on muuttovoittoinen kaupunki.	Turku	Tosi
34	PS	Se ei kuitenkaan vaikuta kaupungin tulokehitykseen, koska	Turku	Tosi
35	PS	merkittävä osa tulijoista on opiskelijoita.	Turku	Tosi
36	PS	Esimerkiksi teollisuuskaavoittaminen on liian tiukasti säädeltyä: pientä, punatiilistä ja yksikerroksista.	Turku	Epätosi
37	PS	Perussuomalaiset vastustivat toriparkkia ja halusimme asiasta kuntalaisäänestyksen.	Turku	Tosi
38	PS	Riittävä valaistus pimeällä sekä kameravalvonta nostavat turvallisuuden tasoa.	Turku	Tarkistaminen mahdotonta
39	PS	Tehtyjen säästöjen takia palo- ja pelastustoimen suorittajien ikärakenne on vinoutunut.	Turku	Epätosi
40	PS	Runsaan asutuksen keskellä sijaitseva Turun ratapiha on nykyisin vaarallisten, Uuteenkaupunkiin menevien kemikaalivaunujen	Turku	Tosi

		välivarastopaikka.		
41	KD	Suomen väestönkasvu on laskevaa	Turku	Tosi
42	KD	Ruoka-aputoiminnan avulla mahdollistetaan tälläkin hetkellä taloudellinen tuki tuhansille Turun alueella.	Turku	Tosi
43	Kesk	Yksin elävien joukko on Turussa suuri.	Turku	Tosi
44	RKP	Allt flera mår psykiskt dåligt	Turku	Epätosi
45	RKP	Vi ser högskolorna och de 40 000 studerande som bor i Åbo	Turku	Tosi
46	Kok	Turussa ja koko Varsinais-Suomessa alkaneelle talouskasvulle	Turku	Tosi
47	Kok	Tänä päivänä Turussa toimii kuusi korkeakoulua	Turku	Tosi
48	Kok	sekä lukuisia toisen- ja perusasteen oppilaitoksia.	Turku	Tosi
49	Kok	Yhä useammalla lapsella tulee olla mahdollisuus laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Se parantaa myöhempiä oppimistuloksia ja ehkäisee syrjäytymistä.	Turku	Tosi
50	Kok	Turun tavoite on olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2040 mennessä.	Turku	Tosi
51	Kok	Kaupungin kärkihankkeena on Kupittaa ja Itäharjun kampus- ja tiedepuiston rakentaminen ja kehittäminen.	Turku	Tosi
52	Vas	Vaikka palvelut toimivat pääosin hyvin, ovat väestön sosiaali- ja terveyserot jatkuvasti kasvaneet.	Suomi	Tosi
53	Vas	Suomi tunnetaan maailman parhaista kouluista.	Suomi	Tosi
54	Vas	Varhaiskasvatus tasoiittaa perhetaustoista aiheutuvia eroja ja parantaa oppimistuloksia.	Suomi	Tosi
55	Vas	Sipilän hallitus on heikentänyt varhaiskasvatuksen laatua suurentamalla ryhmäkokoja sekä rajaamalla lasten subjektiivista päivähoito-oikeutta perheissä, joissa vanhempi on työttömänä tai hoitovapaalla.	Suomi	Tosi
56	Vas	Valitettavasti maailman paras peruskoulu eriarvoistuu.	Suomi	Tosi

57	Vas	...Oppimistulokset ovat laskeneet	Suomi	Tosi
58	Vas	...ja alueelliset sekä sukupuolten väliset erot ovat kasvaneet.	Suomi	Tosi
59	Vas	Vanhempien koulutustausta vaikuttaa aiempaa enemmän lasten oppimistuloksiin.	Suomi	Tarkistaminen mahdolltonta
60	Vas	Kunnat ovat merkittäviä ja suuria työnantajia ja työllistäjiä. Erityisen paljon kunnat työllistävät naisia.	Suomi	Tosi
61	Vas	Tällä hetkellä koulupsykologien työhön kuuluu yhteisöllinen oppilashuoltotyö, joka kohdistuu yksittäisten lasten sijasta koko kouluyhteisön tukemiseen	Suomi	Epätosi
62	SDP	Maailman paras peruskoulu (on hyvinvointivaltiomme hienoimpia saavutuksia)	Suomi	Tosi
63	SDP	sisäilma ja homeongelmat vahingoittavat kymmenien tuhansien lasten ja opettajien terveyttä.	Suomi	Tosi
64	SDP	Tuhannet Suomen nuoret jäävät vuosittain ilman koulutus-, harjoittelu- tai työpalkkaa.	Suomi	Tosi
65	Vihr	Kunnissa voidaan torjua hallituksen leikkaukset kouluista ja päivähoidosta.	Suomi	Tosi
66	Vihr	Maan hallitus on yrittänyt poistaa kaikkien lasten yhtäläisen oikeuden päivähoitoon ja kasvattanut päivähoidon ryhmäkokoja.	Suomi	Tosi
67	Vihr	Monessa kunnassa on jo noustu vastarintaan ja linjattu: ei näin.	Suomi	Tosi
68	Vihr	Varhaiskasvatukseen osallistumisaste on Suomessa Euroopan alimpia.	Suomi	Osittain tosi
69	Vihr	Hallitus on leikkaamassa 12,5 prosenttia ammatillisten oppilaitosten rahoituksesta.	Suomi	Tosi
70	Vihr	Iso kansainvälinen trendi on, että lapsiperheet muuttavat yhä enemmän takaisin kaupunkien keskustoihin.	Suomi	Tarkistaminen mahdolltonta
71	Vihr	Vihreät ovat vaatineet vanhojen arvokkaiden rakennusten säilyttämistä	Suomi	Tosi

72	Vihr	Virtavesistä valtaosaa on padottu, ruopattu ja perattu vuosien saatossa.	Suomi	Tosi
73	Vihr	jopa 40 % suomalaisista asuu yksin.	Suomi	Osittain epätosi
74	Vihr	Kun kunta kaavoittaa, leikkaa palveluista tai vaikkapa järjestää lapsille harrastusmahdollisuuksia, päätökset kohtelevat usein sukupuolia ja väestöryhmiä eri tavalla.	Suomi	Tosi
75	Vihr	Yhä useampi perhe on jotain muuta kuin perinteinen äidin, isän ja lasten ydinperhe.	Suomi	Tosi
76	Vihr	Maailmalla on käynnissä suurin pakolaiskriisi sitten toisen maailmansodan.	Suomi	Tosi
77	PS	jopa 800 000 ihmistä saa asumistukea, (usein ylihintoaiseen asumiseensa.)	Suomi	Tosi
78	PS	Toisaalta maahanmuuttajien keskittyminen tietyille asuinalueille on Suomessa ollut maailman mittakaavassakin poikkeuksellisen nopeaa.	Suomi	Tarkistaminen mahdolltonta
79	PS	Alueiden tulotaso on keskimääräistä alaisempi, ja niillä on enemmän sosiaalisia ongelmia.	Suomi	Tosi
80	PS	Huono-osaisuuden kasautuminen aiheuttaa kasvavaa kuormitusta erityisesti alueen opetus-, terveys- ja sosiaalipalveluille.	Suomi	Tosi
81	PS	Toisaalta asuntojen hintoihin voidaan vaikuttaa pysäköintipaikkavaatimuksia löysentämällä.	Suomi	Tosi
82	PS	Rakennemuutos ja tehostaminen ovat vähentäneet elintarvikesektorin työpajkkoja	Suomi	Tosi
83	PS	Uusi hankintalaki antaa huomattavia mahdollisuuksia lähiruoan hyödyntämiseen kuntatasolla.	Suomi	Osittain tosi
84	PS	Perussuomalaiset on ainoana puolueena tuonut esille tuulivoiman terveysvaikutukset.	Suomi	Tosi
85	PS	Tuulivoimateollisuudella voi olla jopa kansanterveydellisiä seurauksia, näennäisten vihreiden arvojen ja poliittisetaloudellisten kytkösten	Suomi	Tarkistaminen mahdolltonta

		sivutuotteena.		
86	PS	Oppimistulosten lasku erityisesti pojilla,	Suomi	Tosi
87	PS	...kasvava eriarvoisuus koulujen välillä	Suomi	Tosi
88	PS	...ja kylä- ja lähikoulujen lakkauttaminen (ovat merkittäviä ongelmia.)	Suomi	Tosi
89	PS	Haja-asutusalueilla koulumatkat pitenevät	Suomi	Tosi
90	PS	kaupungeissa perheet valikoivat hyviä kouluja.	Suomi	Tosi
91	PS	Tyttöjen ja poikien wc:t on säilytettävä kouluissa – se on ihmisoikeus.	Suomi	Epätosi
92	PS	Maassamme on edelleen yli 22 000 sotiemme veteraania,	Suomi	Tosi
93		...ja heidän keski-ikänsä on jo 92 vuotta.	Suomi	Tosi
94	PS	Yhden elinikäisen syrjäytymisen hintalappu yhteiskunnalle on pitkälti yli miljoonan euron suuruinen.	Suomi	Tosi
95	PS	Jopa 20 prosenttia suomalaisista kokee itsensä yksinäiseksi, lapsista ikääntyneisiin.	Suomi	Osittain epätosi
96	PS	Yleistä turvallisuutta heikentävä rikollisuus on kasvussa.	Suomi	Osittain epätosi
97	PS	Esimerkiksi seksuaalirikokset ovat lisääntyneet selvästi, (ja maahanmuuttajien osuus tekijöissä on yksiselitteinen.)	Suomi	Osittain tosi
98	PS	Suomen julkisten hankintojen yhteenlaskettu arvo on vuosittain yli 35 miljardia euroa.	Suomi	Tosi
99	PS	Hankintalaki velvoittaa pilkkomaan suuret julkiset hankinnat osiin.	Suomi	Tosi
100	PS	Kunnat tarjoilevat yli kaksi miljoonaa ruoka-annosta joka päivä.	Suomi	Osittain epätosi
101	PS	Suomi vastaanotti EU-maista neljänneksi eniten turvapaikanhakijoita vuonna 2015.	Suomi	Osittain tosi
102	PS	On arvioitu, että varsinaiset terveyspalvelut vaikuttavat ainoastaan noin yhden kymmenesosan verran ihmisen hyvinvointiin, kun taas elintapojen merkitys on neljä kertaa suurempi.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta

103	PS	90 prosenttia suomalaisista toivoo, että tuotantoeläimiä kohdeltaisiin nykyistä paremmin.	Suomi	Tosi
104	KD	kannatamme kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen kuntalisiä, joilla saadaan aikaan sekä säästöjä päivähoitokuluista	Suomi	Tosi
105	KD	Työttömät, eläkeläiset, kotivanhemmat ja pienyrittäjät jäävät tällä hetkellä terveyttä edistävien palvelujen ulkopuolelle, koska he eivät ole työ- tai kouluterveydenhuollon piirissä.	Suomi	Osittain epätosi
106	KD	Valvira on hiljattain raportoinut vanhusten yleisestä kaltoin kohtelusta hoitolaitoksissa.	Suomi	Tosi
107	KD	Myös aluehallintovirastoihin on tehty kanteluita vanhustenhoidon laiminlyönneistä.	Suomi	Tosi
108	KD	Nykyään asumisyksiköissä asuvat vain ne vanhukset, joiden toimintakyky on merkittävästi alentunut ja hoidon tarve on suuri.	Suomi	Osittain tosi
109	KD	Hoitajien vähäinen määrä lisää paitsi vanhusten epäinhimillistä kohtelua, myös heikentää työssä jaksamista ja hoitotyön kiinnostavuutta.	Suomi	Tosi
110	KD	Vanhustenhoitoa tapahtuu yhä enemmän kodeissa, jonne on tuotu kevyempiä palveluita.	Suomi	Tosi
111	KD	Kotipalvelua on kuitenkin paikoin vaikeaa saada, (tai joskus laitoshoidon tarvitsevia pidetään kotihoidossa. Pahimmillaan tämä on heitteillejätettyä.)	Suomi	Tosi
112	KD	Perusopetuksen tuntikehystä on leikattu.	Suomi	Epätosi
113	KD	Lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa on karsittu lähiopetustunteja	Suomi	Tosi
114	KD	...ja vähennetty aloituspaikkoja.	Suomi	Tosi
115	KD	Suomi on putoamassa oppimistulosten kansainvälisissä vertailussa.	Suomi	Tosi
116	KD	Kouluviihtyvyys on myös tutkimus toisensa jälkeen heikkoa,	Suomi	Osittain tosi

117	KD	...vaikka oppimistulokset ovat yhä maailman huippua.	Suomi	Tosi
118	KD	Nykyinen tuntimäärä on alle OECD:n keskiarvon.	Suomi	Tosi
119	KD	Lukioiden houkuttelevuus on laskenut viime vuosina	Suomi	Tosi
120	KD	Suomalaisten nuorten oppimistulokset ovat heikentyneet huomattavasti matematiikassa	Suomi	Tosi
121	KD	...ja luonnontieteissä.	Suomi	Tosi
122	KD	Ammatillinen koulutus on perinteisesti ollut laadukasta ja arvostettua Suomessa. Hakijoita on enemmän kuin paikkoja.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta
123	KD	Vuonna 2017 ammatillisen koulutuksen rahoitus on 310 miljoonaa euroa, eli 15 prosenttia pienempi kuin se oli vuonna 2013.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta
124	KD	Nuorten alueelliset hyvinvointierot ovat kasvaneet palveluiden keskittämisen myötä.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta
125	KD	Syrjinnän kokemukset voivat jättää pysyviä jälkiä, jotka vaikeuttavat kotoutumista ja osallisuuden kokemista jopa sukupolvesta toiseen.	Suomi	Tosi
126	KD	Pakolaistaustaisten lasten oppimistulokset ovat heikompia vielä toisessa polvessa.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta
127	KD	Syrjäytyneistä nuorista lähes joka neljännellä on maahanmuuttajatausta	Suomi	Tosi
128	KD	joka kolmas kouluttamaton vieraskielinen nuori on syrjäytynyt.	Suomi	Tosi
129	KD	Työllisyyden hoito on meille ensisijaisesti pienten ja keski suurten yritysten toimintamahdollisuuksien edistämistä, sillä näissä yrityksissä on suurin kasvu- ja työllistämispotentiaali.	Suomi	Tarkistaminen mahdollonta
130	KD	Työttömyys on kunnalle kallista. Verotulojen menetyksen lisäksi kunta joutuu maksamaan niin sanottua kuntavastuusuutta eli Kela-sakkoa puolet työmarkkinatuen kustannuksista, kun henkilö on saanut tukea 300 päivää.	Suomi	Tosi

131	KD	Kunnan maksama "sakko" kohoa 70 prosenttiin, jos työtön ei ole työllistynyt, kun työmarkkinatukea on maksettu tuhat päivää. Lisäksi tulevat muut työttömyydestä koituvat sosiaali- ja terveyskulut.	Suomi	Tosi
132	KD	Kunnat ovat suurostajia, sillä kuntien tekemien julkisten hankintojen kokonaisarvo on noin 18 miljardia euroa.	Suomi	Tosi
133	KD	Uusi hankintalaki mahdollistaa lähiruuan suosimisen	Suomi	Osittain tosi
134	KD	...sekä pienten ja keskisuurten yritysten markkinoille pääsyn mm. tekemällä osatarjouksia kilpailutuksiin.	Suomi	Tosi
135	Kesk	Taloutemme kasvaa vihdoin.	Suomi	Tosi
136	Kesk	Yhä useampi työtön on saanut työpaikan.	Suomi	Tosi
137	Kesk	Suomalainen peruskoulu on maailman paras.	Suomi	Tosi
138	Kesk	Koulujen väliset erot ovat repeämässä ennen muuta suurimmissa kaupungeissa.	Suomi	Tosi
139	Kesk	Yksinäisyys on suomalaisen yhteiskunnan yhä paheneva ongelma.	Suomi	Osittain epätosi
140	Kesk	tuloeroja kaventava valtionosuuksien tasaus	Suomi	Tosi
141	Kok	kun rahallisesti merkittävien tehtäväkokonaisuus eli sosiaali- ja terveyspalvelut	Suomi	Tosi
142	Kok	siirtyvät maakuntien vastuulle.	Suomi	Tosi
143	Kok	Pääkaupunkiseudun ja maakuntakeskusten kasvun mukanaan tuoma tuottavuuden lisääntyminen (ei ole pois maaseudun hyvinvoinnista.)	Suomi	Tosi
144	Kok	Kokoomus on tutkitusti Suomen luotetuin kunta puolue.	Suomi	Tosi
145	Kok	Uusi hankintalaki tarjoaa entistä monipuolisempia mahdollisuuksia hyödyntää paikallisia pieniä ja keskisuuria yrityksiä.	Suomi	Tosi
146	Kok	Kunnat mahdollistavat uuden työn syntymistä. Ne ovat myös yli puolen miljoonan suomalaisen työpaikkoja.	Suomi	Tosi
147	Kok	Yhteiskunta tuottaa vuosi vuodelta vähemmän päästöjä ja jätettä	Suomi	Osittain tosi

väitteissä useampien luokkien erottaminen olisi haasteellista.

Neljä totuuskategoriaa jakaa siis väitteet ensinnäkin selvästi tosiin ja epätosiin, mutta erottaa näistä myös osittain tai lähes totta ja osittain tai lähes epätotta olevat väitteet. Poliittisissa kirjoituksissa ja puheissa ilmaisu saattaa usein olla retoristen elementtien, pituus- tai aikarajoitusten ja vastaavien seikkojen takia epämääräistä, yleistävää tai summittaista, joten epätarkkuuksien ja virheiden välittämän kuvan perusteella tehty luokittelu osittain tosiksi ja osittain epätosiksi kuvaa tilannetta parhaiten.

Esitettyjen neljän luokan lisäksi aineistossa esiintyi joitakin väitteitä, joihin ei onnistuttu löytämään sopivaa lähdetietoa, tai joihin liittyvät lähdetiedot, esimerkiksi tieteelliset tutkimukset, ovat keskenään ristiriidassa. Joissakin tapauksissa useampi luotettava lähde siis antoi asiasta keskenään erilaisen kuvan. Tällöin väitteille ei määritetty totuusarvoa, vaan ne katsottiin mahdottomiksi tarkistaa. Nämä väitteet on datamatriisissa koodattu tarkistaminen mahdotonta –kategoriaan, mutta ne on muutoin jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukossa 21 on esitetty puolueiden valtakunnallisten ja Turun vaaliohjelmien tarkistettut lauseet lopullisine totuusarvoineen. Totuusarvojen perustelut ovat erillisessä taulukossa (Taulukko 30).

Kun valehtelee, niin valehtelee niin ettei kukaan usko.

Joka paljon haastaa, se valehtelee.

Matkamiesten ja vanhusten etuoikeutena on valehdella uskottavasti.

Joka sopottelee, se panettelee; joka hiljaa haastaa, se valehtelee.

Ovatko ohjelmaväitteet tosia?

Seuraavaksi tarkastelemme, ovatko puolueiden kuntavaaliohjelmissaan esittämät väitteet tosia. Tarkistamme sekä puolueiden valtakunnalliset kuntavaaliohjelmat että turkulaisten puolueiden ohjelmat.

Taulukko 22. Kaikkien ohjelmien tarkistettujen väitteiden totuusarvot.

	N	%
Tosi	103	70,1
Osittain tosi	15	10,2
Osittain epätosi	7	4,8
Epätosi	10	6,8
Ei tarkistettavissa	12	8,2
Yhteensä	147	100

Taulukko 23. Valtakunnallisten ohjelmien tarkistettujen väitteiden totuusarvot.

	N	%
Tosi	69	71,9
Osittain tosi	8	8,3
Osittain epätosi	6	6,3
Epätosi	3	3,1
Ei tarkistettavissa	10	10,4
Yhteensä	96	100

Puolueiden valtakunnallisissa ohjelmissa oli yhteensä 96 faktaväitteen sisältävää kvasilausetta. Näistä väitteistä yhteensä 71,9 prosenttia oli joko kokonaan tai osittain totta – puolueet pysyvät siis valtakunnan ohjelmiensa faktaväitteissä pääsääntöisesti hyvin totuudessa. 9,4 prosenttia väitteistä oli osittain tai kokonaan epätosia, ja 10,4 prosenttia sellaisia, joiden tarkistaminen ei viranomais- tai tutkimuslähteistä osoittautunut mahdolliseksi.

Taulukko 24. Turkulaisten ohjelmien tarkistettujen väitteiden totuusarvot.

	N	%
Tosi	37	72,5
Osittain tosi	5	9,8
Osittain epätosi	1	2,0
Epätosi	6	11,8

Ei tarkistettavissa	2	3,9
Yhteensä	51	100

Turkulaisissa ohjelmissa on nähtävissä vastaava totuudessa pysymisen trendi kuin valtakunnallisissakin puolueiden ohjelmissa: 82,3 prosenttia niiden 51 väitteestä oli kokonaan tai osittain tosia. Kokonaan tai osittain epätosia väitteitä oli 13,8 prosenttia, mikä vastaa pitkälti valtakunnallisten ohjelmien tasoa. Turkulaisissa ohjelmissa oli kuitenkin valtakunnallisiin ohjelmiin nähden sekä suhteellisesti että määrällisesti enemmän kokonaan epätosia väitelauseita. 3,9 prosenttia turkulaisten ohjelmien väitteistä osoittautui sellaisiksi, joiden tarkistaminen ei ollut mahdollista.

Taulukko 25. Valtakunnallisten tarkistettujen väitteiden totuusarvot puolueittain.

		Tosi	Osittain tosi	Osittain epätosi	Epätosi	Ei tarkistettavissa
VAS	%	80			10	10
	N	8			1	1
SDP	%	100				
	N	3				
VIHR	%	75	8,3	8,3		8,3
	N	9	1	1		1
PS	%	63	11,1	11,1	3,7	11,1
	N	17	3	3	1	3
KD	%	67,7	9,7	3,2	3,2	23,8
	N	21	3	1	1	5
KES K	%	83,3		16,7		
	N	5		1		
KOK	%	85,7	14,3			
	N	6	1			

Valtakunnallisissa vaaliohjelmissa kokonaan tai osittain totuudessa pysyivät SDP ja kokoomus – näissä tosin tarkistettavien väitelauseiden määrä oli vähäinen. vasemmistoliitto, vihreät, kristillisdemokraatit ja keskusta pysyivät kokonaan tai osittain totuudessa muutamaa väitelausetta lukuun ottamatta. Eniten hajontaa totuusarvojen jakaumassa oli perussuomalaisten ohjelmassa: tämä voi kertoa esimerkiksi heikosta valmistelusta, kokemattomuudesta tai välinpitämättömyydestä. Perussuomalaisten ohjelmassa oli myös kärjistettyjä populismiin taipuvia väiteilmauksia, esimerkiksi ”tyttöjen ja poikien wc:t on säilytettävä

kouluissa – se on ihmisoikeus”. RKP:n valtakunnallisessa vaaliohjelmassa ei ollut yhtään tarkistettavaa faktaväitettä.

Taulukko 26. Turkulaisten tarkistettujen väitteiden totuusarvot puolueittain.

		Tosi	Osittain tosi	Osittain epätosi	Epätosi	Ei tarkistettavissa
VAS	%	100				
	N	2				
SDP	%	80	13,3		6,6	
	N	12	2		1	
PS	%	56,5	13	4,3	17,4	8,7
	N	13	3	1	4	2
KD	%	100				
	N	2				
KES K	%	100				
	N	1				
RKP	%	50			50	
	N	1			1	
KOK	%	100				
	N	6				

Turkulaisissa ohjelmissa kokonaan tai osittain kaikissa väitteissään totuudessa pysyivät Vasemmistoliitto, Kristillisdemokraatit, Keskusta ja Kokoomus. SDP pysyi totuudessa yhtä väitettä lukuun ottamatta. RKP esitti ohjelmassaan yhden toden ja yhden epätoden väitteen. Perussuomalaisten väitteiden totuusarvojen hajonta oli turkulaissakin ohjelmissa muihin puolueisiin verrattuna suurta. Turun Vihreiden ohjelmassa ei ollut yhtään tarkistettavaa väitelausetta.

Yleisradion vaalikone

Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan turkulaisten ehdokkaiden Yleisradion vaalikoneeseen antamien vastausten totuudenmukaisuutta. Ehdokkaita Turussa oli yhteensä 694. Heistä 491 eli 70,7 prosenttia vastasi Yleisradion vaalikoneeseen.

Olemme valinneet Yleisradion vaalikoneesta kymmenen kysymystä, joiden vastauksia tarkastelemme:

1 Kuntien tulee tarjota lasten päivähoidon varhaiskasvatus ilmaiseksi kaikille lapsille.

- 2 Koulujen opetusryhmät ovat jo niin isoja, että oppiminen häiriintyy.
- 3 Nykyisten kuntatyöntekijöiden työpaikat on turvattava sote-uudistuksessa.
- 4 Sosiaali- ja terveystalveluiden toimivuus on tärkeämpää kuin sijainti.
- 5 Kuntaveroa voidaan laskea roimasti, koska suuri osa tehtävistä siirtyy maakuntahallinnolle.
- 6 Yksityisautoilijoita suositaan liikaa kaavoitusratkaisuuissa.
- 7 Ympäristö- ja luontoarvoista voidaan joustaa, jos siten voidaan lisätä työpaikkoja.
- 8 Oman kuntani tulee ottaa vastaan Suomesta turvapaikan saaneita.
- 9 Jokaisen pitää päästä palveluiden äärelle joukkoliikenteellä.
- 10 Turun tulee siirtyä pormestarijärjestelmään.

Ensin toteamme, mitkä lauseet jouduimme karsimaan tarkistettavista (Taulukko 23).

Numerot eivät valehtelee.

**Oikeussaliin tullessa on valehdeltava,
temppeliin tullessa heittädyttävä
maahan.**

**Ei rehellinen ihminen ole koskaan
rikastunut.**

Taulukko 27. YLE:n vaalikoneen karsitut lauseet.

Ehdokas	Puolue	Lause	Perustelu
Aalto Jarmo	SDP	Maksuton varhaiskasvatus poistaa eriarvoisuutta	Epämääräinen
Aalto Jarmo	SDP	Joukkoliikenne ei kuitenkaan saavuta kaikkia kuntalaisia	Triviaali
Aalto Tarumaija	Kok	Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen oppimispolkua, jolloin hän oppii perustaidot ryhmässä olemiseen ja työskentelyyn muiden kanssa. Näin koulun aloittaminen helpottuu, kun lapsilla on samat perustaidot.	Triviaali
Aalto Tarumaija	Kok	Oppiminen häiriintyy siksi, että oppilaat ovat hyvin eritasoisia ja heillä on monenlaisia ongelmia.	Triviaali
Aalto Tarumaija	Kok	Isoissa yksiköissä on enemmän tietotaitoa. Tällöin on potilaan etu päästä parhaaseen mahdolliseen hoitoon.	Triviaali
Aalto Tarumaija	Kok	Koulut ovat kotouttamisessa avainasemassa	Epämääräinen
Aaltonen Niko	Kok	Turussa on kaavoituksesa ja liikennesuunnittelussa huomioitu hyvin kaikki eri liikennemuodot.	Mielipide
Achrén Ulla	RKP	Turussa tehdään parhailaan uusia ratkaisuja joilla autoilua rajoitetaan ja pysäköintiä suunnitellaan paremmin , raitiotiekin on suunnitteilla	Epämääräinen
Ahmadi, Berhan	SDP	(Varhaiskasvatus) Se edistää lasten kasvua, kehitystä, luo pohjan tasa-arvoisille koulutusmahdollisuuksille ja ehkäisee syrjäytymistä	Triviaali
Ahmadi, Berhan	SDP	Sote-puolella ei nykyään ole riittävästi työntekijöitä	Mielipide
Ahmadi, Berhan	SDP	Koko maakuntauudistuksen ja Sote-uudistuksen tarkoitus oli pitää kustannukset kurissa	Epämääräinen
Aho Pekka	PS	Pienet ryhmät ovat lapsille turvallisempia. Opettajan on helpompi valvoa.	Epämääräinen
Aho Pekka	PS	Jos kovin laajalta alueelta ihmiset joutuu kulkemaan keskitettyihin palvelu tiloihin, niin vanhukset ja sairaan eivät pääse kuin takseilla sinne ja se maksaa.	Epämääräinen

Aho Pekka	PS	Valitettavasti autoilijat rahoittaa suuren osan valtion budjetista.	Triviaali
Aho Pekka	PS	Siksi kilpailijamaat saavat etulyöntiaseman koska eivät välitä säännöistä läheskään niin paljon kuin Suomessa.	Mielipide
Al-Hamzawi Hannele	KD	Kouluissa on tänäpäivänä paljon lapsia joilla on erilaisia käytös ja/tai oppimisongelmia, sekä myös lapsia joiden kielitaito ei riitä yleisopetukseen riittävästi.	Epämääräinen
Al-Hamzawi Hannele	KD	Erityiskoulujen ja luokkien määrä on riittämätön. Tämä vaikuttaa heikentävästi sekä opettajien mahdollisuuteen viedä oppisuunnitelmaa läpi riittävän tehokkaalla tavalla, sekä muiden oppilaiden oppimismahdollisuuksia.	Mielipide
Al-Hamzawi Hannele	KD	turvapaikanhakijoita tulee suuriin kaupunkeihin todella paljon ja kaupungin palvelut ja myös turvallisuus omien asukkaiden kohdalla ovat heikentyneet.	Epämääräinen
Alari Christian	SDP	soten tarkoitus on poistaa päällekkäisyyksiä.	Triviaali
Andersson Li	Vas	Varhaiskasvatuksen tekeminen kokonaan maksuttomaksi kaikille lapsille edellyttää kuitenkin todella merkittäviä taloudellisia lisäpanostuksia	Triviaali
Andersson Li	Vas	Sote-palveluiden sijainti on tärkeää palveluiden saavutettavuuden kannalta. Jos palveluita keskitetään kuntien keskuksiin, vaikeuttaa se esimerkiksi keskustan ulkopuolella asuvien ihmisten mahdollisuuksiin päästä hoidon piiriin.	Triviaali
Andersson Li	Vas	ettei ole riittävästi lähdetty kehittämään muille kuin autoilijoille suunnattuja ympäristöjä liikkumiselle kaupungissa.	Epämääräinen
Anttila Piritta	Vas	Luokassa voisi olla max 20 oppilasta, jos tämä 20 ylittyy, alkaa hälinä, lisäksi opettaja ei ehdi auttamaan, ohjaamaan lapsia.	Mielipide
Arasuo Heli	Vas	Paikalliset sosiaali- ja terveystieteiden toimipisteet lisäävät toimivuutta ja vähentävät ruuhkaa.	Mielipide
Arve Minna	Kok	Laadukkaana varhaiskasvatus pysyy parhaiten, kun huolehdimme riittävän pienistä ryhmistä ja osaavasta henkilökunnasta.	Epämääräinen
Arve Minna	Kok	Yhtiöt joutuvat toimimaan vapailla markkinoilla niiltä osin, kun ne tuottavat valinnanvapauden piiriin kuuluvia palveluita.	Triviaali

Arve Minna	Kok	Kestävä kasvu on myös talouden kannalta edullista.	Epämääräinen
Arve Minna	Kok	Nykyinen kuntalaki ei mahdollista pormestarimallin kehittämistä kaupungin kasvua tukemaan.	Epämääräinen
Auvinen Jaana	PS	Turvapaikan saaneilla on vapaa liikkumisoikeus.	Triviaali
Auvinen Ville	KD	joillain erityisluokilla (esim. kieliluokat) ryhmä voi olla normaali suurempikin ja silti vielä aivan toimiva.	Triviaali
Backman Inkeri	Vas	Lapsen ensimmäiset vuodet ovat tärkeitä opiskelurytmin löytämisessä.	Epämääräinen
Backman Inkeri	Vas	Varissuo on hyvä esimerkki hyvästä kokouttamisesta. Nauvossa osataan myös hyvin kotouttaa. Maahanmuuttaja nuoret arvostavat ja auttavat vanhoja ihmisiä.	Epämääräinen
Bifelt Pasi	Kesk	Maksuja tarvitaan laadukkaan ja turvallisen päivähoidon järjestämiseksi.	Epämääräinen
Bifelt Pasi	Kesk	Kevyen liikenteen ja joukkoliikenteen huomioinnolla saavutetaan merkittäviä etuja ympäristölle, terveydelle ja viihtyvyydelle.	Triviaali
Bifelt Pasi	Kesk	Suuremmassa kaupungissa on pieniä kuntia paremmat mahdollisuudet edistää kotouttamista työ- ja opiskelumahdollisuuksien kautta.	Epämääräinen
Blomqvist Nana	Vas	Yksityisautoilua on suosittu kevyeen ja julkisen liikenteen kustannuksella	Mielipide
Dellinger Misha	Vas	Varhaiskasvatuksen maksut kohdistuvat tällä hetkellä kohtuuttomasti työssäkäyviin lapsiperheisiin.	Mielipide
Dellinger Misha	Vas	Turku on monikulttuurinen kaupunki	Triviaali
Eklund Toni	SDP	Pormestarijärjestelmä lisää kuntademokratiaa ja parantaa vallan ja vastuun suhdetta.	Mielipide
Ekman Jenna	Kesk	Pormestarin valinta erottaisi entistä selkeämmin poliittisen päätöksenteon virkamiesroolista.	Mielipide
El-khatib	Vas	Turussa on pitkään kehitetty kaupunkia yksityisautoilun ehdoin, tästä hyvänä	Mielipide

Armo		esimerkkinä väkisin läpiviety Turun toriparkki.	
Ellä Teemu	Vihr	Ryhmäkokojen paisuttamisen seurauksena voidaan nähdä syrjäytyneiden nuorten määrän lisääntyminen.	Epämääräinen
Ellä Teemu	Vihr	Joukkoliikenteellä turvataan palveluiden saatavuus aivan kaikille sekä kavennetaan tuloerojen luomaa epätasa-arvoa.	Triviaali
Elo Piia	SDP	Päivähoito ja varhaiskasvatus ovat parasta tasa-arvotyötä lapsille. Kaikki lapset saavat samanvertaiset lähtökohdat aloittaa koulu-uransa.	Mielipide
Eloranta Eeva-Johanna	SDP	Yli kolmevuotias lapsi hyötyy varhaiskasvatuksesta siten että se helpottaa pärjäämistä myöhemmin koulutiellä ja ehkäisee syrjäytymistä. Kolmen tai neljän tunnin osa-aikainen päivittäinen varhaiskasvatus vastaa hyvin tähän tarpeeseen.	Mielipide
Erholz Elisabeth	Kok	Suurinta nostopainetta verotukselle ovat aiheuttaneet sote-palveluiden menot	Epämääräinen
Flemming Tomi	SDP	Isossa ryhmässä toimiminen opettaa myös sosiaalisia taitoja. Oppimisen häiriintyminen ei voi olla pelkästä ryhmäkoosta kiinni.	Epämääräinen
Forsberg Risto	PS	Turun ongelma on maahanmuuttajien gettoutuminen.	Epämääräinen
Forsberg Risto	PS	kun kotoutus on surkeasti epäonnistunut.	Mielipide
Forsberg Risto	PS	Kansalaisdemokratia lisääntyisi suorassa vaalissa	Mielipide
Fredriksson Jussi	Vihr	Monipuolisten palvelujen keskittäminen suuremmille terveysasemille parantaa hoitoketjun onnistumista.	Mielipide
Fredriksson Jussi	Vihr	Turvapaikanhakijat ja paikan jo saaneet työllistyvät parhaiten suurissa kaupungeissa.	Epämääräinen
Grönroos Sari	SDP	Pormestari malli edesauttaisi kuntademokratian toteutumista tehokkaasti.	Epämääräinen
Haapala Heidi	Vihr	Se parantaa lapsen oppimiskykyä ja helpottaa koulun aloitusta sekä vähentää syrjäytymisriskiä.	Epämääräinen
Haapanen Aki	Vas	Etenkin vaatimus autopaikkojen määrästä uudisrakentamisen yhteydessä on usein ylimitoitettu. Tämä valkeuttaa rakentamista ja vähentää siten myös työntekoa.	Epämääräinen

Haapanen Aki	Vas	Pormestari malli kaventaa demokratiaa. Lisäksi se vie vaalit entistä enemmän henkilövaalien suuntaan, jolloin puolueiden ohjelmat saavat entistä vähemmän huomiota.	Mielipide
Haapanen Sasu	Vas	Jos Turkuun valittaisiin pormestari, olisi virka vain seremoniallinen.	Mielipide
Hannula Eila	Vas	Ilmainen varhaiskasvatuksen kustannukset ovat liian korkeat eikä sen vuoksi kannusta töihin. Lapsen kehityksen kannalta on myös tärkeää, että lapsi on koulutettujen ammatti ihmisten hoidossa. Joka vaikuttaa lapsen kehitykseen.	Epämääräinen
Hannula Eila	Vas	Turvapaikan hakijoista pitää huolehtia mutta niitä ei saa keskittää määrättyihin paikkoihin. Jolloin syntyy slummeja. Oma kuntani on ottanut määräysten mukaisen määrän. Kunnat ei voi aivan itsenäisesti päättää kuinka paljon sinne turvapaikanhakijoita tulee	Epämääräinen
Hannula Eila	Vas	(pormestari malli) Vie demokratiaa pois	Mielipide
Hanski Vesa	RKP	Koulurauhan ylläpitämiseksi on toisaalta olemassa myös muitakin keinoja, kuin ryhmäkoon pienentäminen. Esim. opettajien lisäkoulutus, koulunkäyntiavustajien palkkaaminen, koulujen isoisien aktivoiminen ja pienryhmien eriyttäminen.	Triviaali
Hanski Vesa	RKP	Turun keskustan kehittämisessä kevyen liikenteen suunnittelua suositaan.	Epämääräinen
Harini Shanti	Vas	Resurssipula näkyy myös aikuisopetuksessa yliopistoissa, ammattikouluissa ja korkeakouluissa. Tämä vaikuttaa opetuksen laatuun negatiivisesti.	Mielipide
Harini Shanti	Vas	Työntekijöiden vähentäminen säästösyistä ei säästä kokonaiskuvan kannalta laisinkaan.	Mielipide
Harini Shanti	Vas	Yksityisautoilu ei ole kestävä kehityksen mukaista.	Mielipide
Hartiala Kaija	Kok	Lapsiperheille olisi taloudellisesti etua siitä että varhaiskasvatus olisi ilmaista. Kuntien ja valtion taloustilanne huomioonottaen se kuitenkin merkitsisi suurta menoerää.	Triviaali
Hartiala Kaija	Kok	Turussakin on haja-asutusalueita joissa asutaan niin harvaan että ei ole taloudellisesti mahdollista järjestää täysin kattavaa joukkoliikennettä.	Triviaali
Hassan Roda	Vihr	Varhaiskasvatus on hyvä sijoitus tulevaisuuteen, jolla ehkäistään myös	Triviaali

		syryjyryymistä.		
Hassan Roda	Vihr	Tässä on kuitenkin alueellisia eroja.		Triviaali
Hassan Roda	Vihr	Kunnan työntekijöiden määrää pystytään vähentämään eläkkeelle siirtymisen ja työsuhteiden omaehtoisten päättämisten kautta.		Triviaali
Hassan Roda	Vihr	Turun alueella on hyvät kulkuyhteydet.		Triviaali
Heiskanen Anneli	SDP	Nykynuoret ovat haasteellisempia kuin menneinä vuosina. Myös luokkiin integroidaan oppilaita, jotka vaativat enemmän huomiota opettajilta.		Epämääräinen
Heiskanen Pilvi	SDP	Ilmainen päivähoito edistää lasten yhdenvertaisuutta ja naisten tasa-arvoa.		Epämääräinen
Heiskanen Pilvi	SDP	Pormestari malli vahvistaa demokratiaa.		Mielipide
Helander Kari Juhani	KD	Isoissa luokissa joidenkin oppilaiden opetus jää vajaaksi.		Triviaali
Helander Mimosa	KD	Pienemmissä ryhmissä on helpompi opiskella		Mielipide
Helin Perttu	Kesk	Meillä ei olisi kestävyysvajetta, mikäli väestön ikärakenne olisi terve. Tämä on kansallinen asia, josta päätetään kuntatasolla.		Epämääräinen
Helin Perttu	Kesk	Tukholmassa on suunnitteilla kortteleita, joissa jalankulku hoituu keveitä siltoja pitkin kattopuistosta toiselle.		Triviaali
Hellstén Kristiina	SDP	Pormestarijärjestelmä tukee demokratiaa		Mielipide
Hernelahti Jaana	Kok	Osapäiväinenkin päivähoitopaikka myös kotihoidossa oleville voi antaa kallisarvoiset kasvun eväät syryjyryymisvaarassa olevan perheen vesalle.		Triviaali
Heywood Alina	Vihr	Ilmainen varhaiskasvatus takaa jokaiselle lapselle samat mahdollisuudet.		Epämääräinen
Hietakangas Erkki-Mikael	Kesk	jos ryhmässä on yksikin, joka tarvitsee ohjausta enemmän, nii koko luokan oppimiskyky ja mahdollisuus saada kunnollista opetusta heikkenee		Epämääräinen

Hietakangas Erkki-Mikael	Kesk	Julkista liikennettä kehitetään Turussa ympäristöystävällisemmäksi jatkuvasti. Olemme menossa parempaan suuntaan koko ajan.	Mielipide
Hildén Satu-Maari	SDP	Jotta palveluja voidaan tarjota edelleenkin laadukkaina, pitää palvelusta saada nimellinen korvaus	Mielipide
Hirsch Wolfgang	Vihr	Autopaikat ja ajoväylät suoja-alueineen vievät suuren osan kaupunkitilasta.	Triviaali
Hirsch Wolfgang	Vihr	Autoinfrastruktuurin vaatima kaupunkitila on osasy yhteiskuntarakenteen hajautumiseen ja siihen että kaupungeissakin etäisyydet ovat pidentyvät.	Epämääräinen
Holtari Kasper	PS	Terveyspalvelujen saatavuutta, sekä niiden laatua on heikennetty jo aivan liikaa vähentämällä hoitohenkilökuntaa, mikä jo itsessään on omiaan haittaamaan lain turvaamien sote-palvelujen tuottamista veronmaksajille.	Mielipide
Holtari Kasper	PS	Turun keskusta-aluetta on kaavoitettu yhä enemmän yksityisautoilua torjuvaan suuntaan	Epämääräinen
Huovinen Pentti	Kok	Turulla ei tällä hetkellä ole taloudellisia mahdollisuuksia tarjota kaikille ilmaista päivähoitoa.	Mielipide
Huovinen Pentti	Kok	Suuri osa erityisryhmistä ovat riittävän pieniä. Joissakin yleisluokissa pienemmät opetusryhmät olisivat hyödyksi. Oppimisen häiriintyminen ei aina ole kiinni ryhmän koosta, sillä yksikin rauhaton oppilas voi häiritä opetusta.	Mielipide
Huovinen Pentti	Kok	Toisin kuin monissa muissa kunnissa, palveluiden sijainti ei Turussa ole samanlainen ongelma kuin muualla.	Mielipide
Häkkinen Sini	Kok	Laadukkaalla ja onnistuneella varhaiskasvatuksella parannetaan lapsen oppimismahdollisuuksia ja ehkäistään syrjäytymisriskiä sekä luodaan pohja koko lapsen elämänpolulle.	Triviaali
Häkkinen Sini	Kok	kaupungissa pyritään aktiivisesti edistämään julkisen liikenteen käyttöä.	Epämääräinen
Häkkinen Sini	Kok	ihmisten hyvinvoinnin kannalta työ on kaikkein keskeisin asia. Työttömyys on suurin riski syrjäytymiselle ja osattomuudelle.	Epämääräinen
Häkkinen Sini	Kok	Suomi on edelläkävijä ympäristöpolitiikassa.	Mielipide

Hännikkälä Noora	Vas	mutta haja-asutusalueilla sitä ei ole käytännössä mahdollista järjestää.	Mielipide
Hölttä Heikki	Vihr	Itse opettajana olen huomannut, että häiriökäyttäytyminen koululuokissa on lisääntynyt. Yksi syy tähän on liian pienet resurssit ja liian suuret koululuokat.	Mielipide
Hölttä Heikki	Vihr	yhteisautoja, joista on jo kokemusta pääkaupunkisedudulta.	Triviaali
Hölttä Heikki	Vihr	Pormestarihallinnassa kaupungin ylinjohto valitaan kuntavaalien tuloksen mukaisesti. Turun nykyisessä johtamisjärjestelmässä näin ei täysin ole.	Triviaali
Iho Arja	Vihr	Pienet lapset eivät tarvitse niinkään kasvatusta vaan hyvää hoitoa pienessä ryhmässä vanhempien työn ja opiskelun vuoksi.	Mielipide
Iho Arja	Vihr	Kunnat ja julkinen sektori on luotettava avoin toimija, joka hoitaa kaikkein vaikeimmat asiakkaat ja potilaat tuottamatta voittoa	Mielipide
Iho Arja	Vihr	Suuri osa osaksi hallinnollisiattoita tekevästä työntekijöistä hallitsee myös substanssin ja voivat siirtyä perustutkintoon.	Epämääräinen
Iho Arja	Vihr	Toisaalta uusia rakennuskohteita luvitetaan ilman riittäviä paikoitustiloja ja se aiheuttaa ongelmia autojen sijoittamiselle.	Epämääräinen
Ilvessalo Saara	Vihr	Tämä lisää tasa-arvoa ja on osa Suomen maksutonta koulutusta.	Mielipide
Ilvessalo Saara	Vihr	Suomessa kuntia ja kaupunkeja on aivan liian pitkä suunniteltu lähes pelkästään yksityisautoilun ehdoilla.	Mielipide
Ilvessalo Saara	Vihr	Kävelyllä ja pyöräilyllä on mittavat yhteiskunnalliset hyödyt sekä terveyden edistämisen että melun ja päästöjen vähentymisen kautta. Myös joukkoliikenne vähentää päästöjä, liikenneonnettomuuksia ja kaupunkitilan käyttöä.	Triviaali
Inervo Saila	Vihr	Turulla on hyvät edellytykset ottaa vastaan turvapaikan saaneita, koska tarjolla on koulutusta ja työpaikkoja.	Mielipide
Inervo Saila	Vihr	Pormestarijärjestelmässä edustuksellinen demokratia vahvistuu ja poliittisesta johtamisesta tulee läpinäkyvämpää.	Mielipide
Isotalo Matilda	Kok	Maksuton varhaiskasvatus ehkäisi syrjäytymistä	Mielipide

Isotalo Matilda	Kok	Pormestari malli luo läpinäkyvyyttä päätöksentekoon.	Mielipide
Issakainen Juha	Vas	Säästöjen takia on huononnettu mahdollisuudet oppimiseen.	Mielipide
Jaakkola Pasi	Kok	Turku on ottanut vastaan turvapaikan saaneita koko ajan.	Triviaali
Jakobsson Kari	Vihr	Varhaiskasvatus on lapsen oikeus ja takaa tasaiset lähtökohdat peruskouluun	Triviaali
Jakobsson Kari	Vihr	riski lapsen tulevaisuudelle jos perheiden eriarvoisuus ja taloudelliset resurssit vaikuttavat jo päiväkotii-ikäisen lapsen oppimispolkuun.	Epämääräinen
Jakobsson Kari	Vihr	toistaiseksi tilanne on juuri näin. (yksityisautoilijoita suositaan liikaa kaavoitusratkaisussa)	Mielipide
Jakobsson Kari	Vihr	Kasvavan asukasmäärän ja automäärän tuottamat ruuhkat eivät vähene kaistoja lisäämällä vaan muiden kulkumuotojen osuusia kasvattamalla.	Mielipide
Jakobsson Kari	Vihr	Ratkaisuna voisi jo nyt toimia kutsupalvelut, joissa bussilinoja täydennetään erikseen tilattavilla pienemmillä autoilla. Helsingissä tällaista palvelua testattiin nimellä Kutsuplus	Triviaali
Jakobsson Kari	Vihr	ja Föli-alueella on Raisiossa testattu tiettyjen pysäkkien osalta matkan jatkamista taksilla (Fölix).	Triviaali
Jalkanen Pia	Vas	Suuressa ryhmässä tämä ei ole mahdollista.	Mielipide
Jalkanen Pia	Vas	Satsaukset joukkoliikenteeseen parantavat elämisen laatua ja auttavat päästöjen minimoimisessa.	Triviaali
Jalkanen Pia	Vas	Monikulttuurisuus myös rikastuttaa, ja on arvo jo sinänsä.	Mielipide
Johansson Janne Ensio	RKP	Laadukas varhaiskasvatus tukee lapsen kokonaisvaltaista kehitystä kehittämisen muun muassa sosiaalisen kanssakäymisen taitoja.	Triviaali
Johansson Janne Ensio	RKP	Lisäksi vaikutukset ympäristöön ovat usein sellaisia jotka näkyvät vasta pitkän ajan, joskus vuosikymmenten, päästä.	Triviaali
Jäntti Wille	SDP	Varhaiskasvatus on lapsen oikeus	Mielipide
Jäntti Wille	SDP	Jos palvelut ovat liian kaukana, kriittistä hoitoa tarvitsevien riskit kasvavat.	Triviaali

Jäntti Wille	SDP	Pormestari-malli on nykyistä demokraattisempi,	Mielipide
Kajander Kimmo	Kok	Turku on suuri ja kansainvälinen kaupunki,	Triviaali
Kallio Juuso	Kok	Ikääntyvä maa tarvitsee työvoimaa.	Mielipide
Kangasniemi Marita	KD	Turku on jo näin tehnyt	Triviaali
Kankaristo Jussi	PS	Kaikkialla Euroopassa kotoutuminen on epäonnistunut.	Mielipide
Kankaristo Jussi	PS	maahantulijat tulevat olemaan yhteiskunnalle ja siten myös Turulle huomattava taloudellinen rasite.	Tulevaisuus
Kantola Ilkka	SDP	Turku on merkittävä turvapaikan saaneiden vastaanottokaupunki.	Mielipide
Karinsivu Päivi	SDP	(maksuton varhaiskasvatus) Tämä on SDP:n yksi kärkihankkeista.	Triviaali
Karjalainen Riitta	Kesk	Se tehdään virkamiestyönä valtiovarainministeriössä ja työtä ohjataan maakuntaudistuksen projektiryhmässä.	Tulevaisuus
Karjalainen Riitta	Kesk	Tässä apuna on Varsinais-Suomessa Kimpassa-allihopa- sivut	Triviaali
Karke Anne	SDP	Joukkoliikenteen käyttö säästää ympäristöä ja on osa kestävää kehitystä	Triviaali
Kattelus Lauri	Kok	Opetusryhmien koon pitämiseksi pienenä on kuitenkin Turussa tehty viime vuodet valtavasti töitä ja siinä on onnistuttu kohtalaisen hyvin.	Mielipide
Kemppainen Miika	SDP	Pormestarijärjestelmä on demokraattisempi, sillä äänestäjät päättävät silloin koko kaupungin johdosta.	Mielipide
Kesäläinen Tero	Kok	Laadukkaat sosiaali- terveyspalvelut ovat hyvinvointiyhteiskunnan perusta.	Mielipide
Kesäläinen Tero	Kok	Sote-uudistuksen tavoitteena on terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen sekä palveluiden yhdenvertaisuuden lisääminen.	Triviaali
Kesäläinen	Kok	Kaikki eivät nykyisin saa yhdenvertaisia sosiaali- ja terveyspalveluita eri kunnissa.	Epämääräinen

Tero Kesäläinen Tero	Kok	Kunnat hoitavat jatkossakin varhaiskasvatusta, perusopetusta, toisen asteen koulutusta, kulttuuria, liikuntapalveluita, ympäristöpalveluita sekä paikallista infraa kuten katuja ja kevyen liikenteen väylä.	Tulevaisuus
Kesäläinen Tero	Kok	Kunnat vastaavat kaavoituksesta, paikallisen osallistumisen ja demokratian toteuttamisesta ja vapaa-ajan palveluista sekä terveyden edistämisestä.	Tulevaisuus
Kevo Riikka	Vihr	Soteuudistuksen yhtenä motiivina on lisätä sote-työskentelyn tehokkuutta päällekkäisiä vajaan käyttöisiä virkoja yhdistämällä.	Epämääräinen
Kevo Riikka	Vihr	Yksityisautoilu ja yksityisautoilijoiden 'suosiminen' on ollut vuosikymmeniä trendi niin Suomessa kuin muualla.	Mielipide
Kevo Riikka	Vihr	Monissa tapauksissa ko. alueella joskus voitokkaasti toiminut yritys oli jo lopetettu tai konkurssissa kun vahingot, ymmärtämättömyydet tai suoranaiset ympäristöririkokset tulivat ilmi jään taten täysin jälkipolvien tai kunnan tai valtion maksettaviksi.	Epämääräinen
Kevo Riikka	Vihr	Turussakin on paikkoja joihin on suhteellisen vaikeaa tai ainakin hidasta päästä julkisilla liikennevälineillä.	Triviaali
Kiivanen Mikael	Vas	Maksullinen päivähoito asettaa pienituloiset perheet ja heidän lapset heikompaan asemaan, ja siten jo varhaiskasvatuksessa luo yhteiskunnallista luokkajakoa.	Epämääräinen
Kiivanen Mikael	Vas	Kunta on velvollinen pitämään huolta työntekijöidensä	Mielipide
Kiivanen Mikael	Vas	Turku on jo valmiiksi etnisesti ja kulttuurillisesti rikas kunta, joten turvapaikan saaneiden on helpompi sopeutua ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan Turussa kuin monessa muussa kaupungissa.	Mielipide
Kiivanen Mikael	Vas	Kunnan tulee tarjota kaikille pääsy julkisiin palveluihin	Mielipide
Kivinen Eero	SDP	Varhaiskasvatus on paras tuoda kaikki lapset samalle viivalle varhaisessa iässä ja sosiaalistaa heidät.	Epämääräinen

Kivirauma Joel	Vas	(turvapaikanhakijat) Rikastuttaa elämää ja tuo työvoimaa.	Mielipide
Kivirauma Joel	Vas	(jokaisen tulee päästä palveluiden äärelle joukkoliikenteellä) Helpoin ja halvin tapa	Mielipide
Kivistö Helena	Kok	Päivähoidon yhteydessä kaikille lapsille kuuluu ikätasoon suhteutettu varhaiskasvatus	Triviaali
Kivistö Helena	Kok	vertaansa vailla oleva sairaalan ulkopuolinen hoitokonsepti, joka turvaa matkan aikana tapahtuvien muutosten eteen sattuessa parhaan mahdollisen hoidon potilaalle.	Triviaali
Kivistö Helena	Kok	Jokainen Turkulainen pääsee joukkoliikenteellä palveluiden ääreen oikein hienosti.	Mielipide
Kiviö Anna-Liisa	Kesk	Varhaiskasvatusta tarjotaan myös muualla kuin päivähoitossa.	Triviaali
Koistinen Antti	Vihr	Suomi on harvaan asuttu maa	Triviaali
Koski Miikka	Kok	On jokaisen etu, että pidämme jokaisen mukana yhteiskunnassa, koska se parantaa kansallista huoltosuhdettamme suurten ikäluokkien vanhetessa.	Mielipide
Koski Miikka	Kok	Sosiaali- ja terveyspalveluiden yhdistäminen "saman katon" alle on yksi suurimmista hallinnon uudistuksista Suomessa.	Mielipide
Koski Miikka	Kok	Turun taloustilanne on kohentumassa	Epämääräinen
Koski Miikka	Kok	Toimiva joukkoliikenne on tiiviin kaupunkirakenteen elinehto.	Epämääräinen
Koskinen Raino	Vas	Sosiaalisen kanssakäymisen kehittäminen on eduksi jo lapsesta alkaen.	Epämääräinen
Koskivaara Eija	Kok	aamuisin bussilinja 2 Kohmosta Kauppatorille on valitettavan usein ylikuormittunut.	Triviaali
Kossila Pauli	Kesk	Työllisyys parantaa taloutta	Triviaali
Kossila Pauli	Kesk	Pormestari malli lisää demokratiaa etenkin jos pormestari valitaan suoralla vaalilla.	Mielipide
Koulu Markku	Kesk	Turku on kansainvälinen jo nyt	Mielipide
Kousa-Kuusisto Mari	Vihr	Turussa on ollut pitkään vastaanottokeskus	Triviaali

Kälviäinen Anna-Kaisa	Kok	Kuntaveroa tullaan laskemaan sote-uudistuksen myötä lailla noin 12 veroprosenttiyksikköä	Tulevaisuus
Kärkkäinen Mika	SDP	he eivät kovin hyvin työllistyy Suomen heikossa hapessa olevaan talouteen ja jäävät kustannuseräksi.	Tulevaisuus
Laakso Ville	Kok	Yksi auto vie saman verran parkkitilaa kuin 20 polkupyörää.	Triviaali
Laaksonen Jussi	Vihr	Ilmaista varhaiskasvatuksesta on hyötyä niin vanhemmille kuin lapsille.	Mielipide
Lahti Mari	SDP	Riittävien kieliohjaintojen turvaaminen on edellytys integraatiolle.	Epämääräinen
Lahti Mari	SDP	Pormestari on luottamushenkilö, jolla on selkeä poliittinen vastuu.	Mielipide
Lahtinen Oskari	Vihr	Korkeatasoinen varhaiskasvatus ennustaa luotettavasti monta hyvinvointiin ja pärjäämiseen liittyvää tekijää myöhemmin elämässä ja siihen panostaminen mahdollistaa merkittäviä säästöjä pitkällä aikavälillä.	Epämääräinen
Lahtinen Oskari	Vihr	Monipuolinen joukkoliikenne tasa-arvoistaa kaupunkilaisia ja on tärkeä tekijä yhteisön viihtyvyyden kannalta.	Mielipide
Laine Kati	Vihr	Varhaiskasvatus on peruskoulutuksen kivijalka, jolla tasoitetaan eroja lasten taidoissa ja lähtökohdissa opettamalla perusasioita kuten hahmottamista, ryhmässä toimimista, ongelmanratkaisua ja keskittymistä.	Triviaali
Laine Lassi	Vihr	Yhteisön sosioekonomisia eroja pystytään tasoitamaan tehokkaasti laadukkaalla ja ammattitaitoisella varhaiskasvatuksella.	Triviaali
Laine Lassi	Vihr	Suomalainen vienti hyöttyy suuresti maailman ympäristöstandardien noususta kasvavan kysynnän kautta.	Tulevaisuus
Laine Lassi	Vihr	Turvapaikanhakijoita on hyvä sijoittaa tasaisesti ja suhteessa väestöön.	Mielipide
Laine Lassi	Vihr	Riittävä koulutus ja oikeus terveyspalveluihin ovat inhimillisiä tarpeita ja auttavat turvapaikanhakijoiden sopeutumista ja mahdollista myöhempää kotoutumista.	Mielipide
Laitinen Elias	Vas	Turku on kuitenkin systemaattisesti alibudjetoitunut terveyspalvelujaan tähän asti.	Epämääräinen
Lampikoski	Vihr	Pienikin kustannus asettaa lapset eriarvoiseen lähtötilanteeseen.	Epämääräinen

Mikko				
Lampikoski Mikko	Vihr	Kuntavero määräytyy koulurakenteen mukaan, eli vero laskee kulujen myötä.		Epämääräinen
Lappi Katariina	Vihr	Oppimisrauha taataan parhaiten tukemalla myös heikommin menestyvien oppilaiden työtä.		Mielipide
Lappi Katariina	Vihr	Pormestari malli vastaa paremmin kuntavaaleissa toteutunutta ehdokasjakoa kuin vaalikausien yli menevä virkamiesnimitys.		Mielipide
Laukkanen Liisa	Vihr	Turun taloustilanne lähitulevaisuudessa näyttää melko hyvältä.		Tulevaisuus
Lehtonen Heidi	Kok	Opetusryhmien koot nousevat nykyään yhä useammin lähelle 30 hlö/ryhmä		Epämääräinen
Lehtonen Turja	Vas	Elämme hyvinvointi valtiossa		Triviaali
Letwory Nathan	KS	Hyvällä asuttamispolitiikalla voidaan estää ghettoutumista ja edistää kotouttamista.		Epämääräinen
Leväpelto Kirsi	Kok	Erityistarpeiden määrä on kasvussa		Epämääräinen
Liitola Markku	Kok	Isoissa kaupungeissa asia ei ole ongelma, pienemmissä on.		Epämääräinen
Lindfors Jaakko	Vas	Ope-oppilassuhdeluku 1:20		Mielipide
Lindholm Lasse	Kok	Kunnan tehtävänä on huolehtia siitä että lapsiperheille on tarvittavat hoitopaikat.		Mielipide
Lindholm Lasse	Kok	Turussa on tällä hetkellä erittäin hyvät johtajat, kaupunginjohtaja Aleksi Randell ja apulaiskaupunginjohtaja Jarkko Virtanen.		Triviaali
Lumme Riina	Vihr	sote-uudistuksen jälkeenkin kunnille jää paljon keskeisiä tehtäviä, kuten koulutus, nuorisotyö ja kaupunki-infrastruktuurin ylläpito.		Tulevaisuus
Lundén Merja	Vas	(sote-uudistuksen jälkeen) Kunnalle jää yhä paljon tehtäviä		Tulevaisuus

Lundén Merja	Vas	Turku on aina ollut kansainvälinen kaupunki.	Triviaali
Lundén Merja	Vas	Joukkoliikenne on halvempaa ja ympäristöystävällisempää kuin yksityisautoilua tukeva kaavoitus	Epämääräinen
Lähteenmäki Alpo	Vas	Varhaiskasvatus on kaikille lapsille tulevan elämän kannalta erityisen tärkeä ja kaiken perusta.	Epämääräinen
Lähteenmäki Alpo	Vas	Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tuottaminen julkisen kunnallisen henkilöstön voimin on toteutunut hyvin.	Mielipide
Lähteenmäki Alpo	Vas	Kuntien tulee jatkovat toteutusta kuntalaisten kannalta tärkeitä, esim vanhustenhuollon, varhaiskasvatuksen, opetuspalveluja.	Tulevaisuus
Lähteenmäki Alpo	Vas	kunnat tarvitsevat jatkossakin rahaa ja se saa sitä pääosin verotuksen kautta.	Triviaali
Lähteenmäki Alpo	Vas	Ollaan uusien turkulaisten kotouttamisessa täystyöllistettyjä	Mielipide
Lähteenmäki Alpo	Vas	kuntaveroa tullaan laskemaan 12,47 % ja se raha tullaan ohjaamaan maakunnalle.	Tulevaisuus
Sari	Vas	Kunnalle jää vielä sille säädettyjä tehtäviä.	Triviaali
Sari	Vas	Kunnalle jää vielä sille säädettyjä tehtäviä.	Triviaali
Maaskola Mika	SDP	Turusta löytyy jo vastaanottokeskus.	Triviaali
Markkanen Anu	Vihir	laadukas varhaiskasvatus tasaa lasten tasa-arvoa ja ehkäisee syrjäytymistä.	Triviaali
Markkanen Anu	Vihir	ei 30 oppilaan opetusryhmässä voida päästä samanlaisiin oppimistuloksiin kuin puolta pienemmässä ryhmässä.	Mielipide
Markkanen Anu	Vihir	Ympäristöystävällinen liiketoiminta tuottaa uutta yritystoimintaa!	Epämääräinen
Markkanen Anu	Vihir	Jo nyt Suomessa on paljon cleantech-osaamista ja yrityksiä	Triviaali

Markkanen Anu	Vihr	Suomi on sitoutunut Geneven kansainväliseen pakolaissopimukseen.	Triviaali
Markula Martti	Kesk	Nykyinen järjestelmä, jossa on päätoiminen kaupunginhallituksen puheenjohtaja ja kaupunginjohtaja	Triviaali
Marttila Lauri	Vas	Isommissa kunnissa on kotouttamis resurssit suuremmat, niinkuin esimerkiksi turussa.	Triviaali
Matti Wikström	SDP	No jos on turvapaikka myönnetty, niin tännehan tuo kuitenkin jää	Epämääräinen
Melvola-Georgakarakos Kirsi	Vihr	Kaikki nämä palvelut ovat niitä, joita käytämme jokainen päivä.	Triviaali
Merikivi Heikki	Kesk	Monella perheellä on pikkulapsiaikaan pulaa rahasta	Epämääräinen
Miikkola Mikael	PS	Pormestarihalle on useita.	Triviaali
Minkkinen Arttu	Vas	Turku on iso kaupunki, jossa on jo paljon hyvin kotoutuneita maahanmuuttajia ja maahanmuuttajayhteisöjä	Triviaali
Minkkinen Arttu	Vas	Pormestarin ja virkamiesten iso ero kuitenkin on se, että virkamiehille pitää olla määrätynlainen koulutus ja työtä tehdään virkavastuulla, pormestari olisi poliittinen johtaja, joilta ei voi vaatia samanlaista pätevyyttä.	Epämääräinen
Murtomaa Maarit	Kesk	Yli neljävuotiaat hyötyvät varhaiskasvatukseen osallistumisesta, ja se tasoittaa eri lähtökohdista tulevien kouluvalmiuksia	Epämääräinen
Murtomaa Maarit	Kesk	eri puolelta Turkua sisäänmennöyliä Oulun ratkaisun tapaan	Triviaali
Mustonen Juhana	Vihr	Monet alueet on rakennettu aitoilun ehdoilla.	Mielipide
Mustonen	Vihr	Cleantech markkinat ovat maailmassa suuret	Mielipide

Juhana			
Mustonen Juhana	Vihr	Nykyinen joukkoliikenne kattaa pääsääntöisesti asutut alueet.	Triviaali
Muurinen Seppo	Kesk	Kaavoittamisen yhteydessä pitää kehittää myös julkista liikennettä ja näin on Turussa pyritty tekemäänkin	Mielipide
Mäenpää Teppo	SDP	kaavoituksessa nykyään otetaan huomioon liikenteen eri muodot.	Triviaali
Mäki-Tuominen Jaana	Kok	Koulujen ryhmäkoot vaihtelevat kouluttain	Triviaali
Mäkipää Anna	Vas	Sote-uudistuksessa pitää palata sen alkuperäisiin tavoitteisiin eli parempiin, yhtenäisiin palveluketjuihin ja väestön terveyserojen kaventamiseen	Mielipide
Nevalainen Paavo	KD	Kaikki nykyisin "vakituinen" työ on uhanalaista.	Epämääräinen
Nevalainen Paavo	KD	Autottomuus on nouseva trendi	Epämääräinen
Nevalainen Paavo	KD	Hyvä julkinen liikenne lisää yhteenkuuluvuuden ja kansalaisuuden tunnetta. Esim. Turun julkinen liikenne ON tehokas ja hyvin järjestetty useilla objektiivisilla mittareilla.	Epämääräinen
Niemi Joonas	Vihr	Päivähoito auttaa lapsia sosiaalisin suhteisiin jo pienenä ja näin lapset saavat ystäviä sekä oppivat toimimaan ryhmässä.	Triviaali
Niemi Jyri	Vas	Kaupunkirakenteen tiivistyessä	Epämääräinen
Nimistö Ville	Vihr	pienet ryhmäkoot ja täyden päivähoito-oikeuden päiväkoteihin, joista Sipilän hallitus leikkasi.	Triviaali
Niskanen Matti	Kok	Laadukas, vahva varhaiskasvatus vaikuttaa myönteisesti lasten myöhempään koulutiehen ja menestymiseen opinnoissa, sekä sosiaalisin suhteisiin.	Epämääräinen
Niskanen Matti	Kok	Suurinta nostopainetta verotukselle ovat aiheuttaneet sote-palveluiden menot	Epämääräinen

Niskanen Matti	Kok	Verotuloja on pyrittävä lisäämään ensijaisesti väestömäärää kasvattamalla, mikä on onnistunut Turussa.	Mielipide
Nordqvist Harry	Kok	Lähiöiden eriarvoistumiskehitys	Epämääräinen
Noronen Piia	SDP	Pormestarijärjestelmä lisää kuntalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa turkulaiseen päätöksentekoon ja päätöksintekijöihin entistä paremmin.	Mielipide
Norontaus Liisa	Vas	Pormestarihallinnon hyötynä on, että se antaa poliitilaisille kasvot ja näin ollen myös vastustaa tehokkaammin tehtävistä päätöksistä.	Mielipide
Norgrän Markus	Vihr	Turun suuret väylät on rakennettu pääasiassa yksityisautoilun mukaan.	Mielipide
Norro Soili	KD	(ryhmäkoissa) Tässä on tietenkin isoja paikkakunta- ja koulukohtaisia eroja.	Triviaali
Nousiainen Samuel	KD	Ihmisen ihmisarvon asema on LOUKKAAMATON	Mielipide
Nurmi Inna	Kok	Kaupunginjohtaja on virkamies, joka valitaan tehtävään pätevyyden perusteella ja pormestari valitaan poliittisin perustein.	Mielipide
Näse Hilkka	Vihr	Maksuton neljän tunnin päivittäinen varhaiskasvatus mahdollistaa varhaiskasvatukseen osallistumisen kaikille.	Triviaali
Näse Hilkka	Vihr	Pormestarihallinnon on useita erilaisia.	Triviaali
Ojala Robert	KD	Nykyisen järjestelmän puitteissa vähävaraiset saavat ilmaisen tai kohtuullishintaisen päivähoiton lapsilleen.	Epämääräinen
Ollikkala Tuija	Vihr	Lasten perusoikeuksiin kuuluu laadukas varhaiskasvatus, perheen tulotasosta riippumatta.	Mielipide
Paasivirta Olli-Pekka	Vihr	Varhaiskasvatuksen tulee olla kaikille ilmaista, sillä se tukee vanhemmuutta ja antaa lapsille hyvän pohjan elämään. Suomalainen varhaiskasvatus on erittäin laadukasta ja opettaa lapselle paljon mm. sosiaalisista taidoista.	Mielipide
Paasivirta Olli-Pekka	Vihr	Suomi on maailman rikkaimpia ja sivistyneimpiä maita	Triviaali

Pajula Raili	SDP	Turkuun heitä jää, koska vastaanottokeskus on Turussa.	Triviaali
Pajunen Ossi	PS	Turussa on jo ennestään iso maahanmuuttajayhteisö, ongelmia työllistymisen ja kotouttamisen kanssa. Asuinalueet ovat alkaneet segregoitumaan.	Epämääräinen
Palmunen Laura	Kok	Ilmainen varhaiskasvatus lisää kaupungin vetovoimaa ja houkuttelevuutta.	Mielipide
Pelander Tuomo	Kesk	Pormestarihallissa on harvoinvallan vaara.	Mielipide
Peltonen Petra	SDP	Laadukkaan varhaiskasvatuksen avulla voidaan kaventaa lasten taustoista johtuvia eroja ja lyhentää heikommalta pohjalta ponnistavien takamatkaa.	Epämääräinen
Pietari Päivi	SDP	kunta voi päättää asteittaisesta maksuttomuuteen siirtymisestä ja sitä tuen. Varhaiskasvatus antaa tasa-arvoiset lähtökohdat elämään perheestä riippumatta ja siten ennaltaehkäisee syrjäytymistä	Triviaali
Pietari Päivi	SDP	Nyt ollaan verovarot hajauttamassa monituottajamalliin	Triviaali
Pietari Päivi	SDP	Nykyään jo monissa kaavakohteissa harkitaan parkkipaikkojen määrää hyvän julkisen liikenteen ja pyörätieyhteyksien varrella.	Triviaali
Pitkäaho, Iris	SDP	Pormestarihalli lisää demokratiaa ja kuntalaisten vaikutusmahdollisuuksia sekä tuo päätöksentekoon enemmän avoimuutta.	Mielipide
Pohjola, Laura	Vas	Nykykoulussa yhä enemmän työskentelystä on keskustelua ja ryhmätyötä	Epämääräinen
Prinkkilä, Mika	PS	Irakilla on suuret öljyvarat	Triviaali
Puljujärvi, Vuokko	SDP	meillä on toistaiseksi voimassaolevassa työsuhteessa oleva kaupunginjohtaja.	Triviaali
Pyykkö, Sanna-Mari	SDP	Pormestari on luottamushenkilö, jolla on selkeä poliittinen vastuu.	Mielipide
Pätäri, Taru	SDP	Pormestari -malli edistää demokratiaa.	Mielipide
Pöntinen, Jaakko	KD	Voimakkaasti hajaantuneena asuminen on aina tuonut oman yksityisyytensä ja rauhansa lisäksi lisääntyneen riskin onnettomuustilanteissa ja haasteensa	Epämääräinen

		sosiaalisuudelle.		
Rajahalme, Margit	Kesk	Se poistaisi kannustinloukun työllistymiselle. Hoitopäivien ja maksujen seuranta työllistää	Epämääräinen	
Rantanen, Elina	Vihr	Monissa kaavoissa myös liikennettä suunnitellaan ensisijaisesti autoilun näkökulmasta	Mielipide	
Rantanen, Elina	Vihr	kaupunginhallituksen puheenjohtajan toimiessa kokopäiväisenä luottamushenkilönä vetämässä poliittista prosessia.	Triviaali	
Rantanen, Laura	Vihr	Suomeen saapuu myös turvapaikanhakijalapsia ilman vanhempiaan.	Triviaali	
Rantanen, Laura	Vihr	Esimerkiksi Tampereella, jossa pormestari on ollut pitkään käytössä, on pormestarihallinnalla onnistuttu murtamaan aikaisemmin vaikuttanut aseveliakseli.	Triviaali	
Rantanen, Rasmus	Kok	Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys lapsen oppimiselle ja kehitykselle. Varhaiskasvatus myös ennaltaehkäisee tehokkaasti myöhempiä oppimisvaikeuksia ja ehkäisee syrjäytymistä.	Triviaali	
Rantanen, Rasmus	Kok	Asuntojen hinnat saadaan alas, kun säädeltyjen autopaikkojen määrä laskee.	Tulevaisuus	
Rantanen, Rasmus	Kok	Turussa on erittäin kattava joukkoliikenne, jonka parissa valtaosa turkulaisista jo on.	Triviaali	
Rantanen, Rasmus	Kok	Kaupunginjohtaja on tällä hetkellä virkamies, kun taas pormestarihallinnassa johtaja on äänestetty luottamustoimeen. Nykyisin kaupunginjohtaja valitaan yli valtuustokauden kestävään virkasuhteeseen pätevyyyden perusteella.	Triviaali	
Rantanen, Rasmus	Kok	pormestarihallinnassa johto vaihtuu tiuhaan ja pitkäjänteisyys kärsii.	Mielipide	
Ratilainen, Niina	Vihr	Vaalikauden ajaksi valittava pormestari on selkeästi poliittinen johtaja, jolla on vaalitulokset ja valtuusto tukenaan. Tällä hetkellä Turussa poliitikkoja valitaan kaupunginjohtajiksi.	Epämääräinen	
Ratilainen,	Vihr	Nykymallilla kaupunginjohtaja voi olla virassaan kymmeniä vuosia, eikä	Triviaali	

Niina Reini, Marko	Vihr	vaalitulokset ja siten kansanvalta vaikuta kaupungin ylimmän johdon valintaan. Ja kuten Turun Vihreiden kuntavaaliohjelmassa sanotaan, niin ä€□haluamme uudistaa liikukumista vähäpäästöiseksi, helpokäyttöiseksi, esteettömäksi ja uutta tekniikkaa hyödyntäväksi.	Triviaali
Reini, Marko	Vihr	Pormestari seuraa vaalitulosta paremmin kuin kaupunginjohtaja, joka taas on palkattu hoitamaan virkaa.	Epämääräinen
Rinne, Pirjo	Vas	Nykyisessä kaupunginjohtajamallissa valta on siirtynyt pois demokraattisesti vaaleilla valituilta edustajilta.	Mielipide
Ronkainen, Remo	KD	ops:n mukainen oppilaiden yksilöllinen kohtaaminen	Triviaali
Rosenlöf, Joachim	RKP	pienryhmä opetus on aina parempaa kuin suuret ryhmät.	Mielipide
Rouhiainen, Sampo	Vihr	Kaupunginjohtaja valitaan virallisesti pätevyyden peruseella, mutta tosiasiasa poliittisin perustein.	Mielipide
Ruohonen, Sini	Kok	Luokka- ja ryhmäkoot vaihtelevat kouluittain.	Triviaali
Rusi, Jukka	PS	aikanaan lähiliikenteen siirtäminen Puutorilta Kauppatorille	Triviaali
Räsänen, Taimi	Vas	Ilmainen varhaiskasvatus takaa lapsille tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen vanhempien taloudellisesta tilanteesta huolimatta.	Epämääräinen
Röberg, Susanne	SDP	Kaikkille lapsille mahdollistettu varhaiskasvatus edistää lasten turvallista kasvua. Se luo myös pohjan tasa-arvoisille koulutusmahdollisuuksille.	Epämääräinen
Röberg, Susanne	SDP	Pormestari malli vahvistaa asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa kaupungin päätöksentekoon.	Mielipide
Saarinen, Kati	SDP	Varhaiskasvatus on erittäin tärkeä osa lapsen kehitystä.	Triviaali
Saarinen, Toni	PS	Kysymys ei ole voidaanko laskea vaan se tulee 100% varmuudella laskemaan.	Tulevaisuus
Salakka, Janne	Vihr	Ilmainen varhaiskasvatus on yksi parhaita keinoja edistää yhdenvertaisuutta.	Mielipide
Salakka, Janne	Vihr	Turussa kaavoitus on pitkälti edennyt autoilijoiden ehdoilla viimeiset	Mielipide

		vuosikymmenet. Pyöräily on ekologinen, terveellinen, taloudellinen ja yksinkertaisesti järkevä tapa liikkua.	
Salanterä, Samuli	Kok	Turvapaikan saajat pitäisi valita pakolaisleireiltä, ei laittoman maahanmuuton kautta. Tämä vähentäisi ihmiskuljetusta ja auttaisi niitä, jotka ovat todella avun tarpeessa.	Mielipide
Salminen, Arto	SDP	Meillä on ilmainen peruskoulu, joten on varmaan mahdollista kehittää myös varhaiskasvatus ilmaiseksi.	Triviaali
Salminen, Päivi	SDP	Jos asukas ei pääse palvelun luo, tuo palvelu ei hyödytä häntä mitenkään.	Triviaali
Salonen, Karita	KD	Lapsen kasvua ja kehitystä heikentää liian isot ryhmät luokissa.	Mielipide
Salonen, Niina	Vihr	Maksuttomuus parantaa heikoimmassa asemassa olevien lasten mahdollisuuksia saada laadukasta varhaiskasvatusta.	Triviaali
Salonen, Niina	Vihr	Päivähoito on ensisijaisesti lapsen oikeus, ei vanhemman.	Mielipide
Salonen, Niina	Vihr	Turulla on hyvät mahdollisuudet ottaa vastaan turvapaikan saaneita.	Mielipide
Saloniemi, Maisa	Vas	Turvapaikan saaneille tarjotaan tehokas kotoisuus ja saadaan Turkuun lisää asukkaita ja työvoimaa. Monet turvapaikan hakijat ovat koulutettua väkeä, jonka osaaminen tulee hyödyntää.	Mielipide
Sandelin, Elina	Vas	jolla jokaisella tulisi olla oikeus oppia	Mielipide
Sandelin, Elina	Vas	Kestävien liikennemuotojen käyttöä lisäämällä vähennetään liikenteen hiilipäästöjä sekä parannetaan mm. asumisterveyttä ilmanlaadun parantamisen ja meluhaittojen vähentymisen myötä.	Triviaali
Sandelin, Elina	Vas	Suomi kantaa todellisuudessa hyvin marginaalisen vastuun turvapaikanhakijoista ja myös Turku pystyy ottamaan lisää turvapaikanhakijoita.	Mielipide
Sandelin, Elina	Vas	Pormestari tekisi poliittista entistä henkilökeskeisempää, keskittäisi valtaa pienelle ammattipoliitikkojen eliitille, vaikeuttaisi uusien toimijoiden tuloa politiikan kentälle ja heikentäisi tavallisten valtuutettujen valtaa.	Mielipide
Sandelin, Elina	Vas	Se keskittäisi valtaa isoille puolueille ja heikentäisi demokratiaa myös puolueiden sisällä. Pormestarin sijaan johtavat virkamiehet pitäisi valita tehtäviinsä	Mielipide

		määräaikaisiksi.		
Sandvik, Jouni	Kok	Kunnan on mahdollistettava laadukas varhaiskasvatus jokaiselle lapselle.		Mielipide
Sanevuori, Heidi	Vihr	Kuntien tulee taata laadukas varhaiskasvatus kaikille lapsille.		Mielipide
Sarja, Ilari	Kok	Ympäristön pilaantuminen vaikuttaa kaikkien asukkaiden elämänlaatuun. Kiinassa on saatu merkittävää kasvua mm. ympäristö unohtamalla ja työpaikkoja on syntynyt.		Triviaali
Sarlund, Katri	Vihr	Olemme joutuneet säästämään paljon talouslaman ja valtion tekemien rahaleikkausten vuoksi.		Epämääräinen
Sarlund, Katri	Vihr	Opetustoimea on yritetty kohdella mahdollisimman hellävaraisesti, mutta silti opetusryhmien kokoa on jouduttu kasvattamaan.		Epämääräinen
Sarlund, Katri	Vihr	Kaavoitusta on erittäin pitkään tehty liaksi autoilun ehdolla.		Mielipide
Sarlund, Katri	Vihr	Tämä on tuottanut yhdyskuntarakennetta, jossa on hankala pärjätä ilman autoa tai tehokasta joukkoliikennettä ja jossa kaupunki ei rakennu kiinnostavaksi ja viehättäväksi jalankulkijan näkökulmasta.		Mielipide
Sarlund, Katri	Vihr	Olemme satsanneet paljon Fölin kehittämiseen ja asiakaspalaute on ollut kiittävää.		Epämääräinen
Sarlund, Katri	Vihr	Hyvä hallintomalli sisältää sekä pitkäjänteisen kehittämistä tuun että reagoi poliittisten voimasuhteiden muutoksiin.		Mielipide
Saunamäki, Aleks	PS	Toisaalta myöskin sijainti on synonyymi toimivuudelle ja laadulle monessa kohtaa.		Triviaali
Savola, Erik Johan	KD	Jos infra ei toimi, syö se terveyspalveluiden tehokkuutta.		Epämääräinen
Schauman, Ida	RKP	Ympäristö on tärkein resurssimme.		Mielipide
Schauman, Ida	RKP	Suomi on yksi maailman rikkaimmista maista.		Triviaali
Seila, Viivu	SDP	Sijainti on täysin sidoksissa toimivuuteen.		Mielipide
Selén, Gustaf	RKP	Dessa får inte ställas emot varandra		Mielipide

Sid, Catherine	RKP	Vi har plats vi har råd och vi behöver nyanlända och nytänk och mera arbetskraft.	Mielipide
Sitonen, Vilja	SDP	Mitä tasaisemmin turvapaikan saaneet jakautuvat Suomessa, sen paremmin voi integraatio onnistua.	Mielipide
Silander, Esa	SDP	Kyse on lapsen perusoikeudesta, ei vanhempien rankaisemisesta.	Mielipide
Sillanpää, Emil	Vihr	Kunnilla ei ole varaa tarjota varhaiskasvatusta täysin ilmaiseksi kaikille, mutta hinnasta ei saa muodostua esteitä varhaiskasvatukseen pääsulle.	Mielipide
Sillanpää, Emil	Vihr	Hallituksen ajama valinnanvapausmalli alistaa julkisen terveydenhuollon kilpailuilla	Triviaali
Sillanpää, Emil	Vihr	Pormestari on poliittinen henkilö, joka valitaan vaaleilla.	Triviaali
Simola, Jussi	Kesk	Autopaikkoja on liian vähän.	Mielipide
Simonen, Tuukka	Vihr	ulkomaalaistaustaisten osuus luokkakoista on kohtuuttoman suuri.	Mielipide
Simonen, Tuukka	Vihr	Yksikin ahkera ongelmatapaus pilaa koko luokan oppimisympäristön.	Triviaali
Simonen, Tuukka	Vihr	Turku on kansainvälinen kaupunki, jolla on paremmat valmiudet ottaa pakolaisia kuin lähes millään muulla kaupungilla Suomessa.	Mielipide
Simonen, Tuukka	Vihr	Asumisen matala kustannus yhdistettynä olemassaolevaan lähi-itätaustaisten turkulaisten suureen määrään luo hyvät edellytykset pakolaisten ihmisarvoiseen asuttamiseen.	Epämääräinen
Simonen, Tuukka	Vihr	Taksikin on joukkoliikennettä.	Triviaali
Sinkko, Erkki	PS	Tavallinen lapsiperhe on superkuluttaja. Lapsiperhe ostaa valtavasti palveluita ja tuotteita ja tätä kautta tukee työllisyyttä ja maksaa paljon välillisiä veroja.	Triviaali
Sinkko, Erkki	PS	Päivähoito on tukipalvelu, joka tukee pienten lasten vanhempien jaksamista ja työssäkäyntiä.	Epämääräinen
Sipilä, Martti	PS	Oppimisen häiriintymisen syynä on opettajien auktoriteetin puuttuminen. Tämä on	Mielipide

		seurausta kurivajeesta.	
Sipilä, Martti	PS	Autollija on nykyään aina häviäjä kaavoituksessa	Mielipide
Sirén Annika	SDP	Varhaiskasvatus lisää lasten tasa-arvoa. Maksuttomuus mahdollistaa kotona olevan vanhemman joustavaa siirtymistä työelämään, eikä perheen taloudellinen tilanne sitä estäisi.	Epämääräinen
Sirén Annika	SDP	Kaikki ovat samanarvoisia.	Mielipide
Sirkkiä, Anna	Kesk	Päivähoidon maksullisuutta pidän kuitenkin aiheellisenä, ja sen laskemiseen on nykyisellään hyvä vanhempien tuloihin ja lasten lukumäärään perustuva laskukaava.	Mielipide
Sirkkiä, Anna	Kesk	Pienempi opetusryhmä on aina parempi, mutta olennaisinta olisi kuitenkin hyvä käytös ja opettajan kunnioittaminen.	Mielipide
Sirkkiä, Anna	Kesk	Maakunnan keskuskaupunkina Turulla on parhaat edellytykset kotouttamisen järjestämiseksi.	Mielipide
Sorto, Kai	PS	On alueita, joissa yksityisautoilu on elinehto.	Triviaali
Sorto, Kai	PS	Silti auton omistamisesta on tehty kallista ja hankalaa.	Mielipide
Sumell, Jere	Vas	oppilaat käyttävät älylaitteita, kuten puhelimia ja tabletteja oppitunneilla.	Triviaali
Sumell, Jere	Vas	Runosmäessäkin apteekin loppumisen myötä ja sen siirtymisen jälkeen Tampereentien Prisman yhteyteen Runosmäestä ei ole suoraa yhteyttä Prismän apteekkiin, ja vaikka niin pitäisi olla kaiken järjen mukaan.	Triviaali
Sundqvist, Mikaela	Vihr	Suomen solminat kansainväliset sopimukset velvoittavat kaikkia kuntia.	Triviaali
Suominen, Jari	Vas	Varhaiskasvatus on avainasemassa ihmisen myöhempää kehitystä silmälläpitäen. Syrjäytymisilmiön torjuminen on aloitettava varhain.	Epämääräinen
Suominen, Jari	Vas	Alakoulussa on oppilasmäärä rajattava 20/ryhmä. Koska erityisluokkia ei enää ole on tarvetta myös erilaisiin avustajiin ja koulukuraattoreihin. Kun lapset pääsevät oppimistilanteeseen avustettuina eivät he häiriköi vaan tekevät sitä koulutyötä mitä tarkoituskkin on.	Mielipide

Suominen, Jari	Vas	Jos työpaikkoja ei turvata menetetään työntekijät ja palvelut joudutaan tuottamaan erittäin kalliilla tavalla. Tanskassa näin on käynyt. Palveluntuottaja meni konkurssiin kun ei saanut työntekijöitä kuin isolla rahalla. Kunta joutui maksamaan raskaasti koska vastuu palveluista kuitenkin säilyy viime kädessä kunnalla.	Epämääräinen
Suominen, Jari	Vas	Autokaupungit ovat tuhoon tuomittuja. Tästä esimerkkinä Detroit, joka meni konkurssiin.	Triviaali
Suominen, Jari	Vas	Lisäksi turvapaikanhakijat ovat osoittautuneet hyödyllisiksi kunnan viireydelle niin taloudellisesti kuin muutenkin.	Epämääräinen
Suominen, Jari	Vas	Turussa Varissuolla on maahanmuuttajien integraatio eli sopeutuminen onnistunut hyvin. Jossain Suomen kunnassa syntyi jopa kansanliike vastaanottokeskuksen puolesta vaikka aluksi oltiin vastaan.	Triviaali
Suominen, Joonas	Kok	Varhaiskasvatuksen maksuttomuudesta on hyviä kokemuksia	Mielipide
Suominen, Joonas	Kok	Yksityisautoilu on osa toimivaa liikennettä	Mielipide
Systä, Kati	Vihr	Vaatimukset parkkipaikoille rakennuksissa ei ole järkevää etenkin kun moni esimerkiksi keskusta-alueilla ei edes omista autoa.	Mielipide
Takatalo, Janika	Kok	sillä varhaiskasvatus tasaa lähtökohtien eroja ja ehkäisee syrjäytymistä	Epämääräinen
Takatalo, Janika	Kok	Sekä ympäristö että uudet työpaikat ovat tärkeitä. Harvoin nämä kuitenkaan ovat ristiriidassa	Mielipide
Takatalo, Janika	Kok	Täällä lähtökohdan pitää olla siinä, että joukkoliikenne on aina kannattava vaihtoehto.	Mielipide
Takatalo, Janika	Kok	Pormestarihallissa kuntademokratia toteutuisi nykyistä paremmin. Äänestämällä olisi entistä suurempi merkitys ja kaupungin johdon valinta olisi nykyistä avoimempaa.	Mielipide
Tarvainen, Essi	Kok	Isossa ryhmässä opettajalla ei ole aikaa riittävästi yksilöille, olipa sitten kyse	Epämääräinen

		eriyttämisestä ylös- tai alaspäin.		
Tavio, Ville	PS	Lapsen tärkein kasvatus tulee kotoa.		Mielipide
Tavio, Ville	PS	Jos vanhempi on kotona, niin ei ole perusteltua kustantaa lapsen kallista päivähoitoa yhteisistä varoista.		Mielipide
Tommola, Marja	Vihr	Turkuhan ottaa vastaan heitä tälläkin hetkellä.		Triviaali
Tuimala, Jussi	Vihr	Pormestari malli lisää demokratiaa, kun poliittisen kaupunginjohtajiston kokoonpano vastaa valtuuston voimasuhteita ja nimitään yhdeksi valtuustokaudeksi kerrallaan.		Mielipide
Turpeinen, Perttu Juhana	SDP	Varhaiskasvatuksella on merkittävä vaikutus lasten tulevaan menestykseen ja siten sen tulee olla kaikille tarjolla.		Epämääräinen
Turpeinen, Perttu Juhana	SDP	Liikkumisen tehokkuus vaati toimivia joukkoliikennematkaisuja ja kävelijöiden ja pyöräilijöiden huomioimista. Se tekee liikenteestä sujuvaa ja on halvempaa.		Triviaali
Turpeinen, Perttu Juhana	SDP	Timiva joukkoliikenne on toimivan kaupungin edellytys		Mielipide
Turpeinen, Perttu Juhana	SDP	Demokratia toimii paremmin pormestarimallissa. Nyt kaupunginjohtajalla on paljon käytännön poliittista valtaa ilman poliittista vastuuta.		Mielipide
Ukontuli, Anja	Vihr	Turku ottaa vastaan joka tapauksessa turvapaikan saaneita.		Tulevaisuus
Ukontuli, Anja	Vihr	Pirstaloitunut kaupunki-infrastruktuuri vähentää palvelujen saatavuutta joillakin alueilla kotikaupungissani.		Epämääräinen
Ukontuli, Anja	Vihr	Joukkoliikenne on kuitenkin ilmastoon- ja ilmansaasteiden kannalta vähiten kuormittava vaihtoehto		Triviaali
Valkama, Sameli	SDP	tasa-arvoistaa lasten asemaa, kun nyt verrattain matala osallistuminen saataisiin kasvuun.		Epämääräinen
Valkama, Sameli	SDP	Pääasiassa kyllä, koska erilaisia tuen tarpeessa olevia oppilaita on integroitu jo entuudestaan isoihin ryhmiin vähäisillä tukitoimilla.		Epämääräinen

Valkama, Sameli	SDP	Tottakai toimivuus on aina tärkeintä, toisaalta sijainti on osa toimivuutta.	Mielipide
Valkonen, Ville	Kok	Se parantaa mahdollisuuksien tasa-arvoa ja tasoittaa perhetaustojen eroja.	Epämääräinen
Valkonen, Ville	Kok	Valinnanvapaus parantaa laatua ja lyhentää jonoja.	Mielipide
Valtonen, Pirjo	Kok	Laadukkaalla varhaiskasvatuksella on erittäin suuri merkitys lapsen tulevaisuuteen ja pärjäämiseen elämässä. 4 tunnin maksuton varhaiskasvatus on tasa-arvoista ja mahdollistavaa toimintaa, jolla tuetaan kotien kasvatusvastuuta.	Epämääräinen
Valtonen, Pirjo	Kok	Laadukas ja toimiva palvelu on kaikille paras keino saada hyviä sosiaali- ja terveyspalveluja.	Mielipide
Vierimaa, Ulla-Maija	Kok	Inklusio on tuonut käytöshäiriöiset yleisopetukseen.	Triviaali
Vornanen, Jukka	Vihr	Maksuton varhaiskasvatus tarkoittaa sitä, että päivähoidosta varhaiskasvatukseksi laskettava osa, neljä tuntia päivässä, olisi maksuton.	Triviaali
Vornanen, Jukka	Vihr	Turussa luokkakokoja ei ole viime vuosina merkittävästi kasvatettu, mutta eipä niissä merkittävää kasvunvaraa olekaan.	Epämääräinen
Vuohu, Meri	Vihr	Syksyllä 2016 käyttöön otettu opetussuunnitelma edellyttää paljon ryhmätyöskentelyä.	Triviaali
Vuohu, Meri	Vihr	Huonosti toimivista palveluista on vähän iloa kenellekään.	Triviaali
Vuori, Santeri	Kok	Varhaiskasvatuksen maksuttomuus edistää mahdollisuuksien tasa-arvoa	Epämääräinen
Vuori, Santeri	Kok	Turussakin on paljon vaihtelua luokkakokojen suhteen jopa saman koulun sisällä.	Triviaali
Vuori, Santeri	Kok	Yksilön terveyden kannalta on loppupeleissä tärkeämpää, että nimenomaan laadukkaaseen hoitoon pääsee nopeasti	Triviaali
Vuori, Santeri	Kok	on valitettava tosiasia, että taloudellinen toiminta aiheuttaa ympäristölle rasitetta lähestulkoon aina.	Mielipide
Vähä-Heikkilä, Matti	Vihr	Varhaiskasvatuksessa lapset vertaistensa keskuudessa oppivat mittavissa määrin sosiaalisia taitoja ja luovat oppivat kommunikoimaan paremmin toisen osapuolen	Triviaali

		kanssa. Ensimmäiset kaveruudet alkavat jo varhaiskasvatuksessa. Ilmainen varhaiskasvatus myös tuo kaikille lapsille tasavertaisen mahdollisuuden päästä tästä osalliseksi.	
Vähä-Heikkilä, Matti	Vihr	Pormestarin demokraattinen valinta selkeyttää kunnan hallintoa ja linkitys vaalikausiin mahdollistaa ihmisten tahdon suuremman välityymisen.	Mielipide
Väisänen, Jukka	Vihr	Oppilaan ei ole hyvä olla liian isossa ryhmässä. Oppilailla on erilaiset tarpeet ja liian monta tarvetta yhtä aikaa ei voi olla vaikuttamatta oppimistuloksiin.	Mielipide
Välimäki, Vera	Vihr	Kouluissa osataan eriyttää opetusta ja pilkkoa luokkia pienryhmiin.	Mielipide
Vänttinen, Pasi	Kok	. Isot ryhmät lisäävät mahdollisuutta, että opetusryhmissä on esimerkiksi useampia aktiivisia oppilaita häiritsemässä muiden oppimista tai lisätukea oppimiseen tarvitsevia mutta näitä aktiivisia oppilaita on myös pienemmissä ryhmissä ja häiritsee silloinkin muiden oppimista. Määrä ei ole aina välttämättä ongelman ydin.	Triviaali
Vänttinen, Pasi	Kok	kaikilla ei ole varaa eikä osalla ole edes kiinnostusta omistaa omaa autoa enää tänä päivänä.	Triviaali
Walliander, Haron	Vihr	Subjektiiivinen päivähoito-oikeus on yksi merkittävimmistä eriarvoisuuksista tasaavista kunnallisista palveluista.	Mielipide
Walliander, Haron	Vihr	sillä pormestari on vastuussa äänestäjille, ei omalle puolueelleen.	Epämääräinen
Werkelin, Johan	RKP	Småbarnspedagogik är viktigt och något som varje barn borde få tillgång till oavsett föräldrarnas ekonomiska situation.	Mielipide
Werkelin, Johan	RKP	Undervisningsgrupperna är för stora när inläringens lider av bristande lugn och disciplin.	Mielipide
Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	Varhaiskasvatus parantaa lapsen valmiuksia koulunkäyntiin. Maksuttomuus kannustaisi myös heikommassa asemassa olevia perheitä tuomaan lapsensa varhaiskasvatukseen, mikä ehkäisi eriarvoistumista.	Epämääräinen
Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	Jos sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus toteutuu nykymuotoisena, nykyisten työntekijöiden työpaikkoja ei ole mahdollista turvata	Tulevaisuus

Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	Yksityisautoilun vähentäminen on parhaita keinoja ilmastomuutoksen torjumiseksi.	Mielipide
Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	Kotimaisen ja kansainvälisen lainsäädännön mukaan turvapaikanhakijoilla on oikeus suojaan ja huolenpitoon turvapaikkahakemuksen käsittelyn ajaksi.	Triviaali
Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	valtio korvaa vastaanottokeskuksen kulut ja vastaanottokeskukset tuovat kunnalle myös työpaikkoja.	Triviaali
Wessman, Kukka-Maaria	Vihr	Pormestarin valitseminen lisää päätöksenteon avoimuutta ja demokraattisuutta.	Mielipide
Westerlund, Jasmine	Vihr	Tämä lisääisi perheiden ja lasten välistä tasa-arvoa.	Mielipide
Wirén, Jutta	Kok	Tärkeät palvelut järjestetään kuntalaisille verotulojen avulla.	Triviaali
Yrttiaho, Johannes	Vas	Pormestarimalli keskittää valtaa	Mielipide
Yrttiaho, Johannes	Vas	Hyvä palvelu on myös sijainniltaan hyvä eli lähellä kotia.	Mielipide

Ehdokkaiden mahdollisia kirjoitusvirheitä ei ole korjattu.

Taulukkoon ei ole kerätty kaikkia ohjelmissa esiintyneitä väitelauseita, vaan ne ovat pääasiassa rajatapauksia tilanteista, joissa väite näyttää tarkistettavalta olematta kuitenkaan sitä. Myöskään kaikkia rajatapauksia ei ole poimittu taulukkoon niiden suuresta määrästä ja päällekkäisyydestä johtuen.

Kuntavaaliehdokkaiden väitteet ryhmäkoko- ja pormestariasioissa

Yleisradion vaalikoneessa oli kysymys ”Turun tulee siirtyä pormestarijärjestelmään.”, johon lukuisat ehdokkaat vastasivat arvioiden pormestarijärjestelmän demokraattisuutta suhteessa Turun nykyiseen johtamisjärjestelmään. Vastauksissa oli usein väitelauseen muotoon puettuja näkemyksiä, joiden sisältö kuului esimerkiksi ”Pormestarimalli olisi nykyjärjestelmää demokraattisempi” tai ”Kansalaisten valta lisääntyisi pormestarimallin myötä”. Vaikka esitetyn kaltaiset virkkeet sisältävät väitteen, olemme jättäneet ne faktantarkistuksen ulkopuolelle käsitteiden demokratia ja valta monitulkintaisuuden vuoksi. Pormestarijärjestelmän demokraattisuutta ei siis voida yksiselitteisesti arvioida, tai ainakaan demokraattisuuden tai vallan asteesta tai tilasta ei ole olemassa eri järjestelmien vertailuun soveltuvaa mittaria. Näin ollen olemme tulkinneet kyseiset väitelauseet tässä asiayhteydessä mielipidelauseiksi ja jättäneet ne huomiotta.

Vaalikonedata piti sisällään myös lukuisia väittämiä koskien ryhmäkoon vaikutuksia koululaisten oppimistuloksiin. Osassa väitteissä esitettiin, että liian suuret ryhmäkoot heikentävät oppimistuloksia, osassa taas että ryhmäkoolla ei ole vaikutuksia tuloksiin. Näitä väitteitä ei ole käsitelty totuusarvomatriiseissa (poikkeuksena väitteet joissa esitetään, että on olemassa tutkimustuloksia, joissa todetaan ryhmäkoon vaikutukset tai vaikuttamattomuus) eikä niitä myöskään ole huomioitu eri totuusarvojen lukumäärissä. Tämä siitä syystä, että asiasta löytyy runsaasti tutkimusta kummankin näkökulman tueksi. Esimerkiksi Hoxby (2000) on esittänyt, ettei ryhmäkoolla ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta oppilaiden koulumenestykseen. Lisäksi esimerkiksi Dobbelsteen ym. (2002) ovat esittäneet, että suuret ryhmäkoot eivät välttämättä heikennä oppimistuloksia, ja voivat itse asiassa jopa parantaa niitä. Toisaalta on tutkimuksia, joissa ryhmäkoon pienentämisellä on havaittu olevan positiivisia vaikutuksia lasten oppimistuloksiin (ks. esim. Angrist & Lavy 1999) sekä tutkimuksia joissa ryhmäkokojen kasvattamisen on havaittu heikentävän oppimistuloksia (ks. esim. Bonesrønning 2003). Koska tutkimusnäyttö asiasta on ristiriitaista, katsotaan kaikki mainitut väitteet mahdottomiksi tarkistaa.

Taulukko 28. Ylen vaalikoneen tarkistettut lauseet.

ID	Puolue	Väite	Totuusarvo
148	Vas	(varhaiskasvatuksessa) monesti korkein maksu, on jo, jos käyt työssä ja saat keskivertaista palkkaa	Osittain tosi
149	Kok	Tällä hetkellä mm. suora pormestarivaali ei ole mahdollista.	Tosi
150	Vas	Opettajat saavat paremmin kontaktin pienemmässä ryhmässä. Myös monet tutkimukset varmasti tukevat tätä. (Kuuluisin) taitaa olla Tennessee Star - kokeilu.	Tosi
151	KD	Turussa on kuitenkin jo nyt varsin paljon maahanmuuttajia verrattuna muihin suurin kaupunkeihin.	Osittain tosi
152	Kesk	Varhaiskasvatuksenhan on todettu lisäävän lapsen mahdollisuuksia tulevaisuudessa mm. koulutus- ja työpaikan hankinnassa.	Tosi
153	Kesk	Useassahan Euroopan maassa varhaiskasvatus on ilmaista.	Tosi
154	PS	Ekari nykyään on kytketty osaksi koulujärjestelmää	Osittain tosi
155	Vihr	Päivähoidon varhaiskasvatus on tutkitusti hyödyllistä lapsen kehityksen kannalta.	Tosi
156	Vihr	Helsingin yliopiston tuoreen tutkimuksen mukaan oppimistuloksilla ja luokkakooalla ei ole suoraa yhteyttä.	Tosi
157	SDP	Sote-uudistuksen lähtökohtana on ollut, ettei kukaan menetä työpaikkaansa.	Osittain tosi
158	Vihr	(Kuntaveron laskeminen) Se on jo hallituksen selvityksessä	Tosi
159	Vas	Esiopetus kuuluu oppivelvollisuuden piiriin	Epätosi
160	Kok	Turku on jo nyt suurten kaupunkien kärkipäässä maahanmuuttajien asuttamisessa.	Tosi
161	Vihr	Opettajilla ei ole useissa paikoissa oppitunneilla riittävästi aikaa yksittäisille oppilaille, ja työaika menee yhä enemmän opittujen ulkopuolisiin työtehtäviin: Wilman käyttöön, lomakkeiden täyttämiseen, yhteydenpitoon oppilaiden vanhempiin ja palavereihin.	Tarkistaminen mahdotonta
162	Vihr	Turku haluaa olla hiilineutraali kunta vuoteen 2040 mennessä	Tosi
163	KD	Luonto on mielenterveyden edistäjä.	Tosi

164	Kesk	Asia on täysin yksiselitteinen, vaikka ajoittain saa lukea tutkimuksia, joissa asia on jostakin syystä hämärretty vertailemalla esimerkiksi (pienten) pienluokkien ja (suurten) valinnaisaineluokkien opintomenestystä	Tosi
165	Kesk	EKSOTessa otettiin käyttöön yhden hengen ensihoitopartio, joka menee kotihoidon tyylisesti kohteeseen ja arvioi, tarvitaanko ambulanssia tai muuta hoitoa, vai pärjätäänkö partion omin keinoin. Rahaa on säästynyt ja tyytyväisyys on kasvanut.	Tosi
166	Kesk	Sote-menot ovat suurin summa kuntien budjeteissa.	Tosi
167	Kok	Sote alalla vallitsee nyt jo työvoimapula	Tosi
168	Kok	tutkimusten mukaan sairaat paranevat nopeammin kun näkevät luontoa ikkunasta,	Tosi
169	Kok	Chigagossa rikollisuus kääntyi laskuun kun kaupunki satsasi puistoihin...	Tarkistaminen mahdotonta
170	Vihr	sosiaali- ja terveydenhoito, josta noin 1/2 kunnan kuluista tulee,	Tosi
171	PS	(Opetusryhmät ovat yhä useammin ylikokoisia, opettajat ylityöllistettyjä, eikä asiaa auta lainkaan että) opettajille sallitut menetit kurin pitämiseen ja opetusrauhan takaamiseen on laskettu käytännössä nollassolle.	Epätosi
172	SDP	Kuolleisuus lisääntyy suurien etäilyksien myötä.	Tosi
173	Vas	Tämä saattaisi parantaa naisten asemaa työelämässä.	Tosi
174	Kok	Tämän hetkinen lakiluonnos lähtee siitä, että kuntien työntekijät siirtyvät "vanhoina työntekijöinä" maakunnan palvelukseen.	Tosi
175	Kok	Sote-uudistuksen johdosta kuntaverot laskee näillä näkymin 12,3 prosenttiyksiköllä.	Tosi
176	Kok	sote-alalla on tällä hetkellä hyvä työllisyystilanne	Tosi
177	Kok	Turun Pansiossa toimii jo nyt pysyvä vastaanottokeskus.	Tosi
178	Vihr	Sosiaali- ja terveystalveluissa on jo nyt henkilövajausta	Tosi
179	Vihr	Keskittäminen mahdollistaa huippuosaamisen ja parhaan hoitotuloksen.	Tosi
180	Vihr	Turun seudulla lähes kaikilla kunnilla on vastaanottosopimus	Osittain tosi
181	Vihr	Noin puolet kuntien tämänhetkistä menoista käytetään sosiaali- ja	Tosi

		terveyspalveluihin	
182	Vihr	Kansalaisten luottamus poliittiseen järjestelmään on heikentynyt.	Osittain tosi
183	RKP	Luokkakoon vaikutuksia oppimistuloksiin on tutkittu laajalti eivätkä tutkimustulokset ole millään tavalla yhdenmukaisia.	Tosi
184	RKP	Turussa luokkakoot ovat julkisen talouden huonon tilan seurauksena kasvaneet	Tosi
185	RKP	Oleskeluvuon saaneilla on Suomessa vapaa liikkuvuus,	Tosi
186	RKP	Tampereellakin ollaan pääsääntöisesti oltu tyytyväisiä malliin.	Tarkistaminen mahdolltonta
187	Kok	(maksuton varhaiskasvatus) Parantaa työllisyyttä	Tosi
188	KD	Turussa alueellisia eroja luokkien oppilasmäärissä.	Tosi
189	PS	Turkuun on 2015 invaasioissa ja sen jälkeen tullut pääosin nuoria miehiä elintasopakolaisiksi.	Tarkistaminen mahdolltonta
190	PS	Todennäköisyys siihen on hyvin suuri, että osa tulijoista on jihadisteja	Tarkistaminen mahdolltonta
191	PS	Katujen turvallisuus on laskenut (ja pelko kasvanut.)	Tosi
192	SDP	Alustavasti on esitetty että kuntaveroa leikataan 12,3 %	Tosi
193	Kesk	Tulevien palvelussuhteiden ehtoihin liittyviä asioita on valmisteltu sote- ja maakuntauudistuksen henkilöstön asemaa käsittelevissä ryhmissä.	Tosi
194	Kesk	Ryhmissä on työntekijäjärjestöjen edustus.	Tosi
195	Kesk	Henkilöstön asemaa koskeva lainsäädäntö on vielä tarkistuksessa	Tosi
196	Kesk	Kustannuksia siirtyy sosiaali- ja terveydenhuollon ml. ympäristöterveydenhuolto ja pelastustoimen nettokustannuksia vastaavasti yht. 17,7 mrd. euroa (vuoden 2016 arviolaskelmien mukaan).	Tosi
197	Kesk	(Edistämme uusiutuvia energiamuotoja ja olemme täällä Turussa taistelleet hiilenmüstää energiapolitiikkaa vastaan vuosia) ja puolustaneet muun muassa puistojen kaavoittamista vastaan.	Tosi

198	SDP	Tällä hetkellä kilpailu on alentanut myös hintoja.	Osittain tosi
199	Vihr	(Suuret opetusryhmät, yleiseen opetukseen integroidut erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ilman riittävää tukea, oppilashuolohenkilöstön (psykologit, kuraattorit, terveydenhoitajat, jne.) riittämättömyys, jakotuntien ja rinnakkaisopettajien puute, koulunkäyntiavustajien puute sekä puutteelliset tilat ovat romuttaneet koulutusjärjestelmäämme.) Tämä näkyy heikentyneinä oppimistuloksina ja koulutuksen eriarvoistumisena.	Tosi
200	Kok	Tulosidonnaiset päivähoitomaksut ovat nykyisin yksi suurimmista kannustinloukuista.	Tosi
201	Kok	Nykyisessä muodossaan kaupungin johtamisjärjestelmä on vahvistettu vuoden 2012 alussa.	Tosi
202	Kok	Tällaisenaan järjestelmä on ollut käytössä ainoastaan kuluvaan valtuustokauden,	Tosi
203	Kok	Laittomasti maassa oleskeleville pitää perustuslain mukaisesti turvata oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.	Tosi
204	Vihr	Nykyisin varhaiskasvatus on ilmaista vain eskari-ikäisille.	Tosi
205	Vihr	Suomi vanhenee väestöltään maailman kolmanneksi nopeimmin Japanin ja Saksan jälkeen.	Osittain tosi
206	Kok	Jos turvapaikan hakija on saanut virallisen turvapaikan Suomesta on hänen asuinpaikkansa myös ennalta suunniteltu turvapaikanpäätyksen tekijöiden toimesta.	Epätosi
207	Kok	Osa-aikainen päivähoito edesauttaa lapsen oppimista ja ennaltaehkäsee todistetusti syrjäytymistä.	Tosi
208	Kok	Osa-aikainen, jopa maksuton varhaiskasvatus tukee kotona olevan vanhemman työllistymistä.	Tosi
209	PS	vieraskielisiä enempää 20% luokan koosta koska silloin oppiminen häiriintyy	Tarkistaminen mahdollista
210	Kok	Ymmärtäkseni sote-puolella on ennemminkin pulaa tekijöistä kuin ylitarjontaa	Tosi

211	Kok	Valtuusto päätti juuri viime keväänä, että Turussa ei aleta valmistella pormestarimallia.	Tosi
212	Kok	Subjekttiivinen päivähoito-oikeus parantaa erityisesti naisten asemaa työmarkkinoilla	Tosi
213	Kok	Sote-uudistuksen yhteydessä on tarkoitus supistaa kuluja 3 miljardia vuositasona vuoteen 2029 mennessä.	Osittain tosi
214	Kok	Sote-tehtävät muodostavat noin 40% kunnan tuloista ja menoista.	Tosi
215	Vihr	Tulojen mukaan porrastetut päivähoitomaksut aiheuttavat myös kannustinloukkuja.	Tosi
216	Vihr	Turussa ryhmäkoot ovat isoja, mutta tilanne on parempi muualla	Osittain tosi
217	SDP	Mutta hyvällä julkisella liikenteellä ja kevyen liikenteen väylien suunnittelulla voidaan vähentää yksityisautoilua.	Tarkistaminen mahdotonta
218	Vas	esi- ja perusopetuksen erityisopetuksen laadun kehittämiseen (Tasa-arvoraha) sekä perusopetuksen opetusryhmien pienentämiseen (POP-raha) lopettaminen ja vähentäminen.	Osittain tosi
219	Vas	Suurin osa kuntien budjeteista on tosiaan ollut sosiaali- ja terveystalouteen.	Tosi
220	Vihr	Turussa n. 1/3 opettajista pitää ryhmäkokoja liian suurina ja loput 2/3 sopivan kokoisina.	Tosi
221	Vihr	Vastaava malli on otettu Ruotsissa käyttöön ja siellä yleiset terveydenhuollon kustannukset ovat kasvaneet, (vuokratyöntekijöiden palkkaaminen tullut kalliiksi) sekä resurssipula pahentunut.	Tarkistaminen mahdotonta
222	Vihr	Kunnilta poistuu se osa kustannuksista, mikä on viimeisen n. 10 vuoden aikana kasvanut 3,5%	Tarkistaminen mahdotonta
223	Vihr	Nuorilla ja vanhuksilla on harvemmin omistuksessa autoa	Tosi
224	Vas	Päivähoidon yhteiskunnalliset hyödyt myöhemmän elinajan odotuksen tasaajana ovat valtavat.	Tosi
225	Vas	(Sote uudistus tulee yhteiskunnalle kalliiksi.) Kun kaikki terveydenhuolto	Epätosi

		kilpautetetaan.		
226	KD	Turussa on jopa kolmenkymmenen oppilaan ryhmiä.		Tosi
227	Vihr	Varhaiskasvatukseen osallistumisaste on Suomessa Euroopan alimpia.		Osittain tosi
228	Vihr	Turussa ryhmien koko on pysynyt kutakuinkin saman pitkä.		Tarkistaminen mahdotonta
229	Vas	Sotaa pakenevia on autettava. Kysymys on ihmisoikeuksista.		Tarkistaminen mahdotonta
230	Vihr	kun lasten hoito on ilmaista, etenkin pienituloisten vanhempien halukkuus hakeutua takaisin työelämään kasvaa		Tosi
231	Vihr	Tutkimukset osoittavat, että kävelijöiden ehdoilla rakennettavat kaupungit koetaan viihtyisämmiksi.		Tarkistaminen mahdotonta
232	Vas	Turun hyvinvointitoimialan budjetti on puolet koko kaupungin 1,3 miljardin budjetista.		Osittain tosi
233	Vas	Siitä lähtee soten mukana n. 500 miljoonaa euroa.		Osittain tosi
234	Vas	Turun Varissuo ja Lauste ovat tällä hetkellä Suomen maahanmuuttajavaltaisimmat lähiöt		Tarkistaminen mahdotonta
235	Vihr	Kansainvälisesti katsottuna Suomessa on korkeat maksut varhaiskasvatuksen palveluissa.		Tosi
236	SDP	Jos Turussa siirryttäisiin maksuttomaan varhaiskasvatukseen, nostaisi se kustannuksia nykyisestä 11,3 milj. euroa.		Osittain epätosi
237	SDP	Jos sote- ja maakuntaudistus menee läpi, niin kuntien veroprosentti tulee annettuna valtion taholta,		Osittain epätosi
238	Kok	Sote merkitsee 2/3 kustannuksista.		Epätosi
239	Vihr	syntyvyys on laskenut selvästi Suomessa		Tosi
240	Vihr	Tällä hetkellä kaupungin kolmasluokkalaiset ovat aloittaneet ensimmäisen vieraan kielen opiskelunsa ilman jakotuntien (puoli luokkaa kerralla) mahdollisuutta		Osittain epätosi

241	Vihr	Terveyspalveluita on jo keskitetty,	Osittain tosi
242	Vihr	juuri uutisoitiin Turun olevan Pohjoismaiden 5. ruuhkaisin kaupunki!	Tosi
243	Vihr	Pakolaiset ovat saaneet turvapaikan ja sitä kautta pakolaisstatuksen tarkan selvitystyön kautta.	Tosi
244	Vihr	juuri uutisoitiin Turun olevan Pohjoismaiden 5. ruuhkaisin kaupunki.	Tosi
245	Vas	Ilmainen päivähoito helpottaa vanhempien paluuta työelämään.	Tosi
246	Vas	Turussa on pula päivähoitopaikoista ja jonot ovat valtavat.	Osittain tosi
247	Kesk	Asiantuntijoiden mukaan ensimmäisinä elinvuosinaan lapsi saa parasta varhaiskasvatusta omilta vanhemmiltaan.	Tarkistaminen mahdotonta
248	Kesk	Turussa on säästetty viime vuosina esim. kouluista ja opetuksesta	Epätosi
249	Kesk	eikä sijaisia ole palkattu	Epätosi
250	KD	Liikennevolymit voivat juuri nyt olla historiallisessa huipussaan. Autoalan tiedotuskeskus/liikennesuorite ennakoi tulevaa laskua.	Epätosi
251	Vihr	Sen lisäksi maksuton varhaiskasvatus lisäisi päivähoidon arvostusta, osallisuutta ja helpottaisi erityisesti naisten pääsyä työelämään - se vähentäisi kannustinloukkoja työhön paluulta.	Tosi
252	Vihr	poikien heikommat oppimistulokset	Osittain tosi
253	Vihr	ja yhä useamman nuoren pojan syrjäytyminen koulutuksesta peruskoulun jälkeen	Tosi
254	PS	Turussa ei ryhmäkokoja kasvateta, kaupungin oma päätös	Tosi
255	Kok	Turun kaupunginvaltuusto päätti vuonna 2016, ettei Turku siirry pormestariin.	Tosi
256	Kok	Lasten hyvinvointiin vaikuttaa myös vanhemman hyvinvointi	Tosi
257	Vihr	Ei ole vielä määritely, paljonko maakuntahallinnon osuus veroäyristä on	Osittain epätosi
258	Vas	Tasa-arvoinen varhaiskasvatus on ihmisoikeus	Epätosi
259	RKP	(On lapsen oikeus saada kolmevuotiaasta alkaen kasvaa ryhmissä ja saada laadukasta varhaiskasvatusta leikin lomassa. Tältä osin byrokratiaa voitaisiin	Tosi

		keventää poistamalla maksut.) MLL ei tätä vielä kannata, sillä se epäilee, saadaanko lisähenkilökuntaa tarpeeksi.	
260	RKP	Suomi on Euroopan harmaantuvinta osaa.	Tosi
261	Vihr	Sosiaali- ja tervydenhuollon kustannukset vievät kaupungin budjetista yli puolet,	Osittain tosi
262	Vihr	Autopaikkojen määrä uusissa kaavoissa nostaa rakentamisen hintaa ja siten asumiskustannuksia.	Tosi
263	Vihr	Valtuustolle on luvattu kevään aikana selvitys eri pormestarialleista.	Epätosi
264	SDP	Nyt kaavassa on yksi autopaikka per asunto.	Epätosi
265	PS	lapsi omaksuu vieraan kielen n.vuodessa.	Tarkistaminen mahdotonta
266	PS	nykyinen kaupunginjohtaja Randell ja kaupungin päälakimies Jyrkinen ovat sekantuneet 1600 euron vahingonkorvauksen estämiseen,joka oli lumiauran aiheuttama ja jonka tilaajavastuulaki määräsi kaupungin asiaa tutkimaan sekä lain mukaan myös korvauksen maksettavaksi saattamaan.	Tarkistaminen mahdotonta
267	SDP	Lisäksi päivähoitomaksut aiheuttavat merkittävän kannustinloukun työllistymiselle ja heikentävät siten erityisesti naisten osallistumista työelämään.	Tosi
268	SDP	Hallituksen lakiesityksen mukaan työsuhteet siirtyvät SOTE-uudistuksessa maakuntahallinnon alaisiin yksiköihin.	Tosi
270	Kok	maakuntahallintoa ja sote-uudistusta koskevassa hallituksen esityksessä esitetyn vajaan 13 % veroprosentin laskun.	Tosi
271	SDP	Nykyhallituksen suunnitelman mukaan kuntaverotus laskee maakuntaverotuksen myötä.	Tosi
272	SDP	Turvapaikan saatuaan ihmiset voivat hakeutua asumaaan mihin haluavat. Turku on vetovoimainen tässä, sillä kaupungissa on jo merkittäviä maahanmuuttajayhteisöjä. (pormestarihalli) Turun sdp olisi jo tällä kaudella aloittanut valmistelun	Tosi
273	SDP	Turun nykyinen progressiivinen päivähoitomaksu, jossa hinta on 0-290 euroa	Tosi
274	Vas		Tosi

		kuukaudessa vanhempien tulotason mukaan,		
275	Vas	Turussakin on paljon jättiluokkia, joissa on lähemmäs 30 oppilasta		Tosi
276	Vas	Veronmaksajien keskusliiton mukaan sote- ja maakuntaudistuksen vaikutus kuntaveroon olisi Turussa -1,16 %.		Tarkistaminen mahdolltonta
277	PS	kunnat ovat velkaisia.		Tosi
278	PS	Opettajien määrä vähentynyt tiukan talouskurin takia.		Osittain tosi
279	PS	Myös lasten oppimisvaikeudet ovat lisääntyneet.		Tarkistaminen mahdolltonta
280	Vas	Opettajien työtaakka on todella iso ja pahoinvointi kasvaa koko ajan, tuoreen Kunta10- kyselyn tulosten mukaan opettajien jaksaminen on vaarassa.		Tarkistaminen mahdolltonta
281	Vas	Nyt on tilanne, jossa pääluottamusmiehiä on heitetty valmistelukouksista pihalle.		Tarkistaminen mahdolltonta
282	Vas	Ympäristöteknologia nimenomaan synnyttää uusia työpaikkoja, esimerkiksi aurinkopaneelien valmistaminen on Suomessa ja nimenomaan täällä Varsinais-Suomessa kasvava ala.		Tosi
283	Vas	Salonkin seutukunta on saanut uusia työpaikkoja aurinkopaneelien valmistamisesta,		Tosi
284	Vas	Joukkoliikennettä suosivat esimerkiksi vähävaraiset ja naiset.		Osittain tosi
285	Vihr	Näin toimii tällä hetkellä esikoulu: sen varhaiskasvatuksellinen osuus on maksuton, muun hoitopäivän perheet maksavat.		Tosi
286	Vihr	tutkimustulokset kertovat, että varhaiskasvatuksesta on eniten hyötyä niille lapsille, joiden lähtökohdat ovat heikot ja perheissä on paljon ongelmia. Varhaiskasvatus helpottaa lapsen koulun aloittamista ja vähentää riskiä syrjäytyä.		Tosi
287	Vihr	monissa tutkimuksissa on todettu, että juuri heikoimmista taustoista tulevat oppilaat hyötyvät eniten pienistä opetusryhmistä.		Tosi
288	Kok	Vastaanottokeskuksia lakkautetaan Varsinais-Suomen alueella yhä enemmän		Tarkistaminen mahdolltonta

289	Vihr	Tarjoamalla päivähoidosta varhaiskasvatus (n. 4 tuntia päivässä) ilmaiseksi varmistetaan, että kaikki lapset pääsevät varhaiskasvatuksen piiriin. Tällä on myös positiivisia vaikutuksia nuorten naisten työllisyyteen.	Tosi
290	Vihr	Satoja ihmisiä hukkuu viikoittain Välimereen etsiessään turvallista paikkaa elää.	Osittain epätosi
291	KD	Toki sote-kulut ovat olleet iso osa kuntien kuluista (noin 50%)	Tosi
292	PS	Jo joka kymmenes turkulainen puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia.	Tosi
293	PS	Turun asema yhtenä Suomen suhteellisesti suurimmista ulkomaalaiskeskittymistä vahvistuu edelleen pikavauhtia ja työtön ulkomaalaisväestö kasvaa.	Osittain tosi
294	PS	...vahvistuu edelleen pikavauhtia...	Tosi
295	PS	...ja työtön ulkomaalaisväestö kasvaa.	Osittain tosi
296	Kok	Meillä on kouluissa paljon pienemmät ryhmät, kuin vaikka parikymmentä vuotta sitten.	Tarkistaminen mahdollista
297	Kesk	Sipilän hallituksen linjauksen mukaan pienituloisimpien varhaiskasvatusmaksuja alennettiin.	Tosi
298	Vihr	Esimerkkinä voi esittää Kalifornian, Yhdysvaltojen isoimman talous- ja suurimman työssäkäyntialueen, (jonka talouskasvu on edistänyt vahva cleantech -tuotanto)	Tosi
299	Vihr	Turkulaista 80 prosenttia asuu viiden kilometrin päässä keskustasta	Tosi
300	Vihr	Turkuun, Kaarinaan ja Raisioon suunnitellun raitiotieverkoston varrella sijaitisi hieman yli 50 prosenttia kaikista alueen kauppakiinteistöistä, hieman alle 60 prosenttia asuinkiinteistöistä ja lähes 90 prosenttia toimistokiinteistöistä	Osittain tosi
301	Kok	Varhaiskasvatus parantaa myöhempiä oppimistuloksia ja ehkäisee syrjäytymistä.	Tosi
302	Kok	Opetusryhmien koot ovat taloudellisten syiden vuoksi kasvaneet jatkuvasti. Suuremmilla ryhmäkoilla on negatiivinen vaikutus oppimiseen yksilökohtaisen opetuksen vähentyessä.	Tosi
303	Kok	Valtionvarainministeriö on joulukuussa 2016 arvioinut kuntaveron laskevan noin 12 %-yksiköllä, sillä suuri osa kuntien vastuista siirtyy maakunnille.	Tosi

304	Vihr	Viime vuoden lopulla muunkielisen väestön määrä ylitti 20 000 hengen rajan, mikä kertoo kaupungin maahanmuuttajajähtöisön vetovoimasta.	Osittain tosi
305	SDP	Tämä asettaisi lapset yhdenvertaisempaan asemaan ja kannustaisi äitejä työelämään. Tällä hetkellä päivähoitomaksut iskevät pehimmin keskituloisiin ja esim. jo kahden lapsen päivähoitomaksut voivat horjuttaa taloudellista tilannetta niin, että työssäkäynti ei juuri kannata,	Tosi
306	SDP	mikä taas johtaa mm. naisten ja miesten palkkaeroihin sekä pienempään eläkekertymään.	Tosi
307	SDP	Ruotsi otti 2015 vastaan 160000 pakolaista,	Epätosi
308	SDP	me 15000.	Epätosi
309	Vihr	Turku pystyy samaan aikaan kasvattamaan talouttaan ja vähentämään ekologista jalanjälkeään, Saksa ja (Kalifornia) näyttävät esimerkkiä kyseisessä toiminnassa.	Tosi
310	PS	TomTommin ruuhkaraportin mukaan (Turkulainen 21.2.2017) Turku on pohjoismaiden viidenneksi ruuhkaisin kaupunki.	Tosi
311	PS	Tunnettu tosiasia on, että turvapaikan saaneet keskittyvä pääkaupunkiseudulle ja tänne Turkuun.	Osittain tosi
312	Kok	Kokoomuksella on puoluekokouspäätös pitkän tähtäimen tavoitteesta, jolla tarjottaisiin osa-aikainen maksuton varhaiskasvatus.	Tosi
313	Kok	Kaupunginvaltuusto on tehnyt asiasta päätöksen viime vuonna.	Tosi
314	PS	Ongelmat näkyvät jo Pisa-tulosten laskussa sekä opettajien jaksamisessa.	Tosi
315	PS	Kyllä, mutta pormestari tulisi tällöin valita kansanäänestyksellä eikä valtuuston toimesta. Tämä edellyttäisi lakimuutosta.	Tosi
316	Vas	Keskustassa on liian vähän viheralueita sekä kevyen liikenteen väyliä ja liian korkeat nopeusrajoitukset ja siksi se ei ole viihtyisä asukkaiden mielestä, kuten tuoreet gallupit ovat kertoneet.	Tarkistaminen mahdollista
317	Vas	Toriparkin rakentaminen on jyrätty yritysten lobbaamisella läpi, vaikka turkulaisten enemmistö ei sitä halua.	Tarkistaminen mahdollista

318	Vas	Turku pyrkii kestävän kehityksen kärkikaupungiksi ja olemaan hiilineutraali vuoteen 2040 mennessä	Tosi
319	Vihr	Päivähoitoon osallistuminen Suomessa on Euroopan matalimpia	Osittain tosi
320	Kok	Ensimmäinen askel eli varhaiskasvatustuksien alentaminen on jo otettu ja tullut voimaan 1.3.	Tosi
321	Kok	uuden opetussuunnitelman mukainen koulu voi olla myös luokaton tai muuten ryhmäkooltaan joustava	Tosi
322	Vihr	kuntaliitoksia tehtäessä että työntekijöillä on viiden vuoden irtisanomissuojat.	Tarkistaminen mahdollista
323	Vihr	Pätevistä lastentarhaopettajista on jo nyt pula.	Tosi
324	Kok	Varhaiskasvatus on tutkimusten mukaan vaikuttavin osa koulutusta.	Osittain tosi
325	Kok	Vastuu on kuitenkin aina valituilla päättäjillä. Pormestarin malli on käytössä suurimmassa osassa länsimaita.	Tarkistaminen mahdollista
326	Kok	Uudistus tuo haasteita sijoittaa n.215000 työntekijää	Tosi
327	Vihr	Parkkipaikkojen määrä on päätetty Turussa kaavakohtaisesti	Tosi
328	Kok	päivähoitomaksut tulisi porrastaa kuten Turussa nykyään tehdäänkin.	Tosi
329	Vihr	Turussa muutamat keskeiset pyöräväyläsuunnitelmat ovat lojuneet vuosikautia pöytälaatikossa	Tosi
330	Vihr	Nyt kuusivuotiaiden esikoulu on maksuton,	Tosi
331	Kok	Samalla se parantaa välillisesti naisten asemaa työmarkkinoilla poistamalla kannustinloukkuja.	Tosi
332	Kok	Noin puolet Turun kaupungin budjetista on sosiaali- ja terveysmenot	Tosi
333	Vihr	Turussa peruskouluissa luokkakoot ovat lain puitteissa	Tosi
334	Vihr	, mutta jo toisella asteella luokkakoot ovat aavistuksen liian isoja	Tarkistaminen mahdollista
335	Kesk	Ilmainen lasten päivähoito helpottaisi etenkin vähemmän koulutettujen naisten	Tosi

		työllistymistä poistamalla kannustinkiilan.	
336	Vihr	Suomessa varhaiskasvatukseen osallistuu vähemmän lapsia kuin Euroopassa keskimäärin.	Tosi
337	Vihr	Pariisin ilmastopimuksessa on asetettu kunnianhimoinen tavoite pysäyttää ilmaston lämpeneminen 1,5 asteeseen.	Tosi
338	Vihr	Tavoitteeseen pääseminen vaatii ilmastotutkijoiden mukaan välittömiä ja merkittäviä muutoksia.	Tosi
339	Kok	Pedagoginen varhaiskasvatus on tutkitusti vaikuttavinta koulutusta lapsen koulupolulla ja siksi jokaiselle lapsella on turvattu oikeus saada varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa eli neljä tuntia päivässä.	Osittain tosi
340	PS	Autopaikkoja kaavoituksessa säätelee maankäyttö- ja rakennuslaki.	Tosi

Ehdokkaiden mahdollisia kirjoitusvirheitä ei ole korjattu.

Taulukko 29. Vaalikoneiden totuusarvotaulukot.

	N	%
Tosi	120	62,2
Osittain tosi	28	14,5
Osittain epätosi	5	2,6
Epätosi	13	6,7
Ei tarkistettavissa	27	14
Yhteensä	193	100

Ehdokkaat pysyvät vaalikoneväitteissään totuudessa pääsääntöisesti hyvin: tosien ja osittain tosien väitteiden yhteenlaskettu osuus on 76,6 prosenttia kaikista tarkistetuista väitteistä. Puolueiden vaaliohjelmissa vastaava luku on 80,3, joten totuudessa pysymisen suhdeluvut ovat vaalikoneessa ja ohjelmissa varsin linjassa.

Sama toistuu epätosien ja osittain epätosien väitteiden kohdalla: ohjelmissa näiden yhteenlaskettu osuus on 11,6 prosenttia, ja vaalikoneissa 9,3 prosenttia.

Selvin ero ohjelmien ja vaalikoneiden välillä näkyy ei tarkistettavissa olevien väitteiden osuudessa. Vaalikoneen tarkistettavista väitteistä 14 prosenttia oli sellaisia, jotka eivät olleet kohtuullisessa ajassa faktantarkistuksen keinoin tarkistettavissa. Vaaliohjelmissa vastaava osuus oli 8,2 prosenttia.

Ei valehtelematta myydä.

Rikkaalta varastetaan, vanhalle valehdellaan.

Taulukko 30. Vaalikoneväitteiden totuusarvot puolueittain.

		Tosi	Osittain tosi	Osittain epätosi	Epätosi	Ei tarkistettavissa
VAS	%	38,5	23,1		11,5	26,9
	N	10	6		3	7
SDP	%	52,9	11,8	11,8	17,3	5,9
	N	9	2	2	3	1
VIHR	%	62,7	18,6	5,1	1,7	11,9
	N	37	11	3	1	7
PS	%	42,9	23,8		4,8	28,6
	N	9	5		1	6
KD	%	66,7	16,7		16,7	
	N	4	1		1	
KESK	%	80			13,3	6,7
	N	12			2	1
RKP	%	83,3				16,7
	N	5				1
KOK	%	79,1	7		4,7	9,3
	N	34	3		2	4

Mikään puolue ei aivan silmiinpistävästi erotu totuusarvojakaumassaan muista puolueista. Väitteiden N:t ovat sen verran pieniä, että etenkin pienempien kokonaisväitemäärien kohdalla yksikin väite jossain totuusarvoluokassa voi nostaa sen suhteellista osuutta merkitsevästi.

Tosien ja osittain tosien väitteiden yhteenlaskettu prosenttiosuus vaihtelee puolueiden välillä seuraavasti: Vas 61,6 %, SDP 64,7 %, PS 66,7 %, Kesk 80 %, Vihr 81,3 %, RKP 83,3 %, KD 83,4 % ja Kok 86,1 %. Puolueiden ehdokkaat pysyvät siis vaalikoneissa pääasiassa erittäin hyvin faktaväitteissään totuudessa.

Epätodet ja osittain epätodet väitteet jakautuvat puolueiden kesken suhteellisen tasaisesti: usealla puolueella on yksittäisiä väitteitä kummassakin tai jommassakummassa totuusarvoluokassa, mutta mikään puolue ei selvästi erotu tässä epäedukseen N:ien ollessa hyvin pieniä.

Jonkin verran vaihtelua sen sijaan on niiden väitteiden kohdalla, joidentarkistaminen ei ollut mahdollista. Vasemmistoliiton (26,9 %) ja perussuomalaisten (26,1 %) ei tarkistettavissa olevien väitteiden osuus erottuu selvästi muista puolueista, joiden vastaavat prosenttiosuudet ovat 6,3 % – 16,7 % välillä.

Taulukoissa 30 ja 31 on esitetty totuusarvopäätelmien perustelut. Väitteet on nähtävissä id-numeron perusteella edempänä kirjassa.

Taulukko 31. Vaaliohjelmaväitteiden totuusarvojen perustelut.

ID	Perustelu	Lyhyt lähde
1	Väite on tosi. Vasemmistoliitto ei kunnallisvaalien 2012 jälkeen lähtenyt enää mukaan Turun valtuustoryhmien väliseen sopimukseen, eli ns. Turku-sopimukseen.	turku.fi; Turku-sopimus
2	Väite on tosi. Tutkimusten mukaan kulttuurilla on selviä myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi aivoterveysteen, liikeratolhin, sosiaaliseen vuorovaikutukseen yms.	Tutkimuskirjallisuus
3	Väite on tosi. Kunnilla on esimerkiksi taloudellisia velvoitteita pitkäaikaistyöttömistä. Kunta joutuu maksamaan puolet työmarkkinatuesta sen maksukauden jälkeen, jonka aikana työttömälle on maksettu työmarkkinatukea yhteensä 300 päivältä ja 70 % työmarkkinatuesta sen maksukauden jälkeen, jonka aikana työttömälle on maksettu työmarkkinatukea yhteensä 1000 päivältä.	Työttömyysturvalaki
4	Väite on tosi. Uusin tutkimustieto korostaa varhaisten vuosien merkitystä ja tutkimusten mukaan varhaiskasvatus tasoittaa lasten terveys- ja hyvinvointieroja.	Opetus- ja kulttuuriministeriö
5	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllistymiselle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
6	Väite on tosi. Suomessa vanhempainvapaata pitävät lähes yksinomaan äidit, joten päivähoitomaksujen kannustinloukku kohdistuu nimenomaan naisiin.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
7	Väite on epätosi. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut määräytyvät sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain ja asetuksen mukaisesti, mutta laki määrittelee vain enimmäishinnan. Kunta pystyy omalla päätöksellään tarjoamaan päivähoitoa ilmaiseksi. Esimerkiksi Kustavi tarjoaa ilmaista päivähoitoa kaikille lapsille.	Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista; Kustavin kunta
8	Väite on tosi, sillä vain alle 1% turkulaisista peruskoulunsa päättäneistä ei ole viime vuosina sijoittunut jatko-opintoihin.	Turun kaupungin tilastot

9	Väite on tosi. Turun ammattikorkeakoulu on kuluneen viiden vuoden aikana lisännyt yhteistyötä ammatillisen koulutuksen toimijoiden kanssa. Yhteistyötä pyritään valitun linjan mukaisesti tekemään mahdollisimman monella saralla, esimerkiksi Finnway-learning koulutusvientiprojektissa, koulutuksessa, palveluissa ja tutkimuksessa.	Turun ammattikorkeakoulun kumppanuuuspäällikkö Kirsti Virtanen (puhelinkeskustelu 27.3.2017)
10	Väite on tosi. Keskiasteen suorittaneista noin puolet työllistää itsensä yrittäjinä. Etenkin freelance-yrittäjien osuus on kasvanut kuluneen kymmenen vuoden aikana.	Opetushallitus; Tilastokeskus
11	Väite on osittain tosi. Lukiovertailuja julkaisevat vuosittain Helsingin Sanomat, MTV Uutiset, STT ja Yleisradio. Vuonna 2016 Turun lukioista kolme oli edellä mainittujen tahojen listauksen kymmenen kärjessä - ei kuitenkaan korkeimmilla sijoituksilla. Koska väitteen muotoilu antaa ymmärtää että Turun lukiot olisivat maan parhaita, mutta tosiasiassa yksikään niistä ei ole kärjessä, väitettä ei katsota todeksi. Koska turkulaisia lukioita on kuitenkin aivan kärjen tuntumassa, väite saa totuusarvon osittain tosi.	HS; MTV; STT; Yle
12	Väite on osittain tosi. Kaskenlinnan ja Mäntykodin pitkäaikaissairaanhoidotyksiköt muutettiin tehostetun palveluasumisen yksiköiksi keväällä 2015. Muutos kumpusi vuoden 2015 alussa voimaantulleesta ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvluista annetusta laista, ja sitä käsiteltiin sosiaali- ja terveystalvutakunnassa, kaupunginhallituksessa ja kaupunginvaltuustossa tammi-maaliskuussa 2015. Koska SDP:n aloitetta tai esitystä asiaan liittyen ei kuitenkaan kohtuullisessa ajassa löytynyt, väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Turun sosiaali- ja terveystalvutakunnan, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston pöytäkirjat
13	Väite on tosi. Asiakkaalla on aina halutessaan oikeus kieltäytyä kunnan tarjoamasta palvelusetelistä.	Sitra; Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä
14	Väite on tosi. Strategisessa Hyvinvointi ja aktiivisuus -ohjelmassa on seuraava kirjaus: Otetaan kokeiluna käyttöön sosiaalinen luototus ja arvioidaan sen vaikutukset.	Strateginen Hyvinvointi ja aktiivisuus -ohjelma
15	Väite on tosi. Turun tavoitteena on olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2040 mennessä. Uusiutuvien energiamuotojen käytön tavoitellaan ylittävän fossiilisten muotojen käytön vuonna 2020.	Turun kaupunki

16	Väite on tosi, uusiutuvan energian käyttöä on todella lisätty Turussa. Tästä ovat konkreettisia esimerkkejä Orikedon hakelämpökeskus sekä Kakolan jätevedenpuhdistamon lämmön talteenotto ja biokaasun tekeminen puhdistamolietteestä sekä höyryn tuottaminen puukaasusta. Vuonna 2017 Turun Luolavuoreen valmistuu Suomen suurin pellettilaitos tuottamaan uusiutuvaa vara- ja huippuvoimaa ja 2017 Naantaliin uusi monipolttovoimalaitos.	Turun kaupunki
17	Väite on tosi. Turun väkiluku kasvaa jo kymmenettä vuotta peräkkäin niin, että jokaisen vuoden kasvu on edellistä nopeampaa. Kasvu on ollut ennusteita nopeampaa.	Turun kaupunki; Tilastokeskus
18	Väite on tosi. Vuonna 2015 Turussa muunkielisiä oli 10,1 %. Luku on ollut kasvussa vuodesta 1930 lähtien.	Tilastokeskus; väestölaskennat
19	Väite on osittain tosi. Turun väkilukuun suhteutettu ulkomaalaisten osuus oli Suomen kunnista 16. suurin vuonna 2012. Suurista kaupungeista vastaava sijoitus oli 4. Koska väkilukuun suhteutettuna Turku on ulkomaalaisten määrässä kaikista kunnista vasta 16., ei väitettä katsota todeksi. Koska suurten kaupunkien osalta Turku on 4. ja kaikkien kuntien osaltakin 20. kärjessä, katsotaan väite osittain todeksi.	Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline
20	Väite on tosi, sillä ulkomaalaisten muuttoliike Turkuun on ollut kasvussa.	Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline
21	Väite on osittain tosi. Työttömän ulkomaalaisväestön osuus Varsinais-Suomessa on ollut kasvussa vuodesta 2007 vuoteen 2016 (Tammikuun mittauspiste). Turun tilastoja asiasta ei ole saatavilla, mutta ELY-keskuksen asiantuntijan mukaan Turku on Varsinais-Suomen maahanmuuttajakeskittymä ja väitteen sisällön osalta Varsinais-Suomen tilastot ovat sovellettavissa Turun kohdalla. Koska vuonna 2017 tammikuussa työttömiä ulkomaalaisia oli kuitenkin hieman vähemmän kuin vuosi aiemmin, ei väitettä katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline; ELY-keskuksen analyttikko
22	Väite on epätosi, sillä ulkomaalaislaki (30.4.2004/301) ei määrittele turvapaikkapäätöksen olevan tilapäinen tai väliaikainen.	Ulkomaalaislaki; Maahanmuuttovirasto

23	Väite on epätosi. Maahanmuuttoviraston mukaan turvapaikan saaneet saavat jäädä Suomeen, ja heihin kohdennetaan kotoutustoimia. Lähtökohtana ei ole kotiinpaluu, vaan kotoutuminen Suomeen.	Ulkomaalaislaki; Maahanmuuttovirasto
24	Väite on osittain tosi. Sisäministeriön tilastojen mukaan vuosina 2015–2016 tehdyistä turvapaikkapäätöksistä noin 26 prosenttia on ollut myönteisiä. Kielteisen turvapaikkapäätöksen yhteydessä tehdään käännätyispäätös. Kielteisestä päätöksestä voi valittaa, ja valitusaikojen puitteissa oleskelu Suomessa voi kestää miltei kaksi vuotta. Turvapaikkapäätös on pysyvä riippumatta siitä, työllistyykö henkilö Suomessa, ja miten tilanne hänen lähtömaassaan kehittyy.	Sisäministeriö; Maahanmuuttovirasto; ulkomaalaislaki
25	Väite on tosi. Perussuomalaiset ovat kuluneen valtuustokauden aikana tehneet useita esityksiä esimerkiksi maahanmuuttoon ja vastaanottokeskuksiin liittyen. Ulkomaalaispolitiikkaan liittyviä valtuustoaloitteita perussuomalaiset eivät ole kuluneen kauden aikana tehneet.	Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat; Turun perussuomalaiset
26	Väite on tosi. Perussuomalaisten Mikael Miikkola oli ainoa, joka jätti erivän mielipiteen kaupunginhallituksen päätökseen, jonka mukaan Suomen Punaisen Ristin Varsinais-Suomen piirin vastaanottamien turvapaikanhakijoiden hätämajoitustilaksi osoitetaan esittelyssä mainituista tiloista välittömästi käyttötarkoitukseen luovutettavissa olevat tilat kiinteistöimialan johtajan päätöksellä.	Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat
27	Väite on tosi. Vieraskielinen maahanmuuttajaväestö on keskittynyt Turussa erityisesti kolmelle pienalueelle, Varissuolle, Lausteelle ja Halisiin, joissa heitä on sekä määrällisesti että suhteellisesti selvästi eniten. Yli 36 prosenttia kaikista Turun vieraskielisistä asui edellä mainituilla kolmella pienalueella vuoden 2011 lopussa.	Siirtolaisinstituutti
28	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä virallista tilastotietoa mainittujen kaupunginosien turvallisuudesta, esimerkiksi rikosten määrästä ei ole saatavilla.	Siirtolaisinstituutti
29	Väite on osittain epätosi. Aiheesta on jätetty valtuustoaloite (Kattelus KOK ja Ratilainen VIHRI), mutta kaupunginvaltuuston käsittelyssä se ei ole muutoin ollut.	Turun kaupunginvaltuuston sekä sosiaali- ja

	Perussuomalaisten Pirjo Lampi jätti kuitenkin sosiaali- ja terveyslautakunnan päätökseen koskien paperittomien henkilöiden terveydenhuollon järjestämistä eriävän mielipiteen, joten väitettä ei katsota epätodeksi vaan osittain epätodeksi.	terveyslautakunnan pöytäkirjat
30	Väite on tosi. Perussuomalaisten Mikael Miikkola oli ainoa, joka esitti hankkeen hylkäämistä, ehdotuksen rautessa kannattamattomana.	Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja
31	Väite on tosi. Perussuomalaisten kansanedustajat tekivät 8.2.2013 yhdessä Vasenyhmän edustajien kanssa välikysymyksen (1/2013) hallituksen talous- ja teollisuuspolitiikasta, missä käsiteltiin esimerkiksi telakkateollisuutta.	Valtiopäiväasiakirjat
32	Väite on tosi. Yrityksen julkista rahoitusta lisäämällä voidaan tukea pk-yritysten kasvua, mikäli rahoitusmarkkinoiden epätäydellisyys on keskeinen ongelma. Vuonna 2009 EU antoi tilapäiset valtiontukitoimenpiteet rahoituksen turvaamiseksi meneillään olevan finanssi- ja talouskriisin aikana. Pk-yritysten kasvuhaasteet eivät kuitenkaan välttämättä johdu ensisijaisesti rahoitusongelmista. Tuetulle 1–10 henkilöä työllistävälle yritykselle myönnettiin vuosina 2003–2012 kokonaisuudessaan keskimäärin 13 000 euroa suoria tukia yritystä kohden, kun tuetulle yli 500 hengen yritykselle myönnettiin suoria tukia samalla aikavälillä keskimäärin noin 380 000 euroa. Alle 10 henkeä työllistävälle yritykselle myönnettyjen tukien määrä suhteessa liikevaihtoon oli kokonaisuudessaan lähes 50-kertainen kaikkiin yli 250 henkilöä työllistäviin yrityksiin verrattuna. Mainitut esimerkit lukeutuvat valtion tukitoimiin.	EU:n valtiotukisääntöjen käsikirja; Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
33	Väite on tosi, sillä Turku todella on muuttovoittoinen kaupunki.	Tilastokeskus
34	Väite on tosi. Turun seudun muuttoliikkeen aluetaloudelliset vaikutukset ovat vähäiset.	Tilastokeskus
35	Väite on tosi, sillä suuri osa Turkuun tulijoista on opiskelijoita.	Tilastokeskus
36	Väite on epätosi, sillä Turussa teollisuuskaavoittamista ei ole väitetyllä tavalla säädelty. Jokainen kaava käsitellään erikseen, eikä esimerkiksi rakennusten ulkonäköön liittyviä kaavapäätöksiä juurikaan tehdä.	Turun yleiskaava; kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnan puheenjohtaja (puhelinkestelu 1.3.2017)

37	Väite on tosi. Kaikki perussuomalaiset valtuutetut äänestivät toriparkin mahdollistavan kauppatorin asemakaavan uudelleenvalmistelusta vastaan. Perussuomalaisia valtuutettuja oli mukana 26.1.2015 jätetyssä valtuustoaloitteessa, jossa vaadittiin kansanäänestystä toriparkista.	Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirjat
38	Väite ei ole tarkistettavissa. Tutkimuskirjallisuudessa on kaksi teoriaperinnettä asiasta, joista toinen uskoo siihen että valvonnalla tai kontrollilla vähennetään rikollisuutta ja sen pelkoa ja toinen että valvonnan tai kontrollin haitta ylittävät niistä saatavat hyödyt. Täten väitteelle ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa ja se ei näin ole tarkistettavissa.	Tutkimuskirjallisuus
39	Väite on epätosi. Pelastusopistolta saadun tilaston mukaan palo- ja pelastustoimen henkilöstön ikäjakauma on ollut vuosina 2004–2015 varsin muuttumaton. Koko Suomen ikärakenteeseen nähden alle 40-vuotiaita palomiehiä on hieman väestön vastaavan ikäisten osuutta vähemmän, 40–49-vuotiaita enemmän ja sitä vanhempia taas vähemmän. Tuoreimpia henkilöstömuutoksia ei tilastoissa vielä näy. Kaksi edellistä vuotta on Varsinais-Suomen Aluepelastuslaitoksella mennyt "nollabudjetilla", eli kuluja ei ole aiempien vuosien tapaan enää kasvatettu. Varsinaisista säästöistä ei siis ole kyse. Budjetin sisäiset uudelleenjärjestelyt eivät ole kohdistuneet lainkaan palo- ja pelastustoimintaa suorittavaan henkilöstöön. Joitain henkilöstösäästöjä on saatu hallinnon virkojen jättämättä jättämisellä. Pelastusopiston tilaston jälkeenkään palo- ja pelastushenkilöstön ikäjakaumassa ei ole tapahtunut suuria muutoksia suuntaan tai toiseen.	Pelastusopiston tilastot; V-S Aluepelastuslaitoksen pelastuspäällikkö (Puhelinkeskustelu 28.2.2017)
40	Väite on tosi, sillä Turun ratapiha on ns. kemikaalirataapiha, ja se sijaitsee ydinkeskustassa.	Liikennevirasto; Turun seudun rataympäristöselvitys
41	Väite on tosi. Suomen väestö kasvaa, mutta kasvun vauhti on kuitenkin hidastunut.	Tilastokeskus
42	Väite on tosi. Turussa ruoka-apua käyttää noin 2500 ihmistä. Paikallinen ruoka-aputoiminta on erilaisten järjestöjen ja seurakuntien organisoimaa työtä.	Luonnonvarakeskus
43	Väite on tosi. Turussa oli vuonna 2015 yksinasuvia 51 152. Koko kaupungin asukasluku oli 185 908. Vuonna 2014 Turussa oli suhteessa eniten yksinasuvia Suomessa.	Tilastokeskus

44	Väite on epätos, mikäli psyykkisen pahoinvoinnin määrää mitataan lääkkeiden kulutuksella. KELA:n mukaan: "Kalktien psyykenlääkkeiden yhteenlaskettu kulutus Suomessa on vähentynyt 12 % vuosina 2009–2015. Eniten on vähentynyt perinteisten unilääkkeiden ja rauhoittavien lääkkeiden kulutus. Masennuslääkkeiden kulutuksen viime vuosiin saakka jatkunut kasvu on tasaantunut. Myös psykoosilääkkeiden kulutuksen kasvu on hidastunut viimeisten viiden vuoden aikana. Psyykenlääkkeistä sairausvakuutuskorvauksia saaneiden määrä on myös pienentynyt viime vuosina. Unilääkkeistä korvausta saaneiden määrä väheni 34 % ja rauhoittavista lääkkeistä korvausta saaneiden määrä väheni 24 % vuosina 2009–2015. Masennuslääkkeistä korvausta saaneiden määrä on vähentynyt vuodesta 2012 alkaen."	Kansaneläkelaitos
45	Väite on tosi. Turun kuudessa korkeakoulussa opiskelee yhteensä noin 40 000 opiskelijaa, jotka ovat opiskelijakuntiansa kautta järjestäytyneet "ryhmä 40 000:ksi".	Turun korkeakoulut
46	Väite on tosi. Turun seutukunnan asema BKT/asukas -vertailussa on parantunut viime vuosina maan toiseksi korkeimmaksi.	Tilastokeskus; Turun kaupunki
47	Väite on tosi, sillä Turussa on kuusi korkeakoulua: Turun yliopisto, Åbo Akademi, Turun ammattikorkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Yrkeshögskolan Novia ja Humanistinen ammattikorkeakoulu.	Turun kaupunki
48	Väite on tosi, sillä Turussa on useita toisen- ja perusasteen oppilaitoksia.	Turun kaupunki
49	Väite on tosi. Uusin tutkimustieto korostaa varhaisten vuosien merkitystä ja tutkimusten mukaan varhaiskasvatus tasoittaa lasten terveys- ja hyvinvointieroja, parantaa lasten myöhempiä oppimistuloksia sekä ehkäisee syrjäytymistä.	Opetus- ja kulttuuriministeriö; Opetushallitus
50	Väite on tosi. Turun tavoite on olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2040 mennessä.	Turun kaupunki
51	Väite on tosi. Turun kaupunginhallitus päätti 25.4.2016, että kaupungin kärkihankkeista ensimmäisenä käynnistetään Kupittaaan alueen Kampus ja tiedepuisto.	Turun kaupunki; Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja
52	Väite on tosi. Väestöryhmien väliset terveyserot ovat kasvaneet viime vuosina.	Sosiaali- ja terveysministeriö
53	Väite on tosi. World Economic Forumin peruskouluvvertailussa Suomi on sijoittunut sijalle	World Economic Forum;

	1. Myös OECD:n teettämässä PISA-tutkimuksessa Suomi on sijoittunut kärkimaiden joukkoon.	PISA-tutkimukset
54	Väite on tosi. Uusin tutkimustieto korostaa varhaisten vuosien merkitystä ja tutkimusten mukaan varhaiskasvatus tasoi lasten terveys- ja hyvinvointieroja, parantaa lasten myöhempiä oppimistuloksia sekä ehkäisee syrjäytymistä.	Opetus- ja kulttuuriministeriö; Opetushallitus
55	Väite on tosi. Varhaiskasvatustilasto muuttui Suomessa 1.8.2016. Lain mukaan kunnat voivat päättää, rajaavatko päivähoito-oikeutta 20 tuntiin perheissä, joissa toinen vanhempi on kotona. Lain mukaan ryhmäkoot voivat olla aiempaa suurempia.	Varhaiskasvatustilasto
56	Väite on tosi. Suomen Akatemian rahoittaman Oma linja -selvityksen mukaan suomalaisen peruskoulu on eriarvoistunut.	Oma linja -tutkimushanke
57	Väite on tosi. Suomen Akatemian rahoittaman Oma linja -selvityksen mukaan oppimistulokset ovat heikentyneet.	Oma linja -tutkimushanke
58	Väite on tosi. Oppimistuloksissa on selviä alueellisia ja sukupuolten välisiä eroja. Etenkin pääkaupunkiseudun kouluissa oppimistulokset ovat muuta maata selvästi korkeammat.	Oma linja -tutkimushanke
59	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta esiintyy kahdenlaisia tutkimustuloksia. Yhtäältä on tutkimusta joiden mukaan taustan vaikutus ei ole kasvanut, toisaalta on tutkimuksia joissa esitetään päinvastaista. Täten väitteelle ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa.	THL; tutkimuskirjallisuus.
60	Väite on tosi. Kuntien ja kuntayhtymien palveluksessa on lähes joka viides työllinen, yhteensä 422 000 henkilöä. Kunta-alalla työskentelee paljon naisia. Vain kaksi kymmenestä palkansaajasta on miehiä.	Kunnat.net
61	Väite on epätosi. Koulupsykologien työhön kuuluu paitsi yhteisöllinen oppilashuoltotyö, myös opiskelijoiden oppimisen ja hyvinvoinnin sekä sosiaalisten ja psyykkisten valmiuksien tukeminen. Koulupsykologit edistävät koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa.	Psykologiliitto
62	Väite on tosi. World Economic Forumin peruskouluvertailussa Suomi on sijoittunut sijalle 1. Myös OECD:n teettämässä PISA-tutkimuksessa Suomi on sijoittunut kärkimaiden	World Economic Forum; PISA-tutkimukset

	joukkoon.		
63	Väite on tosi. OAJ:n selvityksen mukaan jopa kahdessa kolmasosassa Suomen kouluista ja päiväkodeista ilmenee sisälmaongelmia. Pelkästään kosteusvaurioiden vuoksi korjaustarpeessa olevia kouluja ja päiväkoteja on noin 2 000.	OAJ	
64	Väite on tosi. Peruskoulun päättäneistä 93-95 prosenttia jatkaa opiskelua heti peruskoulun päättämisen jälkeen. Heti lukion tai ammatillisen koulutuksen päättämisen jälkeen siirtyy jatko-opintoihin viidennes tutkinon suorittaneista. Nuorisotyöttömyysluvut pyörivät Suomessa 20 prosentin paikkeilla. "Jotta opiskelijoiden suuri osuus nuorista ikäluokista tulisi paremmin huomioon otetuksi, on nuorisotyöttömyyden sijaan alettu käyttää ns. NEET-astetta (Not in Employment, Education or Training). NEET tarkoittaa sellaisia nuoria, jotka eivät ole työssä, koulutuksessa tai kursilla ... Työssäkäyntitilaston aineistoon pohjautuvassa tutkimuksessa työmarkkinoiden ja tutkintoon johtavan koulutuksen ulkopuolella olevista nuorista on käytetty myös nimeä "ulkopuoliset". Työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 2011 Suomessa oli opiskelemattomia 15-24-vuotiaita nuoria työttömiä 4 prosenttia ikäluokasta (25 500) ja työvoiman ulkopuolella 5 prosenttia ikäluokasta (32 200) eli yhteensä 9 prosenttia ikäluokasta (57 700 nuorta)".	Tilastokeskus	
65	Väite on tosi. Varhaiskasvatustilaki muuttui Suomessa 1.8.2016. Lain mukaan kunnat voivat päättää, rajaavatko päivähoito-oikeutta 20 tuntiin perheissä, joissa toinen vanhempi on kotona. Lain mukaan ryhmäkoot voivat olla aiempaa suurempia. Kunta voi myös päättää pitää ryhmäkoot kouluissa ja päiväkodeissa ennallaan niin halutessaan.	Varhaiskasvatustilaki	
66	Väite on tosi. Varhaiskasvatustilaki muuttui Suomessa 1.8.2016. Lain mukaan kunnat voivat päättää, rajaavatko päivähoito-oikeutta 20 tuntiin perheissä, joissa toinen vanhempi on kotona. Lain mukaan ryhmäkoot voivat olla aiempaa suurempia.	Varhaiskasvatustilaki	
67	Väite on tosi. Kuntaliiton tiedotteen mukaan (päiväty 9.3.2016) 16 kuntaa on päättänyt olla rajaamatta subjektiivista oikeutta päivähoitoon.	Kuntaliitto	
68	Väite on osittain tosi. OECD:n tilaston mukaan Suomessa varhaiskasvatukseen	OECD; Eurostat	

	osallistutaan ikäluokissa 3, 4 ja 5 muita Euroopan maita keskimääristä harvemmin. Toisaalta 6-vuotiaissa Suomen varhaiskasvatukseen osallistuminen ylittää hitusen EU-maiden keskiarvon. Lisäksi Eurostatin tilaston mukaan useissa maissa on Suomea pienempi osallistumisaste, kun otetaan huomioon vain alle kolmevuotiaat, joten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	
69	Väite on tosi. Valmisteilla olevalla toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformilla tavoitellaan 190 milj. euron säästöä vuodesta 2017 lukien, mikä vastaa noin 12,4 prosenttia koko rahoituskannasta.	Opetus- ja kulttuuriministeriö
70	Väitteen ei katsota olevan tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä puolesta tai vastaan. Kunnallissalan kehittämistätiön mukaan asiasta ei ole olemassa yksiselitteistä evidenssiä.	Kunnallissalan kehittämissäätiö
71	Väite on tosi. Vihreät ovat tehneet kannanottoja, aloitteita ja muutosehdotuksia vanhojen rakennusten säilyttämisestä esimerkiksi Helsingissä ja Turussa.	Vihreät
72	Väite on tosi. Ympäristöhallinnon mukaan ”Lähes kaikki Suomen suurimmat Itämereen laskevat joet on padottu”.	Ympäristöhallinto
73	Väite on osittain epätosi. Yhden hengen asuntokuntia eli yksin asuvia suomalaisia oli 1 112 342 vuonna 2015. Vuoden 2015 lopulla Suomessa oli 5 487 308 asukasta eli 20,3 % väestöstä (ei suinkaan 40 %) asui yhden hengen talouksissa eli yksin. Sen sijaan kaikista asuntokunnista vuonna 2015 yhteensä 42,2 prosenttia oli yhden hengen talouksia (1 112 342:2 634 339). Täten väite katsotaan osittain epätodeksi.	Tilastokeskus
74	Väite on tosi. Kunnilla on yli 500 erilaista lakisääteistä tehtävää, joihin kuuluu esimerkiksi kaavoitusta, päivähoiton järjestämistä, vanhuspalveluita, opetuksen järjestämistä jne. Kaikki kunnan toimialaan kuuluvat tehtävät eivät luonnollisestikaan kosketa tasaisesti kaikkia kuntalaisia: esimerkiksi kunnan päätökset vanhusten hoidosta koskevat vanhuksia eri tavalla kuin vaikka lapsiperheitä tai opiskelijoita.	Valtiovarainministeriö
75	Väite on tosi. Rekisteröityjen mies- ja naisparien määrä on moninkertaistunut vuodesta 2005 vuoteen 2013. Myös äiti ja lapsia sekä isä ja lapsia -muotoisten perheiden määrä on	Tilastokeskus

	kasvanut tasaisesti vuodesta 1990 vuoteen 2013 asti. Myös lapsettomien avio- ja avoparien määrä on vastaavana ajanjaksona lisääntynyt tasaisesti. Tarkkaa tilastoa erilaista perhemuodoista ei ole saatavilla. Olemassa olevat tilastot osoittavat kuitenkin erilaisten monimuotoisten perheiden määrän kasvua.	
76	Väite on tosi. Viimeisten kahden vuoden aikana Eurooppa on kokenut suurimman joukkomittaisen muuttoliikkeen sitten toisen maailmansodan. Esimerkiksi Euroopan unioniin on saapunut yli miljoona pakolaista ja maahan tulijaa, joista valtaosa on lähtenyt pakoon sotaa ja terroria Syyriasta ja muista levottomuuksista kärsivistä maista.	Euroopan komissio
77	Väite on tosi. Kelan mukaan: "Asumistukien piirissä oli vuoden 2015 lopussa kaikkiaan 819 500 henkilöä, mikä on 12 % edellisvuotta enemmän."	Kansaneläkelaitos
78	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä maahanmuuton keskittymisen nopeudesta tietyille alueille ei ole kansainvälistä vertailukelpoista dataa saatavilla.	Siirtolaisinstituutti; THL
79	Väite on tosi. Siirtolaisinstituutin mukaan "Turvattomuuden tunne ja havainnot sosiaalisesta epäjärjestyksestä ovat yleisempiä alueilla, joilla on matala tulotaso ja korkea työttömyysaste." Näin on alueilla joissa asuu suuri osuus maahanmuuttajia.	Siirtolaisinstituutti; THL
80	Väite on tosi. THL:n mukaan "Yhteiskunnalliset muutokset ja muutokset väestörakenteessa asettavat uusia haasteita palvelujärjestelmälle." Erityisesti paljon palveluita tarvitsevien suuri osuus vaikuttaa merkittävästi palvelujärjestelmän kuormitukseen.	Siirtolaisinstituutti; THL
81	Väite on tosi. Kuntaliiton autopaikoituspalveluksen mukaan "Asumiskustannusten kohtuullisena pitämiseen vaikuttaa myös autopaikan hinta. Tässä tilanteessa kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa luovutusehtoihin harkitsemalla tontin ulkopuolelle sijoitettavien velvoiteautopaikkojen sijaintia. Mikäli mahdollista, ei tulisi velvoittaa sijoittamaan lähimpänä oleviin ehkä kalliisiin pysäköintitiloihin, vaan velvoitepaikkamahdollisuudet tulisi tarkastella muutaman sadan metrin säteellä."	Kuntaliitto
82	Väite on tosi. Elintarviketeollisuus työllistää noin 32 600 henkilöä. Henkilöstömäärä on vähentynyt vuosittain jo useamman vuosikymmenen ajan. Vuosina 2016-2025 poistuu	Työ- ja elinkeinoministeriön ja ELY-keskusten raportti

	poistumaennusteen mukaan noin 23,7 % työvoimasta.	
83	Väite on osittain tosi. Uusi hankintalaki ei mahdollista sitä, että tarjoajat laitettaisiin etujärjestykseen maantieteellisen sijainnin perusteella, eikä mitään erityistä lähiuokavaatimusta voida asettaa siitä syystä, että halutaan suosia lähempää tulevia tarjoajia. Uusi hankintalaki tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden sille, että hankinnoissa otetaan erilaisia ympäristönäkökulmia huomioon ja lähiruuan kannalta voitaisiin huomioida monia sen tuotantoon ja käyttöön liittyviä seikkoja. Täten väite katsotaan osittain todeksi.	Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista; Vanhempi hallitussihteeri (TEM) (sähköpostikeskustelu 23.3.2017)
84	Väite on tosi. Matti Putkonen (PS) piti 6.10.2016 tiedotustilaisuuden aiheesta. Sen sijaan muiden puolueiden kannanottoja tuulivoiman terveysvaikutuksiin ei kohtuullisessa ajassa löytynyt, joten väite katsotaan todeksi.	"Työmiehen tuumaustunti", PS:n tiedotustilaisuus
85	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä tuulivoiman mahdollisista terveysvaikutuksista on THL:n mukaan edelleen vain vähän laadukkaita tieteellisiä tutkimuksia.	THL; Asuinympäristö ja terveys -yksikkö
86	Väite on tosi. Oppimistuloksissa on Suomessa sukupuolten välisiä eroja ja poikien tulokset ovat Suomessa laskeneet.	Oma linja -tutkimushanke
87	Väite on tosi. Etenkin pääkaupunkiseudun kouluissa oppimistulokset ovat muuta maata selvästi korkeammat.	Oma linja -tutkimushanke
88	Väite on tosi, sillä kylä- ja lähikouluja on lakkautettu. "Tilastokeskuksen koulutuksen järjestäjärekisterin ja oppilaitosrekisterin tietojen mukaan vuoden 2015 lopussa oli toiminnassa 748 koulutuksen järjestäjää ja 3 483 oppilaitosta, joissa opiskeli yhteensä 1,87 miljoonaa opiskelijaa. Kaikkien oppilaitosten määrä on viidessä vuodessa vähentynyt 16 prosenttia. Peruskouluja oli vuonna 2010 lähes 2 800, kun vuoden 2014 lopussa niitä oli toiminnassa enää vajaat 2 400"	Tilastokeskus
89	Väite on tosi. Koulujen määrän väheneminen on vaikuttanut koulumatkojen pituuteen, mutta pituuksien muuttumisesta ei ole olemassa valtakunnallista tarkkaa tietoa. Alakoulukäisistä alle kilometrin etäisyydellä koulusta asuvien määrä on vähentynyt vuodesta 2006 vuoteen 2011. Yläkoulukäisellä alle 3 kilometrin etäisyydellä asuvien	Opetus- ja kulttuuriministeriö

	määrä on vähentynyt. Haja-asutusalueella ja pienissä taajamissa koulumatkat ovat muita pidempiä.	
90	Väite on tosi. Helsingin yliopiston mukaan "Perheet valitsevat peruskouluja yksilöllisemmin kuin ennen, ja nyt halutaan asua lähellä suositua koulua. Kouluputki ei ole enää kaikille yhtenäinen. Yhä useampi peruskoululainen aloittaa koulutaipaaleensa muualla kuin lähikoulussa, esimerkiksi kielipainotteisessa opetuksessa tai musiikki- tai liikuntaluokalla. Samalla lasten koulupolut eriytyvät ja ihmiset jakavat kouluja entistä herkemmin hyvä- ja huonomaineisiin."	Helsingin yliopisto
91	Väite on epätosi. Suomen perustuslain 2 luvussa on määritelty kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin perutustuvat perusoikeudet. Näihin ei lukeudu mainintaa saniteettitilojen sukupuolisidonnaisuudesta.	Perustuslaki
92	Väite on tosi. Vuonna 2016 sotaveteraaneja oli elossa 21 838 henkeä, tullen hyvin lähelle väitteessä mainittua 22 000, joten se katsotaan todeksi.	Veteraanivastuu Ry
93	Väite on tosi. Vuonna 2017 sotaveteraanien keski-ikä on 92 vuotta.	Veteraanivastuu Ry
94	Väite on tosi. Nuoren pudotessa kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle kertyy hänen elinikänsä aikana syrjäytymisestä keskimäärin yli miljoonan euron kustannukset. Tästä kansantuloon kohdistuu 700 000 ja julkiseen talouteen 430 000 euroa, jos syrjäytyminen kestää koko työiän eli noin 40 vuotta.	Valtiontalouden tarkastusvirasto
95	Väite on osittain epätosi. THL:n mukaan koko aikuisväestöstä yksinäisyyttä tuntee 9,2 %. Lisäksi "Kouluterveyskyselyn (2015) mukaan yhdeksällä prosentilla 8. ja 9. luokkalaista ei ole yhtään todella läheistä ystävää, jonka kanssa voi keskustella luottamuksellisesti omista asioista (pojista 12 % ja tytöistä 6 %). Toisen asteen koulutuksessa opiskelevilla läheisen ystävän puuttuminen on jonkin verran harvinaisempaa." Kun mainitut luvut suhteuttaa koko väestöön, yksinäisten määrä jää selvästi alle 20 % joten väite katsotaan osittain epätodeksi.	THL
96	Väite on osittain epätosi. Valtioneuvoston selonteon mukaan "Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrä on laskenut 1990-luvulta lähtien. Kokonaisrikollisuuden eli	Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta;

	viranomaisten tietoon tulleen ja piilorikollisuuden yhteismäärän on tutkimuksissa arvioitu pysyneen vakaana. Eri rikoslajien välillä on kuitenkin vaihtelua ja joidenkin rikosten määrä on kasvanut. Joissakin rikosnimikkeissä ja rikostyypeissä on hyvin paljon piilorikollisuutta. Piiloon jäävät rikokset ovat usein vähintäänkin uhrin kannalta vakavia rikoksia, kuten lähi- ja perhesuhdeväkivalta, seksuaalirikokset tai ihmiskauppa." Tilastokeskuksen mukaan rikosten ja rikkomusten yhteenlaskettu määrä on vuosina 2012-2016 ollut laskussa. Koska kokonaisrikollisuuden määrä on laskenut, mutta joidenkin rikosten määrä on kasvanut, katsotaan väite osittain epätodeksi.	Tilastokeskus
97	Väite on osittain tosi. Viranomaisten tietoon tulleita seksuaalirikoksia tehtiin Suomessa vuonna 2012 3511, vuonna 2013 3310, vuonna 2014 3001, vuonna 2015 2972 ja vuonna 2016 3327 kappaletta. Vuonna 2016 määrä edellisestä vuodesta on kasvanut, mutta pidemmällä tarkastelulla rikosten määrä on kuitenkin ollut laskussa. Tämän johdosta väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Tilastokeskus
98	Väite on tosi. Tilastojen mukaan Suomen yhteenlaskettujen julkisten hankintojen arvo on noin 34 miljardia euroa. Vaikka luku poikkeaa väitteestä esitetystä, erotus on niin pieni että väite katsotaan silti todeksi.	Kuntaliitto; hankintaneuvonta
99	Väite on tosi. Uuden hankintalain mukaan hankintayksikön on erikseen perusteltava tilanteet, joissa se jättää jakamatta hankintaa pk-yrityksille sopivampiin osiin.	Vanhempi hallitussihteeri (TEM) (sähköpostikeskustelu 23.3.2017); Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista
100	Väite on osittain epätosi. Kunnat tarjoilevat vuosittain noin 419 miljoonaa ruoka-annosta, mikä tekee vain noin 1,15 miljoonaa annosta päivässä. Sen sijaan Suomessa syödään päivittäin keskimäärin kaksi miljoonaa suurkeittiöiden valmistamaa ateriala.	Sosiaali- ja terveysministeriö; Kuntaliitto
101	Väite on osittain tosi. Suomi otti absoluuttisessa määrässä vastaan EU-maista 10. eniten turvapaikanhakijoita vuonna 2015. Sen sijaan väkilukuun suhteutettuna Suomen kokonaismäärällinen turvapaikanhakijamäärä 32 150 oli EU:n neljänneksi suurin, joten	Eurostat

	väite katsotaan osittain todeksi.		
102	Väite ei ole tarkistettavissa. Vaikka elintapojen merkitys ihmisen terveydelle on hyvin suuri (terveyskirjasto) elintapojen vaikutuksen osuutta hyvinvointiin on mahdoton arvioida.	Duodecim terveyskirjasto	
103	Väite on tosi. Vuoden 2016 Eurobarometrissä kysyttiin, pitäisikö tuotantoeläinten hyvinvoinnin olla nykyistä tasoa parempi Suomessa. Suomalaisista 52 % oli ehdottomasti tätä mieltä ja 38 % ilmoitti mahdollisesti olevansa tätä mieltä. Yhteensä tuotantoeläinten hyvinvoinnin parantamiseen positiivisesti suhtautui siis 90 % suomalaisista.	Eurobarometri	
104	Väite on tosi. Kotihoidon tuen kunnallisella – esimerkiksi tulojen ja omaisuuden mukaan porrastettuna – voitaisiin suhteellisen pienin kustannuksin saada säästöjä kunnallisen päivähoidon puolelta. Laskelma ei kuitenkaan huomioi lasten vanhempien työelämästä poissaolemisen vuoksi koituvia kansantaloudellisia kustannuksia. Erään tutkimuksen mukaan 100 euron kunnallisä vähentää äitien työllisyysastetta kolme prosenttia.	THL; tutkimuskirjallisuus	
105	Väite on osittain epätosi, sillä terveyttä edistävät palvelut eivät ole pelkästään terveyspalveluita ja niitä voi saada muutenkin kuin työ- ja kouluterveydenhuollon piirissä. Terveysten edistämiseen tähtäävistä toimenpiteistä säädetään myös muun muassa raittiustyölaissa ja -asetuksessa, tupakkalaissa ja alkoholilaissa. Väestön hyvinvoinnin edistämisestä ja sen vastuista säädetään myös sosiaalihuoltolaissa.	Työterveyshuolto- ja terveydenhuoltolait; Sosiaali- ja terveysministeriö	
106	Väite on tosi. Valvira julkisti 24.5.2016 vanhusten kaltoinkohtelua selvittäneen kyselynsä tulokset. Vastaaajista (N=7406 vanhustenhuollon työntekijää) suurin osa (93 %) on havainnut jonkinlaista kaltoinkohtelua.	Valvira	
107	Väite on tosi. Potilas tai sosiaalihuollon asiakas voi tehdä kokemistaan sosiaali- ja terveydenhuollon epäkohdista kantelun aluehallintovirastoon, joita on Suomessa yhteensä kuusi. Esimerkiksi vuonna 2010 aluehallintovirastoihin tuli yhteensä 946 kantelua.	Valvira; Sisäministeriö	
108	Väite on osittain tosi. Sekä kunnalliseen että yksityiseen palveluasumiseen on monissa kunnissa pitkät jonot. Jonotusaikana voidaan lisätä kotihoidon palveluita tai jos kotona	Suomi.fi	

	asuminen käy mahdolltomaksi, kunnan on järjestettävä tilapäinen asuinpaikka. Vanhusten asumisyksiköitä on monenlaisia. Tuki- ja palveluasumista järjestävät kunnat sekä yksityiset yritykset ja järjestöt. Kunnallista palveluasumista voi olla ryhmä- tai palvelukodissa (vanhainkodissa) tai palvelutalossa, jossa asukkaalla on käytössä oma asunto. Palvelutalossa on asunto, jonka kustannuksista ja asumiseen liittyvistä velvollisuuksista asukas vastaa itse. Asumisyksiköissä asuu siis myös vanhuksia, joiden toimintakyky ei ole merkittävästi alentunut ja joiden hoidon tarve ei ole erityisen suuri.	
109	Väite on tosi. Vuonna 2016 ilmestyneen väitöskirjan tulosten mukaan vanhustenhoidon kaltoinkohteluita voidaan ehkäistä huolehtimalla henkilökunnan työhyvinvoinnista ja työyhteisöjen ilmapiiristä. Kaltoinkohtelua voidaan ehkäistä lisäksi varmistamalla riittävä henkilöstömäärä ja henkilökunnan osaaminen ja antamalla ohjeet kaltoinkohtelutilanteiden varalle. Hoitohenkilöstön määrä, henkilöstörakenne, työnjako, työhyvinvointi ja henkilöstön johtaminen ovat haasteellisia osa-alueita, joissa kehitystarpeet ovat ilmeiset. Nämä vaikuttavat luonnollisesti hoitotyön kiinnostavuuteen.	Tutkimuskirjallisuus
110	Väite on tosi. Kokonaisuutena ikääntyneille tarkoitettujen laitos- ja asumispalvelujen asiakasmäärä on noussut 2000-luvulla, mutta palveluja käyttää pienempi osuus ikääntyneistä. Samaan aikaan kotiin annettavien vanhuspalveluiden määrä ja suhteellinen osuus on lisääntynyt, ja esimerkiksi vanhusten pitkäaikaishoidon kotipalveluiden menot nousivat vuodesta 2013 vuoteen 2014 7,7 prosenttia.	THL; Suomi.fi
111	Väite on tosi. Valviran 10.11.2014 julkaiseman raportin mukaan "Kunta on velvollinen järjestämään 75 vuotta täyttäneelle pääsyn palvelutarpeen arviointiin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta. Tämä määräaika ylittyi Valviran ja THL:n kyselyn mukaan monissa kunnissa." Samaisen raportin mukaan myöskään kaikille vanhuksille ei ole järjestetty riittäviä kotipalvelun tukipalveluita, kuten ateria- ja vaatehuoltoa.	Valvira
112	Väite on epätoosi. Vuonna 2012 annetussa valtioneuvoston asetuksessa 422/2012 säädetään vähimmäisopetuksen määräksi 222 tuntia. Edellisessä, vuonna 2001 annetussa	Valtioneuvoston asetukset

	valtionuuvoston asetuksessa 1435/2001 vähimmäsopetuksen tuntimäärä oli niin ikään 222. Valtakunnallisesti perusopetuksen vähimmäistuntikehykseen ei siis ole koskettu. Toki kuntakohtaisesti on mahdollista, että tunteja on vähennetty, jos tunteja on ollut yli valtakunnallisen vähimmäistuntimäärän. Väitteessä ei kuitenkaan tarkemmin yksilöidä mihin tuntikehyksellä viitataan, joten valtakunnallisen vähimmäistuntimäärän muuttumattoman pysymisen myötä väite katsotaan epätodeksi.	
113	Väite on tosi. Kerättyä ja tilastomuodossa olevaa dataa väitteen tueksi ei ole olemassa. Lähiopetustuntien vähenemistä on kuitenkin tapahtunut niin lukion kuin ammatillisten oppilaitosten puolella. Vähennykset ovat koulukohtaisia, eli karsittujen lähiopetustuntien määrä vaihtelee oppilaitoksesta toiseen, mutta keskimäärin lähiopetustuntien määrä on viime vuosina vähentynyt. Tämän perusteella väite katsotaan todeksi.	OA:n erityisasiantuntija (puhelinkeskustelu 27.3.2017)
114	Väite on tosi. Opetushallituksen tietopalvelun tilastojen mukaan lukion ja ammattikoulujen yhteishaussa olleiden aloituspaikkojen määrä on vähentynyt vuodesta 2014 vuoteen 2016. Lisäksi opetushallitusten lehdistötiedotteiden mukaan kevään yhteishaun paikkamäärät ovat vähentyneet vuosina 2016 ja 2017.	Opetushallitus
115	Väite on tosi. PISA-tutkimusten pohjalta tehdyssä opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa todetaan, että vuodesta 2003 vuoteen 2015 matematiikan osaamisen pistekeskiarvo on tippunut 33 yksikköä. Samalla aikajaksolla esimerkiksi Ruotsi on nostanut pistekeskiarvoaan 16 pistettä ja Tanska 11 pistettä. Vastaavasti luonnontieteissä suomalaisten pistekeskiarvo on tippunut vuodesta 2006 vuoteen 2015 32 yksikköä. Pudotus on ollut suurempaa mitä esimerkiksi OECD-maissa keskimäärin.	Opetus- ja kulttuuriministeriö.
116	Väite on osittain tosi. On julkaistu useampia tutkimuksia, joissa kouluviihtyvyyttä on tarkasteltu esimerkiksi myönteisenä asennoitumisena kouluun ja opiskeluun, koulun tuntemisena oikeudenmukaiseksi ja turvalliseksi sekä tunnin häiriöiden ja hälinän tavanomaisuutena. Näissä tutkimuksissa suomalaisten lasten tulokset ovat olleet verrattain negatiivisia. Toisaalta voidaan kysyä ovatko edellä mainitut oikeita mittareita kouluviihtyvyydelle ja on myös joitain tutkimuksia, joissa erilaisella	Tutkimuskirjallisuus; PISA-tutkimus

	kysymyksenasettelulla on saatu toisenlaisia tuloksia. Koska ilmaus tutkimus toisensa perään viittaisi siihen, että kouluvihtyvyydestä on vain negatiivisia tutkimustuloksia, väitteen katsotaan olevan osittain totta.	
117	Väite on tosi. Vuoden 2015 PISA-tutkimuksessa Suomi sijoittui keskimääräisissä tuloksissa viidenneksi.	Tutkimuskirjallisuus; PISA-tutkimus
118	Väite on tosi. OECD-maiden perusopetuksen tuntimäärän keskiarvo on 7540 tuntia, kun taas Suomen vastaava luku on 6327.	OECD
119	Väite on tosi, mikäli houkuttelevuutta mitataan uusien lukio-opiskelijoiden määrällä. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan lukiossa aloittaneiden uusien opiskelijoiden määrä on laskenut vuosi vuodelta vuodesta 2009 vuoteen 2014. Vuonna 2015 uusien opiskelijoiden määrä nousi hieman edellisvuoteen verrattuna, mutta koska väitteessä käytetään ilmausta "viime vuosina", katsotaan se todeksi havaitun laskevan trendin johdosta.	Tilastokeskus
120	Väite on tosi. TIMSS-tutkimuksen (Trends in International Mathematics and Science Study) mukaan vuonna 2011 suomalaisten neljäsluokkalaisten keskimääräinen suoritustaso matematiikassa oli 545 pistettä, kun taas vuonna 2015 se oli 535. Vastaavanlainen tulos on löydettävissä vuoden 2015 PISA-tutkimuksesta. Toki on tulkinnanvarainen asia, koska tulokset ovat heikentyneet "huomattavasti" mutta koska tutkimusten mukaan tulokset todella ovat laskeneet ja vielä useamman yksikön, katsotaan väite todeksi.	TIMSS; PISA-tulokset
121	Väite on tosi. TIMSS-tutkimuksen (Trends in International Mathematics and Science Study) mukaan vuonna 2011 suomalaisten neljäsluokkalaisten keskimääräinen suoritustaso luonnontieteissä oli 570 pistettä, kun taas vuonna 2015 se oli enää 554. Vastaavanlainen tulos on löydettävissä myös vuoden 2015 PISA-tutkimuksesta. Toki on tulkinnanvarainen asia, koska tulokset ovat heikentyneet "huomattavasti" mutta koska tutkimusten mukaan tulokset todella ovat laskeneet ja vielä useamman yksikön, katsotaan väite todeksi.	TIMSS; PISA-tulokset
122	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta on löydettävissä evidenssiä puolesta ja	Opetushallitus;

	vastaan. Opetushallituksen tietopalvelun tilastojen mukaan ammatillisen koulutuksen yhteishaussa hakijoita on ollut enemmän kuin paikkoja vuonna 2014 ja 2015 (joskin Opetushallituksen julkaiseman tiedotteen mukaan vuonna 2015 ammatilliseen koulutukseen olisi ollut enemmän paikkoja kuin hakijoita), mutta 2016 paikkoja on ollut hakijoita enemmän. Myös vuoden 2017 yhteishaussa on paikkoja ollut hakijoita enemmän. Johtopäätösten tekeminen sen suhteen, onko paikkoja todella hakijoita enemmän on vaikeaa myös siitä syystä, että aloituspaikat ja hakijamäärät eivät kaikilta osin kohtaa. On nimittäin olemassa aloja joilla koulutuspaikat eivät riitä kaikille halukkaille, mutta on toisaalta myös aloja, joissa koulutuspaikkoja jää runsaasti yli.	Opetushallituksen erityisasiantuntija (sähköpostikeskustelu 24.3.2017)
123	Väite ei ole tarkistettavissa. Ammatillisen koulutuksen rahoitus on monimutkainen kokonaisuus ja koostuu useasta eri momentista. Väitteessä ei kuitenkaan yksilöidä, tarkoitetaanko sillä kokonaisrahoitusta vai jotakin määrättyä momenttia. Esimerkiksi vuodelle 2017 laaditussa hallituksen talousarvioesityksessä ammatillisen koulutuksen (kohta 20) määrärahasi ilmoitetaan 767 446 000. Vuodelle 2013 laaditussa talousarvioesityksessä määräraha on puolestaan 736 705 000. Vuoden 2013 määräraha on siis vuoden 2017 vastaavaa pienempi, eikä suinkaan suurempi. Edellä olevan nojalla väitteen ei katsota olevan tarkistettavissa.	Hallituksen talousarvioesitys
124	Väite ei ole tarkistettavissa, vaikka osalle väitteestä on löydettyä tukea tutkimuskirjallisuudesta. Useissa tutkimuksissa on havaittu, että nuorten hyvinvoinnissa on todella alueellisia eroja, esimerkiksi läänien ja maakuntien välillä. Ongelmallista väitteessä on kuitenkin se, että näiden hyvinvointierojen syyksi ilmoitetaan palveluiden keskittäminen, mikä viittaisi kausaatioon. Kausaation todentaminen on kuitenkin vaikeaa. On totta, että tiettyjen palveluiden saatavuudessa on alueellista epätasa-arvoisuutta, ja esimerkiksi psykiatrisen erikoissairaanhoidon avopalveluita saa paremmin Etelä-Suomessa ja suurissa kaupungeissa. Tutkimusten perusteella ei kuitenkaan ole selvää, johtuvatko alueelliset hyvinvointierot juurikin palveluiden keskittämisestä, eli onko näiden asioiden välillä syy-seuraus-suhdetta. Hyvinvointiin vaikuttavatkin myös monet	Tutkimuskirjallisuus

	muut tekijät, kuten vanhempien koulutus ja sosioekonominen status. Mainitun perusteella väitteen ei katsota olevan todennettavissa.	
125	Väite on tosi. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan "Syrjintä, rasismi ja vihapuhe vaikeuttavat kotoutumista". Samanlaisen tulokseen on päädytty myös Open Society Forumin somalimaahanmuuttajia tarkastelevassa raportissa.	THL; OSF
126	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä tutkimusta Suomessa koulua käyvien pakolaistaustaisten lasten oppimistuloksista ei löytenyt. Sen sijaan Maahanmuuttajataustaisten lasten oppimistulokset todella ovat heikompia vielä toisessa polvessa, kuten Valtiontalouden tarkastusviraston PISA 2012 -tuloksiin pohjaavassa raportissa todetaan. Koska väitteessä puhutaan kuitenkin pakolaistaustaista lapsista, ei maahanmuuttajataustaista lapsista, väitettä ei voida kyseisen lähteen nojalla tarkistaa.	Valtiontalouden tarkastusvirasto
127	Väite on tosi. EVA:n mukaan syrjäytyneistä nuorista 22 prosentilla on maahanmuuttajatausta	EVA
128	Väite on tosi. Pekka Myrskylän tekemässä EVA:n analyysissä "Hukassa - keitä ovat syrjäytyneet nuoret" todetaan: "Vieraskielisistä kouluttamattomista nuorista joka kolmas on syrjäytynyt".	EVA
129	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta on löydetty monenlaista informaatiota. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuonna 2015 pk-yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärät olivat suurempia kuin mitä suurilla yrityksillä tai mikroyrityksillä, mikä viittaisi suureen työllistämiseen ja kasvupotentiaaliin. Toisaalta on olemassa tutkimusta, jonka mukaan yrityksen ikä olisi kokoa olennaisempi tekijä yrityksen työllistämisen kasvua selittäessä. Kun yrityksen iän vaikutus suljetaan pois, sen koolla ei ollut enää merkittävää vaikutusta työpaikkojen luomiseen. Toisaalta on esitetty, että työpaikkoja luovat yritykset ovat keskimäärin nuorempia ja pienempiä kuin muut yritykset, mutta että näistä kahdesta tekijästä ikä on kokoa merkittävämpi tekijä työpaikkojen ja kasvun taustalla. Koska osa löydetystä evidenssistä näyttäisi tukevan väitettä ja osa puolestaan kumoavan sen, ei väitteelle voida luontevasti määrittää totuusarvoa.	Tilastokeskus; Tutkimuskirjallisuus

130	Väite on totta. Asiasta on kirjaus työttömyysturvallaissa, luku 14, 3 a §.	Työttömyysturvallaki
131	Väite on totta. Asiasta on kirjaus työttömyysturvallaissa, luku 14, 3 a §.	Työttömyysturvallaki
132	Väite on tosi, mikäli ilmauksella "kunnan tekemä julkinen hankinta" viitataan kuntien tekemiin ulkoisiin hankintoihin, joihin kuuluvat niin kuntien käyttötaloushankinnat kuin investointihankinnatkin. Tilastokeskuksen tietoihin perustuvan laskelman mukaan vuonna 2015 kuntien ulkoisten hankintojen kustannukset olivat yhteensä 17,3 miljoonaa euroa. Väitteessä esitetty luku on 18, mutta väitteessä esiintyy sana noin, minkä lisäksi väitteen ja todellisen luvun välinen erotus jää alle viiteen prosenttiin todellisen luvun arvosta, joten väite katsotaan todeksi.	Kuntaliitto
133	Väite on osittain tosi. Uusi hankintalaki ei mahdollista sitä, että tarjoajat laitettaisiin etujärjestykseen maantieteellisen sijainnin perusteella, eikä mitään erityistä lähiruokavaatimusta voida asettaa siitä syystä, että halutaan suosia lähempää tulevia tarjoajia. Uusi hankintalaki tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden sille, että hankinnoissa otetaan erilaisia ympäristönäkökulmia huomioon ja lähiruuan kannalta voitaisiin huomioida monia sen tuotantoon ja käyttöön liittyviä seikkoja. Täten väite katsotaan osittain todeksi.	Vanhempi hallitussihteeri (TEM) (sähköpostikeskustelu 23.3.2017); Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista
134	Väite on tosi. Uuden hankintalain mukaan hankintayksikön on erikseen perusteltava tilanteet, joissa se jättää jakamatta hankintaa pk-yrityksille sopivampiin osiin.	Vanhempi hallitussihteeri (TEM) (sähköpostikeskustelu 23.3.2017); Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista
135	Väite on totta. Suomen BKT kasvoi vuonna 2016 Tilastokeskuksen mukaan 1,4 %.	Tilastokeskus
136	Väite on tosi. Koska keskustan ohjelma on julkaistu helmikuussa 2017, ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella kyseisen helmikuun työttömyystilastoja. Vuoden 2017 tammikuussa työttömyysaste oli tilastokeskuksen mukaan 0,1 % pienempi kuin edellisvuoden tammikuussa. Lisäksi työllisiä oli edelliseen tammikuuhun verrattuna 6000 enemmän. Joulukuun 2016 työttömyysaste puolestaan oli 1,3 % pienempi kuin	Tilastokeskus

	edellisvuoden joulukuussa ja työllisiä 34 000 enemmän. Vuoden 2016 marraskuussa työttömyysprosentti oli niin ikään alhaisempi kuin edellisvuoden marraskuussa ja työllisiä 11 000 enemmän. Vuoden 2016 lokakuussa työttömyysprosentti oli myös edellisvuoden lokakuuta pienempi, mutta työllisiä lähes saman verran kuin edellisvuoden lokakuussa. Koska ohjelma on julkaistu helmikuussa, ja sitä edeltäneiden kuukausien suhteen työttömien määrä on vähentynyt ja työllisten määrä noussut verrattuna vuoden takaiseen, katsotaan väite todeksi. Peräkkäisten kuukausien lukuja ei verrata keskenään, sillä kausivaihtelun vuoksi kahden peräkkäisen havainnon vertaaminen toisiinsa ei ole mielekästä.	
137	Väite on tosi. World Economic Forumin peruskouluvvertailussa Suomi on sijoittunut sijalle 1. Myös OECD:n teettämässä PISA-tutkimuksessa Suomi on sijoittunut kärkimaiden joukkoon.	World Economic Forum, PISA-tutkimus
138	Väite on tosi. <i>Vanhemmat ja kouluvalinta</i> -tutkimusprojektin tiimoilta kirjoitetussa teoksessa todetaan, että yhtenäiskoulun lohkoutumista on tapahtunut suurimmissa kaupungeissa viime vuosina, ja että vanhempien suorittaman kouluvalikoinnin seurauksena lapset eriytyvät erilaisiin ryhmiin muun muassa koulumenestyksen perusteella. Vaikka ilmiötä ei Suomessa esiinny samassa mittakaavassa kuin maailmalla, tutkimustulosten perusteella se on yhtäkaikki olemassa, joten väite katsotaan todeksi.	Tutkimuskirjallisuus
139	Väite on osittain epätosi. Lauseen muotoilu "yhä paheneva ongelma" viittaisi siihen, että yksinäisyyden määrä on kasvussa. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä suomalaisten kokeman yksinäisyyden määrä ei ole lisääntynyt, vaan on pysynyt suurin piirtein samana 1990-luvun alkupuolelta lähtien (aikasarja loppuu vuoteen 2013). Väitteessä on kuitenkin siinä mielessä perää, että yksinäisyys todella on ongelma. Yksinäisyys voi esimerkiksi vaarantaa terveyden ja lisätä ennen aikaisen kuoleman riskiä. Tästä syystä väitettä ei katsota epätodeksi vaan osittain epätodeksi.	Tutkimuskirjallisuus
140	Väite on tosi, valtionosuuksien tasaus on kuntien tuloroja kaventava. Osuusjärjestelmän tarkoituksena on tasata palvelujen järjestämisen kustannusten eroja kuntien välillä sekä	Kuntaliiton asiantuntija (sähköpostikeskustelu

	kaventaa eroja kuntien tuloissa, jotta kuntien olisi mahdollista järjestää asukkaalleen lailla säädetty palvelut yhtäläisesti koko maassa kohtuullisella vero- ja maksutasolla.	22.3.2017)
141	Väite on tosi. Tilastokeskuksen toistaiseksi tuoreimman kuntataloustilaston mukaan "Sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista oli 58,6 prosenttia". Vaikka väitteessä esiintyvä ilmausta "rahallisesti merkittävin kokonaisuus" ei voida täsmällisesti todentaa, voidaan yli puolet kunnan nettokustannuksista kattavaa kokonaisuutta kuitenkin pitää perustellusti merkittävämpänä kustannuseränä, joten väite katsotaan todeksi.	Tilastokeskus
142	Väite on tosi, vaikka se periaatteessa koskee tulevaisuutta. Väite on kuitenkin tulkittavissa niin, että tämänhetkisen suunnitelman mukaan palvelut siirtyvät maakuntiin. Hallituksen sote-esityksen mukaan palvelut sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut siirtyisivät maakunnille 1.1.2019, joten näin tulkittuna väite on tosi.	Hallituksen esitys sote- ja maakuntauudistuksesta
143	Väite on tosi, sillä sille on löydettyä tukea tutkimuskirjallisuudesta. On esimerkiksi esitetty arvioita, joiden mukaan kaupunkikoon tuplaaminen nostaisi tuottavuutta 3-8 % ja väestötiheyden noin tuplaaminen noin 5%. Lisäksi esimerkiksi Tehokkaan tuotannon tutkimussäätiön vuonna 2016 ulostulleessa "Tiivistävä kaupunkikehitys – Tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun perusta"-julkaisussa todetaan, että kaupunkialueiden tiiviys, suuruus ja saavutettavuus lisäävät tuottavuutta.	Tutkimuskirjallisuus
144	Väite on tosi. Sillä viitattaneen Kunnallisan kehittämissäätiön tammikuussa 2017 julkaisemaan tutkimusosioon, jossa selvitettiin mitä puolueita ihmiset pitävät osaavina ja kyvykkäinä kunnallisissa asioissa. Vastauksissa kokoomus oli kärjessä, 42% ihmisistä mainitsi kokoomuksen osaavana ja kyvykkäänä kuntaopuolueena (SDP oli toisena 41%:lla ja keskusta kolmantena 40%:lla). Vaikka väitteessä ei puhuta osaamisesta ja kyvykkyydestä, vaan luotettavuudesta, sillä kuitenkin tarkoitettaneen kyseistä Kunnallisan kehittämissäätiön selvitystä, joten tällä perusteella väite katsotaan todeksi. Mikäli eroa luotettavuuden ja kyvykkyyden välillä pitää merkittävänä, väite voitaisiin myös perustellusti katsoa osittain todeksi tai osittain epätodeksi.	Kunnallisan kehittämissäätiö

145	Väite on tosi. Uusi hankintalaki mahdollistaa pk-yritysten osallistumisen tarjouskilpailuihin muun muassa siten, hankintasopimus voidaan tehdä erillisinä osina. Lisäksi hankintayksikön on erikseen perusteltava tilanteet, joissa se jättää jakamatta hankintaa pk-yrityksille sopivampiin osiin. Lisäksi uudessa hankintalaissa on muun muassa kirjaus, jonka mukaan ehdokkailta edellytetty vähimmäisiikevaihitoraja saa olla enintään kaksi kertaa hankintasopimuksen ennakoidun arvon mukainen.	Vanhempi hallitussihteeri (TEM) (sähköpostikeskustelu 23.3.2017); Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista
146	Väite on tosi. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan kunnat työllistivät helmikuussa 2016 51 1000 henkeä ja helmikuussa 2017 536000 henkeä.	Tilastokeskus
147	Väite on osittain tosi. Tilastokeskuksen mukaan kasvihuonekasvupäästöjen määrässä trendi on ollut laskeva vuodesta 2004 lähtien. Yhdyskuntajätteen määrä on sen sijaan vakioitunut, eikä sen suhteen voida puhua nousevasta tai laskevasta trendistä. Eurostatin mukaan Suomen kotitalouksien tuottaman jätteen määrä oli vuonna 2014 pienempi kuin vuonna 2012 tai 2010, mutta jätteen kokonaistuotanto oli vuonna 2014 korkeampi kuin vuonna 2012. Kasvihuonepäästöjen osalta väite on siis paikkansapitävä, mutta jätteen osalta käytetyt lähteet eivät täysin tue väitettä, joten se katsotaan osittain todeksi.	Tilastokeskus; Eurostat

Tilasyistä taulukossa ilmoitetaan vain lyhyt lähde. Täsmällinen viite on pyydettyessä saatavissa tekijöiltä.

Taulukko 32. Vaalikoneväitteiden totuusarvojen perustelut

ID	Perustelu	Lyhyt lähde
148	Väite on osittain totta. Lapsen päivähoitomaksu määräytyy perheen koon, yhteenlaskettujen tulojen sekä hoitoajan perusteella. Yli 35h/viikossa hoitoa tarvitsevilla lapsilla päivähoitomaksu on Turussa korkeimmalla tasolla, jos vanhempien tulot ylittävät 5000 euroa. Korkein maksuprosentti vaihtelee 11,5 prosentista 7,9 prosenttiin. Monilapsisissa perheissä nuoremmat lapset saavat sisaralennusta hoidosta, vaikka vanhempien tulot ylittäisivät maksimimaksun rajan. Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2015 kokoalikaisten palkansaajien mediaani oli 2963 € / kk. Päivähoitomaksua määrittäessä perheen tulot lasketaan yhteen. Mediaanitasoista palkkaa saavan yksinhuoltajan lapsilla ei siis ole korkein päivähoitomaksu, mutta kahden mediaanitasoista palkkaa saavan vanhemman lapsilla on. Vastaavasti lasten päivähoitomaksu on maksimisuuruinen, jos toinen vanhemmista tienaa 5000 euroa, ja toinen ei mitään. Koska väite on ilmaistu yksikössä, ei sitä voida katsoa todeksi, mutta koska kahden mediaanipalkkaisen ihmisen tapauksessa maksu on korkein, on väite kuitenkin oikean suuntainen ja se tulkitaan osittain todeksi.	Tilastokeskus; Turun kaupunki
149	Väite on totta. Suora pormestarivaali edellyttäisi lakimuutoksen, sillä tällä hetkellä pormestarin valinta tapahtuu valtuustossa. Kunnanvaltuusto voi halutessaan määrätä pormestarin valinnasta neuvoo-antavan kansanäänestyksen, mutta lopullisen valinnan tekisi tällöinkin valtuusto itse.	Kuntalaki; Kuntaliiton lakimies (sähköpostikeskustelu 26.4.2017.)
150	Väite on totta. Tennessee Star-kokeilun mukaan opettajat pystyivät paremmin luomaan kontaktia yksittäisiin oppilaisiin luokkakoon ollessa pienempi. Myös Lontoon yliopiston tutkimuksessa huomattiin pienempien luokkien edesauttavan kontaktin saamista ja luokkarauhan säilymistä.	Tutkimuskirjallisuus
151	Väite on osittain tosi. Turun väkilukuun suhteutettu ulkomaalaisten osuus oli Suomen kunnista 16. suurin vuonna 2012. Suurista kaupungeista vastaava sijoitus oli 4. Koska väkilukuun suhteutettuna Turku on ulkomaalaisten määrässä kaikista kunnista vasta 16.,	Tilastokeskus

	ei väitetä katsota todeksi. Koska suurten kaupunkien osalta Turku on 4. ja kaikkien kuntien osaltakin 20. kärkeä, katsotaan väite osittain todeksi.	
152	Väite on tosi. Opetushallituksen <i>Vaikuttava varhaiskasvatus</i> -katsauksen mukaan: "Melhuishin ja muiden (2015) katsauksessa hyödynnetty tutkimus osoittaa, että lasten osallistumisella varhaiskasvatukseen alle kolmivuotiaana on positiivisia vaikutuksia lasten kognitiiviseen ja kielenkehitykseen sekä akateemiseen suoriutumiseen joidenkin vaikutusten kestäessä nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka." Lisäksi lapsuudessa hankituilla inhimillisellä pääomalla ja taidoilla "ajatellaan olevan merkitystä sekä mikro- että makrotaloudellisessa mielessä: Varhaislapsuudessa kehittyneet tiedot ja taidot muodostavat perustan myöhemmälle oppimiselle ja onnistumiselle työelämässä, mikä taas lisää yhteiskunnan menestystä."	Opetushallitus; tutkimuskirjallisuus
153	Väite on tosi. Euroopan maista suurin osa tarjoaa ainakin yhden vuoden varhaiskasvatuksen ilmaiseksi. Tämän lisäksi noin puolet maista tarjoaa ilmaisen varhaiskasvatuksen kolmesta vuodesta ylöspäin. Tätä nuoremmille lapsille ilmainen varhaiskasvatus tarjotaan Latviassa, Liettuaissa ja Romaniassa.	Euroopan komissio
154	Väite on osittain tosi. Oppivelvollisuus alkaa lapsilla seitsemänvuotiaana peruskoulussa. Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävästi esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Peruskoulusta ja esiopetuksesta säädetään samassa perusopetuslaissa, mutta esiopetuksen ei voida sanoa olevan osa "koulujärjestelmää", koska varsinainen oppivelvollisuus ei siihen ulotu.	Perusopetuslaki
155	Väite on tosi. Opetushallituksen <i>Vaikuttava varhaiskasvatus</i> -katsauksen mukaan: "Melhuishin ja muiden (2015) katsauksessa hyödynnetty tutkimus osoittaa, että lasten osallistumisella varhaiskasvatukseen alle kolmivuotiaana on positiivisia vaikutuksia lasten kognitiiviseen ja kielenkehitykseen sekä akateemiseen suoriutumiseen joidenkin vaikutusten kestäessä nuoruuteen ja aikuisuuteen saakka. Tällaisia vaikutuksia on osoitettavissa erityisesti silloin, kun lapset ovat osallistuneet ryhmämuotoiseen,	Opetushallitus; tutkimuskirjallisuus

	ammattilaisten toteuttamaan varhaiskasvatukseen (centre-based) ja kun päivähoiton aloitus on ajoittunut kahden kolmen vuoden ikään. Eriytyisen vaikuttavaa tällainen varhaiskasvatus on heikommista oloista tuleville lapsille, joskin sen on osoitettu hyödyttävän myös muita lapsia. (Melhuish ja muut 2015; ks. myös Leseman ja Slot 2014.)"	
156	Väite on tosi. Sirkku Kupiainen ja Ninja Heinonen Helsingin yliopistosta julkaisivat marraskuussa 2016 oppilasryhmien vaikutusta oppimistuloksiin koskevan tutkimuksen. "Oppilaiden osaamista tutkittiin laaja-alaisilla, oppiaineiden rajat ylittävillä tehtävillä. Kaikissa tehtäväryhmissä ja kaikilla luokka-asteilla, kolmannella, kuudennella ja yhdeksännellä luokalla, tulos oli sama: Syy oppilaiden osaamiseen tai osaamattomuuteen ei löytynyt luokan oppilaiden määräästä. Osaaminen oli kuitenkin usein parempaa kaikkein suurimmissa luokissa, jotka ovat oppilasvalikoinnin seurauksena usein esimerkiksi musiikkiluokkia tai valinnaisen kielen opiskelijoiden luokkia."	Helsingin yliopisto
157	Väite on osittain tosi. Kuntien ja kuntayhtymien sote-tehtäviä hoitava henkilöstö ja tukipalveluiden henkilöstö siirtyvät liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti maakuntien palvelukseen. Sellaista periaatetta, ettei yhtäkään työpaikkaa vähennetä, ei kuitenkaan ole kirjattu, joten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Sosiaali- ja terveysministeriö; valtiovarainministeriö
158	Väite on tosi. Kuntien veroprosenttia tullaan 30.6.2016 julkaistun arvion mukaan laskemaan 12,3 prosenttia.	Luonnos verolainsäädännöksi; Valtioneuvosto
159	Väite on epätosi. Oppivelvollisuus alkaa lapsilla seitsemänvuotiaana peruskoulussa. Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan. Peruskoulusta ja esiopetuksesta säädetään samassa perusopetuslaissa, mutta oppivelvollisuus ei suoranaisesti ulotu vielä esikouluun.	Perusopetuslaki
160	Väite on tosi. Suurista kaupungeista (Kymmenen suurinta väkiluvun mukaan: Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Oulu, Turku, Jyväskylä, Lahti, Kuopio ja Kouvola) Turussa oli 4. eniten ulkomaalaisia suhteessa muuhun väestöön.	Tilastokeskus

	pula-ammateista. Suurin pula on nyt puheterapeuteista.	
168	Väite on tosi. Roger Ulrichin vuonna 1984 julkaistun artikkelin mukaan leikkauspotilaat, joiden huoneista oli ikkunanäkymä luontoon, parantuivat nopeammin kuin verrokkiyhmän potilaat, joiden huoneista ei luontonäköalaa ollut. Tutkimuksessa mukana oli siis vain leikkauspotilaita, eli tulokset eivät ole yleistettävissä muunlaisiin sairauksiin.	Tutkimuskirjallisuus
169	Väite ei ole tarkistettavissa. Chicagon kaupungin rakentamalla uudella puistolla oli tutkimustiedon mukaan vaikutus rikollisuuden vähenemiseen, erityisesti puiston lähellä sijaitsevilla alueilla. Toisaalta Chicagon yliopiston Crime Lab:in tutkijoiden mukaan vuosina 2015 – 2016 aserikollisuuden määrä kaupungissa nousi huomattavasti. Rikollisuus ei siis ole erityisesti viime vuosina vähentynyt. Yleisesti puistojen rikollisuutta vähentävä vaikutus ei ole myöskään yksiselitteinen, ja aikaisemman (yhdysvaltalaisen) tutkimuksen mukaan ne saattavat myös lisätä rikollisuutta lähialueillaan. Puistoihin satsaamisen vaikutus Chicagon kokonaisrikollisuuteen ei ole täysin selvä, joten väitteelle ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa.	Tutkimuskirjallisuus
170	Väite on tosi. Turussa hyvinvointitoimialan toteutunut kulumäärä vuonna 2016 oli noin 670 miljoonaa euroa. Koko kaupungin kulut olivat yhteensä noin 1475 miljoonaa euroa, eli hyvinvointialan kulut olivat noin 45,4 prosenttia koko kaupungin kuluista. Valtakunnallisesti sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista on noin 58,6 prosenttia. Vaikka prosenttiosuudet eroavat jonkin verran väitteessä esitetystä, väite sisältää ilmauksen ”noin”, joten se katsotaan todeksi.	Turun kaupungin tilinpäätös; Tilastokeskus
171	Väite on epätosi. Opettajilla on edelleen käytössä erilaisia kurinpitomenetelmiä. OAJ:n esityksen mukaan lain puitteissa opettajat voivat asettaa oppilaat jälki-istuntoon, puhdistamaan ja järjestelemään liattu tai epäjärjestely koulun omaisuus uudelleen, määräämään oppilas poistumaan luokasta, oikeus esineiden ja aineiden poisottoon sekä tiukkojen säännösten puitteissa myös oikeus voimakeinoihin.	OAJ
172	Väite on tosi. Sheffieldin yliopiston tutkimuksen mukaan 10 kilometrin etäisyys	Tutkimuskirjallisuus

	sairaalaista linnuntietä kasvattaa kuolleisuutta 1 prosentilla. Yorkin yliopiston Ruotsissa tehdyn tutkimuksen mukaan mahdollisuus selviytyä sydänkohtauksesta laskee selvästi mitä kauempana uhri sijaitsee sairaalan päivystysosastolta.	
173	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, mihin syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille. Koska vanhempainvapaata käyttävät lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
174	Väite on tosi. Kuntien ja kuntayhtymien sote-tehtäviä hoitava henkilöstö ja tukipalveluiden henkilöstö, joka palvelee pääosin maakunnille siirrettäviä tehtäviä, siirtyy liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti maakuntien palvelukseen.	Sosiaali- ja terveysministeriö; valtiovarainministeriö
175	Väite on tosi. Valtiovarainministeriön alustavan selvityksen mukaan kuntien veroprocentin arvioidaan laskevan 12,3 prosenttia sote-palveluiden siirtyessä maakuntien vastuulle.	Valtioneuvosto
176	Väite on tosi. Studentumin mukaan ”Terveysalalla työllisyystilanne on tällä hetkellä hyvä, ja joillakin aloilla työntekijöistä on jopa pulaa. Työntekijöiden siirtyminen eläkkeelle ja väestön ikääntyminen lisäävät uuden työvoiman tarvetta entisestään. Tilastokeskuksen vuonna 2016 toteuttaman tutkimuksen mukaan koulutusaloinnain valmistumisensa jälkeen työelämään parhaiten sijoittuivat sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalta ja suojelualalta valmistuneet opiskelijat. Jopa yli 88 prosenttia valmistuneista työllistyi vuoden sisällä valmistumisestaan.”	Studentum - Educations Media Group; Tilastokeskus
177	Väite on tosi. Turussa on tällä hetkellä yksi virallinen vastaanottokeskus, joka sijaitsee Pansiossa. Paikkoja on 225 henkilölle. Kyseessä ei ole hätämajoitustila, vaan Pansion vastaanottokeskus toimii pysyvässä tiloissa.	Turun kaupunki
178	Väite on tosi. Työvoiman ylläpito on uusimman ammattibarometrin mukaan	Työ- ja elinkeinoministeriö

	vähennemässä. Sen sijaan yhä useammassa ammatissa on pulaa työvoimasta. Työvoimapula on havaittavissa varsinkin terveys- ja sosiaalialalla, joka kattaa noin puolet pula-ammateista. Suurin pula on nyt puheterapeuteista.	
179	Väite on tosi. Keskittämällä palveluja suurempiin yksiköihin voidaan parantaa hoidon tasoa ja saavuttaa kustannussäästöjä. Keskussairaaloiden ja yliopistosairaaloiden siirtymistä laajan päivystyksen sairaaloihin. Keskussairaaloiden ja yliopistosairaaloiden välillä tulee tapahtumaan myös lisääntyvästi eri hoitomuotojen keskittymistä. Esimerkiksi tekoniivkirurgian keskittäminen nykyistä merkittävästi harvempiin yksiköihin tulee muuttamaan leikkausyksiköiden profiileja sekä näitä toimenpiteitä jatkossa suorittavissa että niistä luopuvissa sairaaloissa. Laajan päivystyksen sairaalakaupungeissa voi syntyä lyhyellä aikavälillä puutetta osaavasta työvoimasta, mutta pitemmällä aikavälillä kaupunkien vetovoima kasvaa monipuolisten työuramahdollisuuksien ja hyvän palvelutason myötä.	Valtioneuvosto
180	Väite on osittain tosi. Turun seutu koostuu 11 kunnasta, joita ovat Kaarina, Lieto, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Raisio, Rusko, Sauvo ja Turku. "Varsinais-Suomen maahanmuuttopolitiittisen ohjelman tavoitteiden mukaisesti kaikkien Turun kaupunkiseudun kuntien tulisi osallistua pakolaisten vastaanottoon. Sopimus pakolaisten vastaanotosta on toistaiseksi Kaarinalla, Liedolla, Naantalilla ja Raisiolla." Osana seudullista yhteistyötä on sovittu, että Kaarina ja Raisio ottavat vuosittain noin 10 – 15 ja Lieto ja Naantali noin 5 – 10 pakolaista vuosittain. Lisäksi Paraisten kaupungilla on sopimus ja kaupunki valmistelee vastaanottamisen aloittamista uudelleen vuonna 2014. Koska vain neljällä Turun seudun kunnalla on jatkuva sopimus, väitettä ei voida katsoa kokonaan todeksi, mutta väite antaa oikeansuuntaista tietoa, sillä Varsinais-Suomessa suurella on jatkuva sopimus. Täten väite katsotaan osittain todeksi.	Seudullinen kotouttamisohjelma
181	Väite on tosi. Kuntien sosiaali- ja terveystoiminnan nettokustannukset olivat 17,9 miljardia euroa vuonna 2015. Sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista oli 58,6 prosenttia. Käyttökustannukset sisältävät toimintakulut,	Tilastokeskus

	poistot ja arvonalentumiset sekä vyörytyskulut. Käyttötuet sisältyvät toimintatuotot ja vyörytystuotot, valmistevarastojen muutoksen sekä valmistuksen omaan käyttöön. Nettokustannukset ovat käyttökustannusten ja käyttötuottojen erotus. Käyttökustannusten osuus kokonaisbudjetista on pienempi kuin nettokustannusten osuus, hieman alle 50%. Käytettiin referenssipisteenä kumpaa lukua tahansa, tullaan lähelle väitteessä mainittua "noin puolet", joten väite katsotaan todeksi.	
182	Väite on osittain totta. Eduskuntavaalitutkimuksessa kysyttiin suomalaisten luottamusta eri yhteiskunnallisiin instituutioihin vuosina 2011 ja 2015. Suomalaisten luottamus eduskuntaan, hallitukseen ja poliittisiin puolueisiin oli vähentynyt tarkastellun aikajakson aikana. Sen sijaan suomalaisten luottamus yleisesti poliittikkoihin ja tasavallan presidenttiin oli hieman lisääntynyt. Muutokset ovat desimaalissa mitattavia kunkin instituution kohdalla, joten kovin suurista muutoksista luottamuksessa ei voida puhua. Lisäksi luottamus poliittikkoihin on yleisesti lisääntynyt, joten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Oikeusministeriö
183	Väite on tosi. Helsingin yliopiston tutkimuksen mukaan "Kansainvälisesti luokkakoko on yksi tutkituimmista kasvatus-tieteen kysymyksistä. Sirkku Kupiainen ja Ninja Hienonen Helsingin yliopistosta käyvät läpi joukon kansainvälisiä tutkimuksia. Tulokset luokkakoon vaikutuksista ovat tämän analyysin perusteella ristiriitaisia."	Helsingin yliopisto
184	Väite on tosi. Taloudelliset syyt ovat keskeinen tekijä ryhmäkokojen kasvun taustalla.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (puhelin keskustelu 24.4.2017)
185	Väite on tosi. Suomen perustuslain perusoikeuksia määrittelevän 2 luvun 9 § mukaan "Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa."	Perustuslaki
186	Väite ei ole tarkistettavissa. Tampereen kaupungin henkilöstöltä kysyttiin syksyllä 2015	Tampereen kaupunki

	mielipiteitä pormestarihallinnasta. Vastaajat kannattivat pääsääntöisesti mallia, mutta halusivat sitä kehitettävän edelleen. Suhtautuminen apulaispormestarijärjestelmään sen sijaan ole negatiivisempaa ja moni vastaaja ehdottikin järjestelmästä luopumista. Kyselyyn vastasi 64 kaupungin työntekijää. Otosta, joka on pieni ja koostuu vain kunnan työntekijöistä, ei voida pitää yleistämiskelpoisena koko Tampereen asukaskantaan. Kohtuullisessa ajassa ei myöskään löytynyt pormestarihallinnasta liittyvää tyytyväisyyskyselyä paremmalla otoksella Tampereelta, joten väitettä ei näin ollen pysty tarkistamaan.	
187	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät yleisemmille tulotasolle. Koska vanhempainvapaata käyttävät lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi. Vaikka varhaiskasvatus ja päivähoito eivät ole tismalleen sama asia, varhaiskasvatus sisältyy päivähoitoon, joten väite katsotaan todeksi.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
188	Väite on tosi. Turun kouluissa on eroja luokkien oppilasmäärissä. Erikoisluokilla voi tyypillisesti olla enemmän oppilaita kuin painotuksettomilla luokilla. Turun koulut ovat jaettu kolmeen eri alueeseen: Turun pohjoiseen yhteistyöalueeseen, Turun eteläiseen yhteistyöalueeseen ja Turun itäiseen yhteistyöalueeseen. Kun lasketaan alueittain kuinka monta oppilasta on keskimäärin minkäkin yhteistyöalueen koulun luokassa, saadaan seuraava tulos: Turun pohjoisella yhteistyöalueella on keskimäärin n. 21 oppilasta per luokka, Turun eteläisellä yhteistyöalueella on keskimäärin n. 18 oppilasta per luokka ja Turun itäisellä yhteistyöalueella on keskimäärin n. 17 oppilasta per luokka. Turun eteläisen yhteistyöalueen laskennassa ei ole huomioitu Turun Steinerkoulu, josta ei löydy tietoa luokkamäärästä. Turun itäisen alueen yhteistyöalueen laskennassa ei	Turun kaupunki

	huomioitu Kiinanmylyn koulua, josta ei löydy tietoa, eikä Turun normaalikoulua, jonka luokkamäärästä ei ole tietoa. Turussa on siis alueellisia luokkakokoeroja.	
189	Väite ei ole tarkistettavissa. Aikajaksolla 1/2015 – 1/2017 kansainvälistä suojelua Suomesta haki 36 678 henkilöä. Näistä myönteisiä päätöksiä oli 9970, kielteisiä 15 988, 7087 kohdalla asia oli rauennut ja 3633 kohdalla asia oli jätetty tutkimatta. Kaikista maahanmuuttajista (ei ainoastaan kansainvälistä suojelua hakeneista) 18–34-vuotiaita oli 54,9 % ja sukupuoleltaan miehiä oli 60,9 %. Maahanmuuttovirasto ei ilmoita erikseen kansainvälistä suojelua hakeneiden ikä- ja sukupuolijakaumaa tai kuntakohtaisia tietoja. Turvapaikanhakijoiden motiiveista on mahdoton tehdä päätelmiä. Täten väitteelle ei voida määrittää totuusarvoa.	Maahanmuuttovirasto
190	Väite ei ole tarkistettavissa. Suojelupoliisi julkaisi marraskuussa 2015 terrorismin uhka-arvion, jossa se totesi Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden joukossa olevan väkivaltaisiin ryhmiin kytkeytyviä henkilöitä. (SUPO) Suojelupoliisi päivitti vuoden 2014 lopussa riskihenkilökartoituksen henkilömäärän kolmeensataan. Määrän kasvun osittaisena syynä pidettiin Syyrian ja Irakin välistä kriisiä. (SUPO vuosikertomus, s. 4) Todennäköisyyttä sille, että osa turvapaikanhakijoina tulleista olisi jihadisteja, on kuitenkin mahdotonta arvioida, joten väitettä ei voida tarkistaa.	Suojelupoliisi
191	Väite on tosi. Lounais-Suomen poliisin vuoden 2016 vuosikertomuksessa kommentoidaan yleisten paikkojen turvallisuutta kuvaavaa katuturvallisuusindeksiä. Katuturvallisuus oli heikentynyt reilut kolme prosenttia vuoden 2015 tasosta. Kasvua oli mm. rattijuopumuksissa, pahoinpitelyrikoksissa ja ryöstöissä, sen sijaan vahingonteot olivat vähentyneet.	Lounais-Suomen poliisi
192	Väite on tosi. Valtiovarainministeriön alustavan selvityksen mukaan kuntien veroprosentin arvioidaan laskevan 12,3 prosenttia sote-palveluiden siirtyessä maakuntien vastuulle.	Valtioneuvosto
193	Väite on tosi. Sote- ja maakuntauudistuksen henkilöstöpolitiikkaryhmän sekä sen alatyöryhmän tehtävänä oli mm. henkilöstön palvelussuhteiden ehtoihin liittyvät asiat.	Sosiaali- ja terveysministeriö; Valtiovarainministeriö

194	Väite on tosi. Henkilöstöpolitiikkaryhmän asettamispäätöksessä on lueteltu mm. työryhmät jäsenet sekä kuntien pääsopijajärjestöjen edustajat. Alatyöryhmän asettamispäätöksessä on samoin lueteltu kaikki työryhmän jäsenet. Näiden molempien joukosta löytyy sekä työnantajapuolen että työntekijäjärjestöjen edustajia.	Sosiaali- ja terveysministeriö; Valtiovarainministeriö
195	Väite on tosi. Hallituksen esitys 15/2017 sisältää myös henkilöstöön sovellettavan lainsäädännön (lait 13 – 18). Hallituksen esityksen käsittely on vielä kesken ja tällä hetkellä käsittelyvaiheessa on käsitteily valiokunnassa ja asiantuntijakuuleminen.	Eduskunta
196	Väite on tosi. Maakunnille siirtyvien tehtävien kustannukset (arvio 17,7 mrd. euroa vuoden 2016 tasossa) poistuvat kuntien taloudesta vuodesta 2019 lähtien sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä.	Valtiovarainministeriö
197	Väite on tosi. Keskusta on Turussa vastustanut esimerkiksi Vasaramäessä sijaitsevaa "Mustikka"-kaavaa sekä Teerikarin puiston kaavaa.	Turun kaupunkisuunnittelu- ja ympäristölautakunnan puheenjohtaja (puhelin keskustelu 28.4.2017)
198	Väite on osittain tosi, sillä sen tulkinta riippuu asiayhteydestä. Viime vuosina lippujen hinnat ovat laskeneet selvästi bussien kaupunkien välisessä pikavuoroliikenteessä. Aiemmin pikavuoromatkat hinnoiteltiin tyypillisesti Matkahuollon kilometritaulukon mukaisesti, esim. vuoteen 2015 asti aikuisen lippu Turku-Pori maksoi 28,80€ (nyt tasataksahinta 15€) ja Turku-Tampere 25,60 € (nyt 15-22 €). Turku-Helsinki ennen 31,40€ aikuiselta, nyt Matkahuollon verkkokaupassa normaalihintainen lippu 24,50-28€. Näiden lisäksi näillä yhteysväleillä liikennöitsijöiden verkkokaupoista voi löytää halvempia tarjouslippuja halvemmalla. VR ilmoitti helmikuussa 2016 hinnoittelunsa muutoksista: aikuisten lippujen hinnat laskivat noin 25% ja alennusryhmien alennusprosentit laskivat. Sen sijaan esimerkiksi Turun kaupunkiliikenteessä hinnat nousivat vuonna 2014 Turun sisällä matkustaville (ja laskivat Turusta Föli-alueen naapurikuntiin matkustettaessa). Pikavuoroliikenteen kilpailu on eri asia kuin Turun	Matkahuolto; Turun seudun joukkoliikenne; VR; Turun kaupunki

	kaupunkiliikenne, sillä Turun kaupunki on Kaarinan, Liedon, Naantalin, Raision, Ruskon ja Turun kuntien muodostamalla alueella seudullinen kunnallinen viranomainen, joka myöntää reittiliikenneluvat yksinomaan toimivalta-alueellaan harjoitettavaan reittiliikenteeseen. Turussa on käytössä Turun joukkoliikenteen laatulupauksen mukaisesti ns. tilaaja-tuottaja-malli, eikä markkinaehtoinen kilpailuasetelma.	
199	Väite on tosi. Suomen Akatemian 'Oma Linja'-tutkimus osoittaa, että kouluikäisten PISA-tuloksissa on havaittu tason selvää huononemista, erityisesti lukutaidossa. Myös matematiikan osaamisessa on ongelmia, ja matematiikkaa heikosti osaavien määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 2003 vuoteen 2012. Samalla eriarvoisuus on myös lisääntynyt, ja esimerkiksi lapset joiden vanhemmat ovat varakkaita ja koulutettuja ovat koulussa 1,5 vuotta edellä muita lapsia. Myös maan sisällä on alueellisia eroja oppimistuloksissa sekä suhtautumisessa koulunkäyntiin.	Oma linja -tutkimushanke
200	Väite on tosi. Päivähoitomaksut todella ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, mihin syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
201	Väite on tosi. Kaupunginhallitus päätti päätöksenteko- ja johtamisjärjestelmän tarkastelun käynnistämisestä 20.6.2011. Tarkoituksena oli arvioida muuttuvan toimintaympäristön valossa kaupungin toimintamalli ja sen kehitystarpeet sekä tehdä ehdotukset uudesta toimintamallista sekä sitä tukevasta johtamis- ja päätöksentekojärjestelmästä. Uusi järjestelmä vahvistettiin tammikuussa 2012 ja se tuli voimaan vuoden 2013 alusta alkaen. Uusi valtuustokausi alkoi 1.1.2013.	Turun kaupunki
202	Väite on tosi. Kaupunginhallitus päätti päätöksenteko- ja johtamisjärjestelmän tarkastelun käynnistämisestä 20.6.2011. Tarkoituksena oli arvioida muuttuvan toimintaympäristön valossa kaupungin toimintamalli ja sen kehitystarpeet sekä tehdä ehdotukset uudesta toimintamallista sekä sitä tukevasta johtamis- ja päätöksentekojärjestelmästä. Uusi	Turun kaupunki

	järjestelmä vahvistettiin tammikuussa 2012 ja se tuli voimaan vuoden 2013 alusta alkaen. Uusi valtuustokausi alkoi 1.1.2013.	
203	Väite on tosi. Perustuslain 19 § Oikeus sosiaaliturvaan 1 momentti kuuluu "Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon." Kirjaus koskee jokaista, eli myös maassa laittomasti oleskelevia henkilöitä.	Perustuslaki, perustuslakiasiantuntija (sähköpostikeskustelu 24.4.2017.)
204	Väite on tosi. Opetushallituksen mukaan "Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaalle tarjottavaa maksutonta opetusta. Esiopetuksen tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla." Lasten päiväkotipäivä koostuu varhaiskasvatuksellista osuudesta (4h) ja sen päälle tarvittaessa muusta päivähoidosta. Kunnat voivat halutessaan tarjota maksutonta varhaiskasvatusta muunkin ikäisille, mutta esikouluikäisille se on varhaiskasvatuslain mukaan kaikkialla maksutonta.	Opetushallitus; varhaiskasvatuslaki
205	Väite on osittain tosi. YK:n vuoden 2015 'World Population Ageing' -raportin mukaan Suomessa on prosentuaalisena osuutena väestöstä neljänneksi eniten (27,2%) yli 60-vuotiaita. Eniten yli 60-vuotiaita on Japanissa (33,1%), Italiassa (28,6%) sekä Saksassa (27,6%). Yli 60-vuotiaiden väestöosuuden kasvaminen prosentuaalisesti mitattaessa Suomi sijoittuu taas neljänneksi (7,3%) Yhdysvaltain Neitsytsaarten (10,9%), Japanin (9,9%) sekä Maltaan (9,3%) jälkeen. Väite antaa siis oikeanlaisen, muttei täysin oikean, kuvan Suomen väestön vanhenemisesta.	YK
206	Väite on epätosi. Migrin Tietoa turvapaikanhakijalle -tietosivu toteaa asiasta näin: Jos saat jäädä Suomeen, saat kuntapaikan. Tämä tarkoittaa, että kun joku kunta voi ottaa sinut vastaan, saat sieltä asunnon. Toisin sanoen päätöksentekijät eivät ole suunnitelleet turvapaikanhakijan asuinpaikkaa ennalta. Suomessa on perustuslain mukaan vapaa liikkuvuus, joten turvapaikkapäätöksen jälkeen pakolaiset voivat asettua asumaan mihin päin Suomea hyvänsä.	Maahanmuuttovirasto; Perustuslaki

207	Väite on tosi. Turun yliopiston tutkimuksen mukaan päivähoito vaikuttaa positiivisesti lapsen tulevaisuuden koulutukseen. Lisäksi varhaiskasvatuksen on todettu vaikuttavan positiivisesti lasten sosiaalisten taitojen ja sosiaali-emotionaaliseen kehitykseen. Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset suorittavat useammin peruskoulun loppuun, saavuttavat korkeamman tulotason sekä siirtyvät sujuvammin aikuisuuteen.	Tutkimuskirjallisuus
208	Väite on tosi, sillä päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, mihin syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
209	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä puolesta eikä vastaan.	
210	Väite on tosi. Työvoiman ylläpito on uusimman ammattibarometrin mukaan vähenemässä. Sen sijaan yhä useammassa ammatissa on pulaa työvoimasta. Työvoimapula on havaittavissa varsinkin terveys- ja sosiaalialalla, joka kattaa noin puolet pula-ammateista. Suurin pula on nyt puheterapeuteista.	Työ- ja elinkeinoministeriö
211	Väite on tosi. Kaupunginvaltuusto päätti kokouksessaan 14.3.2016, ettei kaupunki ala kuluvalle valtuustokaudella valmistella kaupungin johtamisjärjestelmän muutosta pormestarihallinnaksi.	Turun kaupunki
212	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL

	mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin.	
213	Väite on osittain tosi. "Maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen tavoitteena on myös vähentää julkisen talouden kestävyysvajetta. Esityksen mukaiset uudistukset mahdollistavat kustannusten kasvun hillinnän siten, että vuoteen 2030 mennessä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset ovat vuositasolla 3 miljardia euroa alemmat kuin ne olisivat ilman uudistusta." Tavoitteena ei siis ole supistaa suoranaisesti vähentää kuluja vaan supistaa niiden kasvua. Väite antaa oikeansuuntaisen kuvan asiasta, mutta ei ole täysin totuudenmukainen, joten se saa totuusarvon osittain tosi.	Valtioneuvosto
214	Väite on tosi. Turussa hyvinvointitoimialan toteutunut kulumäärä vuonna 2016 oli noin 670 miljoonaa euroa. Koko kaupungin kulut olivat yhteensä noin 1475 miljoonaa euroa, eli hyvinvointialan kulut olivat noin 45,4 prosenttia koko kaupungin kuluista. Luku poikkeaa hieman väitteessä esitetystä, mutta koska väitteessä on ilmaus "noin", väite katsotaan todeksi.	Turun kaupungin tilinpäätös; Tilastokeskus
215	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle. Tulojen mukaan porrastetut päivähoitomaksut toimivat siis kannustinloukkuna etenkin pienemmissä tuloluokissa.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
216	Väite on osittain tosi. OKM:n esityksessä vuonna 2013 opetusryhmien keskimääräiset koot 1 – 6. luokilla olivat Turussa 20,41 oppilasta, kun koko maan keskiarvo oli 18,84 oppilasta. Suurista kaupungeista Oulussa, Lahdessa, Vantaalla, Tampereella, Helsingissä ja Jyväskylässä ryhmäkoko oli keskimäärin suurempi kuin Turussa. Eli Turun ryhmäkoot ovat suurempia kuin koko maassa keskimäärin, mutta koska monissa suurissa kaupungeissa ryhmäkoot ovat keskimäärin suurempia kuin Turun, katsotaan väite osittain todeksi.	Opetus- ja kulttuuriministeriö
217	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tiimoilta ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä	

	puolesta tai vastaan.	
218	Väite on osittain tosi. Perusopetuksen opetusryhmien pienentämiseen tarkoitettua POP-rahaa ei ole Turulle maksettu enää lukuvuonna 2016 – 2017. Esi- ja perusopetuksen erityisopetuksen laadun kehittämiseen tarkoitettun tasa-arvorahan määrä on edellisestä lukuvuodesta pudonnut melkein 1,5 miljoonaa euroa. Vaalikonevastaus on annettu ajankohtana ennen hallituksen puoliväliriihtä, jossa tasa-arvoraha päätettiin kaksinkertaistaa. Väitteessä sanat "opettaminen" ja "vähentäminen" ovat virkkeessä väärässä järjestyksessä: POP-raha on siis lopetettu ja tasa-arvorahaa vähennetty, ei toisinpäin, kuten väitteestä ymmärtäisi. Näin ollen väite katsotaan osittain todeksi.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (sähköpostikeskustelu 28.4.2017)
219	Väite on tosi. Kuntien sosiaali- ja terveystoiminnan nettokustannukset olivat 17,9 miljardia euroa vuonna 2015. Sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista oli 58,6 prosenttia.	Tilastokeskus
220	Väite on tosi. Turun OAJ:n vuonna 2013 tekemän syyskyselyn mukaan (toteutettu sähköpostitse, kyselyyn vastasi yli 700 turkulaista opettajaa.) 63 % opettajista pitää luokkiaan sopivan kokoisina, 36 % liian suurina ja 1 % liian pieninä. Kyseinen data on kuitenkin melko vanhaa (neljä vuotta), joten voidaan kyseenalaistaa onko se enää relevanttia tämän kaltaisen kysymyksen totuusarvoa pohdittaessa. Turun OAJ on toteuttanut vastaavanlaisen kyselyn myös vuonna 2015, mutta tuolloin kyselyssä ei asiasta esitetty täsmällisesti samanlaista kysymystä kuin vuoden 2013 tutkimuksessa. Iästään huolimatta vuoden 2013 aineisto otetaan väitteen tarkistamisen pohjaksi.	OAJ Turku
221	Väite ei ole tarkistettavissa. Ruotsissa valinnanvapausjärjestelmään siirtymisen jälkeen terveydenhuollon kustannuskehityksessä ei ole ollut suuria muutoksia, vaan kustannukset ovat kasvaneet melko tasaisesti, vajaat kaksi prosenttia vuodessa. Täten ei ole todennettavissa että kasvu johtuisi juurikin valitusta mallista. On myös vaikea arvioida, onko valinnanvapausjärjestelmän käyttöönotto tehostanut tällä aikavälillä resurssien käyttöä. Täten väitteelle ei voida luontevasti määrittää totuusarvoa.	Kilpailu- ja kuluttajavirasto
222	Väite ei ole tarkistettavissa. Ehdokas viittaa tässä Valtiovarainministeriön	Valtiovarainministeriö;

	soteuudistukseen liittyvään kalvosarjaan, jossa esitetään kuntien sote-kulujen kasvaneen viimeisen kymmenen vuoden aikana noin 3,5 prosenttia. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vuonna 2014 kuntien sote-menojen osuus oli 152 prosenttia vuoden 2006 tasosta. Elinkeinoelämän keskusliiton tilastojen mukaan reaaliset sote-menot ovat kymmenessä vuodessa kasvaneet noin neljänneksen. Tilastotieto on keskenään niin ristiriitaista, ettei väitteen totuusarvoa voida sen valossa arvioida.	Tilastokeskus; Elinkeinoelämän keskusliitto
223	Väite on tosi. Trafin tilastojen 1.4.2017 tilanteen mukaan rekisteröityjen henkilöautojen omistajien ikäjakauma noudattaa kutakuinkin normaali jakaumaa. Auon omistaminen lisääntyy voimakkaasti 18-vuotiaista alkaen, ja alkaa laskea n. 70-vuotiaista lähtien. Eniten auton omistajia on noin 50-vuotiaiden keskuudessa.	Trafi
224	Väite on tosi. Eräs varhaiskasvatuksen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyvä näkökulma liittyy inhimillisen pääoman merkitykseen yhteiskunnan kehittämiseksi. Varhaiskasvatus tuottaa vähintäänkin positiivisia seuraamuksia lasten kehitykselle ja oppimiselle. Osallistumisen laadukkaaseen institutionaaliseen varhaiskasvatukseen ajatellaan kasvattavan yksittäisen lapsen ja koko lapsiväestön inhimillistä pääomaa, johon sisältyvät esimerkiksi erilaiset kognitiiviset ja sosiaaliset taidot. Ajattelutapaan liittyy oletttamus siitä, että lapsuudessa hankitulla inhimillisellä pääomalla on lapsuusaikaa kauaskantoisempaaakin vaikutusta: hankitut taidot voivat toimia erilaisista taustoista tulevien lasten mahdollisuuksia tasaavasti ja siten osaltaan vähentää yhteiskunnallista eriarvoisuutta.	Opetushallitus
225	Väite on epätosi. Sote-uudistuksessa erotetaan palveluiden järjestäminen ja tuottaminen. Maakunta on palveluiden järjestäjä, joka vastaa julkisesti rahoitetuista sosiaali- ja terveyspalveluista alueellaan. Maakunta saa rahoituksen valtiolta, mutta päättää itsenäisesti rahan käytöstä. Maakunta voi tuottaa palveluita itse ja ostaa niitä yksityisiltä yrityksiltä ja järjestöiltä. Suoran valinnan palveluita tuottavat yksityiset ja kolmannen sektorin tuottajat sekä maakunnan omistamat yhtiöt. Maakunta vastaa siitä, että asukkaat saavat tarvitsemansa palvelut, ja että eri tuottajien palvelut ovat sujuvasti ja tehokkaasti	Sosiaali- ja terveysministeriö; Valtiovarainministeriö

	yhteen toimiva kokonaisuus. Kaikkea terveydenhoitoa ei siis ole pakko kilpailuttaa, vaan maakunta voi vastata niiden tuottamisesta myös itse.	
226	Väite on tosi. Turun kaupungin oppilastilastojen mukaan luokkien koko vaihtelee kouluittain ja luokka-asteittain melkoisesti. Mukana on myös luokkia, joissa on noin kolmekymmentä oppilasta.	Turun kaupunki
227	Väite on osittain tosi. OECD:n tilaston mukaan Suomessa varhaiskasvatukseen osallistutaan ikäluokissa 3, 4 ja 5 muita Euroopan maita keskimääräistä harvemmin. Toisaalta 6-vuotiaissa Suomen varhaiskasvatukseen osallistuminen ylittää hitusen EU-maiden keskiarvon. Lisäksi Eurostatin tilaston mukaan useissa maissa on Suomea pienempi osallistumisaste, kun otetaan huomioon vain alle kolmevuotiaat, joten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	OECD; Eurostat
228	Väite ei ole tarkistettavissa. Turun kaupunki ei tilastoi ryhmäkokoja, joten esim. 20 vuoden takaisia tietoja ei ole saatavilla. Myöskään valtakunnallista vuosittaista, systemaattista tilastointia Turun luvuista Jalosen mukaan ei ole olemassa. Ryhmäkoot ovat viime vuosina olleet taloudellisten syiden takia hienoisessa kasvussa. Väitteen epämääräisen muotoilun ja tilaston puuttumisen vuoksi väitettä ei ole mahdollista luotettavasti tarkistaa.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (puhelin keskustelu)
229	Väite ei ole tarkistettavissa. YK:n yleismaailmallisessa ihmisoikeusjulistuksessa ei määritellä, että sodan pakeneminen olisi syy avunsaannille. Sen sijaan 14. artiklan mukaan jokaisella vainon kohteeksi joutuneella on oikeus hakea ja nauttia turvapaikkaa muissa maissa. Väitteessä ei tarkemmin eritellä, millaisesta "avusta" on kyse, joten sille ei luontevasti voida määrittää totuusarvoa.	YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus
230	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL

231	Väite ei ole tarkistettavissa. Liikenteen melu, pakokaasupäästöjen ja pienhiukkasten heikentämä ilmanlaatu, turvattomuus ja ympäristön epävihtyisyys ovat autoliikenteen aiheuttamia haittoja, jotka kärjistyvät suurimmilla kaupunkiseuduilla, mutta ovat paikoin ongelmia pienemmissäkin kunnissa. Väitteestä puuttuu kuitenkin vertailukohta: mitä kävelijöiden ehdoilla rakennettu tarkoittaa ja mihin sitä verrataan? Tästä johtuen väitteen tarkistaminen on mahdotonta.	Liikennevirasto
232	Väite on osittain tosi. Turussa hyvinvointitoimialan toteutunut kulumäärä vuonna 2016 oli noin 670 miljoonaa euroa. Koko kaupungin kulut olivat yhteensä noin 1475 miljoonaa euroa, eli hyvinvointialan kulut olivat noin 45,4 prosenttia koko kaupungin kuluista. Vaikka hyvinvointitoimialan kulut ovat todella noin puolet kaupungin budjetista, väitteessä budjetin kokonaissumma on väärä, joten väite katsotaan osittain todeksi.	Turun kaupungin tilinpäätös; Tilastokeskus
233	Väite on osittain tosi. Koko hyvinvointitoimialan toiminta resurssineen tulee nykytiedon mukaan siirtymään sote-uudistuksen myötä maakunnalle. Tämän lisäksi kaupungin toiminnoista maakunnalle siirtyy myös hyvinvointitoimialaa tukeva osuus. Hyvinvointitoimialan budjetti on noin 670 miljoonaa euroa. Väitteen luku eroaa siis todellisesta luvusta, mutta on oikean suuntainen, joten väite katsotaan osittain todeksi.	Turun hyvinvointitoimialan johtaja (sähköpostikeskustelu 26.4.2017)
234	Väite ei ole tarkistettavissa. Erityistä Turulle on, että vieraskielinen maahanmuuttajaväestö on sijoittunut kaupungissa hyvin epätasaisesti. He ovat keskittyneet erityisesti kolmelle pienalueelle, Varissuolle, Lausteelle ja Halisiin, joissa heitä on sekä määrällisesti että suhteellisesti selvästi eniten. Yli 36 prosenttia kaikista Turun vieraskielisistä asui edellä mainituilla kolmella pienalueella vuoden 2011 lopussa. Varissuo oli vuonna 2011 38 prosentin osuudellaan Suomen monikulttuurisin lähiö, mutta tuoreempaa dataa ei ole asiasta löytynyt, joten väitettä ei voida tarkistaa.	Siirtolaisinstituutti
235	Väite on tosi. Kansainvälisesti vertailen asiakasmaksut ovat Suomessa suhteellisen korkeat ja esimerkiksi kaikissa muissa Pohjoismaissa asiakasmaksut ovat alhaisemmat. Monissa maissa varhaiskasvatus on ilmaista jo 3-vuotiaille lapsille.	Lakiesitys varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista
236	Väite on osittain epätosi. Maksuttomaan varhaiskasvatukseen siirtyminen toisi Turulle	Turun kaupungin

	lisää kustannuksia kahdesta syystä: ensiksikin asiakasmaksut poistuivat ja toiseksi palvelujen kysynnän lisääntymisen myötä. Asiakasmaksujen tulot ovat Turussa varhaiskasvatuksen osalta noin 11,3 miljoonaa euroa. Lisääntyvän kysynnän määrää ja siitä aiheutuvaa kustannusten nousua ei ole voitu tarkkaan arvioida. Näiden lisäkustannusten on arvioitu olevan noin 15 miljoonaa euroa vuodessa. Väite siis on totta asiakasmaksutulojen osalta, mutta koska siinä ei ole huomioitu kysynnän lisääntymistä, katsotaan se osittain epätodeksi.	sivistystoimialan toimialajohtaja (sähköpostikeskustelu 26.4.2017)
237	Väite on osittain epätosi. Valtiovarainministeriön alustavan selvityksen mukaan kuntien veroprocentin arvioidaan laskevan 12,3 prosenttia sote-palveluiden siirtymässä maakuntien vastuulle. Siirtyvien sote-menojen suuruutta kunta ei pysty itse päättämään, mutta kunnan veroprocentti on uudistuksen jälkeenkin kunnanvaltuuston päätettävissä, joten väite katsotaan osittain epätodeksi.	Valtioneuvosto
238	Väite on epätosi. Turun kaupungin vuoden 2017 talousarvioesityksen mukaan SOTE-menot (658m €) käsittävät vähän alle puolet Turun kaupungin kokonaiskustannuksista (1440m €). Valtakunnallisesti sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista on noin 58,6 prosenttia, joten siihenkään suhteutettuna väite ei pidä paikkaansa.	Turun kaupunki
239	Väite on tosi. Tilastokeskuksen vuoden 2016 tilastojen mukaan syntyneiden määrä on laskenut Suomessa kuusi vuotta peräkkäin. Vuoden 2016 kokonaishedelmällisyysluku oli 1,57 lasta naista kohden, mikä on kaikkien aikojen toiseksi matalin luku.	Tilastokeskus
240	Väite on osittain epätosi. Sivistystoimialan johtajan mukaan jakotunteja on silloin, jos oppilasmäärä on lähtökohtaisesti suuri, mutta jos oppilasmäärä on alle 20, jakotunteja ei ole, riippumatta kouluaineesta. Jakotuntien määrän päättää rehtori. Yksittäisissä tapauksissa on täten mahdollista, että jakotunteja ei ole vaikka luokkakoko olisikin suuri. Tästä ei kuitenkaan voida johtaa sitä että kaikki kolmosluokkalaiset olisivat aloittaneet ensimmäisen vieraan kielen opiskelun ilman jakotuntien mahdollisuutta, joten väite katsotaan osittain epätodeksi.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (sähköpostikeskustelu 25.4.2017)

241	Väite on osittain tosi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus on viimeksi vuonna 2015 keskustellut mahdollisesta palveluverkon keskittämisestä, mutta ei selvittänyt asiaa sen pidemmälle. Tammikuussa 2017 Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri hyväksyi sairaanhoitopiirin ja Turun kaupungin psykiatrian toimintojen keskittämisen fuusioitumalla. Keskittämisestä on siis sovittu, mutta sitä ei ollut vielä väitteen esittämishetkellä tapahtunut, joten väite katsotaan osittain todeksi.	Turun kaupunki
242	Väite on tosi. TomTomin vuotuisen Traffic Index-raportin mukaan Turku on Pohjoismaiden viidenneksi ruuhkaisin kaupunki, Euroopan tasolla 95:s. Raportin metodologia perustuu matka-ajan mittaukseen ruuhkattomaan aikaan ja sen vertaaminen ruuhkaiseen aikaan. Lopputuloksena syntyy prosenttiluku, joka kertoo kuinka paljon hitaampaa matkan tekeminen oli ruuhka-aikaan.	TomTom Traffic Index
243	Väite on tosi. Maahanmuuttoviraston mukaan turvapaikan saamisen edellytys on todistus siitä, että henkilöllä on perustellut syyt pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan. Turvapaikkahaaastattelun yhteydessä hakijan on todistettava syiden todenmukaisuus maahanmuuttoviranomaisille, joka selvittää seikat omien tietojensa avulla.	Maahanmuuttovirasto
244	Väite on tosi. TomTomin vuotuisen Traffic Index-raportin mukaan Turku on Pohjoismaiden viidenneksi ruuhkaisin kaupunki, Euroopan tasolla 95:s. Raportin metodologia perustuu matka-ajan mittaukseen ruuhkattomaan aikaan ja sen vertaaminen ruuhkaiseen aikaan. Lopputuloksena syntyy prosenttiluku, joka kertoo kuinka paljon hitaampaa matkan tekeminen oli ruuhka-aikaan.	TomTom Traffic Index
245	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin ja sen poistuminen heidän	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL

	työllisyyteensä. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi.	
246	Väite on osittain tosi. Turun kaupungin tarkastuslautakunnan vuoden 2015 raportin mukaan hoitoon pääsyn lakisääteisen määräajan ylittävä jono on lyhentynyt tuntuvasti. Lautakunta kuitenkin huomautti esimerkiksi päivähoitopaikan saamisen puutteista eri kieliryhmien välillä. Tämä viittaa siihen, että jonoja ainakin vuonna 2015 on ollut yli lakisääteisen määräajan, vaikka kaupungin Sivistystoimiala huomauttaa että vuoden 2015 jälkipuoliskolla kaikki päivähoitoa tarvitsevat perheet saivat lapselleen paikan. Sivistystoimialan mukaan vuosina 2015 – 2017 kymmenen toimipaikkaa lopetetaan, mikä johtaa 368 hoitopaikan menetykseen. Koska jonot ovat lyhentyneet ja vuoden 2015 jälkipuoliskolla kaikki tarvitsevat perheet ovat saaneet lapselleen paikan, ei väitettä katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Turun kaupunki
247	Väite ei ole tarkistettavissa. Turun yliopiston mukaan varhaiskasvatukseen osallistumisella on suurin positiivinen vaikutus myöhempiin koulutuksellisiin tuloksiin kun lapsi on 2-vuotias. Opetushallituksen katsauksen mukaan osallistuminen varhaiskasvatukseen parantaa muun muassa lapsen kognitiivisia kykyjä. Kotikasvatuksen vaikutuksista ei ole juuri tietoa, ja Opetushallituksen mukaan siihen kohdistuvat investoinnit heijastavat lähinnä siihen liittyviä perinteisiä uskomuksia. Koska asiasta ei löydy näyttöä, väitettä ei voida tarkistaa.	Tutkimuskirjallisuus
248	Väite on epätosi. Turun kaupungin toimintasuunnitelman mukaan koulutusmenot ovat kasvaneet vuosina 2014 – 2016. Vuonna 2015 kaupunki päätti investoida lisää koulujen rakentamiseen sekä korjaamiseen. Sivistystoimialan johtajan mukaan budjetti on myös kasvanut joka vuosi.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (sähköpostikeskustelu 25.4.2017)
249	Väite on epätosi. Turun Sivistystoimialan johtajan mukaan sijaisia on hankittu vuosien ajan tasaiseen tahtiin. Määrä ei siis ole vähentynyt viime vuosina.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (sähköpostikeskustelu)

	25.4.2017)	
250	Väite on epätosi. Autoalan tiedotuskeskuksen myyntiennusteessa vuodelle 2017 (viitattu 8.5.2017) on kasvua niin henkilöautojen, pakettiautojen kuin kuorma-autojenkin osalta. Myös vuoden 2018 ennusteessa henkilöautojen kohdalla on kasvua, pakettiautojen tilanteen ennustetaan olevan samanlainen kuin vuonna 2017. Lisäksi Ympäristöhallinnon mukaan vaikka henkilöautojen liikennesuorite on laskenut hieman, tieliikenteen ennustetaan kasvavan 1,34 kertaiseksi vuoteen 2040 mennessä. Liikenneviraston vuotuinen tilasto osoittaa myös että liikennesuoritteiden määrä on kääntynyt uudestaan nousuun lyhyen laskun jälkeen vuosina 2012 – 2013.	Autoalan tiedotuskeskus; Liikennevirasto; Ympäristöhallinto
251	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, synnä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin ja sen poistuminen heidän työllisyyteensä. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
252	Väite on osittain tosi, sillä koulutuksen arviointikeskuksen mukaan pojat ovat ylliedustettuja sekä parhaimmin että heikoimmin menestyneimpien ryhmässä, mutta suurin osa pojista ja tytöistä menestyy koulussa yhtä hyvin. Verrattaessa arvosaanoja, tytöt menestyvät kuitenkin keskimääräisesti poikia paremmin, ja suhtautuvat koulutukseen positiivisemmin.	Koulutuksen arviointikeskus
253	Väite on tosi. Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2012 julkaiseman raportin mukaan suurin osa (64%) syrjäytyneistä vuonna 2010 oli miehiä, joskaan heidän määränsä ei ole noussut räjähdysmäisesti viime vuonna. Tilastokeskuksen mukaan vuoteen 2010 verrattuna syrjäytyneitä nuoria oli enemmän vuonna 2014, mutta silti suunnilleen sama määrä kuin vuonna 2009. Määrä on vaihdellut vuosien aikana 51000-64000 välillä.	Tilastokeskus; Elinkeinoelämän valtuuskunta; OECD

	Syrjäytyneiksi lasketaan kaikki nuoret, jotka eivät ole töissä, koulutuksessa eivätkä suorittamassa asevelvollisuutta. Työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien 15 – 29 vuotiaiden miesten osuus on noussut vuoden 2005 9.3 % vuoden 2015 13.6%:iin. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi.	
254	Väite on tosi. Turun kaupunki päätti hyväksyä vuoden 2017 talousarviossaan säilyttää luokkakoot ennallaan, investoiden siihen tarkoituksen miljoona euroa.	Turun kaupunki
255	Väite on tosi. Turun kaupunginvaltuusto päätti olla käsittelemättä esitystä uudesta johtamisjärjestelmästä kaupunginhallituksen esityksen hyväksymisellä kokouksessaan vuonna 2016.	Kaupunginvaltuuston pöytäkirja
256	Väite on tosi. Väestöliiton mukaan vanhempien hyvinvointi vaikuttaa vahvasti myös lasten hyvinvointiin. Hyvinvoivat vanhemmat voivat vastata vauvan tarpeisiin herkemmin. Lisäksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto korostaa vanhemman hyvinvoinnin merkitystä lapsen hyvinvoinnille.	Väestöliitto; Mannerheimin Lastensuojeluliitto
257	Väite on osittain epätosi. Hallituksen Alueuudistus-verkkosivun mukaan kuntien verotuloista 12,47 % siirtyy maakuntahallinnolle, jota rahoitetaan valtion verotuksella. Maakunnilla ei ole verotusoikeutta uudistuksen tapahtuessa, ja hallitus on sanonut, ettei se valmistelee verotukseen liittyviä lakiesityksiä tällä vaalikaudella. Maakunta ei siis itse hanki verotulojaan, ja osuus on suhteellisen tarkasti arvioitu. Koska on olemassa esitys, jossa määritetään kuinka paljon kuntien verotuloista siirtyy maakuntahallinnolle, väite katsotaan osittain epätodeksi.	Alueuudistus-verkkosivut
258	Väite on epätosi. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ei ole mainintaa oikeudesta tasa-arvoiseen varhaiskasvatukseen. Myöskään lasten oikeuksien yleissopimuksessa, johon Suomi on sitoutunut, ei ole mainintaa tasa-arvoisesta varhaiskasvatuksesta: sen 18. artiklan mukaan pyrkimyksenä on sen tunnustaminen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä ja että vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä.	OHCHR; yleissopimus lasten oikeuksista

259	Väite on tosi. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri Milla Kallioma on esittänyt blogikirjoituksessaan, ettei kannata nykytilanteessa maksutonta varhaiskasvatusta. Toki voidaan kysyä voidaanko yhden ihmisen näkemys katsoa heijastelevan koko järjestön näkemystä, mutta Kallioma on allekirjoittanut kyseisen kirjoituksen pääsihteerinä ja se on julkaistu järjestön omassa blogissa, joten väite katsotaan todeksi.	MLL
260	Väite on tosi. YK:n vuoden 2015 'World Population Ageing' - raportin mukaan Suomessa on prosentuaalisena osuutena väestöstä neljänneksi eniten (27,2%) yli 60-vuotiaita. Eniten yli 60-vuotiaita on Japanissa (33,1%), Italiassa (28,6%) sekä Saksassa (27,6%). Yli 60-vuotiaiden väestöosuuden kasvaminen prosentuaalisesti mitattaessa Suomi sijoittuu taas neljänneksi (7,3%) Yhdysvaltain, Neitsytsaarten (10,9%), Japanin (9,9%) sekä Maltan (9,3%) jälkeen.	YK
261	Väite on osittain tosi. Vuoden 2017 talousarviossa toimintakuluja on noin 1,4 miljardia euroa, ja näistä hyvinvointitoimialan kuluja 658 oli noin miljoonaa euroa. Mainittujen menojen osuus jää alle puoleen kokonaismenoista. Vaikka hyvinvointimenojen osuus budjetista jää hivenen alle puoleen, katsotaan väitteen antavan kutakuinkin oikeanlaisen kuva ilmiöstä, joten se katsotaan osittain todeksi.	Turun kaupungin talousarvio vuodelle 2017
262	Väite on tosi. Kuntaliiton autopaikoituspalveluun mukaan "Asumiskustannusten kohtuullisena pitämiseen vaikuttaa myös autopaikan hinta. Tässä tilanteessa kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa luovutusehtoihin harkitsemalla tontin ulkopuolelle sijoitettavien velvoiteautopaikkojen sijaintia."	Kuntaliitto
263	Väite on epätosi. Turun kaupunginvaltuustossa käsiteltiin 14.3.2016 vastausta valtuuston työjärjestyksen tarkoittamaan kysymykseen koskien pormestarin malliin siirtymistä. Kyseessä on 28 valtuutetun allekirjoittama kysymys koskien pormestarin mallin käyttöönottoa Turussa, ei varsinaisen selvitys. Äänestyspöytäkirjalla päädyttiin siihen, että "mainituista syistä ei ole tarkoituksenmukaista päättää uudesta johtamisjärjestelmästä kuluvalta valtuustokauden aikana". Myöhemmistä kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen pöytäkirjoista ei löydy mainintaa, joissa puhuttaisiin selvityksen	Turun kaupunki

	toimittamisesta valtuustolle: sitä että selvitys tulisi valtuustolle tämän kevään aikana tai että tänä keväänä olisi luvattu selvityksen tekemisestä.	
264	Väite on epätosi, sillä Turun kaupungilla ei ole yleistä vaatimusta autopaikkojen määrästä per asunto. Autopaikkavaatimus määritellään kaavoituskohtaisesti, ja se noudattaa kaavaa X autopaikkaa / asunnon neliometri. Kantakaupungin alueella on Ympäristö- ja kaavoituslautakunnan vuoden 2012 pöytäkirjan mukaan usein käytetty kaavaa 1 autopaikka / 80 – 90m ² .	Turun kaupunki
265	Väite ei ole tarkistettavissa. Tutkimuskirjallisuudesta ei löydy suoria viittauksia liittyen lasten kielenoppimisen nopeuteen. Kalifornian yliopiston tutkijan vuonna 1992 kirjoittaman artikkelin mukaan lapset eivät kuitenkaan ole erityisemmin parempia kielenoppimisessa kuin aikuiset. Lapset ovat aikuisten tavoin yksilöitä ja kielten omaksumista ei voi ikäryhmän perusteella yleistää.	Tutkimuskirjallisuus
266	Väite ei ole tarkistettavissa. Turun kaupunginhallituksen vanhojen pöytäkirjojen mukaan vuosina 2011 – 2013 on kaupungin päätöksenteossa sekä hallinto-oikeudessa ja KHO:ssa käsitelty Markku Palosen vahingonkorvausvaatimusta, joka liittyi vuonna 2011 tapahtuneeseen onnettomuuteen, jossa Markku Palosen auto oli vaurioitunut Kaksikerrantiellä vastaan tulleen aura-auton aurasta lentäneestä jääkimpaleesta, hiekasta tms. Palonen on mm. tilaajavastuulakiin nojautuen vaatinut korvausta 2864,21 euroa (ei 1600) autonsa vaurioitumisesta aiheutuneista kustannuksista (KH 16.4.2012). Asiaa ovat käsitelleet/valmistelleet matkan varrella muun muassa kaupunginjohtaja Randell ja päälakimies Jyrkinen. Kaupungin selvityksissä ja oikeudessa (hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus) on todettu, että vahingonkorvausvaatimus on perusteeton. Näin ollen asiaa ei voi perustella esim. tilaajavastuulailla, vaikka Palonen itse asian näin näkee. Randellin "sekaantumista vahingonkorvauksen estämiseen" ei pysty kuitenkaan näillä tiedoilla tarkistamaan, joten väitteelle ei voida antaa totuusarvoa.	Turun kaupunki; Korkein hallinto-oikeus
267	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllistymiselle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, synnä on etenkin asumistuen lisääntyminen.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

	Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle.	
268	Väite on tosi. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin ja sen poistuminen heidän työllisyyteensä. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi.	THL
269	Väite on tosi. Kuntien ja kuntayhtymien sote-tehtäviä hoitava henkilöstö ja tukipalveluiden henkilöstö, joka palvelee pääosin maakunnille siirrettäviä tehtäviä, siirtyy liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti maakuntien palvelukseen.	Sosiaali- ja terveysministeriö; valtiovarainministeriö
270	Väite on tosi. Hallituksen sote- ja maakuntauudistusesityksen (2.3.2017) mukaan kunnallisveroa vähennettäisiin 12,47%	Hallituksen esitys sote- ja maakuntauudistuksesta 2.3.2017
271	Väite on tosi. Hallituksen sote- ja maakuntauudistusesityksen (2.3.2017) mukaan kunnallisveroa vähennettäisiin 12,47%	Hallituksen esitys sote- ja maakuntauudistuksesta 2.3.2017
272	Väite on tosi. Suomen perustuslain perusoikeuksia määrittelevän 2 luvun 9 § mukaan "Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa." Erityistä Turulle on, että vieraskielinen maahanmuuttajaväestö on sijoittunut kaupungissa hyvin epätasaisesti. He ovat keskittyneet erityisesti kolmelle pienalueelle, Varissuolle, Lausteelle ja Halisiin, joissa heitä on sekä määrällisesti että suhteellisesti selvästi eniten. Yli 36 prosenttia kaikista Turun vieraskielisistä asui edellä mainituilla kolmella pienalueella vuoden 2011 lopussa. Varissuo on 38 prosentin osuudellaan Suomen monikulttuurisin lähiö.	Perustuslaki; Siirtolaisinstituutti
273	Väite on tosi. Turun kaupunginvaltuustossa käsiteltiin 14.3.2016 vastausta valtuuston työjärjestyksen tarkoittamaan kysymykseen koskien pormestarin siirtymistä. Pohjaehdotus niin kaupunginhallitukselle kuin -valtuustolle oli, että tiedoksi merkitään	Turun kaupunginvaltuuston pöytäkirja

	vastaus, joka päättyi siihen, että ”Edellä mainituista syistä ei ole tarkoituksenmukaista päättää uudesta johtamisjärjestelmästä kuluvan valtuustokauden aikana”. Kaupunginvaltuustossa tehtiin muutosesitys, jossa ”Kaupunkivaltuusto päättää perustaa valtiokunnan valmistelemaan pormestarin siirtymistä.” Vastaehdotus hävisi äänin 48-16, 3 poissa. Vastaehdotus kannattivat kaikki palkalla olleet SDP:n edustajat.	
274	Väite on tosi. Turun kaupunki velottaa vanhempien tuloista riippuen enintään 290 euroa ja vähintään 27 euroa (pienituloisilta ei peritä maksua) kuukaudessa yhdestä hoidossa olevasta lapsesta.	Turun kaupunki
275	Väite on tosi. Oppilastilaston mukaan lukuvuonna 2016 – 2017 esim. Kärsämäen koulun 5. luokan 28 oppilasta ovat yhdessä luokassa ja 6. luokan 29 oppilasta yhdessä luokassa. Paattisten koulussa 6. luokan 29 oppilasta ovat yhdessä luokassa. Jäkärlän koulun 5. luokan 29 oppilasta ovat yhdessä luokassa.	Turun kaupunki
276	Väite ei ole tarkistettavissa. Veronmaksajien keskusliitosta ei löydy viittauksia siihen, mikä maakuntauudistuksen vaikutus kuntaveroon olisi Turussa.	
277	Väite on tosi. Kuntaliiton mukaan kuntien velkaantuminen lisääntyi noin kolme prosenttia vuonna 2016, joka on hidastunut edellisistä vuosista (3,9% 2015, 6,5% 2014). Vuonna 2016 kuntien keskimääräinen suhteellinen velkaantuneisuus oli 52,0%.	Kuntaliitto
278	Väite on osittain tosi. Turun perusopetuksessa oli syksyllä 2014 yhteensä 1023 päätoimista opettajaa (918 vakituista), 1011 syksyllä 2015 (905 vakituista) ja 1001 syksyllä 2016 (910 vakinaista). Luvuista ei kuitenkaan voi tehdä pitkälle meneviä päätelmiä, etenkin kun muutokset ovat pieniä. Etenkin määräaikaisten ja sivutoimisten (ei em. luvuissa) opettajien työpanos vaihtelee yksilöittäin ja lukuvuosittain. Taloudelliset syyt ovat yksi selittävä tekijä opettajan määrän muuttumiseen. Koska määrä on vähentynyt, mutta muutokset ovat todella pieniä, katsotaan väite osittain todeksi.	Turun kaupungin sivistystoimialan hallintojohtaja; Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (puhelinkeskustelut 24.4.2017); Turun kaupunki
279	Väite ei ole tarkistettavissa. Pisa-tuloksissa on raportoitu 2000-luvulla suomalaisten oppimistulosten laskusta, esim. luonnontieteissä oppimistulokset ovat laskeneet tilastollisesti merkitsevästi, kun OECD-maissa tulokset ovat pysyneet suunnilleen	Valtioneuvoston julkaisuarkisto

	ennallaan (s. 34). Samoin lukutaidossa ja matematiikassa Suomen luvut ovat laskeneet 2000-luvulla. On kuitenkin vaikeaa arvioida, johtuuko lasku esim. oppimisvaikeuksista, oppimishaluttomuudesta vai muista syistä. Oppimisvaikeuksien määrän kehityksestä ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä, joten väite ei ole tarkistettavissa.	
280	Väite ei ole tarkistettavissa. Turun kaupungin tekemän Kunta 10-tuloksiin pohjautuvan esityksen mukaan työpaineet kunta-alalla ovat lisääntyneet vuosina 2012 – 2016. 39% vastaajista Turussa kertoi, että työ määrä on lisääntynyt yli sietokyvyn. Kunta 10 kyselyssä koko maassa työ määrän lisääntyminen yli sietokyvyn oli korkeinta luokanopettajilla (53%). Opettajien pahoinvoinnista tai työssä jaksamisesta ei kuitenkaan ole kohtuullisella vaivalla saatavissa luotettavaa tietoa, joten väite ei ole tarkistettavissa.	Turun kaupunki; Työterveyslaitos
281	Väite ei ole tarkistettavissa. Sotesta on pidetty Suomessa lukuisia valmistelukoukousia. On mahdollista sanoa, mihin ehdokas viittaa. Vaikka toimielin saataisiin selville ja pöytäkirjat olisivat julkisia, ei ole kiistatonta, että pöytäkirjoissa olisi kirjausta pääluottamusmiesten ”heitämisestä pihalle”. Myös ehdokasta on yritetty tuloksetta tavoittaa väitteen tiimoilta, joten väitteen ei katsota olevan tarkistettavissa.	
282	Väite on tosi. Viime vuosina Varsinais-Suomessa on perustettu kaksi aurinkopaneelien valmistukseen keskittyvää yritystä: Virte Solar (2015) Turussa sekä Salo Solar (2015) Salossa. Lisäksi Turun kaupunki tällä hetkellä rakentaa niin kutsuttua 'Blue Industry Park'-teollisuuspuistoa, johon kuuluu myös meriteollisuuteen liittyvän ympäristöteknologia. Näyttö ympäristöteknologian alan kasvusta on kuitenkin vielä sen verran niukkaa, että pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei kannata sen perusteella tehdä.	Turun kaupunki; Virte Solar; Areva Solar
283	Väite on tosi. Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2015 julkaisemassa alueelliset kehitysnäkymät-raportissa mainitaan Areva Solar Oy Salon seudulla toimivana aurinkopaneelien valmistajana. Yrityksen verkkosivuilta selviää, että yritys työllistää 14 henkilöä ja 10 henkilöä rekrytointukautensa kautta.	Työ- ja elinkeinoministeriö; Areva Solar
284	Väite on osittain tosi. Liikenneviraston henkilöliikennetutkimuksesta tehtyjen esitelmän (2012) perusteella naiset käyttävät joukkoliikennettä hieman miehiä enemmän.	Liikennevirasto

	Vähävaraiset miehet käyttävät miehistä eniten joukkoliikennettä, kun taas naisista keski- ja hyvätuloiset käyttävät joukkoliikennettä enemmän kuin vähätuloiset. Täten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	
285	Väite on tosi. Perusopetuslain 26§:ssä todetaan: "Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan." Pykälässä 31 puolestaan säädetään koulutuksen maksuttomuudesta: "Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia.". Myös Opetushallitus tarjoaa vastaavanlaisen tulkinnan: "Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaille tarjottavaa maksutonta opetusta." Esiopetus on siis maksutonta. Mikäli lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi myös päivähoitoa, on tämä päivähoitollinen osuus maksullinen. Esimerkiksi Turussa ilmaista esiopetusta tarjotaan neljä tuntia päivittäin, mutta "jos lapsi on esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatuksessa, peritään kuukausimaksu lapsen varhaiskasvatuksesta varatun ajan mukaan." Kunnat voivat kuitenkin halutessaan tarjota ilmaista päivähoitoa. Näin tekevät Suomessa ainakin Kustavin, Karstulan ja Pelkosenniemen kunnat. Tästä huolimatta väite katsotaan todeksi.	Perusopetuslaki; Turun kaupunki; Opetushallitus
286	Väite on tosi. Vuosina 1999 – 2003 toteutetussa tutkimuksessa havaittiin, että varhaiskasvatus on erityisen hyödyllistä vähäosaisemmille (disadvantaged) lapsille.	Tutkimuskirjallisuus
287	Väite on tosi. On useita tutkimuksia, joissa todetaan pienten ryhmäkokojen olevan hyödyksi heikompiataustaisille oppilaille. Toisin kuin monet muut ryhmäkokoväitteet, kyseinen väite on tarkistettu erikseen siitä syystä, että siinä esitetään kyseisten tutkimusten olemassaolo, ei niinkään sitä että tutkimusten tulokset olisivat absoluuttinen fakta.	Tutkimuskirjallisuus
288	Väite on osittain tosi. Vuoden 2016 maaliskuusta vuoden 2017 huhtikuuhun aikuis- ja perheyksiköitä on lakkautettu Varsinais-Suomen alueella yhteensä seitsemän (kymmenestä kolmeen.) Suurin muutos tapahtui maalis-huhtikuussa 2016, kun keskuksia lakkautettiin yhteensä viisi. Kesäkuussa 2016 määrä nousi yhdellä, mutta heinäkuussa se	Maahanmuuttovirasto

	palasi jälleen viiteen. Viidessä määrä pysyi vuoden loppupuolelle asti, kunnes joulukuussa se laski neljään ja vuoden 2017 tammikuussa keskuksia oli enää kolme. Tämä oli lukumäärä myös huhtikuussa. Alaikäisyksiköiden määrä on tippunut vuoden 2016 maaliskuusta vuoden 2017 huhtikuuhun kuudesta kahteen. Väitettä ei katsota todeksi, sillä ilmaus "yhä enemmän" viittaisi siihen, että kysymyksessä olisi kiihtyvä ilmiö. Maalis-huhtikuun 2016 suurta pudotusta lukuun ottamatta vastaanottokeskusten määrä on kuitenkin vähentynyt hitaasti, ja lakkautusten määrä onkin ollut suurimmillaan keväällä 2016. Koska vastaanottokeskusten määrä on kuitenkin vähentynyt, katsotaan väite osittain todeksi.	
289	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin ja sen poistuminen heidän työllisyyteensä. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
290	Väite on osittain epätotta. Väitteessä puhutaan ihmisistä, jotka hukkuvat Välimeren etsiessään turvallista paikkaa elää, joten tällä perusteella huomio on perusteltua kiinnittää kaikkiin Välimeren hukkuneiden ihmisten sijaan siirtolaisiin. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n mukaan vuonna 2017 Välimerellä on hukkunut tai kadonnut 1089 ihmistä (tilanne 23.4.). Tämä tekee kyseisellä 16 viikon ajanjaksolla noin 68 hukkunutta ihmistä viikossa. Samaisen järjestön mukaan vuonna 2016 Välimerellä hukkui tai katosi yhteensä 5098 ihmistä, mikä tekee noin 98 ihmistä viikossa. UNCHR:n mukaan vuonna 2017 Välimerellä on hukkunut tai kadonnut tähän mennessä 1092 ihmistä (tilanne 25.4.). Jos tässäkin tapauksessa otetaan laskemisen pohjaksi 16 viikkoa, tekee tämäkin noin 68 kuollutta per viikko. Missing Migrants Project:in mukaan vuonna 2015	IOM; Missing Migrants Project; UNCHR

	Välimerellä kuoli yhteensä 3784 ihmistä, eli noin 73 ihmistä viikossa. Yhdessäkään mainitussa tapauksessa keskimääräinen viikkokuolemien keskimääräinen lukumäärä ei ylitä sataa, puhumattakaan siitä että niitä olisi satoja viikoittain. Tasmällistä kuolleiden lukumäärää on kuitenkin vaikea arvioida, ja yksittäisillä viikoilla kuolleiden määrä on voinut olla enemmänkin. Täten väite katsotaan osittain epätodeksi.	
291	Väite on tosi. Kuntien sosiaali- ja terveystoiminnan nettokustannukset olivat 17,9 miljardia euroa vuonna 2015. Sosiaali- ja terveystoiminnan osuus kuntien käyttötalouden nettokustannuksista oli 58,6 prosenttia. Käyttökustannukset sisältävät toimintakulut, poistot ja arvonalentumiset sekä vyörytyskulut. Käyttötuotot sisältävät toimintatuotot ja vyörytystuotot, valmistevarastojen muutoksen sekä valmistuksen omaan käyttöön. Nettokustannukset ovat käyttökustannusten ja käyttötuottojen erotus. Käyttökustannusten osalta sosiaali- ja terveystoiminnan osuus käyttötaloudesta oli hivenen alle puolet. Riippumatta siitä kumpaa indikaattoria käytetään, väite katsotaan todeksi, sillä se sisältää ilmauksen noin, mikä ilmaisee että kyseessä on arvio, ei eksakti väittäjä. Sekä netto- että kokonaiskustannusten osalta osuus tulee niin lähelle 50 %, että kyseisen arvion katsotaan olevan totuudenmukainen.	Tilastokeskus
292	Väite on tosi. Vuonna 2015 Turussa muunkielisiä oli 10,1 %. Luku on ollut kasvussa vuodesta 1930 lähtien.	Tilastokeskus; väestölaskennat
293	Väite on osittain tosi. Turun väkilukuun suhteutettu ulkomaalaisten osuus oli Suomen kunnista 16. suurin vuonna 2012. Suurista kaupungeista vastaava sijoitus oli 4. Koska väkilukuun suhteutettuna Turku on ulkomaalaisten määrässä kaikista kunnista vasta 16., ei väitettä katsota todeksi. Koska suurten kaupunkien osalta Turku on 4. ja kaikkien kuntien osaltakin 20. kärjessä, katsotaan väite osittain todeksi.	Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline
294	Väite on tosi, sillä ulkomaalaisten muuttoliike Turkuun on ollut kasvussa.	Tilastokeskus; Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline
295	Väite on osittain tosi. Työttömän ulkomaalaisväestön osuus Varsinais-Suomessa on ollut	Tilastokeskus;

	kasvussa vuodesta 2007 vuoteen 2016 (Tammikuun mittauspiste). Turun tilastoja asiasta ei ole saatavilla, mutta ELY-keskuksen asiantuntijan mukaan Turku on Varsinais-Suomen maahanmuuttajakeskittymä ja väitteen sisällön osalta Varsinais-Suomen tilastot ovat sovellettavissa Turun kohdalla. Koska vuonna 2017 tammikuussa työttömiä ulkomaalaisia oli kuitenkin hieman vähemmän kuin vuosi aiemmin, ei väitettä katsota todeksi vaan osittain todeksi.	Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä toimialaonline; ELY-keskuksen analyttikko (puhelinkeskustelu 2.3.2017)
296	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä Turun kaupunki ei tilastoi ryhmäkokoja, joten esim. 20 vuoden takaisia tietoja ei ole saatavilla. Myöskään valtakunnallista vuosittaista, systemaattista tilastointia Turun luvuista ei ole. Väitteessä ei myöskään yksilöidä, mitä kouluja tarkoitetaan.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (puhelinkeskustelu 24.4.2017)
297	Väite on tosi. Hallituksen esityksessä HE 205/2016 vp ehdotettiin että varhaiskasvatuksen maksun määrittämisen perusteena olevia tulorajoja korotettavaksi maaliskuun 2017 alusta siten, että pienituloisten kahden ja kolmen hengen perheiden asiakasmaksut pienenevät. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen muutettuna.	Hallituksen esitys 295/2016 vp; Eduskunta.
298	Väite on tosi. Yhdysvaltain kauppaministeriön (U.S. Department of Commerce) ylläpitämän U.S Bureau of Economic Analysisin tilastojen mukaan vuonna 2016 Kalifornian BKT oli kaikista Yhdysvaltain osavaltioista suurin. Lisäksi Bureau of Labor Staticsin mukaan joulukuussa 2016 Kaliforniassa oli kaikista Yhdysvaltain osavaltioista eniten työntekijöitä ei-maatalous-palkkalistoilla. Vaikka kyseisessä tilastossa ei ole mukana maataloustyöntekijöitä, Yhdysvaltain maatalousministeriön (United States Department of Agriculture) tilaston mukaan myös maatalousyritysten palkkaamien työntekijöiden osalta Kalifornia oli suurin alue Yhdysvalloissa (tilanne lokakuussa 2016). Täten kyseinen väite katsotaan todeksi.	The Bureau of Economic Analysis; U.S. Bureau of Labor Statistics; United States Department of Agriculture
299	Väite on tosi. Noin 81% (lukema 31.12.2016) turkulaista asuu viiden kilometrin säteellä kauppatorista.	Turun kaupunkisuunnittelujohtaja (Sähköpostikeskustelu)

		27.4.2017)
300	Väite on osittain totta. Turun kaupungin ja Siemensin pikaraitiotien ekologisia ja taloudellisia vaikutuksia käsitelleen raportin mukaan pikaraitiotien 800 metrin puskurivyöhykkeellä sijaitsi 58 % asuin kiinteistöistä, 86 % toimistokiinteistöistä ja 53 % kauppakiinteistöistä. Väitettä ei kuitenkaan katsota täysin todeksi, sillä ilmaus "raitiotieverkoston varrella" luo mielikuvan siitä että kyseiset kiinteistöt sijaitsivat radan välittömässä läheisyydessä, vaikka tosiasiaa puskurivyöhyke kattaa 800 metriä. Lisäksi kyseinen selvitys on laadittu ennen Turun raitiotien yleissuunnitelmaa.	Tutkimus pikaraitiotien vaikutuksista - Ekologinen ja taloudellinen arviointi: Loppuraportti
301	Väite on tosi. Varhaiskasvatuksen on todella todettu parantavan oppimistuloksia ja parantavan synjätymistä.	Opetus- ja kulttuuriministeriö; Opetushallitus; tutkimuskirjallisuus
302	Väite on tosi. Taloudelliset syyt ovat keskeinen tekijä ryhmäkokojen kasvun taustalla.	Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja (puhelin keskustelu 24.4.2017)
303	Väite on tosi. Valtiovarainministeriön arvion mukaan kuntien veroastetta tullaan alentamaan 12,3 %. Kyseinen arvio on tullut kesäkuussa 2016 eikä joulukuussa kuten väitteessä esitetään, mutta koska luvut ovat oikein eikä ajankohta muuta väitteen sisältöä olennaisesti, katsotaan väite tästä huolimatta todeksi.	Valtiovarainministeriö
304	Väite on osittain tosi. Turun kaupungin väestökatsauksen 2/2017 mukaan Turussa oli vuonna 2016 muun kielistä väestöä 19 877. Vaikka luku tulee lähelle väitteessä esiintyvää 20 000, väitteessä mainitaan erikseen, että muun kielisten määrä ylitti kyseisen luvun, joten väitettä ei katsota tämän nojalla täysin todeksi. Koska ero on kuitenkin todella pieni, saa väite totuusarvon osittain tosi.	Turun kaupungin väestökatsauksen 2/2017
305	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän	Valtion taloudellinen

	lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasolle. Koska vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, voidaan tämän nojalla katsoa että päivähoitomaksujen mukanaan tuoman kannustinloukku vaikuttaa eritoten naisiin. Vaikka varhaiskasvatus ja päivähoito eivät ole tismalleen sama asia, varhaiskasvatus sisältyy päivähoitoon, joten väite katsotaan todeksi.	tutkimuskeskus; THL
306	Väite on tosi. Vanhempainvapaata käyttävät Suomessa tällä hetkellä lähes yksinomaan äidit, ja koska kotona olevan vanhemman palkka ja eläkekertymä ovat määritelmän mukaan pienemmät kuin jos hän olisi töissä.	THL
307	Väite on epätosi. Sisäministeriön mukaan Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan ulkomaalaista, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta. Ruotsin Migrationsverket:in mukaan vuonna 2015 Ruotsiin jätettiin vuonna 162 877 turvapaikkahakemusta. Vuonna 2015 päätöksiä turvapaikoista tehtiin kuitenkin vain 58 802, joista 32 631 oli myönnteisiä.	Sisäministeriö; Migrationsverket
308	Väite on epätosi. Sisäministeriön mukaan Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan ulkomaalaista, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty turvapaikka jostakin valtiosta. Myönnteisiä turvapaikkapäätöksiä vuonna 2015 tehtiin Suomessa Maahanmuuttoviraston mukaan 1879, ei suinkaan 15000, joten väite katsotaan epätodeksi.	Sisäministeriö; Maahanmuuttovirasto
309	Väite on tosi Saksan osalta. Maailmanpankin tilastojen mukaan Saksan BKT on kasvanut vuodesta 1990 vuoteen 2013 lähes 2000 biljoonaa dollaria. Global Footprint Networkin mukaan Saksan ekologinen jalanjälki on samanaikaisesti pienentynyt 546 miljoonasta hehtaarista 439 hehtaariin. On toki huomautettava, että vaikka BKT on kasvanut, BKT:n vuosittaisessa kasvuprosentissa on ollut suurta vaihtelua ja BKT:n vuosittainen kasvuprosentti on laskenut vuodesta 1990 (5,3%) vuoteen 2013 (0,5%). Koska väitteessä	Maailmanpankki; Global Footprint Network

	kuitenkin puhutaan talouden kasvattamisesta, eikä talouskasvun kasvattamisesta, katsotaan BKT:n kokonaismäärän kasvu oikeaksi referenssipisteeksi. Kalifornian osalta vastaavanlaista dataa ei kohtuullisessa ajassa löytynyt, joten niiltä osin väite katsotaan tarkistamattomaksi.	
310	Väite on tosi. TomTomin julkaiseman Traffic Indexin mukaan Turkuu ruuhkaisempia ovat pohjoismaisista kaupungeista ainoastaan Uppsala, Helsinki, Tukholma ja Oslo.	TomTom Traffic Index
311	Väite on osittain tosi. Työ- ja elinkeinoministeriön "Turvapaikanhakijoiden kuntiin sijoittuminen ja ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden palveluihin ohjaaminen" - tilannekatsauksen mukaan (päivätty 23.9.2016) muutto vastaanottokeskuksista kuntiin suuntautuu pääkaupunkiseudun lisäksi maakuntien keskuskaupunkeihin, kuten Turkuun. Väitettä ei katsota täysin todeksi, sillä se antaa ymmärtää että turvapaikanhakijoita keskittyisi ainoastaan pääkaupunkiseudulle ja Turkuun, vaikka tosiasiasa heitä suuntautuu myös esimerkiksi Tampereelle, Jyväskylään ja Lahteen.	Työ- ja elinkeinoministeriö
312	Väite on tosi. Pitkän aikavälin tavoite maksuttomasta osa-aikaisesta varhaiskasvatuksesta on hyväksytty 2016 puoluekokouksessa osana sivistyspoliittista asiakirjaa.	Kokoomuksen puolueitoimisto
313	Väite on tosi. Kaupunginvaltuusto päätti kokouksessaan 14.3.2016, ettei kaupunki ala kuluvalle valtuustokaudella valmistella kaupungin johtamisjärjestelmän muutosta pormestarihallinnaksi.	Turun Kaupunki
314	Väite on tosi niin Pisa-tulosten kuin opettajien työssäjaksamisenkin osalta. Vuoden 2015 Pisa-tuloksissa on tapahtunut laskua verrattuna aikaisempaan. OAJ:n vuoden 2015 työssälöbarometrin mukaan yli puolet vastaajista kokee usein tai erittäin usein että töitä on liikaa. Lisäksi esimerkiksi työtyytyväisyys on kahden vuoden aikana laskenut.	Pisa-tulokset; OAJ:n työssälöbarometri
315	Väite on tosi. Kuntalain mukaan valtuusto voi päättää, että kunnalle kuuluvasta asiasta toimitetaan kansanäänestys. Kansanäänestys on neuvoo-antava. Siirtyminen pormestarihallintaan voi olla kansanäänestyksen kohteena, ja itse pormestarin valintakin voi olla kansanäänestyksen kohteena, mutta lopullinen päätösvalta asiasta on valtuustolla.	Kuntaliiton lakimies (sähköpostikeskustelu 26.4.2017)
316	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tueksi tai sitä vastaan ei kohtuullisessa ajassa	

	löytynyt näyttöä. Turun Ydinkeskusta yhdistys teki vuonna 2016 keskustan viihtyvyyttä koskevan kyselyn (http://www.turkulainen.fi/artikkeli/439286-kyselytulos-turun-keskusta-saa-arvosanaksi-seiskan), mutta tässä keskustan viihtyvyyttä arvioitiin kouluarvosanoin, mistä ei voi johtaa väitteen sisältöä. Lisäksi on kiistanalaista onko noin puoli vuotta vanha gallup "tuore", joten kyseistä kyselyä ei katsota riittäväksi näyttöksi väitteelle. Kaupunkilehden nettisivullaan tekemä pikakysely ei ole tilastollisesti pätevä minkäänlaisten johtopäätösten tekemiseen.	
317	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä sen tueksi tai sitä vastaan ei kohtuullisessa ajassa löytynyt tilastollisesti luotettavaa tutkimusta.	
318	Väite on tosi. Turun tavoitteena on olla hiilineutraali kaupunki vuoteen 2040 mennessä.	Turun kaupunki
319	Väite on osittain tosi. OECD:n tilaston mukaan Suomessa varhaiskasvatukseen osallistutaan ikäluokissa 3, 4 ja 5 muita Euroopan maita keskimääristä harvemmin. Toisaalta 6-vuotiaissa Suomen varhaiskasvatukseen osallistuminen ylittää hitusen EU-maiden keskiarvon. Lisäksi Eurostatin tilaston mukaan useissa maissa on Suomea pienempi osallistumisaste, kun otetaan huomioon vain alle kolmevuotiaat, joten väitettä ei katsota todeksi vaan osittain todeksi.	OECD, Eurostat
320	Väite on tosi. Hallituksen esityksessä HE 205/2016 vp ehdotettiin että varhaiskasvatuksen maksun määrittämisen perusteena olevia tuloeroja korotettavaksi maaliskuun 2017 alusta siten, että pienituloisten kahden ja kolmen hengen perheiden asiakasmaksut pienenevät. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen muutettuna.	Hallituksen esitys 295/2016 vp; Eduskunta
321	Väite on tosi. Eri ikäiset oppilaat voivat opiskella koulussa samassa ryhmässä tai luokassa ja oppilaita voidaan myös ryhmitellä joustavasti. Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi yhdysluokkaopetuksena, vuosiluokkiin sitomattomana opetuksena ja monialaisilla oppimiskokonaisuuksilla. Näistä viimeisin on uusien perusteiden tuomaa, muut kaksi ovat olleet mahdollisia jo pitkään. Tämän nojalla väite katsotaan todeksi, sitäkin huolimatta, että osa keinoista on ollut käytössä jo ennen uutta opetussuunnitelmaa.	Opetushallituksen opetusneuvos (sähköpostikeskustelu 24.4.2017)
322	Väite ei ole tarkistettavissa. Vuonna 2015 annettiin hallituksen esitys, jolla kumottiin	Kuntarakennelaki

	kuntarakennelain 29§:n toinen momentti, jossa säädettiin kuntajaon muutoksissa uuden tai toisen kunnan palvelukseen siirtyvän henkilöstön viiden vuoden irtisanomissuojasta. Totuusarvon määrittäminen väitteelle ei kuitenkaan onnistu, sillä vaikka se on ilmaistu preesens-muodossa (jolloin väite olisi epätosi koska viiden vuoden irtisanomissuoja ei ole enää voimassa), sen voi asiayhteydestä johtuen tulkita viittaavan myös menneisiin kuntaliitoksiin (jolloin viiden vuoden irtisanomissuoja oli voimassa ja väite olisi tosi).	
323	Väite on tosi. Työ- ja elinkeinoministeriön ammattibarometrin mukaan esimerkiksi Varsinais-Suomen alueella lastentarhanopettajista on pulaa hakijoista (arvio työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana) ja että seuraavan puolen vuoden aikana rekrytointitarve kasvaa. Lisäksi esimerkiksi OAJ:n taholta tuotu julki pula lastentarhaopettajista. Myös TE-palveluiden ylläpitämän ammattinetin mukaan lastentarhaopettajista on pulaa. Edellä olevan nojalla väite katsotaan todeksi.	Ammattibarometri; OAJ; TE-palvelut
324	Väite on osittain totta. Siitä, että varhaiskasvatus olisi juurikin kaikkein vaikuttavinta koulutusta, ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä, olettaen että vaikuttavuudesta puhutaan lasten näkökulmasta. Täten väitettä ei voi katsoa täysin todeksi. Varhaiskasvatusta pidetään kuitenkin todella merkittävänä tekijänä lapsen kehityksen ja toisaalta myös myöhempien oppimistulosten kannalta joten väite on lähellä totuutta. Tästä syystä se katsotaan osittain todeksi. Mikäli väitteellä viitattaisiin varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin, se voitaisiin katsoa myös todeksi, sillä on esitetty näyttöä jonka mukaan varhaiskasvatukseen suunnatut investoinnit tuottavat enemmän taloudellista hyötyä kuin vanhempiin lapsiin tai aikuisiin kohdistuvat.	Tutkimuskirjallisuus
325	Väite ei ole tarkistettavissa, sillä ilmaus "pormestari on käytössä" on epämääräinen. Esimerkiksi Suomessa Tampereella on pormestari, voidaanko tällöin sanoa että Suomessa on käytössä pormestari? Entä millainen paikallisen hallintojärjestelmän tulisi olla, jotta siitä voitaisiin käyttää nimitystä pormestari? Edellä olevasta johtuen väitteen ei katsota olevan tarkistettavissa.	
326	Väite on tosi. Kuntatyöntekijöiden vuonna 2017 julkaiseman (ja Tilastokeskuksen lukuihin	Kuntatyöntekijät

	perustuvan) arvion mukaan Sote-uudistuksen myötä maakuntiin siirtyä 211 248 työntekijää ja viranhaltijaa. Luku eroaa väitteen sisällään pitämästä, mutta väitteessä esiintyy myös sana noin, mikä osoittaa sen olevan suuntaa antava ja lisäksi lukujen välinen erotus on alle 5%. Täten väite katsotaan todeksi.	
327	Väite on tosi. Kaavoissa pyritään osoittamaan riittävä tila kunkin toiminnon vaatimaa pysäköintiä varten.	Turun kaupunkisuunnittelun erityisasiantuntija (sähköpostikeskustelu 21.4.2017)
328	Väite on tosi. Turussa yhdestä hoidossa olevasta lapsesta kuukausimaksu on enintään 290€. Alin kuukausimaksu on 27 euroa ja kaikkein pienituloisimmilta perheiltä maksua ei peritä laisinkaan.	Turun kaupunki
329	Väite katsotaan todeksi. Klassinen esimerkki on Humalistonkadun pyörätien suunnittelu, joka aloitettiin ja 1980-luvulla. Asian käsittely kesti vuosikymmeniä. Toinen keskeinen pyöräväylä suunnitelma on Puutarhakadulle. Päätösluonnos tästä on 2011, joka palautettiin käsittelyyn yritysvaikutusten selvittämiseksi. Puutarhakadun pyöräväylä tulee käsittelyyn todennäköisesti vuonna 2018.	Turun kaupungin liikenneinsinööri (puhelinkeskustelu 24.4.2017)
330	Väite on tosi. Perusopetuslain 26§:ssä todetaan: "Oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuotena lapsen on osallistuttava vuoden kestävään esiopetukseen tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan." Pykälässä 31 puolestaan säädetään koulutuksen maksuttomuudesta: "Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia.". Myös opetushallitus tarjoaa vastaavanlaisen tulkinnan: "Esiopetuksella tarkoitetaan kuusivuotiaille tarjottavaa maksutonta opetusta." Esiopetus on siis maksutonta. Mikäli lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi myös päivähoitoa, on tämä päivähoitollinen osuus maksullinen. Esimerkiksi Turussa ilmaista esiopetusta tarjotaan neljä tuntia päivittäin, mutta "jos lapsi on esiopetuksen lisäksi varhaiskasvatuksessa, peritään kuukausimaksu lapsen varhaiskasvatuksesta varatun ajan mukaan." Kunnat voivat kuitenkin halutessaan	Perusopetuslaki; Turun kaupunki; Opetushallitus

	tarjota ilmaista päivähoitoa. Näin tekevät Suomessa ainakin Kustavin, Karstulan ja Pelkosenniemen kunnat. Tästä huolimatta väite katsotaan todeksi.	
331	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllisyydelle. Lasten lukumäärän lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tulotasoille. Vaikka varhaiskasvatus ja päivähoito eivät ole tismalleen sama asia, varhaiskasvatus sisältyy päivähoitoon, joten väite katsotaan todeksi.	Valtion taloudellinen tutkimuskeskus; THL
332	Väite on tosi. Vuoden 2017 talousarviossa toimintakuluja oli noin 1,4 miljardia euroa, ja näistä hyvinvointitoimialan kuluja oli noin 658 miljoonaa euroa. Vaikka mainittujen menojen osuus jää alle puoleen kokonaismenoista, väitteessä käytetään ilmaisuja noin, mikä indikoi ettei väitteen esittäjän ole tarkoituksaan antaa täsmällistä kuvaa asiasta. Vaikka hyvinvointimenojen osuus budjetista jää hivenen alle puoleen, katsotaan väitteen antavan totuudenmukainen kuva ilmiöstä, joten se katsotaan todeksi.	Turun kaupungin talousarvio vuodelle 2017.
333	Väite on tosi. Peruskoulujen luokkakoista ei säädetä laissa kuin erityistapauksissa. Silloin kun opetusta annetaan perusopetuslain (628/1998) 17 §:ssä tarkoitetuille oppilaille, jotka saavat erityistä tukea, saa opetusryhmässä olla, jäljempänä säädetyn poikkeuksin, enintään kymmenen oppilasta. Turun kaupungin sivistystoimen johtaja vahvisti, että Turku noudattaa erityisryhmille säädetty laissa määrättyjä ryhmäkokoja.	Perusopetuslaki; Turun kaupungin sivistystoimialan toimialajohtaja
334	Väite ei ole tarkistettavissa. Ammatillisessa koulutuksessa ei ole määräyksiä ryhmien koolle. Myöskään lukiokoulutuksessa ei ole säädetty ryhmille enimmäiskokoa. Koska lainsäädäntö ei siis määrittele mitään ryhmäkokoja, väite kohdistuu olemassa olemattomaan asiaan eikä sille näin ollen voida luontevasti määrittää totuusarvoa.	OAJ:n erityisasiantuntija (sähköpostikeskustelu 21.4.2017); Opetushallituksen opetusneuvos (sähköpostikeskustelu 27.4.2017)
335	Väite on tosi. Päivähoitomaksut ovat kannustinloukku työllistymiselle. Lasten lukumäärän	Valtion taloudellinen

	lisääntyessä ongelmat korostuvat, syynä on etenkin asumistuen lisääntyminen. Samanaikaisesti myös hoitomaksut nousevat päivähoitoikäisten lasten lukumäärän kasvaessa. Kannustinongelmat pahenevat siten, että korkeat marginaalivaikutukset siirtyvät ylemmille tuloosille Se, vaikuttaako päivähoitomaksujen poisto eritoten vähemmän koulutettujen naisten asemaan, ei ole aivan yksiselitteinen asia. Korkeasti koulutettujen naisten kotihoidontuen jaksojen mediaanikesto on lyhyempi kuin korkeintaan keskiasteen tutkimon suorittaneilla, mutta eri asia on, voidaanko tästä johtaa se, että päivähoitomaksujen poistaminen helpottaisi juurikin vähemmän koulutettujen naisten osallistumista työelämään. Aikaisemmin esitetyn nojalla väite kuitenkin katsotaan todeksi.	tutkimuskeskus; THL; Kela
336	Väite on tosi. OECD:n (2016) tilaston mukaan Suomessa varhaiskasvatukseen osallistutaan ikäluokissa 3, 4 ja 5 muita EU-maita maita keskimääristä harvemmin. Toisaalta 6-vuotiaissa Suomen varhaiskasvatukseen osallistuminen ylittää hitusen EU-maiden keskiarvon. Ero on 6-vuotiaissa kuitenkin niin pieni ja kolmessa muussa ikäluokassa se on vastaavasti suurempi, joten väite katsotaan todeksi.	OECD
337	Väite on tosi. Pariisin ilmastositoumuksen tavoitteena on pitää maapallon keskilämpötilan nousu selvästi alle kahdessa asteessa suhteessa esiteolliseen aikaan ja pyrkiä toimiin, joilla lämpeneminen saataisiin rajattua alle 1,5 asteen.	Pariisin ilmastositoumus
338	Väite katsotaan todeksi, vaikka ilmaus "välittömiä ja merkittäviä muutoksia" on hivenen monitulkintainen ja epämääräinen. On nimittäin löydettävissä ilmastotutkijoiden näkemyksiä, joiden mukaan nykyiset toimet eivät ole riittäviä ilmaston lämpenemisen hidastamiseksi 1,5 asteeseen. Erään tutkimuksen mukaan valtioiden Pariisin sopimuksen tiimoilta ilmoittamat keinot eivät ole riittävän suuria, jotta ilmaston lämpeneminen saataisiin pidettyä alle kahdessa asteessa. Vastaavanlainen näkemys on löydettävissä myös esimerkiksi Sitran Climate Analytics -tutkimusyhtiöltä tilaamasta selvityksestä, jonka mukaan Suomen ja EU:n nykyiset päästösitoumukset eivät ole linjassa Pariisin sopimuksen lämpötilatavoitteen kanssa.	Tutkimuskirjallisuus

339	Väite on osittain tosi. Siitä, että varhaiskasvatus olisi juurikin kaikkein vaikuttavinta koulutusta lapsen koulupolulla, ei kohtuullisessa ajassa löytynyt näyttöä. Täten väitettä ei voi katsoa täysin todeksi. Varhaiskasvatusta pidetään kuitenkin todella merkittävänä tekijänä lapsen kehityksen ja toisaalta myös myöhempien oppimistulosten kannalta, joten väite on lähellä totuutta. Tästä syystä se katsotaan osittain todeksi. On lisäksi huomautettava, että mikäli väitteellä viitattaisiin varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin, se voitaisiin katsoa myös todeksi, sillä on esitetty näyttöä jonka mukaan varhaiskasvatukseen suunnatut investoinnit tuottavat enemmän taloudellista hyötyä kuin vanhempiin lapsiin tai aikuisiin kohdistuvat.	Tutkimuskirjallisuus
340	Väite on tosi. Maankäyttö- ja rakennuslain 54§:ssä kirjoitetaan "Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset ... liikenteen järjestämiselle." Lisäksi kyseisen lain 156§:ssä säädetään autopaikkojen järjestämisestä ja todetaan "Kiinteistöä varten asemakaavassa ja rakennusluvassa määrätty autopaikat tulee järjestää rakentamisen yhteydessä.". Lisäksi Heikki Kaikkosen tekemässä Kuntaliiton verkkojulkaisussa "Autopaikoitus- ja pysäköintiratkaisut" todetaan yksiselitteisesti "Autopaikkoja säätelee maankäyttö- ja rakennuslaki". Lisäksi julkaisussa todetaan: "Autopaikkojen määrääminen kuuluu maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) 156 §:n mukaan asemakaavaan ja rakennuslupa-". Edellä olevan nojalla väite katsotaan todeksi.	Maankäyttö- ja rakennuslaki; Suomen Kuntaliitto

Tilasyistä taulukossa ilmoitetaan vain lyhyt lähde. Täsmällinen viite on pyydettyessä saatavissa tekijöiltä.

Johtopäätökset

Mitä tutkimuksemme tulokset kertovat?

1. Poliittisessa kommunikaatiossa on niukasti ei-triviaaleja, faktantarkistuksen keinoin tarkistettavissa olevia väitteitä. Esimerkiksi vaaliohjelmista vain noin viisi prosenttia koko tekstimassasta täytti tarkistusedellytykset. Väitteitä esitetään siis vain vähän. Kohinan suhde signaaliin on merkittävän suuri.

2. Ehdokkaiden keskuudessa ei vallitse ainakaan julkilausuttuja epätosia yleisiä käsityksiä asioista. Aineistossa ei ollut yhtään sellaista epätotuutta, joka olisi yhdistänyt lukuisia ehdokkaita.

Kahden isännän palvelija joutuu valehtelemaan toiselle.

3. Ehdokkaat pyrkivät julkisuudessa rehellisyyteen. Puolueet ja kuntavaaliehdokkaat pysyvät pääsääntöisesti totuudessa. Epätodet ja osittain epätodet väitteet olivat pääasiassa virheitä, huolimattomuutta käsitteiden kanssa tai väitteen muodossa ilmaistuja mielipiteitä. Varsinaisesta valehtelusta ei tutkimusaineiston perustella pysty puhumaan ollenkaan – poliitikot eivät siis valehtele. Epätodet väitteet ovat mitä ilmeisimmin erehdyksiä ja muita ei-tahallisia kömmähdyksiä.

4. Ehdokkaat ovat verrattain tarkkoja sanomisissaan. Vaalikonevastauksissa ei ollut yhtään todellista emävaletta ts. väitettä joka olisi helposti ja yksiselitteisesti todennettavissa epätodeksi, ja joka ei missään määrin pohjaisi totuuteen. Eniten väitetään varsin triviaaleja asioita. Kertooko se huonosta perehtyneisyydestä, kun ei kerrota asioihin faktoja?

5. Puolueiden välillä ei ole selkeitä eroja totuudessa pysymisessä. Mikään puolue ei ole aineiston perusteella selkeästi totuudenmukaisempi tai epätotuudenmukaisempi kuin muut. Puolueiden kohdalla on enemmän vaihtelua epätosien ja osittain epätosien väitteiden ilmenemisessä kuin kuntavaaliehdokkailla: mistä tämä kertoo? Puolueiden työ- ja valmisteluportaissa työtä tehdään kasvottomasti, kun taas ehdokkaat vastaavat omalla nimellään vaalikoneessa.

I didn't lie, I was writing fiction with my mouth.

Homer Simpson

6. Poliitiikan faktat eivät ole mustavalkoisia. Yksinkertaiseltakin vaikuttava väite voi osoittautua hankalaksi tarkistaa, riippuen käytetystä datasta tai näkökulmasta. Faktat voivat siis olla hyvin moniulotteisia. Asioiden tiivistäminen neliportaiseen totuusarvomittariin vaatii toisinaan tulkintaa.

7. Totuusarvojen määrittäminen väitteille ei ole yksioikoista. Täysin samasta datasta voidaan päästä useampaan erilaiseen totuusarvoon, riippuen siitä, miten dataa tulkitsee. Tarkistamattomissa olevia väitteitä oli myös ennako-odotuksiin

nähdessä yllättävän paljon. Etenkin vaalikoneiden kohdalla väitteitä, joita ei pystynyt tarkistamaan, oli paljon ja tasaisesti kaikilla puolueilla. Myös väitteiden itsensä merkitys ei ole aina yksitulkintaista. Vaikka väitteen lukisi kontekstissa, sen sisältöä ei välttämättä pysty määrittämään.

8. Poliittista kommunikaatiota tuotetaan valtavasti. Vaikka tarkastelun kohteena olivat vain valtakunnalliset sekä Turun vaaliohjelmat ja Turun ehdokkaiden yhden vaalikoneen vastaukset kymmeneen valittuun kysymykseen, aineistoa kertyi yllin kyllin yhden tutkimusprojektin tarpeisiin.

Elwood: I took the liberty of bullshitting you, okay? Jake: You lied to me. Elwood: It wasn't a lie, it was just bullshit.

– Elokuvasta *The Blues Brothers* (1980)

9. Ehdokkaat eivät puhu pelkästään vaaliohjelmatekstiä. Vaalikoneissa oli melko vähän väitteitä, jotka oli kopioitu suoraan oman puolueen vaaliohjelmasta. Ohjelmia on siis hyödynnetty vain vähän vaalikoneita täytettäessä.

10. Kuntien tehtävät tulevat hyvin käsitellyiksi kaikilla puolueilla, kenelläkään ei ole merkittäviä puutteita. Kuitenkaan esimerkiksi verotusta ei käsitellä numeerisesti missään ohjelmassa.

Poliittisen järjestelmän johto tarvitsee paikkansapitävää tietoa todellisuudesta voidakseen tehdä kannaltaan mielekkäitä päätöksiä. Julkishallinnon tehtävä on tuottaa poliittisille päättäjille tätä tietoa. Tiedustelupalveluissa, kuten kaikissa tietointensiivisissä organisaatioissa on, kautta maailman ja läpi historian, rakenteellinen ongelma. Vaikka niihin väkeä palkattaessa tulijoita kehoitetaan *”uskaltamaan olemaan väärässä”*, so. ajattelemaan laatikon ulkopuolelta (*thinking outside the box*) eli ajattelemaan eri tavoilla, epätavanomaisesti ja uusista perspektiiveistä ja ottamaan riskejä tilanteissa, joissa todistusaineisto näyttäisi tukevan intuition tai odotusten vastaisia näkemyksiä, niin käytännön työssä kaikki julkisen sektorin

Puolitotuus on kokonainen valhe.

informaationtuottamispalvelut ovat yes-miesten ja yes-naisten

johtamia. Näille on tärkeää, tärkeintä, että näiden analyysipalvelujen tuottamisen johto turvaa oman paikkansa lähellä valtakeskuksia, sillä vain siten he kuvittelevat voivansa oikeuttaa budjettinsa. Tällöin institutionaaliseksi imperatiiviksi ja toimintaperiaatteeksi muodostuu *”uskalla olla väärässä”* –opin sijaan *”uskalla olla oikeassa”* –oppi, so. *”tuota valtaapitävien ennakkoluulojen mukaisia näkemyksiä”* –maksiimi (Nixon 2016.) Tälle rakenteelliselle valuvialle ei ole juuri mitään tehtävissä, missään poliittisessa järjestelmässä.

Yksi pääsyyistä tällaisen dysfunktionaaliseen käytökseen on ns. ryhmäajattelu (*groupthink*) (Janis 1972, 1982, t'Hart 1998, McCauley 1989). Ryhmäajattelu tuottaa keinoja päätöksiä erityisesti tilanteissa, joissa harmonian tai yhdenmukaisuuden

(konformisuuden) toive ja erimielisyyden sietämättömyyskulttuuri johtaa irrationaaliseen tai dysfunktionaaliseen päätöksentekoon. Kun ryhmän jäsenet tekevät kaikkensa minimoidakseen konflikteja ja vastakkainasettelua ilman vaihtoehtoisten näkökantojen kriittistä arviointia aktiivisesti häivyttämällä eri mieltä olevia näkemyksiä eristämällä itsensä ulkopuolisesta vaikutuksesta, tulokset voivat olla kaukana siitä, mihin päädyttäisiin ilman tällaista ryhmäajattelua.

Laatikon ulkopuoliset ajattelijat huomaavat, byrokratian ikiaikaisten ja universaalien sovinnaisuussääntöjen mukaisesti, löytävänsä itsensä pikemminkin organisaatiolaatikon ulko- kuin sisäpuolelta.

Totuuden käsite on niin syvällisesti kudottu kaikkeen inhimilliseen toimintaan, ettei siitä voida luopua. Puhe jostakin totuudenjälkeisestä maailmasta on, yksinkertaisesti, pötypuhetta. Tosiasioilla on merkitystä. Emme yksinkertaisesti tule toimeen ilman niitä. Myöskään emme tule politiikassa toimeen ilman totuuden käsitettä. Kaikki kertomukset eivät ole yhtä totuudellisia.

Viisas kuulee yhden sanan ja ymmärtää kaksi.

Viisas tietää, mitä sanoo, tyhmä sanoo mitä tietää.

Eläimillä on pitkät kielet mutta eivät osaa puhua. Tyhmillä on lyhyet kielet ja heidän ei pitäisi puhua.

Niin pitkään kuin ymmärrät tyhmyytesi, olet viisas.

Laina-aivoilla ei ole arvoa.

Älä aseta kysymyksiä saduista.

**Arvokas vaikeneminen on parempaa
kuin arvokas puhe.**

Jokaisella sydämellä on salaisuutensa.

**Väärinkäsitykset ovat yleisiä, totuus
harvinaista.**

**Tyhmyyttä ei tarvitse viljellä. Se
kasvaa itsestään.**

Lähteet

Acemoglu, Daron; Ozdaglar Asuman & Parandeh Gheibi, Ali (2010): Spread of (Mis) Information in Social Networks. *Games and Economic Behavior* 70(2), 194-227.

Achen, Christopher H. & Bartels, Larry M. (2016): *Democracy for Realists: Why Elections Do Not Produce Responsive Government*. Princeton University Press, Princeton.

Adair, Bill (2014): Duke Study Finds Fact-Checking Growing Around the World. Duke Reporters' Lab. Online. Julkaistu 4.4.2014. Viitattu 4.10.2016. <http://reporterslab.org/duke-study-finds-fact-checking-growing-around-the-world/>.

Adair, Bill (2015): Coverage of Global Fact-Checking Summit in London. Duke Reporters' Lab. Online. Julkaistu 5.8.2015. Viitattu 7.10.2016. <http://reporterslab.org/coverage-of-global-fact-checking-summit/>.

Adair, Bill (2016): At Tech & Check, Some New Ideas to Automate Fact-Checking. Duke Reporters' Lab. Online. Julkaistu 4.4.2016. Viitattu 7.10.2016. <http://reporterslab.org/tech-check-new-ideas-automate-fact-checking/>.

Adair, Bill & Drobnic Holan, Angie (2011): Remembering David Broder and His Passion for Fact-Checking. Politifact. Online. Julkaistu 11.3.2011. Viitattu 4.10.2016. <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2011/mar/11/remembering-david-broder/>.

Adair, Bill & Drobnic Holan, Angie (2013): The Principles of PolitiFact, PunditFact and the Truth-O-Meter. Politifact. Online. Julkaistu 1.11.2013. Viitattu 6.10.2016. <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2013/nov/01/principles-politifact-punditfact-and-truth-o-meter/>.

Adler, Jonathan E. (1997): Lying, Deceiving, or Falsely Implicating. *The Journal of Philosophy* 94(9), 435-452.

Ahluwalia, Rohini (2000): Examination of Psychological Processes Underlying Resistance to Persuasion. *Journal of Consumer Research* 27(2), 217-232.

Aikhenvald, Alexandra Y. (2003): Evidentiality in Typological Perspective. Teoksessa Aikhenvald, Alexandra Y & Dixon, R.M.W. (toim.), *Studies in Evidentiality*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam & Philadelphia. 1-32.

Aikhenvald, Alexandra Y. (2004): *Evidentiality*. Oxford University Press, New York.

Akerlof, George A. (1970): The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics* 84(3), 488-500.

Allen, Beth (1990): Information as an Economic Commodity. *The American Economic*

Review 80(2), 268-273.

Allen, R. G. D. (1975): *Index Numbers in Theory and Practice*. R. & R. Clark, Edinburgh.

Almendrala, Anna (2017): Science Pinpoints Why People Fall For Fake News — And What We Can Do About It. *The Huffington Post*. Online. Julkaistu 25.1.2017. Päivitetty 26.1.2017. Viitattu 16.3.2017. http://www.huffingtonpost.com/entry/science-fake-news_us_5887f46be4b0441a8f71af8d?

Alston, Carmen M. (2008): Adverse Selection. Teoksessa Kolb, Robert W. (toim.), *Encyclopedia of Business Ethics and Society*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 20.

Amazeen, Michelle A. (2012): *Blind Spots: Examining Political Advertising Misinformation and How U.S. News Media Hold Political Actors Accountable*. Väitöskirja. Templen yliopisto. Saatavilla: Worldwide Political Science Abstracts. (1520338775; 201410905). <http://search.proquest.com/docview/1520338775?accountid=14774>.

Amazeen, Michelle A. (2013): *Making a Difference?: A Critical Assessment of Fact-Checking in 2012*. New America Foundation. Media Policy Initiative. Research Paper. Lokakuu 2013.

Amazeen, Michelle A. (2014): Checking the Fact-Checkers in 2008: Predicting Political Ad Scrutiny and Assessing Consistency. *Journal of Political Marketing*. Online. Julkaistu 14.10.2014. Viitattu 26.8.2015. <http://dx.doi.org/10.1080/15377857.2014.959691>.

Amazeen, Michelle A. (2015a): Developing an Ad-Reporting Typology: A Network Analysis Approach to Newspaper and Fact-Checker Coverage of the 2008 Presidential Election. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. Online. Julkaistu 27.2.2015. Viitattu 13.8.2015. <http://jmq.sagepub.com/content/early/2015/02/27/1077699015574099>.

Amazeen, Michelle A. (2015b): Monkey Cage: Sometimes Political Fact-Checking Works. Sometimes It Doesn't. Here's What Can Make the Difference. *The Washington Post*. Online. Julkaistu 3.6.2015. Viitattu 10.1.2017. <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2015/06/03/sometimes-political-fact-checking-works-sometimes-it-doesnt-heres-what-can-make-the-difference/>.

Amazeen, Michelle A. (2015c): Revisiting the Epistemology of Fact-Checking. *Critical Review* 27(1), 1-22.

Amazeen, Michelle A.; Thorson, Emily; Muddiman, Ashley & Graves, Lucas (2015): *A Comparison of Correction Formats: The Effectiveness and Effects of Rating Scale versus Contextual Corrections on Misinformation*. American Press Institute. Online. Viitattu 14.8.2015. www.americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/The-

Effectiveness-of-Rating-Scales.pdf.

Anagnostopoulos, Aris; Bessi, Alessandro; Caldarelli, Guido; Del Vicario, Michela; Petroni, Fabio; Scala, Antonio; Zollo, Fabiana & Quattrociocchi, Walter (2014): Viral Misinformation: The Role of Homophily and Polarization. arXiv:1411.2893v1 [cs. SI]. Online. Viitattu 10.11.2016. <https://arxiv.org/abs/1411.2893>.

Andersen, Erling B. (1983): Latent trait models. *Journal of Econometrics* 22(1-2), 215-227.

Anderson, Craig A.; Lepper, Mark R. & Ross, Lee (1980): Perseverance of Social Theories: The Role of Explanation in the Persistence of Discredited Information. *Journal of Personality and Social Psychology* 39(6), 1037-1049.

Anderson, Lisa R. & Holt, Charles A. (1997): Information Cascades in the Laboratory. *The American Economic Review* 87(5), 847-862.

Angrist, Joshua D. & Lavy, Victor (1999): Using Maimonides' Rule to Estimate the Effect of Class Size on Scholastic Achievement. *The Quarterly Journal of Economics* 114(2), 533-575.

Aristoteles [kirjoitusajankohta ei tiedossa]: *Metafysiikka*.

Aristoteles [kirjoitusajankohta ei tiedossa]: *Tulkinnasta*.

Arkes, Hal R.; Boehm, Lawrence E. & Xu, Gang (1991): Determinants of Judged Validity. *Journal of Experimental Social Psychology* 27(6), 576-605.

Arkes, Hal R.; Hackett, Catherine & Boehm, Larry (1989): The Generality of the Relation between Familiarity and Judged Validity. *Journal of Behavioral Decision Making* 2(2), 81-94.

Arnold, J. R. (2012): The Electoral Consequences of Voter Ignorance. *Electoral Studies* 31(4), 796-815.

Arrow, Kenneth (1962): Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention. Teoksessa *The Rate and Direction of Inventive Activity: Economic and Social Factors*. National Bureau of Economic Research. Princeton University Press, Princeton. 609-626.

Augustinus [n. 395]: *De Mendacio*.

Augustinus [n. 420]: *Contra Mendacium*.

Bachtiger, André. (2009): Discourse Quality Index. *Deliberative Democracy wiki*. Online. Viitattu 20.12.2016. http://www.delib-democracy.org/wiki/index.php?title=Bachtiger_-_2009_-_Discourse_Quality_Index.

Bacon, Frederick T. (1979): Credibility of Repeated Statements: Memory for Trivia. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory* 5(3), 241-252.

Banerjee, Abhijit V. (1992): A Simple Model of Herd Behavior. *The Quarterly Journal of Economics* 107(3), 797-817.

Bardwell, Kedron (2011): Fact Checks, Voter Guides, and GOTV: Civic Learning Projects in American Politics Courses. *Journal of Political Science Education* 7(1), 1-13.

Begg, Ian & Armour, Victoria (1991): Repetition and the Ring of Truth: Biasing Comments. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement* 23(2), 195-213.

Begg, Ian; Armour, Victoria & Kerr, Thérèse (1985): On Believing What We Remember. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement* 17(3), 199-214.

Bell, J. Bowyer & Whaley, Barton (1991): *Cheating and Deception*. Transaction Publishers, New Brunswick.

Belnap, Nuel & Steel, Thomas (1976): *The Logic of Questions and Answers*. Yale University Press, New Haven.

Belsky, Gary & Gilovich, Thomas (2010): *Why Smart People Make Big Money Mistakes and How to Correct Them: Lessons from the Life-Changing Science of Behavioral Economics*. Simon & Schuster, New York.

Benedikt, Josef (2008): Multivalued logic. Teoksessa Kemp, Karen K. (toim.), *Encyclopedia of Geographic Information Science*. SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks. 298-299.

Bennett, Courtney (1997): Assessing the Impact of Ad Watches on the Strategic Decision-Making Process. *The American Behavioral Scientist* 40(8), 1161-1178.

Bennett, Stephen Earl (1996): "Know-Nothings" Revisited Again. *Political Behavior* 18(3), 219-233.

Berti-Equille, Laure & Ba, Mouhamadou Lamine (2016): Veracity of Big Data: Challenges of Cross-Modal Truth Discovery. *Journal of Data and Information Quality* 7(3), art. no. 12.

Bikhchandani, Sushil; Hirshleifer, David & Welch, Ivo (1992): A Theory of Fads, Fashion, Custom, and Cultural Change as Informational Cascades. *Journal of Political Economy* 100(5), 992-1026.

Black, Max (1983): The Prevalence of Humbug. Teoksessa Black, Max: *The Prevalence of Humbug and Other Essays*. Cornell University Press, Ithaca & Lontoo. 115-143.

Bok, Sissela (1978): *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*. Random House, New York.

Bok, Sissela (1981): *Miksi valehtelemme*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Bok, Sissela (1999): *Lying: Moral Choice in Public and Private Life*, Vintage, New York.

Bonesrønning, Hans (2003): Class Size Effects on Student Achievement in Norway: Patterns and Explanations. *Southern Economic Journal* 69(4), 952-965.

Borel, Brooke (2016): *The Chicago Guide to Fact-Checking*. University of Chicago Press, Chicago.

Bourget, David, and Chalmers, David J. (2014): What Do Philosophers Believe?. *Philosophical Studies* 170(3), 465-500.

Brown, Alan S. & Nix, Lori A. (1996): Turning Lies into Truths: Referential Validation of Falsehoods. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 22(5), 1088-1100.

Bryant, Erin (2008): Real Lies, White Lies and Gray Lies: Towards a Typology of Deception. *Kaleidoscope: A Graduate Journal of Qualitative Communication Research* 7, 23-48.

Carnap, Rudolf & Bar-Hillel, Yehoshua (1952): *An Outline of a Theory of Semantic Information*. Technical Report no. 247. MIT Research Laboratory of Electronics, Cambridge (Massachusetts).

Carson, Thomas L. (2016): Frankfurt and Cohen on Bullshit, Bullshitting, Deception, Lying, and Concern with the Truth of What One Says. *Pragmatics & Cognition* 23(1), 53-67.

Chisholm, Roderick M. (1966): *Theory of Knowledge*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.

Chisholm, Roderick M. & Feehan, Thomas D. (1977): The Intent to Deceive. *The Journal of Philosophy* 74(3), 143-159.

Cialdini, Robert (2016): *Pre-Suasion: A Revolutionary Way to Influence and Persuade*. Simon & Schuster, New York.

Ciampaglia, Giovanni Luca; Flammini, Alessandro & Menczer, Filippo (2015): The

Production of Information in the Attention Economy. *Scientific Reports* 5, art. no. 9452.

Ciampaglia, Giovanni Luca; Shiralkar, Prashant; Rocha, Luis M.; Bollen, Johan, Menczer, Filippo, & Flammini, Alessandro (2015a): Computational Fact Checking from Knowledge Networks. *PLoS ONE*: 10 (6). Online. Julkaistu 17.6.2015. Viitattu 12.8.2015. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0128193>.

Ciampaglia, Giovanni Luca; Shiralkar, Prashant; Rocha, Luis M.; Bollen, Johan, Menczer, Filippo, & Flammini, Alessandro (2015b): Correction: Computational Fact Checking from Knowledge Networks. *PLoS ONE* 10(10). Online. Julkaistu 27.10.2015. Viitattu 10.11.2016. <http://journals.plos.org/plosone/article?id=info:doi/10.1371/journal.pone.0141938>.

Clark, Michael (1963): Knowledge and Grounds: A Comment on Mr. Gettier's Paper. *Analysis* 24(2), 46-48.

Cliffe, Lionel; Ramsay, Maureen & Bartlett, Dave (2000): *The Politics of Lying: Implications for Democracy*. Palgrave Macmillan, Houndmills (Basingstoke) & Hampshire

Coddington, Mark; Molyneux, Logan & Lawrence, Regina G. (2014): Fact Checking the Campaign: How Political Reporters Use Twitter to Set the Record Straight (or Not). *International Journal of Press/Politics* 19(4), 391-409.

Cohen, G. A. (2002): Deeper into Bullshit. Teoksessa Buss, Sarah & Overton, Lee (toim.), *Contours of Agency: Essays on Themes from Harry Frankfurt*. The MIT Press, Cambridge (Massachusetts).

Cole, Nicki Lisa (2015): What is Discourse? Online. Päivitetty 19.10.2015. Viitattu 7.2.2017. <http://sociology.about.com/od/Ask-a-Sociologist/fl/Discourse.htm>.

Colville, John (1985): *The Fringes of Power: 10 Downing Street Diaries, 1939–1945*. W. W. Norton, New York.

Communicationtheory.org (2016): Definitions of Communication. Online. Viitattu 24.11.2016. <http://communicationtheory.org/definitions-of-communication/>.

Conley, Hampton P. (1988): *A History of Camouflage: Concealment and Deception*. Air War College Research Report.

Conte, Ronald L. Jr. (2014): Saint Augustine on Lying. Online. Julkaistu 22.7.2014. Viitattu 11.11.2016. <https://ronconte.wordpress.com/2014/07/22/saint-augustine-on-lying/>.

Converse, Philip E. (1964): The Nature of Belief Systems in Mass Publics. Teoksessa Apter, David E. (toim.), *Ideology and Its Discontents*. The Free Press of Glencoe, New

York.

Cunningham, Brent (2003): Re-thinking Objectivity. *Columbia Journalism Review*. Online. Heinäkuu/Elokuu 2003. Viitattu 12.12.2016. http://www.cjr.org/feature/rethinking_objectivity.php.

Dahl, R. A. (1971): *Polyarchy: Participation and Opposition*. Yale University Press, New Haven (CT).

Dalton, Craig (2016): Bullshit for You; Transcendence for Me. A Commentary on "On the Reception and Detection of Pseudo-Profound Bullshit". *Judgment and Decision Making* 11(1), 121–122.

Davidson, Donald (2001) [1984]: On the Very Idea of a Conceptual Scheme. Teoksessa Davidson, Donald: *Inquiries into Truth and Interpretation: Philosophical Essays*. Vol. 2. Oxford University Press, Oxford.

Davies, Nick (2009): *Flat Earth News: An Award-Winning Reporter Exposes Falsehood, Distortion and Propaganda in the Global Media*. Random House, Lontoo.

Davis, Katy (2012): Study: Fact-Checkers Disagree on Who Lies Most. The Center for Media and Public Affairs (CMPA), George Mason University. Online. Julkaistu 22.10.2012. Viitattu 10.1.2017. <https://web.archive.org/web/20150309222524/http://www.cmpa.com/study-fact-checkers-disagree-on-who-lies-most/>.

Del Vicario, Michela; Bessi, Alessandro; Zollo, Fabiana; Petroni, Fabio; Scala, Antonio, Caldarelli, Guido; Stanley, H. Eugene & Quattrociocchi, Walter (2016): The Spreading of Misinformation Online. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 113(3), 554–559.

Demagog.org.pl (2016): *O Demagogu – cel i kodeks*. Online. Viitattu 13.12.2016. <http://demagog.org.pl/o-nas/factcheck/>.

DePaulo, Bella M.; Kashy, Deborah A.; Kirkendol, Susan E.; Wyer, Melissa M. & Epstein, Jennifer A. (1996): Lying in Everyday Life. *Journal of Personality and Social Psychology* 70(5), 979–995.

DeVellis, Robert F. (2012): *Scale Development Theory and Applications*. 3. painos. Sage, Thousand Oaks.

Dick, C. J. (2013): Catching NATO Unawares: Soviet Army Surprise and Deception Techniques. Teoksessa Rothstein, Hy S. & Whaley, Barton (toim.), *The Art and Science of Military Deception*. Artech House, Boston. 181–192.

Dobbelsteen, Simone; Levin, Jesse & Oosterbeek, Hessel (2002): The Causal Effect of Class Size on Scholastic Achievement: Distinguishing the Pure Class Size Effect from the Effect of Changes in Class Composition. *Oxford Bulletin of Economics and*

Statistics 64(1), 17-38.

Dobbs, Michael (2012): *The Rise of Political Fact-checking: How Reagan Inspired a Journalistic Movement: A Reporter's Eye View*. New America Foundation. Media Policy Initiative, Research Paper. Helmikuu 2012.

Dong, Xin Luna, Gabrilovich, Evgeniy; Murphy, Kevin; Dang, Van; Horn, Wilko; Lugaresi, Camillo; Sun, Shaohua & Zhang, Wei (2015): Knowledge-Based Trust: Estimating the Trustworthiness of Web Sources. *Proceedings of the VLDB Endowment* 8(9), 938-949. Online. <http://dx.doi.org/10.14778/2777598.2777603>.

Dowden, Bradley & Swartz, Norman (ei päiväystä): Truth. *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, ISSN 2161-0002. Online. Viitattu 2.11.2016. <http://www.iep.utm.edu/truth>

Dretske, Fred (1971): Conclusive Reasons. *Australasian Journal of Philosophy* 49(1), 1-22.

Drobnic Holan, Angie (2014): 3 Takeaways from the 2014 Global Fact-Checking Summit. Politifact. Online. Julkaistu 20.6.2014. Viitattu 7.10.2016. <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2014/jun/20/3-takeaways-2014-global-fact-checking-summit/>.

Duke Reporters' Lab (2016): Fact-Checking Sites. Online. Viitattu 12.12.2016. <http://reporterslab.org/fact-checking/#>.

Dummett, Michael (1969): The Reality of the Past. *Proceedings of the Aristotelian Society* 69, 239-258.

Dunn, Scott W.; Butler, Sheena L.; Meeks, Katelyn & Collier, James (2015): Communication Quarterly Rockin' the Gubernatorial Vote?: Young People's Normative Democratic Attitudes and Behaviors in a Low-Involvement Election. *Communication Quarterly* 63(5), 603-619.

Ekegren Oscarsson, Henrik & Rapeli, Lauri (2017): Political Sophistication. Teoksessa Dalton, Russell (toim.), *Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford University Press (tulossa).

Elizabeth, Jane; Rosenstiel, Tom; Ivancin, Maria; Loker, Kevin; Lacy, Stephen; Sonderman, Jeff & Yaeger, Katie (2015): *Fact-Checking and Accountability Journalism: Popular, Effective — But Sometimes Misunderstood*. American Press Institute. Online. Julkaistu 27.10.2015. Viitattu 17.10.2016. <https://www.americanpressinstitute.org/publications/reports/survey-research/fact-checking-journalists-survey/>.

FactCheck.org (2016a): Don't Get Spun by Internet Rumors. Online. Viitattu 18.10.2016. <http://www.factcheck.org/hot-topics/>.

FactCheck.org (2016b): Our Mission. Online. Viitattu 6.10.2016. <http://www.factcheck.org/about/our-mission/>.

FactsCan (2016): FAQ. Online. Viitattu 11.10.2016. <http://factscan.ca/about/faq/>.

Faktabaari (2014a): Debattibaari innostaa eläkekeskusteluun. Online. Julkaistu 25.09.2014. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/debattibaari-innostaa-elakekeskusteluun/>.

Faktabaari (2014b): Faktabaarille pääpalkinto Euroopan-laajuisessa viestintäkilpailussa. Online. Julkaistu 15.10.2014. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/faktabaari-paapalkinto-euroopan-laajuisessa-viestintakilpailussa/>.

Faktabaari (2015a): Faktabaari osaksi maailmanlaajuista faktantarkistajien yhteisöä. Online. Julkaistu 19.08.2015. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/faktabaari-osaksi-maailmanlaajuista-faktantarkistajien-yhteisoa/>.

Faktabaari (2015b): Faktabaarilla menestyksekkäs viikko – kiitos ja korjaus. Online. Julkaistu 12.03.2015. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/faktabaarilla-menestyksekkas-viikko-kiitos-ja-korjaus/>.

Faktabaari (2016a): Faktabaari mukana luomassa hyvän faktantarkistustavan kansainvälisiä periaatteita. Online. Julkaistu 15.09.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/hyva-faktantarkistustapa/>.

Faktabaari (2016b): Faktabaarista. Online. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/faktabaarista/>.

Faktabaari (2016c): Maahanmuuttoa koskevia väitteitä tarkistukseen aprillipäivästä alkaen. Online. Julkaistu 17.04.2016. Viitattu 24.11.2016. <http://faktabaari.fi/8500-2/>.

Fazio, Lisa K.; Brashier, Nadia M.; Payne, B. Keith & Marsh, Elizabeth J. (2015): Knowledge Does Not Protect Against Illusory Truth. *Journal of Experimental Psychology: General* 144(5), 993-1002.

Feldman, Richard (1974): An Alleged Defect in Gettier Counter-Examples. *Australasian Journal of Philosophy* 52(1), 68-69.

Feldman, Richard (1998): Charity, principle of. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. Taylor and Francis. Online. Viitattu 6.2.2017. <https://www.rep.routledge.com/articles/thematic/charity-principle-of/v-1>.

Ferenstein, Gregory (2013): Realtime Political Fact-Checking Becomes a Reality with WaPo's 'Truth Teller'. Tech Crunch. Online. Julkaistu 29.1.2013. Viitattu 9.12.2016. <https://techcrunch.com/2013/01/29/realtime-political-fact-checking-becomes-a-reality-with-wapos-truth-teller/>.

Festinger, Leon (1957): *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford University Press, Stanford.

Fisher, Irving (1922): *The Making of Index Numbers. A Study of Their Varieties, Tests, and Reliability*. The Riverside Press, Cambridge (Massachusetts).

Flaxman, Seth; Goel, Sharad & Rao, Justin (2016): Filter Bubbles, Echo Chambers, and Online News Consumption. *Public Opinion Quarterly* 80 (special issue), 298–320.

Floridi, Luciano (2010): *Information: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford.

Frankfurt, Harry G. (1986): On Bullshit. *Raritan Quarterly Review* 6(2), 81-100.

Frankfurt, Harry G. (2002): Reply to G. A. Cohen. Teoksessa Buss, Sarah & Overton, Lee (toim.), *Contours of Agency: Essays on Themes from Harry Frankfurt*. The MIT Press, Cambridge (Massachusetts).

Frantzich, Stephen (2002): Watching the Watchers: The Nature and Content of Campaign Ad Watches. *The International Journal of Press/Politics* 7(2), 34-57.

Freedom House (2016): *Methodology: Freedom in the World 2016*. Online. Viitattu 20.12.2016. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/methodology>.

Fridkin, Kim; Kenney, Patrick J. & Wintersieck, Amanda (2015): Liar, Liar, Pants on Fire: How Fact-Checking Influences Citizens' Reactions to Negative Advertising. *Political Communication* 32(1), 127-151.

Fu, Genyue; Evans, Angela D.; Wang, Lingfeng & Lee, Kang (2008): Lying in the Name of the Collective Good: A Developmental Study. *Developmental Science* 11(4), 495-503.

Gambetta, Diego (2009): *Codes of the Underworld: How Criminals Communicate*. Princeton University Press, Princeton.

Garrett, R. Kelly; Nisbet, Erik C. & Lynch, Emily K. (2013): Undermining the Corrective Effects of Media-Based Political Fact Checking? The Role of Contextual Cues and Naïve Theory. *Journal of Communication* 63(4), 617-637.

Garrett, R. Kelly & Weeks, Brian E. (2013): The Promise and Peril of Real-Time Corrections to Political Misperceptions. Teoksessa *Proceedings of the 2013 Conference on Computer Supported Cooperative Work*. ACM. 1047-1058.

Gerwehr, Scott & Glenn, Russell W. (2000): *The Art of Darkness: Deception and Urban Operations*. RAND Corporation, Santa Monica. Online. Viitattu 5.12.2016. <http://>

www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1132.html.

Gettier, Edmund (1963): Is Justified True Belief Knowledge?. *Analysis* 23(6), 121-123.

Gigerenzer, Gerd (1984): External Validity of Laboratory Experiments: The Frequency-Validity Relationship. *The American Journal of Psychology* 97(2), 185-195.

Gigerenzer, Gerd (2015): *Risk Savvy: How to Make Good Decisions*. Penguin Books, New York.

Gilbert, Daniel T. (1991): How Mental Systems Believe. *American Psychologist* 46(2), 107-119.

Gilovich, Thomas (1993): *How We Know What Isn't So: The Fallibility of Human Reason in Everyday Life*. Free Press, New York.

Goasdoué, François; Leblay, Julien; Karanasos, Konstantinos; Manolescu, Ioana; Katsis, Yannis & Zampetarkis, Stamatis (2013): Fact Checking and Analyzing the Web. Teoksessa *Proceedings of the ACM SIGMOD International Conference on Management of Data*. ACM. 997-1000.

Godson, Roy & Wirtz, James J. (2000): Strategic Denial and Deception. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* 13(4), 424-437.

Goldman, Alvin I. (1976): Discrimination and Perceptual Knowledge. *The Journal of Philosophy* 73(20), 771-791.

Goldreich, Oded (2001): *Foundations of Cryptography: Basic Tools*. Cambridge University Press, Cambridge.

Gordon, George N. (2016): Communication. *Encyclopædia Britannica*. Online. Viitattu 27.3.2017. <http://academic.eb.com/levels/collegiate/article/109625>.

Gordon, S. & Segura, G. (1997): Cross-National Variation in the Political Sophistication of Individuals: Capability or Choice? *Journal of Politics* 59(1), 126-147.

Gottfried, Jeffrey A.; Hardy, Bruce W.; Winneg, Kenneth M. & Jamieson, Kathleen Hall (2013): Did Fact Checking Matter in the 2012 Presidential Campaign?. *American Behavioral Scientist* 57(11), 1558-1567.

Graeupner, Damaris & Coman, Alin: The Dark Side of Meaning-Making: How Social Exclusion Leads to Superstitious Thinking. *Journal of Experimental Social Psychology* 69 (maaliskuu), 218-222.

Graves, Lucas (2012): Digging Deeper into The New York Times' Fact-Checking

Faux Pas. Nieman Journalism Lab. Online. Julkaistu 18.1.2012. Viitattu 19.8.2015. <http://www.niemanlab.org/2012/01/digging-deeper-into-the-new-york-times-fact-checking-faux-pas/>.

Graves, Lucas (2013a): In Defense of Factchecking. *Columbia Journalism Review*. Online. Julkaistu 9.8.2013. Viitattu 19.8.2015. http://www.cjr.org/united_states_project/in_defense_of_factchecking.php.

Graves, Lucas (2013b): What We Can Learn from the Factcheckers' Ratings. *Columbia Journalism Review*. Online. Julkaistu 4.6.2013. Viitattu 19.8.2015. http://www.cjr.org/united_states_project/what_we_can_learn_from_the_factcheckers_ratings.php.

Graves, Lucas (2016a): Anatomy of a Fact Check: Objective Practice and the Contested Epistemology of Fact Checking. *Communication, Culture & Critique*. Online. Julkaistu 27.10.2016. Viitattu 2.3.2017. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cccr.12163/full>.

Graves, Lucas (2016b): Boundaries Not Drawn: Mapping the Institutional Roots of the Global Fact-Checking Movement. *Journalism Studies*. Online. Julkaistu 24.6.2016. Viitattu 19.9.2016. <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2016.1196602>.

Graves, Lucas (2016c): *Deciding What's True: The Rise of Political Fact-Checking in American Journalism*. Columbia University Press, New York.

Graves, Lucas & Glaisyer, Tom (2012): *The Fact-Checking Universe in Spring 2012: An Overview*. New America Foundation. Media Policy Initiative. Research Paper. Helmikuu 2012.

Graves, Lucas; Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2015): The Diffusion of Fact-checking: Understanding the Growth of a Journalistic Innovation. American Press Institute. Online. Viitattu 14.8.2015. www.americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/The-Growth-of-Fact-Checking.pdf.

Graves, Lucas; Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2016): Understanding Innovations in Journalistic Practice: A Field Experiment Examining Motivations for Fact-Checking. *Journal of Communication* 66(1), 102–138.

Grice, Paul (1975): Logic and Conversation. Teoksessa Davidson, D. & Harman, G. (toim.), *The Logic of Grammar*. Dickenson, Encino. 64-75.

Grotius, Hugo [1625]: *De Jure Belli Ac Pacis*.

Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): *Eduskuntavaalitutkimus 2015*. FSD 3067.

Guess, Andrew M. (2015): Fact-Checking on Twitter: An Examination of Campaign 2014. American Press Institute. Online. Viitattu 17.8.2015. www.americanpressinstitute.org.

americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/Project-1B-Guess-updated.pdf.

Hannak, Aniko; Margolin, Drew; Keegan, Brian & Weber, Ingmar (2014): *Get Back! You Don't Know Me Like That: The Social Mediation of Fact Checking Interventions in Twitter Conversations*. Association for the Advancement of Artificial Intelligence.

Hansen, James H. (2013): Soviet Deception in the Cuban Missile Crisis – Learning from the Past. Teoksessa Rothstein, Hy S. & Whaley, Barton (toim.), *The Art and Science of Military Deception*. Artech House, Boston. 251-262.

Harford, Tim (2017): The Problem with Facts. *Financial Times*. Online. Julkaistu 9.3.2017. Viitattu 30.3.2017. <https://www.ft.com/content/eef2e2f8-0383-11e7-ace0-1ce02ef0def9>.

Harris, Sam (2013): *Lying*. Four Elephants Press: Cleveland.

Harrison Smith, Sarah (2004): *The Fact Checker's Bible: A Guide to Getting It Right*. Anchor Books, New York.

Harvey, Jerry B. (1974): The Abilene Paradox: The Management of Agreement. *Organizational Dynamics* 3(1), 63–80.

Harvey, Kerric (2014): PolitiFact.com. Teoksessa Harvey, Kerric (toim.), *Encyclopedia of Social Media and Politics*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 995-997.

Hasher, Lynn; Goldstein, David & Toppino, Thomas (1977): Frequency and the Conference of Referential Validity. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 16(1), 107-112.

Hassan, Naeemul; Li, Chengkai & Tremayne, Mark (2015): *Detecting Check-Worthy Factual Claims in Presidential Debates*. ACM. Conference paper. International Conference on Information and Knowledge Management, 19–23.10.2015.

Hastorf, Albert H. & Cantril, Hadley (1954): They Saw a Game: A Case Study. *Journal of Abnormal Psychology* 49(1) 129-34.

Head, Brian (2010): Evidence-Based Policy: Principles and Requirements. Teoksessa *Strengthening Evidence-Based Policy In The Australian Federation, Volume 1: Proceedings*. Roundtable Proceedings, Productivity Commission.

Heath, Peter & Schneewind, J. B. (toim.) (1997): *Immanuel Kant: Lectures on Ethics*. Cambridge University Press, Cambridge.

Heffernan, Virginia (2010): The Medium: What 'Fact-Checking' Means Online. *The New York Times Magazine*. Online. Julkaistu 20.8.2010. Viitattu 10.1.2017. <http://www.nytimes.com/2010/08/22/magazine/22FOB-medium-t>.

html?pagewanted=all.

Hetherington, Stephen (1998): Actually Knowing. *The Philosophical Quarterly* 48(193), 453-469.

Heywood, Andrew (2007): *Politics*. 3. painos. Palgrave Macmillan, New York.

Hilpinen, Risto (2002): Mitä on tieto?. Teoksessa Räikkä, Juha (toim.), *Filosofia: Käsitteellisen ajattelun perusteita*. Oy UNIPress Ab, Helsinki. 13-37.

Hintikka, Jaakko (1976): *The Semantics of Questions and the Questions of Semantics*. North-Holland, Amsterdam.

Hintz, John (2007): Discourse. Teoksessa Robbins, Paul (toim.), *Encyclopedia of Environment and Society*. SAGE Publications Ltd., Thousand Oaks. 466-467.

Hitler, Adolf [1925]: *Mein Kampf*.

Hitler, Adolf (1941): *Taisteluni*. Suomentanut Lauri Hirvensalo. WSOY, Helsinki.

Hollenbeck, John R.; Ilgen, Daniel R.; Phillips, Jean M. & Hedlund, Jennifer (1994): Decision Risk in Dynamic Two-Stage Contexts: Beyond the Status Quo. *Journal of Applied Psychology* 79(4), 592-598.

Holmström, Bengt (1979): Moral Hazard and Observability. *The Bell Journal of Economics* 10(1), 74-91.

Houston, Philip; Floyd, Michael & Carnicero, Susan (2015): *Get the Truth: Former CIA Officers Teach You How to Persuade Anyone to Tell All*. St. Martin's Press, New York.

Houston, Philip; Floyd, Michael; Carnicero, Susan & Tennant, Don (2013): *Spy the Lie: Former CIA Officers Teach You How to Detect Deception*. St. Martin's Press, New York.

Hoxby, Caroline (2000): The Effects of Class Size on Student Achievements: New Evidence from Population Variation. *The Quarterly Journal of Economics* 115(4), 1239-1285.

Hyman, Herbert H. & Sheatsley, Paul B. (1947): Some Reasons Why Information Campaigns Fail. *Public Opinion Quarterly* 11(3), 412-423.

Hyvönen, Ari-Elmeri (2016): Poliitiikan faktoista on syytäkin olla huolissaan. *Politiikasta*. Online. Julkaistu 16.11.2016. Viitattu 19.11.2016. <http://politiikasta.fi/politiikan-faktoista-syytak-in-huolissaan/>.

Jackson, Brooks & Jamieson, Kathleen Hall (2007): *unSpun: Finding Facts in a World*

of Disinformation. Random House Trade Paperbacks, New York.

Jacobson, Louis (2016): Hillary Clinton Says 33,000 Americans Die Each Year from Guns. Politifact. Online. Julkaistu 19.10.2016. Viitattu 26.10.2016. <http://www.politifact.com/truth-o-meter/statements/2016/oct/19/hillary-clinton/hillary-clinton-says-33000-americans-die-each-year/>.

James, Harvey S. (2008): Asymmetric Information. Teoksessa Kolb, Robert W. (toim.), *Encyclopedia of Business Ethics and Society*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 124-125.

James, William (1909): *The Meaning of Truth*. Longmans, Green and Co, New York.

Janis, I. L. (1972). *Victims of Groupthink: A Psychological Study of Foreign-Policy Decisions and Fiascoes*. Houghton Mifflin, Boston.

Janis, I. L. (1982). *Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes*. Houghton Mifflin, Boston.

Jarman, Jeffrey W. (2016): Influence of Political Affiliation and Criticism on the Effectiveness of Political Fact-Checking. *Communication Research Reports* 33(1), 9-15.

Johar, Gita Venkataramani & Roggeveen, Anne L. (2007): Changing False Beliefs from Repeated Advertising: The Role of Claim-Refutation Alignment. *Journal of Consumer Psychology* 17(2), 118-127.

Johnson, Eric J. & Goldstein, Daniel (2003): Do Defaults Save Lives? *Science* 302(5649), 1338-1339.

Johnson, Hollyn M. & Seifert, Colleen M. (1994): Sources of the Continued Influence Effect: When Misinformation in Memory Affects Later Inferences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 20(6), 1420-36.

Kahan, Dan (2010): Fixing the Communications Failure. *Nature* 463(7279), 296-297.

Kahan, Dan; Hoffman, David; Braman, Donald; Evans, Danieli & Rachlinski, Jeffrey (2012): "They Saw a Protest": Cognitive Illiberalism and the Speech-Conduct Distinction. *Stanford Law Review* 64(4), 851-906.

Kahan, Dan; Jenkins-Smith, Hank & Braman, Donald (2011): Cultural Cognition of Scientific Consensus. *Journal of Risk Research* 14(2), 147-174.

Kahan, Dan; Landrum, Asheley; Carpenter, Katie; Helft, Laura; Hall Jamieson, Kathleen (2017): Science Curiosity and Political Information Processing. *Advances in Political Psychology* 38(1), 179-199.

Kahneman, Daniel & Tversky, Amos (1979): Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. *Econometrica* 47(2), 263-292.

Kang, Hyunjin & Sundar, S. Shyam (2016): When Self Is the Source: Effects of Media Customization on Message Processing. *Media Psychology* 19(4), 561-588.

Kant, Immanuel [1791]: *Über das Mißlingen aller philosophischen Versuche in der Theodicee*.

Kant, Immanuel [1797]: *Die Metaphysik der Sitten*.

Kant, Immanuel [1797]: *Über ein vermeintes Recht aus Menschenliebe zu lügen*.

Kant, Immanuel [1798]: *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht*.

Kaplan, Jonas T.; Gimbel, Sarah I. & Harris, Sam (2016): Neural Correlates of Maintaining One's Political Beliefs in the Face of Counterevidence. *Scientific Reports* 6. art. no: 39589.

Kessler, Glenn (2013): About the Fact Checker. *The Washington Post*. Online. Julkaistu 11.9.2013. Viitattu 12.12.2016. https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/about-the-fact-checker/?utm_term=.fec39dcd7b5f.

Kielijelppi (2016): Nonverbaalinen viestintä. Helsingin yliopiston Kielikeskuksen äidinkielen viestintäopetuksen palveluyksikkö. Online. Viitattu 23.11.2016. <http://kielijelppi.virtamieli.fi/puheviestinta/nonverbaalinen-viestinta>.

Kielitoimiston sanakirja (2017): Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Online. Päivitetty 28.2.2017. Viitattu 4.4.2017. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>.

Kivimies, Yrjö (1986): *Synonyymisanasto*. Otava, Helsinki.

Kohonen, Teuvo (2005): The Self-Organizing Map (SOM). Laboratory of Computer and Information Science. Online. Päivitetty 18.3.2005. Viitattu 24.1.2017. <http://www.cis.hut.fi/projects/somtoolbox/theory/somalgorithm.shtml>.

Kohonen, Teuvo (2014): *MATLAB Implementations and Applications of the Self-Organizing Map*. Unigrafia Oy, Helsinki.

Kolbert, Elizabeth (2017): Why Facts Don't Change Our Minds. *The New Yorker*. Online. Julkaistu 27.2.2017. Viitattu 27.2.2017. <http://www.newyorker.com/magazine/2017/02/27/why-facts-dont-change-our-minds>.

Konnikova, Maria (2016): *The Confidence Game: Why We Fall for It ... Every Time*, Penguin Books, New York.

Konnikova, Maria (2017): Trump's Lies vs. Your Brain. *Politico* 4(1). Online. Viitattu 16.3.2017. <http://www.politico.com/magazine/story/2017/01/donald-trump-lies-liar-effect-brain-214658>.

Kotzee, Ben (2007): Our Vision and our Mission: Bullshit, Assertion and Belief. *South African Journal of Philosophy* 26(2), 163-175.

Kreps, David M. (1990): *A Course in Microeconomic Theory*. Princeton University Press, Princeton.

Kriplean, Travis; Bonnar, Caitlin; Borning, Alan; Kinney, Bo & Gill, Brian (2014): Integrating On-Demand Fact-Checking with Public Dialogue. Teoksessa *Proceedings of the ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work*. CSCW. 1188-1199.

Kruger, Justin & Dunning, David (1999): Unskilled and Unaware of It: How Difficulties in Recognizing One's Own Incompetence Lead to Inflated Self-Assessments. *Journal of Personality and Social Psychology* 77(6), 1121-1134.

Krugman, Paul (2009): *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. W. W. Norton & Company, New York & London.

Kte'pi, Bill (2013): Information Asymmetry. Teoksessa Penuel, K. Bradley; Statler, Matt & Hagen, Ryan (toim.), *Encyclopedia of Crisis Management*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 525-527.

Kunda, Ziva (1990): The Case for Motivated Reasoning. *Psychological Bulletin* 108(3), 480-498.

Kuntaliitto (2015a): Kunnan itsehallinnolliset tehtävät. Online. Sisältö tarkistettu 3.2.2015. Viitattu 14.2.2017. <http://www.kunnat.net/fi/kunnat/kunnan-tehtavat/kunnan-itsehallinnolliset-tehtavat/Sivut/default.aspx>.

Kuntaliitto (2015b): Kunnan lakisääteiset tehtävät. Online. Sisältö tarkistettu 3.2.2015. Viitattu 14.2.2017. <http://www.kunnat.net/fi/kunnat/kunnan-tehtavat/lakisateiset-tehtavat/Sivut/default.aspx>.

Kuntaliitto (2017): Talous. Online. Viitattu 17.3.2017. <http://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelu/talous>.

Kupfer, Joseph (1982): The Moral Presumption Against Lying. *The Review of Metaphysics* 36(1), 103-126.

Lappalainen, Maija (2016): Epäilyttääkö some-lähde? Näillä vinkeillä varmistat lähteen ja sisällön aitouden. Suomen Tietotoimista. Online. Julkaistu 15.11.2016. Viitattu 18.11.2016. <http://stt.fi/lahdekritiikki-somessa/>.

Lau, R. R.; Patel, P.; Fahmy, D. F. & Kaufman, R. R. (2014): 'Correct Voting Across

Thirty-Three Democracies: A Preliminary Analysis. *British Journal of Political Science* 44(2), 239-259.

Lauerma, Hannu (2006): *Usko, toivo ja huijaus: Rohkaisusta johdattelun kautta psykoterroriin*. Duodecim, Helsinki.

Lauerma, Hannu (2008): *Huijaus: Rohkaisua, johdattelua, psykoterroria*. Duodecim, Helsinki.

Lawrence, Regina G. & Schafer, Matthew L. (2012): Debunking Sarah Palin: Mainstream News Coverage of 'Death Panels'. *Journalism* 13(6), 766-782.

Lear, Norman (2017): Why Do People Fall For Fake News? *Hollywood Reporter*. Online. Julkaistu 18.1.2017. Viitattu 13.3.2017. <http://www.hollywoodreporter.com/news/norman-lear-why-do-people-fall-fake-news-guest-column-965252>.

Lee, James J. & Pinker, Steven (2010): Rationales for Indirect Speech: The Theory of the Strategic Speaker. *Psychological Review* 117(3), 785-807.

Lehrer, Keith (1965): Knowledge, Truth and Evidence. *Analysis* 25(5), 168-175.

Leino, Antti & Leino, Pirkko (1990): *Synonymisanasto*. Otava, Helsinki.

Levin, Irwin P.; Schneider, Sandra L. & Gaeth, Gary J. (1998): All Frames Are Not Created Equal: A Typology and Critical Analysis of Framing Effects. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 76(2), 149-188.

Lewis-Kraus, Gideon (2012): RIFF: The Fact-Checker Versus the Fabulist. *The New York Times Magazine*. Online. Julkaistu 21.2.2012. Viitattu 10.1.2017. http://www.nytimes.com/2012/02/26/magazine/the-fact-checker-versus-the-fabulist.html?_r=1&pagewanted=all.

Ley, David J. (2017): 6 Reasons People Lie When They Don't Need To. *Psychology Today*. Online. Julkaistu 23.1.2017. Viitattu 27.1.2017. <https://www.psychologytoday.com/blog/women-who-stray/201701/6-reasons-people-lie-when-they-don-t-need>.

Liew, Anthony (2007): Understanding Data, Information, Knowledge and Their Inter-Relationships. *Journal of Knowledge Management Practice* 8(2), 1-16.

Limno, A. N. & Krysanov, M. F. (2003): Information Warfare and Camouflage, Concealment and Deception. *Military Thought* 12(2), 181-186.

Lord, Charles G.; Lepper, Mark R. & Preston, Elizabeth (1984): Considering the Opposite: A Corrective Strategy for Social Judgment. *Journal of Personality and Social Psychology* 47(6), 1231-1243.

Lord, Charles G.; Ross, Lee & Lepper, Mark R. (1979): Biased Assimilation and Attitude Polarization: The Effects of Prior Theories on Subsequently Considered Evidence. *Journal of Personality and Social Psychology* 37(11), 2098-2109.

Luft, Joseph (1982): The Johari Window: A Graphic Model of Awareness in Interpersonal Relations. Teoksessa *Reading Book for Human Relations Training*. NTL Institute, Washington.

Lupia, Arthur (2016): *Uninformed: Why People Seem to Know So Little about Politics and What We Can Do about It*. Oxford University Press, Oxford.

Lycan, William G. (2006): On the Gettier Problem Problem. Teoksessa Hetherington, Stephen (toim.), *Epistemology Futures*. Clarendon Press, Oxford. 148-168.

MacFarlane, John (2003): Future Contingents and Relative Truth. *The Philosophical Quarterly* 53(212), 321-336.

Machiavelli, Niccolò [1532]: *Il Principe*.

Maes, Hans & Schaubroeck, Katrien (2011): Different Kinds and Aspects of Bullshit. Teoksessa Hardcastle, Gary L. & Reisch, George A. (toim.), *Bullshit and Philosophy: Guaranteed to Get Perfect Results Every Time*. Open Court, Chicago & LaSalle (Illinois). 171-182.

Mahon, James Edwin (2007): A Definition of Deceiving. *International Journal of Applied Philosophy* 21(2), 181-194.

Mahon, James Edwin (2009): The Truth about Kant on Lies. Teoksessa Martin, Clancy (toim.), *The Philosophy of Deception*. Oxford University Press, Oxford. 201-224.

Makkonen, Kimmo & Wiberg, Matti (2003): Lainsäädännön veto-pelaajat Eduskunnassa – Kuka pystyy estämään status quon muutoksen? *Oikeus* 32(2), 136–150.

Mantzaris, Alexios (2014): 3 Lessons from the G20 Summit ‘Factcheckathon’. The Poynter Institute. Online. Julkaistu 21.11.2014. Viitattu 7.10.2016. <http://www.poynter.org/2014/3-lessons-from-the-g20-summit-factcheckathon/284065/>.

Mantzaris, Alexios (2015a): Fact-Checking the World’s Most Powerful Leaders: the G20 Factcheckathon. The Poynter Institute. Online. Julkaistu 19.11.2015. Viitattu 7.10.2016. <http://www.poynter.org/2015/fact-checking-the-worlds-most-powerful-leaders-the-g20-factcheckathon/385063/>.

Mantzaris, Alexios (2015b): Introducing Poynter’s International Fact-Checking Network. The Poynter Institute. Online. Julkaistu 21.10.2015. Viitattu 7.10.2016. <http://www.poynter.org/2015/fact-checkers-of-the-world-unite/379716/>.

Mantzaris, Alexios (2016): Fact-Checking: Does Anyone Even Care? The Poynter Institute. Online. Julkaistu 8.1.2016. Viitattu 17.10.2016. <http://www.poynter.org/2016/fact-checking-does-anyone-even-care/390709/>.

Marietta, Morgan; Barker, David C. & Bowser, Todd (2015): Fact-Checking Polarized Politics: Does the Fact-Check Industry Provide Consistent Guidance on Disputed Realities? *The Forum* 13(4), 577–596.

Martin, Steve J.; Goldstein, Noah & Cialdini, Robert (2014): *The Small BIG: Small Changes that Spark Big Influence*. Grand Central Publishing, New York.

McCauley, Clark (1989): The Nature of Social Influence in Groupthink: Compliance and Internalization. *Journal of Personality and Social Psychology* 57(2), 250–260.

McClish, Mark (2001): *I Know You Are Lying – Detecting Deception Through Statement Analysis*, The Marpa Group, Winterville.

McLean, Iain (2002): Review Article: William H. Riker and the Invention of Heresthetic(s). *British Journal of Political Science* 32(3), 535–558.

Mearsheimer, John (2011): *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*. Oxford University Press: Oxford.

Mearsheimer, John (2012): *Why Leaders Lie: The Truth About Lying in International Politics*. Duckworth Overlook, Lontoo.

Media Matter for America (2016): About Us. Online. Viitattu 5.10.2016. <https://mediamatters.org/about>.

Merriam-Webster (Ei päiväystä a): Fact-Check. Merriam-Webster.com. Online. Viitattu 10.1.2017. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/fact-check>.

Merriam-Webster (Ei päiväystä b): Factoid. Merriam-Webster.com. Online. Viitattu 4.4.2017. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/factoid>.

Meyer, Pamela (2010): *Liespotting: Proven Techniques to Detect Deception*. St. Martin's Griffin, New York.

Mizzaro, Stefano (1997): Relevance: The Whole History. *Journal of the American Society for Information Science* 48(9), 810–832.

Munro, Geoffrey D.; Ditto, Peter H.; Lockhart, Lisa K.; Fagerlin, Angela; Gready, Mitchell & Peterson, Elizabeth (2002): Biased Assimilation of Sociopolitical Arguments: Evaluating the 1996 U.S. Presidential Debate. *Basic and Applied Social Psychology* 24(1), 15–26.

Muraja, Tuomas (2017): *Faktat tiskiini! Suomalaisen faktantarkistuksen käsikirja*. Tammi, Helsinki.

Müller, Jan-Werner (2016): *What Is Populism?*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

Nickerson, Raymond S. (1998): Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology* 2(2), 175-220.

Nieminen, Sakari & Wiberg, Matti (2015): Informaatioyhteiskunta tarvitsee faktantarkistusta. *Turun Sanomat* 22.9.2015, alio. https://www.utu.fi/fi/yksikot/soc/yksikot/valtio-oppi/oppiaine/henkilokunta/wiberg/julkaisut/Documents/TS_220915_Informaatioyhteiskunta.pdf.

Niiniluoto, Ilkka (1989): *Informaatio, tieto ja yhteiskunta: Filosofinen käsiteanalyysi*. Valtionhallinnon kehittämiskeskus.

Nijhuis, Michelle (2014): The Pocket Guide to Bullshit Prevention. *The Last Word On Nothing*. Online. Julkaistu 29.4.2014. Viitattu 9.11.2016. <http://www.lastwordonnothing.com/2014/04/29/the-pocket-guide-to-bullshit-prevention/>.

Nirvi, Ruben Erik ja Hakulinen, Lauri (toim.)(1953): *Suomen kansan sananparsikirja*. WSOY, Helsinki.

Nixon, John (2016): *Debriefing the President: The Interrogation of Saddam Hussein*, Bantam Press, New York.

Nixon, John (2016): *Debriefing the President: The Interrogation of Saddam Hussein*, Blue Rider Press, New York.

Norcross, Brian (2013): *Indecision 2008: Reappropriation as Political Argument in the Daily Show's Coverage of the 2008 Presidential Election*. Väitöskirja. Etelä-Ilinoisin yliopisto. Saatavilla: Worldwide Political Science Abstracts. (1641422135; 201500548). <http://search.proquest.com/docview/1641422135?accountid=14774>.

Nutley, Sandra M.; Walter, Isabel & Davies, Huw T.O. (2007): *Using Evidence: How Research Can Inform Public Services*. The Policy Press, Bristol.

Nyhan, Brendan (2012): Does the US Media Have a Liberal Bias?: A Discussion of Tim Groseclose's Left Turn: How Liberal Media Bias Distorts the American Mind. *Perspectives on Politics* 10(3), 767-771.

Nyhan, Brendan (2013): When 'he said,' 'she said' is dangerous. *Columbia Journalism Review*. Online. Julkaistu 16.7.2013. Viitattu 4.4.2017. http://archives.cjr.org/united_states_project/media_errs_giving_balanced_coverage_to_jenny_mccarthys_discredited_views.php.

Nyhan, Brendan (2015): Scandal potential: How political context and news congestion affect the president's vulnerability to media scandal. *British Journal of Political Science* 45(2), 435-466.

Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2010): When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions. *Political Behavior* 32(2), 303-330.

Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2012): *Misinformation and Fact-Checking: Research Findings from Social Science*. New America Foundation. Media Policy Initiative. Research Paper. Helmikuu 2012.

Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2015a): Estimating Fact-Checking's Effects: Evidence from a Long-Term Experiment During Campaign 2014. American Press Institute. Online. Viitattu 14.8.2015. www.americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/Estimating-Fact-Checkings-Effect.pdf.

Nyhan, Brendan & Reifler, Jason (2015b): The Effect of Fact-Checking on Elites: A Field Experiment on U.S. State Legislators. *American Journal of Political Science* 59(3), 628-640.

Nyhan, Brendan; Reifler, Jason; Richey, Sean; Freed, Gary L. (2014): Effective Messages in Vaccine Promotion: A Randomized Trial. *Pediatrics* 133(4), 835-842.

Nyhan, Brendan; Reifler, Jason & Ubel, Peter A. (2013): The Hazards of Correcting Myths about Health Care Reform. *Medical Care* 51(2), 127-132.

OED (2016a): Copy, n. and adj. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Joulukuu 2016. Viitattu 9.12.2016. <http://www.oed.com/view/Entry/41299?redirectedFrom=copy+editor>.

OED (2016b): Fact Check, n. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Maaliskuu 2016. Viitattu 9.12.2016. <http://www.oed.com/view/Entry/419823?rskey=3VprJN&result=1&isAdvanced=false>.

OED (2016c): Fact-Checker, n. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Syyskuu 2016. Viitattu 9.12.2016. <http://www.oed.com/view/Entry/417444?redirectedFrom=fact+checker>.

OED (2016d): Fact-Checking, n. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Maaliskuu 2016. Viitattu 9.12.2016. <http://www.oed.com/view/Entry/417423?rskey=7Atqxl&result=1&isAdvanced=false>.

OED (2016e): Factoid, n. and adj. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Maaliskuu 2016. Viitattu 4.4.2017. <http://www.oed.com/view/Entry/67511?redirectedFrom=factoid#eid>.

OED (2016f): Proofreader, n. *Oxford English Dictionary*. Oxford University Press. Online. Maaliskuu 2016. Viitattu 9.12.2016. <http://www.oed.com/view/Entry/265354?redirectedFrom=proof+reader>.

Oscarsson, Henrik. (2007): A Matter of Fact? Knowledge Effects on the Vote in Swedish General Elections 1985–2002. *Scandinavian Political Studies* 30(3), 301–322.

Paastela, Jukka (1995): *Valhe ja politiikka: tutkimus hyveestä ja paheesta yhteiskunnallisessa kanssakäymisessä*. Gaudeamus, Helsinki.

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti (2008): *Politiikan perusteet* (4. painos). WSOY, Helsinki.

Palonen, Kari (2003): *Politiikka*. Teoksessa: Hyvärinen, Matti; Kurunmäki, Jussi; Palonen, Kari; Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (toim.), *Käsitteet liikkeessä*. Vastapaino, Tampere.

Pariser, Eli (2011): Beware Online „Filter Bubbles“. TED. Online. Julkaistu toukokuussa 2011. Viitattu 16.3.2017. https://www.ted.com/talks/eli_pariser_beware_online_filter_bubbles/transcript?language=en.

Patterson, Marcus (2014): Deniability. Teoksessa Levine, Timothy R. (toim.), *Encyclopedia of Deception*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 277–278.

Payne, Tomas (2016): *Side-Effects: What Candidates Don't Tell You*. Finlee Augare Books, Chicago.

Peacock, Mark (2013): Path Dependence. Teoksessa Kaldis, Byron (toim.), *Encyclopedia of Philosophy and the Social Sciences* (Vol. 2) SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks. 705.

Pennycook, Gordon; Cheyne, James Allan; Barr, Nathaniel; Koehler, Derek J. & Fugelsang, Jonathan A. (2015): On the Reception and Detection of Pseudo-Profound Bullshit. *Judgment and Decision Making* 10(6), 549–563.

Pihlajamäki, Antti (2004): *Tietojenkäsittelyrauhan rikosoikeudellinen suoja – Datarikoksia koskeva sääntely Suomen rikoslaissa*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu, A-sarja nro 258, Helsinki.

Pinker, Steven; Nowak, Martin A. & Lee, James J. (2008): The Logic of Indirect Speech. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 105 (3), 833–838.

Platon [n. 367 eaa.]: *Theaitetos*.

Platon [n. 380 eaa.]: *Valtio*.

Politifact (2016): Punditfact. Online. Viitattu 18.10.2016. <http://www.politifact.com/punditfact/>.

Politifact (2017a): Donald Trump's file. Online. Viitattu 23.1.2017. <http://www.politifact.com/personalities/donald-trump/>.

Politifact (2017b): Hillary Clinton's file. Online. Viitattu 23.1.2017. <http://www.politifact.com/personalities/hillary-clinton/>.

Pomerantz, Eva M.; Chaiken, Shelly & Tordesillas, Rosalind S. (1995): Attitude Strength and Resistance Processes. *Journal of Personality and Social Psychology* 69(3), 408-419.

Popkin, Samuel L. (1991): *The Reasoning Voter: Communication and Persuasion in Presidential Campaigns*. The University of Chicago Press, Chicago (IL).

Popper, Karl (1972): *Objective Knowledge: An Evolutionary Approach*. Oxford University Press, Oxford.

Poundstone, William (2016): *Head in the Cloud: Why Knowing Things Still Matters When Facts Are So Easy to Look Up*. Little, Brown and Company, New York.

Poynter Institute (2016): International Fact-Checking Network Fact-Checkers' Code of Principles. Online. Viitattu 7.10.2016. <http://www.poynter.org/fact-checkers-code-of-principles/>.

Prior, A. N. (1996): Two Essays on Temporal Realism. Teoksessa Copeland, B. Jack (toim.), *Logic and Reality: Essays on the Legacy of Arthur Prior*. Oxford University Press, Oxford. 43-52.

Prior, M. and Lupia, A. (2008): Money, Time, and Political Knowledge: Distinguishing Quick Recall and Political Learning Skills. *American Journal of Political Science* 52(1), 168-182.

Quine, Willard Van Orman (1960): *Word and Object*. The MIT Press, Cambridge.

Raiskila, Miira; Wirén, Jutta & Rapeli, Lauri (2014): Presidenttien ja presidenttiehdokkaiden esittämien väittämien todenperäisyys puheissa ja vaaliväittelyissä. *Politiikka* 56(2), 143-148.

Raiskila, Miira; Wiberg, Matti (2017): Miksi hallitus esittää vaikutuksettomia lakeja?, *Edilex* 5.5.2017.

Raivio, Kari (2014): *Näyttöön perustuva päätöksenteko – suomalainen neuvonantojärjestelmä*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 3/2014.

Rapeli, Lauri (2010): *Tietääkö kansa? – Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa*

ja empiirisessä tarkastelussa. *Annales Universitatis Turkuensis C* 296. Turun yliopisto, väitöskirja.

Rapeli, Lauri (2013): *The Conception of Citizen Knowledge in Democratic Theory*. Palgrave MacMillan, Basingstoke.

Rapeli, Lauri (2016): Does Political Sophistication Affect Electoral Outcomes? *Government & Opposition*. Julkaistu 9.8.2016. Viitattu 21.4.2017. <https://www.cambridge.org/core/journals/government-and-opposition/article/does-sophistication-affect-electoral-outcomes/B21A76215FA3C307535C7095988F7128>.

Reber, Rolf & Schwarz, Norbert (1999): Effects of Perceptual Fluency on Judgments of Truth. *Consciousness and Cognition* 8(3), 338–342.

Reporters Without Borders (2017): World Press Freedom Index. Online. Viitattu 4.4.2017. <https://rsf.org/en/ranking>.

Riker, William (1982): *Liberalism Against Populism – A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. W.H. Freeman, San Francisco.

Riker, William (1986): *The Art of Political Manipulation*. Yale University Press, New Haven.

Riker, William (1993): Political Theory and the Art of Heresthetics. Teoksessa Finifter, Ada W. (toim.), *Political Science the State of the Discipline*. American Political Science Association. 47–67.

Ross, Lee; Lepper, Mark R. & Hubbard, Michael (1975): Perseverance in Self-Perception and Social Perception: Biased Attributional Processes in the Debriefing Paradigm. *Journal of Personality and Social Psychology* 32(5), 880-892.

Rothstein, Hy & Whaley, Barton (2013): *The Art and Science of Military Deception*. Artech House, Boston.

Rowell, David & Connelly, Luke B. (2012): A History of the Term “Moral Hazard”. *The Journal of Risk and Insurance* 79(4), 1051-1075.

Rowley, Jennifer (2007): The Wisdom Hierarchy: Representations of the DIKW Hierarchy. *Journal of Information Science*: 33(2), 163-180.

Russow, Lilly-Marlene (1986): Deception: A Philosophical Perspective. Teoksessa Mitchell, Robert W. & Thompson, Nicholas S. (toim.), *Deception: Perspective on Human and Nonhuman Deceit*. SUNY Press, Albany. 41-52.

Räikkä, Juha (2005): *Itsepetoksen filosofiaa*. WSOY, Helsinki.

Sakama, Chiaki; Caminada, Martin & Herzig, Andreas (2010): A Logical Account of Lying. Teoksessa Janhunen, Tomi & Niemelä, Ilkka (toim.), *Logics in Artificial Intelligence: 12th European Conference, JELIA 2010, Helsinki, Finland, September 13-15, 2010. Proceedings*. Springer, Berlin & Heidelberg. 286-299.

Salonen, Hannu & Wiberg, Matti (1987): Reputation Pays: Game Theory as a Tool for Analyzing Political Profit from Credibility. *Scandinavian Political Studies* 10(2), 151-170.

Sanderson, Ian (2002): Evaluation, Policy Learning and Evidence-Based Policy Making. *Public Administration* 80(1), 1-22.

Sarigil, Zeki (2011): Path Dependence. Teoksessa Badie, Bertrand; Berg-Schlosser, Dirk & Morlino, Leonardo (toim.), *International Encyclopedia of Political Science*. SAGE Publications Ltd, Thousand Oaks. 1831-1832.

Sartwell, Crispin (1991): Knowledge Is Merely True Belief. *American Philosophical Quarterly* 28(2), 157-165.

Scheibehenne, Benjamin; Greifeneder, Rainer & Todd, Peter M. (2010): Can There Ever Be Too Many Options? A Meta-Analytic Review of Choice Overload. *Journal of Consumer Research* 37(3), 409-425.

Schmitt, Frederick F. (2004): Truth: An Introduction. Teoksessa Schmitt, Frederick F. (toim.), *Theories of Truth*. Blackwell Publishing, Massachusetts. 1-38.

Schwartz, Marian (1982): Repetition and Rated Truth Value of Statements. *The American Journal of Psychology* 95(3), 393-407.

Schäfer, Maximilian (2011): Science Journalism and Fact Checking. *Journal of Science Communication* 10(4), 1-5.

Seifert C. M. (2002): The Continued Influence of Misinformation in Memory: What Makes a Correction Effective? *Psychology of Learning and Motivation: Advances in Research and Theory* 41, 265-292.

Shannon, Claude (1948): A Mathematical Theory of Communication. *Bell System Technical Journal* 27(3), 379-423 & 623-656.

Shapiro, Ilya (2014): Susan B. Anthony List, Et Al. V. Steven Driehaus, Et Al. No. 13-193 (Supreme Court of the United States). Brief of Amici Curiae Cato Institute and P.J. O'Rourke in Support of Petitioners. Online. Viitattu 2.12.2016. <https://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/sba-list-merits-filed-brief.pdf>.

Shapiro, Robert Y. & Bloch-Elkon, Yaeli (2008): Do the Facts Speak for Themselves? Partisan Disagreement as a Challenge to Democratic Competence. *Critical Review* 20(1-2), 115-139.

Shepsle, Ken (2003) Losers in Politics (and How They Sometimes Become Winners): William Riker's Heresthetic. *Perspectives on Politics* 1(2), 307–315.

Shermer, Michael (2010): The Pattern Behind Self-Deception. TED. Online. Julkaistu helmikuussa 2010. Viitattu 16.3.2017. https://www.ted.com/talks/michael_shermer_the_pattern_behind_self_deception/transcript?language=en.

Shi, Baoxu & Weninger, Tim (2016): Discriminative Predicate Path Mining for Fact Checking in Knowledge Graphs. *Knowledge-Based Systems* 104(heinäkuu), 123-133.

Shin, Jieun; Jian, Lian; Driscoll, Kevin & Bar, François (2016): Political Rumoring on Twitter During the 2012 US Presidential Election: Rumor Diffusion and Correction. *New Media & Society*. Online. Julkaistu 8.3.2016. Viitattu 20.9.2016. <http://nms.sagepub.com/content/early/2016/03/04/1461444816634054.abstract>.

Shramko, Yaroslav & Wansing, Heinrich (2016): Truth Values. Teoksessa Zalta, Edward N. (toim.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition). Online. Julkaistu 30.3.2010. Päivitetty 25.7.2016. Viitattu 30.3.2017. <http://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/truth-values/>.

Siegler, Frederick A. (1966): Lying. *American Philosophical Quarterly* 3(2), 128-136.

Silverman, Craig (2015): *Lies, Damn Lies and Viral Content: How News Websites Spread (and Debunk) Online Rumors, Unverified Claims and Misinformation*. Tow Center for Digital Journalism. Columbia Journalism School.

Silverman, Craig (2016): This Analysis Shows How Fake Election News Stories Outperformed Real News on Facebook. BuzzFeed News. Online. Julkaistu 17.11.2016. Viitattu 2.12.2016. https://www.buzzfeed.com/craigsilverman/viral-fake-election-news-outperformed-real-news-on-facebook?utm_term=.jIDm2Z5wO#.al2prYA2o.

Sisäministeriö (2017): Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Online. Viitattu 17.3.2017. <http://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>.

Skyrms, Brian (1967): The Explication of "X Knows that p". *The Journal of Philosophy* 64(12), 373-389.

Sloman, Steven & Philip Fernbach (2017): *The Knowledge Illusion: Why We Never Think Alone*. Riverhead Books, New York.

Smith, Charles L. (1988): Soviet Maskirovko. *Airpower Journal* 2(1), kevät 1988. Online. Viitattu 2.3.2017. <http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj88/spr88.html>.

Smith, Jeremy Adam (2017): How the Science of "Blue Lies" May Explain Trump's

Support. *Scientific American*. Online. Julkaistu 24.3.2017. Viitattu 31.3.2017. <https://blogs.scientificamerican.com/guest-blog/how-the-science-of-blue-lies-may-explain-trumps-support/>.

Snopes.com (2016a): About Snopes.com. Online. Viitattu 9.12.2016. <http://www.snopes.com/info/aboutus.asp>.

Snopes.com (2016b): Frequently Asked Questions. Online. Viitattu 18.10.2016. <http://www.snopes.com/info/faq.asp>.

Solon, Olivia (2017): Facebook admits: governments exploited us to spread propaganda. *The Guardian*. Online. Julkaistu 27.4.2017. Viitattu 28.4.2017. https://www.theguardian.com/technology/2017/apr/27/facebook-report-government-propaganda?CMP=share_btn_tw.

Spence, Michael (1973): Job Market Signaling. *The Quarterly Journal of Economics* 87(3), 355-374.

Spinsanity (2004): About Spinsanity. Online. Viitattu 9.12.2016. <http://www.spinsanity.org/about/>.

Spinsanity (2005): Goodbye from Spinsanity. Online. Viitattu 9.12.2016. <http://www.spinsanity.org/>.

Spivak, Cary (2010): The Fact-Checking Explosion. *American Journalism Review* 32(4), 38-43.

Stafford, Tom (2016): How Liars Create the 'Illusion of Truth'. *BBC Future*. Online. Julkaistu 26.10.2016. Viitattu 28.10.2016. <http://www.bbc.com/future/story/20161026-how-liars-create-the-illusion-of-truth>.

Stafford, Tom (2017): How to Get People to Overcome Their Bias. *BBC Future*. Online. Julkaistu 31.1.2017. Viitattu 2.2.2017. <http://www.bbc.com/future/story/20170131-why-wont-some-people-listen-to-reason>.

Stanovich, Keith E. (2009): *Decision Making and Rationality in the Modern World*. Oxford University Press, Oxford.

Steenbergen, Marco R.; Bächtiger, André; Spörndli, Markus & Steiner, Jürg (2003): Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index. *Comparative European Politics* 1(1), 21-48.

Steiner, Jürg (Ei päiväystä): Potential for deliberation among EU citizens. Online. Viitattu 10.1.2017. http://rc10.ipsa.org/public/Steiner_Europolis.pdf.

Stencel, Mark (2016): Global Fact-Checking Up 50% in Past Year. Duke Reporters' Lab. Online. Julkaistu 16.2.2016. Viitattu 4.10.2016. <http://reporterslab.org/global-fact-checking-up-50-percent/>.

Stigler, George J. (1961): The Economics of Information. *The Journal of Political Economy* 69(3), 213-225.

Stiglitz, Joseph E. (1975): The Theory of "Screening", Education, and the Distribution of Income. *The American Economic Review* 65(3), 283-300.

Straker, David (2012a): Four Colors of Lies. Changing Minds.org. Online. Julkaistu 13.5.2012. Viitattu 18.11.2016. http://changingminds.org/explanations/behaviors/lying/four_lies.htm.

Straker, David (2012b): White Lies. Changing Minds.org. Online. Julkaistu 15.4.2012. Viitattu 9.12.2016. http://changingminds.org/explanations/behaviors/lying/white_lies.htm.

Strauss, Leo (1989): *An Introduction to Political Philosophy: Ten Essays by Leo Strauss*. (Expanded version of *Political Philosophy: Six Essays by Leo Strauss*, 1975.) Toimittanut Gilden, Hilail. Wayne State UP, Detroit.

Stromer-Galley, Jennifer. (2007): Measuring Deliberation's Content: A Coding Scheme. *Journal of Public Deliberation* 3(1), art. no. 12. Online. Viitattu 31.3.2017. <http://www.publicdeliberation.net/cgi/viewcontent.cgi?article=1049&context=jpd>.

Sullivan, Larry E. (2009): Adverse Selection. Teoksessa Sullivan, Larry E. (toim.), *The SAGE Glossary of the Social and Behavioral Sciences*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks, 14.

Sundar, S. Shyam (2016): Why Do We Fall for Fake News? *Live Science*. Online. Julkaistu 9.12.2016. Viitattu 13.3.2017. <http://www.livescience.com/57151-why-we-fall-for-fake-news.html>.

't Hart, Paul (1998): Preventing Groupthink Revisited: Evaluating and Reforming Groups in Government. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 73 (2-3), 306–326.

Taleb, Nassim Nicholas (2016): *The Bed of Procrustes: Philosophical and Practical Aphorisms*. Random House, New York.

Tambuscio, Marcella; Oliveira, Diego F.M.; Ciampaglia, Giovanni Luca & Ruffo, Giancarlo (2016): Network Segregation in a Model Of Misinformation and Fact Checking. arXiv:1610.04170v1 [cs.SI]. Online. Julkaistu 14.10.2016. Viitattu 10.11.2016. <https://arxiv.org/abs/1610.04170>.

Tambuscio, Marcella; Ruffo, Giancarlo; Flammini, Alessandro & Menczer, Filippo (2015): Fact-checking Effect on Viral Hoaxes: A Model of Misinformation Spread in Social Networks. Teoksessa *Proceedings of the 24th International Conference on World Wide Web*. 977-982.

Tarski, Alfred (1944): The Semantic Conception of Truth and the Foundations of Semantics. *Philosophy and Phenomenological Research* 4(3), 341-376.

TEPA (2016): Tieto. Sanastokeskus TSK:n termipankki. Online. Viitattu 15.11.2016. <http://www.tsk.fi/tepa/netmot.exe?UI=figr&height=159>.

Thaler, Richard H. & Sunstein, Cass R. (2008): *Nudge: Improving Decisions about Health, Wealth and Happiness*. Yale University Press, New Haven.

The Economist (2016): Yes, I'd lie to you. *The Economist*. Online. Julkaistu 10.9.2016. Viitattu 13.3.2017. <http://www.economist.com/news/briefing/21706498-dishonesty-politics-nothing-new-manner-which-some-politicians-now-lie-and>.

Thomason, Richmond H. (1970): Indeterminist Time and Truth-Value Gaps. *Theoria* 36(3), 264-281.

Thorson, Emily (2013): *Belief echoes: The persistent effects of corrected misinformation*. Väitöskirja. Pennsylvanian yliopisto. Saatavilla: ProQuest Dissertations & Theses Global. (1400794234). <http://search.proquest.com/docview/1400794234?accountid=14774>.

Thorson, Emily (2015): Identifying and Correcting Policy Misperceptions. American Press Institute. Online. Viitattu 14.8.2015. www.americanpressinstitute.org/wp-content/uploads/2015/04/Project-2-Thorson-2015-Identifying-Political-Misperceptions-UPDATED-4-24.pdf.

Thorson, Emily (2016): Belief Echoes: The Persistent Effects of Corrected Misinformation. *Political Communication* 33(3), 460-480.

Tieteen termipankki (2016a): Filosofia:propositio. Online. Viitattu 28.11.2016. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:propositio>.

Tieteen termipankki (2016b): Filosofia:totuusarvo. Online. Viitattu 28.11.2016. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:totuusarvo>.

Tieteen termipankki (2016c): Kielitiede:performatiivi. Online. Viitattu 11.11.2016. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:performatiivi>.

Tieteen termipankki (2016d): Kielitiede:väitelause. Online. Viitattu 28.11.2016. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:väitelause>.

Tieteen termipankki (2017): Filosofia:totuus. Online. Viitattu 4.4.2017. <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:totuus>.

Tollefsen, Christopher (2012): Augustine, Aquinas, and the Absolute Norm Against Lying. *American Catholic Philosophical Quarterly* 86(1), 111-134.

TruthInAdvertising.org (2016): Truth in Advertising: Our Mission. Online. Viitattu 14.10.2016. <https://www.truthinadvertising.org/about/>.

Tsebelis, George (2002): *Veto Players: How Political Institutions Work*. Princeton University Press, Princeton.

TSK:n termipankki (2017): Sanastokeskus TSK:n termipankki. TEPA. Online. <http://www.tsk.fi/tepa/netmot.exe?UI=figr&height=159>.

Tucker, Hank (2016): In Buenos Aires, a Discussion about the Impact of Fact-Checking. Duke Reporters' Lab. Online. Julkaistu 18.6.2016. Viitattu 7.10.2016. <http://reporterslab.org/buenos-aires-discussion-impact-fact-checking/>.

Tuomas Akvinolainen [kirjoitettu n. 1265–1274]: *Summa Theologiae*.

Turunen, Ari (2012): *Tosi on – valheen, vääristelyn ja vilpin historiaa*. Atena, Jyväskylä.

Tversky, Amos & Kahneman, Daniel (1981): The Framing of Decisions and the Psychology of Choice. *Science* 211(4481), 453-458.

Tversky, Amos & Kahneman, Daniel (1992): Advances in Prospect Theory: Cumulative Representation of Uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty* 5(4), 297-323.

Ulfving, Lars (2006): *Överraskning och vilseledning*. Svensk militärhistoriskt bibliotek, Hallstavik.

Unger, Peter (1968): An Analysis of Factual Knowledge. *The Journal of Philosophy* 65(6), 157-170.

Unkelbach, Christian (2007): Reversing the Truth Effect: Learning the Interpretation of Processing Fluency in Judgments of Truth. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition* 33(1), 219-230.

Unkelbach, Christian & Stahl, Christoph (2009): A Multinomial Modeling Approach to Dissociate Different Components of the Truth Effect. *Consciousness and Cognition* 18(1), 22-38.

Uscinski, Joseph E. (2015): The Epistemology of Fact Checking (Is Still Naïve): Rejoinder to Amazeen. *Critical Review* 27(2), 243-252.

Uscinski, Joseph E. & Butler, Ryden W. (2013): The Epistemology of Fact Checking. *Critical Review* 25(2), 162-180.

Van der Linden, Sander; Leiserowitz, Anthony; Rosenthal, Seth & Maibach, Edward (2017): Inoculating the Public against Misinformation about Climate Change. *Global Challenges* 1(2). Online. Viitattu 16.3.2017. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/gch2.201600008/full>.

Van Ditmarsch, Hans (2014): Dynamics of Lying. *Synthese* 191(5), 745–777.

Van Ditmarsch, Hans; van Eijck, Jan; Sietsma, Floor & Wang, Yanjing (2012): On the Logic of Lying. Teoksessa van Eijck, Jan & Verbrugge, Rineke (toim.), *Games, Actions and Social Software*. Springer, Berlin & Heidelberg. 41-72.

Van Edwards, Vanessa (2013): *Human Lie Detection & Body Language 101: Your Guide to Reading People's Nonverbal Behavior*. Science of People, ei painopaikkaa.

Vilkuna, Maria (toim.) (2008): Ison suomen kieliopin verkkoversio. VISK. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. URN:ISBN:978-952-5446-35-7. Online. Viitattu 27.9.2016. <http://scripta.kotus.fi/visk>.

Waggenspack, Beth M. (2014): FactCheck.org. Teoksessa Harvey, Kerric (toim.), *Encyclopedia of Social Media and Politics*. SAGE Publications Inc., Thousand Oaks. 496-97.

Walton, Douglas (1996): Plausible Deniability and Evasion of Burden of Proof. *Argumentation* 10(1), 47-58.

Watts, Duncan J. & Dodds, Peter Sheridan (2007): Influentials, Networks, and Public Opinion Formation. *Journal of Consumer Research* 34(4), 441-458.

Weedon, Jen; Nuland, William & Stamos, Alex (2017): *Information Operations and Facebook*. Version 1.0. Facebook Security. <https://fbnewsroomus.files.wordpress.com/2017/04/facebook-and-information-operations-v1.pdf>.

Weeks, Brian E. (2015): Emotions, Partisanship, and Misperceptions: How Anger and Anxiety Moderate the Effect of Partisan Bias on Susceptibility to Political Misinformation. *Journal of Communication* 65(4), 699-719.

Weeks, Brian E. & Garrett, R. Kelly (2014): Electoral Consequences of Political Rumors: Motivated Reasoning, Candidate Rumors, and Vote Choice during the 2008 U.S. Presidential Election. *International Journal of Public Opinion Research* 26(4), 401-422.

Weiss, Bernhard (1996): Anti-Realism, Truth-Value Links and Tensed Truth Predicates. *Mind* 105(420), 577-602.

Welch, Ivo (1992): Sequential Sales, Learning, and Cascades. *The Journal of Finance* 47(2), 695-732.

Werner, Annika; Lacewell, Onawa & Volkens, Andrea (2011): *Manifesto Coding Instructions* (4th fully revised edition). Online. Toukokuu 2011. Viitattu 16.11.2016. https://manifesto-project.wzb.eu/information/documents?name=handbook_v4.

Whaley, Barton (1973): *Codeword "Barbarossa"*. MIT Press. Cambridge.

Whaley, Barton (1984): *Covert German Rearmament, 1919-1939 : deception and misperception*. University Publications of America Inc.

Whaley, Barton (1991): *The Man Who Was Erdnase*. Jeff Busby Magic, Wallace (Idaho).

Whaley, Barton (2007): *Stratagem: Deception and Surprise in War*. Alkuperäisteos julkaistu vuonna 1969. Artech House, Boston.

Whaley, Barton (2013): *Practise to Deceive: Learning Curves of Military Deception Planners*. Teoksen toimittanut Stratton Aykroyd, Susan. Naval Institute Press, Annapolis (Maryland).

Whaley, Barton (2016): *Turnabout and Deception: Crafting the Double-Cross and the Theory of Outs*. Teoksen toimittanut Stratton Aykroyd, Susan. Naval Institute Press, Annapolis (Maryland).

Whaley, Barton & Stratton Aykroyd, Susan (2007): *Textbook of Political-military Counterdeception: Basic Principles & Methods*. National Defense Intelligence College.

White, Kevin (2006): Cognitive Dissonance. Teoksessa *The Sage Dictionary of Health and Society*. SAGE Publications Ltd, Lontoo, 42.

Whitson, Jennifer A. & Galinsky, Adam D. (2008): Lacking Control Increases Illusory Pattern Perception. *Science* 322(5898), 115-117.

Wiberg, Matti (1982): Poliittinen velvoitus ja performatiivit: Hobbes Austinin ennakoijana?. *Politiikka* 24(2), 170-175.

Wiberg, Matti (2003): Veto-pelaajat lainsäädäntöpeleissä. *Politiikka* 45(1), 68-77.

Wiberg, Matti (2007): Governments Are Not Veto Players in Legislative Games. Teoksessa Ruostetsaari, Ilkka (toim.), *Aatteet, instituutiot, ja poliittinen toiminta. Scripta in honorem Professoris Jukka Paastela sexagesimum annum complentis*. Studia Politica Tamperensis 16, Tampere. 133-143.

Wiberg, Matti (2008): Mielikuvituksellisin voittaa! Laitosjohtajan herestetiikka-valikoima. *Politiikka* 50(2), 144-148.

Wiberg, Matti (2011): *Politiikan sanakirja*, Siltala, Helsinki.

Wiberg, Matti (2014): Eduskunta hallituksen valvojana: kansanedustajat ovat kyselevinä ja ministerit ovat vastaavinaan. Teoksessa Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus, Helsinki, 203-225.

Wiberg, Matti (2016): Todenvieronta lisääntyy politiikassa. *Verkkouutiset*. Online. Julkaistu 7.2.2016. Viitattu 1.12.2016. http://www.verkkouutiset.fi/blogit/wiberg_keskustelu_taso_brutaali-46421.

Willingham, AJ (2016): Here's how to outsmart fake news in your Facebook feed. CNN. Online. Julkaistu 18.11.2016. Viitattu 13.3.2017. <http://edition.cnn.com/2016/11/18/tech/how-to-spot-fake-misleading-news-trnd/>.

Wilson Lowrey (2015): The Emergence and Development of News Fact-Checking Sites. *Journalism Studies*. Online. Julkaistu 28.7.2015. Viitattu 19.9.2016. <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2015.1052537>.

Wilson, Neil L. (1959): Substances without Substrata. *The Review of Metaphysics* 12(4), 521-539.

Winneg, Kenneth M.; Hardy, Bruce W.; Gottfried, Jeffrey A. & Jamieson, Kathleen Hall (2014): Deception in Third Party Advertising in the 2012 Presidential Campaign. *American Behavioral Scientist* 58(4), 524-535.

Wood, Allen (2011): Kant and the Right to Lie. Reviewed Essay: on a Supposed Right to Lie from Philanthropy, by Immanuel Kant (1797). *Eidos* 15(heinäkuu-joulukuu), 96-117.

Wood, Wendy (2000): Attitude change: Persuasion and Social Influence. *Annual review of psychology* 51(1), 539-570.

World Economic Forum (ei päiväystä): Digital Wildfires in a Hyperconnected World. Online. Viitattu 10.11.2016. <http://reports.weforum.org/global-risks-2013/risk-case-1/digital-wildfires-in-a-hyperconnected-world/#read>.

Wu, You; Agarwal, Pankaj K.; Li, Chengkai; Yang, Jun & Yu, Cong (2014): Toward Computational Fact-Checking. *Proceedings of the VLDB Endowment* 7(7), 589-600.

York, Chris (2017): Why Do People Believe Fake News? And Why That's So Dangerous. *The Huffington Post*. Online. Julkaistu 14.1.2017. Päivitetty 15.1.2017. Viitattu 16.3.2017. http://www.huffingtonpost.co.uk/entry/what-is-fake-news_uk_5878e135e4b04a8bfe6a612e?

Zagzebski, Linda (1994): The Inescapability of Gettier Problems. *The Philosophical Quarterly* 44(174), 65-73.

Zuwerink Jacks, Julia & Devine, Patricia G. (2000): Attitude Importance, Forewarning of Message Content, and Resistance to Persuasion. *Basic and Applied Social Psychology* 22(1), 19-29.

Puoliksi tyhmä on kehnompi kuin kokonaan tyhmä.

ISBN 978-952-7072-81-3

Kunnallisan kehittämissäätiö: Helsinki